3022.c.3.
1-2

JESU CHRISTI D. N. NOVUM TESTAMENTUM:

THEODORO BEZA INTERPRETE.

MATTH. XVII.
Hic eſt Filius ille meus dilectus in quo acquieſco: ipſum audite.

R
Bible. N.T.

LONDINI,
Excudit *Bonhamus Norton* Regius in Latinis, Græcis & Hebraicis Typographus.
M DC XXXIII.

146 – Charles Hunter jan^r: August 1802.

445

~~452~~

~~2321~~

3

445

&

459 in Pm

5x [illegible]

Bible – New Test

K

3022. c. 3

1 – 2

3022.c.3.
1-2

JESU CHRISTI D. N. NOVUM TESTAMENTUM:

THEODORO BEZA INTERPRETE.

MATTH. XVII.
Hic eſt Filius ille meus dilectus in quo acquieſco: ipſum audite.

R
Bible. N.T

LONDINI,
Excudit *Bonhamus Norton* Regius in Latinis, Græcis & Hebraicis Typographus.
M DC XXXIII.

BRITISH MUSEUM

EX EPISTOLA THEO. BEZÆ:

AD SERENISSIMAM D. ELIZABETAM

Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginam.

QUAM neceſſe ſit in Eccleſia Dei extare emendatam utriuſque Teſtamenti Latinam interpretationem, non eſt quod pluribus conemur oſtendere, quum de eo nemo poſſit dubitare, quin ſeſe pietati ac religioni Chriſtianæ inimicum eſſe profiteatur. Dicendum eſt igitur mihi potiùs quæ me cauſa impulerit, ut poſt aliorum interpretationes in hoc argumento verſarer. Vulgatæ illius Editionis, qua iampridem utimur, quis author fuerit, video inter doctos homines non conſtare. Hoc quidem conſtat, præterquam quòd plurimis locis à librariis eſt depravata, ſæpe illam à Græ- *Latina interpretatio.*

ciſ diſcedere, ſępe obſcurè multa interpretari, quædam prætermittere, quædam adjicere: ut eamq; minimè mirum ſit eruditis hominibus ſatisfeciſſe, imperitis autem multis magnos

Eruditi. errores objeciſſe. Eruditos voco, non eos duntaxat qui pręcipuè hoc nomine digni ſunt, quales ſanè perpauci ſemper extiterunt, ſed eos quoque qui vel mediocrem utriuſque linguæ peritiam ad pietatis ſtudium attulerunt. Cæteros autem, quod ad id attinet de quo agimus, nihil moror; quorum tamen duo genera eſſe video. Vnũ eorum qui per imperitiam, quôd

Imperiti. pleraque errata non modò non intelligant, ſed ne ſuſpicari quidem poſſint, idcirco in recepta illa interpretatione acquieſcunt, qui tamen procul dubio meliora amplecterentur, ſiquis illa commonſtraret. Alterum eorum,

Perverſi. qui perverſo quodam ingenio pręditi, ita in craſſis illis & obſcuris tenebris verſantur, ut veritatis lucem ſponte refugiant. Illi commiſeratione aliqua digni ſunt, iſti verò planè indigni, quorum corruptis & depravatis judiciis quiſquam commoveatur: quinimò aperti ſunt veritatis hoſtes; mirum enim eſt inter mendacium & ignorantiam,

tiam, qua iſti tantopere delectantur, conſenſus. Adferunt tamen ipſi aliquid, ne nihil dicere videantur. Majores noſtri (inquiunt) illa interpretatione fuerunt contenti. Cedo veró, quos majores appellatis? Nam Auguſtinum, Ambroſium, Hilarium, ullum denique ſcriptorem eruditum eſſe nego, qui non ab illa ſæpenumero diſceſſerit. Id ſi pernegatis, ipſorum libros vobis judices fero. Ad Hieronymum autem quod attinet, ſi Vetus illa tam erat emendata quam vos eſſe vultis, cur ipſe Damaſi Romani Epiſcopi hortatu, idem in illa tentavit, quod olim Origines in veteris Teſtamenti Græca interpretatione? Nam iſta certè, de qua agimus, ſi Hieronymo tribuatur, neceſſe eſt fateamur illum plurimis, & iis quidem manifeſtiſſimis erratis teneri. Denique quum (ut olim idem conquerebatur) tot penè ſint hujus editionis exemplaria, quot ſunt codices, primùm omnium oportuit decidere, quænam illa ſit cæteris anteponenda. Veritas certè quamvis vetuſtior ſit mendacio, tamen non perinde ut vinum probatur vetuſtate. Quum igitur in illa Vulgata editione (quam tamen ego quoad eius

Objectio. *Majores.* *Hieronymus.* *Origines.* *Vulgata editio.*

 fieri

ſieri potuit integram ſervavi) permulta requirantur, laudandus eſt profectò eorum labor qui illam emendare ſtuduerunt. Ex illis autem alii, ut omnem novitatis ſuſpicionem effugerent, ex collatione antiquiſſimorum codicum conati ſunt quæ luxata videbantur reſtituere: alii, Hieronymi exemplum & Pontificum decreta, ipſamque adeo rationem ſequuti, ad Græcorum uſque fontes recurrerunt. Nam de novo Teſtamento hîc à nobis quæritur. In vtriſque nonnulla probo, quòd antiquitati tantum honorem habuerint; in eo vitupero, quòd cum à Latinorum codicum veſtigiis nunquam volunt diſcedere, ſæpenumerò erratis cumularunt. Iſtorum verò conſilium, eruditionem, diligentiam, ſicut non poſſum non vehementer approbare, ita quædam (quod eorum pace dixerim) in ipſis deſidero.

***

EUAN-

EUANGELII DEFINITIO.

EVangelium eſt ſumma beatæ illius doctrinæ, quam nobis Ieſus Chriſtus annuntiavit. Quum enim Euangelium Græcis quemvis bonum, & optatum nuntium declaret, propriè dici cœpit de vera illa ſalutis doctrina, quæ non eſt excogitata ab hominibus, ſed è cœlo ad natos allata, ſicut prædictum fuit, Eſai. 52. 7. ut mutua ſit inter fidem & verbum prædicatum relatio, Rom. 10. 17. Quoniam autem Chriſtus eſt non tantùm hujus rei nuntius, ſed etiam ille ipſe in quo tota hæc fœlicitas reſidet, idcircò Euangelij nomen peculiari ratione inſcriptum eſt quatuor iſtis, Matt. Marci, Lucæ, & Iohannis libellis, quibus rerum à Chriſto dictarum & geſtarum hiſtoria continetur. Sed & illud obſervandum eſt, interdum Euangelii nomine, neque hos quatuor libellos, neque ipſam propriè doctrinam, ſed eius potiùs doctrinæ annuntiationem ſignificari, ut Rom. 11. & 1. Cor. 4. 15. & 2. Cor. 8. & alibi ſæpè. Nos autem ubique hoc vocabulum quaſi Eccleſiæ Chriſti peculium, ut alia ejuſmodi omnia libenter retinuimus

ORDO
LIBRORUM NOVI TESTAMENTI.

EVANGELIA.

Secundum Matthæum.	cap. XXVIII.
Secundum Marcum.	XVI.
Secundum Lucam.	XX.
Secundum Johannem.	XXVIII.
Acta Apoſtolorum.	XXVIII.

EPISTOLÆ.

Pauli ad Romanos.	cap. XVI.
I. ad Corinthios.	XVI.
II. ad Corinthios.	XIII.
Ad Galatas.	VI.
Ad Epheſios.	VI.
Ad Philippenſes.	IIII.
Ad Coloſſenſes.	IIII.
I. ad Theſſaloniceenſes.	V.
II. ad Theſſalonicenſes.	III.
I. ad Timotheum.	VI.
II. ad Timotheum.	III.
Ad Titum.	III.
Ad Philemonem.	unic.
Ad Hæbræos.	XIII.
Jacobi Epiſtola.	cap. V.
I. Petri.	V.
II. Petri.	III.
I. Johannis.	V.
II. Johannis.	unic.
III. Johannis.	unic.
Judæ.	unic.
Apocalypſis.	XXII.

EUAN-

EUANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

CAPUT I.

2 Quòd Ieſus ſit Meßias ille promiſſus Servator Patribus. 18 Christi Nativitas.

LIBER generationis JESU Chri- *Luc.* 3. 24.
ſti, filii David, filii Abraham.
2 * Abraham genuit Iſaac; * Iſaac *Gen.* 21. 2.
autem genuit Jacob; * Jacob autem *Gen.* 25. 24.
genuit Judam, & fratres ejus; *Gen.* 29. 35.
3 * Judas autem genuit Phares & *Gen.* 38. 27.
Zaram è Thamar; * Phares autem 1. *Par.* 2. 4.
genuit Eſrom; Eſrom autem genuit Aram;
4 Aram autem genuit Aminadab; Aminadab autem
genuit Naaſſon; Naaſſon autem genuit Salmon;
5 Salmon autem genuit Boos è Rachab; * Boos au- *Ruth.* 4. 18.
tem genuit Obed è Ruth; Obed autem genuit Jeſſe;
6 Jeſſe autem genuit David Regem; * David autem 1. *Reg.* 16. 1.
Rex genuit Solomonem ex ea quæ *fuerat* uxor Vriæ; & 17. 12.
7 * Solomon autem genuit Roboam; Roboam autem 2. *Reg.* 12. 24
genuit Abia, Abia autem genuit Aſa. 3. *Reg.* 13. 41
8 Aſa autem genuit Joſaphat; Joſaphat autem ge- 1. *Par.* 3. 10.
nuit Joram; Joram autem genuit Hoziam;
9 Hozias autem genuit Joatham; Joatham autem
genuit Achaz; Achaz autem genuit Ezechiam.
10 * Ezechias autem genuit Manaſſe; Manaſſes au- 4. *Reg.* 20. 21
tem genuit Amon; Amon autem genuit Joſiam. & 21. 18.
11 * Joſias autem genuit Jacim; Jacim autem ge- 1. *Par.* 3. 15.
nuit Jechoniam, & fratres ejus, in deportatione Baby- 4. *Reg.* 23. 34
lonica. & 24. 1.
12 Poſt verò deportationem Babylonicam, * Jecho- 2. *Par.* 35. 4
nias genuit Salathiel; * Salathiel autem genuit Zoro- 4. *Reg.* 24. 6
babel; 2. *Par.* 36. 9.
13 Zorobabel autem genuit Abiud; Abiud autem 1. *Par.* 33. 16
genuit Eliacim; Eliacim autem genuit Azor; 1 *Eſdr.* 3. 4.
14 Azor autem genuit Sadoc; Sadoc autem genuit & 5. 2.
Achim; Achim autem genuit Eliud;

15 Eliud autem genuit Eleazar; Eleazar autem ge-
nuit Matthan; Matthan autem genuit Jacob;
16 Jacob autem genuit Joſeph, virum Mariæ: ex
qua genitus eſt JESUS ille qui dicitur Chriſtus.
17 Univerſæ igitur progenies ab Abraham uſque
ad David, progenies quatuordecim: & à David uſque
ad deportationem Babylonicam, progenies quatuor-
decim: & à deportatione Babylonica uſque ad Chri-
ſtum, progenies quatuordecim.
Lucæ 1.27. 18 ¶ Jeſu verò Chriſti nativitas ita fuit. * Nam
quum mater ejus Maria deſponſa eſſet Joſeph, priuſ-
quam ipſi conveniſſent, inventa eſt uterum ferre ex
Spiritu ſancto.
19 Porrò Joſeph vir ejus quum eſſet juſtus, & nollet
Deut. 24.1. eam * ignominiæ exponere, voluit clàm eam dimit-
tere.
20 Hæc autem quum cogitâſſet, ecce Angelus Do-
mini in ſomnio apparuit ei, dicens, Joſeph fili David,
ne metuito accipere Mariam uxorem tuam, nam quod
in ea genitum eſt, ex Spiritu ſancto eſt.
Luca 1.31. 21 Pariet autem filium, * & vocabis nomen ejus
Act. 4.12. JESUM. Ipſe enim * ſervabit populum ſuum ex
peccatis ipſius.
22 (Porrò totum hoc factum eſt, ut impleretur
quod ait Dominus per Prophetam, dicentem.
Eſa. 7.14. 23 * Ecce virgo illa uterum feret, & pariet filium,
& vocabis nomen ejus Emanuel, quod eſt, ſi inter-
preteris, nobiſcum Deus)
24 Experrectus autem Joſeph ex ſomno, fecit ut ei
imperârat Angelus Domini, & accepit uxorem ſuam.
25 Et non cognovit eam quouſque peperiſſet filium
illum ſuum primogenitum, vocavitque nomen ejus
JESUM.

CAP. II.

1 Magi primitiæ Gentium Chriſtum adorant. 14 Fugit Ioſeph cum Ieſu & matre in Aegyptum. 16 Herodes pueros occidit.

Luca 1.6. QUum * ergo natus eſſet Jeſus in ea Bethleem *quæ
eſt* Iudææ, temporibus Herodis regis, ecce Magi
ab Oriente advenerunt Hieroſolyma.
2 Dicentes, Ubi eſt ille Rex Judæorum qui natus
eſt? vidimus enim ejus ſtellam in Oriente, & venimus
ut adoremus eum.
3 His autem auditis Herodes rex turbatus eſt, &
tota

tota Hieroſolyma cum eo.
4 Et convocatis omnibus principibus Sacerdotum
& Scribis populi, percontatus eſt ab eis ubi Chriſtus
naſceretur.
5 At illi dixerunt ei, in *ea* Bethleem *quæ eſt* Iudææ.
Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam;
6 * Et tu Bethleem terra Judæ, nequaquam mini- *Mich.* 5.2.
ma es inter duces Judæ: Ex te enim exibit dux qui *iohan.* 7.42.
paſcet populum illum meum Iſrael.
7 Tum Herodes clàm vocatis Magis, exquiſivit ab
eis quo tempore ſtella apparuiſſet.
8 Et eis Bethleem dimiſſis, dixit, Profecti illuc,
penitus exquirite de puerulo: poſtquam autem inve-
neritis, renuntiate mihi, ut & ego veniam & adorem
eum.
9 Ipſi verò audito rege, profecti ſunt, & ecce,
ſtella quam viderant in Oriente, præibat eis, do-
nec venit ſtetitque ſupra *locum* in quo erat pue-
rulus.
10 Viſa autem ſtella, gaviſi ſunt gaudio magno
valdè.
11 Et ingreſſi domum, invenerunt puerulum cum
Maria matre ipſius, & procidentes adoraverunt eum:
apertíſque theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum,
& thus, & myrrham.
12 Et divinitus admoniti in ſomnio ne reverteren-
tur ad Herodem, per aliam viam regreſſi ſunt in re-
gionem ſuam.
13 Ipſis autem regreſſis, ecce Angelus Domini
apparet in ſomnio Joſeph, dicens, Experrectus ac-
cipe puerulum & matrem ejus, & fuge in Ægy-
ptum, & eſto illîc uſque dum dixero tibi. Futu-
rum eſt enim ut Herodes quærat puerulum ad eum
perdendum.
14 Ille verò experrectus accepit puerulum & ma-
trem ejus nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.
15 Et fuit illîc uſque ad obitum Herodis, ut imple-
retur quod ait Dominus per Prophetam dicentem,
* Ex Ægypto vocavi filium meum. *Oſea* 11. 1.
16 ¶ Tum Herodes quum vidiſſet *ſe* illuſum eſſe à
Magis, excanduit valdè: & miſſis *carnificibus* inter-
emit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omni-
bus finibus ejus, à bimulis & inferioribus, ſecundum
tempus quod exquiſierat ex Magis.
17 Tunc impletum fuit quod ait Dominus per Hie-
remiam Prophetam, dicentem:

18 * Vox

Hier. 31,15. 18 * Vox in Rhama audita eſt, lamentatio & fletus
& ejulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit
conſolationem admittere, *eò* quòd non ſint.
19 ¶ Quum autem obiiſſet Herodes, ecce, Angelus
Domini in ſomno apparet Joſeph in Ægypto.
20 Dicens, Experrectus accipe puerulum & matrem
ejus, & proficiſcere in terram Iſrael. Mortui ſunt
enim qui petebant animam puerili.
21 Ille verò experrectus accepit puerulum &
matrem ipſius, & venit in terram Iſrael.
22 Quum autem audiſſet Archelaum regnare in
Judæa pro Herode patre ejus, timuit illùc abire: verùm
divinitùs admonitus in ſomnio, ſeceſſit in partes Galilææ.
23 Et quum *eò* veniſſet, habitavit in urbe quæ dicitur
Nazareth: ut impleretur quod dictum eſt per Prophetas,
fore ut Nazarenus vocaretur.

CAP. III.

1 *Iohannes concionatur.* 4 *Veſtitus & victus ipſius.* 5 *Baptizat.* 8 *Fructus pœnitentiæ.* 14 *Ventilabrum, palea.* 15 *Chriſtus baptizatur.*

Mar. 1,4. TEmporibus * autem illis adſuit Johannes Ba-
Luc. 3,5. ptiſta, prædicans in deſerto Judææ.
2 Dicenſque, Reſipiſcite, appropinquavit enim
regnum cœlorum
3 Nam hic eſt ille de quo dictum eſt per Eſaiam
Eſa. 40,3. Prophetam, dicentem: Vox clamantis in deſerto,
Marc. 1,3. parate viam Domini, complanate ſemitas ejus.
Luc. 3,4. 4 * Ipſe verò Johannes habebat veſtimentum ſuum
Iohan. 1,23. è pilis camelorum, & zonam pelliceam circum lumbos
Marc. 1,6. ſuos: alimentū autem ejus erat locuſtæ & mel agreſte.
Marc. 1,5. 5 Tunc exivit ad eum Hieroſolyma, & tota Judæa,
totaque regio circumjacens Jordani.
6 Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes
peccata ſua.
7 Quum vidiſſet autem multos ex Phariſæis, &
Sadducæis venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis,
Luc. 3,7. * Progenies viperarum, quis vobis præmonſtravit ut
fugeretis à futura ira?
8 Ferte igitur fructum dignum iis qui reſipuerint.
Iohann. 8,39. 9 Et ne putetis *vobis* dicendum apud vos ipſos, * Patrem
Act. 13,26. habemus Abrahā; dico enim vobis, Deum poſſe
etiam ex lapidibus iſtis excitare liberos Abraham.
Matt. 7,19. 10 * Jam verò ſecuris ad radicem arborum poſita
eſt: Omnis igitur arbor non ferens fructum bonum,
exciditur & in ignem abjicitur.

11 *Ego

11 * Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiã, Marc 1, 8.
is verò qui ponè me venit, validior me eſt, cujus non Luc. 3, 16.
ſum dignus qui ſoleas portem: ipſe vos baptizabit Spi- Iohan. 1, 26.
ritu ſancto & igni. Act. 1, 5, &
12 * Cujus ventilabrum in manu ipſius, & repurga- 19, 4.
bit aream ſuam: & coget triticum ſuum in horreum, Luc 3, 17.
paleam autem exuret igni inextinguibili.
13 ¶ * Tunc advenit Jeſus à Galilæa in Jordanem Marc. 1, 9.
ad Johannem, ut baptizaretur ab eo.
14 At Johannes obnixè prohibebat eum, dicens,
Ego neceſſe habeo à te baptizari, & tu venis ad me?
15 Reſpondens autem Jeſus dixit ad eum: Omitte
me nunc, ita enim decet nos implere omnem juſtitiam.
Tunc omittit eum.
16 Et baptizatus Jeſus aſcendit ſtatim ex aqua, &
ecce aperti ſunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei deſcen-
dentem tanquam columbam, & venientem ſuper ipſum.
17 Et ecce vox è cœlis, dicens, * Hic eſt Filius ille 2. Pet. 1, 17.
meus dilectus, in quo acquieſco. Coloſ 1, 13.

CAP. IIII.

1 Tentatur Chriſtus. 4 Scripturis convincit diabolum. 11 Angeli ei inſerviunt. 12 Prædicat pœnitentiam, & ſe advenisse. 18 Vocatio Petri & Andreæ. 21 Iacobi, & Ioannis. 23 Prædicat Euangelium, & ſanat infirmos.

TVnc * Jeſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, Marc. 1, 12.
ut tentaretur à Diabolo. Luc. 4, 1.
2 Et cum jejunaſſet dies quadraginta, & noctes
quadraginta, poſtea eſuriit.
3 Et quum veniſſet ad eum tentator, dixit, ſi filius
es Dei, dic ut iſti lapides panes fiant.
4 At ille reſpondens dixit, Scriptum eſt, * Non è Deuter. 8, 3.
ſolo pane vivet homo, ſed ex omni verbo prodeunte
per os Dei.
5 Tunc tranſfert eum Diabolus in Sanctam urbem,
& ſtatuit eum ſuper pinnas templi.
6 Dicitque ei, ſi filius es Dei, jace teipſum deor-
ſum: nam ſcriptum eſt, * Quia Angelis ſuis mandavit Pſal. 91, 12.
de te, *ipſi* tollent te in manus, ne quando offendas ad
lapidem pedem tuum.
7 Dixit ei Jeſus, Ruſum ſcriptum eſt, * Non ten- Deut. 6, 16.
tabis Dominum Deum tuum.
8 Rurſum tranſfert eum Diabolus in montem ſubli-
mem valdè, & oſtendit ei omnia regna mundi, & glo-
riam eorum.
9 Dixitque ei, Hæc omnia tibi dabo, ſi proci-
dens

dens adoraveris me.
10 Tunc dicit ei Jeſus, Abi Satana, ſcriptum eſt
Deut. 6. 13. 10. 20. enim, * Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli
ſervies.
11 Tunc omittit eum Diabolus, & ecce, Angeli
accedebant, & miniſtrabant ei.
Marc. 1. 14. Luc. 4. 14. iohan. 4 43. 12 * Quum audiſſet autem Jeſus Johannem tradi-
tum eſſe *in cuſtodiam*, rediit in Galilæam.
13 Et relicta Nazareth venit & habitavit in Caper-
naum *urbe* maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim
14 Ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam
Prophetam dicentem:
Eſa. 9. 1. 15 * Terra Zabulon & terra Nephthalim *ad* viam
maris trans Jordanem, Galilæa Gentium:
16 Populus poſitus in tenebris vidit lucem magnam:
& poſitis in regione & umbra mortis, lux exorta eſt.
Matt. 1. 15. 17 * Ex eo tempore cœpit Jeſus prædicare, &
dicere, Reſipiſcite: appropinquavit enim regnum
cœlorum.
18 ¶ Ambulans autem Jeſus ad mare Galilææ,
vidit duos fratres, Simonem qui dicitur Petrus, &
Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare (erant
enim piſcatores)
19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos piſca-
tores hominum.
20 Illi verò ſtatim omiſſis retibus, ſequuti ſunt
eum.
21 Tunc progreſſus illinc, vidit alios duos fratres,
Jacobum filium Zebedæi, & Johannem fratrem ejus,
in navigio cum Zebedæo patre ſuo, ſarcientes retia
ſua, & vocavit eos:
22 Illi autem ſtatim omiſſo navigio & patre ſuo,
ſequuti ſunt eum.
23 ¶ Et circumiit totam Galilæam Jeſus, docens
in ſynagogis ipſorum, & prædicans Euangelium regni,
& ſanans quemvis morbum & quemvis languorem in
populo.
24 Tunc exiit fama ejus in totam Syriam, & obtu-
lerunt ei omnes malè affectos, variis morbis & cru-
ciatibus detentos, & dæmoniacos, & lunaticos, & pa-
ralyticos, ſanavítque eos.
25 Et ſequuta eſt eum turba multa à Galilæa ac
Decapoli & Hieroſolymis & Judæa & *regionibus* trans
Jordanem *ſitis*.

CAP. V.

1 Qui beati, 13 Apoſtoli ſal & lux mundi, 14 Urbs ſupra montem poſita, 15 Lucerna, 16 Opera bona,

19 Manda-

*19 Mandatorum Chriſti impletio. 21 Occidere quid,
23 Reconciliatio ſacrificiis præfertur. 27 Adulte-
rium, 29 Oculi erutio, 30 Manus abſciſsio. 31
Libellus abſceſsionis, 35 Non jurandum, 43 Ini-
mici diligendi, 48 Perfectio.*

QUum vidiſſet autem turbam, aſcendit in montem,
& quum conſediſſet, adierunt eum diſcipuli ejus.
2 Tunc aperto ore ſuo, docebat eos, dicens,
3 * Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt *Lucæ 6. 20.*
regnum cœlorum.
4 * Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolationem *Lucæ 6. 21.*
accipient. *Eſa 61. 2, 3.*
5 * Beati mites: quoniam ipſi hereditatis jure ter- *Pſal. 37. 11.*
ram poſſidebunt.
6 * Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam: quo- *Eſa. 65. 13.*
niam ipſi ſaturabuntur.
7 Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam
conſequentur.
8 * Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum vi- *Pſal. 24. 4.*
debunt.
9 Beati pacifici: quoniam ipſi filii Dei vocabun-
tur.
10 * Beati qui perſequutionem patiuntur juſtitiæ *1. Pet. 4. 14.*
cauſa: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
11 * Beati eritis cùm convitiati fuerint vobis & *1. Pet. 3. 14.*
perſequuti fuerint, & dixerint quodvis mali adverſus
vos, mentientes, propter me.
12 Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra
multa *eſt* in cœlis: ita enim perſequuti fuerunt Pro-
phetas qui *fuerunt* ante vos.
13 ¶ * Vos eſtis ſal terræ: quòd ſi ſal infatuatus *Marc 9. 50.*
fuerit, quo ſalietur? ad nihil valet ampliùs, niſi ut abji- *Lucæ 1[4]. 34.*
ciatur foras, & conculcetur à quibuſvis.
14 Vos eſtis lux mundi. Non poteſt urbs occultari
ſupra montem poſita.
15 * Neque accendunt lucernam & ponunt eam *Marc. 4. 21.*
ſubter modium: ſed in candelabrum, & ſplendet om- *Lucæ 8. 16.*
nibus qui ſunt in domo. *& 11. 33.*
16 * Ita ſplendeat lux veſtra coram hominibus, ut *1. Pet. 2. 12.*
videant veſtra bona opera, glorificéntque Patrem
veſtrum qui eſt in cœlis.
17 ¶ Ne exiſtimate me veniſſe ut diſſolvam Le-
gem, aut Prophetas: non veni ut diſſolvam, ſed ut
impleam.
18 * Amen quippe dico vobis: Uſquedum præte- *Lucæ. 16. 17.*
rierit cœlum & terra, iota unum aut unus apex nequa-
quam

quam præterierit ex Lege, uſquedum omnia facta
fuerint.
Iac.2.10. 19 ¶ * Quiſquis igitur ſolverit unum ex mandatis
hiſce minimis, & ita docuerit homines, minimus voca-
bitur in regno cœlorum: quiſquis autem fecerit & do-
cuerit, iſte magnus vocabitur in regno cœlorum.
20 Dico enim vobis, niſi abundaverit veſtra juſtitia
Luc.11.39. * plus quàm Scribarum & Phariſæorum, vos nequa-
quam ingreſſuros in regnum cœlorum.
Exod 20.13 21 Audiſtis dictum fuiſſe antiquis, * Non occides:
Deut 5.17. quiſquis autem occiderit tenebitur judicio.
22 Ego verò dico vobis, Quicunque iraſcitur fratri
ſuo temerè, tenebitur judicio: quicunque verò dixe-
rit fratri ſuo, Raca, tenebitur conſeſſu: quiſquis au-
tem dixerit, Fatue, tenebitur gehenna ignis.
23 Igitur ſi munus tuum attuleris ad altare, & illîc
memineris fratrem tuum habere aliquid contra te:
24 Omitte illîc munus tuum coram altari, & abi: pri-
mùm reconciliator fratri tuo, & tum veniens offer
munus tuum.
Luc.12.58. 25 * Eſto amicus adverſario tuo citò, dum es in via
cum eo, nequando te tradat adverſarius judici, & judex
te tradat miniſtro, & in cuſtodiam conjiciaris.
26 Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc, ne
uſque dum reddideris ultimum quadrantem.
Exod.20.14. 27 * Audîſtis dictum fuiſſe antiquis, Non mœcha-
beris:
28 Ego verò dico vobis, Quicunque aſpicit mulie-
rem ut eam concupiſcat, jam adulteravit eam in corde
ſuo.
Infra 18.8. 29 * Quod ſi oculus tuus dexter facit ut tu offendas,
Marc.9.47. erue eum, & abjice abs te; expedit enim tibi ut pereat
unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum con-
jiciatur in gehennam.
30 Et ſi dextra tua manus facit ut tu offendas, ex-
cinde eam, & abjice abs te; expedit enim tibi ut pereat
unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum con-
jiciatur in gehennam.
Infra 19.7. 31 ¶ Dictum eſt autem, * Quiſquis dimiſerit uxo-
Deut.24.1. rem ſuam, det ei libellum diſceſſionis.
Marc.10.4. 32 Ego verò dico vobis, eum qui dimiſerit uxorem
Luc.16.18. ſuam extra rationem ſcortationis, facere ut ea mœche-
1.Cor.7.10. tur, & eum qui dimiſſam duxerit, mœchari.
33 ¶ Rurſum audiſtis dictum fuiſſe antiquis, * Non
Exod.20.7. pejerabis: Sed reddes Domino quæ tu juraveris.
Levit.19.12 34 Ego verò dico vobis, Ne juretis omnino, neque
Deut.5.11. per cœlum, quia thronus Dei eſt:

35 Neque

35 Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum
ejus: neque per Jeroſolyma, quia urbs eſt magni Regis:
36 Neque per caput tuum jures: quia non potes
unum capillum album aut nigrum facere.
37 * Eſto autem ſermo veſter, etiam, etiam; non, *Iac. 5. 12.*
non: quod autem ſupra hæc redundat, à malo eſt.
38 ¶ Audiſtis dictum fuiſſe, * Oculum pro oculo, *Exod. 21. 24.*
dentem pro dente. *Leuit. 24. 20*
39 Ego verò dico vobis, * ne reſiſtatis malo: ſed *Deut. 19. 21.*
quiſquis te cædet in dexteram tuam maxillam, obverte *Luca 6. 29.*
ei & alteram. *Rom. 12. 17.*
40 Et ei qui vult tecum judicio contendere, ac tu- *1. Cor. 6. 7.*
nicam tuam capere, dimitte ei etiam pallium.
41 Et quiſquis te angariabit *ad* miliare unum, abi
cum eo duo.
42 * Petenti abs te dato: & volentem mutuari abs *Deut. 15. 8.*
te, ne averſare.
43 Audiſtis dictum fuiſſe, * Diliges proximum *Luca 6. 27.*
tuum, ſed odio habebis inimicum tuum. *Lucæ 23. 24.*
44 Ego verò dico vobis, * Diligite inimicos veſtros, *Acts 7. 60.*
benedicite iis qui devovent vos, benefacite iis qui ode *1. Cor. 4. 14.*
runt vos, * & precamini pro iis qui vos infeſtant & *Luca 6. 15.*
perſequuntur vos.
45 * Ut ſitis filij Patris veſtri qui eſt in cœlis: facit
enim ut ſol ſuus exoriatur ſuper malos ac bonos, &
pluit ſuper juſtos & injuſtos.
46 Nam ſi dilexeritis eos qui diligunt vos, quam
mercedem habebitis? nónne & publicani idem fa-
ciunt?
47 Et ſi complexi fueritis fratres veſtros ſolùm, quid
ampliùs facitis? nónne publicani ita faciunt?
48 Eſtote igitur vos perfecti, ut Pater veſter qui eſt
in cœlis, perfectus eſt.

CAP. VI.

1 Eleemoſyna. 3 Oratio. 14 Condonandum fratri. 16 Iejunium. 19 Theſauri. 20 Pauperibus ſubveniendum. 24 Deus & divitiæ. 25 Solicitudo de victu & veſtitu tollenda. 34 Regnum Dei & ejus juſtitia.

ATtendite ne eleemoſynam veſtram detis co-
ram hominibus, ut ſpectemini ab eis, alioqui
mercedem non habetis apud Patrem veſtrum qui eſt
in cœlis.
2 * Itaque quum dabis eleemoſynam, ne cures buc-
cina cani coram te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynago-
gis & in plateis, ut gloriam conſequantur ab homini-
bus: amen, dico vobis, *eos* referre mercedem ſuam.

3 Quum verò tu das eleemoſynam, ne noverit ſini-
ſtra tua quid faciat dextera tua.

4 Ut ſit tua eleemoſyna in occulto: Pater autem
tuus qui te aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

5 ¶ Et quum precaris, ne ſis ut hypocritę, amant
enim in conventibus & in angiportis platearum ſtando
precari, ut appareant hominibus: amen, dico vobis
eos referre mercedem ſuam.

6 Tu verò quum precaris, introito in conclave
tuum, & clauſo oſtio tuo precare Patrem tuum qui eſt
in occulto: & Pater tuus qui *te* aſpicit in occulto, red-
det tibi in propatulo.

7 Precantes autem ne ſitis loquaces ut Ethnici: pu-
tant enim fore ut ſua illa loquacitate exaudiantur.

8 Ne igitur ipſis aſſimulemini: novit enim Pater
veſter quibus ſit vobis opus, antequā vos petatis ab eo.

Luca 11.2. 9 Vos igitur ita precamini, * PATER noſter
qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum.

10 Veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, ſicut
in cœlo *ita* etiam in terra.

11 Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

12 Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos re-
mittimus debitoribus noſtris.

13 Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera
Infra 13.19. nos à * malo. Quia tuum eſt regnum, & potentia, &
gloria in ſæcula. Amen.

Marc.11.25 14 * Nam ſi remiſeritis hominibus offenſas ipſo-
Eccl.28.2. rum, remittet etiam vobis Pater ille veſter cœleſtis.

15 Sin autem non remiſeritis hominibus ipſorum
offenſas, nec Pater veſter remittet vobis offenſas
veſtras.

16 Quum autem jejunatis, ne ſitis ut hypocritæ,
tetrici: obſcurant enim facies ſuas, ut appareant ho-
minibus jejunare; amen, dico vobis, referunt merce-
dem ſuam.

17 Tu verò quum jejunas, unge caput tuum, & fa-
ciem tuam lava:

18 Ut ne appareas hominibus jejunare, ſed Patri
tuo qui *eſt* in occulto: & Pater tuus qui aſpicit in oc-
culto, reddet tibi in propatulo.

19 ¶ Ne theſauros congerite in terra, ubi tinea &
eroſio corrumpit, & ubi fures perfodiunt ac furantur.

Luc.12.33. 20 * Sed congerite vobis theſauros in cœlo, ubi
1.*Tim*.6.19. neque tinea neque eroſio corrumpit, & ubi fures non
perfodiunt neque furantur.

21 Nam ubi eſt theſaurus veſter, illic erit etiam
cor veſtrum.

22 ¶ * Lucerna

22 ¶ * Lucerna corporis eſt oculus: itaque ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. *Lucæ* 11.34.

23 Quòd ſi oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi lumen quod eſt in te, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ?

24 ¶ * Nemo poteſt duobus dominis ſervire; aut enim unum habebit odio, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ. *Lucæ* 16.13.

25 ¶ * Propterea dico vobis, ne eſtote ſoliciti de anima veſtra, quid eſuri ſitis, aut quid bibituri: neque de corpore veſtro, qua re ſitis induendi: nónne anima plus eſt quàm alimentum, & corpus quàm veſtitus? *Lucæ* 12.21. *Philip* 4.6. 1 *Tim* 6.8. 1. *Pet.* 5.7. *Pſal.* 55.23

26 Intuemini in volucres cœli: non ſerunt enim, neque metunt, neque cogunt in horrea, & Pater veſter cœleſtis alit eas: nónne vos multo præſtatis eis?

27 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

28 Ac de veſtitu quid ſoliciti eſtis? diſcite quomodo lilia agrorum creſcant: non fatigantur, neq; nent.

29 Sed dico vobis, ne Solomonem quidem cum univerſa gloria ſua, ſic amictum fuiſſe ut unum ex iſtis.

30 Quod ſi herbam agri quæ hodiè extat, & cras in clibanum mittitur, Deus ita circumveſtit, nónne vos multò magis, exigua fide præditi?

31 Ne igitur eſtote ſoliciti, dicentes, Quid edemus, aut quid bibemus? aut quo amiciemur?

32 (Nam omnia iſta gentes requirunt) novit enim Pater veſter cœleſtis vos indigere his omnibus.

33 Sed quærite primò regnum Dei, & juſtitiam ejus, & iſta omnia adjicientur vobis.

34 Ne ſitis igitur ſoliciti de craſtino: nam craſtinus dies ſolicitus erit de *rebus* ſuis: ſufficit diei ſua vexatio.

CAP. VII.

1 Non judicandum de proximo. 6 Non dandum ſanctum canibus. 13 Via lata & arcta. 15 Pſeudoprophetæ. 18 Arbor & fructus. 24 Domus ſuper petram fundata. 26 Super arenam.

NE * judicate, ut ne judicemini. *Lucæ* 6. 37. *Rom.* 2.1.

2 Quo enim judicio judicatis, judicabimini, & * qua menſura metimini, viciſſim metientur vobis. 1.*Cor* 4 3. *Marc*.4.24

3 Quid autem aſpicis feſtucam quæ eſt in oculo fratris *Lucæ* 6. 38.

fratris tui , trabem verò quæ eſt in oculo tuo non ani-
madvertis ?
Luca 6. 41. 4 * Aut quomodo dices fratri tuo , Sine ejiciam
feſtucam ex oculo tuo : & ecce trabes in oculo tuo ?
5 Hypocrita,ejice primùm trabem illam ex oculo
tuo, & tum deſpicies ut ejicias feſtucam ex oculo fra-
tris tui.
6 ¶ Ne date *quod* ſanctum *eſt* canibus, nec projicite
margaritas veſtras coram porcis : ne quando concul-
cent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos.
Infra 21.22. 7 ¶ *Petite, & dabitur vobis : quærite : & invenie-
marc.11.24. tis : pulſate,& aperietur vobis.
luc. 11. 9. 8 Quiſquis enim petit,accipit,& qui quærit invenit:
iohan.14 13. & pulſanti aperietur.
& 16. 23. 9 Nam quis ex vobis homo,qui,ſi filius ejus petie-
iac. 1.6. rit ab eo panem, det ei lapidem ?
10 Et ſi piſcem petierit,num ſerpentem dabit ei ?
11 Si vos igitur, quum ſitis mali , nôſtis dona bona
dare liberis veſtris , quanto magis Pater veſter qui eſt
in cœlis, dabit bona *iis* qui ab ipſo petent ?
Luca 6.31. 12 ¶ * Quæcunque igitur volueritis ut faciant vobis
iob. 4. 16. homines , ita & vos facite eis , iſta enim eſt lex &
Prophetæ.
Luca 13.24. 13 ¶ * Introite per anguſtam portam, quoniam lata
eſt porta, & ſpatioſa via quæ adducit in exitium , mul-
tique ſunt qui introeunt per eam.
14 Quia anguſta eſt porta& ſtricta via quæ ducit ad
vitam, & pauci ſunt qui inveniant eam.
15 ¶ Cavete verò vobis à pſeudoprophetis , qui
veniunt ad vos cum veſtimentis ovium, ſed intrinſecus
ſunt lupi rapaces.
Luca 6. 43. 16 A fructibus eorum agnoſcetis eos. * Num colli-
44. gunt ex ſpinis uvam, aut ex tribulis ficus ?
17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos, putris
autem arbor fert fructus malos.
18 Non poteſt arbor bona fructus malos ferre , ne-
que arbor putris fructus bonos ferre.
Supra 3. 1. 19 ¶ * Quæcúnque arbor non fert fructum bonum,
exciditur , & in ignem conjicitur.
20 Nempe igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis
eos.
Rom. 2.13. 21 ¶ * Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine,
iacob.1. 22. introibit in regnum cœlorum, ſed qui facit quod vult
Pater meus qui in cœlis eſt.
22 Multi dicent mihi in illo die , Domine, Domi-
ne , nonne per nomen tuum prophetavimus , &
per nomen tuum dæmonia ejecimus, & per nomen
tuum

tuum multas virtutes edidimus ?
23 Tunc autem profitebor eis, * Nunquam novi Luca 13.27.
vos : diſcedite à me qui facitis iniquitatem.
24 ¶ * Quiſquis igitur audit ex me ſermones iſtos,& Luca 13.26.
eos præſtat, aſſimilabo eum viro prudenti, qui ædifi- 27.
cavit domum ſuam ſupra petram : pſalm. 6 9.
25 Deſcendit autem pluvia, & venerunt flumina,& luca 6. 47.
flaverunt venti,& inciderunt domui illi,& non cecidit:
fundata enim fuerat ſuper petram.
26 Et quiſquis audit ex me hos ſermones, & eos
non præſtat,aſſimilabitur viro fatuo, qui ædificavit do-
mum ſuam ſuper arenam.
27 Deſcendit autem pluvia, & venerunt flumina, &
flaverunt venti,& impacti ſunt domui illi : & cecidit,&
fuit caſus ejus magnus.
28 * Et factum eſt quum finiſſet Jeſus ſermones Marc. 1. 22.
iſtos, percellebatur turba ſuper doctrina ipſius. luca 4. 32.
29 Docebat enim eos ut habens authoritatem, &
non ut Scribæ.

CAP. VIII.

2 Leproſus purgatus. 5 Centurionis fides. 11 Gentium vocatio 12 Iudæorum rejectio. 14 Socrus Petri ſanatur. 19 Scriba Chriſtum ſequi volens. 23 Tempeſtas in mari. 28 Duo dæmoniaci ſanantur. 30 Dæmones in porcos abeunt.

QVum autem deſcendiſſet è monte, ſequuta eſt
eum turba multa.
2 * Et ecce, leproſus veniens adoravit eum, dicens, Marc. 1.40
Domine, ſi velis, potes me purgare. luca 5.12.
3 Extenſáque manu tetigit eum Jeſus, dicens,Volo,
purgator. Statim igitur purgata fuit eius lepra.
4 Tunc dixit ei Jeſus, Vide, *ut* nulli dicas, ſed abi,
oſtende teipſum ſacerdoti, & offer donum illud quod
* imperavit Moſes, *ut hoc* ſit eis teſtimonio. Leuit. 14.7.
5 ¶ * Ingreſſum autem Jeſum in Capernaum adiit Luca 7. 1.
Centurio precans eum :
6 Et dicens,Domine, puer meus projectus eſt domi
paralyticus vehementer vexatus.
7 Tunc dicit ei Jeſus, Ego quum venero ſanabo
eum.
8 Et reſpondens Centurio dixit, Domine,non ſum
dignus ut ſub tectum meum ingrediaris, ſed ſolùm lo-
quere,& ſanabitur puer meus.
9 Nam & ego ſum homo ſub poteſtate *conſtitutus*,
& habeo ſub me milites, & dico huic, Proficiſcere &
proficiſcitur; & alteri, Veni, & venit; & ſervo meo,
Fac hoc, & facit.

10 *Hæc*

10 *Hæc* autem quum audiſſet Jeſus, miratus eſt: &
ait ſequentibus, Amen, dico vobis, ne in Iſrael quidem
tantam fidem inveni.
11 Dico autem vobis, multos ab Oriente & Occi-
dente venturos, & diſcubituros cum Abraham &
Iſaac & Jacob in regno cœlorum.
Infra 22.13 12 * Filios vero regni ejectum iri in tenebras exte-
riores: illîc erit fletus & ſtridor dentium.
13 Et dixit Jeſus Centurioni, Abi, & ut credidiſti,
fiat tibi: Sanatúſque eſt puer ejus eo ipſo momento.
Marc. 1.29 14 ¶ * Et quum veniſſet Jeſus domum Petri, vidit
luca 4.38. ſocrum ejus in lecto projectam & febricantem.
15 Tetigítque manum ejus, & reliquit eam febris,
& ſurrexit ac miniſtravit eis.
Marc. 1.32. 16 * Quum autem ſerum *diei* eſſet, obtulerunt ei
luca 4.40. dæmoniacos multos, & ejecit ſpiritus verbo, omnéſ-
que [illegible]è affectos ſanavit.
Eſa. 53.4. 17 * Ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam
1.*Pet.* 2.24. Prophetam, dicentem, Ipſe invaletudines noſtras ac-
cepit, & morbos portavit.
Luca 9.5 18 * Quum vidiſſet autem Jeſus turbam multam
circum ſeſe, juſſit *ſuos diſcipulos* abire in ulteriorem
ripam.
19 ¶ Et quum acceſſiſſet quidam Scriba, dicit ei,
Magiſter, ſequar te quocunque abieris.
20 Tunc dicit ei Jeſus, Vulpes luſtra habent, &
volucres cœli, nidos: Filius autem hominis non ha-
bet ubi caput reclinet.
21 Alius autem ex diſcipulis ejus dixit ei, Domine,
permitte mihi primùm abire, & ſepelire patrem
meum.
22 Jeſus autem dixit ei, Sequere me, & ſine ut
mortui ſepeliant mortuos ſuos.
Marc. 4.35. 23 ¶ * Quum ipſe eſſet ingreſſus navigium, ſequuti
luca 8.22. ſunt eum diſcipuli ejus,
24 Et ecce motus magnus factus eſt in mari, adeo
ut navis operiretur à fluctibus: ipſe verò dormiebat.
25 Et accedentes diſcipuli excitaverunt eum, di-
centes, Domine, ſerva nos, perimus.
26 Et dicit eis, Quid timidi eſtis, ô exigua fide
præditi? Tunc experrectus objurgavit ventos &
mare: & facta eſt tranquillitas magna.
27 Homines verò mirati ſunt, dicentes, Qualis eſt
iſte, ut venti quoque & mare auſcultent ei.
Marc. 5.2. 28 ¶ * Et quum ipſe veniſſet ad ulteriorem *ripam*,
Luca 8.26. in regionem Gergeſenorum, occurrerunt ei duo dæ-
moniaci, è monumentis exeuntes, ſævi valdè: adeò
ut

ut non valeret quiſquam præterire per viam illam.
29 Et ecce clamârunt,dicentes, Quid nobis tecũ,
Jeſu fili Dei ? veniſti huc vexatum nos ante tempus?
30 Erat autem longè ab eis grex porcorum mul-
torum paſcens.
31 Dæmones verò precabantur eum, dicentes, Si
ejicis nos, permitte nobis abire in gregem porcorum
illorum.
32 Et ait eis , Abite : Illi verò egreſſi abîerunt in
illum gregem porcorum : & ecce ruit totus ille grex
porcorũ è præcipitio in mare,& mortui ſunt in aquis.
33 Paſtores autem fugerunt , & quum abîiſſent in
urbem, renuntiârunt omnia, & quæ dæmoniacis facta
fuerant.
34 Et ecce, tota urbs exivit in occurſum Jeſu : &
quum vidiſſent eum , rogârunt ut digrederetur à fini-
bus ipſorum.

CAP. IX.

1 Paralyticus ſanatur. 5 Remiſsio peccatorum. 9 Matthæus vocatur. 10 Peccatores, 17 Vinũ novu 18 Principis filia ſuſcitatur. 20 Mulier à fluxu ſa guinis ſanatur, 28 Duo cæci fide ſanantur. 32 Mutu dæmoniacus ſanatur. 37 Meſsis. Operarii.

ET ingreſſus navigium , trajecit , & venit in ſuam *Matth. 21.*
urbem. *luca 5. 18.*
2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticum in lecto pro-
jectum : quúmque vidiſſet Jeſus fidem eorum , dixit
paralytico,Confide fili,remiſſa ſunt tibi peccata tua.
3 Et ecce,quidam è Scribis dicebant apud ſe,Iſte
blaſphemat.
4 Et quum vidiſſet Jeſus cogitationes eorum,dixit,
Quid cogitatis mala in cordibus veſtris ?
5 Utrum enim eſt facilius dicere, Remiſſa ſunt
tibi peccata : an dicere , ſurge & ambula ?
6 Ut autem ſciatis authoritatem habere Filium
hominis in terra remittendi peccata (tunc dicit para-
lytico) Surge, tolle tuum lectum, & abi domũ tuam.
7 Tunc *ille* ſurrexit, abîitque domum ſuam.
8 Turba verò quum *hoc* vidiſſet , mirata eſt , &
glorificavit Deum qui dediſſet talem poteſtatem ho-
minibus.
9 ¶ * Et quum prætergrederetur Jeſus illinc , *Marc. 2. 14.*
vidit quendam ſedentem ad telonium, qui Matthæus *luca 5. 27.*
dicebatur, & dixit ei, Sequere me : Atque *is* ſurgens
ſecutus eſt eum.
10 Et factum eſt quum Jeſus accumberet domi
illius

illius, ecce multi publicani & peccatores qui venerant,
ſimul accubuerunt cum Jeſu & diſcipulis ejus.

11 Quumq; *id* vidiſſent Phariſæi, dixerunt diſcipulis ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus edit magiſter?

12 Jeſus autem quum *hoc* audiſſet, dixit eis, Qui valent, non egent medico, ſed malè affecti.

13 Profecti verò diſcite quid ſit, * Miſericordiam
Oſea 6. 6. volo, & non ſacrificium: non enim veni ut vocarem
infra 12. 7. juſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiam.
1. *tim.* 1. 15. 14 ¶ Tunc adeunt diſcipuli Johannis, dicentes,
Marc. 2. 18. Quare nos & Phariſæi multùm jejunamus, diſcipuli
luca 5. 33. verò tui non jejunant?

15 Et dixit eis Jeſus, Num poſſunt filij thalami lugere quandiu cum eis eſt ſponſus? Aderunt autem dies, quum tolletur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.

16 Nullus autem immittit panniculum impexum in veſtimentum vetus: illud enim ipſius ſupplementum tollit *aliquid* ex illo veſtimento, & fit pejor fiſſura.

17 Neque injiciunt vinum novum in utres veteres, alioqui rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt: ſed injiciunt vinum novum in utres recentes, & utraque conſervantur.

Marc. 5. 22. 18 ¶ * Hæc eo loquente ipſis, ecce, quidam princeps
luca 8. 41. *Synagogæ* quum veniſſet, adoravit eum, dicens, Filia
mea modo defuncta eſt: ſed veni, & impone manum tuam ſuper eam, ac vivet.

19 Tunc ſurgens Jeſus ſequutus eſt eum, & diſcipuli ejus.

20 Et ecce, mulier ſanguinis profluvio laborans à duodecim annis, accedens à tergo tetigit fimbriam veſtimenti illius.

21 Dicebat enim apud ſe, Si ſolum tetigero veſtimentum ejus, ſervabor.

22 Jeſus verò converſus & intuitus eam, dixit, Confide, filia, fides tua te ſervavit. Et ſervata eſt mulier ab eo momento.

23 ¶ Et quum veniſſet Jeſus domum principis *Synagogæ*, vidiſſetque tibicines & turbam tumultuantem,

24 Dicit eis: Recedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant eum.

25 Quum autem fuiſſet ejecta turba, ingreſſus, prehendit manum ejus & ſurrexit adoleſcentula.

26 Et exiit hæc fama in totam illam regionem.

27 ¶ Quumque prætergrederetur illinc Jeſus, ſequuti ſunt eum duo cæci clamantes, & dicentes, Miſerere noſtri, fili David.

28 Quum

28 Quum autem veniſſet domum, adierunt eum cæci illi; & dicit eis Jeſus, Creditis me hoc poſſe facere? Dicunt ei, Etiam Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundùm fidem veſtram fiat vobis.

30 Et aperti ſunt oculi eorum, & graviter interminatus eſt eis Jeſus, dicens, Videte nemo ſciat:

31 At illi egreſſi ſparſerunt ejus famam in tota illa regione.

32 Ipſis autem egredientibus, ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmoniacum.

33 Et ejecto dæmonio loquutus eſt mutus, & mirata eſt turba, dicens, Nunquam apparuit tale quidpiam in Iſrael.

34 * Phariſæi verò dicebant, Per principem dæmoniorum ejicit dæmonia. *Infra* 12.24. *Marc.* 3.22.

35 * Et circumibat Jeſus urbes omnes ac vicos, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans quemvis morbum & quemvis languorem in populo. *Luc.* 11. 15. *Marc.* 6. 6. *Luc.* 13. 2.

36 * Quum vidiſſet autem turbam, miſericordia commotus eſt ſuper eis, quòd eſſent diſſipati & diſjecti, quaſi oves non habentes paſtorem. *Marc.* 6.34.

37 * Tunc dixit diſcipulis ſuis, * Ipſa quidem meſſis multa, operarii autem pauci. *Luc.* 10.2. *Iohann* 4.35

CAP. X.

1 Apoſtolis datur gratia ſanitatum, 5 Mittuntur ad prædicandum Euangelium, 13 Pax, 14 Pulveris excuſsio, 16 Afflictio, 22 Perſeverantia, 23 Fuga, 28 Timor, 29 Paſſeres duo, 30 Capilli, 32 Confiteri Chriſtum, 34 Pax, Gladius: 35 Diſsidia, 37 Amor parentum, 38 Crux, 39 Perdere animam, 40 Recipere Euangeliſtam.

TUnc * advocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit eis poteſtatem adverſus ſpiritus impuros, ut ejicerent eos, & ſanarent omnem morbum & omnem languorem. *Marc* 3. 13. *Luca* 9. 1.

2 Porrò duodecim Apoſtolorum nomina ſunt hæc: primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andræas frater ejus: Jacobus filius Zebedæi, & Johannes frater ejus.

3 Philippus & Bartholomæus: Thomas & Matthæus ille publicanus: Jacobus *filius* Alphæi, & Lebbus, cognominatus Thaddæus.

4 Simon Cananites, & Judas Iſcariotes, qui etiam prodidit eum.

5 Hos duodecim miſit Jeſus, & addidit eis man-
data, dicens, In viam Gentium ne abieritis, & in ur-
bem Samaritanorum ne ingrediamini.
Act. 13. 46. 6 Sed proficiſcimini potiùs * ad oves perditas do-
mus Iſrael.
Luc 10. 9. 11 7 ¶ Profecti verò prædicate, * dicentes, Appro-
pinquavit regnum cœlorum.
8 ¶ Ægrotos ſanate, leproſos purgate, mortuos
excitate, dæmonia ejicite: dono accepiſtis, dono date.
Marc. 6. 8. 9 ¶ * Ne comparate aurum, neque argentum,
lucæ 9. 3. & neque æs in zonis veſtris.
10. 4. 10 Neque peram ad iter, neque binas tunicas, neque
1. *Tim.* 5. 18. ſoleas, neque virgam *, nam dignus eſt operarius a'i-
mento ſuo.
Luc. 10. 5. 11 ¶ * In quamcumque verò urbem aut vicum in-
troieritis, exquirite quis in ea ſit dignus: & illic ma-
nete uſquedum exeatis.
12 Introeuntes autem domum, ſalutate eam.
13 Et ſi quidem fuerit domus digna, veniat pax
veſtra ſuper eam: ſin autem non fuerit digna, pax
veſtra ad vos revertatur.
Marc. 6. 11. 14 * Et quicunque non receperit vos, neque au-
dierit ſermones veſtros, exeuntes domo aut urbe illa,
Luc. 9. 5. * excutite pulverem pedum veſtrorum.
Act. 13. 51. 15 Amen dico vobis, tolerabilior erit conditio
& 18. 6. terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii,
quàm urbis illius.
Luc. 10. 3. 16 ¶ * Ecce ego mitto vos ut oves in medio lu-
porum: eſtote igitur prudentes ut ſerpentes, & inno-
centes ut columbæ.
17 Cavete autem ab hominibus, tradent enim
vos in conſeſſus, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos.
18 Sed & ad præſides ac reges ducemini mea cau-
ſa, ut *hoc ſit* eis & Gentibus teſtimonium.
Marc. 13. 11. 19 * Sed cum tradiderint vos, ne eſtote ſoliciti quo-
luc. 12. 11. modo aut quid loquamini; dabitur enim vobis illo
momento quod loquamini.
20 Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus
Patris veſtri, *is eſt* qui loquitur in vobis:
Luc 21. 16. 21 * Tradet autem frater fratrem ad mortem, &
pater filium; & inſurgent liberi in parentes, & morte
mulctandos curabunt.
Marc 13. 13. 22 * Et eritis exoſi omnibus propter nomen
lucæ 21. 17. meum; verùm qui ſuſtinuerit ad finem uſque, is ſer-
vabitur.
23 Quum autem perſequentur vos in ea urbe, fu-
gite in aliam. Amen enim dico vobis, nequa-
quam

quam obieritis urbes Iſraelis quin venerit Filius hominis.

24 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, neque *Luca 6. 40.*
ſervus ſupra dominum ſuum. *Iohan. 13. 16.*
25 Sufficit diſcipulo ut ſit ſicut magiſter ipſius, & *& 15. 20.*
ut ſervus *ſit* ſicut dominus ipſius; * ſi ipſum patrem *Infra 12. 24.*
familias Beelzebub vocarunt, quantò magis domeſticos ejus?
26 Itaque ne eos timete. * Nihil enim eſt opertum *Marc. 4. 22.*
quod non ſit retegendum: & nihil occultum quod *Luca 8. 17.*
non ſit cognoſcendum. *& 12. 2.*
27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce; &
quod in aurem auditis prædicate ſupra domus.
28 Et ne timete *vobis* ab iis qui trucidant corpus,
animam autem non poſſunt trucidare: ſed timete potiùs eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna.
29 Nónne duo paſſerculi aſſario væneunt, & unus
ex eis non cadet humi ſine Patre veſtro?
30 Veſtri verò etiam * capilli capitis omnes nu- 1 *Reg.* 14.45.
merati ſunt. *Act.* 17.34.
31 Ne igitur timete: vos multis paſſerculis præſtatis.
32 ¶ * Quiſquis igitur confitebitur me coram *Marc. 8. 38.*
hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo *luca 9. 26. &*
qui eſt in cœlis. 12. 8.
33 Quiſquis autem negaverit me coram homini- 1. *Tim.* 2. 13.
bus, negabo eum & ego coram Patre meo qui eſt in cœlis.
34 ¶ * Ne exiſtimetis me veniſſe miſſurum *Luc. 12. 51.*
pacem in terram: non veni miſſurus pacem, ſed gladium.
35 * Nam veni facturus ut diſſideat filius adverſus *Mich. 6. 7.*
patrem ſuum, & filia adverſus matrem ſuam, & nurus adverſus ſocrum ſuam.
36 Et inimici hominis *erunt qui ſunt* domeſtici
ipſius. *Luc. 14. 26.*
37 ¶ * Qui amat patrem, aut matrem ſupra me, *Infra 16. 24.*
non eſt me dignus: & qui amat filium aut filiam ſu- *marc. 8. 34.*
pra me, non eſt me dignus. *luca 9. 23. &*
38 * Et qui non accipit crucem ſuam, ac ſequitur 14. 27.
me à tergo, non eſt me dignus. *infra 16. 25.*
39 * Qui invenerit animam ſuam, perdet eam, *marc. 8. 35.*
& qui perdiderit animam ſuam mea cauſa, inveniet *luca 9. 24.*
eam. *& 17. 33.*
40 ¶ * Qui recipit vos, me recipit: & qui me re- *iohan. 12. 25.*
cipit, recipit eum qui miſit me. *luca 10. 6.*

41 ¶ Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ,
mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit juſtum
in nomine juſti, mercedem juſti accipiet.
Marc. 9.41. 42 * Et quicunque potum dederit uni ex his parvis
poculum frigidæ aquæ, in nomine diſcipuli, amen
dico vobis, non perdiderit mercedem ſuam.

CAP. XI.

2 Iohannes mittit diſcipulos ad Chriſtum, 7 Teſtimonium Chriſti de Iohanne, 13 Lex & Propheta, 18 Chriſtus & Iohannes, 21 Chorazin, Bethſaida, 25 Euangelium revelatum parvulis, 28 Fatigati & onerati.

Et factum eſt quum finem feciſſet Jeſus præcipiendi duodecim diſcipulis ſuis, digreſſus eſt
illinc, ut doceret, & prædicaret urbibus eorum.
Luca 7.18. 2 * Johannes autem quum audiſſet in vinculis opera Chriſti, miſſis duobus ex diſcipulis ſuis,
3 Dixit ei, Tune is qui venturus erat, an alterum
expectabimus?
4 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Profecti renunciate Johanni quæ auditis, & videtis.
5 Cæci viſum recipiunt, & claudi ambulant: leproſi
mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, &
pauperibus euangelizatur.
6 Et beatus eſt qui non fuerit offenſus in me.
7 ¶ Illis autem abeuntibus cœpit Jeſus dicere turbæ de Johanne: Quid exiſtis in deſertum ut ſpectaretis? arundinem quæ agitetur à vento?
8 Sed quid exiſtis ut videretis? hominem mollibus
veſtibus amictum? ecce, qui gerunt molles veſtes, in
domibus regum ſunt.
9 Sed quid exiſtis, ut videretis? Prophetam? certè
dico vobis, etiam amplius quàm Prophetam.
Mala. 3.1. 10 Iſte enim eſt de quo ſcriptum eſt, * Ecce, ego
mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te.
11 Amen dico vobis, non ſurrexit inter eos qui
gignuntur è mulieribus quiſquam major Johanne Baptiſta: ſed qui eſt minimus in regno cœlorum, major
eo eſt.
Luca 16.16. 12 * Porrò à diebus Johannis Baptiſtæ uſque
nunc, regno cœlorum vis adfertur, & violenti rapiunt
illud.
13 Nam omnes Prophetæ & ipſa lex uſque ad
Johannem prophetârunt.

14 Et

14 Et ſi vultis recipere, * ipſe eſt Elias ille qui venturus erat. *Malac. 4. 5.*
15 Qui habet aures ad audiendum, audiat.
16 ¶ * Sed cui aſſimilabo generationem hanc? *Luca 7. 31.*
Similis eſt puerulis qui ſedent in foris: & acclamant ſodalibus ſuis,
17 Ac dicunt, Tibia cecinimus vobis, & non ſaltâſtis: lamentati ſumus vobis, & non planxiſtis.
18 Venit enim Johannes nec edens nec bibens, & aiunt, Dæmonium habet.
19 Venit Filius hominis edens ac bibens, & dicunt, Ecce homo edax & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum. Sed juſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.
20 ¶ * Tunc cœpit *ita* exprobrare urbibus in quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ipſius, quòd non reſipuiſſent. *Luc. 10. 13.*
21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaidan, nam ſi in Tyro & Sidone editæ fuiſſent virtutes quæ editæ ſunt apud vos, olim cum ſacco & cinere *ſedentes* reſipuiſſent.
22 Quin etiam dico vobis, Tyri & Sidonis tolerabilior erit conditio in die judicii quàm veſtra.
23 Et tu Capernaum, quæ es uſque ad cœlum ſublata, uſque ad inferos depriméris: nam ſi Sodomis editæ fuiſſent virtutes quæ editæ ſunt apud te, manſiſſent uſque ad hodiernum diem.
24 Quinetiam dico vobis, terræ Sodomorum tolerabilior erit conditio in die judicii, quàm tua.
25 ¶ * In illo tempore reſpondens Jeſus dixit, Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ, quòd abſconderis hæc à ſapientibus & intelligentibus, & ea detexeris infantibus. *Luc. 10. 15.*
26 Etiam Pater, quia ita placuit tibi.
27 ¶ * Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo; & nemo novit Filium niſi Pater, neque Patrem quiſquam novit niſi Filius, & cuicunque voluerit Filius retegere. *Iohan. 3. 35. & 6. 46.*
28 Venite ad me omnes qui fatigati eſtis & onerati, & ego faciam ut requieſcatis.
29 Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quòd mitis ſum & humilis corde: * & invenietis requiem animabus veſtris. *Ierem. 6. 16.*
30 * Jugum enim meum facile eſt, & onus meum leve eſt. *1. Iohan. 5. 3.*

CAP. XII.

1 Diſcipuli ſpicas vellunt, 6 Miſericordia, Sacrificium, 10 Arida manus ſanatur, 12 Sabbathis benefaciendum, 22 Dæmoniacus ſanatur, 25 Regnum diviſum, 31 Peccatum, Blaſphemia, 33 Arbor bona aut mala, 34 Vipera, 41 Ninivitæ, 42 Regina Saba, 48 Veri parentes Chriſti.

Marc. 2. 23. luc. 6. 1. IN illo tempore ibat Jeſus ſabbatho per ſata; diſcipuli verò ipſius eſuriebant, cœperúntque vellere ſpicas & edere.

2 Phariſæi autem, quum *eos* vidiſſent, dixerunt ei, *Deut. 23. 25.* Ecce, diſcipuli tui faciunt * quod non licet facere in ſabbatho.

3 Ipſe verò dixit eis, Non legiſtis quid fecerit *1 Reg. 21. 6.* * David, cum eſuriret ipſe & ii qui erant cum eo?

4 Quomodo introiret domum Dei, & panes propoſitionis ederit, quibus veſci non erat ipſi licitum, *Exod. 29. 33.* neque iis qui cum eo erant, ſed * ſacerdotibus ſolis?

5 Aut non legiſtis * in Lege, ſabbathis ſacerdotes *Levit. 8. 32. & 14. 9. num. 28. 9.* in templo ſabbathum prophanare, & ſine crimine eſſe?

6 Dico autem vobis, *quendam* templo majorem hîc eſſe.

Hoſ. 6. 7. 7 Quòd ſi noſſetis quid ſit, * Miſericordiam volo & non ſacrificium, non condemnaſſetis inſontes.

8 Nam Dominus eſt etiam ſabbathi Filius hominis.

Marc. 3. 1. luc. 6. 6. 9 ¶ * Et digreſſus illinc, venit in Synagogã eorum.

10 Et ecce, quidam *illîc* erat manum habens aridam: & interrogarunt eum dicentes, Licetne ſabbathis *quempiam* ſanare? ut accuſarent eum.

11 Ipſe verò dixit eis, Quis erit ex vobis qui habeat ovem unam, & ſi ea inciderit ſabbato in foveam, non apprehendat eam & eripiat?

12 Quantum autem homo præſtat ovi? Itaque licet ſabbathis benefacere.

13 Tunc dicit homini illi, Extende manum tuam, Et *is* extendit, eſtque reſtituta ſana ut altera.

14 ¶ Et Phariſæi verò egreſſi cœperunt conſilium adverſus eum ut eum perderent.

15 Jeſus autem cum *hoc* noſſet, ſeceſſit illinc, ſecutáque eſt eum turba multa, ſanavítque eos omnes.

16 Et interminatus eſt eis ne ipſum palam facerent;

17 Ut impleretur quod dictum erat per Eſaiam Prophetam, dicentem,

18 * Ecce

18 * Ecce ſervus meus, quem elegi, dilectus meus, Eſa. 42. 1.
in quo acquieſcit anima mea : ponam Spiritum
meum ſuper eum , & judicium Gentibus annun-
ciabit.
19 Non litigabit, neque clamabit, neque audiet
quiſquam in plateis vocem ejus.
20 Arundinem quaſſatam non confringet, & linum
fumigans non extinguet, uſque dum proferat ad vi-
ctoriam judicium.
21 Et in ejus nomine Gentes ſperabunt.
22 ¶ * Tunc oblatus eſt ei dæmoniacus cæcus & Supr. 9. 32.
mutus: & ſanavit eum, adeò ut qui cæcus & mutus luca 11. 14.
fuerat, & loqueretur & videret.
23 Et obſtupuit tota turba, dicebátque, Nónne
iſte eſt filius ille Davidis?
24 Phariſæi verò, quum *hec* audiſſent, dicebant, Supr. 9. 34.
* Iſte non ejicit dæmonia niſi per Belzebub princi- Marc. 3. 22.
pem dæmoniorum. Luca 11. 17.
25 ¶ Jeſus autem cùm ſciret cogitationes eorum,
dixit; Omne regnum diſſidens adverſus ſeſe, vaſtatur,
& omnis urbs aut domus diſſidens adverſus ſeipſam,
non ſtabit.
26 Sed ſi Satanas Satanam ejicit, adverſus ſeipſum
diſſidet: quomodo ergo ſtabit regnum ejus?
27 Et ſi ego per Belzebub ejicio dæmonia, filii
veſtri per quem ejiciunt? propterea ipſi erunt veſtri
judices.
28 Sin autem per Spiritum Dei ego ejicio dæmo-
nia, nempe pervenit ad vos regnum Dei.
29 Nam quomodo poteſt aliquis ingredi domum
validi *alicujus* & vaſa ejus diripere, niſi primò vinxe-
rit validum illum, & tunc domum illius diripiet?
30 Qui non eſt mecum, adversùm me eſt: & qui
non cogit mecum, ſpargit.
31 ¶ * Propterea dico vobis, quodvis peccatum & Marc. 3. 28.
Blaſphemia remittetur hominibus: blaſphemia verò luca 12. 10.
in Spiritum non remittetur hominibus. 1 Iohan. 5. 16
32 Et quiſquis loquutus fuerit adverſus Filium ho-
minis, remittetur ei; quiſquis autem fuerit loquutus
adverſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei: neque
in hoc ſeculo nec in futuro.
33 Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bo-
num, aut facite arborem putrem, & fructum ejus pu-
trem, nam è fructu arbor cognoſcitur.
34 ¶ Progenies viperarum, quomodo poſſitis
bona loqui, quum ſitis mali? * nam ex abundantia
cordis os loquitur.

35 Bonus homo è bono theſauro cordis profert
bona; & malus homo ex malo theſauro profert mala.
36 Sed dico vobis, quodcunque verbum otioſum
loquuti fuerint homines, de eo reddituros rationem
in die judicij.
37 Ex ſermonibus enim tuis juſtificaberis, & ex
ſermonibus tuis condemnaberis.
38 Tunc reſponderunt quidam è Scribis & Phari-
ſęis, dicentes, Magiſter, * velimus ex te ſignum
videre.

Infra 16.2. *Luca* 11. 29. 1.*Cor*.1. 22.

39 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Natio mala &
adulterina ſignum requirit; ſed ſignum non dabitur
ei, niſi ſignum illud Jonę Prophetę.
40 * Sicut enim Jonas in ventre ceti tres dies &
tres noctes, ita erit filius hominis in corde terrę tres
dies & tres noctes.

Ion. 2. 2.

41 ¶ Ninivitę reſurgent in judicio cum natione
hac, & condemnabunt eam, * quòd ipſi reſipuerint
ad prędicationem Jonę: & ecce, plus quàm Jonas *eſt*
in hoc loco.

Ion. 3.5.

42 * Regina Auſtri ſurget in judicio cum natione
hac, & condemnabit eam, quòd venerit à terminis
terrę ut audiret ſapientiam Solomonis, & ecce plus
quàm Solomon *eſt* in hoc loco.

2. *Reg*. 10.1. 2. *Par*. 9.1. *Luca* 11.24.

43 Cęterùm quum impurus ſpiritus exierit ab ho-
mine, ambulat per arida loca, quęrens requiem, &
non invenit:
44 Tunc dicit, revertar domum meam unde exivi.
Et quum venit, invenit *eam* vacantem, verſam & or-
natam.
45 Tunc proficiſcitur, & accipit ſecum ſeptem
alios ſpiritus pejores quàm ipſe *ſit*, & ingreſſi habi-
tant illic, * fitque ultima conditio hominis illius dete-
rior priore; ita etiam erit nationi huic malę.

Heb.6. 4. & 2.*pet*. 2.20.

46 ¶ * Quum autem adhuc loqueretur turbæ,
ecce, mater & fratres ejus ſtabant foris quęrentes ejus
colloquium.

Marc. 3. 31. *Luca* 8. 20.

47 Dixit autem ei quidam, Ecce, mater tua &
fratres tui foris ſtant quęrentes tuum colloquium.
48 Ipſe verò reſpondens, dixit illi, qui *hoc* ei
dixerat, Quę eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?
49 ¶ Et protenſa manu ſua in diſcipulos ſuos,
dixit, Ecce mater mea & fratres mei.
50 Quiſquis enim fecerit quod vult Pater meus,
qui eſt in cœlis, is eſt meus frater, & ſoror, & mater.

CAP.

CAP. XIII.

1 *Parabola ſeminantis,* 11 *&* 13 *Cur in parabolis loquutus Chriſtus,* 18 *Expoſitio parabolæ,* 24 *Parabola Zizaniorum,* 31 *Grani ſynapis,* 33 *Fermenti,* 44 *Theſauri abſconditi,* 45 *Margaritæ,* 47 *Sagenæ jactæ in mare,* 50 *Chriſtus à Nazaræis non ſuſcipitur.*

ILlo verò die egreſſus Jeſus domo, ſedit juxta mare.

2 Et coacta eſt ad eum turba multa, adeo ut navigium ingreſſus ſederet; tota autem turba ſupra littus ſtabat.

3 Et loquutus eſt eis multa per parabolas dicens; Ecce, *quidam* ſator exſiit ad ſeminandum.

4 Et in ſeminando, alia quidem ceciderunt juxta viam; & venerunt volucres, & devoraverunt ea.

5 Alia verò ceciderunt in petroſa, ubi non habebant terram multam; & ſtatim exorta ſunt, propterea quòd non habebant profundam terram.

6 Sole autem exorto torrefacta ſunt, & propterea quòd non habebant radicem, exaruerunt.

7 Alia verò ceciderunt in ſpinas, & aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocârunt ea.

8 Alia verò ceciderunt in terram bonam; & ediderunt fructum, aliud quidem centena, aliud verò ſexagena, aliud verò tricena.

9 Quid habet aures ad audiendum, audiat.

10 Tunc accedentes diſcipuli, dixerunt ei, Quare per parabolas loqueris eis.

11 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit, Quia vobis datum eſt nôſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum.

12 * Quiſquis enim habet, dabitur ei, & reddetur abundantior: quiſquis autem non habet, etiam quod habet tolletur ab eo. *Infra* 25.29.

13 Propterea per parabolas loquor eis; quia videntes non vident, & audientes non audiunt, nec intelligunt.

14 * Itáque completur in ipſis prophetia Eſaiæ, qua dicit, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis & non cernetis. *Eſa* 6.9. *Marc* 4.12. *Luca* 8.10.

15 Pinguefactum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis ſuis conniverunt: ne quando cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem eos. *Iohan.* 12.40 *Act.* 28.26. *Rom.* 11.8.

16 ¶ Veſtri verò beati ſunt oculi, quòd cernant, & aures veſtræ, quòd audiant.

Luca 10.23. 17 * Amen enim dico vobis, multi Prophetæ & juſti deſiderarunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.

18 Vos igitur audite parabolam ejus qui ſeminat.

Marc. 4. 15. Luca 8. 11. 19 Quoties quiſquam audit ſermonem de regno illo, & non intelligit, venit ille malus, & rapit quod ſatum eſt in corde ipſius: is eſt qui juxta viam ſemen excipit.

20 Qui verò in petroſa ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit, & eum ſtatim cum gaudio accipit.

21 Non habet autem radicem in ſeſe, ſed temporarius eſt: ortáque oppreſſione vel perſequutione propter ſermonem, ſtatim offenditur.

22 Qui verò in ſpinas ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit: ſed ſolicitudo ſeculi hujus, & fallacia divitiarum ſuffocat ſermonem, & fit infructuoſus.

23 Qui verò in terram bonam excepit ſemen, is eſt qui ſermonem audit & intelligit, qui videlicet fructum fert, editque alius quidem centena, alius ſexagena, alius verò tricena.

24 ¶ Aliam parabolam propoſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cœlorum homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo.

25 Quum autem dormirent homines, venit ejus inimicus, & ſeminavit zizania inter triticum: abiitque.

26 Quum verò germinaſſet herba, & fructum edidiſſet, tunc apparuerunt etiam zizania.

27 Accedentes autem ſervi patris familias, dixerunt ei, Domine, nónne bonum ſemen ſeminaſti in tuo agro? vnde ergo habet zizania.

28 Ille verò dixit eis, Inimicus quiſpiam hoc fecit; Servi autem dixerunt ei, Vis igitur abeamus & colligamus ea?

29 At ille dixit, Non, ne colligendo zizania, eradicetis ſimul cum eis triticum.

30 Sinite ſimul creſcere utráque uſque ad meſſem: & tempore meſſis dicam meſſoribus, Colligite primùm zizania, & ligate ea in faſciculos, ad exurendum ea, triticum verò cogite in horreum meum.

Marc. 4.20. Luca 13. 18. 31 * Aliam parabolam propoſuit eis, dicens, Simile eſt regnum cœlorum grano ſynapis, quod acceptum quiſpiam ſeminavit in agro ſuo.

32 Quod minimum quidem eſt omnium ſeminum; quum autem excreverit, maximum eſt olerum, & fit arbor;

arbor; adeo ut veniant volucres cœli & nidentur in
ramis ipſius.
33 * Aliam parabolam loquutus eſt eis, *dicens*: *Luca* 13 20.
Simile eſt regnum cœlorum fermento; quod accep-
tum mulier condidit in farinæ ſatis tribus, uſquequo
fermentaretur tota.
34 Hæc omnia loquutus eſt Jeſus per parabolas
ad turbam; & * abſque parabola nihil loquutus *Marc.* 4.33.
eſt eis,
35 Ut compleretur quod dictum fuit per Prophe-
tam, dicentem; * Aperiam per parabolas os meum: *Pſal.* 73.8.
eructabo occultata à jactis fundamentis mundi.
36 Tunc dimiſſa turba venit domum Jeſus; & adie-
runt eum diſcipuli eius, dicentes; Ediſſere nobis pa-
rabolam zizaniorum agri illius.
37 ¶ Ipſe verò reſpondens dixit eis, Qui ſeminat
bonum ſemen, eſt Filius hominis.
38 Ager autem eſt mundus: bonum verò ſemen,
ſunt filii regni; zizania verò ſunt filii illius mali.
39 Inimicus autem qui ſeminavit ea, eſt diabolus;
meſſis verò, conſummatio ſeculi eſt; meſſores autem
Angeli ſunt.
40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni exurun- *Apoc.* 14.14
tur; ita erit in conſummatione ſeculi hujus. *Ioel.* 3.13.
41 Mittet filius hominis Angelos ſuos, qui colli-
gent ex ipſius regno omnia offendicula, & eos qui fa-
ciunt iniquitatem.
42 Projicientque eos in fornacem ignis; illic erit
fletus ſtridorque dentium.
43 * Tunc juſti fulgebunt ut ſol, in regno Patris *Sapien.* 3.7.
ſui. Qui habet aures ad audiendum, audiat. *Dan* 12.3.
44 ¶ Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum theſauro
occultato in agro, quem inventum homo occultavit,
& præ gaudio quod accipit ex eo, ſubducit *ſeſe*, &
omnia quæ habet vendit, emitque agrum illum.
45 Rurſus ſimile eſt regnum cœlorum cuipiam ne-
gotiatori, quærenti pulchras margaritas.
46 Qui inventa quapiam magni pretii margarita,
abiens venundedit omnia quæ habebat, & emit eam.
47 ¶ Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum ſa-
genæ jactæ in mare, & quæ res ex omni *rerum* genere
coegit.
48 Quam impletam *piſcatores* ſubduxerunt in lit-
tus: & ſedentes collegerunt quæ bona ſunt in vaſa,
mala verò foras abjecerunt.
49 Ita erit in conſummatione ſeculi; prodibunt
Angeli, & ſeparabunt malos è medio juſtorum.

50 Projicient

50 Projicientque eos in caminum ignis: illic erit
fletus, & ſtridor dentium.
51 ¶ Dicit eis Jeſus, Intellexiſtis hæc omnia?
Dicunt ei, Etiam Domine.
52 Ipſe verò dixit eis, Propterea omnis Scriba
edoctus in regno cœlorum, ſimilis eſt cuipiam patri
familias, qui profert è theſauro ſuo nova & vetera.
53 Et factum eſt quum finiſſet Jeſus parabolas
iſtas, ſolvit illinc.
Marc. 6. 1. 54 ¶ * Et quum veniſſet in patriam ſuam, do-
Luca 7. 14. cuit eos in ſynagoga eorum: *adeo* ut percellerentur, ac
dicerent, Unde huic ſapientia iſta & virtutes?
Johan. 6. 42. 55 Nónne iſte eſt ille fabri filius? nónne mater
ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus & Joſes &
Simon & Judas?
56 Et ſorores ejus nónne omnes apud nos ſunt?
unde igitur iſti hæc omnia?
57 Et offendebantur in eo. Jeſus autem dixit eis,
Marc. 6. 4. * Non eſt propheta inhonoratus niſi in patria ſua, &
Luca 4. [illegible] domo ſua.
Johan. 4. 44. 58 Neque edidit illic virtutes multas, propter in-
credulitatem eorum.

CAP. XIIII.

1 Herodis judicium de Ieſu, 3 Iohannes quare vinctus, 10 Capite truncatur, 13 Secedit Ieſus, 18 De quinque panibus, &c. 23 Orat Chriſtus, 24 Apoſtoli jactati fluctibus, 27 Fides, 30 Petrus periclitatur, 36 Fimbria veſtimenti.

Marc. 6. 14. IN * illo tempore audivit Herodes Tetrarcha fa-
Luca 9. 7. mam de Jeſu.
2 Et dixit ſervis ſuis, Iſte eſt Johannes ille Bapti-
ſta: ipſe ſurrexit à mortuis: & propterea virtutes
agunt in eo.
Marc. 6. 16 3 * Nam Herodes prehenderat Johannem, & vin-
Luca 3. 19. xerat eum, & conjecerat in carcerem, propter Hero-
diadem uxorem Philippi fratris ſui.
4 Dicebat enim ei Johannes, Non licet tibi eam
habere.
5 Et quum vellet eum occidere, timebat turbam,
Infra 21. 26. * quòd eum haberent ut Prophetam.
6 Quum autem ageretur natalitium Herodis, ſalta-
vit filia Herodiadis in medio: & placuit Herodi.
7 Unde cum jurejurando ſpopondit *ſe* daturum ei
quicquid petiiſſet.
8 Illa verò prædocta à matre ſua, Da mihi (inquit)
hic in patina caput Johannis Baptiſtæ.

9 Et

9 Et contriſtatus eſt rex, ſed propter jusjurandum
& eos qui ſimul accumbebant, juſſit dari.
10 Et miſſo *carnifice* decollavit Johannem in car-
cere.
11 Et allatum eſt caput ejus in patina, datúmque
eſt puellæ: & *ipſa* obtulit matri ſuę.
12 Tunc acceſſerunt diſcipuli ejus, & ſuſtulerunt
ejus corpus, ídque ſepelîerunt: & venientes renun-
tiaverunt Jeſu.
13 ¶ * Quum autem hoc audiſſet Jeſus, ſeceſſit *Matt.6. 32.*
illinc in navigio in deſertum locum privatim: & quum *Luca 9.10.*
audiſſet turba, pedibus ſequuta eſt eum ab urbibus.
14 Et egreſſus Jeſus vidit multam turbam: & mi-
ſericordia commotus eſt erga eos, ſanavítque eorum
ægrotos.
15 * Quum autem ſerum diei eſſet, adîerunt eum *Marc. 6 35.*
diſcipuli ejus, dicentes, Deſertus eſt locus, & tempus *Luc. 9.12.*
jam præteriit: dimitte turbam ut abeat in vicos, & *Iohan 6. 5.*
emant ſibi eſcas.
16 Jeſus autem dixit eis, Non habent neceſſe abi-
re; date eis vos quo veſcantur.
17 Ipſi verò dicunt ei, Non habemus hic niſi quin-
que panes & duos piſces.
18 Ipſe autem dixit, Adferte mihi eos huc.
19 Et juſſa turba per herbas diſcumbere, & acce-
ptis quinque illis panibus, & duobus piſcibus ſuſpi-
ciens in cœlum benedixit:& quum fregiſſet,dedit diſ-
cipulis panes, diſcipuli verò turbæ.
20 Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt: ſuſtule-
rúntque quod ſuperfuerat fragmentorum, duodecim
cophinos plenos.
21 Qui autem ederant, fuêre viri quaſi quinquies
mille, abſque mulieribus ac puerulis.
22 ¶ Et ſtatim coegit Jeſus diſcipulos ſuos inſcen-
dere in navigium, & præire ſibi in *ripam* ulteriorem,
dum dimitteret turbam.
23 Dimiſſa igitur turba aſcendit in montem priva-
tim ad orandum. * Quum autem ſerum diei eſſet, *Marc.6.46.*
ſolus erat illîc. *Iohan. 6.16.*
24 Navigium verò jam in medio maris erat vexa-
tum à fluctibus: nam ventus erat contrarius.
25 Quarta autem noctis vigilia abiit ad eos Jeſus,
ambulans ſuper mare.
26 Et eo viſo ſuper mare ambulante, diſcipuli tur-
bati ſunt, dicentes, ſpectrum eſt: & præ metu cla-
mârunt.
27 Sed ſtatim loquutus eſt eis Jeſus, dicens,
Con-

Confidite; ego ſum, ne timete.
28 ¶ Reſpondens autem ei Petrus dixit; Domine,
ſi tu es, jube me ad te venire ſuper aquas.
29 Ipſe verò dixit; Veni. Et quum deſcendiſſet è
navigio Petrus, ambulavit ſuper aquas, ut veniret ad
Jeſum.
30 Videns autem ventum validum, timuit: &
quum cœpiſſet demergi, clamavit dicens; Domine
ſerva me.
31 Statim verò Jeſus, extenta manu, apprehendit
eum, dicitque ei; O exigua fide prædite, quid
dubitaſti?
32 Et quum eſſent ingreſſi navigium, quievit
ventus.
33 Qui autem erant in navigio, venientes adora-
verunt eum, dicentes; Vere Dei Filius es.
Marc.6.53. 34 * Et quum trajeciſſent, venerunt in terram
Genneſaret.
35 ¶ Et quum agnoviſſent eum viri loci illius, mi-
ſerunt in totam circumjacentem regionem illam; &
obtulerunt ei omnes malè affectos.
36 Et precabantur eum ut solùm tangerent fim-
briam pallii ipſius, & quotquot tetigerunt, ſervati ſunt.

CAP. XV.

3 Mandata & doctrina hominum, 12 Scandalum, 13 Plantatio qua eradicatur, 14 Cæci cæcos ducentes, 18 Cor, 21 Chananæa 26 Panis filiorum Catellis, 28 Fides, 32 Quatuor mille hominum ſatiantur, 36 Gratiarum actio.

Marc.7.1. TUnc * accedunt ad Jeſum Jeroſolymitani qui-
dam Scribæ & Phariſæi; dicentes,
2 Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem
ſeniorum? non enim lavant manus ſuas quum edunt
panem.
3 At ille reſpondens dixit eis, Quare & vos tranſ-
gredimini mandatum Dei per traditionem veſtram?
Exod.20.12. & 21.17. deuter.5.16. Epheſ.6.2. exod.21.17. levit.20.9. prov.20.20.
4 Nam Deus mandavit, dicens, * Honora patrem
tuum & matrem, & * Qui maledixerit patri aut ma-
tri, morte moriatur.
5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri aut
matri, Donum quodcunque à me erit, tibi proderit,
etiam ſi nequaquam honoravit patrem ſuum aut ma-
trem ſuam, *inſons erit.*
6 Et irritum feciſtis mandatum Dei per traditio-
nem veſtram.

7 ¶ Hypo-

7 ¶ Hypocritæ, benè de vobis prophetavit Eſaias, dicens:
8 * Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labiis me honorat: cor autem eorum procul abeſt à me. *Eſa. 29.15.*
9 Sed fruſtra me colunt, docentes doctrinas, *quæ ſunt* mandata hominum.
10 ¶ * Et advocata turba dixit eis, Audite & intelligite. *Marc. 7.17.*
11 Non quod ingreditur in os polluit hominem, ſed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem.
12 Tunc accedentes diſcipuli ejus dixerunt ei, Noſti Phariſæos audito ſermone iſto offenſos fuiſſe?
13 Ipſe verò reſpondens dixit, * Omnis planta, quam non plantavit Pater ille meus cœleſtis, eradicabitur. *Iohan 15.2.*
14 Sinite eos; * duces ſunt cæci cæcorum: porrò ſi cæcus cæco præierit, ambo in foveam cadent. *Luc. 6.39.*
15 * Reſpondens autem Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam. *Marc. 7.17.*
16 Jeſus autem dixit, Adhuc & vos ſine intelligentia eſtis?
17 Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os, in ventrem cadere, & in latrinam ejici?
18 Quæ autem prodeunt ex ore, ex ipſo corde egrediuntur, & illa polluunt hominem.
19 * Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, ſcortationes, furta, falſa teſtimonia, obtrectationes. *Gen. 6. 5. & 8.21.*
20 Hæc ſunt quæ polluunt hominem: illotis autem manibus veſci non polluit hominem.
21 ¶ * Egreſſus illinc Jeſus receſſit in partes Tyri & Sidonis. *Marc. 7. 24.*
22 Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, clamavit, dicens ei, Miſerere mei Domine, fili David; filia mea malè à dæmonio vexatur.
23 ¶ Ille verò non reſpondit ei quicquam: Tunc accedentes diſcipuli ejus rogarunt eum, dicentes, Dimitte eam: nam clamat poſt nos.
24 Ipſe verò reſpondens, dixit, * Non ſum miſſus niſi ad oves perditas domus Iſrael. *Supra 10.6.*
25 Illa autem venit & adoravit eum, dicens, Domine, ſuccurre mihi.
26 Ipſe verò reſpondens dixit, Non eſt bonum accipere panem liberorum, & abjicere catellis.
27 Ipſa autem dixit, Etiam Domine, etenim catelli veſcuntur micis quę cadunt è menſa dominorum ſuorum.

28 Tunc

28 Tunc reſpondens Jeſus, dixit ei, O mulier, magna *eſt* fides tua, fiat tibi ut vis. Et ſanata fuit filia ejus ab eo momento.

Marc. 7. 31. 29 ¶ * Et digreſſus illinc Jeſus venit juxta mare Galilææ: & quum aſcendiſſet in montem, ſedit illic.

30 Tunc adiit eum turba multa habens ſecum

Eſa. 35. 5. * claudos, cæcos, mutos, mancos, & alios multos: & abjecerunt eos ad pedes Jeſu: & ſanavit eos.

31 Adeò ut turba mirata ſit: quum videret mutos loquentes, mancos ſanos, claudos ambulantes, cæcos videntes: & glorificârunt Deum Iſrael.

Marc. 8. 1. 32 ¶ * Jeſus autem advocatis diſcipulis ſuis dixit, Commoveor miſericordia erga turbam; quia iam triduum permanent apud me, & non habent quo veſcantur: & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via.

33 Tunc dicunt ei diſcipuli ejus, Unde nobis in deſerto tot panes, ut ſaturemus turbam tantam?

34 Dicit igitur eis Jeſus, Quot panes habetis? illi autem dixerunt, Septem, & paucos piſciculos.

35 Tunc juſſit turbam diſcumbere humi.

36 Et acceptis ſeptem illis panibus, ac piſcibus, quum gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis, diſcipuli verò turbæ.

37 Comederúntque omnes, & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt, quod ſuperfuerat fragmentorum, ſeptem ſportas plenas.

38 Erant autem qui comederant, quatuor mille viri, abſque mulieribus & puerulis.

39 Tunc dimiſſa turba inſcendit in navigium: venitque in fines Magdala.

CAP. XVI.

4 Signum Ionæ. 5 Fermentum Phariſæorum. 12 Pro doctrina. 13 Opinio populi de Chriſto. 17 Fides à Deo. 18 Petra. 19 Claves. 21 Tradicit Chriſtus mortem ſuam. 24 Abnegatio ſui, & crux. 25 Perdere animam.

Supr. 12. 39. Marc. 8. 11. Luca 22. 54. ET * quum acceſſiſſent Phariſæi & Sadducæi, tentantes rogârunt eum, ut ſignum è cœlo ipſis oſtenderet.

2 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Quando ſerum eſt diei, dicitis, Serenitas *erit*: rubet enim cœlum.

3 Et manè, Hodie *erit* tempeſtas: rubet enim cœlum triſte. Hypocritæ, faciem quidem cœli nôſtis diſcernere, ſigna verò temporum non poteſtis?

Supra 8. 11. 4 * Natio mala & adulterina ſignum requirit: ſed ſignum

ſignum non dabitur ei, *niſi* * ſignum illud Jonæ Pro- *Iona.* 1. 2.
phetæ : & relictis ipſis abiit.
5 ¶ * Et quum veniſſent diſcipuli ejus in ulterio- *Marc.* 8.14.
rem ripam, obliti fuerant ſumere panes. *Luca* 12.1.
6 Jeſus autem dixit eis, Videte & cavete à fermento
Phariſæorum & Sadducæorum.
7 Ipſi verò diſceptabant inter ſe, dicentes, Panes
non ſumpſimus.
8 *Id* autem quum nôſſet Jeſus, dixit eis, Quid diſ-
ceptatis inter vos exigua fide præditi, quòd panes
non ſumpſiſtis ?
9 Nondum intelligitis, neque meminiſtis * quin- *Supr.* 14. 17.
que illos panes *hominum* quinquies mille, & quot co- *Iohan.* 6.9.
phinos acceperitis ?
10 Neque ſeptem illos panes * quater mille *homi-* *Supr.* 15. 35.
num, & quot ſportas accepiſſetis ?
11 Quomodo non intelligitis me dixiſſe vobis de
pane, ut caveretis à fermento Phariſæorum & Saddu-
cæorum ?
12 Tunc intellêxerunt eum non dixiſſe, ut cave-
rent à fermento panis, ſed à doctrina Phariſæorum &
Sadducæorum.
13 ¶ * Quum veniſſet autem Jeſus in partes Cæ- *Marc.* 8.27.
ſareæ *quæ dicitur* Philippi, interrogavit diſcipulos ſuos, *Luca* 9.18.
dicens, Quem me dicunt homines eſſe, Filiũ hominis.
14 Illi verò dixerunt, Alii quidem Johannem Ba-
ptiſtam, alii verò Eliam, alii verò Jeremiam aut unum
ex Prophetis.
15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis eſſe ?
16 * Reſpondens verò Simon Petrus dixit : Tu es *Iohan.* 6. 69.
Chriſtus ille Filius Dei viventis.
17 Tunc reſpondens Jeſus dixit ei, Beatus es Si-
mon bar-Jona, quia caro & ſanguis *hæc* non retexit
tibi, ſed Pater meus qui eſt in cœlis.
18 ¶ * Sed & ego tibi dico : tu es Petrus, & ſuper
hanc Petram ædificabo meam Eccleſiam, & portæ *Iohan.* 1.42.
inferorum non ſuperabunt eam.
19 ¶ * Et tibi dabo claves regni cœlorum, & *Iohan.* 20.23.
quicquid ligaveris in terra, erit ligatum in cœlis : &
quicquid ſolveris in terra erit ſolutum in cœlis.
20 ¶ Tunc interdixit diſcipulis ſuis ut nemini dice-
rent ipſum eſſe Jeſum illum Chriſtum.
21 ¶ Ex eo tempore cœpit Jeſus indicare diſcipu-
lis ſuis, oportere ſe abire Hieroſolymam, & multa pati
à ſenioribus & principibus Sacerdotum & Scribis, &
occidi, & tertio die ſuſcitari.
22 Et prehenſum eum Petrus cœpit objurgare, di-
cens,

cens, Propitius tibi ſis Domine: nequaquam erit tibi
hoc.
23 ¶ At ille converſus dixit Petro, Abſcede à me
Satana, ſcandalo es mihi: nam non ſapis quæ *ſunt*
Dei, ſed quæ *ſunt* hominum.
Supr. 10.38. 24 ¶ * Tunc Jeſus dixit diſcipulis ſuis, Si quis
marc. 8.33. vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat cru-
luca 9.23.& cem ſuam, ac ſequatur me.
14.27. 25 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſerva-
Supra 10.39 re, perdet eam; quiſquis autem perdiderit animam
marc. 8.35. ſuam mea cauſa, inveniet eam.
luca 9.24.& 26 * Quid enim prodeſt cuipiam ſi totum mun-
17.33. dum lucratus fuerit, anima verò ſua mulctetur? aut
Iohan. 12.25 quam dabit quiſpiam compenſationem animæ ſuæ?
Marc. 8.36. 27 Futurum eſt enim ut Filius hominis veniat cum
Luca 9.25. gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, * tunc reddet uni-
*Pſal.*62 12. cuique ſecundum facta ejus.
Rom. 2.6. 28 Amen dico vobis, ſunt quidam ex iis qui hîc
adſtant, qui nequaquam guſtabunt mortem uſquedũ
viderint Filium hominis venientem in regnum ſuum.

CAP. XVII.

1 Transformatio Chriſti. 5 Audiendus Chriſtus. 11 Elias. 13 Iohannes Baptiſta. 17 Infidelitas Apoſtolorum. 20 Fidei vis. 21 Oratio & Iejunium. 22 Paßionem ſuam prædicit. 24 Tributum ſoluit.

Marc. 9.2. SExto * verò pòſt die accepit Jeſus Petrum ac Ja-
Luca 9.28. cobum & Johannem fratrem ejus, & ſubducit eos
privatim in montem ſublimem.
2 Transformatúſque eſt coram eis, & ſplenduit fa-
cies ejus ut ſol: veſtimenta autem eius facta ſunt
alba ut nix.
3 Et ecce, conſpecti ſunt eis Moſes & Elias, cum
eo colloquentes.
4 Reſpondens autem Petrus dixit: Jeſu, Domine,
bonum eſt nos hîc eſſe: ſi vis, faciamus hîc tria ta-
bernacula, tibi unum, & Moſi unum, & Eliæ unum.
5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida inumbra-
Supr. 3.17. vit eos: & ecce vox è nube dicens. * Hic eſt filius
2. *Pet.* 1.17 ille meus dilectus, in quo acquieſco: ipſum audite.
6 Et quum *hæc* audiſſent diſcipuli, ceciderunt in
faciem ſuam, & timuerunt vehementer.
7 Tunc accedens Jeſus tetigit eos, dixítque, Sur-
gite, & ne timete.
8 Sublatis autem oculis ſuis, neminem viderunt,
niſi Jeſum ſolum.
9 Et quum deſcenderent de monte, mandavît eis
Jeſus

Jeſus, dicens: Nemini dixeritis hanc viſionem, uſque
quò Filius hominis à mortuis reſurgat.
10 Tunc interrogaverunt eum diſcipuli ſui dicen-
tes, Quid igitur Scribæ * dicunt, oportere ut Elias *Mal.* 4. 5.
primùm veniat. *Supr.* 11. 14.
11 Jeſus autem reſpondens dixit eis, Elias quidem *Marc.* 9. 11.
veniet primùm, & reſtituet omnia.
12 Sed dico vobis, Eliam jam veniſſe: quem non
agnoverunt, ſed fecerunt ei quæcunque voluerunt: ita
futurum eſt ut & Filius hominis patiatur ab eis.
13 Tunc intellexerunt diſcipuli *eum* de Johanne
Baptiſta *hæc* ſibi dixiſſe.
14 ¶ * Et quum veniſſent ad turbam, adiit eum *Marc.* 9. 17.
quidam, accidens ei ad genua. *Luc.* 9. 37.
15 Et dicens, Domine, miſerere filii mei, quoniam
lunaticus eſt, & malè afficitur; nam ſæpè cadit in
ignem, & ſæpè in aquam.
16 Et obtuli eum diſcipulis tuis, nec eum potue-
runt ſanare.
17 Reſpondens autem Jeſus, dixit; O natio incre-
dula & perverſa, quoúſq; tandem ero vobiſcū! quoúſ-
que tandem tolerabo vos? adducite mihi eum huc.
18 Et objurgavit dæmonium Jeſus, exiítque illud
ab eo: & ſanatus eſt puer ex illo momento.
19 ¶ Tunc adeuntes diſcipuli Jeſum privatim, di
xerunt: Quare nos non potuimus illud ejicere?
20 Jeſus autem dixit eis, Propter incredulitatem
veſtram, * Amen quippe dico vobis, ſi habeatis fidem *Luca* 17. 6.
quantulum *eſt* granum ſynapis, dicetis monti huîc,
Demîgra hinc illuc, & demigrabit, & nihil impoſſi-
bile erit vobis.
21 ¶ Hoc verò genus *dæmoniorum* non egreditur
niſi per precationem & jejunium.
22 ¶ * Verſantibus autem ipſis in Galilæa, dixit eis *Infra* 20. 17.
Jeſus, futurum eſt ut Filius hominis tradatur in ma- *Marc.* 9. 31.
nus hominum. *Luca* 9. 44.
23 Et trucidabunt eum, ſed tertio die ſuſcitabitur.
Et contriſtati ſunt vehementer.
24 Quum autem veniſſent Capernaum, venerunt
ad Petrum qui didrachma accipiunt, dixerúntque,
Magiſter veſter non ſolvit didrachma?
25 Dicit, Etiam. Et quum ingreſſus fuiſſet domum,
prævenit eum Jeſus, dicens; Quid tibi videtur Simon?
Reges terræ à quibus accipiunt tributa aut cenſum, à
filiis ſuis, an ab alienis?
26 Dicit ei Petrus, ab alienis. Ait ei Jeſus, Nempe
igitur liberi ſunt filii.

27 Sed

27 Sed ne offendamus eos, profectus ad mare mitte hamum: & eum piſcem qui aſcenderit primus, tolle: & aperto ore ejus, invenies ſtaterem: acceptum illum da eis pro me & pro te.

CAP. XVIII.

1 Maximus in regno Dei. 5 Suſcipere puerulum. 6 Scandalizare. 7 Scandala. 9 Oculi erutio. 10 Angeli. 12 Ovis perdita. 15 Correptio 17 Excommunicatio. 21 Fratri reſipiſcenti ſemper parcendum. 23 Parabola Regis conferentis rationem cum ſervis ſuis.

Marc. 9. 33. EO * ipſo tempore adierunt Jeſum diſcipuli, dicen-
Luca 9. 46. tes. Quiſnam maximus eſt in regno cœlorum?
2 ¶ Et quum advocaſſet puerulum Jeſus, ſtatuit eum in medio eorum,
3 * Et dixit, Amen dico vobis, niſi converſi fueri-
Infra 19. 14. tis, & fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in re-
2. Cor. 14. 20. gnum cœlorum.
4 Quiſquis igitur demiſerit ſeipſum ſicut *eſt* puerulus iſte, is eſt maximus ille in regno cœlorum.
5 Et quiſquis exceperit aliquem puerulum talem in nomine meo, me excipit.
Marc. 9. 42. 6 ¶ * Quiſquis autem offenderit aliquem ex par-
Luc. 17. 1. vis iſtis qui in me credunt: præſtiterit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, ac demergatur in profundo maris.
7 ¶ Væ mundo ab offendiculis, neceſſe eſt enim ut eveniant offendicula: veruntamen væ homini illi per quem offendiculum evenit.
8 * Si verò manus tua vel pes tuus facit ut tu offen-
Supra 5. 30. das, excinde ea, & abjice abs te; bonum eſt tibi ad
Marc. 9. 43. vitam ingredi claudum aut mancum *potiùs*, quàm duas manus vel duos pedes habentem conjici in ignem æternum.
9 Et ſi oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum & abjice abs te: bonum eſt tibi luſcum ingredi in vitam *potiùs*, quàm duos oculos habentem conjici in gehennam ignis.
10 ¶ Videte ne contemnatis aliquem ex parvis
Pſal. 34. 8. iſtis: dico enim vobis, * Angelos eorum in cœlis per omne *tēpus* videre faciem Patris mei qui in cœlis eſt.
Luca 19. 10. 11 * Venit enim filius hominis ut ſervet quod perierat.
Luca 15. 3. 12 * Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui homini centum oves, & erraverit una ex eis, nónne relictis ipſis nonaginta novem, profectus in montes, quærit eam quæ aberraverat?

13 Quod

13 Quod ſi acciderit ut inveniat eam, Amen dico
vobis, gaudet ſuper ea magis quàm ſuper illis nona-
ginta novem, quæ non aberrârunt.
14 ¶ Ita non vult Pater veſter qui in cœlis eſt, ut
pereat unus ex parvis iſtis.
15 * Si verò peccaverit in te frater tuus, veni & *Levit.* 19. 17.
argue eum inter te & ipſum ſolum: ſi te audierit, lu- *Eccl.* 19. 13.
cratus es fratrem tuum. *luca* 17. 3.
16 Sin verò te non audierit, accipe tecum adhuc *iacob.* 5. 18.
unum aut duos: ut in ore duorum aut trium teſtium *deuter.* 19. 5.
ſtabile ſit omne verbum. *iohan.* 8. 17.
17 ¶ Quod ſi neglexerit eos audire, dic Eccleſiæ: 1. *Cor.* 5. 9.
quod ſi Eccleſiam audire neglexerit, ſit tibi velut 2. *cor.* 13. 1.
quiſpiam * ethnicus & quiſpiam publicanus. 2. *theſ.* 3. 14.
18 Amen dico vobis, * Quæcunque ligaveritis in *hebr.* 10. 2.
terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque ſolveritis 1. *Cor.* 5. 5. 7.
in terra, erunt ſoluta in cœlo. 2. *Theſ.* 1. 3.
19 Rurſum dico vobis, ſi duo ex vobis conſenſe- *iohan.* 20. 23.
rint in terra, quodcunque petierint, fiet eis à Patre
meo qui in cœlis eſt.
20 Ubi enim ſunt duo vel tres coacti in nomine
meo, illic ſum in medio eorum.
21 ¶ Tunc adiens eum Petrus dixit, Domine,
quoties peccabit in me frater meus & remittam ei?
an uſque ſepties?
22 Dicit ei Jeſus,* non dico tibi, uſque ſepties, ſed *Luca* 17. 4.
uſque ſeptuagies ſepties.
23 * Propterea ſimile eſt regnum cœlorum Regi, *Luca* 19. 15.
qui voluit conferre rationem cum ſervis ſuis.
24 Et quum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei qui-
dam debitor decies mille talentorum.
25 Quum autem is non poſſet *hac* reddere, juſſit
eum Dominus ejus venundari, & uxorem ejus & libe-
ros, & omnia quæ habebat: & reddi *debitum*.
26 Procidens ergo ſervus ille adorabat eum, dicẽs,
Domine differ iram erga me: & omnia tibi reddam.
27 Commotus autem miſericordia dominus ſervi
illius, dimiſit eum, & mutuum remiſit ei.
28 Egreſſus verò ſervus ille invenit unum ex con-
ſervis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & pre-
henſum eum ſuffocabat, dicens, Redde quod debes.
29 Procidens ergo conſervus ejus ad ejus pedes,
precabatur eum, dicens: Differ iram erga me, & om-
nia reddam tibi.
30 Ille verò noluit: ſed abiens conjecit eum in
carcerem, quouſque redderet debitum.
31 Quum autem vidiſſent conſervi ejus quæ facta
fuerant,

fuerant, cõtriſtati ſunt vehementer,& quum veniſſent,
declararunt domino ſuo omnia quæ facta fuerant.
32 Tunc eo advocato, dominus ipſius dixit ei,
Serve male, totum debitum illud remiſi tibi, quia
precatus es me:
33 Nónne oportuit & te miſereri conſervi tui, ut
ego tui miſertus ſum?
34 Tunc iratus Dominus ejus tradidit eum tortori-
bus,uſquequò redderet id omne quod ſibi debebatur.
35 Ita & Pater meus cœleſtis faciet vobis, niſi re-
miſeritis ſuo quiſque fratri ex cordibus veſtris offen-
ſas eorum.

CAP. XIX.

2 Sanantur infirmi. 7 Libellus diſceſsionis. 12 Eunuchi. 13 Pueruli oblati. 17 Bonus Deus. Mandata ſervanda. 21 Perfectus. 23 Dives. Salus à Deo. 27 Relinquere omnia, & Chriſtum ſequi.

Marc. 10.1. ET * factum eſt quum finiſſet Jeſus ſermones
iſtos, ſolvit à Galilæa, & venit in fines Judææ,
trajecto Jordane.
2 Et ſequuta eſt eum turba multa: ſanavitque
eos illic.
3 Tunc adierunt eum Phariſæi, tentantes eum &
dicentes ei, Licetne homini dimittere uxorem ſuam
quavis ex cauſa?
Gen. 1. 27. 4 Ille verò reſpondens dixit eis, Non legiſtis * opi-
ficem ab initio feciſſe maſculum & fœminam?
Gen. 2. 24. 5 Et dixiſſe, * Propterea relinquet homo patrem
1.Cor. 6.16. & matrem, & agglutinabitur uxori ſuæ, & qui duo
Epheſ. 5.31. *fuerant*, erunt una caro.
6 Itáque non amplius ſunt duo,ſed una caro, quod
ergo Deus conjunxit, homo ne ſejungat.
Deut. 24.1. 7 ¶ Dicunt ei,Cur ergo,* Moſes mandavit dare
libellum diſceſſionis, & eam dimittere?
8 Dicit eis, Moſes pro duritia cordis veſtri per-
miſit vobis dimittere uxores veſtras: cæterùm à prin-
cipio non fuit ita.
Supra 5. 32. 9 Dico autem vobis. * Quicunque dimiſerit uxo-
Marc. 10. 11 rem ſuam, niſi ob ſcortationem,& aliam duxerit,eum
Luca 16. 18. mæchari: & qui dimiſſam duxerit, mæchari.
1.Cor. 7. 11. 10 ¶ Dicunt ei diſcipuli ejus, Si tale eſt nego-
tium hominis cum uxore, non expedit contrahere
matrimonium.
11 Ipſe verò dixit eis, Non omnes capiunt hunc
ſermonem, ſed quibus datum eſt.
12 Sunt enim Eunuchi qui ex matris utero nati
ſunt

ſunt, ita : & ſunt Eunuchi qui caſtrati ſunt ab homini-
bus : & ſunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrarunt propter
regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat.
13 ¶ * Tunc oblati ſunt ei pueruli ut manus eis *Supra* 18.3.
imponeret, & precaretur : diſcipuli autem objurga- *Marc.* 10. 13
runt eos. *Luca* 18. 15.
14 Jeſus autem ait, Sinite puerulos, & ne prohi-
bete eos ad me venire, talium eſt enim regnum cœ-
lorum.
15 Et quum impoſuiſſet eis manus, profectus
eſt illinc.
16 ¶ * Et ecce, quidam accedens, dixit ei, Magi- *Marc.* 10.17.
ſter bone, quid boni faciam, ut habeam vitã æternam. *Luc.* 11. 18.
17 Ipſe verò dixit ei, Cur me dicis bonum? nullus
eſt bonus, niſi unns, *nempe* Deus. Si vis autem ad vi-
tam ingredi, ſerva mandata.
18 Dicit ei, Quæ? Jeſus autem dixit, * non occi- *Exod.* 20.13.
des, Non mœchaberis, Non furaberis, non dices
falſum teſtimonium.
19 Honora patrem & matrem. Et Diliges proxi-
mum tuum ut teipſum.
20 Dicit ei adoleſcens, Omnia hæc obſervavi à
juventute mea : quo adhuc deficior?
21 Ait ei Jeſus, Si vis perfectus eſſe, abi, vende
quæ habes, & da pauperibus : & habebis theſaurum
in cœlo, & veni, ſequere me.
22 Quum audiſſet autem adoleſcens eum ſermo-
nem, abiit contriſtatus, Habebat enim bona multa.
23 Jeſus autem dixit diſcipulis ſuis, Amen dico
vobis, Dives difficilè introibit in regnum cœlorum.
24 Rurſum verò dico vobis, Facilius eſt camelum
per foramen acus tranſire, quàm divitem in regnum
Dei introire.
25 *His* autem auditis, diſcipuli ejus perculſi ſunt
valdè, dicentes, Quis ergo poteſt ſervari?
26 Intuitus autem *eos* Jeſus dixit eis, Apud homi-
nes hoc impoſſibile eſt : apud Deum autem omnia
poſſibilia ſunt.
27 * Tunc reſpondens Petrus dixit ei, Ecce, nos *Marc.* 10.28
reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te : quid ergo *Luca* 18. 28.
erit nobis?
28 Jeſus autem dixit eis, Amen dico vobis, vos qui
ſequuti eſtis me in regeneratione, quum ſederit Fi-
lius hominis in throno gloriæ ſuæ *, ſedebitis etiam *Luca* 22. 30.
vos *inquam* ſuper thronos duodecim, judicantes
duodecim tribus Iſrael.
29 Et quiſquis reliquerit domos, aut fratres, aut
ſorores,

ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut
liberos, aut agros cauſa nominis mei: centuplicia ac-
cipiet, & vitam ęternam hęreditatis jure poſſidebit.
Marc. 10.31. 30 ¶ * Multi autem primi, erunt ultimi: & ultimi
Luca 13.30. primi.

CAP. XX.

1 *Operarii conducuntur in vineam.* 15 *Oculus nequam.*
17 *Paßionem ſuam prædicit.* 20 *Zebedæi filii.* 22
Calix. 28 *Miniſter noſter Chriſtus.* 30 *Cæci duo.*

SImile eſt regnum cœlorum patrifamilias, qui exiit
cum prima luce ad conducendos operarios *quos
mitteret* in vineam ſuam.
2 Pactus autem cum operariis denario in diem,
miſit eos in vineam ſuam.
3 Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtan-
tes in foro otioſos:
4 Et illis dixit, Abite & vos in vineam, & quod-
cunque juſtum fuerit dabo vobis.
5 Illi autem abierunt. Rurſum egreſſus circa ſe-
xtam & nonam horam, fecit itidem.
6 Circa horam autem undecimam egreſſus invenit
alios ſtantes otioſos, ac dicit eis, Cur hîc ſtatis totum
diem otioſi?
7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit eis,
Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit juſtum
accipietis.
8 Quum autem ſerum diei eſſet, dicit Dominus vi-
neæ procuratori ſuo, Voca operarios, & redde eis
mercedem, incipiens ab ultimis uſque ad primos.
9 Et quum veniſſent qui circa undecimam horam
conducti fuerant, acceperunt ſinguli denarium.
10 Venientes autem & primi, exiſtimârunt ſe plus
eſſe accepturos: ſed acceperunt ipſi quoque ſinguli
denarium.
11 Et quum accepiſſent, murmurabant adverſus
patrem familias.
12 Dicentes, Iſti ultimi unam horam *opus* fece-
runt, & eos æquales nobis feciſti, qui portavimus
pondus diei, & æſtum.
13 Ipſe verò reſpondens dixit uni eorum, Amice,
non facio tibi injuriã: nónne denario pactus es mecũ?
14 Tolle quod tuum eſt, & abi, volo autem huic
Supr. 19.30. ultimo dare ut tibi.
marc. 10.31. 15 * Annon licet mihi quod volo facere in meis?
luca 13.30. an oculus tuus malus eſt quia ego bonus ſum?
infr. 22.14. 16 Sic ultimi erunt primi, & primi ultimi: multi
enim

enim ſunt vocati, pauci verò electi.
17 ¶ Et aſcendens Jeſus Hieroſolyma, aſſum-
pſit duodecim diſcipulos ſuos privatim in viâ, &
dixit eis,
18 ¶ * Ecce, aſcendimus Hieroſolyma, & Filius *Marc. 9. 31.*
hominis tradetur principibus Sacerdotum ac Scribis, *Lucæ 18.31.*
& condemnabunt eum morte.
19 ¶ * Tradéntque eum gentibus, ut illudant, & *Iohan.18.23.*
flagellent, & crucifigant: ſed tertia die reſurget.
20 ¶ * Tunc venit ad eum mater filiorum Zebe- *Marc. 10.35*
dæi cum filiis ſuis, adorans, & petens aliquid ab eo.
21 Ipſe verò dixit eis, Quid vis? Ait ei, Dic ut
ſedeant iſti duo filii mei, unus ad dextram tuam, &
alter ad ſiniſtram in regno tuo.
22 Reſpondens autem Jeſus dixit, Neſcitis quid
petatis: poteſtis bibere poculum quod ego bibiturus
ſum, & baptiſmate quo ego baptizor, baptizari? Di-
cunt ei, poſſumus.
23 Tunc dicit eis, Poculum quidem meum bibe-
tis, & baptiſmate quo ego baptizor, baptizabimini:
ſedere autem ad dextram meam & ſiniſtram meam,
non eſt meum dare, ſed *dabitur quibus* paratum eſt
à Patre meo.
24 * Et quum *hæc* audiſſent *alii* decem, indignati *Marc.10.41*
ſunt de duobus fratribus. *Lucæ 21.25.*
25 Jeſus autem quum eos advocaſſet, ait, Scitis
principes Gentium in eas dominari, & qui magni ſunt,
licentia uti in eas.
26 Verùm non ita erit inter vos: ſed quicunque
voluerit inter vos magnus fieri, ſit veſter miniſter.
27 Et quicunque voluerit inter vos primus eſſe, ſit
veſter ſervus.
28 Sicut Filius hominis non venit ut ſibi miniſtra-
retur, ſed ut miniſtraret, * darétque animam ſuam *in* *Phil. 2.8.*
redemptionis pretium pro multis.
29 ¶ * Tunc egredientibus ipſis ex Jericho, ſe- *Marc.10.46*
quuta eſt eum turba multa. *Lucæ 18. 35.*
30 Et ecce, duo cæci ſedentes juxta viam, quum
audiſſent Jeſum præterire, clamârunt dicentes, Mi-
ſerere noſtri Domine, fili David.
31 Turba autem objurgabat eos, ut ſilerent: illi
verò magis clamabant, dicentes, Miſerere noſtri Do-
mine, fili David.
32 Et quum ſubſtitiſſet Jeſus, vocavit eos, & ait,
quid vultis faciam vobis?
33 Dicunt ei, Domine, ut aperiantur oculi
noſtri.

34 Miſericordia autem commotus Jeſus, tetigit
oculos eorum: & ſtatim viſum receperunt oculi eo-
rum; & ſequuti ſunt eum.

CAP. XXI.

*2 Chriſtus aſinæ inſidens ingreditur Ieruſalem. 12 Ven-
dentes ejicit. 13 Orationis domus. 19 Ficus areſa-
cta. 25 Baptiſmus Iohannis 28 Qui voluntatem
Dei faciunt. 30 Publicani. Meretrices. 33 Vinea
Dei. Iudæi. 38 Filius occiſus ab agricolis. 42 Lapis
angularis.*

ET * quum appropinquâſſent Hieroſolymis, &
Marc. 11. 1. veniſſent Bethphage ad montem Olearum, tunc
Luc. 9. 29. Jeſus miſit duos diſcipulos.
2 Dicens eis, Ite in vicum qui vobis eſt ex adver-
ſo, & ſtatim invenietis aſinam ligatam, & pullum cum
ea: ſolvite, & adducite mihi.
3 Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite, Domino
his opus eſſe: ſtatim enim mittet eos.
4 Hoc autem totum factum eſt ut impleretur quod
dictum eſt per Prophetam, dicentem:
5 * Dicite filiæ Sion, Ecce, rex tuus venit tibi man-
Eſa. 62. 11. ſuetus, & inſidens aſinæ ac pullo filio ſubjugis *aſinæ*.
Zach. 9. 9. 6 Profecti ſunt autem diſcipuli, fecerúntque ſicut
Iohan. 12. 15. imperarat eis Jeſus.
7 Et adduxerunt aſinam & pullum, & eis impo-
ſuerunt pallia ſua, & collocarunt *ipſum* ſuper ea.
8 Plurima autem turba ſtraverunt pallia ſua in via:
alii verò cædebant ramos ex arboribus, & ſternebant
in via.
9 Porrò turba quæ præibat & quæ ſequebatur, cla-
mabat, dicens, Hoſanna filio David: Benedictus qui
venit in nomine Domini: Hoſanna *ô qui es in cælis*
altiſſimis.
10 Et quum introiiſſent Hieroſolyma, commota
eſt univerſa urbs, dicens, Quis eſt hic?
11 Turba autem dicebat, Hic eſt Jeſus ille Pro-
pheta ex Nazareth *urbe* Galilææ.
Marc. 11. 12 12 * Et introivit Jeſus in templum Dei, & ejecit
Luca 19. 45. omnes vendentes & ementes in templo: menſaſque
Iohan. 2. 14. numulariorum, & cathedras vendentium columbas
Deut. 14. 25. ſubvertit.
Eſa. 56. 7. 13 Et dixit eis, Scriptum eſt, * Domus mea, do-
Ierem. 7. 11. mus orationis vocabitur: at vos feciſtis eam ſpelun-
cam latronum.
Marc. 11. 17 14 * Tunc venerunt ad eum cæci & claudi in tem-
Luca 19. 46. plo; & ſanavit eos.

15 ¶ Quum vidiſſent autem principes ſacerdotum
& Scribæ miranda illa quæ fecerat, & pueros cla-
mantes in templo, & dicentes; Hoſanna filio David,
indignati ſunt:
16 Et dixerunt ei, Audis quid iſti dicant? Jeſus
autem dixit, Etiam, nunquam legiſtis, * Ex ore *Pſal.* 8. 3.
infantium & lactantium perfeciſti laudem?
17 Et eis relictis, exiit extra urbem in Bethaniam,
& diverſatus eſt illic.
18 ¶ Manè autem rediens in urbem, eſuriit,
19 Et quum vidiſſet ficum quandam in via, venit
ad eam, & nihil invenit in ea niſi folia ſolùm: tunc
dicit ei, * Ne ampliùs ex te fructus naſcatur in æter- *Marc.* 11. 13.
num. Et exaruit illicò ficus.
20 ¶ Quum igitur hoc vidiſſent diſcipuli, mirati
ſunt, dicentes, Quomodo illicò exaruit ficus?
21 Reſpondens autem Jeſus, ait eis, Amen dico
vobis, ſi habueritis fidem, neque hæſitaveritis, non
ſolùm hoc *quod factum eſt* ficui, facieritis, verùm
etiam ſi monti iſti dixeritis, Tollitor, & projiciator
in mare, fiet.
22 * Et quæcunque precando petieritis, ſi credi- *Marc.* 11. 24.
deritis, accipietis.
23 ¶ Et quum veniſſet in templum, principes ſa-
cerdotum & ſeniores populi eum docentem adierunt, *Luc.* 20. 1.
dicentes, * Qua authoritate facis iſta? & quis tibi
dedit iſtam authoritatem?
24 Reſpondens autem Jeſus dixit eis, Interrogabo
vos & ego rem quandam: quam ſi dixeritis mihi, di-
cam & ego vobis qua authoritate iſta faciam.
25 Baptiſma Johannis unde erat? è cœlo, an ex
hominibus? At illi ratiocinabantur apud ſe, dicentes,
Si dixerimus, E cœlo, dicet nobis, Quare ergo non
credidiſtis ei?
26 Sin autem dixerimus, ex hominibus, timemus
turbam: * omnes enim habent Johannem ut Pro- *Supra* 14. 5.
phetam.
27 Et reſpondentes Jeſu dixerunt, Neſcimus. Ait
eis & ipſe, Nec ego vobis dicam quo jure iſta faciam.
28 ¶ Quid autem vobis videtur? Quidam habebat
duos filios: & accedens ad priorem, dixit, Fili abi,
hodie operare in vinea mea.
29 Ille verò reſpondens ait, nolo: ſed poſteà
quum reſipuiſſet, abiit.
30 Et accedens ille ad ſecundum, dixit itidem. Is
verò reſpondens ait, Ego *abeo* Domine, ſed non
abiit.

31 Uter è duobus fecit quod voluit *ejus* pater?
Dicunt ei, Prior. Dicit eis Jeſus, Amen dico vobis,
publicani & meretrices præeunt vobis in regnũ Dei.
32 Venit enim ad vos Johannes viâ juſtitiæ,& non
credidiſtis ei: publicani verò & meretrices credide-
runt ei, vos autem qui *hoc* vidiſtis, non pœnituiſtis
poſtea, ut ei crederetis.
Eſa.5.1. Ierem.2.21. Marc.12.2. Luc.20.9.
33 ¶ * Aliam parabolam audite. Fuit quidam
paterfamilias qui plantavit vineam, & ſepem circum-
poſuit ei,foditque in ea torcular, & ædificavit turrim,
& elocavit eam agricolis, ac peregrè profectus eſt.
34 Quum autem tempus fructuum appropinquâſ-
ſet, miſit ſervos ſuos ad agricolas, ut ejus fructus ac-
ciperent:
35 Agricolæ verò captis ejus ſervis, alium quidem
ceciderunt, alium verò trucidarunt, alium autem la-
pidarunt.
36 Rurſum miſit alios ſeruos plures prioribus; &
fecerunt eis itidem.
37 Poſtremò autem miſit ad eos filium ſuum, di-
cens, Reverebuntur filium meum.
Infra 26.5. & 27.1. Iohan.11.53.
38 Agricolæ verò viſo filio,dixerunt inter ſe,* iſte
eſt hæres, venite,trucidemus eum,& obtineamus hæ-
reditatem ejus.
39 Tunc captum eum ejecerunt extra vineam, &
trucidarunt.
40 Quum igitur venerit Dominus vineæ, quid fa-
ciet agricolis illis?
41 Dicunt ei, Malos ipſos malè perdet: & vineam
ſuam elocabit aliis agricolis qui reddent ei fructum
temporibus ſuis.
Pſal.118.22. Act.4.11. Rom.9.33. 2.Pet.2.7.
42 Dicit eis Jeſus, Nunquam legiſtis in Scripturis:
* Quem lapidem reprobarunt ædificantes, is factus
eſt Caput anguli? à Domino factum eſt iſtud, & eſt
mirabile in oculis noſtris.
43 Propterea dico vobis, fore ut tollatur à vobis
regnum Dei, & detur genti quæ ferat ejus fructus.
Eſa.8.14.
44 * Porrò qui ceciderit ſuper lapidem iſtũ con-
quaſſabitur: ſuper quem verò ceciderit,diſſipabit eũ.
45 Et quum audiſſent principes ſacerdotum ac
Phariſæi parabolas ejus,cognoverunt *hæc* de ſe dici.
46 Et quum ſtuderent eum prehendere, timue-
runt turbam, quoniam ut Prophetam eum habebant.

CAP. XXII.

2 Nuptiarum parabola. 9 Gentium vocatio. 11 Veſtis nuptialis, fides. 16 De cenſu Cæſaris. 23 Et de reſurrectione

rectione interrogatur Chriſtus. 32 Deus viventium. 36 Mandatũ maximum. 37 Dilectio Dei. 39 Dilectio proximi. Interrogat Ieſus Phariſæos de Meſſia.

TUnc * reſpondens Jeſus rurſum loquutus eſt eis per parabolas, dicens; *Luca 14.16. Apoc.19.9.*

2 Simile eſt regnum cœlorum cuidam Regi qui fecit nuptias filio ſuo.

3 Et miſit ſervos ſuos qui vocarent vocatos ad nuptias; ſed noluerunt venire.

4 Rurſus miſit alios ſervos, dicens; Dicite vocatis, Ecce, prandium meum paravi, tauri mei & altilia mactata ſunt, & omnia parata; venite ad nuptias.

5 Illi autem quum *hoc* neglexiſſent, abierunt: alius quidem in agrũ ſuum, alius verò ad mercaturã ſuam.

6 Reliqui verò prehenſos ſervos ejus contumeliis affecerunt, & trucidarunt.

7 Rex autem quum *hoc* audiſſet, iratus eſt: & miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & urbem eorum incendit.

8 Tunc dicit ſervis ſuis, Nuptiæ quidem paratæ ſunt: ſed qui vocati erant, non erant digni.

9 Ite ergo ad compita viarum, & quoſcunque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egreſſi ſervi illi in vias, congregarunt omnes quos invenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ convivis,

11 Ingreſſus autem rex ut ſpectaret convivas, vidit illic hominem non indutum veſte nuptiali:

12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc introîſti non habens veſtem nuptialem? At illi os occluſum eſt.

13 Tunc dicit miniſtris, Ligatis pedibus & manibus ejus tollite eum, & conjicite in tenebras exteriores: * illic erit fletus & ſtridor dentium. *Supra 8.12. & 13.42. infra 25.30.*

14 Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

15 ¶ * Tunc profecti Phariſæi, conſilium ceperunt ut illaquearent eum in ſermone. *marc. 12.13. Luc.20.26.*

16 Itáque mittunt ad eum diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes; Præceptor, ſcimus te veracem eſſe, & viam Dei in veritate docere, nec quemquam curare, non enim reſpicis perſonam hominum.

17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur? licet cenſum dare Cæſari, an non?

18 Cognita autem Jeſus malitia eorum, ait, Quid me tentatis hypocritæ?

19 Oſtendite mihi numiſma cenſus. Ipſi verò obtulerunt ei denarium.

20 Tunc dicit eis, Cujus eſt imago iſta & inſcriptio?

Rom. 13.7. 21 Dicunt ei, Cæſaris. Tunc dicit eis, * Reddite
ergò quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.
22 Quum igitur *hoc* audiſſent, mirati ſunt, & omiſ-
ſo eo abierunt.
Marc. 12.19 23 ¶ * In illo die adierunt eum Sadducæi, * qui
Deut. 25.5. dicunt non eſſe reſurrectionem: & interrogarunt eum.
Act. 23.6. 24 Dicentes, Magiſter,* Moſes dixit, Si quis mor-
Luca 20.27. tuus fuerit non habens filios, ejus frater ducet (affi-
nitatis jure) uxorem ejus, & ſuſcitabit ſemen fratri
ſuo.
25 Fuerunt autem apud nos ſeptem fratres, & pri-
mus uxore ducta obiit, & quum non haberet ſemen,
reliquit uxorem ſuam fratri ſuo.
26 Similiter etiam ſecundus & tertius, uſque ad
illos ſeptem.
27 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.
28 In reſurrectione ergo, cujus è ſeptem erit uxor?
omnes enim habuerunt eam.
29 Reſpondens autem Jeſus, dixit eis; Erratis,
neſcientes Scripturas, neque potentiam Dei.
30 Nam in reſurrectione, neque uxores ducunt,
neque nuptum dantur: ſed ſunt ut Angeli Dei in cœlo.
31 De reſurrectione verò mortuorum non legiſtis
quod vobis dictum eſt à Deo, dicente:
Exod. 3.6. 32 * Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, &
Deus Jacob? Deus non eſt Deus mortuorum, ſed
viventium.
33 Et quum *hoc* audiſſet turba, perculſa eſt ob do-
ctrinam ejus.
Marc. 12.28. 34 ¶ * Phariſæi verò quum audiſſent *eum* occlu-
ſiſſe os Sadducæis, coacti ſunt in unum.
35 Tunc interrogavit *eum* quidam *ex ipſis* Legis
interpres, tentans eum, & dicens,
36 Magiſter, quod eſt mandatum magnum in
Lege?
Deut. 6.5. 37 Jeſus autem dixit ei,* Diliges Dominum Deum
Marc. 12.30. tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex
tota cogitatione tua:
38 Iſtud eſt primum & magnum mandatum.
Marc. 12.31 39 Secundum autem ſimile eſt huic, & * Diliges
proximum tuum ut teipſum.
40 Ab iſtis duobus mandatis tota Lex & Prophe-
tæ pendent.
Luca 20.41 41 ¶ * Coactis autem Phariſæis, interrogavit eos
Jeſus,
42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto? cujus
filius eſt? Dicunt ei, Davidis.

43 Dicit eis, quomodo ergo David per Spiritum
vocat eum Dominum ſ dicens,
44 * Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dex- *Pſal.* 110. 1.
tram meam uſquedum ponam inimicos tuos ſcabel-
lum pedum tuorum.
45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo
filius ejus eſt?
46 Et nemo poterat ei reſpondere quicquã: neq; au-
ſus fuit quiſpiam ab illo die amplius eum interrogare.

CAP. XXIII.

2 Scribæ docentes populum Legem Moſis quales. 5 Phylacteria, Fimbriæ. 7 Salutationes. 8 Fratres. 9 Pater. 10 Miniſter. 13 Claudere regnum cœlorum. 14 Comedere domos viduarum. 15 Proſelyti. 16 Iurare per templum. 23 Decimare mentham. 25 Purgare exteriorem poculi partem. 27 Sepulchra dealbata. 33 Serpentes, Vipera. 37 Gallina.

TUnc Jeſus loquutus eſt turbæ & diſcipulis ſuis.
2 Dicens, * In cathedra Moſis ſedent Scribæ *Eſdr.* 8. 4.
& Phariſæi:
3 Omnia ergo quæ dixerint vobis ut ſervetis, ſer-
vate & facite; ſed ſecundum opera eorum ne facite,
dicunt enim, & non faciunt.
4 ¶ * Ligant enim onera gravia difficiliaque por- *Luca* 11. 46.
tatu, & imponunt in humeros hominum: digito autem *Act.* 15. 10.
ſuo nolunt ea movere.
5 ¶ Omnia verò opera ſua faciunt ut ſpectentur
ab hominibus, dilatant enim * phylacteria ſua, & *Num.* 15. 38.
producunt fimbrias palliorum ſuorum. *Deut.* 6. 8. &
6 * Amantque primos accubitus in cœnis: & pri- 22. 12.
mos conſeſſus in conventibus. *marc.* 12. 38.
7 Et in foris ſalutationes, & vocari ab hominibus, *luca* 11. 43.
Rabbi, Rabbi. & 20. 46.
8 ¶ Vos autem ne vocemini Rabbi, unus enim eſt
doctor veſter, *nempe* Chriſtus: omnes autem vos fra-
tres eſtis.
9 * Et patrem veſtrum neminem vocetis in terra: *Mal.* 1. 6.
unus enim eſt Pater veſter qui in cœlis eſt.
10 Ne vocemini doctores, unus enim veſter eſt
doctor, *nempe* Chriſtus.
11 Sed qui maximus eſt veſtrũm, ſit miniſter veſter.
12 ¶ * Porrò qui ſeſe extollet deprimetur: & qui *Luc.* 14. 11.
ſeſe demiſerit, extolletur. & 18. 14.
13 Sed væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quo-
niam clauditis regnum cœlorum coram hominibus:
vos enim non introitis, nec introeuntes ſinitis introire.

Luc. 11.52. 14 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam exeditis domos viduarum, & in ſpeciem utimini longis precibus, propterea auferetis gravius judicium.

15 * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
marc. 12.40. quoniam circumitis mare & terram, ut faciatis unum
Luca 20. 27. proſelytum: & quum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo magis quàm vos *ſitis*.

16 Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Quiſquis juraverit per templum, nihil eſt: quicunque autem juraverit per aurum templi, debet.

17 Stulti & cæci: utrum enim majus eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum?

18 Et, Quiſquis juraverit per altare, nihil eſt: quicunque autem juraverit per donum quod eſt ſuper ipſum, debet.

19 Fatui ac cæci: utrum enim majus eſt munus, an altare quod ſanctificat munus?

20 Qui ergo juraverit per altare, jurat per ipſum & per omnia quæ ſuper illud ſunt:

21 * Et qui juraverit per templum, jurat per ipſum
3. *Reg.* 8.13. & per eum qui habitat in eo:
2. *Par.* 6.2.

22 Et qui juravit per cœlum, jurat per thronum Dei & per eum qui ſedet ſuper ipſum.

Luca 11.42. 23 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam decimatis mentham & anethum & cuminum, & omittitis quæ graviora ſunt Legis, judicium & miſericordiam ac fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.

24 Duces cæci, qui excolatis culicem: camelum autem deglutitis.

25 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ,
Luca 11. 39. quoniam purgatis exterioré poculi patineq; partem, intus autem *illa* plena ſunt rapina & intemperantia.

26 Phariſæe cæce, purga primùm quod eſt intra poculum & patinam, ut id quoque quod extra eſt purum fiat.

27 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam aſſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ extrà quidem apparent ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, omníque immunditia.

28 Ita & vos extrà quidem apparetis hominibus juſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate.

29 ¶ Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam ædificatis ſepulchra Prophetarum & ornatis monumenta juſtorum.

30 Et dicitis, Si fuiſſemus temporibus patrum noſtro-

noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocii in cæde Prophetarum.
31 Itáque teſtamini adverſus voſmetipſos, vos eſſe filios eorum qui Prophetas occiderunt.
32 Vos quoq; complete menſuram patrũ veſtrorũ.
33 Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugere poſſitis judicium gehennæ?
34 ¶ Propterea ecce, ego mitto ad vos Prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex ipſis *nonnullos* trucidabitis & crucifigetis, & ex ipſis *nonnullos* flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini ex urbe in urbem.
35 Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus, effuſus ſuper terram, à ſanguine Abel juſti uſque ad ſanguinem Zachariæ *filii* Barachiæ, * quem occidiſtis inter templum & altare. 2. Par. 24. 22.
36 Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper nationem iſtam.
37 ¶ * Jeruſalem, Jeruſalem, quæ trucidas Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare liberos tuos, * quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis? Luca 13. 34. Eſdr. 1. 30.
38 Ecce, relinquitur vobis domus veſtra deſerta.
39 Dico enim vobis, nequaquam me videbitis ab hoc tempore, uſquedum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XXIIII.

1 Deſtructio templi. Signa adventus Chriſti. 12 Iniquitas. 23 Pſeudochriſti. 29 Signa conſummationis ſeculi. 31 Angeli. 32 Ficus. 37 Tempora Noe. 42 Vigilandum. 45 Servus.

ET * egreſſus Jeſus è templo abibat: & acceſſerũt diſcipuli ejus, ut oſtentarent ei ædificia templi. Marc. 13. 1. Luca 21. 5. & 19. 44.
2 Jeſus autem dixit eis, Nónne videtis hæc omnia? amen dico vobis, non relinquetur hîc lapis ſuper lapidem, qui non diſſolvatur.
3 Sedente autem eo in monte olearum, adierunt eum diſcipuli privatim, dicentes; Dic nobis, quando hæc erunt, & quod *erit* ſignum adventus tui, & conſummationis ſeculi.
4 ¶ Et reſpondens Jeſus dixit eis, * Videte ne quis vos ſeducat. Epheſ. 5. 6. Coloſ. 2. 8.
5 Multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus: multóſque ſeducent.
6 Futurum eſt autem ut audiatis bella, & rumores bellorum: videte ne turbemini: oportet enim omnia *hæc* fieri; ſed nondum erit finis.
7 Inſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum,

gnum, & erunt fames, & peſtilentiæ, & terræ motus
ſingulis locis.
8 Hæc autem omnia principium ſunt dolorum.
Supr. 10. 18. 9 * Tunc tradẽt vos oppreſſioni, & trucidabũt vos:
Luca 21. 12. & odio eritis omnibus gẽtibus propter nomen meum.
Iohan. 15. 20 10 Et tunc offendentur multi: & alius alium pro-
& 16. 2. det, & odio habebit alius alium.
11 Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, ac ſeducent
multos.
12 Et quoniam multiplicata erit iniquitas, refrigeſ-
cet charitas multorum.
13 Sed qui ſuſtinuerit ad finẽ uſque, is ſeruabitur.
14 Et prædicabitur iſtud Euangelium regni in
univerſa terra, ut ſit teſtimonio omnibus gentibus, &
tunc veniet finis.
Marc. 13. 14 15 ¶ * Quum ergo videritis abhominationem illam
Luca 21. 20. vaſtatricem quæ dicta eſt * à Daniele Propheta, po-
Dan. 9. 27. ſitam in loco ſancto (qui legit animadvertat.)
16 Tunc qui in Judæa *fuerint*, fugiant in montes:
17 Qui ſupra domum, non deſcendat ut ſumat
quicquam è domo ſua.
18 Et qui in agro, non revertatur retrò ut ſumat
veſtimenta ſua.
19 Væ autem uterum ferentibus & lactantibus per
illos dies.
Act. 1. 12. 20 Orate verò ne fiat fuga veſtra hyeme, * neque
ſabbatho.
21 Erit enim tunc oppreſſio magna, qualis non
fuit à principio mundi ad hoc uſq; tẽpus, neq; erit.
22 Et niſi contracti fuiſſent dies illi, periret omnis
caro: ſed propter electos, contrahentur dies illi.
23 Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce, hîc Chriſtus,
aut hîc: ne credite,
24 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ,
& edent ſigna magna & miracula, ita ut ſeducant (ſi
fieri poſſet) etiam electos.
25 Ecce prædixi vobis.
26 Itaque ſi dixerint vobis, Ecce, in deſerto eſt:
ne egredimini. Ecce, in conclavibus: ne credite.
27 Sicut enim fulgur exit ab oriente & apparet uſq;
Luca 17. 17. in occidentem, ita etiam erit adventus Filii hominis.
Marc. 13. 24 28 ¶ * Ubicunque enim fuerit cadaver, illuc con-
Luca 21. 25. gregabuntur aquilæ.
Eſa. 13. 10. 29 ¶ * Statim autem poſt oppreſſionem dierum
Ezech. 32. 7. illorum Sol obſcurabitur, nec dabit Luna ſplendorem
Iohel. 2. 31. & ſuum, & Stellæ cadent è cœlo, & poteſtates cœlorum
3. 15. concutientur:

30 Tunc

30 Tunc apparebit ſignum Filii hominis in cœlo: &
tunc omnes tribus terræ plangent, * & videbunt Fi- *Apoc. 1.7.*
lium hominis venientem in nubibus cœli cum po- *dan.7.13.*
tentia & gloria multa. *Zach. 12.10.*
31 * Is verò mittet Angelos ſuos cum tubæ voce *1.Cor. 15.52.*
magna, & cogent electos ejus à quatuor ventis, à *1.Theſ. 4.16.*
cœlorum extremo ad eorum extremum.
32 ¶ A ficu autem diſcite parabolam: quum iam
ramus ejus tener ſit, & folia germinat, noſtis propè
eſſe æſtatem.
33 Ita & vos, quum videritis hæc omnia, ſcitote
illum prope eſſe & ad fores.
34 Amen dico vobis, nequaquam præterierit ætas
hæc, uſquedum omnia iſta facta ſint.
35 * Cœlum & terra præteribunt: ſermones autem *Marc.13.31.*
mei nequaquam præteribunt.
36 ¶ De die autem illo & hora nemo ſcit, ne An-
geli quidem cœlorum, ſed Pater meus ſolus,
37 Sicut autem *erant* dies Noe, ita erit & adven-
tus Filii hominis.
38 * Sicut enim diebus *qui præceſſerunt* diluvium, *Luc. 17. 26.*
edebant, & bibebant, uxores ducebant & nuptum *Gen. 7. 4.*
dabant, ad eum uſque diem, quo ingreſſus eſt Noe *2. Pet 3.6.*
in arcam.
39 Nec cognoverunt diluvium uſque dùm veniſ-
ſet & ſuſtuliſſet omnes: ita erit & adventus Filii ho-
minis.
40 ¶ * Tunc duo erunt in agro: unus accipietur, & *Luc. 17. 35.*
alter relinquetur. *1.Theſ.4. 18.*
41 Duæ molentes in piſtrino: una accipietur, &
altera relinquetur.
42 ¶ * Vigilate ergo, neſcitis enim qua hora Do- *Marc.13.35.*
minus veſter venturus ſit.
43 * Illud autem ſcitote, ſi ſciret pater familias qua *Luc. 12 39.*
vigilia fur venturus ſit, vigilaret, nec ſineret perfodi *1. Theſ.5.2.*
domum ſuam. *Apoc. 16.15*
44 Propterea & vos eſtote parati, quia qua hora
non putatis Filius hominis venturus eſt.
45 * Quis igitur eſt fidelis ſervus & prudens, quem *Luc. 12 42.*
conſtituit Dominus ſuper famulitium ſuum, ut det illis
alimentum in tempore?
46 Beatus ſervus ille, quem quum venerit Domi-
nus ejus, invenerit ita facientem.
47 Amen dico vobis, omnibus bonis ſuis præficiet
eum.
48 Quòd ſi dixerit ſervus ille malus in corde ſuo,
Tardat Dominus meus adventum.

49 Cœperitque verberare conſervos, quinetiam edere & bibere cum ebriis.
50 Veniet Dominus ſervi illius die quo non expectat, & hora qua non novit.
51 Et ſeparabit eum ac partem ei aſſignabit cum hypocritis: * illic erit fletus & ſtridor dentium.

CAP. XXV.

1 Virgines expectantes ſponſum. 13 Vigilandum. 14 Talenta ſervis tradita. 24 Servus nequam. 30 Extremum judicium quale. 41 Maledicti.

TUnc erit ſimile regnum cœlorum decem virginibus, quæ ſumptis lampadibus ſuis prodierunt in occurſum ſponſi.
2 Quinque autem ex eis erant prudentes, & quinque fatuæ.
3 Quæ *erant* fatuæ, acceptis lampadibus ſuis, non ceperant oleum ſecum.
4 Prudentes verò ceperant oleum in vaſis ſuis unà cum ſuis lampadibus.
5 Tardante verò ſponſo nictarunt omnes, ac dormierunt.
6 Media autem nocte clamor ortus eſt *dicentium*, Ecce ſponſus venit, exite in occurſum ejus.
7 Tunc ſurrexerunt omnes illæ virgines, & præpararunt lampades ſuas.
8 Fatuæ autem prudentibus dixerunt, Date nobis ex oleo veſtro; quia lampades noſtræ extinguuntur.
9 Reſponderunt verò prudentes illæ, dicentes, Nequaquam, ne non ſufficiat nobis & vobis: ite verò potiùs ad eos qui vendunt, & ipſæ vobis emite.
10 Quum autem irent emptum, venit ſponſus; & quæ paratæ erant, introierunt cum eo ad nuptias, clauſáque eſt janua.
11 Poſtea verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis.
12 Ipſe verò reſpondens ait, Amen dico vobis, non novi vos.
Supra 24.42. 13 * Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque ho-
marc. 13.33. ram qua Filius hominis veniet.
14 ¶ * Ita enim eſt, ut *quum* quiſpiam peregrè
Luc. 18.12. proficiſcēs vocavit ſervos ſuos, & tradidit eis bona ſua.
15 Et huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum: unicuique ſecundùm ipſius facultatem, & peregrè profectus eſt ſtatim.
16 Profectus autem qui quinque talenta acceperat, negotiatus eſt ex iis: & fecit altera quinque talenta.

17 Itidem

17 Itidem & qui duo *acceperat*, lucratus eſt &
ipſe altera duo.
18 Qui autem unum acceperat, abiens defodit *illud*
in terram, & abſcondit pecuniam domini ſui.
19 Poſt multum verò tempus venit dominus ſer-
vorum illorum, & confert rationem cum eis.
20 Tunc accedens is qui quinque talenta accepe-
rat, attulit altera quinque talenta, dicens; Domine,
quinque talenta tradidiſti mihi; ecce, altera quinque
talenta lucratus ſum ex eis.
21 Dixit autem ei dominus ejus, Bene *habet*, Serve
bone & fidelis: in paucis fuiſti fidelis: ſuper multa te
conſtituam; ingredere in gaudium domini tui.
22 Accedens autem & qui duo talenta acceperat,
ait, Domine, duo talenta tradidiſti mihi; ecce, alia duo
lucratus ſum ſuper ea.
23 Ait ei dominus ejus, Bene *habet*, ſerve bone &
fidelis, in paucis fuiſti fidelis, ſuper multa tè conſti-
tuam; ingredere in gaudium domini tui.
24 Accedens autem & qui unum talentum acce-
perat, ait; Domine, noveram te hominem durum
eſſe, qui metas ubi non ſeminaſti, & inde congreges
ubi non ſparſiſti.
25 Itáque timens abii & occultavi talentum tuum
in terra; ecce habes quod tuum eſt.
26 Reſpondens autem dominus ejus dixit ei; Serve
male & cunctator, ſciebas me metere ubi non ſemi-
navi, inde congregare ubi non ſparſi.
27 Oportuit ergo te committere pecuniam meam
menſariis; & veniens ego recepiſſem meum, cum
fœnore.
28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei qui ha-
bet decem talenta.
29 * Omni enim habenti dabitur, & augebitur; *Supra 13.12.*
qui verò non habet, etiam quod habet, tolletur ab eo. *marc. 4.25.*
30 Et invtilem ſervum ejicite * in tenebras exti- *luca 8. 18. &*
mas; illic erit fletus & ſtridor dentium. *19. 26.*
31 ¶ Quum autem venerit Filius hominis cum glo- *Supra 8.12,*
ria ſua, & omnes ſancti Angeli cum eo, tunc ſedebit *22.13.*
ſuper thronum gloriæ ſuæ,
32 Et congregabuntur coram eo omnes gentes; &
ſeparabit eos alteros ab alteris, ut paſtor ſeparat oves
ab hœdis,
33 Et ſtatuet oves quidem ad dextram ſuam, hœ-
dos autem ad ſiniſtram;
34 Tunc dicet rex iis qui ad dexteram ipſius *erunt*,
Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum para-
tum

tum vobis ab ipſis fundamentis mundi.

Eſa. 58.7. Ezech. 18.9. 35 * Eſurivi enim, & dediſtis mihi quo veſcerer;
ſitivi, & dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & colle-
giſtis me.

Eccl. 7.39. 36 Nudus, & amicuiſtis me: * ægrotavi, & inviſi-
ſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.

37 Tunc reſpondebunt ei juſti, dicentes, Domine,
quando te vidimus eſurientem, & aluimus? aut ſi-
tientem, & dedimus tibi potum?

38 Quando autem te vidimus hoſpitem, & colle-
gimus te? aut nudum, & amicivimus?

39 Aut quando te vidimus ægrotum, aut in carce-
re, & venimus ad te?

40 Et reſpondens rex dicet eis, Amen dico vobis,
quatenus id feciſtis uni ex iſtis fratribus meis mini-
mis, mihi feciſtis.

41 Tunc dicet etiam iis qui ad ſiniſtram *erunt*,

Pſal. 6.9. Supra 7.23. Luc. 13. 17. * Maledicti abite à me in ignem æternum, qui para-
tus eſt diabolo & angelis ejus.

42 Eſurivi enim, & non dediſtis mihi *quo* veſce-
rer: ſitivi, & non dediſtis mihi potum.

43 Hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, &
non amicuiſtis me: ægrotus, & in carcere *eram*, &
non viſitiſtis me.

44 Tunc ipſi quoque reſpondebunt ei, dicentes,
Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitien-
tem, aut hoſpitem, aut nudum, aut ægrotum, aut in
carcere, & non miniſtravimus tibi?

45 Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico vobis,
quatenus *id* non feciſtis uni ex iſtis minimis, nec mihi
feciſtis.

46 Et abibunt iſti in ſupplicium æternum: juſti
verò ad vitam æternam.

CAP. XXVI.

3 Conſilium Sacerdotum contra Chriſtum. 6 Chriſti pedes unguuntur. 15 Illum vendit Iudas. 29 Inſtitutio Cœnæ. 34 & 69 Petri abnegatio. 38 Triſtis Chriſtus. 47 Oſculo proditur. 57 Ad Caipham ducitur. 64 Fatetur ſe Chriſtum. 67 Conſpuitur.

Marc. 14. 2. luca 22. 1. ET * factum eſt cum finiſſet Jeſus omnes iſtos ſer-
mones, dixit diſcipulis ſuis.

2 Scitis intra duos dies paſcha fore, & Filium ho-
minis tradendum ut crucifigatur.

3 ¶ * Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum
& ſcribæ & ſeniores populi in aulam pontificis maxi-
mi, qui dicebatur Caiaphas,

4. Et

4 Et ſimul conſultarunt ut Jeſum dolo prehende-
rent & trucidarent.
5 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus fiat
in populo.
6 ¶ * Quum autem Jeſus eſſet Bethaniæ in domo Marc.14.13.
Simonis leproſi, Iohan.12.1.
7 Venerat ad eum mulier, habens alabaſtrum
unguenti gravis pretij, & effuderat ſuper caput ipſius
accumbentis.
8 Videntes autem diſcipuli ejus, indignati ſunt,
dicentes, Quorſum perditio hæc?
9 Potuit enim iſtud unguentum venundari magno,
& dari pauperibus.
10 Quum autem *hoc* cognoviſſet Jeſus, ait eis,
Quid moleſtiam exhibetis iſti mulieri? opus enim bo-
num operata eſt erga me.
11 * Semper enim pauperes habebitis vobiſcum, Deut.15.11.
me verò non ſemper habebitis.
12 Quòd enim hęc unguentum hoc injecit corpori
meo, ad ſepeliendum me fecit.
13 Amen dico vobis, Ubicunque prædicatum fue-
rit hoc Euangelium in toto mundo, etiam quod hæc
fecit, dicetur ad memoriam ipſius.
14 ¶ * Tunc profectus unus ex duodecim, qui Marc.14.10.
dicebatur Judas Iſcariotes, ad principes ſacerdotum, Luca 22.4.
15 Ait eis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum
tradam? Ipſi verò appenderunt ei triginta argenteos
numos.
16 Ex eo tempore quærebat opportunitatem ut
eum proderet.
17 ¶ * Primo autem die Azymorum venerunt Marc.14.12.
diſcipuli ad Jeſum, dicentes ei, Ubi vis paremus tibi Luca 22.7.
ad veſcendum paſcha?
18 Ipſe verò dixit, Abite in urbem ad quendam,
& dicite ei, Magiſter dicit, Tempus meum propè eſt,
apud te faciam paſcha cum diſcipulis meis.
19 Et fecerunt diſcipuli ſicut præceperat eis Jeſus,
& paraverunt paſcha.
20 Quum autem ſerum diei eſſet, recubuit cum
duodecim.
21 * Et edentibus ipſis, dixit, Amen dico vobis, Marc.14.18.
unus veſtrûm me prodet.
22 Tunc contriſtati vehementer, cœperunt dicere Luca 22.14.
ſinguli eorum, Num ego ſum Domine? Iohan.13.21.
23 Ipſe verò reſpondens ait, qui intingit mecum
manum in patina, iſte me proditurus eſt.
24 Filius quidem hominis abit, ſicut ſcriptum eſt
de

de eo; væ autem homini illi per quem Filius hominis
proditur, bonum erat homini illi ſi natus non fuiſſet.
25 Reſpondens autem Judas qui prodebat eum,
dixit; Num ego ſum, Rabbi? Dicit ei, Tu dixiſti.
1. Cor. 11.24. 26 ¶ * Edentibus autem eis, accepit Jeſus panem;
& quum benedixiſſet, fregit, deditque diſcipulis, &
ait, Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum.
27 Et accepto poculo, ac gratiis actis, dedit eis,
dicens; Bibite ex eo omnes.
28 Hoc eſt enim ſanguis meus Novi Teſtamenti,
qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum.
29 Dico autem vobis, Non bibam ab hoc tempo-
re ex hoc fructu vitis: uſque ad diem illum quum
ipſum bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.
30 Et quum hymnum cecinisſent, abierunt in mon-
tem Olearum.
marc. 14.17. 31 * Tunc dicit ei Jeſus, Omnes vos iſta nocte of-
Johan. 18.8. fendimini in me. Scriptum eſt enim, Percutiam pa-
Zach. 13.7. ſtorem, & diſpergentur oves gregis.
marc. 14. 28. 32 Poſtquam autem ſurrexero, * præibo vobis in
& 16. 7. Galilæum.
33 Reſpondens verò Petrus dixit ei; Etiam ſi om-
nes offendantur in te, ego nunquam offendar.
Johan. 13.38. 34 Dixit ei Jeſus, Amen dico tibi, iſta nocte ante-
quam gallus vocem mittat, ter me abnegabis.
marc. 14.32. 35 * Dicit ei Petrus. Etiam ſi oportuerit me mori
Luca 22.39. tecum, non te abnegabo. Similiter omnes diſcipuli
dixerunt.
36 ¶ Tunc venit Jeſus cum eis in locum qui di-
citur Gethſemane; & dicit diſcipulis, Sedete hic, uſ-
quequo abiens, precatus fuero illîc;
37 Et aſſumpto Petro & duobus filiis Zebedæi,
cœpit contriſtari & graviſſimè angi.
38 ¶ Tunc dicit eis Jeſus, Undiquaque triſtis eſt
anima mea uſque ad mortem; manete hic, & vigilate
mecum.
39 Et progreſſus paululum, procidit in faciem
ſuam precans, & dicens, Pater mi, ſi poſſibile eſt,
abeat à me poculum iſtud; Veruntamen non ut ego
volo, ſed ut tu.
40 ¶ Tunc venit ad diſcipulos, & reperit eos dor-
mientes, & dicit Petro, Itáne, non potuiſtis vnam
horam vigilare mecum?
41 Vigilate & orate, ne introeatis in tentationem;
ſpiritus quidem promptus, ſed caro infirma *eſt*.
42 Rurſum ſecundò abiit, & precatus eſt, dicens,
Pater mi, ſi non poteſt hoc poculum abire à me quin
bibam

bibam ipſum, fiat voluntas tua.
43 Et cum veniſſet, reperit eos rurſum dormien-
tes, erant enim oculi eorum gravati.
44 Et relictis eis, rurſum abiit; & precatus eſt
tertiò, eundem ſermonem dicens.
45 Tunc venit ad diſcipulos ſuos, & dicit eis, Dor-
mite quod ſupereſt, & requieſcite; ecce appropin-
quavit hora, & Filius hominis traditur in manus pec-
catorum,
46 Surgite, eamus; ecce appropinquavit qui me
prodit.
47 ¶ * Et adhuc eo loquente, ecce Judas unus ex Marc. 14. 43.
duodecim, venit, & cum eo turba multa cum gladiis Luca 22. 47.
& fuſtibus, à Principibus ſacerdotum & ſenioribus Iohan. 18. 5.
populi.
48 Is verò qui prodebat eum, dederat eis ſignum,
dicens, Quemcunque oſculatus fuero, is eſt: pre-
hendite eum.
49 Itaque ſtatim cum veniſſet ad Jeſum, dixit,
Ave Rabbi, & deoſculatus eſt eum.
50 At Jeſus dixit ei, Amice, quorſum ades? Tunc
acceſſerunt, & manus injecerunt in Jeſum, & appre-
henderunt eum.
51 ¶ Et ecce, unus ex iis qui *erant* cum Jeſu, ex-
tenſa manu exeruit gladium ſuum, & percuſſo ſervo
Pontificis maximi, abſtulit auriculam ejus.
52 Tunc ait ei Jeſus, Converte gladium tuum in
locum ſuum, quicunque enim acceperint gladium,
gladio peribunt.
53 An putas me non poſſe nunc precari Patrem
meum, qui huc ſiſtat mihi plures quàm duodecim le-
giones Angelorum?
54 Quomodo ergo implerentur Scripturæ, *quæ
dicunt* ſic oportere fieri?
55 In illa hora dixit Jeſus turbæ, Ut adverſus la-
tronem exiviſtis cum gladiis & fuſtibus, ut compre-
henderetis me: Quotidie apud vos ſedebam docens
in templo, nec prehendiſtis me.
56 Hoc autem totum factum eſt, ut implerentur
Scripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto
eo fugerunt.
57 * Illi verò prehenſum Jeſum abduxerunt ad Marc. 14. 53.
Caiapham Pontificem maximum, ubi Scribæ & ſe- Luca 22. 54.
niores congregati erant. Iohan. 18. 14.
58 Petrus autem ſequebatur eum procul uſque in
aulam Pontificis maximi: & ingreſſus intrò ſedebat
cum miniſtris, ut videret finem.

59 * Prin-

Marc. 14. 53 59 * Principes autem ſacerdotum & ſeniores &
totus conſeſſus quærebant falſum teſtimonium contra
Jeſum, ut eum morte mulctarent.

60 Et non invenerunt: etiam cùm multi falſi teſtes
acceſſiſſent, non invenerunt. Poſtremò verò adve-
nientes duo falſi teſtes,

Iohan. 2. 19. 61 Dixerunt, iſte dixit, * Poſſum diſſolvere tem-
plum Dei, & triduo ipſum ædificare.

62 Et ſurgens Pontifex maximus dixit ei, Nihil
reſpondes? quid *illud eſt quod* iſti adverſum te teſti-
ficantur?

63 Jeſus autem ſilebat. Et reſpondens Pontifex
maximus dixit ei, Adjuro te per Deum viventem, ut
dicas nobis an tu ſis Chriſtus ille Filius Dei.

Supra 16. 27. 64 Dicit ei Jeſus, Tu dixiſti: quinetiam dico vo-
Rom. 14. 10. bis, ab hoc tempore videbitis * Filium hominis ſe-
1. Theſ. 4. 14. dentem ad dextram potentiæ *Dei*, & venientem in
nubibus cœli.

65 Tunc Pontifex maximus dirupit veſtimenta ſua,
dicens, blaſphemavit; quid ampliùs egemus teſtibus?
ecce, nunc audiſtis blaſphemiam ejus.

66 Quid vobis videtur? Ipſi verò reſpondentes
dixerunt, Tenetur mortis pœnâ

Eſa. 50. 6. 67 * Tunc inſpuerunt in faciem ejus, & colaphos
ei inflixerunt: alii verò bacillis eum ceciderunt.

68 Dicentes, Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt,
qui te percuſſit.

Marc. 14. 66. 69 ¶ * Petrus autem ſedebat extrà in aula: & ac-
Luca 22. 55. ceſſit ad eum quædam ancillula, dicens; Et tu cum
Iohan. 18. 25. Jeſu Galilæo eras.

70 Ipſe verò negavit coram omnibus, dicens,
Neſcio quid dicas.

71 Eum autem egredientem in veſtibulum vidit
alia *ancilla*, & dixit iis qui *erant* illic, Et iſte erat cum
Jeſu Nazareno.

72 Tunc rurſus negavit cum jurejurando, Non
novi hominem.

73 Paulo pòſt autem acceſſerunt qui adſtabant, &
dixerunt Petro, Vere & tu ex ipſis es: nam & loquu-
tio tua te manifeſtum facit.

74 Tunc cœpit ſeipſum devovere, & jurare, *dicens*,
Non novi hominem, & ſtatim gallus emiſit vocem.

75 Tunc meminit Petrus verborum Jeſu, qui dixe-
rat ei, Priuſquam gallus vocem emittat, ter me abne-
gabis. Et egreſſus extrà, flevit amarè.

CAP.

CAP. XXVII.

1 Pilato vinctus Christus traditur. 5 Iudas ſeipſum ſtrangulat. 19 Uxor Pilati. 20 Barabbas petitur. 24 Pilatus lavat manus. 29 Christus ſpinis coronatur 34 Crucifigitur. 40 Convitiis inceſsitur. 50 Emittit ſpiritum. 57 Sepulchro imponitur. 62 Cuſtoditur à militibus.

MAne * autem quum eſſet, conſilium ceperunt omnes principes ſacerdotum & ſeniores populi adverſus Jeſum, ut eum morte mulctarent. *Marc.15.2. Luc.22.66. Iohan.18.28.*

2 Et vinctum eum abduxerunt, ac tradiderunt Pontio Pilato præſidi.

3 ¶ Tunc Judas qui eum prodiderat, videns eum damnatum eſſe, pœnitens, retulit triginta argenteos *numos* ad principes ſacerdotum & ſeniores:

4 Dicens, Peccavi, prodito ſanguine innoxio. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

5 Et *ipſe* abjectis illis *numis* argenteis in templum, receſſit, & abiens * ſtrangulavit *ſeſe*. *Act. 1.18.*

6 Principes autem ſacerdotum acceptis *numis* illis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbanam, quoniam pretium ſanguinis eſt.

7 Conſilio autem capto, emerunt ex eis agrum illum figuli, ad ſepulturam hoſpitum.

8 Quapropter vocatus eſt ager ille, * ager ſanguinis, uſque in hodiernum diem. *Act.1.19.*

9 (Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Jeremiam Prophetam, dicentem, * Et acceperunt triginta *numos* argenteos, pretium æſtimati, qui æſtimatus fuit à filiis Iſrael. *Zach. 11.13.*

10 Et dederunt eos ad *emendum* agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.)

11 ¶ * Jeſus autem ſtetit coram præſide: & interrogavit eum præſes, dicens; *Tune* es rex ille Judæorum? Dixit autem ei Jeſus, Tu dicis. *Marc. 15. 2. Luca 23 3. Iohan.18.33.*

12 Et quum ipſe accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit.

13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quàm multa adversùm te teſtificentur?

14 Et non reſpondit ei ad ullum verbum: ita ut miraretur præſes valdè.

15 ¶ Præſes autem in feſto conſueverat turbæ dimittere unum vinctum, quem voluiſſent.

16 Habebant verò tunc vinctum inſignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Ipſis igitur congregatis, dixit eis Pilatus, Utrum vultis

vultis dimittam vobis ? Barabban , an Jeſum qui di-
citur Chriſtus ?
18 Sciebat enim quòd per invidiam tradidiſſent
eum.
19 Sedente autem eo pro tribunali, miſit ad eum
uxor ejus, dicens; Nihil tibi *rei ſit* cum juſto illo:
multa enim paſſa ſum hodie in ſomniis propter eum.
*Marc.*15.11. 20 * Principes autem ſacerdotum & ſeniores per-
Lucæ 23.18. ſuaſerunt turbæ ut peteret Barabban, Jeſum verò per-
*Iohan.*18.40. deret.
*Act.*3.18. 21 Reſpondens autem præſes dixit eis, Utrum è
duobus illis vultis ut vobis dimittam ? Ipſi verò dixe-
runt, Barabban.
22 Dixit eis Pilatus, Quid igitur faciam Jeſu qui
dicitur Chriſtus ? Dicunt ei omnes, Crucifigatur.
23 Præſes autem ait, At enim quid mali fecit? At
illi amplius clamabant, dicentes; Crucifigatur.
24 Videns autem Pilatus ſe nihil proficere, ſed
majorem tumultum fieri, accepta aqua abluit manus
coram turba, dicens; Innoxius ego ſum à ſanguine
hujus juſti; vos videritis.
25 Et reſpondens univerſus populus, dixit; San-
guis ejus ſuper nos, & ſuper filios noſtros.
26 Tunc dimiſit eis Barabban; Jeſum autem fla-
gellatum tradidit ut crucifigeretur.
*Marc.*15.16. 27 ¶ * Tunc milites præſidis, cùm abduxiſſent
Jeſum in prætorium, congregarunt ad eum univerſam
cohortem.
28 Et quum exuiſſent eum, circumpoſuerunt ei
chlamydem coccinam,
Iohan. 19. 2. 29 Et * coronam è ſpinis contextam impoſuerunt
ejus capiti, & arundinem in dextram ejus, & genu
ante eum ſubmiſſo, illudebant ei, dicentes, Ave Rex
Judæorum.
30 Et quum inſpuiſſent in eum, ceperunt arundi-
nem illam, & verberabant caput ejus.
31 Et quum illuſiſſent ei, exuerunt eum chlamyde,
induerúntque veſtimentis ſuis; & abduxerunt eum ut
crucifigerent.
*Marc.*15.21. 32 * Exeuntes autem invenerunt quendam Cyre-
Lucæ 23.26. næum, nomine Simonem, hunc angariaverunt, ut por-
taret crucem ejus.
*Marc.*15.22. 33 ¶ Et quum veniſſent in locum qui dicitur Gol-
Lucæ 23.33. gotha, quod eſt Calvariæ locus,
*Iohan.*19.17. 34 Dederunt ei acetum bibendum cum felle miſtum;
& cum guſtaſſet, noluit bibere.
*Marc.*15.24. 35 * Poſtquam autem crucifixerunt eum, partiti
ſunt

ſunt ejus veſtimenta, ſortem jacientes; ut impleretur Pſal. 22.19.
quod dictum eſt à Propheta, * Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam jecerunt ſortem.
36 ¶ Et ſedentes aſſervabant eum illic.
37 Et impoſuerunt ſuper caput ejus crimen ipſius
ſcriptum, HIC EST JESUS REX ILLE JUDÆORUM.
38 ¶ Tunc crucifiguntur cum eo latrones; unus
ad dextram, & alter ad ſiniſtram.
39 * Qui verò præteribant conviciabantur ei,
moventes capita ſua,
40 Et dicentes, * Tu qui diſſolvis templum, & tri- Iohan. 2.19.
duo ædificas, ſerva temetipſum: ſi filius Dei es, deſcende è cruce.
41 Similiter autem etiam principes ſacerdotum il-
ludentes cum Scribis & ſenioribus, dicebant,
42 Alios ſervavit, ſeipſum non poteſt ſervare; ſi Rex
Iſrael eſt, deſcendat nunc è cruce, & credemus ei.
43 * Confidit in Deo, liberet eum nunc, ſi vult Pſal. 22.9.
eum; dixit enim Filius Dei ſum. Sap. 2.18.
44 Idipſum autem etiam latrones qui crucifixi
erant cum eo, exprobrabant ei.
45 ¶ A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper
univerſam regionem, uſque ad horam nonam.
46 Circiter verò horam nonam exclamavit Jeſus
magna voce, dicens; * Eli, Eli, lamaſabacthani? Hoc Pſal. 22.2.
eſt, Deus mi, Deus mi, cur deſeruiſti me?
47 Quidam autem ex iis qui illic ſtabant, quum
hoc audiſſent, dicebant, Eliam vocat iſte.
48 Et ſtatim currens quidam ex eis, * quum acce- Pſal. 69. 22.
ptam ſpongiam impleviſſet aceto, & circumpoſuiſſet
calamo, dedit ei ut biberet.
49 Reliqui verò dicebant, Sine, videamus an veniat
Elias ſervaturus eum.
50 ¶ Jeſus autem quum rurſum clamaſſet voce
magna, emiſit ſpiritum.
51 ¶ * Et ecce, aulæum templi fiſſum eſt in duas 2. Par. 3. 14
partes à ſummo uſque ad imum; & terra mota eſt, &
petræ fiſſæ ſunt.
52 Et monumenta aperta ſunt; & multa corpora
Sanctorum qui dormierunt, ſurrexerunt;
53 Qui egreſſi è monumentis, poſt reſurrectionem
ejus, introierunt in ſanctam urbem, & apparuerunt
multis.
54 Centurio verò & qui cum eo erant ſervantes
Jeſum, viſo terræ motu & iis quæ facta fuerant, timuerunt vehementer, dicentes; Verè filius Dei erat iſte.

55 Erant

55 Erant autem illic mulieres multæ procul ſpe-
ctantes, quæ ſequutæ fuerant Jeſum à Galilæa, mi-
niſtrantes ei.
56 Inter quas erat Maria Magdalena,& Maria Ja-
cobi & Joſe mater, & mater filiorum Zebedæi.
Marc. 15.42 57 ¶ * Quum autem ſerum diei eſſet, venit homo
Luca 23.50. dives ab *urbe* Arimathæa, nomine Joſeph, qui & ipſe
Iohan. 19.38. diſcipulus fuerat Jeſu.
58 Is adiit Pilatum, & petiit corpus Jeſu. Tunc Pi-
latus juſſit reddi corpus.
59 Et Joſeph quum accepiſſet corpus, involvit illud
Sindone pura:
60 Poſuitque in monumento ſuo novo, quod exci-
derat in petra; & advoluto ſaxo magno ad oſtium
monumenti, abiit.
61 Erat autem illic Maria Magdalena & altera Ma-
ria, ſedentes contra ſepulchrum.
62 Poſtero autem die quæ ſequitur Paraſceven,
coacti ſunt principes Sacerdotũ & Phariſei ad Pilatũ.
63 Dicentes, Domine, meminimus planum illum
dixiſſe, quum adhuc viveret, Tertio pòſt die reſur-
gam.
64 Jube ergo muniri ſepulchrum uſque in diem
tertium: ne quando veniant diſcipuli ejus nocte, &
furentur eum, dicantque populo, Surrexit à mortuis;
& erit ultimus error pejor priore.
65 Dixit eis Pilatus, Habetis cuſtodiam, abite,
munite ſicut ſcitis.
66 Ipſi autem profecti, munierunt ſepulchrum,
obſignato lapide, cum cuſtodia.

CAP. XXVIII.

2 Mulieres ſepulchrum adeunt 2 Angelus. 7 Chriſtus conſpicitur à mulieribus. 18 Mittit Apoſtolos ad prædicandum.

Matt. 16.6. EXtremo * autem Sabbatho, quum luceſceret in
Iohan. 20.11. primum *diem* hebdomadis, venit Maria Mag-
dalene & altera Maria, ut ſpectarent ſepulchrum.
2 Et ecce terræ motus factus eſt magnus, Ange-
lus enim Domini quum deſcendiſſet è cœlo,& acceſ-
ſiſſet, devolvit lapidem ab oſtio, ſedebátq; ſuper eum.
3 Erat autem viſus ejus ut fulgur, & veſtimentum
ejus album ſicut nix.
4 Cuſtodes autem concuſſi ſunt præ ipſius timore,
& facti ſunt ſicut mortui.
5 Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus, Vos
verò ne timete; ſcio enim vos Jeſum crucifixũ quærere.

6 Non eſt hîc : ſurrexit enim, prout dixit : Veni-
te, videte locum ubi jacebat Dominus.
7 Et citò profectæ dicite diſcipulis ejus, eum ſur-
rexiſſe à mortuis. Et ecce præit vobis in Galilæam :
illic eum videbitis. Ecce, dixi vobis.
8 Tunc egreſſæ citò à monumento cum timore &
gaudio magno, currebant, ut renuntiarent diſcipulis
ejus.
9 Quum autem proficiſcerentur, ut annunciarent
diſcipulis ejus, ecce, Jeſus occurrit eis, dicens, Avete.
Illæ autem acceſſerunt, & prehenderunt pedes ejus, &
adoraverunt eum.
10 Tunc ait eis Jeſus, Ne timete; abite, annun-
ciate fratribus meis, ut abeant in Galilæam : & illic
me videbunt.
11 Proficiſcentibus autem ipſis; ecce, quidam
ex cuſtodia venerunt in urbem, & annunciaverunt
principibus Sacerdotum omnia quæ facta fuerant.
12 Tunc congregati cum ſenioribus, conſilio ca-
pto, pecuniam multam dederunt militibus,
13 Dicentes, dicite, Diſcipuli ejus nocte vene-
runt & eum furati ſunt, nobis dormientibus.
14 Quòd ſi hoc auditum fuerit apud præſidem,
nos perſuadebimus ei, & ſecuros vos præſtabimus.
15 Ipſi verò accepta pecunia, fecerunt ſicut erant
edocti : & divulgatus eſt iſte ſermo apud Judæos uſ-
que ad hodiernum diem.
16 ¶ Vndecim autem diſcipuli profecti ſunt in
Galilæam, in montem ubi conſtituerat eis Jeſus.
17 Et quum vidiſſent eum, adoraverunt eum : qui-
dam autem dubitaverunt.
18 Et accedens Jeſus loquutus eſt eis, dicens,* Da- *Hebr. 1. 2.*
ta eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. *Iohan. 17. 2.*
19 * Profecti ergo docete omnes gentes, bapti-
zantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti : *Marc. 16. 15.*
20 Docentes eos ſervare omnia quæ mandavi vo-
bis. Et ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque
ad conſummationem ſæculi. Amen.

EUAN-

EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT I.

4 Baptizat Iohannes. 6 Veſtitus & victus ipſius. 9 Baptizatur Ieſus. 12 Tentatur. 15 Prædicat Euangelium. 21 & 39. Docet in Synagogis. 25 Sanat Dæmoniacum. 29 Socrum Petri 32 Multos infirmos. 40 Leproſum.

PRINCIPIUM Euangelii Je-
ſu Chriſti Filii Dei.
2 Ut ſcriptum eſt in Prophe-
Matth.3.5. tis, * Ecce ego mitto nuncium
meum ante faciem tuam, qui pa-
rabit viam tuam coram te.
Eſa. 40.3. 3 * Vox clamantis in deſerto,
Luca 3.4. Parate viam Domini, complanate ſemitas ejus.
Iohan.1.15. 4 * Baptizabat Johannes in deſerto, & prædica-
bat baptiſmum reſipiſcentiæ, ad remiſſionem pecca-
torum.
Matth.3.1. 5 * Et exibat ad eum tota Judææ regio, ac Hiero-
ſolymitæ; & baptizabantur omnes ab eo in Jordane
flumine, confitentes peccata ſua.
6 Induebatur autem Johannes pilis camelorum,
Matth.3.5. & zona pellicea circa lumbos ſuos; * & edebat locu-
ſtas, & mel ſylveſtre.
Levit.11.22. 7 * Et prædicabat dicens, Venit ponè me qui vali-
Matth.3.11. dior me eſt, cujus non ſum dignus qui incurvatus ſol-
Luca 3.16. vam corrigeam ſolearum.
Iohan.1.27. 8 * Ego quidem baptizavi vos aqua; ipſe verò
Act.1.5.& baptizabit vos Spiritu ſancto.
2.4.& 11.16 9 ¶ * Et factum eſt diebus illis, venit Jeſus à
& 19.4. Nazareth *urbe* Galilææ, & baptizatus eſt in Jordane
Matth.3.13. à Johanne.
Luca 3.22. 10 Et ſtatim aſcendens ex aqua, vidit ſindi cœlos,
Iohan.1.33. & Spiritū tanquam columbam deſcendere ſuper eum
11 Et vox extitit è cœlis; Tu es Filius ille meus
dilectus,

dilectus, in quo acquieſco.
12 ¶ * Statimque Spiritus eum expellit in de- *Matth.* 4.1.
ſertum. *Luca* 4.1.
13 Et fuit illic in deſerto dies quadraginta tentante
eum Satana, eratque cum feris; & Angeli miniſtra-
bant ei.
14 ¶ * Poſtquam autem traditus fuit Johannes in *Matth.* 4.12.
cuſtodiam, venit Jeſus in Galilæam, prædicans Euan- *Luca* 4.14.
gelium regni Dei, *Iohan.* 4.43.
15 Et dicens, Impletum eſt tempus & appròpin-
quavit regnum Dei; reſipiſcite, & crédite Euan-
gelio.
16 * Ambulans autem ad mare Galilææ, vidit Si- *Matth.* 4.18.
monem & Andræam fratrem ejus, jacientes rete in *Luca* 5.2.
mare (erant enim piſcatores) *&* 3.
17 Et dixit eis Jeſus, Sequimini me, & faciam ut
ſitis piſcatores hominum.
18 Et *ipſi* ſtatim omiſſis retibus ſuis ſequuti ſunt
eum.
19 Tunc progreſſus illinc paululum, vidit Jaco-
bum *filium* Zebedæi, & Johannem fratrem ejus, qui
& ipſi in navigio ſarciebant retia,
20 Statímque vocavit eos: & *ipſi* omiſſo patre ſuo
Zebedæo in navigio cum mercenariis, ſequuti ſunt
eum.
21 ¶ * Et ingrediuntur in Capernaum; ſtatímque *Matt.* 4.13.
ſabbatho ingreſſus Jeſus in ſynagogam, docebat, *Luca* 4.31.
22 * Et percellebantur ſuper doctrina ejus, do- *Matth.* 7.18
cebat enim eos ut authoritatem habens, & non ut
Scribæ.
23 * Erat autem in ſynagoga eorum quidam, in *Luca* 4.32.
quo erat ſpiritus impurus, qui exclamavit.
24 Dicens, Ah, quid nobis tecum Jeſu Nazarene?
veniſti ut perderes nos? novi te quis ſis, *nimirum*,
Sanctus ille Dei.
25 Et objurgavit eum Jeſus, dicens, obmuteſce, &
exi ab eo.
26 Tunc, quum diſcerpſiſſet eum ſpiritus impu-
rus, & clamaſſet voce magna, exiit ab eo.
27 Et expaverunt omnes, ita ut mutuò quærerent
inter ſe, dicentes, Quid eſt hoc? quæ doctrina nova
hæc, quòd per poteſtatem imperat etiam ſpiritibus
impuris, & auſcultant ei?
28 Pervenit autem fama ejus ſtatim in totam regi-
onem circumjacentem Galilææ.
29 ¶ * Et ſtatim è ſynagoga egreſſi, venerunt do- *Matth.* 8.14.
mum Simonis & Andreæ cum Jacobo & Johanne. *Luca* 4.38.

30 Socrus autem Simonis decumbebat febrici-
cans: & ſtatim dicunt ei de illa.
31 Tunc accedens erexit eam, prehenſa manu
ejus; & dimiſit eam febris ſtatim, & miniſtravit eis.
32 Quum autem ſerum *diei* eſſet, occidente ſole,
adducebant ad eum omnes male affectos & dæmo-
niacos.
33 Et urbs tota congregata erat ad oſtium,
34 Et ſanavit multos malè affectos variis morbis:
& dæmonia multa ejecit: & non ſinebat loqui dæ-
monia, quòd ipſum noſſent.
35 Et manè valdè, multa nocte quum ſurrexiſſet,
exiit, & abiit in deſertum locum, & illîc precabatur.
36 Et proſequuti eum Simon & qui cum ipſo erãt.
37 Et quum inveniſſent eum, dicunt ei, Omnes te
quærunt.
38 Tunc dicit eis, eamus in contigua oppidula, ut
& illîc prædicem: ad hoc enim ſum egreſſus.
39 Et prædicabat in ſynagogis eorum in tota Ga-
lilæa, & dæmonia ejiciebat.
Matt 8. 2. 40 ¶ * Venítque ad eum leproſus, precans eum,
Luca 5. 12. eíque ad genua accidens, ac dicens ei, Si velis, potes
me purgare.
41 Jeſus autem miſericordia commotus, extenſa
manu, tetigit eum, & dixit ei, Volo, purgator.
42 Et quum *hæc* dixiſſet, ſtatim abiit ab eo lepra,
& purgatus fuit.
43 Et graviter interminatus ei Jeſus, ſtatim able-
gavit eum.
44 Dixítque ei, Vide, *ut* nemini quicquam dicas:
ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer pro pur-
Levit. 14. 4. gatione tui, quæ * imperavit Moſes, ut hoc ſit eis te-
Luca 5. 14. ſtimonio.
45 Ille verò egreſſus, cœpit prædicare multa, &
rem divulgare, ita ut iam non poſſet Jeſus manifeſtè
introire in civitatem; ſed foris in deſertis locis erat,
& veniebant ad eum undíque.

CAP. II.

*3 & 5 Paralyticus remiſſis peccatis ſanatur. 14
Matthæi vocatio. 19 Iejunia & afflictiones prædi-
cuntur. 23 Diſcipuli ſpicas vellunt. 27 Panes pro-
poſitionis.*

Marc. 9. 1. ET * rurſus intravit Capernaum interjectis *ali-
quot* diebus; & auditum eſt eum domi eſſe.
2 Statímque coacti ſunt multi, *adeo* ut jam non ca-
perent *eos* ne ea quidem *loca* quæ *erant* ad oſtium; &
loque-

loquebatur eis ſermonem *Euangelii*.

3 Tunc veniunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

4 Et quum non poſſent ei appropinquare propter turbam, detexerunt tectum *ædium* in quibus erat, eóque perfoſſo, *funibus* demiſerunt grabbatum in quo paralyticus jacebat.

5 Quum autem vidiſſet Jeſus fidem eorum, dixit paralytico, Fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidam ex Scribis ſedentes, & ratiocinantes in cordibus ſuis,

7 Quid iſte ita loquitur blaſphemias? * quis poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus? *Iob* 14.4. *Eſa.* 43.25.

8 Et quum ſtatim cognoviſſet Jeſus ſpiritu ſuo, eos ita ratiocinari, apud ſe, dixit eis, Quid iſta ratiocinamini in cordibus veſtris?

9 Utrum eſt facilius, dicere paralytico, Remiſſa ſunt tibi peccata: an dicere, Surge, & tolle grabbatum tuum & ambula?

10 Ut autem ſciatis, Filium hominis præditum eſſe authoritate remittendi peccata in terra (ait paralytico,)

11 Tibi dico, ſurge, ac tolle grabbatum tuum, & abi domum tuam.

12 Tunc *ille* ſtatim ſurrexit; ſublatóque grabbato, egreſſus eſt coram omnibus; adeò ut obſtupeſcerent omnes, & glorificarent Deum, dicentes, Nunquam tale quicquam vidimus.

13 * Et egreſſus eſt rurſus ad mare: totáque turba veniebat ad eum, & docebat eos. *Matth.* 9.9. *Luca* 5.27.

14 Et quum prætergrederetur, vidit Levin Alphæi *filium* ſedentem ad telonium; dixítque ei, Sequere me, Et *is* ſurgens ſequutus eſt eum.

15 Et factum eſt, quum Jeſus accumberet in domo illius, multi etiam Publicani & peccatores ſimul diſcumbebant cum Jeſu & diſcipulis ejus: erant enim multi, & ſecuti fuerant eum.

16 Quúmque Scribæ ac Pharisæi vidiſſent eum edentem cum Publicanis & peccatoribus, dixerunt Diſcipulis ejus, Quid *eſt* quòd cum Publicanis & peccatoribus edit ac bibit?

17 Et quum *hoc* audiviſſet Jeſus, dixit eis, Iis qui valent non opus eſt medico, ſed iis qui malè affecti ſunt, * non veni ut vocarem juſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiam. 1.*Tim.* 1.15.

18 ¶ Diſcipuli autem Johannis ac Pharisæorum jejunabant: veniunt igitur & dicunt ei, Quare

diſcipuli Johannis & Phariſæorum jejunant, tui autem diſcipuli non jejunant?

Matth. 9. 14. Luca 5. 33. 19 * Tunc ait ei Jeſus, Num poſſunt filii thalami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſponſus, jejunare? quamdiu habent ſecum ſponſum non poſſunt jejunare.

20 Aderunt autem dies, cùm tolletur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt *illis* diebus.

21 Sed nemo panniculum impexum inſuit veſtimento veteri: alioquin illud ipſius ſupplementum novum detrahit *aliquid* ex vetere *veſtimento*, & fit pejor fiſſura.

22 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres: alioquin vinum novum diſrumpit utres, & vinum effunditur, & utres pereunt: ſed vinum novum in utres recentes injiciendum eſt.

Matth. 12. 1. 23 ¶ * Factum eſt autem ut ipſe præteriret ſabbatho per ſata, & cœperunt diſcipuli ejus, iter faciendo, vellere ſpicas.

24 Tunc Phariſæi dixerunt ei, Ecce, cur faciunt ſabbatho quod non licet?

1. Reg. 21. 6. 25 Et ipſe dixit eis, Nunquam legiſtis * quid fecerit David quum egeret, & eſuriret, ipſe & qui cum eo *erant*?

26 Quomodo ingreſſus ſit domum Dei ſub Abiathar Pontifice maximo, & panes propoſitionis ederit, quos non licet edere, * niſi ſacerdotibus; & dederit etiam iis qui ſecum erant.

Exod. 29. 33. Levit. 8. 31. & 24. 9.

27 Dixit etiam eis, Sabbathum propter hominem factum eſt, non homo propter ſabbathum.

28 Itaque Filius hominis eſt etiam ſabbathi Dominus.

CAP. III.

1 Areſacta manus ſanatur. 6 Phariſæi cum Herodianis conſilium ineunt. 10 Tactu Chriſti ſanantur multi. 11 Ad Chriſti aſpectum dæmones genibus accidunt. 14 Duodecim Apoſtoli. 24 Regnum adverſus ſeſe partitum. 29 Blaſphemia in Spiritum. 33 Parentes Chriſti.

Matth. 12. 9. Luca 6. 6. ET * introivit rurſus in ſynagogam: eratque illic quidam areſactam manum habens.

2 Et obſervabant an ſabbathis ſanaturus eſſet eum, ut ipſum accuſarent.

3 Tunc ait homini habenti manum areſactam, Surge in medium.

4 Eis autem dixit, Licet ſabbathis benefacere, an

an malé facere *cuipiam?* hominem ſervare, an truci-
dare? Ipſi verò ſilebant.
5 Et quum circumſpexiſſet eos cum ira, condo-
leſcens quòd occalluiſſet cor eorum, dicit homini,
extende manum tuam. Et *is* extendit; reſtitutáque
eſt manus ſana ut altera.
6 ¶ Tunc egreſſi Phariſæi, ſtatim cum Herodia-
nis conſilium injerunt adverſus eum, ut eum per-
derent.
7 Sed Jeſus cum diſcipulis ſuis receſſit ad mare;
& magna multitudo ſequuta eſt eum à Galilæa, & à
Judæa.
8 Et Hieroſolymis, & ab Idumæa, & *regione quæ
eſt* trans Jordanem: & qui circa Tyrum ac Sidonem
habitabant, magna multitudine, quum audiſſent
quanta faceret, venerunt ad eum.
9 Ipſe autem dixit diſcipulis ſuis, ut navigiolum
ſibi ſemper adeſſet, propter turbam, ne ipſum op-
primerent.
10 Multos enim ſanaverat, adeò ut ruerent in eum,
ut ipſum tangerent, quotquot tenebantur flagellis.
11 Et ſpiritus impuri, quum eum conſpexerant,
accidebant ei *ad pedes*, & clamabant, dicentes, Tu
es filius ille Dei.
12 Ipſe verò multùm interminabatur eis, ne ipſum
palàm facerent.
13 ¶ * Tunc aſcendit in montem, & advocavit ad ſe quos ipſe voluit: & venerunt ad eum. *Inf. a 6. 7. Matt. 10. 1. Luca 9. 1.*
14 Et conſtituit duodecim, qui ſecum eſſent, &
quos mitteret, ut prædicarent:
15 Haberéntque poteſtatem ſanandi morbos, &
ejiciendi dæmonia.
16 Primum Simonem, (cui impoſuit nomen
Petrum.)
17 Et Jacobum *filium* Zebedæi & Johannem fra-
trem Jacobi, (& impoſuit eis nomina Boanerges,
quod eſt, filii tonitrui.)
18 Et Andræam, & Philippum, & Bartholomæ-
um, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi
filium, & Thaddæum, & Simonem Cananitem.
19 Et Judam Iſcariotem, qui prodidit eum: vene-
rúntque domum.
20 Convenit autem rurſum turba, adeò ut ne ca-
pere quidem cibum poſſent.
21 ¶ Et quum *hæc* audiſſent ipſius propinqui,
venerunt ut prehenderent eum: dicebant enim eum
apud ſe non eſſe.

22 Scribæ verò qui Hieroſolymis deſcenderant,
Matth.9.34. dicebant eum habere Beelzebub, & * per princi-
& 12.24. pem dæmoniorum ejicere dæmonia.
Luca 11 15. 23 ¶ Quum autem eos advocaſſet, dixit eis per
parabolas, Quomodo poteſt Sathanas Sathanam
ejicere?
24 Neque ſi regnum adverſus ſeſe diſſideat, po-
teſt ſtare regnum illud.
25 Neque ſi domus contra ſemetipſam diſſideat,
poteſt ſtare domus illa.
26 *Sic* quoque, ſi Satanas inſurrexit, & diſſidet
adverſus ſemetipſum, ſtare nō poteſt, ſed finem habet.
27 Non poteſt quiſquam validi *alicujus* vaſa, in-
greſſus domum ejus, diripere, niſi primò validum
illum vinxerit: & tunc domum ejus diripiat.
Matt.12.31. 28 * Amen dico vobis, Quævis peccata remit-
Levit.12.10. tentur filiis hominum, & blaſphemiæ quibuſcunque
Iohan 5.16. blaſphemarint.
29 Sed quicunque blaſphemarit in Spiritum ſan-
ctum, non habet remiſſionem in æternum, ſed tene-
bitur æterno judicio.
30 Dicebant enim, Spiritum impurum habet.
Matt.12.46. 31 ¶ * Veniunt igitur fratres & mater ejus, &
Luc. 8.19. foris ſtantes, miſerunt ad eum, & eum vocarunt.
32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* verò dixe-
runt ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris quærūt te.
33 Tunc reſpondit eis, dicens, Quæ eſt mater
mea, aut fratres mei?
34 Et quum circumſpexiſſet in circuitu circum ſe
diſcipulos ſedētes, ait, Ecce mater mea, & fratres mei.
35 Quicunque enim fecerit quod Deus vult, is eſt
frater meus, & ſoror mea, & mater mea.

CAP. IIII.

4 Parabola ſeminantis 14 Ejuſdem expoſitio. 18 Spinæ. 21 Lucerna. 26 Sementis jacta in terram. 31 Granum ſynapis. 38 Dormit Chriſtus in puppi.

Matth.13.1. ET * rurſus cœpit docere juxta mare, & congre-
Luca 8.4. gata eſt ad eum turba multa, adeò ut ipſe navigi-
um ingreſſus, ſederet in mari: tota autem turba juxta
mare in terra erat.
2 Et docebat eos per parabolas multa, dicebátque
eis in doctrina ſua.
3 ¶ Audite, Ecce, *quidam* ſator exiit ad ſeminandū.
4 Et factum eſt in ſeminando, aliud quidem cecidit
juxta viam; veneruntque volucres cœli, & devorave-
runt illud.

5 Aliud verò cecidit in petroſa, ubi non habebat
terram multam: & ſtatim exortum eſt, propterea
quòd non habebat profundam terram.
6 Sole autem exorto torrefactum eſt, & propterea
quòd non habebat radicem, exaruit.
7 Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt ſpinæ:
ac ſuffocarunt illud, & fructum non edidit.
8 Et aliud cecidit in terram bonam, edidítque fru-
ctum aſſurgentem & creſcentem: & tulit aliud tricena,
& aliud ſexagena, & aliud centena.
9 Tunc dixit eis, Qui habet aures ad audiendum,
audiat.
10 Quum autem eſſet ſolus, interrogarunt eum
qui circa eum erant cum duodecim, de parabola.
11 Et dixit eis, Vobis datum eſt noſſe myſterium
regni Dei: iis autem qui foris ſunt, per parabolas
omnia *iſta* fiunt,
12 * Ut videntes videant, & non cernant: & au- *Eſa.* 6.9.
dientes audiant, & non intelligant: ne quando con- *Matt.* 13.15.
vertantur, & remittantur eis peccata. *luca* 8. 10.
13 Præterea dixit eis, Neſcitis parabolam iſtam? *Iohan.* 12.40
& quomodo omnes parabolas cognoſcetis? *Act.* 28.26.
14 Seminator ille ſermonem ſeminat. *Rom.* 11.8.
15 Iſti autem ſunt qui juxta viam *ſemen excipiunt*,
in quibus *videlicet* ſeminatur ſermo: ſed poſtquam
audiêrunt, ſtatim venit Satanas, & tollit ſermonem
ſeminatum in cordibus eorum.
16 Et iſti ſunt ſimiliter qui in petroſa ſemen exci-
piunt: qui *videlicet* quum audierunt ſermonem, ſta-
tim cum gaudio accipiunt eum:
17 Et non habent radicem in ſe, ſed temporarij
ſunt: deinde orta afflictione, aut perſequutione pro-
pter ſermonem, ſtatim offenduntur.
18 Hi ſunt autem qui inter ſpinas ſemen excipi-
unt: hi ſunt, *inquam*, qui ſermonem audiunt:
19 Sed ſolicitudines ſeculi hujus, & fallacia* di- 1.*Tim.* 6. 17.
vitiarum, & cupiditates quæ in cæteris rebus *verſan-
tur*, introeuntes ſuffocant ſermonem, íſque redditur
infructuoſus.
20 Hi ſunt verò qui in terram bonam ſemen exce-
perunt, qui *videlicet* audiunt ſermonem, & accipiunt,
& fructum ferunt, aliud tricena, aliud ſexagena, aliud *Matth.* 5.15.
centena. *luca* 18.16.
21 ¶ Dixit etiam eis, * Num lucerna venit, ut & 11. 33.
ſubter modium ponatur, aut ſubter lectum? nonne ut *matt.* 10.26.
candelabro imponatur? *Luc.* 8.17.
22 Non eſt enim quicquam * occultum, quod non & 12. 2.

manifeſtandum ſit: vel *quod* abſcondatur, ſed *oportet*
ut palàm proferatur.
23 Si quis habeat aures ad audiendum, audiat.
24 ¶ Præterea dixit eis, Videte quid audiatis,
Matth.7.2. luca 6. 38. * qua menſura metimini alii, vobis metietur: & ad-
jicietur vobis qui auditis.
matt. 13.12. & 25. 29. Luca 8. 18. & 19. 26. 25 * Qui enim habet, dabitur ei: & qui non habet,
etiam quod habet, tolletur ab eo.
26 ¶ Item dicebat, Ita eſt regnum Dei, ut ſi
quiſpiam jaciat ſemen in terram.
27 Et dormiat, & exurgat nocte ac die: & ſemen
germinet & aſſurgat, quomodo ipſe neſcit,
28 Sponte enim terra fructum fert, primùm her-
bam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in
ſpica.
29 Quum autem prodiderit *ſeſe* fructus, ſtatim mit-
tit *falcem*, quoniam adeſt meſſis.
Matt.13.31. Luca 13. 19. 30 * Dicebat etiam, Cui *rei* aſſimilabimus regnum
Dei? aut qua collatione conferemus illud?
31 Velut grano ſynapis, quod cùm ſeminatur in
terra, minimum eſt omnium ſeminum quæ in terra
ſunt.
32 Sed quum ſeminatum fuerit, aſſurgit & fit ma-
ximum omnium olerum, editque ramos magnos, ita
ut poſſint ſub ejus umbra volucres cœli nidulari.
Matt.13.34. 33 * Et talibus multis parabolis loquebatur eis
ſermonem, prout poterant audire.
34 Abſque parabola verò non loquebatur eis:
privatim autem diſcipulis ſuis explicabat omnia.
Matth.8.23. luca 8. 22. 35 ¶ * Dixit autem eis die illo, quum ſerum *diei*
eſſet, tranſeamus in ulteriorem *ripam*.
36 Dimiſſa igitur turba, acceperunt eum ut erat in
navigio: ſed & alia navigiola erant cum eo.
37 Tunc oritur turbo venti magnus: fluctúſque ir-
ruebant in navigium, ita ut jam impleretur.
38 Erat autem ipſe in puppi, cervicali indormiens:
tunc expergefaciunt eum, dicúntque ei, Magiſter, non
eſt tibi curæ quòd perimus?
39 Experrectus igitur objurgavit ventum, dixít-
que mari, Sile, obmuteſce. Tum quievit ventus, fa-
ctáque eſt tranquillitas magna.
40 Dixit autem eis, Quid ita timidi eſtis? quò-
modo fidem non habetis?
41 Et timuerunt timore magno, dicebántque alius
ad alium, Quiſnam iſte eſt, ut etiam ventus & mare
auſcultent ei?

CAP. V.

2 Dæmoniacus ſanatur. 6 Dæmon agnoſcens Chriſtum. 9 Legio Dæmoniorum, 13 In porcos intrat. 22 Iairi filia. 25 Mulier à fluxione ſanguinis ſanatur. 26 Medici. 34 Fides. 39 Dormire.

ET * venerunt in ulteriorem *ripam* maris, in regionem Gadarenorum. *Matt.* 8.28. *Luca* 8.26.

2 Egreſſóque ei è navigio, ſtatim occurrit è monumentis homo in quo erat ſpiritus impurus:

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & ne catenis quidem quiſquam poterat eum vincire.

4 Propterea quòd ſæpè pedicis & catenis vinctus fuerat: ſed diſcerptæ fuerant ab eo catenæ, & pedicæ contritæ; neque quiſquam potuerat eum domare.

5 Et per omne *tempus* die ac nocte in montibus & in monumentis erat, clamans, & concidens ſeipſum lapidibus.

6 Quum vidiſſet autem Jeſum procul, occurrit, & adoravit eum.

7 Et clamans voce magna dixit, Quid mihi tecum Jeſu Fili Dei altiſſimi? adjuro te *per* Deum, ne me torqueas.

8 (Dicebat enim ei, Exi ſpiritus impure ex iſto homine.)

9 Tunc interrogavit eum, Quod tibi nomen *eſt*? Et reſpondit, dicens, Legio mihi nomen *eſt*, quia multi ſumus.

10 Et multùm præcabatur eum ne mitteretur extra illam regionem.

11 Erat autem illic ad montem grex porcorum magnus paſcens.

12 Et precati ſunt eum omnes *illi* dæmones, dicentes, Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus.

13 Et permiſit eis ſtatim Jeſus. Et egreſſi ſpiritus illi impuri introierunt in porcos: & ruit ille grex è præcipitio in mari, (erant autem quaſi bis mille) & ſuffocati ſunt in mari.

14 Qui verò paſcebant porcos fugerunt: & renuntiaverunt in urbem & in agros. Et *illi* egreſſi ſunt ut viderent quid illud eſſet quod factum fuerat.

15 Veniunt igitur ad Jeſum, & conſpiciunt eum qui fuerat dæmoniacus, ſedentem ac veſtitum, & ſanæ mentis, eum *inquam* qui habuerat legionem: & timuerunt.

16 Et qui *id* viderant, narraverunt eis, quomodo

actum eſſet cum dæmoniaco, & de porcis.

17 Tunc *illi* cœperunt eum rogare, ut abiret ex finibus ipſorum.

18 Ipſo verò ingreſſo in navigium, rogabat eum (ille qui fuerat dæmoniacus) ut eſſet cum ipſo.

19 Jeſus autem non permiſit ei, ſed ei dixit, Abi domum tuam ad tuos, & eis renuntia, quanta tibi Dominus præſtiterit, & *quantopere* miſertus ſit tui.

20 Abiit igitur *ille*, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta ipſi feciſſet Jeſus: & omnes mirabantur.

21 Et quum Jeſus rurſum trajeciſſet navigio in ulteriorem *ripam*, congregata eſt turba multa ad eum: erátque apud mare.

Matth. 9. 18. *Luca* 8. 41. 22 Et * ecce venit unus ex principibus Synagogæ, nomine Jairus: & cùm vidiſſet eum, accidit ad pedes ejus.

23 Et multùm precabatur eum, dicens, Filiola mea in extremum adducta eſt: *rogo* ut venias, & imponas ei manus: ut ſervetur & vivat.

24 Abiit igitur *Ieſu* cum eo, & ſequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25 Tunc mulier quædam, quæ erat in fluxione ſanguinis, ab annis duodecim,

26 Fuerátque multa perpeſſa à multis medicis, & expenderat omnia ſua, & nihil adjuta fuerat, ſed potiùs in deterius venerat:

27 Quum audiſſet de Jeſu, venit in turba à tergo, & tetigit veſtimentum ejus.

28 Dicebat enim, Si vel veſtimenta ejus tetigero, ſervabor.

29 Et ſtatim exaruit fons ſanguinis ejus: & ſenſit corpore ſe ſanatam eſſe ex eo flagello.

30 Statim autem Jeſus, quum apud ſe cognoviſſet vim quæ ex ipſo exierat, converſus in turbam, dixit, quis tetigit veſtimenta mea?

31 Et dixerunt ei diſcipuli ipſius, Vides turbam te comprimentem, & dicis, Quis me tetigit?

32 *Ipſe* verò circumſpiciebat, ut videret eam quæ hoc fecerat.

33 Mulier autem timens & tremens, cum ſciret quod in ſe factum fuerat, venit & accidit ei *ad pedes*, dixitque ei omnem veritatem.

34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te ſervavit, abi in pace: & eſto ſana ex flagello tuo.

35 Adhuc eo loquente, veniunt *quidam* à principe Synagogæ, dicentes, Filia tua mortua eſt: quid ampliùs vexas magiſtrum?

36 Jeſus

36 Jeſus autem, ſtatim ut audiit hunc ſermonem
qui dicebatur, dixit præfecto Synagogæ, Ne metue,
ſolummodò crede.
37 Neque permiſit ut quiſquam ipſum cõſequere-
tur, niſi Petrus, & Jacobus, & Johannes frater Jacobi.
38 Tunc venit domum præfecti Synagogæ, & mul-
tos conſpicit flentes & ejulantes multùm.
39 Et ingreſſus dicit eis, Quid tumultuamini &
fletis? puella non eſt mortua, ſed dormit.
40 Et deridebant eum; Ipſe verò, ejectis omni-
bus, accepit patrem & matrem puellæ, & eos qui ſe-
cum erant, & ingreditur *eò* ubi puella erat jacens.
41 Prehenſáque manu puellæ, dicit ei, Talitha
cumi, quod eſt, ſi interpreteris, Puella (dico tibi) ſurge.
42 Et ſtatim ſurrexit puella & ambulabat, erat enim
annorũ duodecim: & obſtupuerunt ſtupore magno.
43 *Ipſe* verò multum imperavit eis, ne quis id reſ-
ciret: dixitque ut daretur puellæ quo veſceretur.

CAP. VI.

2 Prædicans Chriſtus à ſuis in patria contemnitur. 6 Incredulitas Nazarenorum. 7 Mittuntur Apoſtoli. 13 Ejiciunt dæmonia: ungunt oleo ægrotos. 14 Iudicium Herodis de Chriſto. 18 Iohannes quare conjectus in carcerem. 22 Saltare. 27 Iohannes decollatus. 29 Sepultus. 30 Apoſtoli reverſi à prædicatione. 34 Chriſtus docet in deſerto. 37 Paſcit populum quinque panibus. 48 Apoſtoli vexantur in mari. 56 Sanantur infirmi tactu veſtimenti Chriſti.

ET * egreſſus eſt illinc, venítque in patriam ſuam: *Matt.* 13. 54.
& ſequuti ſunt eum diſcipuli ejus. *Luca* 4. 16.
2 Qumque adveniſſet Sabbathum, cœpit in Sy-
nagoga docere: multique audientes percellebantur,
dicentes, unde huic iſta? & quæ eſt hæc ſapientia
quæ data eſt ei, ut etiam virtutes tales per manus ejus
edantur?
3 Nónne iſte eſt faber ille, filius Mariæ, frater
Jacobi & Joſe & Judæ & Simonis? nónne & ſorores
ejus hîc ſunt apud nos? Et offendebantur in ipſo.
4 Dicebat autem eis Jeſus, * Non eſt Propheta in- *Iohan.* 4. 44.
honoratus niſi in patria ſua, & inter cognatos, & in
domo ſua.
5 Neque potuit illîc virtutem ullam edere, ſed
quum paucis ægrotis impoſuiſſet manus, ſanavit *eos*.
6 * Mirabaturq; propter incredulitatem eorum: *Matt.* 9. 35.
& circumibat vicos in orbem, docens. *Luca* 13. 22.

7 ¶ * Tunc

Matt. 10. 2. 7 ¶ * Tunc advocavit duodecim illos, cœpitque
Luc. 9. 1. eos mittere binos, deditque eis poteſtatem *adverſus*
Supra 3. 14. ſpiritus impuros.
8 Et præcepit eis ut nihil ſumerent ad iter, niſi vir-
gam tantùm, non peram, non panem, non æs in zona:
9 Sed *ut* calcearentur * ſandaliis ; & ne induerentur
Act. 12. 7. tur binis tunicis.
10 Et dicebat eis, Ubicunque introieritis domum,
illic manete uſquedum exeatis illinc:
Matt. 10. 14. 11 * Et quicunque non receperint vos, neque au-
Luc. 9. 5. dierint vos, egreſſi illinc, excutite pulverem qui ſubeſt
Act. 13. 51. pedibus veſtris, *ut hoc ſit* teſtimonio adverſus eos.
& 18. 6. Amen dico vobis, tolerabilior erit Sodomorum *con-
ditio*, ſive Gomorrhæorum, in die judicii, quàm
urbis illius.
12 Egreſſi igitur *illi* prædicabant ut reſipiſcerent
homines.
Iac. 5. 14. 13 Et dæmonia multa ejiciebant, * ungebantque
oleo multos ægrotos, & ſanabant *eos*.
14 ¶ * Audivit autem *hæc* rex Herodes, (clarum
Matth. 14. 1. enim factum erat nomen ejus) dixitque, Johannes ille
Luca 9. 7. qui baptizabat, ſurrexit à mortuis, & propterea vir-
tutes agunt in eo.
15 Alii dicebant, Elias eſt: Alii verò dicebant,
Propheta eſt, vel unus ex Prophetis illis.
Luc. 3. 19. 16 * Quum igitur *hæc* audiſſet Herodes, ait, Hic
eſt Johannes quem ego decollavi, ipſe ſurrexit à
mortuis.
17 Ipſe enim Herodes, miſſis *ſatellitibus* prehen-
derat Johannem, & vinxerat eum in carcere, propter
Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui, quia duxe-
rat eam uxorem.
Levit. 18. 6. 18 Dicebat enim Johannes Herodi, * Non licet
tibi habere uxorem fratris tui.
19 Herodias autem imminebat ei, & cupiebat
eum trucidare, nec poterat.
20 Herodes enim metuebat Johannem, ſciens eum
eſſe virum juſtum ac ſanctum, & obſervabat eum: au-
ditóque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.
21 Quum igitur dies opportunus adeſſet, quo tem-
pore Herodes in natalitiis ſuis cœnam faciebat pro-
ceribus ſuis, ac chiliarchis & primariis Galilææ:
22 Et introiſſet filia ipſius Herodiadis, ac ſaltaſſet,
placuiſſétque Herodi, & ſimul accumbentibus, rex ait
puellæ, Pete à me quodcunque volueris, & dabo tibi.
23 Juravítque ei, Quodcunque à me petieris, dabo
tibi, uſque ad dimidium regni mei.

24 *At* illa egreſſa dixit matri ſuæ, Quid petam? Illa verò dixit, Caput Johannis Baptiſtæ.

25 *Puella* igitur cupidè ſtatim ad regem ingreſſa, id petiit, dicens, Velim ut jam nunc des mihi in patina caput Johannis Baptiſtæ.

26 Rex autem valdè triſtis factus: noluit *tamen* propter jusjurandum, & eos qui ſimul accumbebant, eam rejicere.

27 Et ſtatim rex, miſſo ſpiculatore, imperavit ut adferretur caput ejus.

28 Ille verò abiit, ac decollavit eum in carcere: attulitque caput ejus in patina, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri ſuæ.

29 Quumque *hoc* audiſſent diſcipuli ejus, venerunt & ſuſtulerunt cadaver ejus, & poſuerunt in monumento.

30 * Coacti ſunt autem Apoſtoli ad Jeſum & annunciaverunt ei omnia, & quæ egerant, & quæ docuerant. *Luca 9. 10.*

31 Et dixit eis, Venite vos privatim in deſertum locum, & requieſcite paululum. Erant enim multi venientes & abeuntes: & ne cibum quidem capere ipſis vacabat.

32 * Abierunt igitur in deſertum locum navigio ſeorſum. *Matt. 14. 13. Luc. 9. 10.*

33 Vidit autem eos abeuntes turba, & agnoverunt eum multi; & pedibus ex omnibus civitatibus concurrerunt illuc, prævenerúntque eos, & convenerunt ad eum.

34 * Tunc egreſſus vidit turbam multam Jeſus, & miſericordia commotus eſt ſuper eis, quoniam erant ut oves non habentes paſtorem, cœpitque eos docere multa. *Matth. 9. 36. & 14. 14. Luca 9. 11.*

35 * Quum autem jam multus dies eſſet, adierunt eum diſcipuli ejus dicentes, Deſertus eſt locus, & jam multus dies eſt. *Matt. 14. 15.*

36 Dimitte eos, ut profecti in circumjacentes agros ac vicos, emant ſibi panes: nam quo veſcantur, non habent.

37 At ille reſpondens, dixit eis, Date vos ipſis quo veſcantur. Tunc dicunt ei. *Num ut* profecti emamus ducentis denariis panes, & demus eis quo veſcantur?

38 Ipſe verò dicit eis, Quot panes habetis? abite & videte. * Et *illi* re cognita, dixerunt, Quinque, & duos piſces. *Matt. 14. 17. Luc. 9. 13. Iohan. 6. 9.*

39 Tunc juſſit eos facere ut accumberent omnes per convivia ſuper viridi gramine.

40 Accu-

40 Accubuerunt igitur ſigillatim per areolas, *par-*
tim centeni & *partim* quinquaginta.
41 Et acceptis quinque illis panibus, ac duobus
illis piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedixit, ac fre-
git panes: dedítque diſcipulis ſuis ut illis apponerent:
& duos piſces partitus eſt omnibus.
42 Comederúntque omnes, & ſaturati ſunt.
43 Et ſuſtulerunt fragmentorum duodecim cophi-
nos plenos, & ex piſcibus.
44 Erant autem qui comederant, quaſi quinquies
mille viri.
45 ¶ Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos inſcendere
navigium, & præire Bethſaidam in ulteriorem *ripam*,
dum ipſe dimitteret turbam.
46 Et quum amandaſſet eos, abiit in montem ad
precandum.
Matt.14.23 Iohan.6.16. 47 * Quum autem ſerum *diei* adeſſet, erat navigi-
um in medio mari, & ipſe ſolus in terra.
48 Vidítque eos vexatos in *navigio* provehendo:
(erat enim ventus contrarius) & circa quartam vigili-
am noctis venit ad eos, ambulans ſuper mare: vole-
bátque eos præterire.
49 Illi verò viſo eo ambulante ſuper mare, putave-
rant ſpectrum eſſe: & exclamaverunt,
50 (Omnes enim videbant eum, & turbati ſunt)
ſed ſtatim loquutus eſt cum eis, & eis dixit, Confidi-
te, ego ſum, ne timete.
51 Tunc aſcendit ad eos in navigium, quievitque
ventus: & *ipſi* multò magis apud ſeſe obſtupeſcebant,
& mirabantur.
52 Non enim intellexerant *quod factum fuerat* illis
panibus: quoniam cor eorum ſtupidum erat.
53 Et quum trajeciſſent, venerunt in terram Ge-
nezaret: & appulerunt.
54 Tunc ipſis egreſſis è navigio, ſtatim agnito eo.
55 Quum percurriſſent totam illam circumjacen-
tem regionem, cœperunt in grabbatis malè affectos
circumferre, ubi audierant eum eſſe.
56 Et quocunque introiſſet in vicos, aut urbes, aut
agros, in foris ponebant ægrotos, & precabantur eum,
ut uel fimbriam pallii ipſius tangerent: & quotquot
tangebant eum, ſervabantur.

CAP. VII.

1 Apoſtoli reprehenduntur comedentes illotis manibus. 4 Phariſæorum doctrina de lotionibus. 6 Hypocri-ta. 8 Præcepta hominum præceptis Dei præfe-runtur.

runtur. 10 *Parentes honorandi.* 14 *Quæ ſunt quæ verè coinquinant hominem.* 25 *Chananæa.* 32 *Surdus mutus ſanatur.*

TUnc * congregati ſunt ad eum Phariſæi, & quidam ex Scribis, qui venerant Hieroſolymis. *Matt.* 15.1.

2 Et quum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis ejus pollutis manibus (id eſt, illotis) edere panem, conqueſti ſunt.

3 Nam Phariſæi & omnes Judæi, niſi pugno laverint manus, non edunt, tenentes traditionem ſeniorum.

4 Et á foro *venientes*, niſi loti fuerint, non edunt. Et alia multa ſunt quæ acceperunt tenenda, nempe lotiones poculorum, & ſextariorum, & lectorum.

5 Deinde interrogârunt eum Phariſæi, & Scribæ, Quare diſcipuli tui non ambulant ſecundùm traditionem ſeniorum, ſed illotis manibus edunt panem?

6 ¶ Ille verò reſpondens dixit eis, Enimverò benè prophetavit Eſaias de vobis hypocritis: ut ſcriptum eſt, * Populus iſte labiis me honorat, cor autem eorum procul abeſt à me. *Eſa.* 29. 13. *Matt.* 15.8.

7 Fruſtra verò me colunt, docentes doctrinas, *quæ ſunt* mandata hominum.

8 Nam omiſſo mandato Dei, tenetis traditionem hominum, lotiones ſextariorum & poculorum, aliáque ſimilia ejuſmodi multa facitis.

9 Præterea dixit eis, *Sanè* benè abrogatis mandatum Dei, ut traditionem veſtram ſervetis.

10 ¶ Moſes enim dixit, * Honora patrem tuum & matrem tuam: &, * Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. *Exod.* 20.12. *Deut.* 5.16. *Epheſ.* 6.2. *Exod* 21.17. *Levit.* 20.9. *Prov.* 20.20.

11 Vos autem dicitis, Si dixerit quiſpiam patri vel matri, Corban, (id eſt munus) quodcunque ex me *erit*, tibi proderit: *inſons erit.*

12 Nec permittitis amplius eum quicquam præſtare patri ſuo, aut matri ſuæ:

13 Abrogantes ſermonem Dei traditione veſtra quam tradidiſtis: & ſimilia hujuſmodi multa facitis.

14 ¶ * Præterea advocata tota turba, dixit eis, Audite me omnes, & intelligite. *Matt.* 15.10.

15 Nihil eſt extra hominem quod ingrediens in eum, poſſit eum polluere: ſed quæ egrediuntur ex eo, illa ſunt quæ polluunt hominem.

16 Si quis habet aures ad audiendum audiat.

17 Et quum introiſſet domum, *digreſſus* à turba, interrogarunt diſcipuli ejus de parabola.

18 Tunc

18 Tunc dicit eis, Itáne & vos deſipitis? non in-
telligitis, quicquid extrinſecùs ingreditur in homi-
nem, non poſſe eum polluere.
19 Non enim ingreditur in cor ejus, ſed in ven-
trem; & in latrinam abit, purgans omnes eſcas.
20 Dicebat autem, Quod ex homine egreditur,
illud polluere hominem:
Gen. 6. 5. & 8. 21. 21 * Intus enim ex corde hominum malæ cogita-
tiones egrediuntur, adulteria, ſcortationes, cædes.
22 Furta, avaritiæ, ſcelera, dolus, protervia, ocu-
lus malus, obtrectationes, ſuperbia, amentia:
23 Omnia hæc ſcelera intus exeunt, & polluunt
hominem.
Matt. 15. 21. 24 ¶ * Et illinc ſurgens, abiit in confinia Tyri ac
Sydonis; & ingreſſus domum, neminem volebat *hoc*
ſcire; ſed non potuit latere.
25 Quum enim de eo audiſſet mulier, cujus filiola
habebat ſpiritum impurum, venit & accidit ad pedes
ejus.
26 (Erat autem mulier Græca, Syropheniſſa ge-
nere) & rogavit eum ut dæmoniū ejiceret ex filia ſua.
27 Jeſus autem dixit ei, Sine priùs ſaturentur li-
beri; non eſt enim bonum accipere panem liberorum,
& obiicere catellis.
28 Ipſa verò reſpondit, & dixit ei, Etiam Domine,
etenim catelli edunt ſub menſa ex micis puerorum.
29 Tunc dixit ei, Propter iſtum ſermonem abi:
exiit dæmonium ex filia tua.
30 Quum autem *illa* abiiſſet domum ſuam, inve-
nit dæmonium exiiſſe, & filiam projectam ſuper
lectum.
31 ¶ Tunc regreſſus è finibus Tyri ac Sydonis,
venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis.
32 Et offerunt ei ſurdum difficulter loquentem; &
precantur eum ut imponat ei manum.
33 *Ipſe* verò quum abduxiſſet eum è turba priva-
tim, miſit digitos ſuos in auriculas ejus; & quum
ſpuiſſet, tetigit linguam ejus.
34 Ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, dixitque
ei, Ephata, quod eſt, Adaperitor.
35 Et ſtatim adapertæ ſunt ejus aures, & ſolutum
eſt vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè.
36 Et interdixit eis, ne cui dicerent, ſed quan-
tumcunque ipſe eis interdixiſſet, multò magis *hoc*
prædicabant.
37 Et ſupra modum percellebantur, dicentes, Bene
omnia fecit; facit ut ſurdi audiant, & muti loquantur.

CAP.

CAP. VIII.

1 Miraculum de ſeptem panibus. 11 Iudæi ſigna quærunt. 15 Cavendum à doctrina Phariſæorum. 21 Cæcus ſanatur. 27 Varia populi opinio de Chriſto. 29 Apoſtolorum de Chriſto confeſſio. 31 Tradicit mortem ſuam Chriſtus 33 Petrus Satan. 33 Animam ſervare & perdere. 38 Erubeſcere Chriſtum.

Diebus * illis, quum multa omnino turba eſſet, nec haberent quo veſcerentur, advocavit Jeſus Diſcipulos ſuos, dixitque eis: *Matt.15.32.*
2 Miſericordia commoveor erga turbam; quia
jam triduum manent apud me, nec habent quo veſcantur.
3 Quòd ſi dimiſero eos jejunos domum ſuam, deficient in via: quidam enim ex eis procul venerunt.
4 Reſponderunt autem ei diſcipuli ejus, Unde
iſtos quiſpiam poſſit hic ſatiare panibus in deſerto?
5 Interrogavit autem eos, Quot panes habetis?
Ipſi verò dixerunt, Septem,
6 Tunc præcepit turbæ ut diſcumberet humi; &
acceptis ſeptem illis panibus, quum gratias egiſſet,
fregit, deditque diſcipulis ſuis ut apponerent: & appoſuerunt turbæ.
7 Habebant autem piſciculos paucos: & quum benedixiſſet, dixit ut hos etiam apponerent.
8 Comederunt autem, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt fragmentorum quæ ſuperfuerant, ſeptem ſportas.
9 Erant autem qui comederant, quaſi quater mille;
dimiſitque eos.
10 * Et ſtatim ingreſſus navigium cum diſcipulis *Matt.15.39*
ſuis, venit in partes Dalmanutha.
11 * Et venerunt Phariſæi, cœperúntque altercari cum eo, quærentes ab eo ſignum è cœlo, tentantes eum. *Matt. 16.1.*
12 Ipſe verò, quum altè ingemuiſſet ſpiritu ſuo,
dixit, Cur natio iſta ſignum requirit? Amen dico
vobis, ſi dabitur nationi iſti ſignum.
13 * Et eis relictis, ingreſſus rurſum navigium, *Matth.16.4.*
abiit in ulteriorem *ripam.*
14 ¶ * Fuerant autem obliti diſcipuli ſumere panes, & panem non habebant niſi unum ſecum in navigio. *Matt. 16. 4.*
15 Tunc interdixit eis, dicens, * Videte, cavete à *Matth.16.6.*
fermento Phariſæorum & fermento Herodis.

16 Diſce-

16 Diſceptabant igitur alii adverſus alios, dicen-
tes, Panes non habemus.
17 *Id* autem quum noſſet Jeſus, dixit eis, Quid
diſceptatis quòd panes non habetis? nondum animum
advertitis, nec intelligentia præditi eſtis? adhuc ſtu-
pidum habetis cor veſtrum?
18 Quum oculos habeatis, non cernitis? & quum
aures habeatis, non auditis, nec meminiſtis?
Johan.6.11. 19 * Quum quinque illos panes fregi in *homines*
quinquies mille, quot cophinos fragmentis plenos ſu-
ſtuliſtis? Dicunt ei duodecim.
20 Quum autem ſeptem illos *hominibus* quater mil-
le, quot ſportas fragmentis plenas ſuſtuliſtis? Illi ve-
rò dixerunt ſeptem.
21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intelligitis?
22 ¶ Venit autem Bethſaidan: & obtulerunt ei
cæcum, & precati ſunt eum ut ipſum tangeret.
23 Tunc prehenſa manu cæci, eduxit eum extra
vicum: & quum inſpuiſſet in oculos ejus, impoſuiſ-
ſetque ei manus, interrogavit eum, ecquid videret.
24 Qui quum oculos ſuſtuliſſet, dixit, Video ho-
mines: nam cerno inſtar arborum ambulantes.
25 Deinde rurſum impoſuit manus oculis ejus,
fecitque ut *denuò* oculos attolleret, & reſtitutus eſt,
viditque procul & dilucidè omnes.
26 Tunc *Ieſus* miſit eum domum ſuam, dicens,
Neque in vicum illum ingreditor, neque *dicito* cui-
quam in vico.
Matt.16.13. 27 * Egreſſus eſt autem Jeſus ac diſcipuli ejus in
Luc.9.19. vicos Cæſareæ *quæ cognominatur* Philippi: & in viâ
interrogavit diſcipulos ſuos, dicens eis, Quem me
dicunt homines eſſe?
28 Illi verò reſponderunt, Johannem Baptiſtam:
& alii Eliam; alii verò unum ex Prophetis.
29 Tunc ipſe dixit eis, Vos autem quem me dici-
tis eſſe? Reſpondens verò Petrus dicit ei, Tu es ille
Chriſtus.
30 Tunc interminatus eſt, ut nulli *id* dicerent
de ſe.
31 ¶ Et cœpit eos docere quòd oporteret Filium
hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus, prin-
cipibúſque Sacerdotum, ac Scribis, & trucidari, &
tribus pòſt diebus reſurgere.
32 Et apertè eum ſermonem loquebatur. Tunc pre-
hendit eum Petrus, cœpitque objurgare.
33 Ipſe verò converſus, & intuitus diſcipulos ſuos,
objurgavit Petrum, dicens, Abſcede à me Satana:

nam

nam non ſapis quæ Dei *ſunt*, ſed quæ *ſunt* hominum.
34 ¶ Et quum advocaſſet turbam cum diſcipulis
ſuis, dixit eis, * Quicunque vult me ſequi, abneget *Matt.10.3*
ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, ac ſequatur me. *& 16.24.*
35 * Nam quiſquis voluerit animam ſuam ſervare, *Luc. 9.23. &*
perdet eam: quiſquis autem perdiderit animam ſuam *14. 27.*
cauſa mea & Euangelii, is ſervabit eam. *Matt.10.39.*
36 Quid enim profuerit cuipiam, ſi lucratus fuerit *& 16. 25.*
mundum totum, & anima ſua mulctetur. *Luca 9. 24.*
37 Aut quam dabit quiſpiam compenſationem *& 17. 33.*
animæ ſuæ? *Iohan.12.25.*
38 * Nam quemcunque puduerit mei ac meorum
ſermonum in gente iſta adulterina & peccatrice, Fi- *Matt.10.32.*
lium etiam hominis pudebit ejus, quando venerit in *Luca 9. 26.*
gloria Patris ſui cum Angelis illis ſanctis. *& 12. 8.*

CAP. IX.

1 Transfiguratio Chriſti. 7 Chriſtus audiendus. 11 De Elia & Iohanne Baptiſta. 14 Dæmoniacus ſanatur. 23 Fides omnia poteſt. 31 Prædicit Chriſtus mortem. 33 Quis major inter Apoſtolos. 36 Chriſtus puerum accipit in ulnas. 42 Scandalizare. 50 Sal. Pax.

PRæterea * dixit eis, Amen dico vobis, ſunt qui- *Matt.16.28.*
dam ex iis qui hîc adſtant, qui nequaquam gu- *Luca 9. 27.*
ſtabunt mortem, uſquedum viderint regnum Dei ve-
niſſe cum potentia.
2 ¶ * Sexto verò pòſt die accepit Jeſus Petrum
& Jacobum & Johannem, & ſubduxit eos ſolos in *Matt. 17. 1.*
montem ſublimem privatim: & transformatus fuit *Luca 9. 28.*
coram eis.
3 Et veſtimenta ejus facta ſunt coruſcantia candi-
da valdè ut nix, qualia non poteſt fullo in terra de-
albare.
4 Et viſus eſt eis Elias cum Moſe, qui colloqua-
bantur cum Jeſu.
5 Tunc reſpondens Petrus dicit Jeſu, Rabbi, bo-
num eſt nos hîc eſſe: faciamus igitur tabernacula tria,
tibi unum, & Moſi unum, & Eliæ unum.
6 Nec enim ſciebat quid loqueretur: erant enim
exterriti.
7 Et extitit nubes quæ inumbravit eos, venitque
vox è nube, dicens, Hic eſt Filius ille meus dilectus,
ipſum audite.
8 Et repentè quum circumſpexiſſent, non ampliùs
viderunt quenquam, ſed ſolum Jeſum ſecum.
9 * Quum verò deſcenderent è monte, inter- *Matth.17.9.*
dixit

dixit eis ne cui narrarent quæ viderant, niſi quum
Filius hominis à mortuis reſurrexiſſet.
10 *Ipſi* igitur id continuerunt apud ſe, mutuo quæ-
rentes quid illud eſſet, A mortuis reſurgere.
11 ¶ Et interrogarunt eum dicentes, Cur Scribæ
dicunt, oportere ut * Elias priùs veniat?
12 Ipſe verò reſpondens, dixit eis, Elias quidem
priùs veniens, reſtituet omnia: & * ut ſcriptum eſt
Mal. 4. 5. de Filio hominis: *oportet* ut multa patiatur & pro ni-
Eſa. 53.4. hilo habeatur.
13 Sed dico vobis & Eliam veniſſe, & *iſtos* ei fe-
ciſſe quæcunque voluerunt, ſicut ſcriptum eſt de eo.
Matt. 17.14. 14 ¶ * Et quum veniſſet ad diſcipulos *ſuos*, vidit
Luc. 9. 38. turbam multam circa eos, & Scribas cùm eis al-
tercantes.
15 Et ſtatim tota turba viſo eo expavit, & accur-
rentes ſalutaverunt eum.
16 Tunc interrogavit Scribas, Quid altercamini
inter vos?
17 Et reſpondens quidam è turba dixit, Magiſter,
adduxi filium meum ad te habentem ſpiritum mu-
tum,
18 Qui ubicunque eum corripuerit, lacerat eum:
ipſe verò ſpumat, & ſtridet dentibus ſuis, & exareſ-
cit; & dixi diſcipulis tuis ut eum ejicerent, ſed non
potuerunt.
19 Ipſe verò reſpondens, ei dixit, O natio incre-
dula, quouſque tandem apud vos ero? quouſque
tandem tolerabo vos? adducite eum ad me.
20 Illum igitur adduxerunt ad eum: Quum au-
tem eum vidiſſet, continuò ſpiritus diſcerpſit eum;
& *ille* quum cecidiſſet in terram, volvebatur ſpumans.
21 Tunc interrogavit *Ieſus* patrem ejus, Quantum
temporis eſt quòd hoc accidit ei? Ipſe verò ait, ab
infantia:
22 Et ſæpe eum tum in ignem abjecit, tum in
aquas ut perderet eum. Sed ſi quid potes, ſuccurre
nobis, intima miſericordia commotus erga nos.
23 Jeſus autem dixit ei, Si potes hoc credere,
omnia fieri poſſunt credenti.
24 Pater verò pueri ſtatim clamans, cum lachry-
mis, dixit, Credo, Domine: ſuccurre incredulitati
meæ.
25 Quum vidiſſet autem Jeſus turbam ſimul accur-
rere; objurgavit ſpiritum illum impurum dicens ei,
Tu ſpiritus mute & ſurde, ego tibi impero, Exi ab eo,
& ne amplius ingreditor in eum.

26 Et

26 Et quum clamaſſet *ſpiritus*, multúmque diſcer-
pſiſſet eum, exivit; & *ille* factus eſt quaſi mortuus,
adeò ut multi dicerent mortuum eſſe.
27 Jeſus verò prehenſa manu ejus, erexit eum, &
ille *ſurrexit*.
28 Et quum eſſet ingreſſus domum, diſcipuli ejus
interrogaverunt eum privatim, Cur nos non potuimus
ſpiritum illum ejicere?
29 *Ipſe* verò dixit eis, Hoc genus *dæmoniorum* nulla
re poteſt exire niſi per precationem & jejunium.
30 * Et illinc egreſſi, unà iter faciebant per Ga- *Matt.* 17.12.
lilæam; nec volebat ut quiſquam *id* ſciret, *Luca* 9.22.
31 Docebat enim diſcipulos ſuos, & dicebat eis,
Filius hominis traditur in manus hominum, qui tru-
cidabunt eum: ſed trucidatus, tertio die reſurget.
32 Ipſi verò ignorabant hoc dictum, & timebant
eum interrogare.
33 * Venit igitur Capernaum, & quum veniſſet *Matt.* 18. 1.
domum, interrogavit eos, Quid in via inter vos diſ- *Luca* 9.49.
ceptabatis?
34 Ipſi verò ſiluerunt; nam alii adverſus alios diſ-
ſeruerant in via, *qui eſſet futurus* cæteris major.
35 Et quum conſediſſet, vocavit duodecim illos,
& dixit eis, Si quis vult primus eſſe, erit omnium
ultimus, & omnium miniſter.
36 Et acceptum puerulum ſtatuit in medio eorum:
eóque in ulnas recepto dixit eis,
37 Quiſquis unum ex talibus puerulis exceperit
nomine meo, me excipit; & quicunque me excepe-
rit, non me excipit, ſed eum qui miſit me.
38 ¶ * Reſpondit autem ei Johannes, dicens, *Luc.* 9. 49.
Magiſter, vidimus quendam per nomen tuum ejici-
entem dæmonia, qui non ſequitur nos: & prohibui-
mus eum, quia non ſequitur nos.
39 Jeſus autem ait, Ne illum prohibete, * nullus 1. *Cor.* 12.3.
enim eſt qui edat virtutem per nomen meum, & poſ-
ſit citò maledicere mihi:
40 Nam qui non eſt contra nos pro nobis eſt.
41 * Quiſquis enim potum dederit vobis poculum *Matt.* 10.42.
aquæ in nomine meo, *id eſt*, quòd ſitis Chriſti, amen
dico vobis, nequaquam perdiderit mercedem ſuam.
42 * Et quiſquis offenderit unum ex parvis iſtis *Matt.* 18.6.
qui credunt in me, bonum eſſet ei potiùs ſi circum- *Luca* 17.1.
poneretur ſaxum molare circa collum ejus, & proji- *Matt.* 5. 30.
ceretur in mare. 18. 8.
43 * Quòd ſi manus tua facit ut tu offendas, ab-
ſcinde eam: bonum eſt tibi ad vitam ingredi mancum,

potius

potiùs quàm duas manus habentem abire in gehennam, *id eſt*, in ignem illum inextinguibilem.

Eſa 66.24. 44 * Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

45 Et ſi pes tuus facit ut tu offendas, abſcinde eum: bonum eſt tibi ingredi in vitam claudum *potiùs* quàm duos pedes habentem projici in gehennam (*id eſt*) ignem inextinguibilem.

46 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

47 Et ſi oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum: bonum eſt tibi introire in regnum Dei luſcum, *potiùs* quàm duos oculos habentem projici in gehennam ignis,

48 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

Levit.2.3. 49 Nam omnis *homo* igne ſalietur, * & omnis oblatio ſale ſalietur.

Matth.5.13. 50 * Bonus eſt ſal: ſi verò ſal inſulſus fuerit, quo-
Luca 14.44. nam ipſum condietis? habete in vobiſipſis ſalem, & pacem habete inter vos mutuò

CAP. X.

1 Uxor ob ſolam fornicationem dimittenda. 13 Parvuli Chriſto offeruntur. 17 A divite interrogatur Ieſus, quomodo vita æterna poſſideatur. 28 Apoſtoli relinquentes omnia propter Chriſtum. 32 Chriſtus prædicit mortem ſuam. 35 Filiorum Zebedæi petitio. 45 Bartimæus cæcus ſanatur.

Matt.19.2. ET * quum illinc reſurrexiſſet, venit in fines Judeæ per *regionem quæ eſt* trans Jordanem: & convenit rurſum turba ad eum: & ut conſueverat, rurſum docebat eos.

2 Tunc accedentes Phariſæi interrogarunt eum, an liceret viro uxorem dimittere, tentantes eum.

3 Ipſe verò reſpondens dixit, Quid vobis mandavit Moſes?

Deut.24.1. 4 Ipſi autem dixerunt, * Moſes permiſit libellum abſceſſionis ſcribere, & dimittere *uxorem*.

5 Tunc reſpondens Jeſus dixit eis, pro duritia cordis veſtri ſcripſit vobis mandatum iſtud

6 A principio verò creationis, * maſculum & fœ-
Gen. 2. 27. minam fecit Deus.
matt. 19.4.
Gen. 2 24. 7 * Propterea relinquet homo patrem ſuum & matrem, & agglutinabitur uxori ſuæ.
1. Cor.6.16. 8 Et qui duo *fuerant*, erunt caro una: Itàque non
Epheſ.5.31. ſunt ampliùs duo, ſed una caro.

9 * Quod

9 * Quod ergo Deus conjunxit, homo ne ſejúgat. *1. Cor. 7. 10.*
10 Et domi rurſum diſcipuli ejus eadem de re interrogarunt eum.
11 *Ipſe* verò dixit eis, * Quicunque dimiſerit *Matth. 5. 32.*
uxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur adver- *& 19. 9.*
ſus eam: *Luca 16. 18.*
12 Et ſi mulier dimiſerit virum ſuum, & nupſerit *1. Cor. 7. 10.*
alteri, mœchatur.
13 ¶ * Tunc obtulerunt ei puerulos ut tangeret *Matt. 19. 13.*
eos: diſcipuli verò objurgabant eos qui offerebant. *Luca 18. 5.*
14 Quod quum vidiſſet Jeſus, indignatus eſt, &
dixit eis, Sinite puerulos venire ad me, & ne prohibete eos, talium enim eſt regnum Dei.
15 Amen dico vobis, quicunque non exceperit regnum Dei ut puerulus, nequaquam id ingredietur.
16 Et quum accepiſſet eos in ulnas, impoſitis ſuper eos manibus, benedixit eis.
17 ¶ Et egrediente eo *ut ſe daret* in viam, * qui-
dam, quum accurriſſet, & accidiſſet ei ad genua, *Matt. 19. 16*
interrogavit eum, Magiſter bone, quid faciam ut vi- *Luc. 18. 18.*
tam æternam obtineam?
18 Jeſus autem dixit ei, cur me dicis bonum? nullus eſt bonus niſi unus, *nempe* Deus.
19 Mandata noſti, * Ne mœchare, Ne occidito, *Exod. 20. 13.*
Ne furare, Ne falſum teſtimonium dicito, Ne damno afficito *quenquam*, Honora patrem tuum & matrem.
20 Ille verò reſpondens dixit ei, Magiſter, hæc omnia obſervavi à juventute mea.
21 Jeſus autem eum intuitus, dilexit eum, & dixit ei, Unum te deficit: abi, quæcunque habes vende, & da pauperibus: & habebis theſaurum in cœlo: & veni, ſequere me, ſublata *in humeros* cruce.
22 Ille verò mœſtus factus propter hunc ſermonem, abiit contriſtatus: habebat enim bona multa.
23 Et quum circumſpexiſſet Jeſus, dicit diſcipulis, Quàm difficilè qui opes habent in regnum Dei introibunt!
24 Diſcipuli verò expaverunt ad hos ſermones ipſius. Jeſus autem rurſum reſpondens dixit eis, Filii, Quam difficile eſt, ut qui confidunt opibus, in regnum Dei ingrediantur?
25 Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem in regnum Dei ingredi.
26 Illi verò ampliùs percellebantur, dicentes inter ſe, Et quis poteſt ſervari?

27 In-

27 Intuitus autem eos Jeſus dicit, Apud homines
hoc eſt impoſſibile, ſed non apud Deum: nam omnia
poſſibilia ſunt apud Deum.
28 ¶ * Tunc Petrus cœpit ei dicere, Ecce, nos
Matt. 19. 27. reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.
Luca 18. 28.
29 Reſpondens autem Jeſus ait, Amen dico vobis,
nullus eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſo-
rores, aut patrem, aut matrem, aut uxores, aut libe-
ros, aut agros, mea cauſa & Euangelii:
30 Quin accipiat centuplicia, nunc iſto tempore,
domos, & fratres, & ſorores, & matres, & liberos,
& agros, cum perſequutionibus, & in ſeculo futuro
vitam æternam.
Matt. 19. 30. 31 * Multi autem primi, erunt ultimi: & ultimi
Luca 13. 30. primi.
32 ¶ * Erant autem in via aſcendentes Hieroſo-
Marc. 20. 17 lyma; & præibat eis Jeſus, & expaveſcebant, & ſe-
Luc. 18. 13. quentes timebant. Et ipſe aſſumptis rurſum duode-
cim, cœpit eis dicere quæ ſibi erant eventura:
33 *Dicens*, Ecce aſcendimus Hieroſolyma, & Fi-
lius hominis tradetur principibus Sacerdotum &
Scribis: & condemnabunt eum morte, tradéntque
eum Gentibus:
34 Quæ illudent ei, & flagellabunt eum, & inſpuent
in eum, & trucidabunt eum; ſed tertia die reſurget.
Matt. 20. 20. 35 ¶ * Tunc accedunt ad eum Jacobus & Johan-
nes filii Zebedæi, dicentes, Magiſter, velimus, ut
quicquid petierimus præſtes nobis.
36 Ipſe verò dixit, Quid me vultis vobis præſtare?
37 Illi autem dixerunt ei, Da nobis ut unus ad
dextram tuam & alter ad ſiniſtram tuam ſedeamus in
gloria tua.
38 Jeſus autem dixit eis, Neſcitis quid petatis;
poteſtis bibere poculum, quod ego bibo, & baptiſmo
quo ego baptizor, baptizari?
39 Ipſi verò dixerunt ei: Poſſumus. Jeſus autem
dixit eis, Poculum quidem quod ego bibo, bibetis: &
baptiſmate quo ego baptizor, baptizabimini.
40 Sed ſedere ad dextram meam & ad ſiniſtram
meam, non eſt meum dare, ſed *dabitur* quibus para-
tum eſt.
41 Et quum *hæc* audiſſent *alii* decem, cœperunt
indignari de Jacobo & Johanne.
42 Jeſus autem quum eos advocaſſet, dixit eis,
Luca 22. 25. * Scitis eos quibus placet imperare Gentibus, domi-
nari in eas: & qui magni ſunt inter eas, licentia in
eas uti:

43 Verùm

43 Verùm non ita erit inter vos: ſed quicunque
voluerit fieri magnus inter vos, erit miniſter veſter.
44 Et quicunque voluerit ex vobis fieri primus,
erit omnium ſervus.
45 Nam & Filius hominis non venit ut ſibi miniſtraretur, ſed ut miniſtraret, & daret animam ſuam
redemptionis pretium pro multis.
46 Tunc veniunt Hiericho, * eóque egrediente Matt. 20. 29.
ab Hiericho, ac diſcipulis ejus, & turba multa, filius Luca 18. 35.
Timæi Bartimæus cœcus ſedebat juxta viam mendicans.
47 Et quum audiſſet ipſum eſſe Jeſum illum Nazarenum, cœpit clamare, & dicere: Fili Davidis miſerere mei.
48 Et objurgabant eum multi, ut fileret: Ille verò
multò magis clamabat, Fili Davidis, miſerere mei.
49 Tunc Jeſus quum ſubſtitiſſet, juſſit eum vocari. Vocant igitur cœcum, dicentes ei, Confide, ſurge: vocat te.
50 Ipſe verò abjecto pallio ſuo, quum ſurrexiſſet,
venit ad Jeſum.
51 Et reſpondens dixit ei Jeſus; Quid vis tibi
præſtem? Cœcus autem ait ei, Rabboni, ut viſum
recipiam.
52 Jeſus autem dixit ei, Abi, fides tua te ſervavit.
Statim igitur recepit viſum, & ſequebatur Jeſum per
viam.

CAP. XI.

1 Chriſtus ingreditur Ieruſalem vectus aſello. 13 Ficus infructuoſa maledicitur. 15 Ejiciuntur templo vendentes & ementes. 23 Virtus fidei. 24 Fides orationis. 25 Peccata fratri remittenda. 27 Sacerdotes petunt qua authoritate Chriſtus faciat quæ facit. 30 Baptiſmus Iohannis unde.

QUum * autem appropinquaret Hieroſolymis ad Matth. 21. 1.
Bethphage & Bethaniam apud montem Olearum, Luca 19. 29.
miſit duos è diſcipulis ſuis.
2 Et dicit eis, Abite in vicum qui vobis eſt ex adverſo, & ſtatim ut ingrediemini in eum, invenietis
pullum ligatum, ſupra quem nullus hominum ſedit:
ſolvite eum, & adducite.
3 Quòd ſi quis vobis dixerit, Cur hoc facitis?
dicite Dominum eo opus habere: & eum huc mittet.
4 Abierunt autem & invenerunt pullum ligatum
apud oſtium foris in bivio: & ſolverunt eum.
5 Tunc quidam eorum qui illic adſtabant, dixerunt

runt eis, Quid facitis qui ſolvitis pullum ?

6 Ipſi verò dixerunt eis prout mandarat Jeſus : & *illi* dimiſerunt eos.

Iohan. 12.4. 7 * Adduxerunt igitur pullum ad Jeſum, & injecerunt ei pallia ſua, ſeditque ſuper eum.

8 Multi verò pallia ſua ſtraverunt per viam : alii autem frondes cædebant ex arboribus, & ſternebant in viam.

9 Et qui præibant, quíque ſequebantur, clamabant, dicentes, Hoſanna, Benedictus qui venit in nomine Domini.

10 Benedictum regnum patris noſtri David, quod venit in nomine Domini : Hoſanna ô *qui es* in *cœlis* altiſſimis.

Matt. 21.12. 11 * Et ingreſſus eſt Hieroſolymam Dominus, &
Lucæ 19.45. in templum, qúmque circumſpexiſſet omnia, & veſperæ jam hora eſſet, venit Bethaniam cum duodecim,

Matt. 21.19. 12 ¶ * Et poſtero die quum exiiſſent Bethania, eſuriit.

13 Qúmque procul vidiſſet ficum habentem folia, venit *viſurus* num inveniret aliquid in ea : & quum veniſſet ad eam, nihil invenit niſi folia : non enim erat tempus ficuum.

14 Tunc reſpondens Jeſus dixit ficui, Ne ampliùs ex te in ſæculum quiſquam fructum comedat. Et *hoc* audierunt diſcipuli ejus.

15 Veniunt igitur Hieroſolymam. Et ingreſſus Jeſus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant & emebant in templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium columbas ſubvertit.

16 Nec ſinebat ut quiſquam deportaret vas per templum.

Eſa. 56.7. 17 Et docebat dicens eis, Nonne ſcriptum eſt
Ierem. 7.11. * Domum meam, domum precationis vocatum iri ab
Matt. 21.19. omnibus Gentibus ? * vos autem eam feciſtis ſpeluncam latronum.

18 Et *hoc* audierunt Scribæ & Principes Sacerdotum, & quærebant quomodo eum perderent; timebant enim eum, quia tota turba percellebatur ſuper doctrina ipſius.

19 Quum verò veſpera eſſet, egreſſus eſt Jeſus ex urbe.

20 ¶ * Et mane ambulantes ficui, viderunt eam exaruiſſe radicitùs.

21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, Ecce, ficus illa cui imprecatus es, exaruit.

22 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Habete fidem
Dei.
23 Amen enim dico vobis, quicunque dixerit
monti huic, Tollitor, & projicitor in mare, nec hæſi-
taverit in corde ſuo, ſed crediderit futura quæ dixit,
erit ei quicquid dixerit.
24 * Propterea dico vobis, quæcunque precan- *Matth. 7.7.*
tes petitis, credite vos accepturos: & erunt vobis. *Luca 11.9.*
25 * Et quum adſtiteritis precantes, remittite ſi *Matt 6.14.*
quid habetis adverſus aliquem: ut & Pater ille veſter
qui in cœlis *eſt*, remittat vobis offenſas veſtras.
26 Nam ſi vos non remiſeritis, nec Pater ille veſter
qui in cœlis eſt, remittet offenſas veſtras.
27 ¶ * Tunc veniunt rurſus Hieroſolymam: & quum *Matt. 21.23.*
ipſe ambularet in templo, veniunt ad eum principes *Luca 20.1.*
Sacerdotum, & Scribæ & ſeniores,
28 Et dicunt ei, Qua authoritate iſta facis? & quis
tibi dedit authoritatem iſtam, ut hæc facias?
29 Jeſus autem reſpondens dixit eis, Interrogabo
vos & ego rem quandam: Reſpondete igitur mihi, &
dicam vobis qua authoritate hæc faciam.
30 Baptiſma Johannis è cœlo erat, an ex homini-
bus? reſpondete mihi.
31 Ratiocinabantur autem apud ſe, dicentes, Si
dixerimus, E cœlo, dicet, Quare ergo non credidi-
ſtis ei?
32 Sed ſi dicamus, Ex hominibus: timemus po-
pulum, omnes enim ſentiebant de Johanne eum verè
Prophetam fuiſſe.
33 Tunc reſpondentes dicunt Jeſu, Neſcimus. Et
Jeſus reſpondens dicit eis, Nec ego dicam vobis qua
authoritate hæc faciam.

CAP. XII.

*3 De vinea. 10 Chriſtus lapis reprobatus à Iudæis. 13
De tributo dando Cæſari. 18 Sadducæi negantes re-
ſurrectionem. 19 Primum mandatum. 31 Dilectio
Dei & proximi præponitur ſacrificiis. 36 Chriſtus
Filius Davidis. 38 Cavendum à Scribis & Phari-
ſæis. 42 Vidua paupercula.*

ET * cœpit eis per parabolas dicere, Vineam plan- *Matt. 21.33.*
tavit quidam, & circumpoſuit ſepem, & fodit la- *Luca 20.9.*
cum, & ædificavit turrim, & elocavit eam agricolis: *Eſa. 5.1.*
ac peregrè profectus eſt. *Ierm. 2.21.*
2 Miſitque ſervum ad agricolas *ſuo* tempore, ut ab
agricolis acciperet ex fructu vineæ.

3 Illi verò captum eum cæciderunt, ac remiſerunt
inanem.
4 Et rurſum miſit ad eos alium ſervum, *& illi* huic
quoque lapidato caput vulnerarunt, & remiſerunt de-
decoratum.
5 Et rurſum alium miſit, & illum trucidarunt:
multóſque alios, hos quidem cædentes, illos verò tru-
cidantes.
6 Quum ergo unum adhuc haberet filium ſuum
dilectum, miſit etiam ultimum ad eos, dicens, Reve-
rebuntur filium meum.
7 Illi verò agricolæ dixerunt inter ſe, Iſte eſt hæ-
res; venite, trucidemus eũ, & noſtra erit hæreditas.
8 Et captum eum trucidarunt, & ejecerunt extra
vineam.
9 Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, &
perdet illos agricolas, & dabit vineam aliis.
Pſal. 118.22 10 Ne hanc quidem Scripturam legiſtis: * Quem
Eſa. 28.18. lapidem reprobarunt ædificantes, is factus eſt caput
Matt. 21.42. anguli:
Act. 4. 11. 11 A domino factum eſt illud, & eſt mirabile in
Rom 9.33. oculis noſtris?
1. *Pet.* 2.8. 12 Studebant igitur eum prehendere: ſed timue-
runt turbam: norant enim eum adverſus ipſos illam
parabolam dixiſſe: itáque omiſſo eo abierunt.
13 ¶ * Et miſerunt ad eum quoſdam è Phariſæis,
Matt. 22.15 & Herodianis: ut eum captarent ſermone.
Luc. 20. 20. 14 Illi verò quum veniſſent, dicunt ei: Magiſter,
ſcimus te veracem eſſe, ne que curare quemquam, non
enim reſpicis in perſonam hominum, ſed in veritate
viam Dei doces: Licet cenſum Cæſari dare, an non?
demus, an non demus?
15 Ipſe verò, quum ſciret eorum hypocriſin, dixit
eis, Quid me tentatis? proferte mihi denarium, ut
videam.
16 Illi verò protulerunt. Tunc dicit eis, Cujus
eſt imago iſta & inſcriptio? Illi verò dixerunt ei,
Cæſaris.
Rom. 13.9. 17 Et reſpondens Jeſus dixit eis, * Reddite quæ
ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei *ſunt* Deo. Et admi-
rati ſunt ſuper eo.
Matt. 22.23 18 * Tunc veniunt ad eum Sadducæi, qui dicunt
Luca 20. 27. non eſſe reſurrectionem; & interrogarunt eum, di-
centes,
Deut. 25.5. 19 Magiſter, * Moſes ſcripſit nobis ut ſi cu-
jus frater mortuus ſit, ac reliquerit uxorem, &
filios non reliquerit, accipiat ipſius frater uxorem
ejus,

ejus, & excitet ſemen fratri ſuo.
20 Septem ergo fratres fuerunt, ac primus accepit
uxorem, & moriens non reliquit ſemen.
21 Et ſecundus accepit eam, & mortuus eſt, &
ne ipſe quidem reliquit ſemen: & tertius itidem.
22 Et acceperunt eam ſeptem illi, neque reliquerunt ſemen: ultima omnium mortua eſt & mulier.
23 In reſurrectione ergo, quum reſurrexerint, cujus eorum erit uxor? nam ſeptem habuerunt eam
uxorem.
24 Tunc reſpondens Jeſus dixit eis, Nonne propterea erratis quòd neſciatis ſcripturas, neque potentiam Dei?
25 Poſtquam enim à mortuis reſurrexerint, neque
uxores ducunt, neque nuptum dantur: ſed ſunt ut
Angeli qui in cœlis *ſunt*
26 De mortuis verò, quod ſuſcitandi ſunt, non legiſtis in libro Moſis, quomodo in rubo loquutus ſit ei Deus, dicens * Ego *ſum* Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob? *Exod* 3.6. *Matt* 22.32.
27 Non eſt Deus Deus mortuorum, ſed Deus viventium: vos ergo multùm erratis.
28 ¶ * Et quum acceſſiſſet quidam è Scribis qui audierat eos diſceptantes, & ſciebat eum bene illis reſpondiſſe, interrogavit eum, quod eſſet primum omnium mandatum. *Matt.*22.35.
29 Jeſus autem reſpondit ei, Primum omnium mandatorum *eſt*, * Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Dominus unus eſt. *Deut.*6.4.
30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis viribus tuis, hoc *eſt* primum mandatum. *Matt.*22.38.
31 Et ſecundum *illi* ſimile, hoc *eſt*, * Diliges proximum tuum, ut teipſum: majus iſtis aliud mandatum non eſt. *Levit* 19.18. *Rom.*13.9. *Gal.* 5.14. *Iac.* 2. 8.
32 Tunc dixit ei Scriba ille, Bene, Magiſter in veritate dixiſti, nam unus eſt Deus, nec alius eſt præter eum.
33 Et diligere eum ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus, ac diligere proximum ut ſeipſum, plus eſt quàm omnia holocautomata & ſacrificia.
34 Tunc Jeſus quum vidiſſet eum cordatè reſpondiſſe, dixit ei, Non longè es à regno Dei. Et nemo ampliùs audebat eum interrogare. *Matt.*22.42.
35 * Et reſpondens Jeſus dicebat, docens in templo *Luc.*20.41.

plo, Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum eſſe filium
David?

36 Nam ipſe David dixit per Spiritum ſanctum,
Pſal. 110.1. * Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dextram
meam, uſquedum poſuero inimicos tuos ſcabellum
pedum tuorum.

37 Ipſe ergo David dicit eum Dominum, unde
igitur filius ejus eſt? Et multa turba audiebat eum
libenter.

Matth. 23.6. 38 * *Ipſe* autem dicebat eis in doctrina ſua, Ca-
Lucæ 11.43. vete à Scribis, qui volunt ſtolati ambulare, & *amant*
& 20.47. ſalutationes in foris

39 Primoſque conſeſſus in conventibus, & primos
accubitus in cœnis.

Matt. 23.14 40 * Qui devorant domos viduarum, & in ſpeciem
Lucæ 20.47. utuntur longis precibus: iſti auferent gravius ju-
dicium.

Luc. 21.1. 41 ¶ * Et quum ſediſſet Jeſus ex adverſo gazo-
phylacii, ſpectabat quomodo turba mitteret æs in ga-
zophylacium: multi igitur divites mittebant multa.

42 Et quum veniſſet quædam vidua pauper, miſit
minuta duo, quod eſt quadrans.

43 Tunc *ille* quum advocaſſet diſcipulos ſuos,
dixit eis: Amen dico vobis, vidua hæc pauper plus
miſit quàm omnes qui miſerunt in gazophylacium.

44 Nam omnes ex eo quod ipſis redundat miſe-
runt: hæc verò è penuria ſua miſit omnia quæ habe-
bat, totum, *inquam*, victum ſuum.

CAP. XIII.

*2 De deſtructione urbis Hieroſol. 9 Perſequutiones pro-
pter Euangelium. 10 Euangelium prædicandum
omnibus gentibus. 26 De adventu Chriſti ad judi-
cium. 33 Vigilandum & orandum.*

Matth. 24.1. ET * quum egrederetur è templo, dixit ei qui-
Lucæ 21.1. dam è diſcipulis ejus; Magiſter vide quales la-
pides, & qualia *iſta ſunt* ædificia.

2 Tunc Jeſus reſpondens dixit ei, Vides iſta ma-
Lucæ 19.44. gna ædificia? * non relinquetur lapis ſuper lapidem,
qui non deſtruatur.

3 Et quum ſederet in monte olearum ex adverſo
templi, interrogarunt eum privatim Petrus & Jaco-
bus & Johannes & Andreas:

4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum
erit quàdo futurum eſt ut omnia hæc finem accipiant.

Epheſ. 5.6. 5 Jeſus autem eis reſpondens cœpit dicere, * Vi-
2. *Theſſ.* 2.3. dete ne quis vos ſeducat.

6 Multi

6 Multi enim venient in nomine meo, dicentes,
Ego ſum *Chriſtus*: multóſque ſeducent.
7 Quum autem audieritis bella, & rumores bello-
rum, ne turbemini: oportet enim *iſta* fieri, at non-
dum *erit* finis.
8 Surget enim gens in gentem, & regnum in reg-
num: eruntque terræ motus ſingulis locis, & erunt
fames ac turbæ.
9 Principia *erunt* dolorum iſta; ſed cavete vos vo-
biſipſis: tradent enim vos in conſeſſus, & ſynagogas:
cædemini, & coram præſidibus ac regibus ſiſtemini
mea cauſa, ut *hoc* ſit teſtimonio adverſus eos.
10 Et apud omnes gentes oportet primùm præ-
dicari Euangelium.
11 * Quum autem vos traditos duxerint, ne antè *Matt.* 10. 19
ſoliciti eſtote quid dicturi ſitis neque meditamini: ſed *Lucæ* 12. 11.
quicquid datum fuerit vobis illo momento id loqui- *&* 21.14.
mini; non enim eſtis vos qui loquimini, ſed Spiritus
ſanctus.
12 Tradet autem frater fratrem ad mortem: &
pater filium: & inſurgent liberi adverſus parentes, &
eos curabunt morte mulctandos.
13 Et eritis exoſi omnibus propter nomen meum: *Matt.*24.15.
ſed qui perſeveraverit ad finem uſque, is ſervabitur. *Lucæ* 20 21.
14 * Quum autem videritis abhominationem illam *Dan.*9.27.
vaſtatricem, quæ dicta eſt à * Daniele Propheta,
poſitam ubi non oportet, (qui legit animadvertat)
tunc qui *fuerint* in Judæa, fugiant in montes:
15 Qui verò *fuerit* ſupra domum, ne deſcendat in
domum, nec ingrediatur ut quicquam ſumat è do-
mo ſua.
16 Et qui fuerit in agro, ne revertatur retro ut ſu-
mat pallium ſuum.
17 Væ autem prægnantibus & lactantibus per illos
dies.
18 Orate verò ne fiat fuga veſtra hyeme.
19 Erit enim die illo *talis* oppreſſio, qualis non fuit
à principio rerum conditarum quas condidit Deus,
uſque ad hoc tempus, nec erit.
20 Et niſi Dominus contraxiſſet dies illos, omnis
caro periret, ſed propter electos quos elegit, con-
traxit dies illos.
21 * At tum ſi quis vobis dixerit, Ecce hic Chri- *Matt.*24.23.
ſtus, vel, ecce illic: ne credite. *Luc.* 21.8.
22 Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophe-
tæ, & edent ſigna & miracula ad ſeducendum, ſi fieri
poſſit, etiam electos.

23 Vos autem cavete : Ecce, prædixi vobis omnia.

24 * Cæterùm per illos dies, poſt oppreſſionem illam, ſol obſcurabitur, nec dabit Luna ſplendorem ſuum.

Ezech. 32.7. Eſa. 13.10. Ioel. 2.10.31. & 3.15.

25 Et ſtellæ cœli excident: & poteſtates quæ in cœlis *ſunt* concutientur.

26 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potentia multa & gloria.

27 *Ipſe* verò tunc mittet Angelos ſuos, & ſuos electos congregabit à quatuor ventis, ab extremo terræ uſque ad extremum cœli.

28 A ficu verò diſcite parabolam: Quum ramus ejus jam tener ſit & germinat folia, noſtis propè eſſe æſtatem.

29 Ita & vos, quum hæc videritis fieri, agnoſcite propè eſſe, & ad fores *regnum* Dei.

30 Amen dico vobis, nequaquam prætererit hæc ætas uſquedum facta ſint hæc omnia.

31 Cœlum & terra præteribunt, ſermones autem mei nequaquam præteribunt.

32 Sed de die illo ac hora nemo ſcit, ne Angeli quidem qui in cœlo ſunt; nec ipſe Filius, ſed *ſolus* Pater.

33 Cavete, vigilate & orate: neſcitis enim quando tempus illud ſit futurum.

34 *Nam filius hominis ita eſt:* Ut quiſpiam qui peregrè abiens relicta domo ſua, dátaque ſervis ſuis poteſtate ac ſuo cuique opere, janitori mandavit, ut vigilaret.

35 Vigilate igitur, (neſcitis enim quando Dominus domus veniet, veſpere, an media nocte, an in gallicinio, an manè.)

36 Ne quum repentè venerit, inveniat vos dormientes.

37 Quæ autem dico vobis, omnibus dico, Vigilate.

CAP. XIIII.

1 Conſilium Sacerdotum contra Chriſtum. 3 Mulier ungens caput Chriſti unguento. 12 Paſchæ præparatio. 22 Inſtitutio Cœnæ. 41 Chriſti captivitas. 43 Iudas oſculo prodit Chriſtum. 53 Chriſtus coram Caipha. 66 Petri negatio.

Matth. 26.1 Lucæ 22.1.

ERat * autem Paſcha & azyma duobus pòſt diebus: & quærebant principes Sacerdotum & Scribæ quomodo cum dolo prehenſum trucidarent.

2 Dice-

2 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus ſit populi.

3 Quum autem *Ieſus* eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi, accumbente eo, venerat mulier habens alabaſtrum unguenti nardi liquidæ, multi pretii: & confracto alabaſtro, effuderat ei in caput.

4 Quidam autem indignabantur apud ſeſe, & dicebant, Quorſum profuſio iſta unguenti facta eſt?

5 Nam poterat hoc vendi ampliùs quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Jeſus autem ait, Omitte eam: quid ei moleſtiam exhibetis? bonum opus operata eſt erga me.

7 Semper enim pauperes habebitis vobiſcum, & quandocunque volueritis poteſtis eis benefacere: me verò non ſemper habebitis.

8 Hæc quod potuit fecit: occupavit enim ungere meum corpus ad ſepulturam.

9 Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo, etiam id quod iſta fecerit, dicetur in memoriam ipſius. *Matt. 26. 17.*

10 * Tunc Judas Iſcariotes, unus ex duodecim, *Luc. 22. 4.*
venit ad principes ſacerdotū ut cum ipſis proderet.

11 Illi verò *eo* audito gaviſi ſunt: & polliciti ſunt ſe pecuniam ei daturos. Quærebat igitur quomodo opportunè eum proderet.

12 * Primò autem die Azymorum quando Paſcha *Matt. 26. 17.*
mactabatur, dicunt ei diſcipuli ſui, Ubi vis ut profe- *Luc. 22. 7.*
cti paremus ut edas paſcha?

13 Tunc mittit duos è diſcipulis ſuis, & dicit eis, Abite in urbem: & occurret vobis quidam portans amphoram aquæ: ſequimini eum.

14 Et quocunque introierit, dicite patriſfamilias: Magiſter dixit, ubi eſt diverſorium, ubi paſcha cum diſcipulis meis edam?

15 Tunc ipſe vobis indicabit cœnaculum magnum ſtratum, paratum: illic parate nobis *Paſcha*.

16 Abierunt igitur diſcipuli ejus, veneruntque in civitatem, & invenerunt *omnia* prout dixerat eis: & paraverunt paſcha.

17 Et quum ſerum *diei* eſſet, venit cum duodecim. *Matt. 26. 20*

18 Quumque accubuiſſent, & ederent, ait Jeſus, *Luc 22. 14.*
Amen dico vobis, unus ex vobis prodet me, qui edit *Iohan. 13. 21.*
mecum.

19 Ipſi verò cœperunt contriſtari, & ei dicere, ſigillatim, Num ego? & alius, Num ego?

20 Ipſe autem reſpondens dixit eis, Unus ex duodecim, qui manū intingit mecum in catinum, *me prodet*.

21 Filius quidem hominis abit, prout ſcriptum eſt
de eo: ſed væ homini illi per quem Filius hominis
proditur: bonum erat homini illi ſi natus non fuiſſet.
Matt.26.26. 22 * Et edentibus ipſis, quum accepiſſet Jeſus
1.Cor.11.14. panem,& benedixiſſet,fregit: deditque eis,& ait, Ac-
cipite, edite: hoc eſt corpus meum.
23 Et accepto poculo, quum gratias egiſſet, dedit
eis: & biberunt ex eo omnes.
24 Et dixit eis, Hoc eſt ſanguis meus, Novi illius
teſtamenti, qui pro multis effunditur.
25 Amen dico vobis,non bibam ampliùs ex fructu
vitis uſque ad diem illum quum ipſum bibam novum
in regno Dei.
26 Et quum hymnum cecinisſent, exierunt in
montem olearum,
27 * Tunc dicit eis Jeſus, Omnes offendemini in
Johan.16.32. me nocte iſta, Nam ſcriptum eſt, * Percutiam paſto-
Zach.13.7. rem, & diſpergentur oves.
Infra 16.7. 28 * Sed poſtquam ſurrexero, præibo vobis in
Galilæam.
29 Petrus autem dixit ei, Etiamſi omnes offen-
dantur, at non ego.
30 Tunc dicit ei Jeſus, Amen dico tibi, hodie no-
cte iſta priuſquam bis gallus vocem miſerit, ter abne-
gabis me.
31 At ille multo magis dicebat, Si me oportuerit
commori tibi, haudquaquam te abnegabo. Itidem
autem etiam omnes dicebant.
32 * Veniunt igitur in locum cujus nomen eſt
Matth.26.36. Gethſemane. Tunc dicit diſcipulis ſuis, Sedete hic
Luca 22.39. uſque dum precatus fuero.
33 Et aſſumit Petrum & Jacobum & Johannem ſe-
cum: cœpitque expaveſcere & graviſſimè angi.
34 Et dixit eis, undiquaque triſtis eſt anima mea
uſque ad mortem: manete hîc & vigilate.
35 Progreſſúſque paululum, procidit in terram:
& oravit, ut ſi poſſibile eſſet, abiret ab ipſo hora
illa.
36 Dixitque, Abba Pater, omnia poſſibilia ſunt
tibi: transfer à me iſtud poculum, verùm non quod
ego velim, ſed quod tu.
37 Tunc venit & invenit eos dormientes: dicitque
Petro, Simon dormis? non potuiſti unam horam vi-
gilare?
38 Vigilate & precamini, ne introeatis in ten-
tationem; ſpiritus quidem promptus *eſt*, ſed caro
infirma.

39 Et

39 Et quum rurſus abiiſſet, precatus eſt, & eundem ſermonem dixit.

40 Et reverſus invenit eos rurſum dormientes, (erant enim oculi eorum gravati) neque ſciebant quid ei reſponderent.

41 Et venit tertiò: dicitque eis, Dormite quod supereſt & requieſcite: ſufficit, venit hora: Ecce, traditur Filius hominis in manus peccatorum.

42 Surgite eamus, ecce, qui prodit me appropinquavit.

43 * Et ſtatim, adhuc eo loquente, adeſt Judas qui erat unus ex duodecim: & cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus, à principibus Sacerdotum & Scribis & ſenioribus. Matth. 26. 47. Luca 22. 47. Iohan. 18. 3.

44 Dederat autem eis iſte qui eum prodebat, commune ſignum, dicens, quemcunque oſculatus fuero, is eſt: comprehendite eum & abducite tutò.

45 Quum igitur veniſſet, ſtatim accedit ad eum, dicitque ei, Rabbi, Rabbi, ac deoſculatus eſt eum.

46 Illi verò injecerunt in eum manus, & ceperunt eum.

47 Quidam autem adſtantium exerto gladio percuſſit ſervum Pontificis maximi, & abſtulit ejus auriculam.

48 Et reſpondens Jeſus, dixit eis, Ut adverſus latronem exiiſtis cum gladiis & fuſtibus ad comprehendendum me.

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, nec cepiſtis me. Sed *oportet* ut impleantur Scripturæ.

50 Tunc relicto eo, omnes fugerunt.

51 ¶ Quidam autem juvenis ſequebatur eum, amictus ſindone ſuper nudum *corpus*: & prehenderunt eum juvenes.

52 Ipſe verò derelicta ſindone, nudus effugit ab illis.

53 * Tunc abduxerunt Jeſum ad Pontificem maximum: & convenerunt cum eo omnes Principes Sacerdotum, & ſeniores & Scribæ. Matt. 26. 57. Luc. 22. 54. Iohan. 18. 13.

54 Petrus autem procul ſequutus eſt eum intrò uſque in aulam pontificis maximi: & erat conſidens cum miniſtris, & calefaciens *ſeſe* ad ignem.

55 * Principes autem Sacerdotum & totus conſeſſus quærebant teſtimonium adverſus Jeſum ut eum morte mulctarent: nec inveniebant. Matt. 26. 59.

56 Nam

56 Nam multi falſum teſtimonium dicebant ad-
verſus eum : ſed non erant paria ipſorum teſtimonia.
57 Tunc quidam ſurrexerunt, & falſa teſtati ſunt
adverſus eum, dicentes,
Iohan.2.19. 58 Nos audivimus eum dicentem, * Ego deſtru-
am templum hoc quod eſt manibus factum, & triduo
aliud abſque manibus factum ædificabo.
59 Sed ne ſic quidem par erat teſtimonium eorum.
60 Tunc Pontifex maximus quum aſſurrexiſſet in
medium, interrogavit Jeſum, dicens, Non reſpondes
quicquam ? quid *illud eſt quod* iſti adversùm te teſti-
ficantur ?
61 Ipſe verò ſilebat, & nihil reſpondebat. Rurſum
Pontifex maximus eum interrogavit, & dixit ei : Tu-
ne es ille Chriſtus Filius *Dei* benedicti ?
Matt.24.30 62 Jeſus autem dixit, Ego ſum : * & videbitis Fi-
lium hominis ſedentem ad dextram potentiæ *Dei*, &
venientem cum nubibus cœli.
63 Pontifex maximus verò diruptis veſtibus ſuis
dixit, Quid adhuc nobis opus eſt teſtibus ?
64 Audiſtis blaſphemiam : quid vobis videtur ?
Illi verò omnes contra eum judicârunt, ipſum teneri
mortis pœna.
65 Et cœperunt quidam conſpuere in eum : &
obtegere faciem ejus, & colaphos ei infligere, &
dicere ei, Vaticinare : miniſtri vero bacillorum icti-
Matt.26.69. bus eum cædebant.
Luca 22.55. 66 ¶ * Quum verò Petrus eſſet in aula inferiùs,
Iohan.18.25. venit quædam ex ancillis Pontificis maximi :
67 Et viſo Petro qui *ſe* calefaciebat, intuita in eum,
dixit, Et tu cum Nazareno Jeſu eras.
68 Ipſe verò negavit dicens, Non novi, neque
ſcio quid tu dicas : Et exivit extrà in veſtibulum, &
Matt.26.71. gallus vocem emiſit.
Luca 22.55. 69 * Tunc ancilla quum rurſus vidiſſet eum, cœpit
Iohan.18.25. dicere iis qui adſtabant, Hic eſt *unus* ex ipſis.
70 Ipſe verò rurſum negavit, Et rurſus paulò pòſt
qui adſtabant dixerunt Petro, Verè ex ipſis es : etenim
Galilæus es, & loquutio tua ſimilis eſt.
71 Ipſe autem cœpit execrari & jurare, *dicens*,
Matt.26.5[illegible] Non novi hominem iſtum quem dicitis.
Iohan.18.37. 72 * Tunc ſecundò gallus vocem emiſit, & recor-
datus eſt Petrus verborum quæ dixerat ei Jeſus, Pri-
uſquam gallus vocem bis emiſerit, ter me abnegabis.
Et quum ſe proripuiſſet, flevit.

CAP.

CAP. XV.

1 De his quæ Chriſtus ſub Pilato præſide paſſus eſt. 11 Barabbas Chriſto præfertur. 15 Chriſtus traditur à Pilato ut crucifigatur. 17 Spinis coronatur. 19 Conſpuitur & irridetur. 22 Simon Cyrenæus portat crucem Chriſti. 27 Chriſtus crucifigitur inter duos latrones. 29 Convitiis afficitur. 37 Expirat. 43 Ioſeph ſepelit Chriſtum.

STatim * autem diluculo, conſilio inito ſummi Sacerdotes cum ſenioribus & Scribis ac toto conſeſſu, vinctum Jeſum abduxerunt, tradiderúntque Pilato. *Matth. 27. 1. Lucæ 22. 66. Iohan 18. 20.*

2 Tunc interrogavit eum Pilatus, Tune es ille Rex Judæorum? Ipſe verò reſpondens dixit ei, Tu dicis.

3 Et multùm accuſabant eum principes Sacerdotum.

4 * Pilatus autem rurſus interrogavit eum: dicens, Non reſpondes quicquam? ecce, quàm multa adverſus te teſtificantur. *Matt. 27. 12. Lucæ 23. 3. Iohan. 18. 33.*

5 Jeſus autem nihil amplius reſpondit, adeò ut miraretur Pilatus.

6 In feſto autem dimittebat eis unum ex vinctis quemcunque poſtulaſſent:

7 Erat verò quidam qui dicebatur Barabbas, vinctus cum ſeditionis ſociis, qui cædem per ſeditionem fecerant.

8 Et vociferans turba cœpit petere *ut faceret* prout ſemper ipſis fecerat.

9 Pilatus autem reſpondit eis, dicens, Vultis dimittam vobis regem illum Judæorum?

10 (Noverat enim eum per invidiam traditum fuiſſe à principibus Sacerdotum.)

11 Principes verò Sacerdotum concitarunt turbam ut potiùs Barabbam ipſis dimitteret.

12 Tunc Pilatus reſpondens, rurſum dixit eis, Quid ergo vultis faciam iſto quem dicitis regem Judæorum?

13 Ipſi verò rurſum clamaverunt, Crucifige eum.

14 Pilatus autem dicebat eis, Nam quid mali fecit? Illi autem ampliùs clamaverunt, Crucifige eum.

15 Pilatus autem volens turbæ ſatisfacere, dimiſit eis Barabban, & Jeſum flagellatum tradidit, ut crucifigeretur.

16 ¶ Milites verò abduxerunt eum intra aulam, id eſt, prætorium, & convocarunt totam cohortem.

17 Et induerunt eum purpura, & circumpoſuerunt

runt ei contextam coronam ſpineam.
18 Et cœperunt eum ſalutare, *dicentes*, Ave Rex
Judæorum.
19 Et verberabant ejus caput calamo,& inſpuebant
in eum, ac ſummiſſis genibus adorabant eum.
20 Quum autem illuſiſſent ei, exuerunt eum pur-
pura,& induerunt eum veſtimentis ipſius: eduxerúnt-
que ut crucifigerent eum.
Matt. 27.32 21 ¶ * Præterea angariarunt prætereuntem quen-
Lucæ 23.26. dam Simonem Cyrenæum (venientem rure, patrem
Alexandri & Rufi) ut portaret crucem ejus.
Matt.27.33. 22 Duxerúntque eum in locum Golgotha, quod
Luc. 23. 33. eſt ſi interpreteris, Calvariæ locus.
Iohan.19.23. 23 Et dederunt ei bibendum myrrhatum vinum:
ipſe verò non ſumpſit.
Matt.27.35. 24 * Quúmque crucifixiſſent eum, partiti ſunt ve-
Lucæ 23.33. ſtimenta ejus, jacta ſorte ſuper ea, quis quid tolleret.
Iohan.19. 23 25 Erat autem hora tertia quando crucifixerũt eum.
26 Eratque inſcriptio criminis ipſius inſcripta *his*
verbis, REX ILLE JUDÆORUM.
27 Crucifixerunt etiam cum eo duos latrones:
unum ad dextram, & alterum ad ejus ſiniſtram.
Eſa.53. 12. 28 Et impleta eſt Scriptura quæ dicit, * Et cum
ſceleratis numeratus eſt.
Iohan.2.19. 29 Et qui præteribant, convitiabantur ei, moven-
tes capita ſua, ac dicentes, Vah, * *tu qui* deſtruis
templum,& triduo ædificas:
30 Serva teipſum, & deſcende è cruce.
31 Similiter autem & Principes Sacerdotum illu-
dentes, dicebant alii ad alios, cum Scribis, Alios ſer-
vavit, ſeipſum ſervare non poteſt.
32 Chriſtus ille Rex Iſrael deſcendat nunc è cruce,
ut videamus & credamus; & qui crucifixi erant cum
eo, probris afficiebant eum.
33 Quum verò adveniſſet hora ſexta, tenebræ fa-
ctæ ſunt ſuper totam regionem uſque ad horam
nonam.
34 Et hora nona clamavit Jeſus voce magna, dicens,
Pſal. 22.1. * Eloi, Eloi, lamma ſabachthani? quod eſt, ſi quis
Matt.27.46. interpretetur, Deus mi, Deus mi, cur me deſeruiſti?
35 Et quidam adſtantium quum audiſſent, dice-
bant, Ecce Eliam vocat.
Pſal.69. 22. 36 Cucurrit autem quidam, & impleta ſpongia
aceto, & circumpoſita calamo, dedit ei potum, di-
cens, Sinite: videamus an veniat Elias ad detrahen-
dum eum.

37 Jeſus

37 Jeſus autem emiſſa voce magna, expiravit.
38 Et aulæum templi fiſſum eſt in duas partes, à
ſummo uſque ad imum.
39 Quum vidiſſet autem Centurio qui adſtabat ipſi
ex adverſo, eum ita emiſſo clamore expiraſſe, dixit,
Verè homo iſte Filius erat Dei.
40 Erant autem & jam mulieres procul ſpectantes:
inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi
parvi & Joſe mater, & Salome.
41 Quæ etiam quum eſſet in Galilæa, * ſequutæ fuerant eum, & miniſtraverant ei: aliæque multæ quæ ſimul cum eo aſcenderant Hieroſolyma. *Luc. 8.5.*
42 * Quum autem ſerum *diei* jam eſſet, (quoniam erat paraſceve, hoc eſt, ante Sabbathum.) *Matt. 27.57* *Luca 23.50.* *Iohan. 19.38.*
43 Veniens Joſeph *ortus* ex Arimathæa, honoratus ſenator, qui & ipſe expectabat regnum Dei, fidenti animo introiit ad Pilatum, & petiit corpus Jeſu.
44 Pilatus autem miratus eſt ſi jam mortuus eſſet: & advocato Centurione, interrogavit eum an jamdudum mortuus fuiſſet.
45 Et re cognita ex Centurione, donavit corpus ipſi Joſeph.
46 Is autem emit ſindonem, & detractum eum involvit ſindone: depoſuitque in monumento quod erat exciſum è petra: & advolvit ſaxum ad oſtium monumenti.
47 Maria Magdalene verò & Maria Joſe *mater*, ſpectabant ubi poneretur.

CAP. XVI.

1 De Chriſti Reſurrectione. 9 Chriſtus apparet Mariæ Magdalene, & aliis. 15 Mittit Apoſtolos ad prædicandum. 19 Aſcenſio Chriſti.

ET * quum exactum eſſet Sabbathum, Maria Magdalene & Maria Jacobi *mater*, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent eum. *Luca 24.1.* *Iohan. 20.1.*
2 Itáque valdè mane primo die hebdomadis veniunt ad monumentum exorto ſole.
3 Dicebántque inter ſeſe, Quis devolvet nobis lapidem ab oſtio monumenti?
4 Et intuitæ, conſpiciunt lapidem eſſe devolutum; namerat magnus valdè.
5 * Ingreſſæ igitur in monumentum, vident juvenem ſedentem ad dextram, amictum ſtola candida, & expaverunt. *Matth. 28.1.* *Iohan. 20.12.*
6 Ipſe verò dixit eis, Ne expaveſcite: Jeſum illum quæritis Nazarenũ qui fuit crucifixus, reſurrexit, non
eſt

eſt hîc, ecce locus ubi poſuerant eum.
7 Sed abite, dicite diſcipulis ejus & Petro, *ipſum*
Supra 14.28. præire vobis in Galilæam: illîc eum videbitis: * prout
*Matt.*26.32. dixit vobis.
8 Tunc abeuntes citò, fugerunt è monumento, te-
nebat enim eas tremor & ſtupor, neque cuiquam di-
cebant: timebant enim.
9 Quum autem reſurrexit Jeſus manè, primo die
Iohan. 20.14 hebdomadis, * apparuit primùm Mariæ Magdale-
Luca 8.2. næ * ex qua ejecerat ſeptem dæmonia.
10 Illa profecta annunciavit iis qui cum ipſo fue-
rant, lugentibus ac flentibus.
11 Illi verò quum audiſſent eum vivere, & con-
ſpectum fuiſſe ab ea, non crediderunt.
*Luc.*24.13. 12 ¶ Poſtea autem * duobus ex ipſis ambu-
lantibus apparuit alia forma, quum rus proficiſce-
rentur.
13 Et illi abierunt & annuntiaverunt reliquis: *qui*
ne illis quidem crediderunt.
Luca 24 36. 14 * Poſtremò, unà ſedentibus ipſis undecim ex-
Iohan. 20.19. hibuit ſeſe, & exprobravit incredulitatem eorum &
cordis duritiem: quòd iis qui ipſum conſpexerant
excitatum, non credidiſſent.
*Matt.*28. 19 15 Et dixit eis, * profecti in mundum univerſum,
prædicate Euangelium omni creaturæ.
16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſervabitur:
Iohan. 12.48. * qui verò non crediderit, condemnabitur.
17 Signa autem eos qui crediderint, hæc ſubſe-
*Act.*16.18. quentur: * Per nomen meum dæmonia ejicient,
*Act.*2.4. & * linguis loquentur novis.
10. 46. 18 * Serpentes tollent, & ſi quid lethale biberint,
*Act.*28.5. nequaquam nocebit eis: * ægrotis manus imponent,
Act. 28. 8. & bene habebunt.
19 ¶ * Dominus igitur poſtquam loquutus fuiſ-
Luca 24.55. ſet eis, rurſum receptus eſt in cœlum, & ſedit ad dex-
tram Dei.
Hebr. 2.5. 20 Illi verò egreſſi prædicarunt ubique, * Do-
mino unà operante, & ſermonem confirmante per
ſigna ſubſequentia.

EUAN-

EUANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

CAPUT I.

1 Præfatur Lucas. 5 Zacharias & Elizabet. 15 Io-
hannes qualis futurus. 20 Zacharias incredulus,
mutus efficitur. 26 Angelus ſalutat Mariam, &
annuntiat Chriſti Nativitatem. 39 Maria viſitat
Elizabet. 46 Canticum Mariæ. 68 Canticum Za-
chariæ nuntians Chriſtum promiſſum veniſſe. 76
Iohannis officium.

QVONIAM multi aggreſſi
ſunt componere narrationem
earum rerum, quarum plena
fides nobis facta eſt.
2 Prout tradiderunt nobis
qui à principio ſpectatores
ipſi & miniſtri fuerunt ſer-
monis:
3 Viſum eſt etiam mihi omnia altè *repetita* penitùs
conſequuto, ordine *de eis* ad te ſcribere, præſtantiſſi-
me Theophile:
4 Ut agnoſcas earum rerum veritatem quas audi-
tione accepiſti.
5 FUit diebus Herodis illius Regis Judææ, Sa-
cerdos quidam nomine Zacharias, * ex vice *1. Paral. 24.*
Abiæ: uxor verò ipſius *erat* ex filiabus Aaron, & 10.
nomen ejus Elizabet.
6 Erant autem juſti ambo in conſpectu Dei ince-
dentes in omnibus mandatis & conſtitutionibus Do-
mini inculpatè.
7 Nec erat ipſis proles, eò quòd eſſet Elizabet ſte-
rilis, & ambo provecti jam eſſent ætate,
8 Factum eſt autem quum is ſacerdotio fungeretur
in ordine vicis ſuæ ante Deum:
9 Secundùm ritum functionis ſacerdotalis, ſortitus
eſt *munus* ſuffitus faciendi, poſtquam ingreſſus eſſet
in templum Domini.

10 * Et

Exod. 30.7. 10 * Et tota multitudo populi foris precabatur
Levit. 16.10. tempore ſuffitus.
11 Viſus autem eſt ei Angelus Domini ſtans ad
dextram altaris ſuffitus.
12 Et Zacharias *eo* viſo turbatus eſt, & timor inci-
dit in eum.
13 Dixit autem ei Angelus, Ne time Zacharia,
nam exaudita eſt deprecatio tua: uxórque tua Eliza-
bet gignet tibi filium, & vocabis nomen ejus Jo-
hannem.
14 Et erit tibi gaudio & exultationi, multique ſu-
per ejus nativitate gaudebunt.
15 Erit enim magnus in conſpectu Domini, & vi-
num ſiceramque non bibet: & Spiritu ſancto imple-
bitur etiam ab utero matris ſuæ.
Mal. 4.6. 16 * Multóſque filiorum Iſrael convertet ad Do-
Matt. 11.14. minum Deum ipſorum:
17 Nam ipſe præcedet in conſpectu ejus cum ſpi-
ritu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in fi-
lios, & rebelles ad prudentiam juſtorum: ut paret
Domino populum inſtructum.
18 Tunc dixit Zacharias Angelo. Quo *argumento*
iſtud noſcam? ego enim ſum ſenex, & uxor mea
provecta eſt ætate.
19 Et reſpondens Angelus dixit ei, Ego ſum Ga-
briel qui adſto in conſpectu Dei, miſſuſque ſum ut te
alloquar, & hæc tibi læta nuntiem.
20 Et ecce, ſilebis, nec loqui poteris *ad eum* uſque
diem quo hæc fiant, eò quòd non credidiſti ſermo-
nibus meis, qui implebuntur tempore ſuo.
21 Erat autem populus expectans Zachariam: &
mirabantur quòd is tardaret in templo.
22 *Ille* verò egreſſus non poterat eis loqui: & co-
gnoverunt eum viſionem vidiſſe in templo: Nam ipſe
innuebat eis: permanſitque mutus.
23 Et factum eſt, ut impleti ſunt dies miniſterii
ipſius, abiit domum ſuam.
24 Poſt illos autem dies concepit Elizabet uxor
ejus: & occultavit ſe menſibus quinque dicens:
25 Nempe ita mihi fecit Dominus diebus quibus
me intuitus eſt, *ut* auferret probrum illud meum inter
homines.
26 ¶ Menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus Ga-
briel à Deo in urbem Galilææ cui nomen Nazareth,
Matt. 1.21. 27 * Ad virginem deſponſam viro cui nomen erat
Joſeph, ex domo David: nomen autem virginis *erat*
Maria.

28 Ingreſſus igitur Angelus ad eam, dixit, Ave
gratia dilecta: Dominus tecum *eſt*, benedicta tu inter
mulieres.
29 Illa verò quum *eum* vidiſſet, perturbata eſt ſu-
per ejus ſermone: & cogitabat qualis eſſet ſaluta-
tio iſta.
30 Tunc dixit ei Angelus, ne time Maria, es enim
in gratia apud Deum:
31 * Et ecce concipies in utero, & paries filium: *Eſa.* 7. 14.
& vocabis nomen ejus Jeſum. *Infra* 2. 21.
32 Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur: *Matt.* 1. 21.
dabítque ei Dominus Deus ſedem David patris
ipſius.
33 * Regnabitque ſuper domum Jacob in æter- *Dan.* 7. 14. 27
num, & regni ejus non erit finis. *Mich.* 4. 7.
34 Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo
erit iſtud: quandoquidem virum non novi?
35 Et reſpondens Angelus dixit ei, Spiritus ſanctus
ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi inumbrabit te:
propterea *id* etiam quod naſcetur ex te ſanctum, vo-
cabitur Filius Dei.
36 Et ecce, Elizabet cognata tua, & ipſa concepit
filium in ſenectute ſua: & hic menſis eſt ſextus ipſi
quæ vocabatur ſterilis:
37 Quia apud Deum non erit impoſſibile ullum
verbum.
38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini, fiat
mihi ſecundùm verbum tuum. Et abiit ab ea An-
gelus.
39 ¶ Conſurgens verò Maria per eos dies pro-
fecta eſt in montanam *regionem* cum feſtinatione, in
urbem Judææ:
40 Et ingreſſa eſt domum Zachariæ, & ſalutavit
Elizabet.
41 Et factum eſt ut audivit Elizabet ſalutationem
Mariæ, ſaliit fœtus in utero ejus: & repleta eſt Spiritu
ſancto Elizabet,
42 Exclamavítque voce magna, & dixit, Benedi-
cta tu inter mulieres, quia benedictus fructus uteri tui.
43 Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini
mei ad me!
44 Ecce enim, ut pervenit vox ſalutationis tuæ in
aures meas, ſubſilit fœtus exultans in utero meo.
45 Et beata eſt quæ credidit: nam perficientur ea
quæ dicta ſunt ei à Domino.
46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea Do-
minum,

47 Et exultat ſpiritus meus, ſuper Deo ſervatore
meo.
48 Qui reſpexit humilem ancillam ſuam, ecce
enim, ex hoc *tempore* beatam me prædicabunt omnes
ætates:
49 Quia magnificè mecum egit potens ille, cujus
ſanctum *eſt nomen.*
50 Et cujus miſericordia in omnes ætates *parata eſt*
timentibus ipſum.
Eſa. 51.9. — 51 Forte facinus fecit brachio ſuo: * diſſipavit
*Pſal.*33.20. — ſuperbos cogitatione cordis ipſorum.
Eſa. 29.15. — 52 Detraxit potentes e thronis, & extulit hu-
1. *Reg.*2.6. — miles.
*Pſal.*34.11. — 53 * Famelicos implevit bonis, & divites ablega-
Eſa. 30.18. — vit inanes.
& 41.8. *&* — 54 * Suſcepit Iſrael puerulum ſuum, ut memor
54.5. — eſſet miſericordiæ.
Ier. 31.3.20. — 55 (Prout loquutus eſt patribus noſtris, nimirum
Gen. 17.19. — Abrahamo, & ſemini ejus) in æternum.
& 22.15. — 56 Manſit autem Maria cum illa quaſi menſes tres:
*Pſal.*132.11 — & *poſtea* reverterit domum ſuam.
57 ¶ Elizabetæ verò impletum eſt tempus parien-
di: & peperit filium.
*Supra v.*14. — 58 Et audierunt accolæ & cognati ejus, Dominum
magnifica miſericordia ſua uſum eſſe erga eam, & ei
gratulabantur.
59 Et factum eſt, die octavo venerunt ut circum-
ciderent puerulum, & vocabant eum ex nomine pa-
tris ipſius, Zachariam.
60 Sed reſpondens mater ejus, ait, Nequaquam,
ſed vocabitur Johannes.
61 Et dixerunt ad eam, Nemo eſt in cognatione
tua qui vocetur iſto nomine.
62 Innuebant autem patri ejus quid vellet eum
vocari.
Supra v. 13. — 63 Iſque poſtulata tabella ſcripſit, dicens, * Io-
hannes eſt nomen ejus. Et mirati ſunt omnes.
64 Apertum eſt autem os ejus illicò, & lingua
ejus: & loquebatur benedicens Deo.
65 Ortus eſt igitur timor omnibus accolis eorum:
& in tota montana regione Judææ divulgata ſunt om-
nia verba iſta.
66 Et omnes qui audierunt, repoſuerunt *ea* in
corde ſuo, dicentes, Quiſnam puerulus hic erit? Ma-
nus autem Domini erat cum eo.
67 Et Zacharias pater ejus repletus eſt Spiritu ſan-
cto: prophetavitque, dicens,

68 * Benedictus Dominus Deus Iſrael, quòd in- *Infra* 2: 3.
viſerit & redemerit populum ſuum. *Matt.* 1.2.
69 * Et erexit cornu ſalutis nobis in domo David *Pſal.*132.17
pueri ſui.
70 * Prout loquutus eſt per os Sanctorum qui à *Pſal.*132.18
ſeculo fuerunt, Prophetarum ſuorum. *Ierem.*23.6.
71 *Fore ut nos* ſervaret ex inimicis noſtris, & è & 30. 10.
manu omnium qui oderunt nos.
72 Ut uteretur miſericordia erga patres noſtros,
ac memor eſſet fœderis ſui ſancti:
73 Et * jurisjurandi quod juravit Abrahamo patri *Gen.* 12 16.
noſtro, *nimirum ſe* daturum nobis: *Ierem.*31.33.
74 Ut ſine metu, è manu inimicorum noſtrorum *Heb.*6.13.17
liberati ſerviamus ipſi,
75 * Cum ſanctitate & juſtitia in ipſius conſpectu, 1. *Petr.*1.15
cunctis diebus vitæ noſtræ.
76 Tu verò puerule, Propheta Altiſſimi vocabe-
ris: præibis enim ante faciem Domini, ut pares vias
ejus.
77 Et des cognitionem ſalutis populo ejus, per re-
miſſionem peccatorum ipſorum:
78 Propter viſcera miſericordiæ Dei noſtri, qui-
bus inviſit nos * is qui prodit ex alto: *Supra* 17.
79 Ut appareat iis qui in tenebris & umbra mortis *Zach* 3.9.
poſiti ſunt, ad dirigendos pedes noſtros in viam & 6.12.
pacis: *Malac.* 4. 2.
80 Ipſe autem puerulus creſcebat & corrobora-
batur Spiritu: fuitque in deſertis illis locis ad eum
uſque diem quo ſe oſtenderet apud Iſraelem.

CAP. II.

1 Cenſetur tota terra à Cæſare Auguſto. 7 Naſcitur Chriſtus in Bethlehem. 13 Canticum Angelorum. 21 Chriſtus circumciditur. 22 Puerperæ Mariæ purgatio. 28 Simeon ſuſcipit Chriſtum. 29 Canticum Simeonis. 39 Anna Prophetiſſa. 40 Puer Chriſtus. 46 Ieſus cum doctoribus diſputat.

FActum eſt autem diebus illis, venit Edictum à
Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur totus orbis.
2 (Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ
Cyrenio.)
3 Ibant igitur omnes ut deſcriberentur in ſuam
quiſque urbem.
4 Aſcendit autem etiam Joſeph à Galilæa, ex urbe
Nazareth, in Judæam, * in urbem David quæ voca- *Iohan.*7.41.
tur Bethleem (propterea quòd eſſet ex domo & fa-
milia David.)

5 Ut

5 Ut deſcriberetur cum Maria deſponſa ſibi uxore, quæ erat prægnans.

6 Factum eſt autem quum eſſent illic, completi ſunt dies quibus ipſa pareret.

7 Peperit igitur filium ſuum primogenitum, & faſciis eum involvit, reclinavítq; eum in præſepi: eò quòd non erat eis locus in diverſorio.

8 ¶ Erant autem paſtores in eadem regione excubantes & agentes vigilias noctis ſuper gregem ſuam.

9 Et ecce Angelus Domini ſupervenit ipſis, & gloria Domini circumfulſit eos: & timuerunt timore magno.

10 Tunc dixit eis Angelus, Ne timete: ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit toti populo:

11 *Nempe* natum eſſe vobis hodie Servatorem (qui eſt Chriſtus Dominus) in urbe David.

12 Hoc autem vobis ſignum *erit*, Invenietis infantem faſciis involutum, jacentem in præſepi.

13 Et repentè adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœleſtium, laudantium Dominũ & dicentium:

14 Gloria in *cœlis* altiſſimis Deo, & in terra pax, in homines benevolentia.

15 Et factum eſt, ut diſceſſerunt ab eis Angeli in cœlum, tunc paſtores illi dixerunt alii ad alios, Eamus ſanè Bethleem uſque, & videamus factum iſtud quod Dominus notum fecit nobis.

16 Venerunt igitur feſtinantes, & invenerunt Mariam & Joſeph, & infantem jacentem in præſepi.

17 *Eo* autem viſo, divulgarunt id quod dictum fuerat ipſis de puerulo illo.

18 Et omnes qui audierunt, mirati ſunt ea quæ ipſis dicta fuerant à paſtoribus.

19 Maria verò iſta omnia conſervabat, conſerens *ea* in corde ſuo.

20 Reverſi ſunt autem paſtores, glorificantes & laudantes Deum ſuper omnibus quæ audierant & viderant, prout ipſis dictum fuerat.

Gen 17.12. Levit.12.5. Supra 1.31. Matth.1.21. Iohan.7.22.

21 * Et quum adveniſſet dies octavus ut circumciderent puerulum, * vocatum eſt nomen ejus Jeſus, quod vocatum fuerat ab Angelo priuſquam ipſe in utero conciperetur.

Levit.12.6. Exod.13.2. Num 8.2. Levit.12.8.

22 Et quum impleti fuiſſent dies purgationis Mariæ * ſecundùm legem Moſis, adduxerunt eum Hieroſolymam, ut ſiſterent eum Domino.

23 (Prout ſcriptum eſt in lege Domini, * Omnis

maſculus primogenitus, ſanctus Domino erit.)
24 Et ut darent oblationem, * ſecundùm *id* quod
dictum eſt in Lege Domini, par turturum, aut duos
pullos columbarum.
25 ¶ Et ecce quidam erat in Hieroſolymis, cui no-
men Simeon: *eratque* homo iſte juſtus ac religioſus,
expectans conſolationem Iſrael: & Spiritus ſanctus
erat ſuper eum.
26 Fuerátque ipſi divinitùs nunciatum à Spiritu
ſancto, *ipſum* non viſurum mortem, priuſquam vi-
diſſet Chriſtum illum Domini.
27 Igitur venit impulſore Spiritu in templum, &
quum introducerent puerulum Jeſum parentes, ut
ejus cauſa facerent quod ex Lege conſueverant:
28 Tunc ipſe accepit eum in ulnas ſuas, & bene-
dixit Deo, ac dixit:
29 Nunc dimittis ſervum tuum Domine, ſecun-
dùm verbum tuum, in pace:
30 Quia viderunt oculi mei ſalutem tuam.
31 Quam paraſti in oculis omnium populorum.
32 Lumen patefaciendum Gentibus, & gloriam
populi tui Iſrael.
33 Joſeph autem & mater ejus mirabantur ſuper
eis quæ dicebantur de eo.
34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Mariæ ma-
tri ejus, * Ecce poſitus eſt iſte in caſum & reſurre-
ctionem multorum in Iſrael, & ſignum cui contra- *Eſa.* 8.14.
dicatur: *Rom.* 9.32.
35 (Quin & tuam ipſius animam trajiciet gladius) 1. *Petr.* 2.7.
ut detegantur ex multis cordibus cogitationes.
36 Erat etiam *quædam* Anna propheteſſa, filia
Phanuel, ex tribu Aſer: hæc proceſſerat in multam
ætatam, poſtquam vixiſſet cum viro annis ſeptem à
virginitate ſua:
37 Et *quum eſſet* vidua quaſi annorum octoginta
quatuor, non abſcedebat à templo, jejuniis ac de-
precationibus ſerviens *Deo* nocte ac die.
38 Hæc igitur eo ipſo momento quum superve-
niſſet, viciſſim confitebatur Domino, & loquebatur
de eo omnibus qui expectabant redemptionem in
Hieroſolymis.
39 At *illi* ut perfecerunt omnia ſecundum Legem
Domini, reverſi ſunt in Galileæam in urbem ſuam
Nazareth.
40 Puerulus autem creſcebat, & corroborobatur
Spiritu, implebatúrque ſapientia, & Dei gratia ipſi
inerat.

41 ¶ Ibant

41 ¶ Ibant vero parentes ejus, quotannis Hierŏ-
Deut. 16. 1. ſolymam * in die feſto Paſchæ.
42 Quum igitur factus eſſet annorum duodecim,
aſcenderunt ipſi Hieroſolymam , ſecundùm ritum
diei illius feſti.
43 Peractíſq; *ejus* diebus, quum reverterentur illi,
remanſit puer Jeſus in Hieruſalem : quod neſcivit Jo-
ſeph nec mater ejus.
44 Exiſtimantes autem eum eſſe in comitatu , je-
runt viam *unius* diei : & requirebant eum inter cogna-
tos & inter notos.
45 Et quum eum non inveniſſent , reverſi ſunt in
Hieruſalem , quærentes eum.
46 Et factum eſt triduo pòſt , invenerunt eum in
templo, ſedentem in medio Doctorum, & audientem
eos, & eos interrogantem.
47 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum audie-
bant, ſuper intelligentia & reſponſis ejus.
48 Et eo viſo fuerunt attoniti, & dixit ei mater ejus,
Fili , cur ita feciſti nobis ? ecce , Pater tuus & ego
anxii quærebamus te.
49 Tunc dixit ad eos , Quid eſt quòd quærebatis
me ? *an* neſciebatis quòd in iis quæ Patris mei ſunt,
oportet me eſſe ?
50 At ipſi non intellexerunt verba quæ ipſis lo-
quutus erat.
51 Deſcendit autem cum eis, venítque Nazareth:
& erat eis ſubjectus Et mater ejus conſervabat om-
nia hæc in corde ſuo.
52 Jeſus autem proficiebat ſapientia , & ſtatura,
ac gratia apud Deum & homines.

CAP. III.

4 *Iohannes hortatur ad reſipiſcentiam.* 15 *Teſtimonium ipſius de Chriſto.* 20 *Herodes illum in carcerem includit.* 21 *Chriſtus baptizatur.* 23 *Catalogus majorum Chriſti.*

ANno verò decimoquinto Imperii Tiberii Cæ-
ſaris, Pontio Pilato præſide Judeæ, & Tetrarcha
Galileæ Herode, Philippo autem ipſius fratre Tetrar-
cha Itureæ & Traconitidis regionis, & Lyſania Abi-
lenes Tetrarcha :
Act. 4. 6. 2 * Sub Pontificibus maximis Anna & Caiapha,
factum eſt verbum Domini ad Johannem Zachariæ
filium , in deſerto.
Matt. 3. 2. 3 * Venit igitur in omnem regionem circumja-
Marc. 1. 4. centem Jordani , prædicans Baptiſmum reſipiſcen-

tiæ

tiæ in remiſſionem peccatorum:
4 Ut ſcriptum eſt in libro ſermonum Eſaiæ Pro-
phetæ, dicentis, * Vox clamantis in deſerto, Pa- *Eſa.* 40.3.
rate viam Domini, complanate ſemitas ejus. *Iohan* 1.23.
5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons & col-
lis deprimetur, & quæ curva ſunt, ſient *via* recta, &
aſperæ viæ *ſient* planæ.
6 Videbitque omnis caro ſalutem Dei.
7 Dicebat igitur turbæ venienti ut baptizaretur ab
ipſo, * Progenies viperarum, quis præmonſtravit *Matth.*3.7.
vobis ut futuram iram effugeretis?
8 Ferte igitur fructus dignos iis qui reſipuerint, &
ne cœperitis dicere apud voſipſos, Patrem habemus
Abraham. Dico enim vobis poſſe Deum etiam ex la-
pidibus iſtis excitare liberos Abrahamo.
9 Jam verò ſecuris etiam ad radicem arborum po-
ſita eſt: omnis igitur arbor non ferens fructum bo-
num, exciditur, & in ignem abjicitur.
10 Tunc interrogauit eum turba, dicens: Quid
igitur faciemus?
11 Reſpondens autem dixit eis, * Qui habet duas *Iacob.*2.15.
tunicas, impertiat non habenti: & qui habet eſcas, *Iohan.* 3. 17.
ſimiliter faciat.
12 Venerunt autem & Publicani ut baptizarentur:
& dixerunt ei, Magiſter, quid faciemus?
13 Ipſe verò dixit eis, Nihil ampljus quàm quod
conſtitutum eſt vobis, exigite.
14 Interrogaverunt autem eum etiam milites, di-
centes, Et nos quid faciemus? Et dixit eis, Nemi-
nem concutite, neque calumniamini: & contenti
eſtote ſtipendiis veſtris.
15 Expectante autem populo, & cogitantibus om-
nibus in cordibus ſuis de Johanne, numnam ipſe
eſſet Chriſtus ille,
16 Reſpondit Johannes, dicens omnibus, * Ego *Matt.*3.11.
quidem baptizo vos aqua: ſed venit qui validior me *Marc.*1.8.
eſt, cujus non ſum dignus qui ſolvam ſolearum cor- *Iohan.* 1.26.
rigiam: ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & *Act.* 1.5. &
igni: 11. 16. &
17 Cujus ventilabrum *eſt* in manu ipſius, & per- 19.4.
purgabit aream ſuam: cogétque triticum in horreum
ſuum, paleam autem exuret igni inextinguibili.
18 Multa igitur etiam alia exhortans euangeliza-
bat populo.
19 ¶ * Herodes autem Tetrarcha, quum argue- *Matt.* 14. 3.
retur ab eo de Herodiade uxore Philippi fratris ejus, *Marc.*6.17.
deque omnibus ſceleribus quæ ipſe fecerat.

20 Adjecit & hoc ſupra omnia, quòd incluſit Jo-
hannem in carcere.

21 ¶ Factum eſt autem quum baptizaretur omnis
populus, & Jeſus baptizatus eſſet, & precaretur, ut
apertum ſit cœlum,

Matt. 3. 14. *Marc.* 1. 9. *Iohan.* 1. 33.

22 Ac deſcenderet Spiritus ſanctus corporea ſpe-
cie tanquam columba ſuper eum: & vox de cœlo exi-
ſteret, dicens, Tu es Filius ille meus dilectus, in te
acquieſco.

23 ¶ Ipſe autem Jeſus incipiebat eſſe quaſi an-
norum triginta, filius (ut exiſtimabatur) Joſeph,
qui fuit *filius* Heli,

24 Qui fuit Matthat, qui fuit Levi, qui fuit Mel-
chi, qui fuit Janna, qui fuit Joſeph.

25 Qui fuit Mattathiæ, qui fuit Amos, qui fuit
Naum, qui fuit Eſſi, qui fuit Naggæ.

26 Qui fuit Maath, qui fuit Mattathiæ, qui fuit
Semei, qui fuit Joſeph, qui fuit Juda,

27 Qui fuit Johanna, qui fuit Rheſa, qui fuit Zo-
robabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Coſam,
qui fuit Elmodam, qui fuit Er,

29 Qui fuit Joſe, qui fuit Eliezer, qui fuit Joram,
qui fuit Matthat, qui fuit Levi.

30 Qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joſeph,
qui fuit Jonam, qui fuit Eliacim.

31 Qui fuit Melcha, qui fuit Mainem, qui fuit
Mattatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32 Qui fuit Jeſſe, qui fuit Obed, qui fuit Boos,
qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon,

33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit
Eſron, qui fuit Phares, qui fuit Juda,

34 Qui fuit Jacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abra-
ham, qui fuit Thara, qui fuit Nachor,

35 Qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit Pha-
lec, qui fuit Heber, qui fuit Salæ,

36 Qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe,
qui fuit Lamech.

37 Qui fuit Methuſala, qui fuit Henoch, qui fuit
Jared, qui fuit Mahalaleel, qui fuit Cainan,

38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam,
qui fuit Dei.

CAP. IIII.

*1 De tentatione & jejunio Chriſti. 16 Docet in Na-
zareth magna omnium admiratione. 24 Propheta
in patria docens contemnitur. 33 Dæmoniacus ſana-
tur. 38 Socrus Petri ſanatur. 40 Sanantur & in-
firmi. 41 Et dæmones confitentur Chriſtum.*

JESUS autem plenus Spiritu ſancto revertit à
Jordane, * & actus eſt ab *eodem* Spiritu in deſertū. *Matth. 4.1.*
2 Dies quadraginta tentante *eum* diabolo: Neq; co- *Marc. 1.12.*
medit quicquam per illos dies : ſed iis exactis, poſtea
eſuriit.
3 Tunc dixit ei diabolus , Si filius es Dei, dic iſti
lapidi ut fiat panis.
4 Et reſpondit ei Jeſus, dicens, Scriptū eſt, * Non *Deut. 8. 3.*
pane ſolo victurum hominem , ſed omni verbo Dei. *Matt. 4.4.*
5 Tunc quum ſubduxiſſet eum Diabolus in mon-
tem ſublimem, oſtendit ei omnia regna terræ puncto
temporis.
6 Et ait ei diabolus , Tibi dabo poteſtatem hanc
univerſam , & gloriam illorum *regnorum* , nam mihi
tradita eſt & cuique voluero do eam.
7 Itaque ſi tu adoraveris me , erunt tua omnia.
8 Reſpondens autem Jeſus dixit ei , Abſcede à me
Satana : ſcriptum eſt enim , * Adorabis Dominum *Deut. 6. 13.*
Deum tuum , & ei ſoli ſervies. *& 10. 20.*
9 Tum duxit eum in Hieruſalem, & eum ſtatuit ſu-
per pinnas templi : & dixit ei , Si filius Dei es , jace
teipſum hinc deorſum.
10 Scriptum eſt enim, * Angelis ſuis mandabit de *Pſal. 91. 12.*
te, ut cuſtodiant te.
11 Et in manus tollent te , ne quando offendas ad
lapidem pedem tuum.
12 Reſpondens autem Jeſus dixit ei , Dictum eſt,
* Non tentabis Dominum Deum tuum. *Deut. 6.16.*
13 Et finita omni tentatione, diabolus abſceſſit ab
eo ad tempus.
14 ¶ Reverſus eſt autem Jeſus cum virtute Spiri-
tus in Galilæam, & fama de eo exiit in totam circum-
jacentem regionem.
15 Et ipſe docebat in Synagogis eorum , omnibus
ipſum glorificantibus.
16 * Venit igitur Nazareth, ubi fuerat nutritus: &
intravit , ut conſueverat, die Sabbathi, in Synagogam : *Matt. 13.54.*
& ſurrexit ut legeret. *Marc. 6.1.*
17 Tunc datus eſt ei liber Eſaiæ Proph. quúmq; ex-
plicuiſſet librum , invenit locum *in* quo ſcriptum erat :

18 * Spiritus Domini ſuper me, propterea quod
unxit me: ut euangelizem pauperibus miſit me,
ut ſanem contritos corde, ut prædicem captivis di-
miſſionem, & cæcis viſus recuperationem, & con-
fractos emittam in libertatem:
19 Ut prædicem annum Domini acceptum.
20 Et complicatum librum quum reddidiſſet mini-
ſtro, ſedit: & omnium in ſynagoga oculi erant intenti
in eum.
21 Cœpit autem eis dicere, Hodie impleta eſt hæc
Scriptura audientibus vobis.
22 Et omnes teſtimonium ei dabant ac mirabantur
ſuper ſermonibus *plenis* gratia, qui procedebant ex
ore ipſius, dicebántque, Nónne iſte eſt filius Joſeph?
23 Et dixit ad eos, Omnino dicetis mihi hoc pro-
verbium, Medice, cura teipſum: quæcunque audi-
vimus facta fuiſſe in Capernaum, fac etiam hic in pa-
tria tua.
Iohan. 4. 44. 24 Dixit autem, Amen dico vobis, * Nemo Pro-
pheta acceptus eſt in patria ſua.
1. *Reg.* 17. 9 25 Sed in veritate dico vobis, * Multæ viduæ
Iaco. 5.17. erant diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum fuit cœ-
lum ad annos tres, & ſex menſes, *adeò* ut fuerit fa-
mes magna per totam regionem.
26 Sed ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi Sa-
reptem urbem Sydoniæ, ad mulierem viduam.
2. *Reg.* 5.14. 27 * Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſæo
Propheta, ſed nemo eorum purgatus eſt niſi Naaman
Syrus.
28 Tunc repleti ſunt omnes excandeſcentia in
Synagoga, hæc audientes.
29 Et quum ſurrexiſſent, ejecerunt eum extra ur-
bem, & duxerunt eum uſque ad ſupercilium montis
ſuper quem urbs ipſorum erat ædificata, ut præcipi-
tarent eum.
30 Ipſe verò quum tranſiſſet per medium eorum,
profectus eſt.
31 ¶ Et deſcendit in Capernaum urbem Galilææ,
Matt. 4.13. * ibíque docebat eos Sabbathis.
marc. 1.21. 32 * Et percellebantur ſuper doctrina ejus, Erat
matt. 7.29. enim ſermo ipſius cum authoritate.
marc. 1.22. 33 * Erat autem in Synagoga quidam habens ſpi-
Marc. 1. 23. ritum dæmoniacum impurum, qui exclamavit voce
magna.
34 Dicens, Ah, quid nobis tecum Jeſu Nazarene?
veniſti ut perderes nos? novi te qui ſis, *nimirum*
Sanctus ille Deus.

35 Et objurgavit eum Jeſus, dicens, Obmuteſce,
& exi ex eo. Tunc dæmonium abjecto illo in medi-
um, exiit ex eo, nihílque ei nocuit.
36 Et obortus eſt pavor in omnibus, & colloque-
bantur alii cum aliis, dicentes, Quid hoc rei eſt, quòd
cum authoritate ac poteſtate imperat impuris ſpiriti-
bus, & exeunt.
37 Et dimanavit rumor de eo in omnem locum
circumjacentis regionis.
38 * Quum ſurrexiſſet autem Jeſus è Synagoga, *Matth.8.14.*
introivit domum Simonis. Socrus verò Simonis de- *Marc.1.30.*
tinebatur febri magna: & rogaverunt eum pro illa.
39 Tunc *ipſe* adſtans ſupra eam, objurgavit fe-
brim: & *febris* eam dimiſit: *illa* verò quum illicò ſur-
rexit, miniſtravit eis.
40 Occidente autem ſole, omnes qui habebant
ægrotantes morbis variis, ducebant ipſos ad eum:
ille verò unicuique ipſorum impoſitis manibus ſana-
vit eos.
41 * Exibant autem etiam dæmonia ex multis, cla-
mantia & dicentia, Tu es Chriſtus ille Filius Dei. Sed
ipſe objurgans, non ſinebat ea loqui quòd ſcirent
ipſum eſſe Chriſtum,
42 ¶ Orto autem die egreſſus profectus eſt in
deſertum locum: & turba quærebat eum, venerúnt-
que uſque ad ipſum: & retinebant eum ne ab ipſis
diſcederet.
43 Ille verò dixit eis, Certè etiam aliis urbibus
oportet me Euangelizare regnum Dei: nam ad hoc
miſſus ſum.
44 Et prædicabat in Synagogis Galilææ.

CAP. V.

1 Chriſtus docet è navigio. 6 De captura piſcium. 12 Leproſus. 16 In deſerto orat Chriſtus. 19 Paralyticus. 28 Levi publicanus. 34 Ieiunia & afflictiones Apoſtolorum poſt Aſcenſionem. 36. 37. 38. Vetuſtis utribus, & veſtibus diſcipuli debiles & minus robuſti comparantur.

FActum eſt * autem quum turba immineret ei, *Matth.4.18.*
audiendi verbi Dei cauſa, ipſe ſtabat apud ſtag- *Marc.1.16.*
num Genezareth:
2 Viditque duo navigia quæ ad ſtagnum erant:
piſcatores verò quum ex iis deſcendiſſent, abluebant
retia.
3 Ingreſſus autem in unum iſtorum navigiorum,

quod erat Simonis, rogavit eum ut à terra provehe-
ret paululum: quúmque conſcendiſſet, docebat tur-
bam ex navigio.
4 Ut ceſſavit autem loqui, dixit ad Simonem,
Provehito in altum, & dimittite retia veſtra ad ca-
pturam.
5 Tunc reſpondens Simon, ait ei, Magiſter, cùm
per totam noctem nos fatigaverimus, nihil cepimus,
tamen ex tuo juſſu dimittam rete.
6 Et quum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium
multitudinem magnam: dirumpebatur autem rete
eorum.
7 Et innuerunt ſociis qui erant in altero navigio,
ut venirent, & ipſis opitularentur: Venerunt igitur,
& impleverunt ambas naves, ita ut penè merge-
rentur.
8 Quum autem *hæc* vidiſſet Simon Petrus, accidit
ad genua Jeſu, dicens, Diſcede à me, Nam homo
peccator ſum, Domine.
9 Pavor enim occuparat eum & omnes qui cum
eo *erant*, ſuper captura piſcium quam cõprehenderãt.
10 Similiter autem & Jacobum & Johannem filios
Zebedæi, qui erant ſocii Simonis. Tunc ait ad Simo-
nem Jeſus, Ne metue: ab hoc *tempore* homines vivos
capies.
11 *Illi* autem quum ſubduxiſſent in terram navigia,
relictis omnibus, ſequuti ſunt eum.
Matt. 8. 2. 12 ¶ * Et factum eſt, quum eſſet in quadam
Marc. 1. 40. urbe, tunc ecce *adfuit* quidam plenus lepra: ac viſo
Jeſu procidens in faciem, rogavit eum dicens, Do-
mine ſi velis, potes me purgare.
13 *Ieſus* autem extenſa manu tetigit eum, dicens,
Volo, purgator. Et ſtatim lepra abiit ab eo.
14 Ipſe verò præcepit ei, ut nulli *hoc* diceret: Sed
vade, inquit, oſtende teipſum Sacerdoti, & offer pro
purgatione tui, * prout præcepit Moſes, ut *hoc ſit* eis
Levit. 14. 4. teſtimonio.
15 ¶ Dimanabant autem eò magis ſermones de
eo: & conveniebat turba multa ut audirent, & per
eum ſanarentur à morbis ſuis.
16 Ipſe autem ſecedens, erat in deſertis, & pre-
cabatur.
17 ¶ Et factum eſt quodam die, quum ipſe doce-
ret, eſſentque Phariſæi ſedentes, ac Legis doctores,
qui venerant ex omnibus vicis Galilææ & Judeæ & ex
Hieruſalem; ut potentia Domini adeſſet *ei* ad ſanan-
dum illos.
18 * Tunc

18 * Tunc ecce *adfuerunt* quidam ferentes in lecto Matt. 9.2.
hominem qui erat paralyticus: & ſtudebant eum in- Marc. 2.3.
ferre, & ponere in ipſius conſpectu.
19 Et quum non inveniſſent qua parte eum infer-
rent, propter turbam, aſcenderunt ſuper domum,
& per tegulas dimiſerunt eum cum lectulo in medium
ante Jeſum.
20 Qui fide eorum viſa, dixit, Heus tu: remiſſa
ſunt tibi peccata tua.
21 Tunc cœperunt ratiocinari Scribæ & Phariſæi,
dicentes, Quis eſt iſte qui loquitur blaſphemias? Quis
poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus?
22 Jeſus autem quum noſſet eorum ratiocinatio-
nes, reſpondens, dixit eis, Quid ratiocinamini in cor-
dibus veſtris.
23 Utrum eſt facilius dicere: Remiſſa ſunt tibi
peccata, an dicere, Surge & ambula?
24 Ut autem ſciatis Filium hominis præditum eſſe
authoritate in terra remittendi peccata (ait paraly-
tico.) Tibi dico, Surge, & ſublato lectulo tuo, pro-
ficiſcere domum tuam.
25 Is autem illicò quum ſurrexiſſet in conſpectu
eorum, ſublato eo in quo jacuerat, abiit domum
ſuum, glorificans Deum.
26 Et ſtupor cepit omnes, & glorificabant Deum:
& repleti ſunt timore, dicentes, Certè vidimus ino-
pinata hodie.
27 ¶ * Poſt hæc verò exiit, & conſpexit publi- Matt. 9.9.
canum nomine Levi, ſedentem ad telonium, & dixit Marc. 2. 14.
ei, Sequere me.
28 Et *ille* relictis omnibus ſurrexit, & ſequutus eſt
eum.
29 Et fecit ei Levi epulum magnum domi ſuæ:
erátque turba multa publicanorum, & aliorum qui
cum ipſis accumbebant.
30 Qui autem ex iis erant Scribæ & Phariſæi, mur-
murabant adverſus diſcipulos ejus, dicentes, Quare
cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis?
31 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Non opus eſt
iis qui ſani ſunt, medico, ſed iis qui malè affecti
ſunt. 1. Tim. 1.15.
32 * Non veni vocatum juſtos, ſed peccatores ad
reſipiſcentiam: Matt. 9. 14.
33 * Ipſi verò dixerunt ei, Quare diſcipuli Jo- Marc. 2. 18.
hannis iejunant crebrò, & deprecationes faciunt, ſi-
militer & diſcipuli Phariſæorum: tui verò edunt &
bibunt?

34 Ipſe autem dixit eis, Num poteſtis facere, ut
filii thalami, quo *tempore* cum ipſis eſt ſponſus, jeju-
nent ?

35 Aderunt autem dies quum tolletur ab eis ſpon-
ſus, tunc jejunabunt illis diebus.

36 Dicebat autem eis etiam per parabolam, Nemo
panniculum novi veſtimenti immittit in veſtimentum
vetus : alioqui & illud novum findit *vetus*, & veteri
non convenit panniculus *ſumptus* ex novo.

37 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres :
alioqui diſrumpet vinum novum utres, & ipſum ef-
fundetur, & utres peribunt :

38 Sed vinum novum in utres recentes injicien-
dum eſt : & utraque conſervantur.

39 Et nemo qui biberit vetus : ſtatim vult novum :
dicit enim, Vetus utilius eſt.

CAP. VI.

1 Diſcipuli ſpicas vellunt Sabbatho. 6 De habente manum aridam. 13 Electio Apoſtolorum. 20 De beatitudinibus & maledictionibus. 27 Inimici diligendi. 46 Quo fructu verbum Dei ſit audiendum.

Matth. 12. 5. *Marc.* 3. 1.

FActum * eſt verò ut Sabbatho altero primo per-
tranſiret per ſata : Vellebant autem ejus diſcipuli
ſpicas, edebántque confricantes manibus.

2 Quidam autem Phariſæorum dixerunt eis, Cur
facitis, quod non licet facere Sabbathis ?

1. Sam. 21. 6.

3 Tunc reſpondens Jeſus dixit eis, * Ne hoc qui-
dem legiſtis quod fecit David quum eſuriret ipſe &
qui cum eo erant ?

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes pro-
poſitionis ſumpſerit, ederítque, ac dederit etiam iis
qui ſecum *erant:* quibus panibus non licet veſci * niſi
ſolis ſacerdotibus.

Exod. 29. 33 *Levit.* 8. 31, *&* 24. 9.

5 Et dicebat eis, Filius hominis Dominus eſt etiam
Sabbathi.

Matt. 12. 9. *Marc.* 3. 1.

6 * Factum eſt verò etiam alio Sabbatho ut ipſe
ingrederetur in Synagogam, ac doceret. Erat autem
ibi quidam cujus manus dextra erat arida.

7 Obſervabant autem eum Scribæ ac Phariſæi, an
Sabbatho ſanaturus eſſet *illum*, ut invenirent accuſa-
tionem *adverſus* eum.

8 At ipſe norat cogitationes eorum : & dixit ho-
mini qui habebat manum aridam, Surge & adſta in
medio. Ille verò ſurgens, aſtitit.

9 Dixit igitur eis Jeſus, Interrogabo vos quiddam,
licet

licet Sabbathis benefacere, an malefacere *cuipiam?*
hominem ſervare an perdere.

10 Et quum eos omnes circumſpexiſſet, ait homini, Extende manum tuam. Ille autem ita fecit: & reſtituta eſt manus ejus ſana ſicut altera.

11 Ipſi autem repleti ſunt amentia: & colloquebantur alii cum aliis, quidnam facerent Jeſu.

12 ¶ Factum eſt autem illis diebus, abiit in montem ad precandum: & pernoctavit *illic*, precans Deum.

13 * Et quum dies ortus eſſet advocavit diſcipulos ſuos, & quum ex ipſis elegiſſet duodecim, quos & Apoſtolos nominavit: *Infra 9. 1. Matt. 10. 1. Marc. 3. 13. & 6. 7.*

14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Johannem, Philippum & Bartholomæum.

15 Matthæum & Thomam, Jacobum Alphæi *filium*, & Simonem qui vocatur Zelotes.

16 Judam Jacobi *fratrem*, & Judam Iſcarioten, qui etiam fuit proditor.)

17 Deſcendit cum eis, ſubſtititque in loco campeſtri: turbáque diſcipulorum ejus, & multitudo magna plebis ex tota Judæa, & Hieruſalem, & à maritima *regione* Tyri & Sydonis, qui venerant ut audirent eum, & ſanarentur à morbis ſuis.

18 Et qui torquebantur à ſpiritibus impuris & ſanabantur.

19 Et tota turba ſtudebat eum tangere, quia virtus ab eo exibat, & ſanabat omnes.

20 * Ipſe verò ſublatis oculis ſuis in diſcipulos dicebat, Beati pauperes: quia veſtrum eſt regnum Dei. *Matt. 5. 2.*

21 * Beati qui nunc eſuritis; quia ſatiabimini, * Beati qui nunc fletis: quia ridebitis. *Eſa. 65. 13. Eſa. 61. 3.*

22 * Beati eritis quum vos oderint homines, & ſeparaverint vos, & convitiati fuerint *vobis*, & nomen veſtrum ut malum ejecerint, propter Filium hominis. *Matt. 5. 11.*

23 Gaudete illo die, & ſalite. Ecce enim merces veſtra multa *eſt* in cœlis nam itidem faciebant Prophetis patres eorum.

24 * Sed væ vobis divitibus: nam reportatis conſolationem veſtram. *Amos 6. 1. Eccl. 31. 8.*

25 * Væ vobis qui impleti eſtis: nam eſurietis, Væ vobis qui ridetis nunc: nam lugebitis & flebitis. *Eſa. 65. 13.*

26 Væ vobis quum benè vobis dixerint omnes homines: nam itidem faciebant pſeudoprophetis patres eorum.

Matt. 5. 44. 27 * Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos
veſtros: benefacite iis qui vos oderunt.
28 Benedicite iis qui devovent vos, & precamini
pro iis qui infeſtant vos.
Matt. 5. 39 29 * Ei qui tibi verberaverit maxillam, præbe &
1. Cor. 6. 7. alteram: & ab eo qui tollit tibi pallium, etiam tuni-
cam ne prohibeto.
30 Cuivis autem petenti abs te, dato: & ab eo
qui tollit *res* tuas, ne repetito.
Matt. 7. 12. 31 * Et prout vultis ut faciant vobis homines, vos
Tob. 4. 16. etiam facite eis ſimiliter.
Matt. 5. 48. 32 Nam ſi diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis
erit gratia? nam & peccatores etiam diligunt eos à
quibus diliguntur.
33 Et ſi benefeceritis iis qui vobis benefaciunt,
quæ vobis erit gratia? nam peccatores idem faciunt.
Matt. 5. 42. 34 * Et ſi mutuum dederitis *iis* à quibus ſperatis
Deut. 15. 8. vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nam & pecca-
tores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant paria.
35 Itáque diligite inimicos veſtros, & benefacite,
& mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces
Matth. 5. 45. veſtra multa: * ac filii eritis illius Altiſſimi, nam ipſe
benignus eſt erga ingratos & malos.
36 Eſtote ergo miſericordes, prout & Pater veſter
miſericors eſt.
Matt. 7. 1. 37 * Ne judicate, & non judicabimini: ne con-
demnate, & non condemnabimini: abſolvite, & ab-
ſolvemini:
Matth. 7. 2. 38 Date, & dabitur vobis, * menſuram, *inquam*,
Marc. 4. 24. bonam, preſſam, agitatam, & ſuperfluentem dabunt
in ſinum veſtrum. Eadem enim menſura qua metimini,
viciſſim metientur vobis *alii*.
Matt. 15. 14. 39 Dicebat autem eis parabolam, * Num potes
cæcus cæco præire? nónne ambo in foveam cadent?
Matt. 10. 24. 40 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum; ſed
Iohan. 13. 16. quiſquis *erat* perfectus *diſcipulus*, erit ut magiſter.
& 15. 20. 41 * Quid autem aſpicis feſtucam quæ *eſt* in oculo
Matth. 7. 1. fratris tui, trabem autem quæ eſt in oculo proprio non
animadvertis?
42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater,
ſine ejiciam feſtucam quæ in oculo tuo eſt, cùm ipſe
trabem quæ eſt in oculo tuo non reſpicias? Hypo-
crita, ejice primùm trabem illam ex oculo tuo: &
tum deſpicies ut ejicias feſtucam quæ eſt in oculo
fratris tui.
43 * Non eſt enim arbor bona quæ ferat fructum
Matt. 7. 17. malum, neq; arbor mala quæ ferat fructum bonum.

 44 * Una-

44 * Unaquæque enim arbor ex fructu proprio Matth.7.16.
cognoſcitur. Neque enim è ſpinis colligunt ficus,
neque è rubo vindemiant uvam.
45 Bonus homo ex bono theſauro cordis ſui pro-
fert bonum: & malus homo ex malo theſauro cordis
ſui profert malum, ex abundantia enim cordis loqui-
tur os ejus.
46 * Quid autem vocatis me Domine, Domine: Matth.7.21.
& non facitis quæ dico? Rom.2.13.
47 Quiſquis venit ad me, & audit ſermones meos, Iac.1.21.
& eos præſtat, indicabo vobis cui ſimilis ſit:
48 Similis eſt cuipiam ædificanti domum, qui fodit
& excavavit, poſuitque fundamentum ſuper petram:
ubi autem venit inundatio, illiſum eſt flumen domui
illi, ſed non potuit eam quatere: fundata enim erat
ſuper petram.
49 Qui autem *eos* ſermones audivit, nec præſtitit,
ſimilis eſt cuipiam qui ædificavit domum ſuam ſuper
ſolum abſque fundamento: cui illiſum eſt flumen:
itaque ſtatim cecidit, fuitq; ruina domus illius magna.

CAP. VII.

2 De ſervo Centurionis. 9 Fides Centurionis. 11 Filius Viduæ ſuſcitatur in Naim. 18 Iohannes mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum. 33 Ejuſdem peculiaris victus ratio. 57 Peccatrix rigat pedes Chriſti.

QUum * autem finiviſſet omnia verba ſua audien- Matth.8.5.
te populo, ingreſſus eſt Capernaum.
2 Centurionis autem cujuſdam ſervus male affe-
ctus, moribundus erat: qui erat ipſi precioſus.
3 Is verò quum audiſſet de Jeſu, miſit ad eum ſe-
niores Judæorum, rogans eum ut veniret & ſervaret
ſervum ſuum.
4 Iſti autem quum veniſſent ad Jeſum, precati ſunt
eum ſtudioſè, dicentes, Certè dignus eſt cui hoc
præbeas,
5 Diligit enim gentem noſtram, & ſynagogam æ-
dificavit nobis.
6 Jeſus ergo proficiſcebatur cum eis: Et quum
jam non longè abiiſſet domo, miſit ad eum Centurio
ille amicos, dicens ei, Domine, ne vexator: neque
enim ſum dignus ut tectum meum ſubeas.
7 Ideò meipſum quidem non ſum dignum arbi-
tratus qui venirem ad te: ſed dic verbo, & ſanabitur
puer meus:
8 Etenim ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus,
habens ſub me milites, & dico huic, Proficiſcere, &

pro-

proficiſcitur: & alteri, veni ac venit: & ſervo meo, Fac hoc, ac facit.

9 Auditis autem his, Jeſus admiratus eſt eum, & converſus dixit turbæ, quæ ipſum ſequebatur, Dico vobis, ne in Iſrael quidem tantam fidem inveni.

10 Et domum reverſi qui miſſi fuerant, ſanum invenerunt ſervum qui ægrotus fuerat.

11 ¶ Et factum eſt *die* ſequenti, proficiſcebatur in civitatem quæ vocatur Naim, & proficiſcebantur cum eo diſcipuli ejus multi, turbáque multa.

12 Ut autem appropinquavit portæ civitatis, ecce, defunctus efferebatur, *qui* unigenitus *erat* matri ſuæ, & ipſi *quidem* viduæ: turbáque civitatis multa erat cum ea.

13 Et Dominus eam intuitus, miſericordia commotus eſt ſuper ea, & dixit, Ne fleto.

14 Quúmque acceſſiſſet, tetigit loculum (ii verò qui portabant ſubſtiterunt) & dixit, Adoleſcens: tibi dico, ſurge.

15 Tunc reſedit qui fuerat mortuus, & cœpit loqui: & *ille* dedit eum matri ſuæ.

16 Cepit autem omnes timor: & glorificabant Deum, dicentes: Certè Propheta magnus ſurrexit inter nos, & certè Deus reſpexit populum ſuum.

17 Pervenitque iſte de eo ſermo in totam Judæam, & in totam regionem circumjacentem.

Matt.11.2. 18 * Et annunciaverunt Johanni diſcipuli ipſius de his omnibus; qui convocatos duos quoſdam è diſcipulis ſuis,

19 Miſit ad Jeſum, dicens, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus?

20 Quum igitur veniſſent ad eum viri illi, dixerunt, Johannes Baptiſta miſit nos ad te, dicens, *Tune* es qui venturus erat, an alium expectabimus?

21 Eâdem autem hora multos ſanavit à morbis, & flagellis & ſpiritibus malis: & cæcis multis viſum gratificatus eſt.

22 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Profecti annunciate Johanni quæ vidiſtis & audiſtis, cæcos viſum recipere, claudos ambulare, leproſos purgari, ſurdos audire, mortuos excitari, pauperibus euangelizari.

23 Beatus eſt autem quicunque non fuerit offenſus in me.

24 Et quum abiiſſent nuntii Johannis, cœpit de Johanne dicere ad turbam, Quid exiiſtis in deſertum ſpectaturi? arundinem quæ à vento agitetur?

25 Sed quid exiiſtis viſuri, hominem mollibus

veſti-

veſtibus amictum: ecce, qui veſtitu honorifico & luxu
utuntur, ſunt in palatiis Regum.
26 Sed quid exiiſtis viſuri? Prophetam? certè
dico vobis, etiam ampliùs quàm Prophetam.
27 Hic eſt de quo ſcriptum eſt, * Ecce mitto nun- Malach. 3.1.
tium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam
tuam coram te.
28 Nam dico vobis, Inter eos genitos è mulieribus,
nemo eſt major Propheta Johanne Baptiſta: ſed qui
minimus eſt in regno Dei major eſt eo.
29 Et *his* auditis, totus populus & publicani juſti-
ficarunt Deum, qui baptizati fuerunt Baptiſmo Jo-
hannis.
30 Phariſæi autem & Legis interpretes conſilium
Dei rejecerunt adverſus ſemetipſos, non baptizari
ab eo.
31 * Dixit autem Dominus, Cui ergo aſſimilabo Matt. 11.16.
homines nationis iſtius? *&* cui rei ſimiles ſunt?
32 * Similes ſunt puerulis qui ſedent in foro, &
qui acclamant alii aliis, & dicunt, Cecinimus vobis
tibiis, & non ſaltaſtis: lamentati ſumus vobis & non
fleviſtis.
33 Venit enim Johannes Baptiſta neque edens
panem, neque bibens vinum: & dicitis, dæmonium
habet.
34 Venit filius hominis edens ac bibens, & dicitis,
Ecce homo edax, & vini potor, amicus publicanorum
& peccatorum.
35 Sed juſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis om-
nibus.
36 ¶ Rogavit autem eum quidam ex Phariſæis, ut
cum ipſo veſceretur: itaque ingreſſus domum Phari-
ſæi, diſcubuit.
37 Et ecce, mulier, qui fuerat in urbe peccatrix,
quum cognoviſſet eum accubuiſſe in domo Phariſæi,
allato alabaſtro unguenti:
38 * Et ſtans apud pedes ejus, & capillis capitis Iohan. 11.2.
ſui extergebat, & deoſculabatur pedes ejus, & un-
guento ungebat.
39 Quum autem *id* vidiſſet Phariſæus qui voca-
verat eum, dixit apud ſe, Hic ſi eſſet Propheta, noſ-
ſet quæ & qualis ſit ea mulier quæ tangit ipſum: nam
eſt peccatrix.
40 Tunc reſpondens Jeſus, dixit ei, Simon, ha-
beo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magi-
ſter, dic.
41 Duo debitores, *inquit Ieſus*, erant cuidam cre-
ditori;

41 Duo debitores, *inquit Ieſus*, erant cuidam cre-
ditori; unus debebat denarios quingentos, alter verò
quinquaginta.
42 Quum autem illi non eſſent ſolvendo, gratifica-
tus eſt utriſque. Horum igitur, dic, uter eum plus
diliget?
43 Reſpondens verò Simon dixit, Exiſtimo eum cui
plus gratificatus eſt. At ille dixit ei, Rectè judicaſti.
44 Et converſus ad mulierem, dixit Simoni, Vides
hanc mulierem: Ingreſſus ſum domum tuam, aquam
pedibus meis non dediſti, hæc autem lachrymis riga-
vit pedes meos, & capillis capitis ſui extersit.
45 Oſculum mihi non dediſti, hæc autem ex quo
intravi, non intermiſit deoſculari pedes meos.
46 Oleo caput meum non unxiſti, hæc autem un-
guento unxit pedes meos.
47 Cujus rei gratia dico tibi, remiſſa eſſe peccata
ejus multa: nam dilexit multum. Cui autem paululum
remittitur, paululum diligit.
48 Dixit autem ei, Remiſſa ſunt tibi peccata.
49 Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere in-
ter ſe, Quis eſt hic, qui etiam peccata remittit?
50 Dixit autem ad mulierem, Fides tua te ſervavit:
vade in pace.

CAP. VIII.

2 Mulieres miniſtrantes Chriſto de facultatibus ſuis. 4 Parabola ſeminantis. 16 Lucerna. 19 Mater & fratres Chriſti. 22 Chriſtus ventis imperat. 26 De legione. 37 Gergeſæi Chriſtum rejiciunt. 40 Iairi filia ſanatur. 43 Mulier à fluxione ſanguinis ſanatur. 52 Fletus ob mortuos.

ET factum eſt deinceps, ipſe iter faciebat per ſin-
gulas urbes & vicos, prædicans & euangelizans
regnum Dei: & duodecim illi *erant* cum eo.
2 Et quædam mulieres quas ſanaverat à ſpiritibus
malis & morbis, Maria quæ vocabatur Magdalena,
* ex qua ſeptem dæmonia exierant:
Marc. 16. 9. 3 Et Johanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis,
& Suſanna, & aliæ multæ quæ miniſtrabant ei ex fa-
cultatibus ſuis.
Matth. 13. 3. 4 * Quum autem multa turba conveniret, & qui in
ſingulis urbibus erant, proficiſcerentur ad eum, dixit
per parabolam:
5 Quidam qui ſeminabat, exiit ad ſeminandum ſe-
men ſuum: & in ſeminando, aliud cecidit in viam, &
conculcatum eſt, & volucres cœli devorarunt illud.

6 Et aliud cecidit ſuper petras, & enatum exaruit,
quia non habebat humorem.
7 Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ
ſuffocaverunt illud.
8 Et aliud cecidit in terram bonam, & quum ena-
tum eſſet, edidit fructum centuplum. Hæc dicens cla-
mabat, Qui habet aures ad audiendum, audiat.
9 Interrogabant autem eum diſcipuli ejus, dicentes,
quæ eſſet iſta parabola.
10 Ipſe verò dixit *eis*, Vobis datum eſt noſſe my-
ſteria regni Dei, reliquis autem per parabolas *loquor*,
ut * videntes non videant, & audientes non intelligãt. *Eſa.* 6. 9.
11 * Eſt autem hæc parabola: Semen eſt ſermo *matt.* 13. 14.
Dei. *marc.* 4. 12.
12 Qui autem in viam, ii ſunt qui audiunt, deinde *ioh.* 12. 40.
venit diabolus, & tollit ſermonem è corde eorum, ne *act.* 18. 26.
quum crediderint, ſerventur. *rom.* 11. 8.
13 Qui verò ſuper petram, ii *ſunt* qui quum audie- *Matt.* 13. 18.
rint, cum gaudio excipiunt ſermonem: ſed iſti radi- *marc.* 4. 15.
ces non habent, qui ad tempus credunt, & tempore
tentationis abſcedunt.
14 Quod autem in ſpinas cecidit, ii ſunt qui audie-
runt: ſed profecti, à ſollicitudinibus & divitiis ac vo-
luptatibus vitæ ſuffocantur, nec fructum perferunt.
15 Quod autem in bonam terram *cecidit*, ii ſunt
qui corde honeſto ac bono, auditum ſermonem re-
tinent, & fructum afferunt per patientiam.
16 * Nemo porrò lucernam accenſam operit vaſe, *Matth.* 5. 15.
aut ſubter lectum ponit: ſed candelabro imponit, ut *marc.* 4. 21.
qui ingrediuntur videant lumen. *infra* 11. 33.
17 * Non eſt enim *quicquam* occultum quod non *Matt.* 10. 26.
ſit futurum manifeſtum: nec abſconditum quod non *Marc.* 4. 22.
ſit cognoſcendum, & venturum in apertum. *infra* 12. 2.
18 Videte ergo quomodo audiatis. * Quiſquis *matt.* 13. 12.
enim habet, dabitur ei: & quicunq; non habet, etiam *&* 25. 29.
quod videtur habere, tolletur ab eo. *marc* 4. 25.
19 ¶ * Venerunt autem ad eum mater & fratres *infra* 19. 26.
ejus, & non poterant eum convenire propter *Matt.* 12. 46.
turbam. *Marc.* 3. 31.
20 Et annuntiatum eſt ei, dicentibus *nonnullis*, Ma-
ter tua & fratres tui ſtant foris, cupientes te videre.
21 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Mater mea &
fratres mei, iſti ſunt, qui ſermonem Dei audiunt, &
eum præſtant.
22 ¶ * Factũ eſt autem quodam die, ipſe ingreſſus *Matt.* 8. 23.
eſt in navigium, ac diſcipuli ejus: & dixit eis, Tranſe- *Marc.* 4. 36.
amus in ulteriorem ripam ſtagni: & provecti ſunt.

23 Navi-

23 Navigantibus autem eis, ſopitus eſt, & deſcen-
dit turbo venti in ſtagnum & complebantur, ac peri-
clitabantur.

24 Accedentes autem expergefecerunt eum, di-
centes, Magiſter, magiſter, perimus. Ipſe verò ex-
perrectus objurgavit ventum ac fluctuationem aquæ,
& ceſſaverunt, factáque eſt tranquillitas.

25 Dixit autem eis, Ubi eſt fides veſtra? Timen-
tes autem mirati ſunt, dicentes alii ad alios, Quiſnam
iſte eſt, ut ventis quoque & aquæ imperet, & auſcul-
tent ei?

Matt. 8. 28. *Marc.* 5. 1.

26 * Et navigarunt in regionem Gadarenorum
quæ eſt in oppoſita ripa Galilææ

27 Ipſi autem egreſſo in terram, occurrit ex urbe
vir quidam, qui habebat dæmonia à temporibus mul-
tis, & veſtimento non induebatur: neque in ulla do-
mo manebat, ſed in monumentis.

28 *Is* ergò quum vidiſſet Jeſum, & exclamaſſet,
accidit ei *ad pedes*, & voce magna dixit, Quid mihi
tecum Jeſu fili Dei altiſſimi? rogo te ne me torqueas.

29 Præcipiebat enim ſpiritui impuro ut exiret ab
eo homine, nam à multo tempore corripuerat eum:
itáque victus *ille* catenis & pedicis cuſtodiebatur:
ſed diruptis vinculis agitabatur à dæmone in de-
ſerta.

30 Interrogavit autem eum Jeſus, dicens, Quod
tibi nomen eſt? Ipſe verò dixit, Legio, nam dæmo-
nia multa ingreſſa erant in eum.

31 Et rogabant eum ne imperaret ipſis ut abirent
in abyſſum.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum paſ-
centium in monte: & rogabant eum *dæmonia*, ut per-
mitteret ipſis in illos ingredi. Et permiſit eis.

33 Egreſſa autem dæmonia ex eo homine, ingreſ-
ſa ſunt in porcos, & grex ruit è præcipitio in ſtagnum,
& ſuffocatus eſt.

34 Quum autem paſtores vidiſſent quod factum
fuerat, fugerunt: & profecti aununtiaverunt in urbem
& in agros.

35 Exierunt igitur ut viderent quod factum erat:
venerúntque ad Jeſum, & invenerunt hominem illum
à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſanæ mentis, ſe-
dentem ad pedes Jeſu; & timuerunt.

36 Annunciaverunt autem ipſis etiam ii qui vi-
derant, quomodo liberatus fuiſſet qui fuerat dæmo-
niacus.

37 Et rogavit eum tota multitudo circumjacentis
regio-

regionis Gadarenorum, ut diſcederet ab ipſis, qui
magno timore tenebantur: ipſe autem ingreſſus na-
vigium reverſus eſt.
38 Rogavit autem eum vir ille, à quo dæmonia
exierant, ut eſſet cum eo: ſed dimiſit eum Jeſus
dicens:
39 Reverte domum tuam, & narra quanta tibi
præſtiterit Deus. Abiit igitur prædicans per totam
urbem quanta ipſi præſtitiſſet Jeſus.
40 ¶ Factum eſt autem quum revertiſſet Jeſus,
excepit eum turba: nam omnes expectabant eum.
41 * Et ecce venit quidam cui nomen Jairus, qui *Matth. 9. 18*
erat præfectus Synagogæ, quúmque accidiſſet ad pe- *Marc. 5. 22.*
des Jeſu, rogabat eum ut ingrederetur domũ ipſius.
42 Quoniam erat ei unigenita filia quaſi annorum
duodecim, eáque moriebatur. Inter eundum verò
turba coarctabat eum.
43 Mulier autem quæ erat in fluxione ſanguinis ab
annis duodecim, & in medicos impenderat totum
victum, nec ab ullo potuerat curari,
44 Quum acceſſiſſet à tergo, tetigit fimbriam pal-
lii ipſius: & illicò ſubſtitit fluxio ſanguinis ejus.
45 Tunc ait Jeſus, Quis *eſt* qui me tetigit? Ne-
gantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cum eo
erant, Magiſter, turba te conſtringit & opprimit, &
dicis, Quis *eſt* qui me tetigit.
46 Jeſus autem ait, Tetigit me aliquis: nam ego
cognovi virtutem à me prodiiſſe.
47 Quum autem mulier illa vidiſſet ſe non latuiſſe,
tremens venit, & accidens ei *ad pedes*, declaravit ei
in conſpectu totius populi, quam ob cauſam tetigiſſet
eum, & quomodo ſanata fuerat illicò.
48 Ipſe verò dixit ei, Confide filia, fides tua te
ſervavit: vade cum pace.
49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præfecto
ſynagogæ, dicens ei, Mortua eſt filia tua: ne vexa
magiſtrum.
50 Jeſus autem *hoc* audito, reſpondit ei, Ne me-
tue, crede ſolummodo: & ſervabitur.
51 Ingreſſus verò domum, non permiſit ingredi
quenquam niſi Petrum & Jacobum & Johannem, &
patrem ac matrem puellæ.
52 Flebant autem omnes, & plangebant eam: ipſe
verò dixit, Ne flete, non eſt mortua ſed dormit.
53 Et deridebãt eum, quòd ſcirent eſſe mortuam.
54 Ipſe verò ejectis foras omnibus, & prehenſa
manu ejus clamavit dicens, Puella, ſurge.
55 Et

55 Et reverſus eſt ſpiritus ejus, ac ſurrexit illico, &
ipſe præcepit ut ei daretur cibus.
56 Et obſtupuerunt parentes ejus: ipſe verò præ-
cepit eis ut nulli dicerent quod factum fuerat.

CAP. IX.

2 Mittuntur Apoſtoli ad prædicandum. 7 & 19 Opinio vulgi de Chriſto. 13 De quinque panibus & duobus piſcibus. 20 Confeſſio Apoſtolorum. 24 Perdere animam. 35 Chriſtus audiendus 37 Lunaticus. 47 Contentio Apoſtolorum de primatu. 49 Quidam ejiciens dæmonia nomine Chriſti 35 Samaritani nolunt Chriſtum recipere. 56 Vindicta prohibita. 57 59. 61 De tribus Chriſtum ſequi volentibus, ſed diverſis rationibus.

CONvocatis * autem *Ieſus* duodecim diſcipulis
ſuis, dedit eis vim ac poteſtatem in omnia dæ-
*Matt.*10.1. monia, & morbos ſanandi.
Marc. 3.13. 2 * Miſitque eos ut prædicarent regnum Dei, &
& 6.7. ſanarent ægrotos.
Matt 10.7. 3 * Et dixit eis, Nihil ſumite ad iter, neque virgas,
Matt. 10.9. neque peram, neque panem, neque pecuniam: neque
*Marc.*6.8. binas tunicas habere.
4 Et in quamcunque domum intraveritis, illic ma-
nete, & illinc exite.
Infra 10.11. 5 * Et quicunque non receperint vos, exeuntes ex
*Matt.*10 14. urbe illa, etiam pulverem à pedibus veſtris excutite,
Marc. 6.11. *ut ſit* teſtimonio adverſus eos.
*Act.*13.51. 6 Exeuntes igitur obibant ſingulos vicos euange-
lizantes, & ſanantes ubique.
7 ¶ * Audivit autem Herodes Tetrarcha omnia
*Matt.*14.1. quæ fiebant ab eo & hæſitabat, propterea quòd di-
Marc. 6.14. cebatur à quibuſdam Johannem excitatum eſſe à
mortuis:
8 A quibuſdam verò, Eliam apparuiſſe: *ab* aliis
autem prophetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.
9 Tunc ait Herodes, Johannem ego decollavi: quis
eſt autem iſte de quo ego talia audio? Et ſtudebat
eum videre.
10 ¶ * Reverſi autem Apoſtoli narraverunt ei
*Marc.*6.32. quæcunque fecerant. * Et *ipſe* aſſumptis illis ſeceſſit
*Matt.*14.13. privatim in locum deſertum urbis quæ vocabatur
Bethſaida.
11 Quod quum cognoviſſet turba, ſequuta eſt
eum: *ipſe* autem excepit eos, & loquebatur eis de
regno Dei: & eos quibus ſanatione opus erat,
ſanabat.

12 * Dies

12 * Dies autem cœperat inclinare, & accedentes Matt. 14. 15.
duodecim dixerunt ei, Dimitte turbam, ut abeuntes Marc. 6. 36.
in circumjacentes vicos & agros, *illuc* divertant, & Iohan. 6. 5.
inveniant cibaria, nam hic in loco deſerto ſumus.

13 *Ipſe* verò dixit eis, Date ipſis vos quo veſcantur. Ipſi verò dixerunt, Non ſunt nobis plus quàm quinque panes & duo piſces, niſi nos profecti emamus toti huic populo eſcas.

14 Aderant enim quaſi viri quinquies mille. Ait autem diſcipulis ſuis, Facite ut diſcumbant per ſingulos quoſque diſcubitus quinquageni.

15 *Ipſi* igitur ita fecerunt, & diſcubuerunt *illi* omnes.

16 *Ipſe* verò, acceptis quinque illis panibus & duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlum, benedixit eis: & fregit dedítque diſcipulis ut apponerent turbæ.

17 Comederunt igitur omnes illi, & ſaturati ſunt: & ſublatum eſt quod ſuperfuit ipſis fragmentorum, cophini duodecim.

18 ¶ * Et factum eſt quum ipſe ſolus precaretur, Matt. 16. 13.
erant cum eo diſcipuli, interrogavitque eos dicens: Marc. 8. 27.
Quem me dicit eſſe turba.

19 Ipſi autem reſpondentes dixerunt, Johannem Baptiſtam: alii autem Eliam: alii verò Prophetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.

20 Dixit autem eis, Vos verò quem me eſſe dicitis? Reſpondens autem Petrus dixit, Chriſtum illum Dei.

21 Ipſe verò interminatus eis, præcepit ut nulli hoc dicerent.

22 Dicens, * Oportet Filium hominis multa pati, & Matt. 17. 22.
reprobari à ſenioribus & principibus Sacerdotum & Marc. 8. 31.
Scribis, & trucidari, & tertia die excitari.

23 * Dicebat autem omnibus, Si quis vult me ſe- Infra 14. 27.
qui, abdicet ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quo- Matt. 10. 38.
tidie, & ſequatur me. & 16. 24.

24 * Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſerva- marc. 8. 34.
re, perdet eam: quiſquis verò perdiderit animam Infra 17. 33.
ſuam mea cauſa, is ſervabit eam. matt. 10. 39.

25 * Quid enim prodeſt cuipiam, ſi lucretur uni- & 16. 29.
verſum mundum, ſeipſum autem perdat, ſive *ſeipſo* marc. 8. 35.
mulctetur? Iohan. 12. 25.

26 Quem enim puduerit mei ac meorum ſermo- Marc 9. 26.
num, ejus pudebit Filium hominis, quando venerit
cum gloria ſua & Patris, ſanctorúmque Angelorum.

27 Dico autem vobis, Vere ſunt quidam ex iis qui hic adſtant, qui nequaquam guſtabunt mortem uſquedum viderint regnum Dei.

28 * Factum

Infra 12. 9. 28 * Factum eſt autem, poſt hæc verba quaſi
Matt. 10.33 dies octo *interceſſerant*, quum aſſumptis Petro & Jo-
Marc. 8.38. hanne & Jacobo, aſcendit in montem ut precaretur.
2.*Tim.* 2. 12. 29 Et facta eſt inter precandum ſpecies vultus ejus
Matt. 16.28. alia, & veſtitus ejus albus ac refulgens.
Marc. 9.1. 30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum eo, qui
Matth. 17.1. erant Moſes & Elias:
Marc. 9. 2. 31 Qui viſi cum gloria, dicebant ipſius exitum,
quo futurum erat ut defungeretur in Hieruſalem.
32 Petrus verò & qui cum ipſo erant, gravati erant
ſomno: quum autem evigilaſſent, viderunt gloriam
ejus, & duos illos viros qui ſtabant cum eo.
33 Et factum eſt quum illi diſcederent ab eo, dixit
Petrus ad Jeſum, Magiſter, bonum eſt nos hic eſſe:
atque *adeò* faciemus tria tabernacula, unum tibi, &
unum Moiſi, & unum Eliæ: neſciens quid diceret.
34 Hæc autem ipſo dicente, extitit nubes quæ in-
umbravit eos; timuerunt autem dum ingrederentur
in nubem.
35 Et vox extitit è nube, dicens, Hic eſt Filius ille
meus dilectus, ipſum audite.
36 Et poſtquam vox illa extitiſſet, inventus eſt Je-
ſus ſolus: ipſi autem ſiluerunt, & nulli declararunt per
id tempus quicquam eorum quæ viderant.
Matt. 17. 9. 37 * ¶ Factum eſt autem ſequenti die, quum ipſi
Marc. 9.9. deſcendiſſent è monte, occurrit ei turba multa.
38 Et ecce, quidam è turba exclamavit dicens,
Magiſter, rogo te, reſpice ad filium meum: nam uni-
genitus eſt mihi.
39 Et ecce, ſpiritus arripit eum, & *ipſe* repentè
clamat, & *ſpiritus* diſcerpit eum ſpumantem, & vix
diſcedit ab eo conterens eum.
40 Et rogavi diſcipulos tuos ut ipſum ejicerent,
ſed non potuerunt.
41 Reſpondens autem Jeſus ait, O natio incredula
& perverſa, quouſque tandem ero apud vos, & tole-
rabo vos? Adduc filium tuum huc.
42 Quum autem adhuc accederet, laceravit eum
dæmonium & diſcerpſit; objurgavit autem Jeſus
ſpiritum impurum, & ſanavit puerum & reddidit eum
patri ſuo.
43 Percellebantur igitur omnes ſuper magnifica
Dei virtute. Omnibus verò mirantibus ſuper omni-
bus que faciebat, dixit diſcipulis ſuis,
44 * Reponite vos in aures veſtras ſermones iſtos:
Matt. 17.22. futurum eſt enim ut Filius hominis tradatur in manus
Marc. 9.31. hominum.

45 Ipſi

45 Ipſi verò ignorabant dictum illud, eratque ipſis
occultum, adeò ut illud non ſentirent, & timebant
eum interrogare de hoc dicto.
45 * Incidit autem diſceptatio inter eos, quis eſſet Matth.18.1.
eorum maximus. Marc.9.34.
47 Jeſus verò viſa cogitatione cordis ipſorum, ac-
ceptum puerulum ſtatuit apud ſe.
48 Et dixit eis, Quicunque exceperit puerulum
hunc nomine meo, me excipit: & quicunque me ex-
ceperit, excipit eum qui me miſit: nam qui minimus
eſt inter vos omnes, is erit magnus.
49 * Reſpondens autem Johannes ait, Magiſter, Matth.9.38.
vidimus quendam ſub nomine tuo ejicientem dæmo-
nia, & prohibuimus eum: quia te non ſequitur no-
biſcum.
50 Et dixit eis Jeſus, Ne prohibete *illum:* qui
enim non eſt adversùm nos, pro nobis eſt.
51 ¶ Factum eſt autem quum impleretur tempus
quo ſurſum reciperetur, tum ipſe ſeſe obfirmavit ut
proficiſceretur in Hieruſalem.
52 Miſitque nuntios ante faciem ſuam: qui profe-
cti ingreſſi ſunt in vicum Samaritanorum: ut pararent
ei *hoſpitium.*
53 Sed *illi* non receperunt eum, quòd habitum
præferret proficiſcentis in Hieruſalem.
54 Quum autem hoc vidiſſent diſcipuli ejus Jaco-
bus & Johannes, dixerunt, Domine, vis dicamus ut
ignis deſcendat è cœlo, & conſumat eos, ut etiam
* Elias fecit?
55 Sed converſus Jeſus objurgavit eos, dicens, 2. Reg.1.10.
Neſcitis cujus ſpiritus vos ſitis. 12.
56 Filius enim hominis non venit ut perderet ani-
mas hominum, ſed ut ſervaret. Abierunt igitur in ali-
um vicum.
57 ¶ Factum eſt autem proficiſcentibus ipſis, qui-
dam in via dixit ei, * Sequar te quocunque ieris, Matt.8.19.
Domine.
58 Dixit autem ei Jeſus, Vulpes luſtra habent, &
volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet
ubi caput reclinet.
59 Ait autem ad alium *quendam,* Sequere me. Ille
verò dixit, Domine, permitte mihi ut priùs abeam ac
ſepeliam patrem meum.
66 Dixit autem ei Jeſus, Sine ut mortui ſepeliant
mortuos ſuos: tu verò profectus annuntia regnum Dei.
61 Dixit autem etiam alius, Sequar te Domine:
ſed

ſed permitte mihi priùs ut valedicam iis qui ſunt domi meæ.

62 Ait autem ei Jeſus, Nemo qui manu ſua admota aratro, reſpexerit ad ea quæ retrò *ſunt*, appoſitus eſt ad regnum Dei.

CAP. X.

1 Septuaginta Diſcipuli. 10 Ingratis urbibus impietas objicitur. 17 Diſcipulos redeuntes humilitatis admonet. 20 Proximus quis. 38 De Martha & ſorore Maria.

POſt hæc autem deſignavit Dominus etiam alios ſeptuaginta, miſitque eos binos ante faciem ſuam in omnem urbem & locum quò futurum erat ut ipſe veniret.

Matt. 9.37. 2 Dicebat igitur eis, * Meſſis quidem multa, ſed operarii pauci: rogate ergò Dominum Meſſis, ut emittat operarios in meſſem ſuam.

Matt.10.16. 3 * Abite: Ecce, ego mitto vos ut agnos in medium luporum.

2.Reg.4.29. 4 Ne portate crumenam, neque peram, neq; calceamenta: & neminem in via * ſalutaveritis.

Matt.10.12. *Marc.6,10.* 5 * In quamcunque domum ingrediemini, primùm dicite, Pax huic domui.

6 Quòd ſi fuerit illic quiſpiam filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra: ſin minùs, ad vos revertetur.

7 Manete autem in ea ipſa domo, edentes & bibentes quæ ab ipſis *appoſita fuerint*, * dignus enim eſt operarius mercede ſua. Ne tráſite è domo in domum.

Deut. 24.14. *Matt. 10.10.* *1.Tim. 5. 18.* *Matt.10.11.*

8 * Sed & in quamcunq; urbem ingreſſi fueritis, & exceperint vos, edite quæ apponuntur vobis.

9 Et ſanate ægrotos qui in ea fuerint, & dicite eis, Appropinquavit ad vos regnum Dei.

10 In quamcunque autem urbem ingreſſi fueritis, & non exceperint vos, egreſſi in plateas ejus, dicite:

Supra 9. 5. *Act.13. 51.* *& 18.6.* 11 * Etiam pulverem qui adhæſit nobis ex urbe veſtra, vobis abſtergimus: tamen hoc ſcitote, appropinquaſſe ad vos regnum Dei.

12 Dico autem vobis, Sodomorum conditionem die illa tolerabiliorem fore quàm urbis illius.

Matt. 11.21. 13 * Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaida: nam ſi in Tyro & Sydone editæ fuiſſent virtutes, quæ editæ ſunt apud vos, olim cum ſacco & cinere ſedentes reſipuiſſent.

14 Ideò Tyri & Sydonis tolerabilior erit conditio quàm veſtra.

15 Et tu Capernaum quæ uſque ad cœlum ſublata
es, uſque ad inferos deprimeris. *Matt.* 10.40.
16 * Qui vos audit, me audit: & qui vos rejicit, *Iohan.* 13.20.
me rejicit: qui verò me rejicit, rejicit eum qui
miſit me.
17 Reverſi ſunt autem ſeptuaginta cum gaudio,
dicentes, Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis
per nomen tuum.
18 *Ipſe* autem dixit eis, Spectabam Satanam ut
fulgur è cœlo cadentem.
19 Ecce, do vobis poteſtatem calcandi ſerpentes
& ſcorpiones, & ſupra omnem vim inimici: & nihil
vos lædet.
20 Sed de eo ne gaudete quòd ſpiritus vobis ſubji-
ciantur: gaudete verò potiùs quòd nomina veſtra
ſcripta ſunt in cœlis.
21 ¶ * Eo ipſo momento exultavit Jeſus ſpiritu, *Matt.* 11.24.
& dixit, Gloriam tibi tribuo Pater, Domine cœli &
terræ, quòd hæc abſconderis à ſapientibus & intel-
ligentibus, & detexeris ea infantibus: etiam Pater
quia placuit ita tibi.
22 Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo: & nemo
novit quis ſit Filius, niſi Pater: & quis ſit Pater, niſi
Filius, & cuicunque voluerit Filius detegere.
23 Et converſus ad diſcipulos, privatim dixit *eis*,
* Beati oculi qui vident quæ vos videtis.
24 Dico enim vobis, multos Prophetas & Reges *Matt.* 13.16.
cupiviſſe videre quæ vos videtis, nec vidiſſe: & audire
quæ auditis, nec audiviſſe.
25 * Tunc ecce, quidam Legis interpres ſurrexit, *Matt.* 22.35.
tentans eum, & dicens, Magiſter, quid faciendo, vitam *Marc.* 12.28.
æternam poſſidebo?
26 At ille dixit ei, in lege quid ſcriptum eſt? quo-
modo legis?
27 Ille verò reſpondens, dixit, * Diliges Domi- *Deut.* 6.5.
num Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima
tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua:
* & proximum tuum ut teipſum. *Levit.* 19.18.
28 Tum *ipſe* dixit ei, Rectè reſpondiſti: hoc fac,
& vives.
29 Ille autem volens juſtificare ſeipſum, dixit Jeſu,
Et quis eſt meus proximus?
30 Excipiens autem Jeſus dixit, Quidam deſcen-
debat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latro-
nes, qui expoliato eo plagis impoſitis abierunt, *eo*
ſemivivo relicto.
31 Fortè autem Sacerdos quidam deſcendit per
ean-

candem viam: : qui viſo eo, ex adverſo præteriit.
32 Similiter & Levita, quum veniſſet ad eum lo-
cum, & illum vidiſſet, præteriit ex adverſo.
33 Samaritanus autem quidam iter faciens, venit
ad eum, & eo viſo, miſericordia intima commo-
tus eſt:
34 Et accedens obligavit ejus vulnera, infundens
oleum ac vinum, & ipſum impoſitum ſuo jumento,
duxit in diverſorium, & ejus curam egit.
35 Poſtero autem die abiens, prolatos duos dena-
rios dedit hoſpiti, & dixit ei, Curam ipſius age: &
quodcunque præterea inſumpſeris, ego quum redie-
ro, reddam tibi.
36 Quis igitur horum trium tibi videtur proximus
fuiſſe illi qui incidit in latrones?
37 Ille autem dixit, Is qui uſus eſt miſericordia
erga eum. Ait igitur ei Jeſus, Abi & tu fac ſimiliter.
38 ¶ Factum eſt verò inter eundum, ipſe ingreſſus
eſt in quendam vicum: mulier autem quædam Mar-
tha nomine excepit eum domum ſuam.
39 Et huic erat ſoror quæ vocabatur Maria, quæ
etiam aſſidens ad pedes Jeſu, audiebat ipſius ſer-
monem.
40 Martha verò diſtrahebatur circa frequens mini-
ſterium; ſuperveniens igitur ait, Domine, non eſt tibi
curæ quòd ſoror mea reliquit me ut ſola miniſtrem?
Dic ergo ei ut mihi viciſſim opituletur.
41 Reſpondens autem dixit ei Jeſus, Martha, Mar-
tha, ſolicita es, & fatigis de multis:
42 Atqui una re opus eſt; Maria verò bonam
partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAP. XI.

*2 Docet Apoſtolos orare. 14 Dæmonium mutum eji-
citur. 27 Mulier è turba vocem extollens. 29 Judæi
ſigna petunt. 38 A Phariſæo invitatus, externam
ſanctimoniæ larvam corripit.*

ET factum eſt quum ipſe precaretur quodam in
loco, ut ceſſavit, dixit ei quidam ex ejus diſcipu-
lis, Domine, doce nos precari, prout & Johannes do-
cuit diſcipulos ſuos.
Matth.9.9. 2 * Dixit autem eis, quum precamini, dicite,
PATER noſter qui es in cœlis, ſanctificetur no-
men tuum: veniat regnum tuum: fiat voluntas tua,
ſicut in cœlo, etiam in terra.
3 Panem noſtrum quotidianum da nobis in diem.

4 Et

4 Et remitte nobis peccata noſtra: etenim ipſi re-
mittimus omnibus qui nobis debent. Et ne nos indu-
cas in tentationem, ſed libera nos à malo.
5 Dixit etiam eis, Quis veſtrûm habebit amicum,
& proficiſcetur ad eum media nocte, & dicet ei,
Amice, da mihi mutuò tres panes:
6 Quoniam amicus meus venit de via ad me, &
non habeo quod apponam ei.
7 Et ille intus reſpondens dicat, Ne mihi mole-
ſtiam exhibe: jam oſtium clauſum eſt, & pueruli mei
mecum ſunt in cubili: non poſſum ſurgere & dare
tibi.
8 Dico vobis, etiamſi non dederit ei ſurgens, eò
quòd amicus ejus ſit: at certè propter importunita-
tem ejus ſurget, ac dabit ei quotquot ſunt ei opus. *Matt.*7.7.&
9 * Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: 21. 22.
quærite & invenietis: pulſate, & aperietur vobis. *Marc.* 11.14
10 * Quiſquis enim petit, accipit: & qui quærit, *Iohan.*14.13.
invenit: & pulſanti aperietur. *&* 16. 23.
11 * Ecquis autem ex vobis pater, ſi filius *ab eo* *Iacob.* 1.5.
petierit panem, lapidem ei dabit? aut ſi piſcem, num *Matt.* 7.8.9.
pro piſce dabit ei ſerpentem?
12 Aut ſi petierit ovum, num dabit ei ſcorpium?
13 Si vos igitur qui mali eſtis, noſtis bona dona
dare liberis veſtris: quanto magis Pater veſter cœle-
ſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus ab ipſo.
14 ¶ * Ejecit etiam dæmonium quod erat mutum: *Matt.*9.33.
factum eſt autem, egreſſo dæmonio, loquutus eſt mu- *&* 12.22.
tus, & mirata eſt turba. *Marc.*3.10.
15 Quidam verò ex eis dixerunt, Per Beelzebub *Matt.*9.34.
principem dæmoniorum ejicit dæmonia. *Marc.*3.22.
16 Et alii *eum* tentantes, ſignum è cœlo petebant
ab eo.
17 Ipſe verò quum noſceret cogitationes eorum,
dixit eis, * Omnem regnum diſſidens adverſus ſeſe, *Matt.*12.25.
vaſtatur: & domus adverſus ſeſe diſſidens, cadit. *Marc.*3.24.
18 Quòd ſi etiam Satanas adverſus ſeipſum diſſi-
det, quomodo ſtabit regnum ejus? Nam dicitis, per
Beelzebub ejicere me dæmonia.
19 Quòd ſi ego per Beelzebub ejicio dæmonia,
filii veſtri per quem ejiciunt? propterea ipſi erunt
veſtri judices.
20 Sin autem digito Dei ejicio dæmonia, nempe
pervenit ad vos regnum Dei.
21 Quum validus quiſpiam armatus cuſtodit aulam
ſuam, in pace ſunt ea quæ habet.
22 Poſtquam verò quiſpiam eo validior invadens

vicerit eum, totam armaturam ejus aufert qua confi-
debat, & ſpolia ejus diſtribuit.
23 Qui non eſt mecum adversùm me eſt: & qui
non cogit mecum ſpargit.
Matt. 12.43. 24 * Quum impurus ſpiritus exierit à quopiam,
tranſit per arida loca, quærens requiem & non inve-
niens, dicit, Revertar domum meam unde exivi.
25 Veniens igitur invenit eam verſam & ornatam.
26 Tunc proficiſcitur & accipit ſeptem alios ſpi-
Hebr. 6.4. ritus pejores quàm ſit ipſe: & ingreſſi habitant illic,
2. Pet. 2.20. ſitque * ultima conditio hominis illius deterior priore.
27 Factum eſt autem quum hæc diceret, attollens
vocem quædam mulier è turba, dixit ei, Beatus ven-
ter qui te portavit, & ubera quæ ſuxiſti.
28 Ipſe autem dixit, Imò verò beati qui audiunt
ſermonem Dei, & eum obſervant.
Matt. 12.38 29 ¶ * Quum autem turba congregaretur apud
eum, cœpit dicere, Gens hæc ſcelerata eſt: ſignum
requirit, ſed ſignum non dabitur ei, niſi ſignum illud
Jona. 2.1. * Jonæ Prophetæ.
30 Nam prout fuit Jonas ſignum Ninivitis, ita
etiam erit filius hominis iſti genti.
1. Reg. 10.1. 31 * Regina Auſtri ſurget in judicio cum viris gen-
2. Par. 9.1. tis hujus, & condemnabit eos, quòd venerit à termi-
nis terræ ut audiret ſapientiam Salomonis! & ecce,
plus quàm Solomon *eſt* hoc in loco.
32 Viri Ninivitæ reſurgent in judicio cum gente
Jona 3.5. iſta, & condemnabunt eam: * quòd ad præconium
Jonæ reſipuerint: & ecce plus quàm Jonas *eſt* hoc in
loco.
Supra 8.16. 33 * Nullus verò lucernam accenſam in occulto
Matt. 5.15. ponit, neque ſubter modium: ſed in candelabrum, ut
Marc. 4.21. qui ingrediuntur, ſplendorem videant.
34 * Lucerna corporis eſt oculus: quum igitur
Matt. 6.22. oculus tuus fuerit ſimplex, totum quoque corpus tuum
lucidum erit: quum verò malus fuerit, etiam corpus
tuum tenebroſum erit.
35 Conſidera ergò num lumen quod in te eſt, te-
nebræ ſint.
36 Itaque ſi corpus tuum totum lucidum *fuerit*,
non habens aliquam partem tenebroſam, *ſic* erit luci-
dum totum, ut quum lucerna fulgore te illuſtrat.
37 ¶ Quum autem *hæc* loquutus eſſet, rogavit eum
quidam Phariſæus ut pranderet apud ſe. Ingreſſus
igitur diſcubuit.
38 Phariſæus verò quum *hoc* vidiſſet, admiratus eſt
eum non priùs ablutum fuiſſe ante prandium.

39 Dixit

39 Dixit autem Dominus ei, * Vos quidem Phari- *Matt.* 23.25.
ſæi exteriorem poculi, patinæq; partem purgatis, ſed
quod intra vos eſt, plenum eſt rapina & ſcelere.
40 Amentes, nónne qui fecit quod foris eſt, etiam
id quod intus eſt fecit?
41 Imò, ea quæ adſunt date *in* eleemoſynam: &
ecce omnia erunt vobis pura.
42 Sed væ vobis Phariſæis: quoniam decimatis
mentham & rutam, & quodvis olus, ſed præteritis ju-
dicium & charitatem Dei. Hæc autem oportuit face-
re, & illa non omittere.
43 * Væ vobis Phariſæis, quoniam diligitis primũ *Infra* 20. 46.
conſeſſum in conventibus, & ſalutationes in foris. *Matth.* 13.6.
44 * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quo- *Marc.* 12.38
niam eſtis ut monumenta quæ non apparent, & *qua* *Matt.* 33.27.
neſciunt ii qui ſuper *ea* ambulant.
45 Reſpondens autem quidam ex Legis interpre-
tibus, ait ei, Magiſter, quum hæc dicis, etiam nos
afficis injuria.
46 Ipſe autem ait, Væ vobis quoque Legis inter-
pretibus, quoniam * oneratis homines oneribus diſ- *Matt.* 23.4.
ficilibus portatu: ſed ipſi uno ex digitis veſtris non *Act.* 15. 10.
attingitis onera.
47 * Væ vobis, quoniam ædificatis monumenta *Matt.* 23.29.
Prophetarum, patres autem veſtri trucidarunt eos.
48 Nempe teſtimonio veſtro comprobatis facta
patrum veſtrorum: quoniam illi quidem eos trucida-
runt, vos autem ædificatis eorum monumenta.
49 Propterea etiam Sapientia Dei dixit: Mittam ad
eos Prophetas & Apoſtolos, & ex ipſis *quoſdam* tru-
cidabant, & *quoſdam* expellent.
50 Ut à gente iſta requiratur ſanguis omnium Pro-
phetarum, effuſus à jactis fundamentis mundi:
51 * A ſanguine Abel uſque ad ſanguinem * Za- *Gen.* 4.8.
chariæ, qui periit inter altare & ædem: etiam dico *2.Par.* 24.21
vobis, requiretur ab hac gente.
52 Væ vobis Legis interpretibus, quoniam ſuſtu-
liſtis clavem cognitionis: ipſi non introiſtis, & eos qui
introibant prohibuiſtis.
53 Quum autem hæc eis diceret, cœperunt Scribæ
& Phariſæi vehementer *ipſi* imminere, & eum alli-
cere ad loquendum de multis:
54 Inſidiantes ei, & cupidè venantes aliquid ex
ipſius ore, ut eum accuſarent.

CAP. XII.

1 Fermentum Phariſæorum. 5 Quis timendus. 8 Confiteri Chriſtum. 16 Parabola divitis cujus regio exuberarat. 22 Terrenorum cura deſpicienda 31 Regnum Dei quærendum. 39 Fur in nocte. 51 Diſſidia ob Euangelium.

INterea quum coacta eſſet permulta turba, adeò ut
alii alios conculcarent, cœpit dicere diſcipulis ſuis:
In primis cavete vobis à fermento Phariſæorum, quod
eſt hypocriſis.
Matt. 16.6. 2 * Nihil enim opertum eſt quod non ſit retegen-
Marc. 8.14. dum: neque occultum, quod non ſit futurum ut co-
Supra, 8.17. gnoſcatur.
Matt. 18.26. 3 Propterea, quæ in tenebris dixiſtis, in luce audi-
Marc. 4.22. entur: & quod in aurem loquuti eſtis in conclavibus,
proclamabitur ſupra domos.
Matt. 10.28. 4 * Dico autem vobis amicis meis, Ne timete
vobis ab iis, qui trucidant corpus, & poſtea non ha-
bent quod ampliùs faciant.
5 Præmonſtrabo autem vobis quem timeatis: ti-
mete eum qui poſtquam trucidârit corpus, præditus
eſt authoritate injiciendi in gehennam: etiam dico
vobis, hunc timete.
Matt. 10.29. 6 * Nónne quinque paſſerculi væneunt aſſariis
duobus, & unus ex iis non eſt in oblivione apud Deũ.
7 * Quin etiam capilli capitis veſtri omnes enume-
Act. 27.34. rati ſunt: ne igitur timete, multis paſſerculis præ-
Supra 9.26. ſtatis.
Matt. 10.32. 8 * Dico autem vobis, Quiſquis me agnoverit
2. Tim. 2.10. coram hominibus, Filius quoque hominis agnoſcet
eum coram Angelis Dei:
9 Qui verò abnegaverit me in conſpectu homi-
num, abnegabitur in conſpectu Angelorum Dei.
Matt. 12.31. 10 * Et quiſquis dicet quippiam adverſus Filium
Marc. 8.29. hominis, ei remittetur: ei verò qui adverſus Spiritum
1. Ioha. 5.16. ſanctum blaſphemaverit, non remittetur.
Matt. 10.19. 11 * Quum autem adduxerint vos ad ſynagogas
Marc. 13.11 & ad magiſtratus ac poteſtates, ne ſoliciti eſtote quo-
modo aut quid pro defenſione allaturi, aut quid
dicturi ſitis:
12 Spiritus enim ſanctus docebit vos eo ipſo mo-
mento, quæ oporteat dicere.
13 * Dixit autem ei quidam è turba, Magiſter,
dic fratri meo, ut partiatur mecum hæreditatem.
14 Ipſe verò dixit ei, Heus tu, quis me vobis ju-
dicem aut partitorem præfecit?

15 Dixit

15 Dixit igitur eis, Videte, & cavete ab avaritia:
nec enim cujuſqnam vita ex eis quæ ipſi ſuppetunt, in
eo ſita eſt ut redundet.
16 Dixit autem eis parabolam in hæc verba. *Ho- *Eccl.11.12.*
minis cujuſdam divitis exuberarat regio.
17 Itaque ratiocinabatur apud ſe, dicens, Quid
faciam? nec enim habeo ubi cōgregem fructus meos.
18 Et dixit, Hoc faciam: deſtruam horrea mea:
& majora ædificabo: & illic congregabo omnes pro-
ventus meos, & bona mea:
19 Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa bo-
na repoſita in annos multos, requieſce, comede, bibe,
oblectare.
20 Dixit autem ei Deus, Amens, hac nocte anima
tua repetitur abs te: quæ verò paraſti cujus erunt?
21 Ita *eſt* qui theſaurum congerit ſibi, nec eſt in
Deo dives.
22 Dixit autem diſcipulis ſuis: * Propterea dico *Matt.6.25.*
vobis, ne ſolliciti eſtote de anima veſtra, quid eſuri *1.Pet.5.7.*
ſitis, neque de corpore, quo ſitis induendi. *Pſal.55.23.*
23 Anima plus eſt quàm alimentum, & corpus
quàm veſtitus,
24 Conſiderate corvos: neque ſerere, neque me-
tere; quibus non eſt cella neque horreum, & *tamen*
Deus alit eos; quantò vos præſtatis volucribus?
25 Quis autem ex vobis ſollicitè cogitando, poteſt
apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?
26 Itaque ſi ne id quidem quod minimum eſt po-
teſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis?
27 Conſiderate lilia, quomodo creſcant: non fa-
tigantur, neque nent: dico autem vobis, ne Solomo-
nem quidem cum omni gloria ſua amictum fuiſſe ut
unum illorum.
28 Quòd ſi herbam quæ hodie eſt in agro, & cras
in clibanum mittitur, Deus ita circumveſtit: quantò
magis vos ô exigua fide præditi?
29 Vos igitur ne quærite quid eſuri ſitis, aut quid
bibituri: & ne ſuſpenſo animo eſtote
30 Hæc enim omnia gentes mundi requirunt; Pater
autem veſter novit vos iſtis indigere.
31 Quin potiùs quærite regnum Dei, & hæc om-
nia adjicientur vobis.
32 Ne time, ô parve grex, nam viſum eſt Patri ve-
ſtro dare vobis regnum.
33 Vendite bona veſtra; & date eleemoſynam.
* Parate vobis crumenas quæ non veteraſcunt, the- *Matt.6.20.*
ſaurum in cœlis qui nunquam deficiat: quo fur non

appropinquat, *& ubi* tinea non corrumpit.
34 Ubi enim theſaurus veſter eſt, illic & cor ve-
ſtrum erit.
1. Pet. 11. 1. 35 * Sint lumbi veſtri præcincti & *veſtra* lucernæ
accenſæ:
36 Et vos ſimiles *eſtote* iis qui expectant quando
Dominus ſuus reverſurus ſit à nuptiis, ut quum vene-
rit ac pulſaverit, ſtatim aperiant ei.
37 Beati ſervi illi quos quum venerit dominus, in-
veniet vigilantes: amen dico vobis, præcinctus faciet
ut diſcumbant, & accedens miniſtrabit eis
38 Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vi-
gilia venerit, atque ita invenerit, beati ſunt ſervi illi.
Matt. 24. 43. Apoc. 16. 15. 39 * Hoc autem ſcitote, ſi ſciret paterfamilias
qua hora fur venturus ſit, vigilaret, nec ſineret per-
fodi domum ſuam.
40 Et vos igitur eſtote parati: quia qua hora non
putatis, Filius hominis veniet.
41 Dixit autem ei Petrus, Domine nobis dicis
iſtam parabolam, an etiam omnibus?
42 Dixit autem Dominus, Quiſnam eſt fidus diſ-
penſator ac prudens, quem Dominus præficiet famu-
litio ſuo, ut in tempore det demenſum?
43 Beatus ſervus ille, quem Dominus quum vene-
rit, invenerit ita facientem.
44 Verè dico vobis, omnibus ſuis bonis præficiet
eum.
45 Quòd ſi dixerit ſervus ille in corde ſuo, Tardat
Dominus meus adventum: cœperitq; verberare ſervos
& ancillas, & edere, & bibere, & inebriari:
46 Veniet Dominus ſervi illius die quo non expe-
ctat, & qua hora non novit, & ſeparabit eum, partemque
cum infidis ei aſſignabit.
47 Ille autem ſervus qui novit voluntatem domini
ſui, nec *ſe* comparavit, nec fecit ex voluntate ejus, cæ-
detur multis *plagis*.
48 Qui verò non novit, & fecit digna plagis, cæ-
detur *plagis* paucis. Porrò cuicunque multum datum
eſt, multum repetetur ab eo: & apud quem depoſue-
runt multa, amplius repoſcetur ab eo.
49 Ignem veni miſſurus in terram, & quid volo ſi
jam accenſus eſt?
50 Sed baptiſmo oportet me baptizari, & quomo-
do conſtringor uſquequò *hoc* perficiatur?
51 Putatis me adveniſſe pacem daturum in terra?
non, dico vobis, imò diſſidium.
52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinque in una
domo

domo diſſidentes, tres adverſus duos; & duo adverſus tres.

53 Diſſidebat pater adverſus filium, & filius adverſus patrem: mater adverſus filiam,& filia adverſus matrem: ſocrus adverſus nurum ſuam,& nurus adverſus ſocrum ſuam.

54 * Dicebat autem etiam turbæ, Quum videritis nubem exorientem ab occaſu, ſtatim dicitis, Imber venit & ita fit: *Matt.* 16.2.

55 Et quum auſtrum flantem, dicitis, Æſtus erit, & fit *æſtus*.

56 Hypocritæ, faciem cœli, & terræ noſtis probare: hoc autem tempus qui fit ut non probetis?

57 Cur autem & per vos ipſos non dijudicatis quod juſtum eſt?

58 * Enimverò dum abis cum adverſario tuo ad magiſtratum, da operam in via ut lībereris ab eo, ne pertrahat te ad judicem, & judex te tradat exactori, & exactor conjiciat te in carcerem. *Matt.* 5. 25.

59 Dico tibi, Non exibis illinc uſquequò ultimum etiam minutum reddideris.

CAP. XIII.

1 De Galilæis. 4 Et iis qui in Siloe oppreſſi ſunt. 6 Ficus non ferens fructum. 11 Mulier ſpiritu infirmitatis, id eſt, morbo à Satana inflicto laborans ſanatur. 19 Parabola grani ſynapis. 21 Fermenti. 23 Quæſtio, An pauci ſervandi. 32 Herodes vulpes.

ADfuerunt autem eo ipſo tempore quidam annunciantes ei de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuerat cum ipſorum ſacrificiis

2 Et reſpondens Jeſus dixit eis. Putatis hos Galilæos præ omnibus Galilæis, peccatores fuiſſe, quoniam talia paſſi ſunt?

3 Nequaquam, dico vobis; imò niſi reſipiſcatis, omnes itidem peribitis.

4 Aut illos decem & octo, ſupra quos cecidit turris in Siloam, & quos trucidavit, putatis debitores fuiſſe præ omnibus hominibus qui habitant in Hieruſalem?

5 Nequaquam, dico vobis: imò niſi reſipiſcatis, omnes itidem peribitis.

6 ¶ Dixit autem hanc parabolam. Ficum habebat quidam plantatam in vinea ſua; & venit quærens fructum in ea, neque invenit.

7 Dixit autem vinitori, Ecce anni tres ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficu iſta: & non invenio:

exſcinde eam, quorſum etiam terram inutilem reddit.
8 Ille verò reſpondens dixit ei, Domine, dimitte
eam etiam hoc anno, uſquequo fodero circum eam, &
miſero ſtercus:
9 Et ſi quidem tulerit fructum, *dimittes*, ſin minùs,
in futurum exſcindes eam.
10 ¶ Docebat autem in quadam ſynagoga Sab-
batho
11 Et ecce mulier adfuit habens ſpiritum invale-
tudinis *ab* annis decem & octo, eratque incurva nec
prorſus *ſeſe* poterat ſurrigere.
12 Ipſam autem Jeſus viſam, advocavit & dixit ei,
Mulier, ſoluta es ab invaletudine tua.
13 Et impoſuit ei manus: & illico ſurrecta eſt, &
glorificabat Deum.
14 Reſpondens autem præfectus ſynagogæ, indi-
gnans quòd Sabbatho ſanaſſet Jeſus, dixit turbæ,
Sex dies ſunt quibus oportet operari, his ergo *diebus*
venite & ſanamini, & non die Sabbathi.
15 Reſpondit ergo ei Dominus, & dixit, Hypocrita,
unuſquiſque veſtrûm Sabbatho nonne ſolvit bovem
ſuum aut aſinum à præſepi, & ducit aquatum?
16 Hanc autem filiam Abrahæ: quam vinxerat Sa-
tanas ecce decem & octo annos, non oportet à vin-
culo iſto ſolvi die Sabbathi?
17 Et quum hæc diceret, pudore afficiebantur
omnes qui ſe opponebant ei: ſed tota turba gaudebat
ſuper omnibus glorioſis rebus quæ fiebant ab eo.
Matt. 13.31 18 ¶ * Dixit autem *Ieſus*, Cui rei ſimile eſt reg-
Marc. 4. 31. num Dei? & cui illud aſſimilabo?
19 Simile eſt grano ſynapis, quod acceptum quiſ-
piam miſit in hortum ſuum, & crevit & evaſit in arbo-
rem magnam, & volucres cœli nidulati ſunt in ejus
ramis.
Matt. 13. 33 20 ¶ * Et rurſum dixit, Cui rei aſſimilabo regnum
Dei?
21 Simile eſt fermento quod acceptum mulier in-
didit in farinæ ſata tria, uſquequò fermentaretur tota.
Matt 9.35. 22 ¶ * Tranſibat igitur ſingulas urbes & vicos,
Marc. 6.6. docens & iter faciens Hieroſolymam.
23 Dixit autem ei quidam, Domine, num pauci
ſunt qui ſerventur? Ipſe verò dixit eis,
Matt. 7. 13. 24 * Contendite intrare per anguſtam portam:
quia multi (dico vobis) ſtudebunt intrare, & non
poterunt:
25 Ex quo *videlicet* ſurrexit pater familias, & oc-
cluſerit oſtium, & cœperitis foris ſtare, & pulſare
oſtium,

oſtium, dicentes, Domine, aperi nobis: qui reſpondens
dicet vobis, Neſcio vos unde ſitis.

26 Tunc incipietis dicere, Edimus in tuo conſpe-
ctu, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.

27 * Et dicet, Dico vobis, neſcio unde vos ſitis: *Matth. 7. 33.*
* abſcedite à me omnes qui facitis quod injuſtū eſt. *& 25. 41.*

28 Illic erit fletus & ſtridor dentium, cùm vide- *Pſal. 6. 3.*
ritis Abraham & Iſaac & Jacob & omnes Prophetas
in regno Dei, vos autem expelli foras.

29 Tunc venient *multi* ab Oriente & Occidente, &
Borea, & Auſtro, & diſcumbent in regno Dei.

30 * Et ecce ſunt ultimi qui erunt primi, & ſunt *Matt. 19. 30.*
primi qui erunt ultimi. *& 20. 16.*

31 ¶ Eo ipſo die acceſſerunt quidam Phariſæo- *Marc. 10. 31.*
rum dicentes ei, Exi & abi hinc: nam Herodes vult
te trucidare.

32 Tunc ait eis, Profecti dicite vulpi illi, Ecce, eji-
ciam dæmonia, & ſanationes peragam hodie & cras,
& tertia die conſummabor:

33 Veruntamen oportet me hodie & cras, & per-
endie iter facere: quia fieri non poteſt ut Propheta
pereat extra Hieruſalem.

34 * Hieruſalem, Hieruſalem, trucidatrix Pro- *Matt. 23. 37.*
phetarum, & lapidatrix eorum qui ad te miſſi ſunt;
quoties volui congregare liberos tuos, quemadmo-
dum gallina pulliciem ſuam ſub alis, & noluiſtis?

35 Ecce relinquitur vobis domus veſtra, deſerta,
Amen autem dico vobis, non videbitis me uſquedum
venerit *tempus* quum dicetis, Benedictus qui venit
in nomine Domini.

CAP. XIV.

4 Hydropicus Sabbatho ſanatur. 8 Primi accubitus. 13 Pauperes ad prandium vocandi. 16 Invitati ad cœnā magnam. 23 Compulſi. 21 Turrim ædificaturus.

ET factum eſt quum venit domum cujuſdam ex
primoribus Phariſæis Sabbatho ad capiendum
cibum, ipſi obſervabant eum.

2 Et ecce quidam hydropicus erat coram eo.

3 Tum reſpondens Jeſus, dixit Legis interpreti-
bus & Phariſæis, in hæc verba, Licétne ſanare Sab-
batho?

4 Ipſi verò tacuerunt. Tum ipſe prehenſum eum
ſanavit & dimiſit.

5 Et reſpondens eis, dixit, Quis veſtrûm ſi *ipſius*
aſinus aut bos in puteum incidat, non ſtatim extrahet
eum die Sabbathi?

6 Et non poterant ei ex adverſo ad iſta reſpon-
dere.
7 ¶ Dixit autem parabolam iis qui vocati fuerant,
attendens quomodo primos accubitus eligerent, di-
cens eis:
8 Quum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne
accumbito primo loco: ne fortè honoratior te ſit vo-
catus ab eo:
9 Et is qui te & illum vocavit, veniens dicat tibi,
Da huic locum: & tunc incipias cum pudore ultimum
locum obtinere.
Prov. 25.7. 10 * Sed quum vocatus fueris, vade diſcubitum in
ultimum locum: ut quum venerit qui te vocavit, dicat
tibi, Amice, aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria
in conſpectu eorum qui tecum diſcumbunt.
Infra 18.14. 11 * Nam omnis qui ſe extollit, deprimetur: &
Matt. 13.12. qui ſe demiſerit, extolletur.
Tob. 4.7. 12 Dicebat autem etiam ei qui ipſum vocaverat,
Prov. 3.9. * Quum facis prandium aut cœnam, ne vocato amicos
tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque
vicinos divites: ne quando & ipſi te viciſſim vocent,
ac retribuatur tibi gratia.
13 Sed quum facis epulum voca pauperes, man-
cos, claudos, cæcos.
14 Et beatus eris, quia non poſſunt *gratiam* retri-
buere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione ju-
ſtorum.
15 Hæc autem quum audiſſet quidam ex iis qui ſi-
mul diſcumbebant, dixit ei, Beatus qui comedit pa-
nem in regno Dei.
Matt. 22.2. 16 Ipſe autem dixit ei, * Homo quidam fecit cœ-
Apoc. 19.9. nam magnam, & vocavit multos.
17 Miſitque ſervum ſuum hora cœnæ, ut diceret
vocatis, Venite, quia jam parata ſunt omnia.
18 Et omnes cœperunt uno *ore ſe* excuſare. Primus
dixit ei, Agrum emi, & neceſſe habeo exire, & eum
inſpicere: rogo te, habe me excuſatum.
19 Et alter dixit, Juga boum emi quinque, &
proficiſcor ad probandum ea, rogo te, habe me ex-
cuſatum.
20 Et alius dixit, Uxorem duxi, & propterea, non
poſſum venire.
21 Quum igitur ſervus adveniſſet, renuntiavit iſta
domino ſuo; tunc iratus paterfamilias dixit ſervo ſuo,
Abi citò in plateas & vicos urbis, & pauperes ac
mancos, claudoſque & cæcos huc introducito.

22 Et

22 Et ait ſervus, Domine, factum eſt ut imperaſti, & adhuc locus eſt.

23 Tunc ait dominus ſervo, Abi in vias & ſepes & coge ingredi, ut impleatur domus mea.

24 Dico enim vobis, neminem virorum illorum qui vocati fuerant, guſtaturum cœnam meam.

25 ¶ Ibat autem turba multa, cum eo: & converſus dixit eis:

26 * Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem, & uxorem & liberos, & fratres & ſorores, atque adeò etiam animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. *Supra 9. 23. Matt. 10. 37. & 16. 24.*

27 * Et quiſquis non portat crucem ſuam, & *non* ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus: *Matt. 10. 38. Marc. 8. 34.*

28 Quis enim ex vobis ſi velit turrim ædificare, non priùs ſedens computat ſumptus, an habeat quæ ad perfectionem *operis requiruntur?*

29 Ne poſtquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui ſpectarint incipiant ei illudere,

30 Dicentes, Homo iſte cœpit ædificare, & non potuit *ædificium* perficere.

31 Aut quis rex proficiſcens ut committat prælium adverſus alterum regem, ſedens priùs non conſultat an poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit adverſus ipſum?

32 Alioquin, quum adhuc ille procul eſt, legatione miſſa, rogat ea quæ ad pacem ſpectant.

33 Sic ergo quiſquis veſtrûm non valedicit omnibus bonis ſuis, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

34 * Bonus eſt ſal: ſi verò ſal infatuatus fuerit, quo condietur? *Matt. 5. 13. Marc. 9. 50.*

35 Neque ad terram, neque ad ſterquilinium appoſitus eſt: foras eum abjiciunt. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAP. XV.

4 Parabola ovis perditæ. 8 Drachmæ. 11 Filii prodigi.

ACcedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores, ut eum audirent.

2 Et murmurabant Phariſæi & Scribæ, dicentes, Iſte peccatores recipit, & veſcitur cum eis.

3 Ipſe verò loquutus eſt ad eos hanc parabolam, dicens.

4 * Quis ex vobis, ſi habet centum oves, & perdiderit unam ex illis, non relinquit illas nonaginta novem *Matt. 18. 12.*

in

in deſerto, & pergit ad eam quæ periit, uſquedum
eam inveniat?
5 Et inventam imponit in humeros ſuos, gaudens:
6 Veniénſq; domum, convocat amicos & vicinos,
dicens eis, gratulamini mihi: nam inveni ovem me-
am quæ perierat.
7 Dico vobis ita fore gaudium in cœlo ſuper uno
peccatore reſipiſcente, majus quàm ſuper nonaginta
novem juſtis, quibus non opus eſt reſipiſcentia.
8 ¶ Aut quæ mulier, ſi habet drachmas decem,
& perdiderit drachmam unam, non accendit lucer-
nam & verrit domum, quærítque accuratè, uſquequò
eam inveniat?
9 Et quum invenerit, convocat amicas ac vicinas,
Gratulamini mihi: nam inveni drachmam quam per-
dideram?
10 Ita, dico vobis, gaudium eſt apud Angelos Dei
ſuper uno peccatore reſipiſcente.
11 ¶ Ait autem, Quidam habebat duos filios:
12 Quorum junior dixit patri, Pater, da mihi par-
tem ſubſtantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igitur diviſit eis
facultates.
13 Poſt dies autem non multos, congregatis om-
nibus, junior ille filius peregrè profectus eſt in regio-
nem longinquam, & illic diſſipavit ſubſtantiam ſuam
profusè vivendo.
14 Quum autem omnia ipſe conſumpſiſſet, orta eſt
fames valida in regione illa: & ipſe cœpit *victu* defici.
15 Abiit igitur & adhæſit uni ex civibus regionis
illius: qui miſit eum in agros ſuos ut paſceret porcos.
16 Et deſiderabat implere ventrem ſuum ſiliquis
quas edebant porci: & nemo ei dabat.
17 Quum autem ad ſe rediiſſet, dixit, Quot mer-
cenarii patris mei abundant panibus? ego verò fame
pereo.
18 Surgens proficiſcar ad patrem meum, & dicam
ei, Pater, peccavi in cœlum, & coram te:
19 Neque ampliùs ſum dignus vocari filius tuus:
fac me ut unum ex mercenariis tuis.
20 Surgens igitur, venit ad patrem ſuum: Quum
autem adhuc longè abeſſet, vidit eum pater ipſius,
ac intima miſericordia motus eſt: & accurrens incidit
in collum ejus, & deoſculatus eſt eum.
21 Dixit autem ei filius: Pater, peccavi in cœlum
& coram te, neque ampliùs ſum dignus vocari filius
tuus.
22 Dixit vero pater ad ſervos ſuos, Afferte ſtolam
illam

illam præcipuam, & induite eum, & indite annulum
in manum ejus, & ſoleas in pedes:
23 Et adductum vitulum illum ſaginatum mactate:
& veſcentes oblectemur.
24 Quia filius iſte meus mortuus erat, & revixit:
perierat, & inventus eſt. Cœperunt igitur oblectari.
25 Erat autem filius ille ipſius ſenior ruri: qui ut
veniens appropinquavit domui, audivit concentum &
choros:
26 Et vocatum unum ex pueris percontatus eſt, quid
iſtud eſſet.
27 Is verò dixit ei, frater tuus venit, & mactavit
pater tuus vitulum illum ſaginatum, quòd valentem
illum reperit.
28 Indignatus eſt autem ille, nec voluit introire.
Pater ergò ipſius egreſſus hortatus eſt eum.
29 Ipſe verò reſpondens dixit patri, Ecce, tot
annos ſervio tibi, nec unquam mandatum tuum ſum
tranſgreſſus: nec unquam dediſti mihi hœdum, ut
cum amicis meis oblectarer:
30 Sed quum filius iſte tuus qui devoravit facultates
tuas cum meretricibus, venit, mactaſti ei vitulum
illum ſaginatum.
31 Ipſe verò dixit ei, Fili, tu ſemper mecum es, &
omnia mea tua ſunt.
32 Exhilarari autem & gaudere te oportebat, quòd
frater tuus hic mortuus erat, & revixit, perieratque,
& inventus eſt.

CAP. XVI.

1 Parabola diſpenſatoris delati ad Dominum. 13 Duobus dominis ſervire. 16 Lex & Prophetæ. 9 De divite & Lazaro.

DIxit autem etiam diſcipulis ſuis, fuit homo quidam
dives qui habebat diſpenſatorem: & is delatus
eſt apud eum ut qui diſſiparet ipſius bona.
2 Vocavit eum igitur, & dixit ei, Quid hoc audio
de te? redde rationem diſpenſationis tuæ, non enim
poteris ampliùs eſſe diſpenſator.
3 Dixit autem apud ſe diſpenſator, Quid faciam,
quum Dominus meus auferat à me diſpenſationem?
fodere non poſſum, mendicare pudet.
4 Novi quid ſim facturus, ut quum amotus fuero
à diſpenſatione, recipiant me *aliqui* domum
ſuam.
5 Convocatis itáque ſingulis debitoribus domini
ſui, dixit primo, Quantum debes Domino meo?

6 Is

6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum *ille* dixit
ei, Accipe tabulas tuas, & ſede citò, & ſcribe quin-
quaginta.

7 Deinde alii dixit, Tu verò quantum debes? Is
autem ait, Centum coros tritici. Tum ipſe dixit ei,
Accipe tabulas tuas, & ſcribe octoginta.

8 Et laudavit Dominus diſpenſatorem injuſtum,
quòd prudenter feciſſet. Certè filii hujus ſæculi pru-
dentiores ſunt filiis lucis, in ſuo genere.

9 Et ego vobis dico, Facite vobis amicos ex ma-
mona injuſto, ut quum defeceritis, recipiant vos in
æterna tabernacula.

10 Qui fidelis eſt in eo quod minimum eſt, etiam
in eo quod multum eſt fidelis eſt: & qui in pauciſſi-
mis injuſtus eſt, etiam in multis eſt injuſtus.

11 Itaque ſi in fallaci mamona fideles non fuiſtis,
verum *mamonam* quis credet vobis?

12 Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum
eſt quis dabit vobis?

Matth.6.24. 13 * Nullus ſervus poteſt duobus dominis ſervire:
aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut
uni adhærebit, & alterum contemnet: non poteſtis
Deo ſervire & mamonæ.

14 ¶ Audiebant autem hæc omnia etiam Phari-
ſæi, qui erant avari: & ſannis eum excipiebant.

15 Tunc dixit eis, Vos iſteſtis qui juſtificatis voſ-
ipſos in hominum conſpectu: Deus autem novit corda
veſtra: quia quod apud homines ſublime eſt, abomi-
nationi eſt in conſpectu Dei.

Matt.11.13. 16 * Lex & Prophetæ uſque ad Johannem: ab eo
tempore regnum Dei annunciatur, & quivis in illud vi
Matt.5.18. perrumpit.

Matt.5.32. & 19.7. 1.Cor.7.11. 17 * Facilius eſt autem cœlum & terram præterire,
quàm Legis unum apicem excidere.

18 * Quiſquis dimittit uxorem ſuam, & alteram
ducit, mœchatur.

19 ¶ Cæterùm quidam erat dives, & induebatur
purpura & byſſo, & ſe oblectabat quotidie ſplen-
didè.

20 Erat verò quidam mendicus nomine Lazarus,
qui projectus erat ad veſtibulum ejus, ulceroſus:

21 Et deſiderans ſaturari micis quæ cadebant è
menſa divitis: ſed & canes veniebant ac lingebant
ejus ulcera.

22 Factum eſt autem ut moreretur mendicus, &
aſportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ: mortuus
eſt verò etiam dives ille, ac ſepultus eſt.

23 Et

23 Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, quum
eſſet in tormentis, vidit Abraham procul, & Lazarum
in ſinu ejus:
24 Tum ipſe clamans dixit, Pater Abraham, miſe-
rere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum di-
gitum ſuum in aquam, & refrigeret linguam meam:
quoniam graviſſimè crucior in iſta flamma.
25 Dixit autem Abraham, Fili, memento te bona
tua recepiſſe in vita tua, & Lazarum ſimiliter mala:
nunc autem hic ſolatio fruitur, tu verò cruciaris.
26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus ingens
conſtitutus eſt, ut ii qui volunt hinc tranſire ad vos,
non poſſint: neque iſtinc huc tranſire.
27 Dixit autem *ille*, Rogo ergò te, pater, ut eum
mittas domum patris mei.
28 Habeo enim quinque fratres: ut hæc teſtifice-
tur eis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormenti.
29 Dicit ei Abraham, Habent Moſen & Prophe-
tas: audiant eos.
30 Ille verò dixit, Non, pater Abraham: ſed ſi-
quis ex mortuis abierit ad eos, reſipiſcent
31 Abraham autem dixit ei, Si Moſen & Prophe-
tas non audiunt, ne ſi quidem quiſpiam ex mortuis
excitetur, aſſentientur.

CAP. XVII.

1 Scandala. 5 Peccanti in nos ignoſcendum. 10 Servi inutiles ſumus. 12 De decem leproſis. 20 Regnum Dei quando venturum. 23 Falſi Chriſti. 26 Adventus Chriſti qualis futurus.

AIt * autem diſcipulis, Fieri non poteſt quin eve- *Matt.18.7.*
niant ſcandala: ſed væ illi per quem eveniunt. *Marc.9.42.*
2 Expedit ei ſi mola aſinaria circumponatur collo
ejus, & abjectus fuerit in mare, *potius* quam ut offen-
dat unum ex parvis iſtis. *Matt.18.21.*
3 Cavete vobis. * Si peccaverit in te frater tuus,
objurga eum: & ſi reſipuerit, remitte ei. *Matt.18.22.*
4 * Et ſi ſepties in die peccaverit in te, & ſepties
uno die revertatur ad te, dicens, Reſipui: remittes ei.
5 Tunc dixerunt Apoſtoli Domino, Adde nobis
fidem. *Matt.17.20.*
6 Dixit autem Dominus, * Si haberetis fidem *Marc.11.23.*
quantulum *eſt* granum ſynapis, diceretis huic ſycami-
no, Eradicator, & plantator in mari: & obediret
vobis.
7 Quis autem veſtrûm habet ſervum arantem,

aut paſcentem, qui regreſſo ab agro dicat ſtatim, Accede, & diſcumbe ?
8 Imò nonne dicit ei, Para quod cœnem, & præcinctus miniſtra mihi uſquedum edero ac bibero: & poſtea edito tu & bibito ?
9 Num gratiam habet ſervo illi, quia fecit quæ ipſi præcepta fuerant ? non puto.
10 Ita & vos, quum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Servi inutiles ſumus: nam quod debuimus facere, fecimus.
11 ¶ Et factum eſt, inter eundum Hieroſolymam, ut ipſe tranſiret per mediam Samariam & Galilæam.
12 Quum autem ingrederetur in quendam vicum, occurrunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul:
13 Et extulerunt vocem, dicentes, Jeſu Magiſter, miſerere noſtri.
14 Qui quum *eos* vidiſſet, dixit eis, Profecti
Levit. 14.2. * oſtendite vos Sacerdotibus. Et factum eſt ut inter eundum purgati ſint.
15 Unus autem ex ipſis, ut vidit ſe ſanatum eſſe, reverſus eſt, glorificans Deum voce magna.
16 Et procidit in faciem ad pedes ejus, gratias ei agens, eratque iſte Samaritanus.
17 Reſpondens autem Jeſus dixit, Nonne decem illi purgati ſunt ? novem autem illi ubi *ſunt* ?
18 Non ſunt reperti qui redierint, ut tribuerent gloriam Deo, niſi alienigena iſte.
19 Et dixit ei, Surge & abi: fides tua te ſervavit.
20 ¶ Interrogatus autem à Phariſæis, quando venturum eſſet regnum Dei: reſpondit eis, & dixit, Non veniet regnum Dei ita ut obſervari poſſit.
21 Neque dicent, ecce, hic aut ecce illic, ecce enim regnum Dei intus habetis.
22 Dixit autem diſcipulis, Veniet tempus quum deſiderabitis videre unum ex diebus Filii hominis: nec videbitis.
Matt. 24.23. 23 * Et dicent vobis, Ecce hìc, aut ecce illìc: *ſed*
Marc. 13.21 ne abite, neque proſequimini.
24 Nam ſicut fulgur coruſcans ex *una* regione quæ ſub cœlo eſt, in *alteram* quæ ſub cœlo eſt, ſplendet: ita erit & Filius hominis die ſuo.
25 Sed prius oportet eum multa pati, & reprobari à gente iſta.
Gen. 7.5. 26 * Et prout factum eſt in diebus Noe, ita erit
Matt. 24.37. etiam diebus Filii hominis.
1. *Petr.* 3.18. 27 Edebant, bibebant, uxores ducebant, & dabantur

bantur nuptum, ad eum uſque diem quo introivit Noe
in arcam: venitque diluvium, & perdidit omnes.
28 Similiter etiam ut accidit in diebus Lot: edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant,
ædificabant:
29 * Quo autem die Lot exiit Sodomis, pluit ignis
& ſulphur è cœlo, & omnes perdidit. *Gen. 19. 24.*
30 Secundùm hæc erit dies quo Filius hominis
detegetur.
31 In illo die qui fuerit ſupra domum & vaſa ejus
in ipſa domo, ne deſcendat ad ea ſumenda: & qui in
agro, ſimiliter non revertatur retrò.
32 * Memineritis uxoris Lot. *Gen. 19. 26.*
33 Quicunq; quæſierit animam ſuam ſervare, perdet eam, & quicunque eam perdiderit, vivificabit
eam. *Supra 9. 24. Matt. 10. 39. Marc. 8. 35. Iohan. 12. 25.*
34 * Dico vobis, Illa nocte erunt duo in lecto uno:
unus accipietur, & alter relinquetur. *Matt. 24 41.*
35 Duæ erunt molentes ſimul: una accipietur, &
altera relinquetur.
36 Duo erunt in agro: unus accipietur, & alter relinquetur.
37 Tunc reſpõdentes dicunt ei, Ubi Domine? Ipſe
verò dixit eis, * Ubi corpus, illuc cogentur & aquilæ. *Matt. 24. 28.*

CAP. XVIII.

1 Iudicis iniqui & viduæ parab. 10 De Phariſæo & Publicano. 15 Puerorum eſt regnum Dei. 22 Vendere omnia & dare pauperibus. 28 Apoſtoli relinquunt omnia. 31 Mortem ſuam prædicit Chriſtus. 35 Cæcus viſum recipit.

DIxit autem eis etiam parabolam, *huc ſpectantem*,
* quòd oporteret ipſos ſemper precari, nec ſegneſcere: *Eccl. 18. 22. Rom. 12. 12. 1. Theſſ. 5. 17.*
2 Dicens, Judex quidam erat in quadam urbe qui
Deum non timebat, nec quenquam reverebatur.
3 Erat autem in illa urbe, quædam vidua, quæ
venit ad eum, dicens, Vindica me ab adverſario
meo.
4 Ille autem noluit per *multum* tempus: poſt hæc
verò dixit apud ſe, Etſi Deum non timeo, nec quenquam revereor:
5 Tamen quia moleſtiam mihi exhibet vidua iſta,
vindicabo eam, ne ad extremum veniens obtundat me.
6 Ait autem Dominus, Audite quid judex ille
injuſtus dicat.

7 Deus

7 Deus autem non vindicabit electos ſuos clamantes ad ipſum die ac nocte, etiamſi iram differat ſuper
ipſis ?
8 Dico vobis, vindicabit eos citò. Verumtamen
Filius hominis, quum venerit, num reperturus eſt
fidem in terra ?
9 ¶ Dixit autem etiam quibuſdam qui ſibi perſuaſerant ſe juſtos eſſe, & pro nihilo habebant reliquos, parabolam iſtam :
10 Duo homines aſcenderant in templum ut precarentur, unus Phariſæus, & alter Publicanus.
11 Phariſæus conſiſtens ſeorſim, hæc precatus
eſt; Deus gratias ago tibi quòd non ſim ut reliqui homines, rapaces, injuſti, mœchi, vel etiam ut iſte Publicanus.
12 Jejuno bis hebdomade, decimo quæcunque
poſſideo.
13 Publicanus autem procul ſtans, nolebat vel oculos in cœlum attollere: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens, Deus, propitius eſto mihi peccatori.
14 Dico vobis, deſcendit iſte juſtificatus domum
ſuam *potiùs* quàm ille: * quia quicunque ſe extollit,
Supra 14.11. deprimetur: & qui ſe deprimit, extolletur.
Matt.23.12. 15 * Adferebat autem ad eum etiam infantes, ut
Matt.19.13. eos tangeret: quum autem hoc vidiſſent diſcipuli,
Marc.10.13. objurgarunt eos.
16 Jeſus verò quum puerulos advocaſſet, dixit,
Sinite puerulos venire ad me, & eos non prohibete:
talium eſt enim regnum Dei.
17 Amen dico vobis, Quicunque non acceperit
regnum Dei tanquam puerulus, nequaquam introïbit
in illud.
Matt.19.16. 18 * Tunc interrogavit eum quidam ex primoribus, dicens, Magiſter bone, quid faciendo vitam æter-
Marc.10.17. nam poſſidebo ?
19 Dixit autem ei Jeſus, Cur me dicis bonum ?
nemo bonus niſi unus: *nempe* Deus.
20 Mandata noſti, * Ne mœchare, Ne occidito,
Exod.20.13. Ne furare: Ne falſum teſtimonium dicito, Honora
patrem tuum & matrem tuam.
21 Ille autem dixit, Hæc omnia obſervavi à juventute mea.
22 Jeſus verò his auditis, dixit ei, Adhuc unum
tibi deeſt: omnia quæ habes vende, & diſtribue pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo: & adeſdum
ſequere me.

23 At ille, his auditis valdè triſtis factus eſt, nam
dives erat valdè.
24 Quum autem vidiſſet Jeſus eum valdè triſtem
factum, dixit, Quàm difficilè, qui pecunias habent, in
regnum Dei introibunt!
25 Facilius eſt enim camelum per foramen acus
introire, quàm divitem introire in regnum Dei.
26 Qui verò *hoc* audierant, dixerunt, Et quis poteſt
ſalvus fieri?
27 Ipſe autem dixit, Quæ impoſſibilia ſunt apud
homines, poſſibilia ſunt apud Deum.
28 * Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliquimus *Matt.* 19.27.
omnia, & ſequuti ſumus te. *Marc* 10.23.
29 Ipſe verò dixit eis, Amen dico vobis, nemo eſt
qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut
uxorem, aut liberos, regni Dei cauſa:
30 Qui non recepturus ſit multiplicia hoc tempore,
& in ſeculo venturo vitam æternam.
31 ¶ * Jeſus autem, aſſumptis illis duodecim, *Matt.* 29.17.
dixit eis, Ecce, aſcendimus Hieroſolymam, & perfi- *Marc.* 10.32.
cientur omnia quæ ſcripta ſunt per Prophetas de Fi-
lio hominis.
32 Tradetur enim gentibus, & illudetur, & contu-
meliis afficietur, & conſpuetur.
33 Et poſtquam eum flagellaverint, trucidabunt:
ſed die tertia reſurget.
34 Ipſi verò nihil horum intellexerunt: erantque
iſta verba ipſis occulta, nec cognoverunt quæ dice-
bantur.
35 * Factum eſt autem dum ipſe appropinquaret *Matt.* 20.29.
Jericho, cæcus quidam ſedebat apud viam men- *Marc.* 10.46.
dicans.
36 Quum igitur *is* audiſſet turbam prætereuntem,
percontabatur quid hoc eſſet,
37 Nuntiaverunt autem ei Jeſum Nazarenum
tranſire.
38 Tunc clamavit dicens, Jeſu fili David miſerere
mei.
39 Et qui præibant, objurgabant eum ut ſileret;
ipſe verò multò magis clamabat, Fili David miſerere
mei:
40 Jeſus autem quum ſubſtitiſſet, juſſit eum adduci
ad ſe: & quum is appropinquaſſet interrogavit eum,
41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille verò dixit,
Domine, ut viſum recipiam.
42 Et Jeſus dixit ei, Recipito viſum: fides tua te
ſervavit.

43 Illicò

43 Illicò igitur viſum recepit ac ſequebatur eum, glorificans Deum, & totus populus quum *hoc* vidiſſet, tribuit laudem Deo.

CAP. XIX.

2 Zachæus publicanus. 13 Minæ ſervis datæ ad negotiationem. 21 Ieſus ingreditur Hieroſolymam. 41 Flens prædicit urbis excidium. 45 Vendentes ejicit è templo.

JESUS autem ingreſſus Jericho, tranſibat.
2 Et ecce quidam qui nomine vocabatur Zachæus, qui Magiſter erat publicanorum, & dives.
3 Studebátque videre quis eſſet Jeſus, nec poterat præ turba, quòd ſtaturâ parvus eſſet.
4 Præcurrens igitur, aſcendit in Sycomorum, ut eum videret: quoniam futurum erat ut illac tranſiret.
5 Ut autem venit ad eum locum, ſuſpiciens Jeſus, eum vidit, & dixit ei, Zachæe, feſtinans deſcende: hodiè enim domi tuæ oportet me manere.
6 Tum is feſtinans deſcendit, & excepit eum gaudens.
7 Et omnes quum hoc vidiſſent, murmurabant, dicentes, eum ingreſſum eſſe ad hominem peccatorem, ut *ibi* diverſaretur.
8 Adſtans autem Zachæus dixit Domino, Ecce, dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus: & ſi quid cuipiam per calumniam eripui, reddo quadruplum.
9 Dixit autem ei Jeſus, Hodiè ſalus domui huic contingit, eo quòd ipſe quoque eſt filius Abraham.
Matt 18.11. 10 * Venit enim Filius hominis ut quærat, & ſervet quod perierat.
11 ¶ Hæc autem ipſis audientibus, pergens, dixit parabolam, eò quòd eſſet propè Hieroſolymam, & quòd putarent fore ut illico regnum Dei appareret.
12 Dixit ergò, * Homo quidam nobilis profectus
Matt. 25.14. eſt in regionem longinquam, ut acciperet ſibi regnum, ac reverteretur.
13 Vocatis autem decem ſervis ſuis, dedit eis decem minas, & dixit eis, Negotiamini donec veniam.
14 Cives autem ejus oderant eum, miſerúntque legationem poſt eum, dicentes, Nolumus hunc regnare ſuper nos.
15 Et factum eſt quum rediiſſet accepto regno, tum juſſit vocari ſervos illos ad ſe, quibus dederat pecuniam: Ut cognoſceret quis quid negotiatus eſſet.
16 Adfuit autem primus, dicens, Domine, mina

tua decem minas lucrifecit.
17 *Ille* autem ait ei, Bene habet ſerve bone, quia
in minimo fuiſti fidelis, habeto poteſtatem ſuper de-
cem urbes.
18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua con-
fecit quinque minas.
19 *Ille* verò & iſti dicit, Tu quoque præeſto quin-
que urbibus.
20 Et alius venit, dicens, Domine, ecce mina tua
quam habui repoſitam in ſudario:
21 Timui enim te, quòd homo ſis auſterus: aufers
quod non depoſuiſti, & metis quod non ſeminaſti.
22 Tunc ille dixit ei, Ex ore tuo te judicabo,
ſerve male: ſciebas me hominem auſterum eſſe, qui
auferam quod non depoſui, & metam quod non ſe-
minavi?
23 Quare igitur non dediſti pecuniam meam apud
menſam, & ego veniens, cum fœnore eam exe-
giſſem?
24 Et adſtantibus dixit, Tollite ab eo minam, &
date ei qui decem minas habet.
25 *Illi* verò dixerunt ei, Domine, habet decem
minas.
26 *At ille*, Nam inquit, * dico vobis, Omni ha- *Supra* 8 18.
benti dabitur: ei autem qui non habet, etiam quod *Matt.* 13.12
habet adimetur. & 25. 29.
27 Quin etiam meos illos inimicos qui noluerunt *Marc.* 4. 25.
me regnare ſupra ſe, adducite huc, & jugulate coram
me.
28 Et his dictis, antegrediebatur aſcendens Hie-
roſolymam.
29 * Et factum eſt quum appropinquaſſet Beth- *Matth.* 21.1.
phage & Bethaniæ, ad montem qui vocatur Olearum, *Marc.* 11.1.
miſit duos ex diſcipulis ſuis:
30 Dicens, abite in vicũ qui eſt ex adverſo: in quem
introeuntes, invenietis pullum alligatum, cui nemo
unquam hominum inſedit, ſolutum eum adducite.
31 Et ſi quis vos interrogaverit, Quare ſolvitis? Sic
dicetis, Quoniam eo opus eſt Domino.
32 Profecti autem qui miſſi erant invenerunt prout
eis dixerat.
33 Solventibus autem ipſis pullum, dixerunt eis
domini ejus, Quare ſolvitis pullum?
34 Ipſi verò dixerunt, Quoniam eo opus eſt Do-
mino.
35 * Duxerunt igitur eum ad Jeſum. Et palliis ſuis *Matth.* 21.7.
pullo injectis, impoſuerunt Jeſum. *Iohan* 12.14.

36 Eunte

36 Eunte autem ipſo, ſubſternebant pallia ſua
in via.
37 Et quum jam appropinquaret ad deſcenſum
montis Olearum, cœpit omnis multitudo diſcipulo-
lorum, gaudentium laudare Deum voce magna de
omnibus quas viderant virtutibus.
38 Dicentes, Benedictus Rex ille qui venit in no-
mine Domini: pax in cœlo, & gloria in *locis* altiſſimis.
39 Et aliqui Phariſæorum è turba dixerunt ei, Ma-
giſter, objurga diſcipulos tuos.
40 Et ipſe reſpondens dixit eis, Dico vobis ſi
ſiluerunt iſti, mox lapides clamaturos.
41 Et ut appropinquavit, viſa urbe flevit ſupra ea:
42 Dicens, Si vel tu noſſes hoc ſaltem tuo die,
Infra 21. 6. * quæ ad pacem tuam *pertinent*. Sed *ea* nunc occulta
Matt 24. 1. ſunt oculis tuis.
Marc. 13. 1. 43 Nam veniet tempus adverſùm te, quo circum-
jicient tibi inimici tui vallum, & circumcingent te, &
conſtringent undique.
44 Téque ſolo æquabunt, & filios tuos intus: neq;
relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quòd non
noveris tempus illud viſitationis tuæ.
45 ¶ * Et ingreſſus in templum: cœpit ejicere
Matt. 21. 12. eos qui vendebant in eo & emebant:
Marc. 11. 11. 46 Dicentes eis, Scriptum eſt: * Domus mea do-
Eſa. 56. 7. mus precationis eſt: * vos autem feciſtis eam ſpelun-
Iere. 7. 11. cam latronum.
Matt. 21. 13. 47 Et docebat quotidie in templo. Principes verò
Marc. 11. 17. Sacerdotum & Scribæ, & primores plebis ſtudebant
eum perdere.
48 Nec inveniebant quid facerent, totus enim po-
pulus pendebat ab ipſo, quum eum audiebat.

CAP. XX.

*4 Q. Baptiſmus Iohannis unde. 9 Sacerdotum impie-
tas, vineæ & agricolarum ſimilitudine notatur. 21
Tributum Cæſari reddendum. 27 Sadducæos negantes
reſurrectionem convincit. 41 Chriſtus quomodo filius
Davidis.*

Matt. 21. 23. ET * factum eſt quodam dierum illorum, quum
Marc. 11. 27. ipſe doceret populum in templo, & euãgelizaret,
ſupervenerunt principes Sacerdotum & Scribæ cum
Senioribus.
2 Et dixerunt ei, dic nobis qua authoritate iſta fa-
cias, aut quis ille ſit qui dedit tibi iſtam authoritatem.
3 Reſpondens autem Jeſus dixit eis, interrogabo
vos & ego rem quandam, dicite igitur mihi:

4 Ba-

4 Baptiſmus Johannis è cœlo erat, an ex hominibus?

5 At illi ratiocinati ſunt apud ſe, dicentes, Si dixerimus, E cœlo: dicet, Quare ergò non credidiſtis ei?

6 Sin autem dixerimus, Ex hominibus: tota plebs lapidabit nos: perſuaſum enim eſt ei, Johannem Prophetam eſſe.

7 Reſponderunt igitur ſe neſcire unde *eſſet*.

8 Tum Jeſus dixit eis, Neque ego dicam vobis, qua authoritate hæc faciam.

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc, Quidam plantavit vineam, & elocavit eam agricolis: & peregre abfuit multum temporis.

10 Sed præſtituto tempore miſit ſervum ad agricolas illos, ut ſibi darent ex fructu vineæ. Agricolæ autem illi cæſum illum ablegaverunt inanem.

11 *Ille* vero perrexit, & alterum ſervum miſit: at ipſi hunc quoque cæſum & contumeliis affectum ablegaverunt inanem.

12 Et perrexit mittere tertium: at illi & iſtum vulneratum ejecerunt.

13 Dixit igitur dominus vineæ, Quid faciam? mittam filium illum meum dilectum: utique quum hunc viderint, reverebuntur.

14 Viſo autem eo agricolæ ratiocinabantur inter ſe, dicentes, Iſte eſt hæres: venite, interimamus eum, ut noſtra fiat hæreditas.

15 Et ejectum eum extra vineam interemerunt. Quid ergo faciet eis dominus vineæ?

16 Veniet & perdet agricolas iſtos, & dabit vineam aliis. *Hoc* autem quum audiſſent, dixerunt, Abſit.

17 Ille vero intuitus eos ait, Quid illud eſt ergo quod ſcriptum eſt, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus eſt caput anguli?

18 Quiſquis ceciderit ſuper illum lapidem, confringetur: ſuper quem autem ceciderit, diſſipabit eum.

19 Et ſtuduerunt primarii Sacerdotes & Scribæ injicere in eum manus ea ipſa hora: ſed metuerunt plebem: cognoverant enim *eum* adverſus ipſos dixiſſe ſimilitudinem iſtam.

20 Itaque obſervantes *eum*, miſerunt inſidiatores, qui ſe juſtos eſſe ſimularent: ut carperent ejus ſermonem, tradituri eum imperio & poteſtati Præſidis.

21 Qui interrogaverunt eum, dicentes, Præceptor, ſcimus te recte dicere & docere, nec accipere per-

ſonam,

ſonam, ſed viam Dei in veritate docere?
22 Licet nobis tributum dare Cæſari, an non?
23 Animadverſa autem eorum calliditate, dixit
eis, Quid me tentatis?
24 Oſtendite mihi denarium: cujus habet imagi-
nem & inſcriptionem? Reſpondentes autem dixe-
runt, Cæſaris.
25 Tunc dixit eis, * Reddite igitur quæ *ſunt* Cæ-
Rom.13.7. ſaris, Cæſari: & quæ *ſunt* Dei, Deo.
26 Itaque non potuerunt verba ejus carpere co-
ram populo: & mirati ſuper ejus reſponſo, ſiluerunt.
Matt.22.23. 27 ¶ * Accedentes autem quidam Sadducæo-
Marc.12.18. rum, (qui negant eſſe reſurrectionem) interrogarunt
eum:
Deut.25.5. 28 Dicentes, Magiſter, * Moſes ſcripſit nobis, Si
cujus frater mortuus fuerit habens uxorem, & ſine
liberis mortuus fuerit, ut ejus frater accipiat uxorem
ejus & excitet ſemen fratri ſuo.
29 Septem ergò fratres fuerunt, quorum primus
accepta uxore mortuus eſt, ſine liberis.
30 Accepit igitur eam ſecundus, *qui* & ipſe mor-
tuus eſt ſine liberis.
31 Deinde tertius accepit eam: itidem autem
& illi ſeptem ne relinquerunt liberos, & mortui
ſunt.
32 Poſt omnes autem mortua eſt & mulier.
33 In reſurrectione ergo, cujus eorum erit uxor?
nam illi ſeptem habuerunt eam uxorem.
34 Tunc reſpondens dixit eis Jeſus, Filii hujus ævi
ducunt uxores, & nuptum dantur.
35 Qui verò digni habiti fuerint qui ævum illud
conſequantur, & reſurrectionem ex mortuis, neque
ducunt uxores, neque nuptum dantur.
36 Nec enim mori poſſunt ampliùs, pares enim
Angelis ſunt, & filii ſunt Dei, quum ſint filii reſur-
rectionis.
Exod.3.6. 37 Mortuos autem excitari, etiam * Moſes indi-
cavit apud rubum, quum dicit Dominum Deum Abra-
ham, & Deum Iſaac, & Deum Jacob.
38 Nam Deus non eſt mortuorum, ſed vivorum:
omnes enim vivunt ei.
39 Reſpondentes autem ei quidam ex Scribis
dixerunt, Magiſter, benè dixiſti.
40 Nec ampliùs audebant eum quicquam inter-
rogare.
Matt.22.42. 41 * Dixit autem eis, Quomodo dicunt Chriſtum
Marc.12.35. filium eſſe David?

42 Et

42 Et ipſe David dicit in libro Pſalmorum, * Dixit Pſal.110.1
Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam,
43 Uſque dum poſuero inimicos tuos ſcabellum
pedum tuorum?
44 David ergo Dominum eum vocat, & quomodo
filius ejus eſt?
45 Audiente verò toto populo, dicit diſcipulis ſuis:
46 * Cavete à Scribis, qui volunt ambulare ſto- Supra 11.43.
lati, & amant ſalutationes in foris, ac primos conceſ- Mat.23.6.
ſus in conventibus, & primos accubitus in cœnis. Mar.12.38.
47 Qui devorant domos viduarum: & in ſpeci-
em precibus longis utuntur; iſti auferent gravius
judicium.

CAP. XXI.

1 Viduæ ſupra opes liberalitas. 6 De tempore ruinæ templi. 10 Et Hieruſalem. 25 Signa præcedentia extremum iudicium.

INtuitus * autem vidit divites immittentes dona ſua Mar.12.41.
in gazophylacium.
2 Vidit autem etiam quandam viduam pauper cu-
lam mittentem illuc minuta *æreola* duo.
3 Et dixit, Verè dico vobis, vidua hæc pauper im-
miſit ampliùs quàm omnes.
4 Nam omnes hi ex eo quod ipſis redundat, immi-
ſerunt quod donarent Deo: hæc autem immiſit ex
penuria ſua totum victum quem habebat.
5 ¶ * Et quibuſdam dicentibus de templo, quòd Supra 19.44.
pulchris lapidibus ac donariis ornatum eſſet, dixit, Mat.24.1.
6 Hæccine ſpectatis? venient dies, quibus non re- Mar.13.1.
linquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.
7 Interrogaverunt autem eum dicentes, Magiſter,
quando hæc erunt? & quod erit ſignum quando fu-
turum eſt ut iſta fiant?
8 * Ipſe verò dixit, Videte ne ſeducamini; multi Epheſ.5.6.
enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego ſum 2 Theſ.2.3.
Chriſtus: & tempus illud appropinquat, ne igitur ſe-
quimini eos.
9 Quum verò audieritis bella & ſeditiones, ne ter-
remini: oportet enim iſta primùm fieri, ſed non ſta-
tim erit finis.
10 Tunc dixit eis, Inſurget gens in gentem, &
regnum in regnum.
11 Et magni terræ motus erunt ſingulis locis: &
fames ac peſtilentiæ, & terriculamenta, & ſigna è
cœlo magna erunt.

Mat.24.9. 12 * Sed ante hæc omnia injicient vobis manus,
Mar.13.9. & vos perſequentur, tradentes in conventus, & car-
ceres, adductos ad reges ac præſides, nominis mei
cauſa.

13 *Hæc* autem cedent vobis teſtimonio.

Supra 12.12. 14 * Habete igitur fixum in cordibus veſtris, non
Mat. 10.19. præmeditari defenſionem.
Mar. 13.11. 15 Ego enim dabo vobis os & ſapientiam, cui
non poterunt contradicere, neque reſiſtere omnes qui
ſe vobis opponent.

16 Prodemini autem etiam à parentibus, & fratri-
bus, & cognatis, & amicis: & morte mulctandos cu-
rabunt *quoſdam* ex vobis.

Mat.10.21. 17 * Et eritis omnibus exoſi propter nomen meum.
Mat. 10.30. 18 * Sed pilus capitis veſtri non peribit.
19 Per patientiam veſtrā poſſidete animas veſtras.
Mat. 24.15. 20 * Quum autem videritis Hieruſalem cingi ab
Mar. 13.14. exercitibus, tunc agnoſcite appropinquare vaſtatio-
Dan.9.27. nem ejus.

21 Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant in montes: &
qui intra eam, excedant: & qui in agris, non ingre-
diantur in eam:

22 Nam hi ſunt dies ultionis, ut impleantur omnia
quæ ſcripta ſunt.

23 Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis
diebus: erit enim neceſsitas magna in hac regione,
& ira in populo iſto.

24 Et cadent acie gladii, & captivi ducentur in
omnes gentes: & Hieruſalem calcabitur à gentibus
uſquequò impleantur tempora Gentium.

Iſa.13.10. 25 ¶ * Tunc erunt ſigna in ſole, & luna, & ſideri-
Ezek.32.7. bus: & in terra anguſtia Gentium in conſilii inopia,
Mat. 24.29. reſonante mari & ſalo:
Mar. 13.25. 26 Exanimatis hominibus præ timore & expecta-
Rom.8.25. tione *malorum* eorum quæ invadent in orbem terra-
rum: nam poteſtates cœlorum concutientur.

27 Et tunc videbunt Filium hominis venientem
in nube cum potentia & gloria multa.

28 Quum autem hæc fieri incipient, erigite & at-
Rom.8.25. tollite capita veſtra, quoniam appropinquat * redemp-
tio veſtra.

29 ¶ Dixit etiam eis *hanc* parabolam, Videte ficum
& omnes arbores:

30 Quum jam emiſerint *folia, vos ea* cernentes,
per vos ipſos agnoſcitis jam prope eſſe æſtatem.

31 Ita & vos quum videritis hæc fieri, agnoſcite
prope eſſe regnum Dei.

32 Amen

32 Amen dico vobis, nequaquam præterierit hæc
ætas quouſque hæc omnia facta fuerint.
33 Cœlum & terra præteribunt, verba autem mea
nequaquam præteribunt.
34 Cavete autem vobis ne quando graventur corda
veſtra crapula & * ebrietate, & curis hujus vitæ, & Rom.13.13.
repentè vobis ſuperveniat dies ille.
35 Nam ut laqueus, invadet in omnes qui habita-
bunt in ſuperficie totius terræ.
36 Excubate igitur, omni tempore rogantes ut
digni habeamini qui effugiatis iſta omnia quæ futura
ſunt, & conſiſtatis coram Filio hominis.
37 ¶ Docebat autem interdiù in templo, noctu
verò exiens diverſabatur in monte qui vocatur Olea-
rum.
38 Et totus populus diluculo veniebat ad eum, ut
eum audiret in templo.

CAP. XXII.

*4 Iudas vendit Chriſtum. 7 Paſcha parant Apo-
ſtoli. 24 Contendunt de primatu. 31 A Satana ex-
petuntur. 35 Nihil illis defuiſſe ait Chriſtus. 42 O-
rat in monte. 44 Sudat ſanguinem. 50 Auriculam
Malcho amputatam ſanat. 57.58. 60 Petrus ter
Chriſtum negabat. 63 Illuditur & cæditur Chri-
ſtus. 69 Fatetur ſe Filium Dei.*

APpropinquabat * autem dies feſtus azymorum, Mat.26.1.
qui dicitur Paſcha. Mar.14.1.
2 Et quærebant principes Sacerdotum & Scribæ,
quomodo eũ tollerent *è medio*; timebant enim plebẽ.
3 * Introiit autem Satanas in Judam cognominatũ Mat.26.14.
Iſcarioten, qui erat è numero illorum duodecim. Mar.14.10.
4 Qui abiens colloquutus eſt cum principibus Sa-
cerdotum ac præfectis *templi*, quomodo ipſis eum
traderet:
5 Qui gaviſi ſunt ac pacti ſunt *ſe* daturos ei pecu-
niam.
6 Et *Ipſe* ſpoſpondit: quærebatque opportunita-
tem ut traderet eum ipſis abſque turba.
7 * Venit autem dies azymorum quo oportebat Mat.26.17.
mactari paſcha. Mar.14.12.
8 Miſit igitur Petrum & Johannem, dicens, Profecti
parate nobis paſcha ut veſcamur.
9 Ipſi verò dixerunt ei, Ubi vis paremus *illud*?
10 At ille dixit eis, Ecce poſtquam introieritis in
urbem, occurret vobis quidam aquæ amphoram baju-

lans : ſequimini eum domum illam in quam ingredie-
tur :

11 Et dicite patriſamilias ædium, Dicit tibi Magi-
ſter, ubi eſt diverſorium, ubi paſcha cum diſcipulis
meis edam ?

12 Tunc ipſe oſtendet vobis cœnaculum magnum
ſtratum : illic parate *paſcha*.

13 Profecti autem invenerunt omnia prout dixerat
eis : & paraverunt paſcha.

Mat. 26.20. Mar.14.18.

14 * Quum igitur adeſſet *conſtitutum* illud tem-
pus, diſcubuit,& duodecim Apoſtoli cum eo.

15 Et dixit eis, Deſiderio deſideravi hoc paſcha
edere vobiſcum, antequam ego patiar.

16 Dico enim vobis, me non ampliùs comeſturum
ex eo, uſquequò completum fuerit in regno Dei.

17 Et accepto poculo, cùm gratias egiſſet, dixit,
Accipite hoc & partimini vobis ipſis.

18 Dico enim vobis, me non bibiturum ex fructu
vitis, uſquequò regnum Dei venerit.

Mat.26.26. Mar.14.22. 1 Cor.11.24.

19 * Et accepto pane, quum gratias egiſſet, fregit,
& dedit eis, dicens, Hoc eſt corpus meum quod pro
vobis datur : hoc facite in mei recordationem.

20 Itidem etiam *dedit eis* poculum, poſtquam cœ-
naſſet, dicens, Hoc poculum *eſt* Novum illud Teſta-
mentum per ſanguinem meum, qui pro vobis effundi-
tur :

Mat. 26.23. Mar.14.20. Joh.13.18. Pſal.40.10.

21 * Veruntamen, ecce, manus ejus qui me prodit,
mecum eſt in menſa.

22 Et filius quidem hominis, prout definitum eſt,
abit : veruntamen væ homini illi per quem proditur.

23 Tunc ipſi cœperunt mutuò quærere inter ſe,
quiſnam eſſet ex ipſis qui hoc facturus eſſet.

24 ¶ Orta eſt autem etiam contentio inter eos,
quis eorum videretur eſſe major.

Mat.20.25. Mar.10.42.

25 Ipſe verò dixit eis, * Reges gentium dominan-
tur eis : & qui poteſtatem habent in eas,benefici vo-
cantur.

26 Vos autem non ita *eſtote* : ſed qui maximus eſt
inter vos, eſto ſicut qui minimus eſt ; & qui princeps
eſt, ſicut qui miniſtrat.

27 Nam uter major eſt, qui diſcumbit, an qui mi-
niſtrat ? Nónne qui diſcumbit ? At ego ſum in medio
veſtrûm ut qui miniſtrat.

28 Vos autem ii eſtis qui permanſiſtis mecum in
tentationibus meis :

29 Ego verò paciſcor vobis, prout pactus eſt mihi
Pater meus, regnum :

30 Ut

30 Ut edatis & bibatis in menſa mea in regno
meo, * & ſedeatis ſuper thronos, judicantes duode- Mat. 19.28.
cim tribus Iſrael.
31 Dixit etiam Dominus, Simon, Simon, ecce, * Sa- 1 Pet. 5.8.
tanas appetiit vos quos ventilaret ſicut triticum:
32 Sed ego rogavi pro te ne deficiat fides tua: tu
igitur aliquando converſus, confirma fratres tuos.
33 Ipſe verò dixit ei, Domine, tecum paratus ſum
& in carcerem & ad mortem proficiſci.
34 * At ille dixit, Dico tibi Petre, non emittet vo- Mat. 26.34.
cem hodiè gallus priuſquam ter neges me tibi notum Mar. 14.30.
eſſe. Ioh. 13.38.
35 Dixit etiam eis, * Quando miſi vos abſque cru- Mat. 10.9.
mena & pera & ſoleis, num quid defuit vobis? Ipſi
verò dixerunt: Nihil.
36 Dixit ergo eis, At nunc qui crumenam habet,
ſumat *eam*, ſimiliter & peram: & qui non habet, ven-
dat pallium ſuum, & emat gladium.
37 Dico enim vobis, adhuc oportere in me perfici
* ſcriptum illud, Et cum ſceleratis numeratus eſt. Nam Eſa. 53.12.
ea quæ *ſcripta ſunt* de me, finem habent.
38 At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladii hic.
Ipſe verò dixit eis, Satis eſt.
39 ¶ * Et egreſſus, profectus eſt ex more in mon- Mat. 26.36.
tem Olearum: ſequuti ſunt autem eum etiam diſcipuli Mar. 14.32.
ejus. Ioh. 18.1.
40 Quum verò perveniſſet ad eum locum, dixit
eis: Precamini ne intretis in tentationem.
41 Tum ipſe avulſus eſt ab eis quaſi ad jactum la-
pidis, poſitiſque genibus precatus eſt.
42 Dicens * Pater ſi velles, transfer poculum hoc
à me: veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Mat. 26.41.
43 Viſus eſt autem ei Angelus à cœlo corroborans Mar. 14.38.
eum.
44 Et *ipſe* conſtitutus in angore, intentiùs orabat.
Erat autem ſudor ejus quaſi grumi ſanguinis deſcen-
dentes in terram.
45 Et quum ſurrexiſſet à precatione, veniſſetque
ad diſcipulos ſuos, invenit eos dormientes præ tri-
ſtitia.
46 Et dixit eis, Quid dormitis? ſurgite, & preca-
mini, ne introeatis in tentationem.
47 * Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & is Mat. 26.49.
qui dicebatur Judas, unus è duodecim, præibat eis, & Mar. 14.44.
appropinquavit Jeſu ut oſcularetur eum. Ioh. 18.3.
48 Jeſus autem dixit ei, Juda, oſculo Filium ho-
minis prodis?

49 Videntes autem ii qui circa ipſum *erant*, quod
futurum erat, dixerunt ei, Domine, percutiemuſne
gladio?
50 Et quidam ex ipſis percuſsit ſervum Pontificis
maximi, & abſtulit auriculam ejus dextram.
51 Reſpondens autem Jeſus dixit, Sinite hucuſque;
& tacta illius auricula ſanavit eum.
52 Dixit autem Jeſus eis qui ad ipſum venerant,
nempe principibus ſacerdotum, & præfectis templo,
& Senioribus, Ut adverſus latronem exiiſtis cum gla-
diis ac fuſtibus?
53 Quum quotidiè vobiſcum fuerim in templo,
non extendiſtis manus in me: ſed hæc eſt hora illa
veſtra, & poteſtas tenebrarum.
Mat.26.57. 54 * Comprehenſum autem eum abduxerunt: &
Mar.14.53. introduxerunt domum Pontificis maximi. Petrus verò
Ioh.18.24. ſequebatur procul.
Mat.26.69. 55 * Quumq; accendiſſent ignem in medio aulæo,
Mar.14.66. atque unà concediſſent, ſedit & Petrus inter eos.
Ioh.18.26. 56 Quum autem eum vidiſſet ancilla quædam ſe-
dentem ad ignem, intentis in eum oculis dixit, Et iſte
cum eo erat.
57 Ipſe verò abnegavit eum, dicens, Mulier non
novi eum.
58 Et paulò pòſt alius videns eum, dixit, Et tu ex
ipſis es. Petrus verò ait, Heus tu, non ſum.
59 Et interpoſita quaſi hora una, alius quidam aſ-
firmabat, dicens, Verè & iſte cum illo erat, etenim
Galilæus eſt.
60 Ait autem Petrus, Heus tu, neſcio quid dicas. Et
illico adhuc ipſo loquente, vocem emiſit gallus.
61 Tum converſus Dominus intuitus eſt Petrum:
& recordatus eſt Petrus ſermonis Domini, quomodo
nimirum dixerat ipſi, * Priuſquam gallus vocem emi-
Mat.26.34. ſerit, ter me abnegabis.
Ioh.13.38.
62 Et egreſſus foras Petrus flevit amarè.
Mat.26.67. 63 * Et ii qui unà tenebant Jeſum, ei illudebant
Mar.14.65. cædentes *eum*:
64 Et quum eum obvolviſſent, verberabant faciem
ejus, & interrogabant eum, dicentes, Vaticinare quis
ſit qui te percuſsit.
65 Et alia multa convitiantes dicebant in eum.
66 Et * ut ortus eſt dies, convenit presbyterium
Mat.27.1. populi, & principes ſacerdotum, & Scribæ, & ad-
Mar.15.1. duxerunt eum in ſuum conceſſum.
Joh.18.38. 67 Dicentes: Num tu es ille Chriſtus? dic nobis.
Dixit autem eis, Si vobis dixero, nequaquam credetis.
68 Quòd

68 Quòd ſi vos etiam interrogavero, nequaquam
reſpondebitis mihi, neque abſolvetis.
69 Ab hoc tempore erit Filius hominis ſedens ad
dextram potentiæ Dei.
70 Dixerunt autem omnes, Tu ergo es Filius Dei?
ipſe verò dixit eis, Vos dicitis me eſſe.
71 At illi dixerunt, Quid amplius egemus teſtimo-
nio? Ipſi enim audivimus ex ore ipſius.

CAP. XXIII.

2 Chriſtus accuſatur coram Pilato. 7 Mittitur ad Herodem. 11 Illuditur. 24 Cupiditati Judæorum exponitur à Pilato. 27 Mulieres plangunt eum. 33 Crucifigitur. 39 Convitiatur ei unus ex maleficis. 43 Alter fide ſervatur. 46 Expirat Chriſtus. 53 Sepelitur.

TUm ſurgens univerſa multitudo eorum, duxit eum
ad Pilatum.
2 Cœperunt autem eum accuſare, dicentes, Comperimus iſtum pervertere gentē, * & vetare tributa dare Cæſari, quòd dicat ſe Chriſtum, *id eſt*, regem eſſe.
3 * Pilatus autem interrogavit eum, dicens, Tune es Rex Judæorum? Ipſe verò reſpondens ei, dixit, Tu dicis.
4 Ait verò Pilatus ad principes ſacerdotum, & turbam, Nullam invenio noxam in hoc homine.
5 At illi invaleſcebant, dicentes, Concitat populum, docens per univerſam Judæam, exorſus à Galilæa huc uſque.
6 Pilatus verò, audita Galilæa, interrogavit num Galilæus eſſet.
7 Et quum cognoviſſet eum ad Herodis poteſtatem pertinere, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per eos dies.
8 Herodes autem viſo Jeſu gaviſus eſt valdè, nam à multo *tempore* cupiebat eum videre, eò quòd audiviſſet multa de eo: & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurum ab eo fieri.
9 Interrogavit autem eum multis ſermonibus: ſed ipſe nihil ei reſpondit.
10 Stabant autem principes ſacerdotum & Scribæ, magna contentione eum accuſantes.
11 Herodes autem cum militibus ſuis, cùm eum pro nihilo habuiſſet, & illuſiſſet ei, amictum veſte ſplendida remiſit ad Pilatum.
12 Et facti ſunt amici inter ſeſe Pilatus & Herodes eo ipſo die: nam antea inimici erant inter ſe.

Mat. 22. 21. *Mar. 12. 17.* Mat. 27. 11. Mar. 15. 2. *Ioh. 18. 33.*

13 Pilatus verò, convocatis principibus ſacerdo-
tum & magiſtratibus ac populo.
Mat. 27. 23. 14 * Dixit eis, Obtuliſtis mihi hunc hominem ut
Mar. 15. 14. qui avertat populum: & ecce, ego in veſtro conſpectu
Ioh. 18. 38. quæſtione habita, nullam noxam inveni in homine
& 19. 4. iſto, ex iis de quibus accuſatis eum:
15 Sed ne Herodes quidem: nam remiſi vos ad il-
lum, & ecce nihil dignum morte factum eſt ab eo.
16 Caſtigatum ergo eum dimittam.
17 Neceſſe autem habebat dimittere eis in feſto
unum *quempiam*.
18 Exclamavit autem ſimul univerſa turba, dicens,
Tolle hunc, dimitte verò nobis Barabbam.
19 (Qui erat propter ſeditionem quandam & cæ-
dem factam in urbe, conjectus in carcerem.)
20 Rurſus ergo Pilatus alloquutus eſt *eos*, volens
dimittere Jeſum.
21 Ipſi verò reclamabant, dicentes, Crucifige,
crucifige eum.
22 Ille autem tertiò dixit eis, Quid enim iſte mali
fecit? nullam noxam capitalem inveni in eo: caſti-
gatum ergo eum dimittam.
23 At illi inſtabant vocibus magnis, petentes ut
crucifigeretur, & invaleſcebant voces eorum ac prin-
cipum ſacerdotum.
24 Tunc Pilatus judicavit ut fieret quod ipſi pete-
bant.
25 Dimiſit autem eis illum qui propter ſeditionem
& cædem conjectus fuerat in carcerem, quem petie-
rant: Jeſum verò tradidit eorum cupiditati.
Mat. 27. 32. 26 * Quum igitur abducerent eum, prehenſo Si-
Mar. 15. 21. mone quodam Cyrenæo, qui veniebat rure, impoſue-
runt ei crucem ferendam ponè Jeſum.
27 Sequebatur autem eum magna multitudo po-
puli & mulierum: quæ & plangebant & lamentaban-
tur eum.
28 Converſus autem ad eas, Jeſus dixit, Filiæ
Hieruſalem, ne flete ſuper me, verùm ſuper vobis ip-
ſis flete, & ſuper liberis veſtris.
29 Nam ecce venient dies quibus dicent, Beatæ
Iſa. 2. 19. ſteriles, & uteri qui non genuerunt, & ubera quæ non
Oſe. 10. 8. lactaverunt.
Apoc. 6. 16. 30 Tum incipient dicere montibus, * Cadite ſu-
1 Pet. 4. 17. per nos: & collibus, Operite nos.
Mat. 27. 38. 31 * Nam ſi in virente ligno iſta faciunt, in arido
Mar. 15. 27. quid fiet?
Ioh. 19. 18. 32 * Ducebantur autem etiam alii duo malefici,

ut

ut cum eo necarentur.
33 Quum igitur veniſſent in locum qui vocatur
Calvaria, illic crucifixerunt eum, & maleficos : unum
ad dextram : alterum ad ſiniſtram.
34 Jeſus autem dicebat, Pater, remitte eis : neſci-
unt enim quid faciant. Partientes verò veſtimenta
ejus, jecerunt ſortem.
35 Et ſtabat populus ſpectans : ſannis autem exci-
piebant eum etiam primores cum eis, dicentes, Alios
ſervavit, ſervet ſeipſum, ſi hic eſt ille Chriſtus Dei
electus.
36 Illudebant autem etiam ei milites, accedentes,
& acetum ei offerentes :
37 Dicenteſque, Si tu es Rex ille Judæorum, ſerva
temetipſum.
38 Erat autem etiam inſcriptio ſcripta ſuper eum
literis Græcis, & Romanis, & Hæbraicis, HIC EST
REX ILLE JUDAEORUM.
39 ¶ Unus autem ex maleficis qui erant ſuſpenſi,
convitiabatur ei, dicens, Si tu es Chriſtus ille, ſerva
teipſum & nos.
40 Reſpondens autem alter, objurgavit eum, di-
cens, Ne Deum quidem times, quòd in eadem ſis
damnatione ?
41 Et nos quidem juſtè : nam digna factis recipi-
mus : iſte verò nihil inſolens fecit.
42 Dixitque Jeſu, Domine, memento mei quum
veneris in regnum tuum.
43 Tum dixit ei Jeſus, Amen dico tibi, hodiè me-
cum eris in Paradiſo.
44 Erat autem quaſi hora ſexta, & tenebræ factæ
ſunt ſuper totam regionem uſque ad horam nonam.
45 Et obſcuratus eſt ſol, & aulæum templi fiſſum
eſt medium.
46 Quumque clamaſſet voce magna Jeſus, ait,* Pa- *Pſal.* 31.6.
ter, in manus tuas depono ſpiritum meum. Et quum
hæc dixiſſet, expiravit.
47 ¶ Quum vidiſſet autem Centurio quod factum
fuerat, glorificavit Deum, dicens, Verè hic homo
juſtus erat.
48 Et omnis turba quæ ſimul ad hoc ſpectaculum
acceſſerat, ſpectans quæ facta fuerant, verberans pe-
ctora ſua revertebatur.
49 Stabant autem omnes noti ejus procul, & mulie-
res quæ erant eum conſequutæ à Galilæa, videntes iſta. *Mat.* 27.57.
50 * Tum ecce vir nomine Joſeph, decurio, vir *Mar.* 15.43.
bonus ac juſtus : *Ioh.* 19.38.

51 (Qui non ſuffragatus fuerat conſilio ac facto
eorum) ex Arimathæa civitate Judæorum: qui & ipſe
expectabat regnum Dei:

52 Hic, *inquam*, adiens Pilatum, petiit corpus
Jeſu.

53 Et detractum involvit ſindone, poſuitque illud
in monumento quod erat in ſaxo inciſum, in quo non-
dum quiſquam poſitus fuerat.

54 Porrò dies erat Paraſceves, & Sabbati dies
ſuccedebat.

55 Subſequutæ etiam mulieres quæ cum eo vene-
rant ex Galilæa, ſpectarunt monumentum,& quomodo
poſitum eſſet corpus ejus.

56 Reverſæ verò paraverunt aromata & unguenta:
ac Sabbato quidem quieverunt ſecundum manda-
tum.

CAP. XXIV.

*1 Mulieres ad monumentum accedunt. 9 Quæ ab An-
gelis acceperunt, Apoſtolis nuntiant. 13 Duobus eun-
tibus in Emmaum adiungit ſe Chriſtus. 28 Inter-
pretatur illis Scripturas. 39 Contrectandum ſe præ-
bet Apoſtolis. 49 Promittit Spiritum ſanctum.
51 Surſum fertur in cœlum.*

Mar.16.1. Iohan.20.1.

PRimo autem *die* hebdomadis, profundo diluculo
iverunt ad monumentum, ferentes quæ paraverant
aromata: & nonnullæ cum ipſis.

2 Invenerunt autem lapidem devolutum â monu-
mento:

3 Et ingreſſæ non invenerunt corpus Domini
Jeſu.

4 Et factum eſt dum conſternatæ in ea re hæſita-
rent, ecce duo viri ſupervenerunt eis, induti veſtibus
fulgurantibus.

5 Quum autem expavefactæ inclinarent faciem in
terram, dixerunt eis, Quid inter mortuos quæritis eum
qui vivit?

Supra 9.22. Mat.17.23. Mar.9.31.

6 Non eſt hic, ſed ſurrexit; mementote ut * lo-
quutus ſit vobis quum adhuc in Galilæa eſſet,

7 Dicens: Oportet filium hominis tradi in manus
hominum peccatorum, & crucifigi: & die tertio re-
ſurgere.

8 Recordatæ ſunt igitur verborum illius:

9 Et reverſæ à monumento annunciaverunt hæc
omnia illis undecim, & reliquis omnibus.

10 Erant autem Maria Magdalene, & Johanna, et

Maria

Maria Jacobi *mater*, & reliquæ cum ipſis, quæ dice-
bant Apoſtolis.
11 Sed viſa ſunt apud eos quaſi deliramentum ver-
ba ipſarum, neque crediderunt eis.
12 *Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumen- Iohan.20.8.
tum: et quum introſpexiſſet, vidit lintea ſola *illic* jacen-
tia: abiitque, apud ſemetipſum mirans hoc factum.
13 ¶ *Et ecce, duo ex iis ibant eo ipſo die in vi- Mar.16.12.
cum diſtantem ſtadiis ſexaginta ab Hieruſalem, cui
vico nomen *eſt* Emmaus.
14 Et colloquebantur inter ſe de iſtis omnibus
quæ evenerant.
15 Et factum eſt dum colloquerentur, & *ſe* mutuò
rogitarent, ipſe Jeſus acceſsit, & unà iter faciebat cum
ipſis.
16 Oculi autem eorum tenebantur ne eum agno-
ſcerent:
17 Dixit autem eis, Qui ſunt hi ſermones quos
confertis inter vos ambulantes? & *quid* eſtis tetrico
vultu?
18 Reſpondens autem alter cui nomen Cleopas,
dixit ei: Tu ſolus commoraris in *urbe* Hieruſalem, &
ignoras quæ in ea facta ſunt his diebus?
19 Ipſe verò dixit eis, Quæ? At illi dixerunt ei, Quæ
facta ſunt Jeſu Nazareno, qui fuit Propheta potens re-
ipſa, & verbis, coram Deo & toto populo.
20 Et quomodo eum tradiderunt principes Sacer-
dotum & Magiſtratus noſtri, ut morte damnaretur, et
crucifixerunt eum.
21 Nos autem ſperabamus illum eſſe qui redemp-
turus eſſet Iſrael: atque præter hæc omnia tertium
hunc diem agit hodie ex quo hæc facta ſunt.
22 Sed et mulieres quædam ex nobis obſtupefece-
runt nos, quæ diluculo venerunt ad monumentum.
23 Et non invento ejus corpore venerunt, dicentes
ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe, qui dicunt eum
vivere.
24 Et abierunt quidam eorum qui erant nobiſcum
ad monumentum, & ita invenerunt prout mulieres
dixerant: ipſum verò non viderunt.
25 Tum ipſe dixit eis, O amentes & tardi corde ad
credendum omnibus quæ loquuti ſunt Prophetæ.
26 Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & introire
in gloriam ſuam?
27 Et incipiens à Moſe et omnibus Prophetis, in-
terpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ſe
ſcripta erant.

28 Appropinquarent autem vico in quem proficiſcebantur : & ipſe fingebat ſe longiùs ire.

29 Sed *ipſi* adegerunt eum, dicentes, Mane nobiſcum, quoniam adveſperaſcit & inclinavit dies. Ingreſſus eſt igitur ut maneret cum eis.

30 Et factum eſt cum accubuiſſet cum eis, ſumpto pane benedixit, & fractum dedit eis.

31 Tunc adaperti ſunt oculi eorum, & agnoverunt eum: ſed ipſe ablatus eſt ex eorum conſpectu.

32 Tum inter ſe dixerunt: Nonne cor noſtrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis in via, & quum adaperiret nobis Scripturas ?

33 Et ſurgentes eo ipſo momento, reverſi ſunt in Hieruſalem, & invenerunt congregatos illos undecim, & eos qui cum ipſis erant,

34 Dicentes, Surrexit Dominus verè, & conſpectus eſt Simoni.

35 Tum ipſi expoſuerunt quæ *geſta erant* in via, & ut fuerat agnitus ab ipſis in fractione panis.

a Mar. 16. 14. a Ioh. 20. 19. 36 * Hæc autem ipſis loquentibus, ſtetit ipſe Jeſus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis.

37 Territi verò illi, & expaveſacti putabant ſe ſpiritum conſpicere.

38 Tum dixit eis, Quid turbati eſtis, & quare diſceptationes ſubeunt corda veſtra ?

39 Videte manus meas & pedes meos : nam ego ipſe ſum : contrectate me, & videte : nam ſpiritus carnem & oſſa non habet, prout me conſpicitis habere ;

40 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac pedes.

41 Adhuc autem ipſis non credentibus præ gaudio & mirantibus, dixit eis, Habetis hic eſculentum aliquid ?

42 Tum ipſi dederunt ei partem piſcis aſsi, & aliquid ex favo apiario.

43 Quæ ille accepit, & in eorum conſpectu comedit.

44 Dixitque eis, Hi *ſunt* ſermones quos loquutus ſum vobis quum adhuc eſſem vobiſcum, oportere impleri omnia quæ ſcripta ſunt in Lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis de me.

45 Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent Scripturas :

46 Et dixit eis, Ita ſcriptum eſt, & ita oportuit Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertio die :

47 Et prædicari in ejus nomine reſipiſcentiam ac remiſsionem peccatorum apud omnes Gentes, incipiendo ab Hieruſalem.

48 Vos

48 Vos autem eſtis horum teſtes. *Joh.15.27.*
49 Et ecce, ego mittam promiſſum patris mei vo- *Act.1.4.*
bis: vos autem manete in urbe Hieruſalem uſque quo
induamini virtute ex alto.
50 Eduxit autem eos foras Bethaniam uſque &
ſublatis manibus ſuis, benedixit eis:
51 * Et factum eſt dum ipſe benediceret eis diſ- *Mar.16.19.*
junctus ab eis ſurſum ferebatur in cœlum. *Act.1.9.*
52 Ipſi autem adorato eo reverſi ſunt in Hieruſa-
lem cum gaudio magno.
53 Erantque ſemper in templo, laudantes & be-
nedicentes Deum. Amen.

EVANGELIUM SECUNDUM JOHANNEM.

CAP. I.

1 Sermo ille ante ſecula ex Deo genitus, 2 & qui ſemper apud Patrem reſidebat. 14 Homo factus eſt. 6.7 Johannes quorſum à Deo miſſus. 15 Concio ipſius de officio Chriſti. 19.20 Teſtimonium eiuſdem Sacerdotibus redditum. 41 Andreæ vocatio. 33 Petri. 44 Philippi. 46 Nathanaelis.

IN principio erat Sermo ille, & Sermo ille
erat apud Deum, eratque ille Sermo, Deus.
2 Hic *Sermo* erat in principio apud De-
um.
3 * Omnia per hunc *Sermonem* facta ſunt, & abſ- *Col.1.16.*
que eo factum eſt nihil quod factum ſit.
4 In ipſo, vita erat, & vita erat Lux illa hominum:
5 Et Lux iſta in tenebris lucet, ſed tenebræ eam
non comprehenderunt.
6 ¶ Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen Johan-
nes:
7 Is venit ad *dandum* teſtimonium, *id eſt*, ut teſta- *Mat.3.1.*
retur de luce, ut omnes per eum crederent. *Mar.1.4.*
8 Non erat ille Lux illa, ſed *miſſus fuit* ut teſtare- *Luc.3.2.*
tur de illa luce

9 His

9 *Hic* erat Lux illa vera quæ illuminat omnem ho-
minem venientem in mundum.

Heb. 11. 3. 10 In mundo erat, et mundus * per eum factus eſt:
ſed mundus eum non agnovit.

11 Ad ſua venit, et ſui eum non exceperunt.

12 Quotquot autem eum exceperunt, dedit eis *hanc*
dignitatem ut filii Dei fierent, *nempe*, iis qui credunt
in nomen ejus.

13 Qui non ex ſanguine, neq; ex libidine carnis,
neq; ex libidine viri, ſed ex Deo geniti ſunt.

Mat. 1. 18. 14 ¶ * Et ſermo ille caro factus eſt: et commora-
Luc. 2. 7. tus eſt inter nos (et * ſpectavimus gloriam ejus, glo-
Mat. 17. 1. riam *inquam* ut unigeniti *egreſsi* à Patre) plenus gra-
2 *Pet.* 1. 17. tiæ ac veritatis.

15 Johannes teſtatus eſt de eo, et clamavit, dicens,
Hic eſt de quo dicebam, *Is* qui poſt me venit, ante me
fuit, quia prior me erat.

Col. 1. 19. 16 * Et ex plenitudine ipſius omnes accepimus, et
& 2. 9. gratiam pro gratia.

17 Nam Lex per Moſen data eſt: gratia, et veritas
per Jeſum Chriſtum extitit.

1 *Ioh.* 4. 12. 18 * Deum nemo vidit unquam, unigenitus ille
1 *Tim.* 6. 16. Filius qui eſt in ſinu Patris, ille *nobis* expoſuit.

19 Et hoc eſt teſtimonium Johannis, quando miſe-
runt Judæi ab Hieroſolymis ſacerdotes et Levitas, ut
interrogarent eum, Tu quis es:

20 Et confeſſus eſt, neq; negavit: confeſſus eſt *in-
quam* ſe non eſſe Chriſtum illum.

21 Tunc interrogaverunt eum, Quis ergo *es*? Tune
es Elias? *Ipſe vero* dixit, Non ſum. *Et illi*, Es tu Pro-
pheta ille? Qui reſpondit, Non.

22 Dixerunt ergo ei, quis es? ut reſponſum demus
iis qui miſerunt nos: quid dicis de te ipſo?

Eſa. 40. 3. 23 Ait, Ego *ſum* vox clamantis in deſerto, * Com-
Mar. 3. 3. planate viam Domini, prout dixit Eſaias Propheta.
Luc. 3. 4. 24 Qui verò miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.

25 Et interrogaverunt eum, ac dixerunt ei, Cur er-
go baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque
Propheta?

26 Reſpondit eis Johannes, dicens, Ego baptizo
aqua, ſed in medio veſtrûm ſtat, quem vos neſcitis:

Mat. 3. 11. 27 Hic ille eſt qui poſt me venit, qui ante me fuit,
Mar. 1. 7. cujus ſolearum ego non ſum dignus ut ſolvam cor-
Luc. 3. 16. rigiam.

Act. 1. 5. 28 Hæc in Bethabara facta ſunt trans Jordanem,
& 11. 16. ubi Johannes baptizabat.

& 19. 4. 29 ¶ Poſtero die vidit Johannes Jeſum venien-

tem

tem ad ſe, & ait, Ecce Agnus ille Dei qui tollit pec-
cata mundi.
30 Hic eſt de quo dicebam, Ponè me venit vir,
qui fuit ante me: quoniam prior me erat.
31 Et ego non noveram eum: ſed ut manifeſtus
fiat Iſraeli, propterea veni ego baptizans aqua:
32 Tum *inquam* teſtatus eſt Johannes, dicens, Con- Mat.3.16.
ſpexi Spiritum deſcendentem quaſi columbam è cœ- Mar.1.10.
lo, *qui* etiam manſit ſuper eum. *Luc.3.22.*
33 Et ego non noveram eum: ſed qui miſit me ut
baptizarem aqua, ille mihi dixerat, Super quem vide-
ris Spiritum deſcendentem ac manentem ſuper eum,
hic eſt qui baptizat Spiritu ſancto.
34 Ego igitur vidi, & teſtor hunc eſſe Filium il-
lum Dei.
35 Poſtero die iterum ſtabat Johannes, & ex di-
ſcipulis ejus duo,
36 Et intuitus Jeſum ambulantem, dixit, Ecce Ag-
nus ille Dei.
37 Audierunt autem eum duo illi diſcipuli loquen-
tem, & ſequuti ſunt Jeſum.
38 Converſus verò Jeſus, & conſpicatus eos ſe-
quentes *ſe*, dixit eis,
39 Quid quæritis? Illi verò dixerunt ei, Rabbi
(quod dicitur, ſi interpreteris, Magiſter) ubi moraris?
40 Dicit eis, Venite & videte. Venerunt viderunt-
que ubi moraretur; & apud eum manſerunt die illo:
hora enim erat quaſi decima.
41 Erat Andreas frater Simonis Petri, unus ex du-
obus qui audierant *illa* ex Johanne, & ſequuti fue-
rant eum.
42 Invenit hic prior fratrem ſuum Simonem, &
dixit ei, Invenimus Meſsiam, quod eſt, ſi interprete-
ris, Chriſtus.
43 Et adduxit eum ad Jeſum. Intuitus autem eum *Mat.16.18.*
Jeſus dixit, Tu es Simon filius Jonæ; * tu vocaberis
Cephas, quod declaratur Petra.
44 Poſtero die voluit Jeſus abire in Galilæam, in-
venit autem Philippum, & dixit ei, Sequere me:
45 Erat verò Philippus ex Bethſaida, civitate An-
dreæ & Petri. *Gen.49.10.*
46 Invenit Philippus Nathanaelem, & dicit ei, *Deut.18.18.* *Eſa.4.2.* & 40.
Invenimus *illum* de quo ſcripſit * Moſes in Lege, 10. & 45.8.
& * Prophetæ, *nempe* Jeſum filium Joſeph, illum Na- *Jer.23.5.* & 33.
zarenum. 14. & 15.
47 Tum dixit ei Nathanael, à Nazareth poteſt a- *Ezech.34.23.* & 37.24.
liquid boni eſſe? Dicit ei Philippus, Veni, et vide. *Dan.9.24.*

48 Vidit

48 Vidit Jeſus Nathanaelem venientem ad ſe,& dixit de eo, Ecce verè Iſraelita in quo dolus non eſt.
49 Dicit ei Nathanael, Unde me noſti? Reſpondit Jeſus, & dixit ei, Priuſquam te Philippus vocaret quum eſſes ſub ficu videbam te.
50 Reſpondet Nathanael,& dixit ei, Rabbi, tu es ille Filius Dei,tu es ille Rex Iſrael.
51 Reſpondit Jeſus, & dicit ei, Quia dixi tibi, Vidi te ſub ficu,credis? majora iſtis videbis.
52 Præterea dixit ei, Amen, amen dico vobis, ab hoc tempore videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper Filium hominis.

CAP. II.

8 Chriſtus aquam in vinum mutat. 11 Facit ſignorum ſuorum principium. 12 Capernaum deſcendit. 13 Hinc Hieroſolymam aſcendit. 15 & mercatores e templo eiicit. 19 Templum, nempe corpus ſuum, ſolvendum a Iudæis prædicit. 23 Multi credunt in eum ob ſigna quæ edebat.

Die autem tertio nuptiæ factæ ſunt in Cana *oppido* Galilææ: eratq; mater Jeſu illic.
2 Vocatus eſt autem etiam Jeſus ac Diſcipuli ejus ad nuptias.
3 Et quum defeciſſet vinum, mater Jeſu dixit ei, Vinum non habent.
4 Dicit ei Jeſus, Quid mihi tecum, mulier? nondum venit hora mea.
5 Dicit ejus mater miniſtris, Quodcunque dixerit vobis, facite.
6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex, poſitæ, ſecundum purificationem Judæorum, capientes ſingulæ amphoras binas aut ternas.
7 Dicit eis Jeſus, Implete has hydrias aqua, Impleverunt eas igitur uſque ad ſummum.
8 Tunc dicit eis, Haurite nunc, & offerte architriclino. Obtulerunt igitur.
9 Ut autem guſtavit architriclinus aquam illam quæ facta fuerat vinum (neſciebat autem unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerant aquam) vocat ſponſum architriclinus,
10 Et dicit ei, Omnes primo loco bonum vinum ponunt; & quum *convivæ* ſitim expleverint, tunc id quod deterius *eſt*: tu ſervaſti bonum vinum uſque adhuc.

11 Hoc

11 Hoc initium ſignorum fecit Jeſus in Cana *op-*
pido Galilææ, & manifeſtam fecit gloriam ſuam: &
crediderunt in eum diſcipuli ejus.
12 ¶ Poſtea deſcendit Capernaum, ipſe & ma-
ter, & fratres, & diſcipuli ejus: manſeruntq; illic non
multos dies.
13 Nam propè erat Paſcha Judæorum: Aſcendit
igitur Jeſus Hieroſolymam.
14 Et invenit in templo venditores boum, & ovi-
um, & columbarum, & numularios ſedentes.
15 Factoq; flagello è funiculis, omnes ejecit è tem-
plo, & oves, & boves: & argentariorum numulos ef-
fudit, menſaſque ſubvertit.
16 Et columbarum venditoribus dicit, Tollite hinc
iſta: ne facite domum Patris mei, Domum mercatus.
17 Recordati ſunt autem ejus diſcipuli, ſcriptum
eſſe, * Zelus domus tuæ devoravit me. *Pſal. 69.10.*
18 Reſponderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, Quod
ſignum oſtendis nobis ut iſta facias?
19 Reſpondit Jeſus, & dixit eis, * Deſtruite tem- *Mat 26.61.*
plum hoc, & tribus diebus erigam illud: *& 27.40.*
20 Dixerunt ergo Judæi, Quadraginta & ſex an- *Mar. 14.58.*
nis ædificatum eſt templum iſtud, & tu tribus diebus *& 15. 29.*
illud eriges?
21 At ille loquebatur de templo corporis ſui.
22 Quum ergo ſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt
Diſcipuli ejus quod hoc dixiſſet eis: & crediderunt
Scripturæ & ſermoni quem Jeſus dixerat.
23 ¶ Quum autem eſſet Hieroſolymis in paſcha,
in feſto, multi crediderunt in nomen ejus, conſpicien-
tes ſigna quæ edebat.
24 Ipſe autem Jeſus non credebat eis ſemetipſum,
eò quòd noſſet omnes:
25 Nec opus eſſet ut quiſpiam ei teſtaretur de ho-
mine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAP. III.

1 Chriſtus Nicodemum ab ipſis fundamentis Chri-
ſtianæ regenerationis inſtituit. 14 Serpens in deſer-
to. 23 Iohannes baptizat, 28 & ſuos docet ſe non
eſſe Chriſtum.

ERat autem quidam ex Phariſæis cui nomen erat
Nicodemo, ex primoribus Judæorum.
2 Hic venit ad Jeſum nocte, & dixit ei, Rabbi,
ſcimus te à Deo veniſſe Magiſtrum: nemo enim
poteſt hæc ſigna edere quæ tu edis, niſi Deus ſit
cum eo.

3 Reſpon-

3 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Amen, amen dico ti-
bi, niſi quis fuerit genitus denuo, non poteſt videre
regnum Dei.
4 Dixit ei Nicodemus, Quomodo poteſt homo
gigni qui ſit ſenex? num poteſt in uterum matris ſuæ
ſecundò introire, ac gigni?
5 Reſpondit Jeſus, Amen, amen dico tibi, niſi quis
fuerit genitus ex aqua et ſpiritu, non poteſt introire in
regnum Dei.
6 Quod genitum eſt ex carne, caro eſt; et quod ge-
nitum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.
7 Ne mireris me dixiſſe tibi, Oportet vos gigni
denuo.
8 Ventus quo vult, ſpirat; et ſonum ejus audis, ſed
neſcis unde veniat et quò vadat: ita eſt quiſquis ge-
nitus eſt è ſpiritu.
9 Reſpondit Nicodemus, et dixit ei, Quomodo
poſſunt hæc fieri?
10 Reſpondit Jeſus, et dixit ei, Tu es Magiſter I-
ſraelis, et hæc non noſti?
11 Amen, amen dico tibi, quod ſcimus, loquimur,
et quod vidimus, teſtamur: ſed teſtimonium noſtrum
non recipitis.
12 Si terrena dixi vobis, et non creditis: quomodo
ſi dixero vobis cœleſtia, credetis?
13 Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcen-
dit è cœlo, *nempe*, Filius hominis qui eſt in cœlo.
14 *Prout autem Moſes extulit ſerpentem in de-
Infra 12. 32. ſerto, ita extolli oportet Filium hominis:
Num. 21. 9. 15 Ut quiſquis credit in eum, non pereat: ſed ha-
beat vitam æternam.
1 *Ioh*. 4. 9. 16 * Ita enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſu-
um unigenitum dederit, ut quiſquis credit in eum, non
pereat, ſed habeat vitam æternam.
Infra 3. 36. 17 * Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum
& 12. 47. ut condemnet mundum, ſed ut ſervetur mundus per
& 6. 47. eum.
18 Qui credit in eum, non condemnatur: qui vero
non credit, jam condemnatus eſt: quia non credide-
rit in nomen unigeniti Filii Dei.
Supra 1. 5. 19 Hæc eſt autem condemnatio, * quòd Lux venit
9. & 10. in mundum, ſed dilexerunt homines potiùs tenebras
quàm Lucem, quia ſunt eorum mala opera.
20 Quiſquis enim perversè agit, odit lucem: nec
venit ad lucem, ne arguantur opera ipſius.
21 Qui verò veritati dat operam, venit ad lucem
ut manifeſta fiant facta ipſius, quòd ſecundum Deum
facta ſint.

22 Poſtea

22 Poſtea venit Jeſus,& diſcipuli ejus in Judææ ter-
ritorium: & illic degebat cum eis,& * baptizabat. *Infra 4.1.*
23 Baptizabat autem etiam Johannes in Ænon
prope Salim, quoniam aquæ multæ erant illic: & ve-
niebant ac baptizabantur.
24 Nondum enim conjectus fuerat Johannes in car-
cerem.
25 Orta eſt igitur quæſtio quibuſdam ex diſcipu-
lis Johannis cum Judæis de purgatione.
26 Veneruntq; ad Johannem,& dixerunt ei,Rabbi,
is qui tecum erat trans Jordanem, * cui tu teſtimoni- *Supra 1.17.*
um dediſti, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum. *& 34.*
27 Reſpondit Johannes, & dixit, Homo non po-
teſt recipere quicquam niſi fuerit ei datum è cœlo.
28 Vos ipſi mihi teſtes eſtis me dixiſſe * Non ſum *Supra 1.20.*
ego Chriſtus,ſed miſſus ſum *qui apparerem* coram eo.
29 Qui habet ſponſam ſponſus eſt; amicus autem
ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter
vocem ſponſi: hoc ergo gaudium meum impletum eſt.
30 Illum oportet creſcere, me verò minui.
31 Qui supernè venit, ſupra omnes eſt: qui è terra
eſt, terrenus eſt, & terrena loquitur: qui è cœlo venit,
ſupra omnes eſt.
32 Et quod vidit & audivit, hoc teſtatur: ſed teſti-
monium ejus nemo recipit:
33 Qui recipit ejus teſtimonium, is obſignavit
* quòd Deus verax ſit. *Rom.3.4.*
34 Nam is quem miſit Deus, verba Dei loquitur:
non enim *huic* admetitur Deus ſpiritum.
35 Pater diligit filium,* & omnia dedit in manum *Mat.11,27.*
ejus:
36 * Qui credit in filium habet vitam æternam: *Hab.2.4.*
qui verò non obtemperat Filio, non videbit vitam,ſed 1 Ioh. 5. 10.
ira Dei manet ſuper eum.

CAP. IIII,

*6 Ieſus fatigatus potum petit a muliere Samaritana.
21 Veram adorationem docet. 26 Fatetur ſe eſſe
Meſſiam. 32 Cibus ipſius. 39 Samaritani credunt in
eum. 40 Regii cuiuſdam filium ſanat.*

UT ergo cognovit Dominus Phariſæos audiſſe ip-
ſum plures diſcipulos facere *& baptizare quàm *Supra 3.22.*
Johannem:
2 (quanquam Jeſus ipſe non baptizabat, ſed diſci-
puli ejus.

3 Reli-

3 Reliquit Judæam, & abiit rurſum in Galilæam.
4 Oportebat autem eum tranſire per Samariam.
5 Venit ergo in urbem Samariæ quæ dicitur Si-
Gen. 33. 19. & 48. 22. Ioſ. 24. 32. char, juxta prædium quod dedit * Jacob Joſepho fi-
lio ſuo.
6 Erat autem ibi fons Jacobi. Jeſus ergo fatiga-
tus ex itinere, ita ſedit ad fontem: hora *enim* erat
quaſi ſexta.
7 Venit mulier Samaritana ut hauriret aquam: di-
cit ei Jeſus, Da mihi potum.
8 Nam diſcipuli ejus abierant in urbem ut cibos
emerent.
9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana, Quomodo
tu, Judæus quum ſis, potum à me poſcis, quæ ſum
mulier Samaritana? non enim utuntur Judæi Samari-
tanis.
10 Reſpondit Jeſus, & dixit ei, Si ſcires donum
illud Dei, & quis ſit qui tibi dicit, Da mihi potum:
tu petiiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam vivam.
11 Dicit ei mulier, Domine, neque quo haurias
habes, & puteus profundus eſt: unde ergo habes a-
quam illam vivam?
12 Num tu major es patre noſtro Jacob, qui dedit
nobis hunc puteum, ex quo ipſe bibit, & filii ejus, &
ejus pecora?
13 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Quiſquis bibit ex
aqua iſta, ſitiet rurſus:
14 Quiſquis autem biberit ex aqua illa quam ego
ei dabo, non ſitiet in æternum, ſed aqua illa quam ego
dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æter-
nam.
15 Dicit ei mulier, Domine, da mihi aquam iſtam,
ut non ſitiam, neque veniam huc ad hauriendum.
16 Dicit ei Jeſus, Vade, voca virum tuum, & veni
huc.
17 Reſpondit mulier & dixit ei, Non habeo vi-
rum. Dicit ei Jeſus, Benè dixiſti, Non habeo virum.
18 Quinque enim viros habuiſti, & nunc quem ha-
bes, non eſt tuus vir: hoc verè dixiſti.
19 Dicit ei mulier, Domine, video te Prophetam
eſſe.
20 Patres noſtri in hoc monte adoraverunt: & vos
Deut. 12. 5. & 11. dicitis: * Hieroſolymis eſſe locum illum ubi opor-
teat adorare.
21 Dicit ei Jeſus, Mulier, crede mihi, venit hora
quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis,
adorabitis Patrem.

22 * Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus: quia ſalus ex Judæis eſt. 2 Reg.17.29.
23 Sed venit hora, & nunc eſt, quum veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu ac veritate: etenim Pater tales quærit qui ipſum adorent.
24 * Deus eſt ſpiritus: & qui adorant eum, oportet ut Spiritu ac veritate adorent. 2 Cor.3.17.
25 Dicit ei mulier, Scio Meſſiam venturum qui dicitur Chriſtus: quum venerit ille, nobis annuntiabit omnia.
26 Dicit ei Jeſus, Ego *is* ſum qui loquor tibi.
27 Interea autem venerunt ejus diſcipuli, & mirati ſunt quòd cum muliere loqueretur: nemo tamen dixit, Quid quæris? aut, quid loqueris cum ea?
28 Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abiit in urbem, dixitque ejus loci hominibus;
29 Venite, videte hominem qui dixit mihi quæcunque feci: num iſte eſt Chriſtus?
30 Exierunt ergo ex urbe, & venerunt ad eum.
31 Interim autem rogabant eum diſcipuli, dicentes, Rabbi, Comede:
32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo quo veſcar, quem vos neſcitis.
33 Dicebant ergo diſcipuli alii ad alios, Num quis attulit ei quo veſcatur?
34 Dicit eis Jeſus, Eſca mea eſt exequi voluntatem ejus qui miſit me, & perficere ipſius opus.
35 Nonne vos dicitis, adhuc quadrimeſtre *ſpatium* ſupereſt, & meſſis aderit? * Ecce, dico vobis, attollite oculos veſtros, & ſpectate regiones: nam albæ jam ſunt ad meſſem. Mat.9.37. Luc.10.2.
36 Qui autem metit, mercedem accepit, & congregat fructum in vitam æternam: ut & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.
37 Nam in hoc dictum illud verum eſt, Alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit.
38 Ego miſi vos ad *id* metendum in quo vos non laboraſtis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiſtis.
39 Ex urbe autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum propter ſermonem mulieris, teſtantis eum ipſi dixiſſe quæcunque ipſa fecerat.
40 Quum ergo veniſſent ad eum Samaritani, rogarunt eum ut apud ipſos maneret: & manſit ibi duos dies.
41 Ac multò plures crediderunt propter ſermonem ipſius.

42 Et mulieri dicebant, Non amplius propter tuos
ſermones credimus : ipſi enim audivimus, & ſcimus
hunc eſſe vere Servatorem illum mundi, Chriſtum.
Mat.13.57. 43 ¶ Duobus autem poſt diebus exiit inde, & abiit
Mat.6.4. in Galilæam.
Luc.4.24. 44 Ipſe enim Jeſus * teſtatus fuerat, Prophetam in
ſua patria honorem non habere.
45 Quum ergo veniſſet in Galilæam exceperunt e-
um Galilæi, quum omnia vidiſſent quæ fecerat Hiero-
ſolymis die feſto : nam ipſi venerant ad diem feſtum.
Supr.2.1. 46 Venit igitur Jeſus rurſum * Cana *oppidum* Gali-
lææ, ubi fecerat ex aqua vinum. Erat autem in Caper-
naum Regius quidam, cujus filius ægrotabat.
47 Is quum audiſſet Jeſum veniſſe ex Judæa in Ga-
lilæam, abiit ad eum, & eum rogavit ut deſcenderet ac
ſanaret ipſius filium : erat enim moribundus.
48 Dixit ergo Jeſus ei, Niſi ſigna & miracula vide-
ritis, non credetis.
49 Dicit ei regius ille, Domine, deſcende priuſ-
quam moriatur filius meus.
50 Dixit ei Jeſus, Vade : filius tuus vivit. Cre-
didit homo ſermoni quem dixerat ei Jeſus : & pro-
fectus eſt.
51 Jam autem eo deſcendente, ſervi occurrerunt
ei, & annuntiaverunt, dicentes, Filius tuus vivit.
52 Percontatus eſt ergo ab eis, horam qua melius
habuerat : & dixerunt ei, Heri *circiter* horam ſepti-
mam dimiſit eum febris.
53 Agnovit ergo pater *id factum eſſe* illa ipſa hora
qua dixerat ei Jeſus, Filius tuus vivit : & credidit ipſe
ac domus ejus tota.
54 Hoc ſecundum ſignum rurſus edidit Jeſus quum
veniſſet ex Judæa in Galilæam.

CAP. V.

2 Chriſtus decumbentem ad piſcinam. 8 Sanat in Sab-
bato. 10 Phariſæos præcipiti judicio factum ſuum
calumniantes, 17 authoritate Patris ſui convincit.
19. 20 Divinam ſuam virtutem multis argumentis,
45 Moſis etiam teſtimonio comprobat.

Levit.23.2. Poſt hæc erat * dies feſtus Judæorum, & aſcendit
Deut.16.1. Jeſus Hieroſolymam.
2 Eſt autem Hieroſolymis ad *portam* pecuariam,
piſcina, quæ nominatur Hæbraicè Betheſda, quinque
porticus habens.
3 In his jacebat multitudo magna ægrotorum,

cæcorum,

cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ
motum.
4 Angelus enim deſcendebat certo tempore in
piſcinam, & turbabat aquam; itaque qui primus de-
ſcendiſſet poſt aquæ turbationem, ſanus fiebat à quo-
cunque detineretur morbo.
5 Erat autem quidam illic triceſimum octavum an-
num agens in morbo:
6 Hunc cum vidiſſet Jeſus jacentem, & cognoviſ-
ſet eum jam multum temporis egiſſe *in morbo*, dicit
ei, Cupis ſanus fieri?
7 Reſpondit ei ægrotus ille, Domine, nullum habeo,
qui cum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam:
ſed interim dum ego venio, alius ante me deſcendit.
8 Dicit ei Jeſus, Surge, tolle grabatum tuum, & am-
bula.
9 Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſuſtulit
grabatum ſuum & ambulavit, erat autem Sabbatum
die illo.
10 Judæi ergo dicebant ei qui ſanatus fuerat, Sabba-
tum eſt,* non licet tibi tollere grabatum. *Ier. 17.21.*
11 Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, is mihi
dixit, Tolle grabatum tuum, & ambula.
12 Interrogaverunt eum ergo, Quis ille eſt, qui
dixit tibi, Tolle grabatum tuum & ambula?
13 Is autem qui ſanatus fuerat, neſciebat quis eſſet:
Jeſus enim evaſerat ex turba quæ erat in illo loco.
14 Poſtea invenit eum Jeſus in templo: & dixit ei,
Ecce ſanus factus es: ne pecca ampliùs, ut ne quid de-
terius tibi contingat.
15 Abiit ille & nuntiavit Judæis, Jeſum eſſe qui
ſanum eum fecerat.
16 Ac propterea, perſequebantur Judæi Jeſum, &
ſtudebant eum trucidare quòd iſta feciſſet Sabbato.
17 Jeſus autem reſpondit eis, Pater meus uſque ad-
huc operatur, & ego operor.
18 *Propterea ergo magis ſtudebant eum Judæi *Infra 7.19.*
trucidare, quia non ſolum ſolviſſet Sabbatum, ſed &
Patrem ſuum dixiſſet Deum, parem ſe faciens Deo.
19 Reſpondit ergo Jeſus & dixit eis, Amen, amen
dico vobis, non poteſt Filius a ſemetipſo operari, *id
eſt*, niſi viderit Patrem operantem: quæcunque enim
ille facit, hæc etiam Filius pariter facit.
20 Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat
ei quæ facit; & opera iſtis majora demonſtrabit ei, ut
vos miremini.
21 Sicut enim Pater excitat mortuos, & vivificat,
in

ita & Filius quos vult vivificat.
22 Neque enim Pater judicat quenquam, ſed omne
judicium dedit Filio:
23 Ut omnes honorent Filium, prout honorant Pa-
trem: qui non honorat Filium, non honorat Patrem
qui miſit eum.
24 Amen, amen dico vobis, Qui ſermonem meum
audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æter-
nam, & in condemnationem non veniet: ſed tranſi-
vit à morte in vitam.
25 Amen, amen dico vobis, Veniet tempus, & nunc
eſt, quum mortui audient vocem Filii Dei, & qui au-
dierint vivent.
26 Sicut enim Pater habet vitam in ſeipſo, ſic dedit
& Filio habere vitam in ſeipſo.
27 Et authoritatem dedit ei judicium etiam exer-
cendi: quatenus Filius hominis eſt.
28 Ne hoc miremini: nam veniet hora qua omnes,
qui in monumentis ſunt, audient vocem ejus.
Mat. 25 34. 29 * Et prodibunt qui bona fecerunt, in reſurrecti-
onem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem
condemnationis.
30 ¶ Non poſſum ego à meipſo facere quicquam:
prout audio, judico, & judicium meum juſtum eſt,
quia non quæro voluntatē meam, ſed voluntatem ejus
qui miſit me, *id eſt*, Patris.
Infra 8.14. 31 * Si ego teſtor de meipſo, teſtimonium meum
non eſt idoneum.
Mat. 3.17. 32 * Alius eſt qui teſtatur de me, & ſcio verum eſſe
teſtimonium quod teſtatur de me.
Supra 1.15. 33 * Vos miſiſtis ad Johannem, & *is* teſtimonium
dedit veritati.
34 Ego autem ab homine teſtimonium non capto:
ſed hæc dico ut vos ſervemini.
35 Ille erat lucerna ardens & lucens: Vos autem
voluiſtis ad momentum exultare in ejus luce.
36 At ego teſtimonium habeo majus *teſtimonio*
Johannis: opera enim quæ dedit mihi Pater ut ea
perficerem, ipſa *inquam* opera quæ ego facio, teſtan-
tur de me quòd Pater miſerit me.
Mat. 3.17. 37 * Et qui miſit me Pater, ipſe teſtatus eſt de me.
& 17.5. Neque vocem ejus unquam audiviſtis, * neque ſpeci-
Deut. 4.12. em ejus vidiſtis.
38 Et ſermonem ejus non habetis in vobis manen-
tem: quia quem miſit ille, huic vos non creditis.
39 *Vos* ſcrutamini Scripturas: quia vos videmini
vobis in ipſis vitam æternam habere, & illæ ſunt quæ
teſtantur de me:

40 Nec

40 Nec vultis venire ad me,ut vitam habeatis.
41 Gloriam ab hominibus non capto.
42 Sed novi vos charitatē Dei non habere in vobis:
43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipitis me:
ſi venerit alius nomine ſuo,illum recipietis.
44 Quomodo vos poteſtis credere, quum gloriam
alii ab aliis captetis,& * gloriam quæ à ſolo Deo pro- *Infra 12.43.*
ficiſcitur non quæratis?
45 Ne putate me accuſatum vos apud Patrem: eſt
qui accuſet vos,Moſes,in quo vos ſperatis.
46 Si enim crederetis Moſi, crederetis mihi: *nam *Gen.3.15.& 22.18. & 49.10.*
ille de me ſcripſit. *Deut.18.15.*
47 Quòd ſi illius ſcriptis non creditis, quomodo
verbis meis credetis?

CAP. VI.

11.12 Quinque panibus & duobus piſciculis cibantur 5000. 15 Secedens Chriſtus, 17 Diſcipulos navigantes, 19 Aquis ambulans aſſequitur. 26 De vero, 27 & non periture 35 Pane vitæ diſſerit. 41.52 Murmurant Iudæi. 60 Et Diſcipuli plerique 66 Recedunt ab eo. 69 Apoſtoli Dei Filium eſſe fatentur.

POſthæc abiit Jeſus trans mare Galileæ, *quod eſt*,
Tiberiadis.
2 Et ſequebatur eum turba multa, quia videbant e-
jus ſigna quæ edebat in ægrotis.
3 Subiit verò in montem Jeſus, & ibi ſedit cum
diſcipulis ſuis.
4 Propè autem erat Paſcha,* feſtum Judæorum. *Levit.23.5. Deut.16.1.*
5 * Quum ergo ſuſtuliſſet oculos Jeſus, & con- *Mat.14.14.*
ſpexiſſet multam turbam ad ſe venire, dicit Philippo, *Mar.6.38.*
Unde ememus panes,ut iſti veſcantur? *Luc.9.12.*
6 (Hoc autem dicebat,tentans eum: ipſe enim ſcie-
bat quid eſſet facturus.)
7 Reſpondit ei Philippus,Ducentorum denariorum
panes non ſufficerent eis, ut ſinguli eorum paululum
quiddam accipiant.
8 Dixit ei unus ex diſcipulis ejus, *nempe*, Andreas,
frater Simonis Petri:
9 Eſt hic puerulus quidam qui habet quinque pa-
nes hordeaceos,& duos piſciculos: ſed hæc quid ſunt
inter tam multos?
10 Dixit autem Jeſus, Facite ut iſti diſcumbant.
Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt
ergo viri numero quaſi quinquies mille.
11 Accepit autem panes illos Jeſus, & actis gratiis

diſtribuit Diſcipulis, diſcipuli verò diſcumbentibus,ſi-
militer etiam ex piſciculis illis quantum volebant.
12 Ut autem expleti ſunt, dixit *Ieſus* Diſcipulis ſu-
is, Cogite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid
pereat.
13 Coegerunt ergo,& impleverunt duodecim co-
phinos fragmentis ex quinq; illis panibus,hordeaceis,
quæ ſuperfuerunt iis qui comederant.
14 Illi ergo quum vidiſſent ſignum quod Jeſus e-
diderat, dicebant, Hic eſt verè Propheta ille qui ven-
turus erat in mundum.
15 Jeſus ergo quum noſſet futurum ut venirent, &
ipſum correptum facerent regem, ſeceſſit rurſus in
montem ſolus.
Mat.14.22.& Mar.6.47.
16 ¶ * Ut autem ſerum *diei* factum eſt, deſcende-
runt diſcipuli ejus ad mare:
17 Et ingreſſi navigium, ibant trans mare verſus
Capernaum: jam autem tenebræ erant,nec venerat ad
eos Jeſus.
18 Et mare,vento magno flante,inſurgebat.
19 Provecti verò quaſi ſtadia viginti quinq; aut tri-
ginta, conſpiciunt Jeſum ambulantem ſuper mare,ap-
propinquantem navi,& timuerunt.
20 Ille verò dixit eis, Ego ſum, ne timete.
21 Cupidè ergo receperunt eum in navigium: &
ſtatim navigium pervenit ad regionem in quam ibant.
22 ¶ Poſtero die turba quæ ſtabat trans mare, ut
vidit illic non eſſe aliud navigiolum, niſi unum illud
in quod ingreſſi fuerant diſcipuli ejus; & Jeſum non
introiſſe cum diſcipulis ſuis in navigium,ſed ſolos ejus
diſcipulos abiiſſe:
23 Alia verò navigiola Tyberiade venerunt propè
locum ubi comederant panem, poſteaquam gratias e-
giſſet Dominus:
24 Quum ergo vidiſſet turba Jeſum illic non eſſe,
neque Diſcipulos ejus,ingreſſi ſunt ipſi in navigia, &
venerunt Capernaum,quærentes Jeſum.
25 Et eo invento trans mare, dixerunt ei, Rabbi,
quando huc perveniſti?
26 Reſpondit eis Jeſus, & dixit,Amen, amen dico
vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia
comediſtis panes illos, & ſaturati eſtis.
27 Operemini non cibo qui perit, ſed cibo illi qui
permanet in vitam æternam,quem filius hominis dabit
Supra 1.32. Mat.3.17. & 17.5.
vobis: * hunc enim Pater obſignavit,*id eſt*, Deus.
28 Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus, ut ope-
remur opera Dei?

29 Reſpon-

29 Reſpondit Jeſus & dixit eis, * Hoc illud eſt o- 1Ioh.3.23
pus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille.
30 Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu ſignum edis,ut
videamus & credamus tibi? quid operaris?
31 Patres noſtri comederunt Manna in deſerto,
ſicut ſcriptum eſt, * Panem cœleſtem dedit eis, ut veſ- Exod.16.15.
cerentur. Num.11.7. Pſal.78 24.
32 Dixit ergo Jeſus, Amen, amen dico vobis, non Sup.6.16.20.
dedit vobis Moſes panem illum cœleſtem, ſed Pater
meus dat vobis panem illum verè cœleſtem.
33 Panis enim ille Dei, is eſt qui de cœlo deſcen-
dit, & dat vitam mundo.
34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis ſemper pa-
nem iſtum.
35 Dixit autem eis Jeſus, Ego ſum panis ille vitæ:
qui venit ad me, nequaquam eſuriet, & qui credit in
me, non ſitiet unquam.
36 Sed dixi vobis, Etiam vidiſtis me,nec creditis.
37 Quicquid dat mihi Pater,ad me veniet: & eum
qui veniet ad me, nequaquam ejecerim foras.
38 Quia deſcendi è cœlo,ut faciam non volunta-
tem meam,ſed voluntatem ejus qui miſit me.
39 Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me, *id
eſt*, Patris,ut quicquid mihi dederit, non perdam ex
eo, ſed ſuſcitem illud in ultimo illo die.
40 Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me, ut
omnis qui vidit Filium,& credit in eum,habeat vitam
æternam: ego verò ſuſcitabo eum ultimo illo die.
41 Murmurabant ergo Judæi de eo, quia dixerat,
Ego ſum panis ille qui è cœlo deſcendit.
42 Et dicebant, * Nonne hic eſt Jeſus,filius ille Jo- Mat.13.55.
ſeph,cujus nos novimus Patrem & Matrem? quomodo
ergo dicit iſte, E cœlo deſcendi?
43 Reſpondit ergo Jeſus & dixit eis,Ne murmura-
te inter vos.
44 Nemo poteſt venire ad me niſi Pater qui miſit
me traxerit eum: ego verò ſuſcitabo eum ultimo illo
die.
45 Eſt ſcriptum in Prophetis, * Et erunt omnes Eſa.54.13.
docti à Deo. Quiſquis ergo audivit à Patre & didicit, Ier.32.34.
venit ad me.
46 Non quòd Patrem viderit quiſquam, * niſi is Mat.11.27.
qui eſt à Deo; hic vidit Patrem.
47 Amen dico vobis, qui credit in me,habet vitam
æternam.
48 Ego ſum panis ille vitæ.
49 Patres veſtri comederunt * manna in deſerto, & Exod.16.15.
mortui ſunt, I 2 50 Hic

50 Hic eſt panis ille qui è cœlo deſcendit: ut qui
eo veſcitur non moriatur.

51 Ego ſum panis vivificus, qui è cœlo deſcendi:
ſi quis ederit ex hoc pane, vivet in æternum, & panis
quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro
mundi vita.

52 Pugnabant ergo Judæi alii adverſus alios, di-
centes, Quomodo poteſt hic carnem *ſuam* dare qua
veſcamur?

53 Dicit ergo iis Jeſus, Amen, amen dico vobis,
niſi ederitis carnem Filii hominis, & biberitis ejus
ſanguinem, non habetis vitam in vobis.

1 Cor. 11. 27. 54 * Qui edit carnem meam, & bibit meum ſangui-
nem, habet vitam æternam: & ego excitabo eum in
ultimo illo die.

55 Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus
verè eſt potus.

56 Qui edit meam carnem, & bibit meum ſangui-
nem, in me manet, & ego in eo.

57 Sicut miſit me vivens ille Pater, & ego vivo per
Patrem: ita etiam qui ederit me, vivet ipſe quoque
per me.

58 Hic eſt panis ille qui de cœlo deſcendit, non
prout comederunt patres veſtri manna, & mortui ſunt:
qui ederit hunc panem vivet in æternum.

59 Hæc dixit in Synagoga, quum doceret in Ca-
pernaum.

60 Multi ergo ex diſcipulis ejus *his* auditis dixe-
runt, Durus eſt hic ſermo: quis poteſt eum audire?

61 Sciens autem Jeſus apud ſe diſcipulos ſuos de
hoc murmurare, dixit eis, Hoc vos offendit?

62 *Quid* ſi igitur ſpectaveritis Filium hominis aſcen-
Supra 3. 13. dentem eò * ubi erat priùs?

63 Spiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quic-
quam: verba quæ ego loquor vobis, ſpiritus ſunt &
vita ſunt.

64 Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt: no-
verat enim à principio Jeſus, quinam eſſent qui non
credebant, & quis eum proditurus eſſet.

65 Et dicebat, Propterea dixi vobis neminem poſſe
venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo.

66 Ex eo multi diſcipulorum ejus pedem retule-
runt, nec ampliùs cum eo verſabantur.

67 Dixit ergo Jeſus duodecim illis, Num & vos
vultis abire?

68 Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad
quem adibimus? Verba vitæ æternæ habes.

69 Et nos credidimus & cognovimus te eſſe Chri-
ſtum illum filium Dei viventis.
70 Reſpondit eis Jeſus, * Nonne ego vos duode- Mat.16.16.
cim elegi, & unus ex vobis eſt diabolus?
71 Loquebatur autem de Juda Simonis *filio* Iſca-
riota: futurum enim erat ut hic proderet eum, quum
eſſet unus ex illis duodecim.

CAP. VII.

2 Chriſtus, affines ad feſtum Tabernaculorum profectos, 10 clam ſequitur. 12 Varia de illo ſunt vulgi iudicia. 14 Docet in templo. 33 Sacerdotes iubent eum comprehendi. 41 Diſsidium in turba propter eum, 44 & inter Phariſæos & ſatellites ad capiendum eum miſſos, 50 & Nicodemum.

VErſabatur autem Jeſus poſt hæc in Galilæa: non
enim volebat in Judæa verſari, quia ſtudebant
eum Judæi trucidare.
2 Propè autem erat dies feſtus Judæorum * Sceno- Levit.23.34.
pegia.
3 Dixerunt igitur ad eum fratres ejus, Digredere
hinc & vade in Judæam, ut diſcipuli quoque tui ſpe-
ctent opera tua quæ facis.
4 Nemo enim in occulto facit aliquid, & quærit
ipſe celebris eſſe: ſi hæc facis, patefacito teipſum
mundo.
5 Nam ne fratres quidem ejus credebant in eum.
6 Dicit ergo eis Jeſus, Tempus meum nondum
adeſt: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.
7 Non poteſt mundus vos odiſſe: me autem odit,
quoniam ego teſtor de eo, opera ejus mala eſſe.
8 Vos aſcendite ad hos dies feſtos: ego nondum
aſcendo ad hos dies feſtos, * quia tempus meum non- Infr.8.20.
dum impletum eſt.
9 Hæc autem quum eis dixiſſet, manſit in Gali-
læa.
10 Ut aſcenderunt autem fratres ejus, tunc & ipſe
aſcendit ad feſtum, non manifeſtè, ſed velut in oc-
culto.
11 Judæi ergo quærebant eum diebus illis feſtis, &
dicebant, Ubi eſt ille?
12 Et murmur multum erat in turba de eo, alii qui-
dem dicebant, Vir bonus eſt: alii autem dicebant, Non:
ſed turbam ſeducit.
13 Nullus tamen palam loquebatur de eo, propter
metum Judæorum.

14 Feſtis autem illis jam mediis diebus aſcendit
Jeſus in templum, ac docebat.
15 Et mirabantur Judæi, dicentes, Quomodo iſte
literas novit, quum non didicerit?
16 Reſpondit eis Jeſus, & dixit, mea doctrina non
eſt mea, ſed ejus qui miſit me.
17 Si quis voluerit ejus voluntatem exequi, cog-
noſcet de doctrina, utrùm ex Deo ſit, an ego à me-
ipſo loquar.
18 Qui è ſemetipſo loquitur, gloriam propriam
quærit: qui autem quærit gloriam ejus qui miſit ipſum,
hic verax eſt, & injuſtitia in eo non eſt.
Exod. 24.3. 19 * Nonne Moſes dedit vobis Legem, & *tamen*
Supra 5,18. nemo ex vobis præſtat legem? * quid me ſtudetis
trucidare?
20 Reſpondit turba & dixit, Dæmonium habes:
quis te ſtudet trucidare?
21 Reſpondit Jeſus, & dixit eis, Unum opus edidi
& omnes miramini.
Levit. 12.3. 22 Attamen * Moſes dedit vobis circumciſionem
Gen. 17.10. (non quòd ex Moſe ſit, * ſed *quia* ex Patribus) &
Sabbato circumciditis hominem.
23 Si circumciſionem accipit homo Sabbato, ut
non ſolvatur Lex Moſis, mihi indignamini quòd to-
tum hominem ſanum fecerim Sabbato?
Deut. 1.17. 24 * Ne judicate ſecundùm ſpeciem, ſed juſto ju-
dicio judicate.
25 Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymitanis,
Nonne hic eſt quem ſtudent trucidare?
26 Ac ecce, palam loquitur, & nihil ei dicunt: num
verè cognoverunt primores hunc verè eſſe Chriſtum?
27 Sed novimus unde hic ſit: quum autem vene-
rit Chriſtus, nemo cogniturus eſt unde ſit.
28 Clamabat ergo Jeſus in templo, docens, ac di-
cens, Et me noſtis, & unde ſim noſtis: & à meipſo
non veni, ſed eſt verax qui miſit me, quem vos non
noſtis.
29 Ego verò novi eum: quia ab ipſo ſum, & ille
me miſit.
30 Studebant ergo eum prehendere: ſed nemo
injecit in eum manum, quia nondum venerat hora
ejus.
31 Multi verò ex turba crediderunt in eum, &
dicebant: Chriſtus quum venerit num ſigna plura edet
iis quæ hic edidit?
32 Audierunt Phariſæi turbam iſta murmurantem
de eo, & miſerunt Phariſæi ac principes ſacerdotum
miniſtros

miniſtros ut eum prehenderent.
33 Dixit ergo eis Jeſus, adhuc pauliſper ero vo-
biſcum: deinde abibo ad eum qui me miſit.
34 * Quæretis me, nec invenietis: & ubi ego ero, *Infra 13.33.*
eò vos non poteritis venire.
35 Dixerunt ergo Judæi inter ſeſe, Quò futurum
eſt ut iſte proficiſcatur, ut nos non inveniamus eum?
num ad eos qui diſperſi ſunt inter Græcos iturus eſt, &
Græcos docturus?
36 Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me,
& non invenietis, & ubi ero, vos non poteritis ve-
nire?
37 ¶ * Ultimo autem die illo magno feſti ſtetit *Levit.23.36.*
Jeſus, & clamavit, dicens, Si quis ſitit, veniat ad me,
& bibat.
38 * Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumi- *Eſa.44.3.*
na aquæ vivæ fluent ex ventre ejus. *Joel 2.28.*
39 (Hoc autem dixit de * Spiritu quem accepturi *Act.2.17.*
erant credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus
ſanctus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.)
40 Multi ergo è turba quum audiſſent hunc ſermo-
nem, dicebant, Verè hic eſt * Propheta ille. *Deut.18.15.*
41 Alii dicebant, Hic eſt Chriſtus. Quidam autem
dicebant, Num enim è Galilæa veniet Chriſtus?
42 * Nonne Scriptura dicit, ex ſemine David, & *Mic.5.2.*
ex vico Bethlehem, ubi erat David, venturum Chri- *Mat.2.5.*
ſtum?
43 Diſſidium ergo ortum eſt in turba propter
eum.
44 Quidam autem ex ipſis volebant eum prehen-
dere: ſed nemo injecit in eum manus.
45 Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices & Pha-
riſæos: qui dixerunt eis, Quare non adduxiſtis eum?
46 Reſponderunt miniſtri, Nunquam ita loquutus
eſt homo ut homo iſte.
47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi, Num & vos
ſeducti eſtis?
48 Num quis ex primoribus credidit in eum: aut
ex Phariſæis?
49 Sed turba hæc quæ non novit Legem, execra-
bilis eſt.
50 Dicit eis Nicodemus * is qui venerat ad eum *Supra 3.2.*
nocte, & unus erat ex illis:
51 Num Lex noſtra condemnat quempiam, ni-
ſi prius audierit ab ipſo, * & cognoverit quid fa- *Deut.17.8.&*
ciat? *19.15.*
52 Reſponderunt & dixerunt ei, Num & tu Gali-

læus es? ſcrutare & vide, ex Galilæa Prophetam non
ſurrexiſſe.
53 Et profectus eſt unuſquiſque domum ſuam.

CAP. VIII.

3 Mulieri in adulterio deprehenſæ, 11 condonantur peccata. 12 Chriſtus lux mundi. 19 Phariſæi quærunt ubi ipſius ſit Pater. 39 Filii Abrahæ. 42 Filii Dei. 44 Satan mendacii pater. 56 Abraham vidit diem Chriſti.

JEſus autem profectus eſt in montem Olearum.
2 Et diluculo rurſus adfuit in templo, & totus
populus venit ad eum: & ſedens, docebat eos.
3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Phariſæi mu-
lierem in adulterio deprehenſam, & quum ſtatuiſſent
eam in medio,
4 Dicunt ei, Magiſter, hæc mulier deprehenſa eſt in
ipſo facto, quum mœcharetur.
Levit.20.10. 5 * In Lege autem Moſes mandavit nobis ut tales
lapidentur: tu ergo quid dicis?
6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut poſſent
eum accuſare: Jeſus autem incurvatus deorſum, digito
ſcribebat in terra.
7 Quum autem perſeverarent eum interrogare, e-
Deut.17.7. rexit ſe, & dixit eis, * Qui veſtrûm immunis eſt à pec-
cato, primus in eam jaciat lapidem.
8 Et rurſum incurvatus deorſum, ſcribebat in terra.
9 Auditis autem his, arguente ipſos conſcientia, ſin-
gulatim alius poſt alium exibant, initio facto à ſeniori-
bus uſque ad ultimos: & relictus eſt ſolus Jeſus, & mu-
lier in medio ſtans.
10 Quum autem erexiſſet ſeſe Jeſus, & neminem
conſpiceret præter mulierem, dixit ei, Mulier, ubi ſunt
illi tui accuſatores? nemo te condemnavit?
11 Ipſa verò dixit, Nemo Domine: Dixit autem
ei Jeſus, Nec ego te condemno: vade, & ne am-
pliùs pecces.
12 ¶ Rurſum ergo Jeſus loquutus eſt eis, dicens,
Supra 1.9. *Ego ſum lux illa mundi: qui ſequitur me, non ambula-
Infra 9.5. bit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.
13 Phariſæi igitur dixerunt ei, Tu de teipſo teſta-
ris: teſtimonium tuum non eſt idoneum.
Supra 5.31. 14 Reſpondit Jeſus & dixit eis, * Etiam ſi ego te-
ſtor de meipſo, idoneum eſt teſtimonium meum: quia
ſcio unde venerim, & quó vadam: vos autem neſcitis
unde venerim, & quò vadam.

15 Vos

15 Vos ſecundùm carnem judicatis, ego non judi-
co quenquam.
16 Quòd ſi etiam judicarem ego, judicium meum
idoneum eſt: quia ſolus non ſum,ſed ego & qui miſit
me Pater.
17 Sed & in lege veſtra ſcriptum eſt, * duorum *Deut.17.6. & 19.15. Mat.18.16. 2 Cor.13.1. Heb.10.8.*
hominum teſtimonium idoneum eſſe.
18 Ego *is* ſum qui teſtor de meipſo, & teſtatur de
me qui miſit me Pater.
19 Dicebant ergo ei, Ubi eſt tuus ille Pater? Re-
ſpondit Jeſus,Neque me noſtis,neq; Patrem meum: ſi
me noſſetis,Patrem quoq; meum noſſetis.
20 Hæc verba loquutus eſt Jeſus in gazophylacio,
docens in templo: & nemo prehendit eum,quia non-
dum venerat hora ejus.
21 Dixit ergo iterum eis Jeſus, Ego vado,& quære-
tis me,& in peccato veſtro moriemini: quò ego vado,
vos non poteſtis venire.
22 Dicebant ergo Judæi, Num trucidabit ſeipſum,
quia dicit,Quò ego vado,vos non poteſtis venire?
23 Tunc dixit eis, Vos ex inferis eſtis, ego ex ſu-
peris ſum: vos ex hoc mundo eſtis, ego non ſum ex
mundo.
24 Ideò vobis dixi,vos morituros in peccatis ve-
ſtris,Nam niſi credideritis me *eum* eſſe, moriemini in
peccatis veſtris.
25 Dixerunt ergo ei,Tu quis es? Tum dixit eis Je-
ſus,*Id* quod à principio dico vobis.
26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac judicem:
ſed qui me miſit verax eſt; & ego, quæ audivi ab eo,
hæc loquor in mundo.
27 Non cognoverunt eum de Patre ipſis loqui.
28 Dixit ergo eis Jeſus, Quum in altum extuleri-
tis Filium hominis, tunc agnoſcetis me *eum* eſſe, &
ex meipſo nihil facere, ſed prout docuit me Pater,
hæc loqui.
29 Nam qui me miſit, mecum eſt; non reliquit
me ſolum Pater, quia ego quæ placita ſunt ei, facio
ſemper.
30 Hæc illo loquente multi crediderunt in eum.
31 Dicebat ergo Jeſus iis Judæis qui crediderant
ipſi, Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli
mei eritis:
32 Et cognoſcetis Veritatem, & Veritas vos in li-
bertatem vindicabit.
33 Reſponderunt ei,Semen Abrahæ ſumus, neque
cuiquam ſervivimus unquam: quomodo tu dicis, vos

in libertatem vindicabimini?
34 Reſpondit eis Jeſus, Amen, amen dico vobis,
Rom. 6.20. 2 Pet. 2.19. quiſquis committit peccatum,* ſervus eſt peccati.
35 Servus autem non manet in domo perpetuò, fi-
lius manet perpetuò.
36 Itaq; ſi vos Filius in libertatem vindicarit, verè
liberi eritis.
37 Scio vos ſemen Abrahæ eſſe: ſed ſtuderis me
trucidare, quia ſermo meus non habet locum apud
vos.
38 Ego loquor quod vidi apud Patrem meum, &
vos facitis quod vidiſtis apud patrem veſtrum.
39 Reſponderunt & dixerunt ei, Pater noſter A-
braham eſt: Dicit eis Jeſus, Si filii Abrahæ eſſetis, o-
pera Abrahæ faceretis.
40 Nunc autem ſtudetis me interficere hominem,
qui veritatem vobis loquutus ſum, quam audivi à Deo:
hoc Abraham non fecit.
41 Vos facitis opera Patris veſtri. Itaq; dixerunt
ei, Nos ex ſcortatione non ſumus geniti; unum pa-
trem habemus, *nempe*, Deum.
42 Dixit ergo eis Jeſus, Si Deus pater veſter eſſet,
diligeretis me: ego enim à Deo profectus ſum & veni:
neque enim à meipſo veni, ſed ille me miſit.
43 Quare locutionem iſtam meam non agnoſcitis?
quod non poteſtis audire ſermonem meum.
1 Joh. 3.8. 44 *Vos ex patre Diabolo eſtis, & cupiditates
patris veſtri vultis explere: ille fuit homicida à prin-
cipio, & in veritate non perſtitit: non eſt enim veri-
tas in eo. Quotieſcunque loquitur mendacium, de ſuo
loquitur: quia mendax eſt, & ille mendacii pater.
45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico, non cre-
ditis mihi?
46 Quis ex vobis arguit me de peccato? ſi verita-
tem dico, quare vos non creditis mihi?
1 Joh. 4.6. 47 *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: propterea
vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.
48 Reſponderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, Non-
ne bene dicimus te Samaritanum eſſe, & dæmonium
habere?
49 Reſpondit Jeſus, Ego dæmonium non habeo,
ſed honoro Patrem meum, & vos contumelia afficitis
me.
50 Ego vero non quæro gloriam meam: eſt qui
quærat & judicet.
51 Amen, amen dico vobis, Si quis ſermonem me-
um ſervaverit, mortem non conſpiciet in æternum.
52 Dixe-

52 Dixerunt ergo ei Judæi, Nunc cognovimus te
dæmonium habere. Abraham mortuus eſt, & Prophe-
tæ: & tu dicis, Si quis ſermonem meum ſervaverit, non
guſtabit mortem in æternum?
53 Num tu major es patre illo noſtro Abraham,
qui mortuus eſt? etiam Prophetæ mortui ſunt: quem
tu teipſum facis?
54 Reſpondit Jeſus, Si ego glorifico me ipſum, glo-
ria mea nihil eſt. Pater ille meus, is eſt qui glorificat
me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe.
55 Sed non noſtis eum: ego verò novi eum: & ſi
dixero me eum non noſſe, ero ſimilis veſtri, *id eſt*, men-
dax: ſed eum novi, & ſermonem ejus ſervo.
56 Abraham pater veſter geſtivit ut videret diem i-
ſtum meum, & vidit, ac gaviſus eſt:
57 Dixerunt igitur ei Judæi, quinquaginta annos
nondum habes, & Abraham vidiſti?
58 Dixit eis Jeſus, Amen, amen dico vobis, prius-
quam Abraham fieret, ego ſum.
59 Suſtulerunt ergo lapides ut jacerent in eum: Je-
ſus autem occultavit ſe & exivit è templo tranſiens
per medium eorum: & ſic præteriit.

CAP. IX.

*1 Chriſtus cæci nati oculos in Sabbato aperit. 13.14.
15.16 Qui cum diu contra Phariſæos diſputaſſet,
22. e Synagoga motum, & 36. Foras ejectum,
37. Chriſtus æternæ lucis cognitione donat.*

PRæteriens autem vidit quendam cæcum a nati-
vitate.
2 Et interrogaverunt eum diſcipuli ejus, dicentes,
Rabbi, quis peccavit? hic, an parentes ejus, ut cæcus
naſceretur?
3 Reſpondit Jeſus, Neque iſte peccavit, neque pa-
rentes, *ut cæcus naſceretur*, ſed *oportet* opera Dei ma-
nifeſta fieri in eo.
4 Oportet me operari ejus opera qui miſit me, do-
nec dies eſt: venit nox quum nemo poteſt operari.
5 Quandiu fuero in mundo, & * Lux ſum mundi. *Supra 1.5. & 8.12. Infra 12.35.*
6 Hoc quum dixiſſet, ſpuit humi, & fecit lutum ex
ſputo, & illevit lutum oculis cæci:
7 Dixitq; ei, Vade, lava in piſcina Siloam (quod
eſt, ſi interpreteris, miſſus) Abiit ergo & lavit, re-
diitq; videns.
8 Vicini ergo, & qui priùs viderant eum cæcum
eſſe, dicebant, Nonne hic eſt qui ſedebat & mendi-
cabat?

9 Alii

9 Alii dicebant, Hic eſt: alii verò, Similis eſt ei.
Ille *autem* dicebat, Ego *is* ſum.
10 Dixerunt ergo ei, Quomodo aperti ſunt tibi
oculi?
11 Reſpondit ille, & dixit, Quidam qui dicitur Je-
ſus, lutum fecit, & illevit oculos meos, & dixit mihi,
Vade ad piſcinam Siloam, & lava. Ut autem abii ac la-
vi, viſum recepi.
12 Dixerunt ergo ei, Ubi eſt ille? Ait, Neſcio.
13 Adducunt eum ad Phariſæos: eum *inquam* qui
olim cæcus *fuerat*.
14 Erat autem Sabbatum, quum lutum faceret Je-
ſus, & aperiret oculos ejus.
15 Rurſus ergo interrogaverunt eum etiam Phari-
ſæi, quomodo viſum recepiſſet. Ille autem dixit eis,
Lutum impoſuit oculis meis, & lavi, & video.
16 Dicebant ergo ex Phariſæis quidam, Homo il-
le non eſt à Deo, nam Sabbatum non ſervat. Alii di-
cebant, Quomodo poteſt quiſpiam peccator talia ſig-
na edere? Et diſsidium erat inter eos.
17 Rurſus dicunt cæco, Tu quid dicis de illo,
quòd aperuerit oculos tuos? Ille autem dixit, Pro-
pheta eſt.
18 Non crediderunt ergo Judæi de eo quòd cæcus
fuiſſet, & videndi facultatem eſſet adeptus, uſque quò
vocarunt ejus parentes, ejus *inquam* qui videndi facul-
tatem fuerat adeptus.
19 Et interrogaverunt eos, dicentes, Hiccine eſt
filius veſter, quem vos dicitis cæcum natum eſſe? quo-
modo ergo nunc videt?
20 Reſponderunt eis parentes ejus, & dixerunt,
Scimus hunc eſſe filium noſtrum, & cæcum natum
eſſe:
21 Quomodo verò nunc videat neſcimus, aut quis
ejus aperuerit oculos, nos neſcimus: ipſe ætatem ha-
bet, ipſum interrogate, ipſe de ſe loquetur.
22 Hæc dixerunt parentes ejus, quòd timerent Ju-
dæos: jam enim conſtituerant Judæi, ut ſi quis eum
confiteretur *eſſe* Chriſtum, ſynagoga moveretur.
23 Propterea Parentes ejus dixerunt, ætatem ha-
bet, ipſum interrogate.
24 Secundò ergo vocarunt hominem qui fuerat
cæcus, & dixerunt ei, Tribue gloriam Deo: nos hunc
hominem ſcimus peccatorem eſſe.
25 Reſpondit igitur ille & dixit, An peccator ſit
neſcio: unum ſcio, me, quum cæcus fuerim, nunc
videre.

26 Dixerunt

26 Dixerunt autem ei rurſus, Quid fecit tibi? quo-
modo aperuit oculos tuos ?

27 Reſpondit eis, Jam vobis dixi & non audivi-
ſtis : cur iterum vultis audire? num & vos vultis diſci-
puli ejus fieri ?

28 Itaque conviciati ſunt ei, & dixerunt, Tu diſci-
pulus illius es : nos autem Moſis diſcipuli ſumus.

29 Nos ſcimus Deum eſſe loquutum Moſi : hic au-
tem unde ſit neſcimus.

30 Reſpondit eis ille, & dixit eis, Enimverò in hoc
mirum *quiddam* eſt, quòd vos neſcitis unde ſit, & *ta-
men* aperuit meos oculos.

31 Scimus autem quòd Deus peccatores non audi-
at : ſed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatem ejus exe-
quitur, hunc audit.

32 Ab *omni* ævo non eſt auditum, aliquem aperu-
iſſe oculos ejus qui cæcus natus fuerit.

33 Niſi eſſet hic à Deo, non poſſet quicquam fa-
cere.

34 Reſponderunt & dixerunt ei, Tu in peccatis
natus es totus, & tu doces nos ? Et ejecerunt eum
foras.

35 Audivit Jeſus eum ejectum foras : & quum inve-
niſſet eum, dixit ei, Tune credis in Filium Dei ?

36 Reſpondit ille & dixit, Quis eſt, Domine, ut cre-
dam in eum ?

37 Dixit autem ei Jeſus, & vidiſti eum, & qui loqui-
tur tecum ille eſt.

38 At ille ait, Credo Domine. Et adoravit eum.

39 Et dixit Jeſus,* Ad judicium *exercendum* ego in *Supra 3.17.*
hunc mundum veni : ut qui non vident, videant; & qui *Infra 12.47.*
vident, cæci fiant.

40 Audierunt autem hæc quidam ex Phariſæis qui
cum eo erant, & dixerunt ei, Num & nos cæci ſumus ?

41 Dixit eis Jeſus, Si cæci eſſetis, non haberetis
peccatum : nunc verò dicitis, Videmus : Itaque pec-
catum veſtrum manet.

CAP. X.

1 Phariſæos Chriſtus paſtores malos, 8 Se verò multis argumentis, 11 14 bonū comprobat paſtorem. 19 Diſſidium propterea oritur. 23 Lapides tollentium, 39 Et eum prehendere cupientium manus evadit.

AMen, amen dico vobis, qui non ingreditur per
oſtium in caulam ovium, ed aſcendit aliunde, ille
fur eſt & latro.

2 Qui

2 Qui verò ingreditur per oſtium, paſtor eſt ovium.

3 Huic aperit janitor, & oves vocem ejus audiunt, & ſuas oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Quumque ſuas oves emiſerit, antegreditur eas, & oves eum ſequuntur, quia norunt vocem ejus.

5 Alienum autem nequaquam ſequentur, ſed fugient ab eo: quia non norunt vocem alienorum.

6 Hanc ſimilitudinem dixit eis Jeſus. Illi verò non cognoverunt quænam illa eſſent, quæ loquebatur eis.

7 Jeſus ergo rurſum dixit eis, Amen, amen dico vobis, Ego ſum oſtium illud ovium:

8 Quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non auſcultarunt eis oves.

9 Ego ſum illud oſtium: per me ſi quis introierit, ſervabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inveniet.

10 Fur non venit niſi ut furetur, & mactet ac perdat *oves*: ego veni ut vitam habeant, et abundent.

Eſa.40.11. Ezech.34.23. 11 * Ego ſum paſtor ille bonus, bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus.

12 Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cujus non ſunt oves propriæ, videns lupum venientem, relinquit oves et fugit: lupus autem rapit & diſsipat oves.

13 Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non eſt illi cura ovium.

14 Ego ſum paſtor ille bonus, et agnoſco oves meas, et agnoſcor à meis:

15 Prout novit me Pater: ita & ego novi Patrem: et animam meam depono pro ovibus.

16 Alias etiam oves habeo quæ non ſunt ex hac caula: illas quoque oportet me adducere; nam vocem meam audient, * fietque unum ovile, & unus paſtor.

Ezech.37.22.

Eſa.53.7. 17 Propterea Pater me diligit, quia * ego depono animam meam ut eam rurſus aſſumam.

18 Nemo tollit eam à me, ſed ego depono eam per meipſum: poteſtatem habeo deponendi eam, & poteſtatem habeo rurſus eam aſſumendi, * Hoc mandatum accepi à Patre meo.

Act. 4.28.

19 Diſsidium igitur rurſum ortum eſt inter Judæos propter iſtos ſermones.

20 Dicebant autem multi eorum, dæmonium habet, & inſanit: quid eum auditis?

21 Alii dicebant, Hæc verba non ſunt dæmoniaci; num dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire?

22 ¶ Facta

22 ¶ Facta ſunt autem * Encænia Hieroſolymis, et : Mac.4.59.
hyems erat ?
23 Et ambulabat Jeſus in templo in porticu Salo-
monis.
24 Cinxerunt igitur eum Judæi, et dixerunt ei,
Quouſque animam noſtram ſuſpendis ? ſi tu es Chri-
ſtus, dic nobis apertè.
25 Reſpondit eis Jeſus, Dixi vobis, nec creditis:
opera quæ ego facio in nomine Patris mei hæc te-
ſtantur de me.
26 Sed vos non creditis: non enim eſtis ex ovi-
bus meis, ſicut dixi vobis.
27 Oves meæ vocem meam audiunt, et ego eas ag-
noſco, & ſequuntur me:
28 Et ego vitam æternam do eis: nec peribunt in
æternum, neque rapiet eas quiſquam è manu mea.
29 Pater meus qui eas dedit mihi, major omnibus
eſt: neque quiſquam poteſt eas rapere è manu Patris
mei.
30 Ego et Pater unum ſumus.
31 Suſtulerunt ergo rurſum lapides Judæi ut eum
lapidarent.
32 Reſpondit eis Jeſus, Multa bona opera demon-
ſtravi vobis ex Patre meo: propter quod illorum o-
perum me lapidatis ?
33 Reſponderunt ei Judæi, dicentes, Ob bonum
opus non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam: *id eſt,*
quia tu, homo quum ſis, facis teipſum Deum.
34 Reſpondit ei Jeſus, Nonne ſcriptum eſt in Le-
ge veſtra, * Ego dixi Dii eſtis ? Pſal.82.6.
35 Si illos dixit deos ad quos ſermo Dei factus
eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura;
36 *Me*, quem Pater ſanctificavit & miſit in mun-
dum, vos dicitis me blaſphemare, quia dixi, Filius
Dei ſum ?
37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere
mihi:
38 Sin verò facio, etiamſi mihi non credatis, ope-
ribus credite: ut cognoſcatis et credatis Patrem in
me eſſe, & me in eo.
39 Rurſus ergo ſtudebant eum prehendere: ſed
exivit ex eorum manu.
40 Abiitque rurſus trans Jordanem, in eum locum
ubi primùm fuerat Johannes baptizans, manſitq; illic.
41 Multi autem veniebant ad eum, et dicebant,
Johannes quidem ſignum nullum edidit: quæcunque
autem de iſto dixit, vera erant.

CAP. XI.

3 Chriſtus oſtenſurus ſe eſſe 25 vitam & reſurrectionem, 14 Lazarum mortuum, 18.34 & ſepultum, 43 reſuſcitat. 47 Conſultantibus pontificibus, 49 Caiphas 50 unum pro multis occidendum prædicit. 56.57 Præcipiunt ut ubi fuerit prehendatur.

ÆGrotabat autem quidam nomine Lazarus, à Bethania vico Mariæ & Marthæ ſororis ipſius.

Mat.26.7. Infra 12.3.

2 (* Maria autem ea erat quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis ſuis, cujus frater Lazarus ægrotabat.)

3 Miſerunt ergo ſorores ejus ad eum dicentes, Domine, ecce *is* quem amas ægrotat.

4 Jeſus autem hoc audito dixit: Morbus iſte non eſt mortifer, ſed *immiſſus* pro Dei gloria, ut per eum *morbum* glorificetur filius Dei.

5 Diligebat autem Jeſus Martham & ſororem ejus, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit illum ægrotare, tum quidem manſit duos dies in eo loco ubi erat.

7 Deinde poſtea dixit diſcipulis, Eamus in Judæam rurſus.

8 Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, modò quærebant te Judæi lapidare, & rurſum illuc abis?

9 Reſpondit Jeſus, Nonne duodecim ſunt horæ diei? ſi quis ambulaverit interdiù, non impingit: quia lucem hujus mundi videt:

10 Si quis autem ambulet nocte, impingit: quia lux ei non adeſt.

11 Hæc ait: & poſtea dixit eis, Lazarus amicus noſter dormit, ſed proficiſcor ut à ſomno excitem eum.

12 Dixerunt ergo Diſcipuli ejus, Domine, ſi dormit, ſervabitur.

13 Hoc autem dixerat Jeſus de ipſius morte, at illi putârunt eum de dormitione ſomni dicere.

14 Tunc ergo Jeſus dixit eis apertè, Lazarus mortuus eſt:

15 Et gaudeo propter vos (ut credatis) me illic non fuiſſe: ſed eamus ad eum.

16 Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, condiſcipulis, Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit ergo Jeſus, & invenit eum quartum jam diem in monumento agere.

18 Erat

18 Erat autem Bethania propè Hieroſolymam ferè
ſtadiis quindecim:
18 Multique ex Judæis venerant ad Martham &
Mariam ut conſolarentur eas de fratre ſuo.
20 Martha ergo ut audivit Jeſum venire, occurrit:
Maria verò domi ſedebat.
21 Dixit ergo Martha Jeſu, Domine, ſi fuiſſes hìc,
frater meus non fuiſſet mortuus:
22 Sed nunc & ſcio fore, ut quæcunque petieris à
Deo, det tibi.
23 Dicit ei Jeſus, Reſurget frater tuus.
24 Dicit ei Martha, Scio reſurrecturum * in reſur- Supra 5.29.
rectione ultimo illo die. Luc.14.14.
25 Dixit ei Jeſus, Ego ſum reſurrectio & vita: *qui Supra 6.35.
credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet.
26 Et quiſquis vivit, & credit in me, non morietur
in æternum. Credis hoc?
27 Ait illi, Etiam Domine, ego credo te eſſe Chri-
ſtum illum Filium Dei, qui in mundum venturus erat.
28 Et quum hæc dixiſſet, abiit, & clam vocavit
Mariam ſororem ſuam, dicens, Magiſter adeſt, & te
vocat.
29 Illa ut audivit, ſurgit citò, & venit ad eum.
30 (Nondum autem venerat Jeſus in vicum, ſed erat
in eo loco ubi occurrerat ei Martha.)
31 Judæi ergo qui domi erant cum ea, & conſola-
bantur eam, quum vidiſſent Mariam citò ſurrexiſſe &
exiviſſe, ſequuti ſunt eam, dicentes, Abit ad monumen-
tum, ut illic fleat.
32 Maria igitur quum veniſſet eo ubi erat Jeſus, vi-
ſo eo accidit ad ejus pedes, dicens ei, Domine, ſi fuiſ-
ſes hìc, non eſſet mortuus frater meus.
33 Jeſus ergo ut vidit eam flentem, & Judæos qui
unà venerant cum ea flentes, infremuit ſpiritu, & tur-
bavit ſeipſum:
34 Et dixit, Ubi poſuiſtis eum? Dicunt ei, Domine,
veni & vide.
35 Lachrymatus eſt Jeſus.
36 Dixerunt ergo Judæi, Ecce quomodo amabat
eum.
37 Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat Supra 9.6.
hic qui aperuit oculos cæci, facere ut & iſte non mo-
reretur?
38 Jeſus ergo rurſum fremens apud ſemetipſum, ve-
nit ad monumentum: erat autem ſpelunca, & lapis
erat ei impoſitus.
39 Ait Jeſus, Tollite lapidem: Dicit ei Martha,
ſoror

ſoror ejus qui mortuus fuerat, Domine, jam olet?
quatuor enim dierum eſt.
40 Dicit ei Jeſus, Nonne dixi tibi fore, ſi credide-
ris, ut videas gloriam Dei?
41 Abſtulerunt ergo lapidem *è loco*, ubi mortuus
ille fuerat poſitus. Jeſus autem attollens ſurſum ocu-
los, dixit, Pater, gratias ago tibi, quòd me audieris.
42 Ego verò ſciebam me ſemper à te audiri: ſed
propter turbam circumſtantem, *hoc dixi*, ut credant
me à te miſſum eſſe.
43 Et quum hæc dixiſſet, clamavit voce magna,
Lazare, adeſdum foras.
44 Tum, qui fuerat mortuus, prodiit manus ac pe-
des vinctus faſciis: facies autem ejus ſudario erat
obvincta, Dicit eis Jeſus, Solvite eum, et ſinite abire.
45 Multi ergo ex Judæis qui venerant ad Mariam,
et conſpexerant quæ fecerat Jeſus, crediderunt in e-
um.
46 Quidam autem ex eis abierunt ad Phariſæos,
& dixerunt eis quæ fecerat Jeſus.
47 Coegerunt ergo Pontifices & Phariſæi conci-
lium, et dicebant, Quid faciemus? nam hic homo
multa ſigna edit.
48 Si ita ſinamus eum, omnes ei credent: venient-
que Romani, & delebunt tum locum noſtrum, tum
gentem.
49 Unus autem ex ipſis, Caiphas, Pontifex maxi-
mus anni illius, dixit eis, Vos nihil ſcitis:
Infra 18.14. 50 Nec cogitatis conducere nobis ut * unus homo
moriatur pro populo, & tota gens non pereat.
51 Hoc autem ex ſemetipſo non dixit: ſed quum
eſſet Pontifex maximus anni illius, prophetavit fore
ut Jeſus pro gente moreretur.
52 Nec tantùm pro ea gente, ſed ut etiam filios
Dei diſperſos congregaret in unum.
53 Ab illo ergo die conſultabant unà ut trucida-
rent eum.
54 Jeſus ergo palam ampliùs non verſabatur in-
ter Judæos: ſed abiit illinc in regionem quæ eſt pro-
pè deſertum, in urbem quæ dicitur Ephraim: & illic
agebat cum diſcipulis ſuis.
55 Propè autem erat Paſcha Judæorum: & aſcen-
derunt multi Hieroſolymam ex illa regione ante Pa-
ſcha, ut purificarent ſe.
56 Quærebant ergo Jeſum, & loquebantur alii
cum aliis in templo ſtantes, Quid videtur vobis? an
non venturum eſſe ad diem feſtum?

57 Dederant

57 Dederant autem Pontifices, & Phariſæi mandatum, ut ſiquis noſſet ubi eſſet, indicaret, ut prehenderent eum.

CAP. XII.

2 Chriſto apud Lazarum cœnanti, 3 Pedes ungit Maria. 5 Accuſatur à Iuda 7 A Chriſto defenditur. 10 Sacerdotes Lazarum ſublatum cupiunt. 12 Chriſto Hieroſolymam venienti, 18 Obviam itur. 20 Græci eum videre cupiunt. 42 Principes credentes in eum, & non confitentes ob metum, 44 Ad fidem hortatur.

JEſus * ergo ſex ante Paſcha diebus venit Betha- *Mat.26.6.*
niam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem excitave- *Mar.14.3.*
rat à mortuis.
2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha miniſtrabat: Lazarus verò unus erat ex iis qui ſimul diſcumbebant cum eo.
3 Maria verò, accepta libra unguenti nardi liquidæ, multi pretii, unxit pedes Jeſu, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: domus autem impleta eſt odore unguenti.
4 Dixit ergo quidam ex diſcipulis ejus, *nempe*, Judas Simonis *filius*, Iſcariotes, qui erat eum proditurus.
5 Quare hoc unguentum non væniit trecentis denariis, & datum eſt pauperibus?
6 Dixit autem hoc, non quòd pauperum ipſi cura
eſſet, ſed quia fur erat, & * marſupium habebat, & ea *Infra 13.29.*
quæ *intro* mittebantur, portabat.
7 Dixit ergo Jeſus, Sine eam: in diem ſepulturæ meæ ſervavit illud.
8 Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum, me verò non ſemper habebitis.
9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis eum illic eſſe: et venerunt, non propter Jeſum tantùm, ſed etiam ut Lazarum viderent, quem excitarat à mortuis.
10 Conſultarunt autem principes Sacerdotum ut Lazarum etiam trucidarent.
11 Quia multi ex Judæis propter eum abibant, & credebant in Jeſum.
12 * Poſtero die turba multa quæ venerat ad fe- *Mat.21.8.*
ſtum, quum audiſſent Jeſum venire Hieroſolymam, *Mar.11.7.*
13 Acceperunt ramos palmarum, & egreſsi ſunt *Luc.19.35.*
ei obviam, & clamabant, Hoſanna: Benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Iſraelis.
14 Nactus autem Jeſus aſellum, inſedit ei ſicut ſcriptum eſt,

15 * Ne

Zach.9.9. 15 * Ne time filia Sion : Ecce, Rex ille tuus venit,
ſedens ſuper pullum aſinæ.
16 Hæc autem non cognoverunt diſcipuli ejus
primò : ſed quum glorificatus eſſet Jeſus, tunc recor-
dati ſunt hæc eſſe ſcripta de eo , & ſeſe hæc præſti-
tiſſe.
17 Teſtabatur autem turba quæ erat cum eo, quòd
Lazarum vocaſſet e monumento, & excitaſſet eum à
mortuis.
18 Propterea etiam obviam venit ei turba, quia
audierat eum ediſſe hoc ſignum.
19 Phariſæi ergo dixerunt inter ſe, Videtis vos ni-
hil proficere ? ecce,turba eum ſequitur.
20 ¶ Erant autem quidam Græci ex iis qui aſcen-
debant, ut adorarent die feſto :
21 Iſti ergo venerunt ad Philippum qui *erat* à Beth-
ſaida Galilææ,& rogarunt eum, dicentes, Domine,vel-
lemus Jeſum videre.
22 Venit Philippus,& dicit Andreæ, Andreas rur-
ſum & Philippus dicunt Jeſu.
23 Jeſus autem reſpondit eis, dicens,Venit tempus
quo glorificetur Filius hominis.
24 Amen,amen dico vobis, niſi granum frumenti
cadens in terram, mortuum fuerit,ipſum ſolum manet :
ſi verò mortuum fuerit, multum fructum adfert.
Mat.10.39.& 25 * Qui amat animam ſuam , perdet eam : & qui
16.25. odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam
Mar.8.35. cuſtodiet eam.
Luc.9.24. 26 Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur : & ubi ego
& 17.33. fuero, illic & miniſter meus erit, & ſi quis mihi mini-
ſtraverit, honorabit eum Pater.
27 Nunc anima mea turbata eſt : & quid dicam ?
Pater, libera me ab hac hora ; ſed propterea veni in
horam hanc.
28 Pater, glorifica nomen tuum. Venit ergo vox
è cœlo, *dicens*, Et glorificavi,& rurſus glorificabo.
29 Turba ergo quæ adſtabat, & audierat, dicebat
tonitru eſſe factum. Alii dicebant, Angelus ei loqu-
tus eſt.
30 Reſpondit Jeſus & dixit, Non propter me hæc
vox extitit, ſed propter vos.
31 Nunc judicium adeſt mundi hujus, nunc prin-
ceps mundi hujus ejicietur foras.
32 Et ego, ſi ſublatus fuero è terra, omnes traham
ad meipſum.
33 (Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte fu-
turum erat ut moreretur.)

34 Reſpon-

34 Reſpondit ei turba, Nos audivimus ex Lege
* Chriſtum manere in æternum : quomodo igitur tu
dicis, oportere tolli Filium hominis : quis eſt iſte Fi-
lius hominis ? *Pſal.89.37.& 110.4. & 116.2. Ezech.37.25.*
35 Dixit igitur eis Jeſus, Adhuc parvo tempore
* Lux vobiſcum eſt : Ambulate dum lucem habetis, ne *Supra 1.9.*
vos tenebræ deprehendant: nam qui ambulat in tene-
bris neſcit quò vadat.
36 Dum Lucem habetis, credite in Lucem, ut filii
Lucis ſitis. Hæc loquutus eſt Jeſus : & quum abiiſſet,
occultavit ſe ab eis.
37 Quum autem tot ſigna coram eis edidiſſet, non
credebant in eum.
38 Ut ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur, quem
dixit, * Domine, quis credidit ſermoni noſtro, & bra- *Eſa.53.1.*
chium Domini cui retectum eſt ? *Rom.10.16.*
39 Propterea non poterant credere, quia iterum
dixit Eſaias,
40 * Excæcavit oculos eorum, & obduravit corda *Eſa.6.9.*
eorum, ne videant oculis, & intelligant corde, & con- *Mat.13.14.*
vertantur, & ſanem eos. *Mar.4.12.*
41 Hæc dixit Eſaias quando vidit gloriam ejus, & *Luc.8.10.* *Act.28.26.*
loquutus eſt de eo. *Rom.11.8.*
42 Veruntamen etiam ex principibus multi credi-
derunt in eum : ſed propter Phariſæos hoc non pro-
fitebantur, ne ſynagoga moverentur.
43 * Dilexerunt enim gloriam hominum potiùs *Supra 5.44.*
quàm gloriam Dei.
44 Jeſus autem clamavit, & dixit, Qui credit in me,
non credit in me, ſed in eum qui miſit me.
45 Et qui conſpicit me, conſpicit eum qui miſit
me.
46 * Ego lux in mundum veni, ut nullus qui credit *Supra 3.19.*
in me, in tenebris maneat. *& 9.38.*
47 Et ſi quis audierit verba mea, & non crediderit,
ego non condemno eum: *non enim veni ut condem- *Supra 3.17.*
nem mundum, ſed ut ſervem mundum.
48 Qui rejecit me, nec recipit verba mea, habet
qui condemnet ipſum : * ſermo quem loquutus ſum, il- *Mar.16.16.*
le judicabit eum ultimo illo die.
49 Quia ego ex meipſo non ſum loquutus, ſed qui
miſit me Pater, ipſe mihi mandavit quid dicam, &
quid loquar.
50 Et ſcio mandatum ejus vitam æternam eſſe, quæ
igitur ego loquor, prout dixit mihi Pater, ita loquor.

Zach.9.9. 15 * Ne time filia Sion: Ecce, Rex ille tuus venit,
ſedens ſuper pullum aſinæ.
16 Hæc autem non cognoverunt diſcipuli ejus
primò: ſed quum glorificatus eſſet Jeſus, tunc recor-
dati ſunt hæc eſſe ſcripta de eo, & ſeſe hæc præſti-
tiſſe.
17 Teſtabatur autem turba quæ erat cum eo, quòd
Lazarum vocaſſet e monumento, & excitaſſet eum à
mortuis.
18 Propterea etiam obviam venit ei turba, quia
audierat eum edidiſſe hoc ſignum.
19 Phariſæi ergo dixerunt inter ſe, Videtis vos ni-
hil proficere? ecce, turba eum ſequitur.
20 ¶ Erant autem quidam Græci ex iis qui aſcen-
debant, ut adorarent die feſto:
21 Iſti ergo venerunt ad Philippum qui *erat* à Beth-
ſaida Galilææ, & rogarunt eum, dicentes, Domine, vel-
lemus Jeſum videre.
22 Venit Philippus, & dicit Andreæ, Andreas rur-
ſum & Philippus dicunt Jeſu.
23 Jeſus autem reſpondit eis, dicens, Venit tempus
quo glorificetur Filius hominis.
24 Amen, amen dico vobis, niſi granum frumenti
cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet:
ſi verò mortuum fuerit, multum fructum adfert.
Mat.10.39. & 16.25. Mar.8.35. Luc.9.24. & 17.33. 25 * Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui
odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam
cuſtodiet eam.
26 Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & ubi ego
fuero, illic & miniſter meus erit, & ſi quis mihi mini-
ſtraverit, honorabit eum Pater.
27 Nunc anima mea turbata eſt: & quid dicam?
Pater, libera me ab hac hora; ſed propterea veni in
horam hanc.
28 Pater, glorifica nomen tuum. Venit ergo vox
è cœlo, *dicens*, Et glorificavi, & rurſus glorificabo.
29 Turba ergo quæ adſtabat, & audierat, dicebat
tonitru eſſe factum. Alii dicebant, Angelus ei loquu-
tus eſt.
30 Reſpondit Jeſus & dixit, Non propter me hæc
vox extitit, ſed propter vos.
31 Nunc judicium adeſt mundi hujus, nunc prin-
ceps mundi hujus ejicietur foras.
32 Et ego, ſi ſublatus fuero è terra, omnes traham
ad meipſum.
33 (Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte fu-
turum erat ut moreretur.)

34 Reſpon-

34 Reſpondit ei turba, Nos audivimus ex Lege
* Chriſtum manere in æternum : quomodo igitur tu
dicis, oportere tolli Filium hominis : quis eſt iſte Fi-
lius hominis ?

Pſal.89.37. & 110.4. & 116.2. Ezech.37.25.

35 Dixit igitur eis Jeſus, Adhuc parvo tempore
* Lux vobiſcum eſt : Ambulate dum lucem habetis, ne
vos tenebræ deprehendant: nam qui ambulat in tene-
bris neſcit quò vadat.

Supra 1.9.

36 Dum Lucem habetis, credite in Lucem, ut filii
Lucis ſitis. Hæc loquutus eſt Jeſus : & quum abiiſſet,
occultavit ſe ab eis.

37 Quum autem tot ſigna coram eis edidiſſet, non
credebant in eum.

38 Ut ſermo Eſaiæ Prophetæ impleretur, quem
dixit, * Domine, quis credidit ſermoni noſtro, & bra-
chium Domini cui retectum eſt ?

Eſa.53.1. Rom.10.16.

39 Propterea non poterant credere, quia iterum
dixit Eſaias,

40 * Excæcavit oculos eorum, & obduravit corda
eorum, ne videant oculis, & intelligant corde, & con-
vertantur, & ſanem eos.

41 Hæc dixit Eſaias quando vidit gloriam ejus, &
loquutus eſt de eo.

Eſa.6.9. Mat.13.14. Mar.4.12. Luc.8.10. Act.28.26. Rom.11.8.

42 Veruntamen etiam ex principibus multi credi-
derunt in eum : ſed propter Phariſæos hoc non pro-
fitebantur, ne ſynagoga moverentur.

43 * Dilexerunt enim gloriam hominum potiùs
quàm gloriam Dei.

Supra 5.44.

44 Jeſus autem clamavit, & dixit, Qui credit in me,
non credit in me, ſed in eum qui miſit me.

45 Et qui conſpicit me, conſpicit eum qui miſit
me.

46 * Ego lux in mundum veni, ut nullus qui credit
in me, in tenebris maneat.

Supra 3.19. & 9.38.

47 Et ſi quis audierit verba mea, & non crediderit,
ego non condemno eum: *non enim veni ut condem-
nem mundum, ſed ut ſervem mundum.

Supra 3.17.

48 Qui rejecit me, nec recipit verba mea, habet
qui condemnet ipſum : * ſermo quem loquutus ſum, il-
le judicabit eum ultimo illo die.

Mar.16.16.

49 Quia ego ex meipſo non ſum loquutus, ſed qui
miſit me Pater, ipſe mihi mandavit quid dicam, &
quid loquar.

50 Et ſcio mandatum ejus vitam æternam eſſe, quæ
igitur ego loquor, prout dixit mihi Pater, ita loquor.

CAP.

CAP. XIII.

4 A Cœna ſurgens Chriſtus, 5 Humilitatem commendaturus Apoſtolis, pedes eorum lavat. 21 Proditorem Iudam, 26 Certo ſigno denotat. 34 Charitatem commendat. 37.38 Et Petro lapſum abnegationis prædicit.

Mat.26.2. Mar.14.1. Luc.22.1. ANte * feſtum autem Paſchæ, ſciens Jeſus veniſſe horam ipſius, ut tranſiret ex hoc mundo ad Patrem: quum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, uſque ad finem dilexit eos.

2 Et cœna facta (quum diabolus jam immiſiſſet in cor Judæ *filii* Simonis Iſcariotæ, ut proderet eum.)

3 Sciens Jeſus Patrem omnia dediſſe ſibi in manus, & ſe à Deo prodiiſſe, et ad Deum adire,

4 Surgit à cœna, et deponit pallium: acceptoque linteo, præcinxit ſe:

5 Deinde immiſit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes diſcipulorum, et extergere linteo quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum: qui dixit ei Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Quod ego facio tu neſcis nunc, cognoſces autem poſtea.

8 Dixit ei Petrus: Non lavabis meos pedes in æternum. Reſpondit ei Jeſus, Niſi lavero te, nihil mecum habebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine, non ſolùm pedes meos, ſed & manus & caput.

10 Dicit ei Jeſus, Qui lotus eſt, non opus habet, niſi ut pedes lavet; ſed eſt purus totus: * & vos puri eſtis, ſed non omnes. Infra 15.3.

11 Norat enim eum qui ipſum prodebat: propterea dixit, Non eſtis puri omnes.

12 Poſtquam ergo laviſſet pedes eorum, et pallium ſuum recepiſſet; rurſum diſcumbens, dixit eis, intelligitis, quid fecerim vobis?

13 Vos me vocatis, Magiſter ac Domine, & rectè dicitis: ſum enim.

14 Itaque ſi ego lavi pedes veſtros Dominus et Magiſter, vos quoque debetis alii aliorum pedes lavare.

15 Exemplum enim præbui vobis, ut prout ego feci vobis, *ita* et vos faciatis.

Infra 15.20. Mat.10.20. Luc.6.40. 16 * Amen, amen, dico vobis: ſervus non eſt major Domino ſuo, neque Legatus major eo qui ipſum miſit.

17 Si

17 Si hæc noveritis, beati eritis, ſi ea feceritis.
18 Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio quos elegerim: ſed *oportet* ut impleatur Scriptura, * Qui edit mecum panem, ſuſtulit adverſum me calcem ſuum. Pſal. 41. 10.
19 Jam nunc dico vobis priuſquam fiat, ut quum factum fuerit, credatis me eum eſſe.
20 * Amen, amen dico vobis, quando aliquem miſi, quiſquis *eum* recipit, me recipit: qui autem me recipit, recipit eum, qui me miſit. Mat. 10. 40. Luc. 10. 16.
21 Quum hæc dixiſſet Jeſus, turbatus eſt ſpiritu, & teſtatus eſt, dixitque, Amen, amen dico vobis, unus ex vobis prodet me.
22 * Diſcipuli ergo aſpiciebant alii ad alios, dubitantes de quo diceret. Mat. 26. 21. Mar. 14. 18. Luc. 22. 21.
23 Erat autem quidam ex diſcipulis Jeſu recumbens in ſinu ipſius, *nimirum*, is quem diligebat Jeſus.
24 Innuit ergo huic Simon Petrus *ut* percontaretur quiſnam eſſet de quo diceret.
25 Ille vero incumbens pectori Jeſu, dicit ei, Domine, quis eſt?
26 Reſpondit Jeſus, Ille eſt, cui ego intinctam offulam dedero, & quum intinxiſſet offulam, dedit Judæ *filio* Simonis Iſcariotæ.
27 Et poſt *ſumptam* offulam ingreſſus eſt in eum Satanas; Dicit igitur ei Jeſus, quod facis, fac citò.
28 Hoc autem nemo accumbentium intelligebat quorſum ei dixiſſet.
29 Quidam enim putabant, quia marſupium habebat Judas, Jeſum ei dixiſſe, Eme ea quibus opus eſt nobis ad diem feſtum: aut egenis ut aliquid daret.
30 Ille ergo accepta offula, ſtatim exivit: erat autem nox.
31 Quum ergo exiviſſet, dixit Jeſus, Nunc glorificatus eſt Filius hominis, & Deus glorificatus eſt in eo.
32 *Quod* ſi Deus glorificatus eſt in eo, Deus quoq; glorificabit eum in ſeſe, & ſtatim glorificabit eum.
33 Filioli, adhuc pauliſper vobiſcum ſum: quæretis me, * ſed ſicut dixi Judæis, quò ego vado, vos non poteſtis venire: *ita* & vobis nunc dico. Supra 7. 34.
34 *Mandatum novum do vobis, ut alii alios diligatis: ſicut *inquam* dilexi vos, ut etiam diligatis alii alios. Infra 15. 18. Levit. 19. 18. Mat. 22. 39.
35 Ex hoc omnes cognoſcent vos eſſe diſcipulos meos, ſi charitatem habueritis alii in alios. 1 Ioh. 3. 23. & 4. 21.
36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò abis? Reſpondit ei Jeſus, Quo ego abeo, non potes me nunc

ſequi;

ſequi : ſequeris autem poſtea.
37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non poſſum te
ſequi nunc ? animam meam pro te deponam.
38 Reſpondit ei Jeſus, Animam tuam pro me de-
Mat. 26. 34. Mar. 14. 30. Luc. 22. 34. pones ? * Amen, amen dico tibi, non emittet vocem
Gallus, uſquequò ter me abnegaveris.

CAP. XIV.

1 Conſolatur diſcipulos ſuos. 2. 7 Divinitatem ſuam & fructum mortis ſuæ exponens. 16 Conſolatorem 17 Spiritum promittens. 29 Spiritus officium deſcribit, 27 pacemque ſuam pollicetur.

NE turbetur cor veſtrum : creditis in Deum, eti-
am in me credite.
2 In domo Patris mei habitationes multæ ſunt ;
alioqui dixiſſem vobis proficiſcor paraturus vobis lo-
cum.
3 Et quum profectus fuero, & paravero vobis lo-
cum, rurſus veniam, & aſſumam vos ad meipſum, ut
ubi ero ego, & vos ſitis.
4 Et quò ego abeam ſcitis, & viam ſcitis.
5 Dixit ei Thomas, Domine, neſcimus quò abeas :
quomodo igitur poſſumus viam ſcire ?
6 Dicit ei Jeſus, Ego ſum via, & veritas, & vita :
nemo venit ad Patrem niſi per me.
7 Si noſſetis me, Patrem etiam meum noſſetis : &
jam nunc cognoſcitis eum, & vidiſtis eum.
8 Dicit ei Philippus, Domine, oſtende nobis Pa-
trem, & ſufficit nobis.
9 Dicit ei Jeſus, Tantum tempus vobiſcum ſum, &
non cognoviſti me ? Philippe, qui vidit me, vidit Pa-
trem ; quomodo igitur tu dicis, Oſtende nobis Pa-
trem ?
10 Non credis me in Patre, & Patrem in me eſſe ?
Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor :
ſed Pater qui in me manet, ipſe facit opera.
11 Credite mihi me in Patre, & Patrem in me
eſſe : ſin minùs, propter ipſa facta credite mihi.
12 Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera
quæ ego facio & ipſe faciet, & majora iſtis faciet.
Nam ego ad Patrem proficiſcor.
Infra 16. 23. Mat. 7. 7. Mar. 11. 24. 13 * Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc fa-
ciam ut glorificetur Pater in Filio.
14 Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.
15 ¶ Si diligitis me, mandata mea ſervate.
16 Ego autem rogabo Patrem, & alium conſolato-

rem

rem dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum:
17 *Nempe*, Spiritum illum veritatis, quem mundus
non poteſt recipere, quia non videt eum, nec novit
eum: vos autem noſtis eum, quia apud vos manet, &
in vobis erit.
18 Non relinquam vos orbos: redibo ad vos.
19 Adhuc paululum, & mundus me non ampliùs
conſpiciet, vos autem conſpicietis me, quia ego vivo, &
vos vivetis.
20 In illo die vos cognoſcetis me eſſe in Patre meo,
& vos in me, & me in vobis.
21 Qui habet præcepta mea, & ſervat ea, is ille eſt
qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre
meo, & ego diligam eum, & conſpicuum ei exhibebo
meipſum.
22 Dicit ei Judas, non *ille* Iſcariotes, Domine, quid
eſt cur te ſis nobis conſpicuum exhibiturus, & non
mundo?
23 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Si quis diligit me, ſer-
monem meum ſervabit: & Pater meus diliget eum, &
ad eum veniemus, & apud eum manebimus.
24 Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat:
& ſermo quem audiſtis, non eſt meus, ſed ejus, qui miſ-
ſit me, Patris.
25 Hæc loquutus ſum vobis, apud vos manens.
26 * Conſolator autem ille, id eſt, Spiritus ſanctus, *Infra* 15.26.
quem mittet Pater in nomine meo: ille vos docebit
omnia, & in memoriam revocabit omnia quæ dixi
vobis.
27 Pacem relinquo vobis, pacem illam meam do
vobis; non prout mundus dat, ego do vobis: ne turbe-
tur cor veſtrum, neque formidet.
28 Audiviſtis me dixiſſe vobis, Abeo, & redibo ad
vos. Si diligeretis me, gauderetis utiq; quòd dixerim,
Proficiſcor ad Patrem: nam Pater major me eſt.
29 Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, ut cùm factum
fuerit, credatis.
30 Non loquar ampliùs multa vobiſcum: venit
enim Princeps mundi hujus, ſed in me non habet
quicquam.
31 Sed *hæc fiunt* ut cognoſcat mundus me diligere
Patrem: prout autem mandavit mihi Pater, ita facio,
Surgite, abeamus hinc.

CAP. XV.

1 Vitis, 2 Et palmitum ſimilitudine 5.6 Oſtendit quomodo diſcipuli fructum ferre poßint. 12.17 Dilectionem mutuam commendat. 18 Ad patientiam in afflictionibus,

flictionibus, 20 ſuo exemplo adhortatur, & ad humilitatem.

EGo ſum vitis illa vera, & Pater meus agricola eſt.
Mat. 15.13. 2 * Omnem palmitem in me non ferentem fru-
ctum, tollit: & omnem qui fert fructum purgat, ut plus
fructus adferat.
Supra 13.11. 3 * Jam vos puri eſtis propter ſermonem quem lo-
quutus ſum vobis.
4 Manete in me, & ego in vobis: ſicut palmes non
poteſt ferre fructum à ſemetipſo, *id eſt,* niſi manſerit in
vite; ita nec vos, niſi in me manſeritis.
5 Ego ſum vitis, vos palmites: is qui manet in me, &
in quo ego *maneo,* hic fert fructum multum; nam ſeor-
ſim à me nihil poteſtis facere.
Col. 1.23. 6 * Niſi quis in me manſerit, abjectus extra *vineam,*
ſtatim ut palmes areſcet: deinde colliguntur iſti *palmi-
tes,* & in ignem abſiciuntur, & ardent.
7 Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſe-
1 Ioh. 3.22. rint, * quicquid volueritis, petite, & fiet vobis.
8 In hoc glorificatus eſt Pater meus, ut fructum
multum adferatis, & eritis mei diſcipuli.
9 Prout dilexit me Pater, & ego dilexi vos: manete
in illa mea charitate.
10 Si mandata mea ſervaveritis, manebitis in chari-
tate mea, ſicut & ego Patris mei mandata ſervavi, &
maneo in ejus charitate.
11 Hæc loquutus ſum vobis, ut gaudium illud me-
um in vobis maneat, & gaudium veſtrum plenum fiat.
Supra 13.34. 1 Theſ. 4.9. 1 Ioh. 3.11. & 4.21. 12 * Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis alii ali-
os, prout dilexi vos.
13 * Majorem hac charitatem nemo habet, ut quis
animam ſuam ponat pro amicis ſuis.
14 Vos amici mei eritis, ſi feceritis quæcunque ego
mando vobis.
15 Non ampliùs dicam vos ſervos: quia ſervus ne-
ſcit quid faciat dominus ejus: vos autem dixi amicos,
quia omnia quæ audivi à Patre meo, nota feci vobis.
16 Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & con-
Mat. 28.19. ſtitui vos, * ut abeuntes fructum adferatis, & fructus
veſter maneat: ut quicquid petieritis à Patre nomine
meo, det vobis.
17 Hæc mando vobis, ut diligatis alii alios.
18 Si mundus vos odit, ſcitis me priùs quàm vos, illi
odio habebant.
19 Si ex mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſt ama-
ret: quia verò ex mundo non eſtis, ſed ego elegi vos
ex mundo, propterea odit vos mundus.

20 Memen-

20 Mementote ſermonis quem ego dixi vobis ;
* Non eſt ſervus major Domino ſuo ; * ſi me perſequu- Supra 13.16
ti ſunt,& vos perſequentur : ſi ſermonem meum ſerva- Mat.10.24.
verunt,& veſtrum ſervabunt. Mat.24.9.
21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen Infra 16.2.
meum,quia non noverunt eum qui miſit me.

22 Si non veniſſem & loquutus eſſem eis, peccatum
non haberent : nunc autem non habent quod prætex-
ant peccato ſuo.

23 Qui me odit,*is* etiam Patrem meum odit.

24 Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius
fecit, peccatum non haberent : nunc autem & vide-
runt, & oderunt & me & Patrem meum.

25 Sed *oportet* ut impleatur ſermo qui in Lege eo-
rum ſcriptus eſt, * Oderunt me immeritò. Pſal.35.19.
26 Quum autem venerit Conſolator ille * quem ego Supra 14.26
mittam vobis à Patre, (Spiritus, *inquam,* ille veritatis Luc.24.49.
qui à Patre emanat) ille teſtabitur de me.
27 Sed & vos teſtabimini, quoniam à principio me-
cum eſtis.

CAP. XVI.

*1 Crucem prædicit diſcipulis. 7 Conſolatorem promit-
tens, 8.9.13 eius officium deſcribit. 21 Mulieri pa-
rienti afflictiones ſuorum comparat.*

Hæc loquutus ſum vobis ut ne offendamini.
2 Movebunt vos ſynagogis : imò veniet tem-
pus quum quiſquis trucidabit vos, putabit *ſe* cultum
præſtare Deo.

3 Et hæc facient vobis,quia non noverunt Patrem,
neque me.

4 * Sed hæc loquutus ſum vobis, ut quum venerit Supra 15.21
tempus illud, memineritis eorum, quòd ego hæc dixe-
rim vobis : hæc autem vobis à principio non dixi, quia
vobiſcum eram.

5 Nunc autem abeo ad eum qui miſit me, & nemo
ex vobis interrogat me,dicens,quò abis ?

6 Sed quia hæc loquutus ſum vobis, triſtitia imple-
vit cor veſtrum.

7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vobis ut
ego abeam: niſi enim abiero,Conſolatot ille non veni-
et ad vos : ſin autem profectus fuero, mittam eum ad
vos.

8 Et quum venerit ille, arguet mundum de peccato,
& de juſtitia,& de judicio.

9 De peccato quidem, eò, quòd non credunt in
me :

10 De juſtitia verò eò quòd ad Patrem abeam, &
ampliùs non conſpicietis me:
11 De judicio autem, eò, quod princeps hujus mun-
di condemnatus ſit.
12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam, ſed nunc
non poteſtis portare.
13 Quum autem venerit ille, *id eſt*, Spiritus verita-
tis, introducet vos in omnem veritatem: non enim lo-
quetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audierit loquetur,&
quæ ventura ſunt, renuntiabit vobis.
14 Ille me glorificabit, quia de meo accipiet quod
renuntiabit vobis.
15 Omnia quæ habet Pater, mea ſunt: propterea
dixi illum de meo accepturum quod renuntiabit vo-
bis.
16 Pauliſper,& non conſpicietis me: & rurſum pau-
liſper, & videbitis me,quia ego vado ad Patrem.
17 Dixerunt ergo *quidam* ex diſcipulis ſuis alii ad
alios, Quid eſt hoc quod dicit nobis, Pauliſper,& non
conſpicietis me, & rurſus pauliſper, & videbitis me: &,
Quia ego vado ad Patrem?
18 Dicebant ergo, Quid illud eſt quod dicit,Pauliſ-
per? neſcimus quid loquatur.
19 Cognovit autem Jeſus eos velle ipſum inter-
rogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos quod
dixi, Pauliſper,& non videbitis me; & iterum pauliſ-
per,& videbitis me?
20 Amen,amen dico vobis, flebitis vos, & lamenta-
bimini,mundus autem gaudebit: vos verò triſtes eritis;
ſed triſtitia veſtra evadet in gaudium.
21 Mulier quum parit, dolorem habet, quia venit
hora ejus: quum autem peperit puerulum, jam non
meminit oppreſsionis,quòd gaudeat hominem eſſe na-
tum in mundo.
22 Et vos igitur nunc quidem triſtitia tenemini: ſed
rurſum videbo vos,& gaudebit cor veſtrum,& gaudium
veſtrum nemo tollet à vobis.
Supra 14.13. 23 Et illo die me non interrogabitis quicquam. * A-
Mat.7.7. men, amen dico vobis, quæcunque petieritis à Patre
& 21.22. meo in nomine meo, dabit vobis:
Mar.11.34. 24 Uſque adhuc non petiiſtis quicquam in no-
Luc.11.9. mine meo: petite & accipietis, ut gaudium veſtrum
Iacob.1.5. ſit plenum.
25 Hæc loquutus ſum vobis per ſimilitudines; ve-
niet tempus quum jam non per ſimilitudines loquar vo-
bis,ſed apertè de Patre meo renuntiabo vobis.
26 Illo die in nomine meo petetis: & non dico
vobis me rogaturum Patrem pro vobis.

27 Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis,
& credidiſtis me à Deo exiviſſe.
28 * Exivi à Patre, & veni in mundum: & iterum Infra 17.8
relinquo mundum, & proficiſcor ad Patrem.
29 Dicunt ei diſcipuli ejus, Ecce, nunc apertè lo-
queris, nec ſimilitudinem ullam dicis.
30 Nunc ſcimus te ſcire omnia, nec opus eſt tibi ut
quis te interroget: per hoc credimus te à Deo prodiiſſe.
31 Reſpondit eis Jeſus, Nunc creditis?
32 * Ecce veniet tempus, & jam venit quum diſper- Mat. 26.31.
gemini unuſquiſq; ad ſuos, meque ſolum relinquetis; ſed Mar. 14.27
non ſum ſolus: nam Pater mecum eſt.
33 Hæc loquutus ſum vobis, ut in me pacem habea-
tis: in mundo oppreſsionem habebitis: ſed confidite,
ego vici mundum.

CAP. XVII.

1 Orat Chriſtus ut mutua ſit illuſtratio gloriæ ſuæ & Patris. 9 Orat pro Apoſtolis, 20 Et toto credentium grege.

Hæc loquutus eſt Jeſus, & ſuſtulit oculos in cœlum,
dixitque, Pater, venit hora illa, glorifica Filium tu-
um, ut & Filius tuus glorificet te.
2 * Sicut dediſti ei authoritatem *in* omnem carnem, Mat. 28.18
ut quotquot dediſti ei, det eis vitam æternam.
3 Hæc eſt autem vita æterna, ut te cognoſcant *eſſe*
illum ſolum, Deum verum, & quem miſiſti Jeſum
Chriſtum.
4 Ego te glorificavi in terra: opus conſummavi
quod dediſti mihi ut facerem:
5 Nunc igitur glorifica me tu Pater apud temetip-
ſum ea gloria quam habui apud te priùs quàm hic mun-
dus exiſteret.
6 Patefeci nomen tuum hominibus quos dediſti mi-
hi *ſelectos* è mundo; tui erant, & mihi eos dediſti, & ſer-
monem tuum ſervarunt.
7 * Nunc noverunt omnia quæ dediſti mihi à te eſſe. Supra 16.27
8 Quia verba quæ tradidiſti mihi, tradidi eis: quæ
ipſi receperunt, & verè norunt me à te prodiiſſe, & cre-
diderunt me à te miſſum eſſe.
9 Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo, ſed pro
iis quos dediſti mihi, quia tui ſunt.
10 Et mea omnia tua ſunt, & tua mea *ſunt*: & glo-
rificatus ſum in eis.
11 Et non ſum ampliùs in mundo, ſed hi ſunt in mun-
do, & ego ad te venio. Pater ſancte, ſerva eos per nomen
tuum, quos dediſti mihi, ut ſint unum prout & nos.

12 Quum eſſem cum eis in mundo, ego ſervabam
eos per nomen tuum: quos dediſti mihi, ego cuſtodi-
Pſa.109.8. vi,& nemo ex eis periit niſi filius ille perditionis: * ut
Scriptura impleretur.
13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mun-
do,ut habeant gaudium meum plenum apud ſe.
14 Ego tradidi eis ſermonem tuum, & mundus eos
odio habuit, quia non ſunt ex mundo,prout & ego non
ſum ex mundo.
15 Non rogo ut tollas eos è mundo, ſed ut ſerves
eos à malo illo.
16 Ex mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum ex
mundo.
17 Sanctifica eos tua veritate: ſermo tuus veritas
eſt.
18 Sicut me miſiſti in mundum, *ita* & ego miſi eos
in mundum.
19 Et eorum cauſa ego ſanctifico meipſum,ut ſint &
ipſi ſanctificati in veritate.
20 Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis
qui per ſermonem eorum crediturі ſunt in me.
21 Ut omnes unum ſint,ſicut tu Pater in me, & ego
in te,& ut ipſi in nobis unum ſint, ut credat mundus me
à te miſſum eſſe.
22 Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi eis: ut
ſint unum,ſicut & nos unum ſumus:
23 Ego in eis, & tu in me, ut ſint perfecti in unum,&
ut cognoſcat mundus me à te miſſum eſſe, teque eos
diligere ſicut me dilexiſti.
Supra 12.26 24 * Pater, quos dediſti mihi, velim ut ubi ſum
ego, & illi ſint mecum: ut conſpiciant gloriam il-
lam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante jacta
mundi fundamenta.
25 Pater juſte, mundus te non novit: ego autem te
novi, & hi noverunt me à te miſſum eſſe.
26 Et notum feci ipſis nomen tuum,& notum faciam:
ut charitas qua dilexiſti me, ſit in eis,& ego in eis.

CAP. XVIII.

1 Chriſti à Iuda proditi, virtute, 6 Milites in terram proſternuntur. 13 Chriſtus ad Annam: hinc ad Caiapham ducitur. 22.23 Miniſtri bacillo cæſus, quid reſponderit. 28 Pilato traditus, 36 Regnum ſuum declarat.

Mat.26.36. HÆc * quum dixiſſet Jeſus, egreſſus eſt cum diſci-
Mar.14.32. pulis ſuis trans torrentem Cedron, ubi erat hor-
Luc.22.39. 2Reg.15.23. tus,in quem introivit ipſe & diſcipuli ejus:

2 Noverat

2 Noverat autem eum locum etiam Judas qui prodebat eum, quia Jeſus frequenter cum diſcipulis ſuis illuc convenerat.

3 * Judas ergo quum accepiſſet cohortem, & à Pontificibus ac Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis : Mat. 26.47. Mar. 14.43. Luc. 22.47.

4 Jeſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant in ſe, prodiens dixit eis, Quem quæritis ?

5 Reſponderunt ei, Jeſum Nazarenum. Dicit eis Jeſus, Ego *is* ſum. Stabat autem cum eis etiam Judas qui prodebat eum.

6 Ut ergo dixit eis, Ego *is* ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt humi.

7 Iterum ergo rogavit eos, Quem quæritis ? Illi autem dixerunt, Jeſum Nazarenum.

8 Reſpondit Jeſus, Dixi vobis me eum eſſe ; ergo ſi me quæritis, ſinite hos abire :

9 Ut impleretur ſermo quem dixerat, * Ex his quos dediſti mihi, non perdidi quemquam. Supra 17.12.

10 Simon autem Petrus qui gladium habebat, eduxit eum, & percuſſit ſervum Pontificis maximi, & abſcidit auriculam ejus dextram : erat autem nomen ſervo Malchus.

11 Dicit ergo Jeſus Petro, Reconde gladium tuum in vaginam, annon bibam poculum quod dedit mihi Pater ?

12 Cohors igitur & tribunus, & miniſtri Judæorum comprehenderunt Jeſum, & vinxerunt eum :

13 Et abduxerunt primùm * ad Annam (erat autem ſocer Caiaphæ, qui erat Pontifex maximus anni illius) is verò miſit eum vinctum ad Caiapham Pontificem maximum. Luc. 3.2.

14 Erat autem Caiaphas * qui conſuluerat Judæis expedire ut unus homo moreretur pro populo. Supra 11.50.

15 * Sequebatur autem Jeſum Simon Petrus & alius diſcipulus : diſcipulus verò ille notus erat Pontifici maximo, & ſimul introiit cum Jeſu in aulam Pontificis maximi. Mat. 26.58. Mar. 14.54. Luc. 22.54.

16 Petrus autem ſtabat extra ad oſtium. Exivit ergo diſcipulus ille alter qui erat notus Pontifici maximo, & loquutus eſt oſtiariæ, & introduxit Petrum.

17 Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria, Nonne & tu ex diſcipulis es hominis iſtius ? Dixit ille, Non ſum.

18 Adſtabant autem ſervi & miniſtri qui prunas congeſſerant, quia frigus erat, & calefaciebant ſeſe : erat verò cum eis etiam Petrus ſtans & calefaciens ſeſe.

19 Pontifex maximus ergo interrogavit Jeſum de diſcipulis & doctrina ipſius.

20 Reſpondit ei Jeſus, Ego palàm loquutus ſum
mundo; ego ſemper docui in ſynagoga & templo, quò
undique Judæi convenerunt, & in occulto loquutus ſum
nihil:

21 Quid me interrogas? interroga eos qui audie-
runt, quid ſim ipſis loquutus? ecce, hi ſciunt quæ dixe-
rim ego.

22 Hæc autem quum ipſe dixiſſet, unus ex miniſtris
qui adſtabat, bacillo cæcidit Jeſum, dicens, Itane re-
ſpondes Pontifici maximo?

23 Reſpondit ei Jeſus, Si malè loquutus ſum, teſtare
de malo: ſin benè, cur me cædis?

Mat. 26.57. Mar. 14.53. Luc. 22.54.
24 * Miſerat igitur eum Annas vinctum ad Caiapham
Pontificem maximum.

Mat. 26.69. Mar. 14.59. Luc. 22.55.
25 * Stabat autem Simon Petrus, & calefaciebat ſe:
dixerunt igitur ei, Nonne & tu ex diſcipulis ejus es?
Negavit ille, & dixit, Non ſum.

26 Dicit ei quidam ex ſervis Pontificis maximi, cog-
natus ejus cujus abſciderat Petrus auriculam, Nonne
ego te vidi in horto cum eo?

27 Rurſus ergo negavit Petrus, & ſtatim gallus vo-
cem emiſit.

Mat. 27.2. Mar. 15.1. Luc. 23.1. Act. 10.28. 11.3.
28 * Ducunt igitur Jeſum à Caiapha in Prætorium.
Erat autem mane, & ipſi non introierunt in Prætorium,
ne polluerentur, ſed ut ederent Paſcha.

29 Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam
accuſationem adfertis adverſus hominem iſtum?

30 Reſponderunt & dixerunt ei, Niſi iſte eſſet male-
ficus, non tradidiſſemus eum tibi.

31 Dicit ergo eis Pilatus, accipite eum vos, & ſecun-
dùm legem veſtram condemnate eum: Itaque Judæi
dixerunt ei, Nobis non licet occidere quenquam.

Mat. 20.19.
32 * Ut ſermo Jeſu impleretur, quem dixerat, ſignifi-
cans qua morte futurum erat ut moreretur.

Mat. 27.11. Mar. 15.2. Luc. 23.3.
33 * Introivit ergo rurſum in prætorium Pilatus, &
vocavit Jeſum, dixitq; ei, Tune es rex Judæorum?

34 Reſpondit ei Jeſus, A teipſo tu hoc dicis, an a-
lii dixerunt tibi de me?

35 Reſpondit Pilatus, Num ego Judæus ſum? gens
tua & principes Sacerdotum tradiderunt te mihi: quid
feciſti?

36 Reſpondit Jeſus, Regnum meum non eſt ex hoc
mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri
mei certarent ne traderet Judæis: nunc autem regnum
meum non eſt hinc.

37 Dixit ergo ei Pilatus, Num igitur rex, es tu? Re-
ſpondit Jeſus, Tu dicis me regem eſſe. Ego ad hoc na-
tus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut dem teſtimo-
nium

nium veritati. Quiſquis eſt ex veritate, audit vocem
meam.
38 Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas? Et quum hoc
dixiſſet, rurſum venit ad Judæos, & dicit eis: Ego nul-
lum invenio crimen in eo.
39 * Eſt autem vobis conſuetudo ut unum dimittam *Mat. 27.15.*
vobis in paſcha: vultiſne ergo dimittam vobis regem *Mar. 15.6.*
illum Judæorum? *Luc. 23.17.*
40 * Clamaverunt autem rurſum omnes, dicentes, *Act. 3.14.*
Non hunc, ſed Barabbam. Erat ergo iſte Barabbas la-
tro.

CAP. XIX.

1 Pilatus Chriſtũ flagellatum, & ſpinis coronatum, 4 liberare volens, 8 Iudæorum improbitate vincitur, 16 & crucifigendum tradit. 29 Ieſus matrem diſcipulo commendat. 30 Aceto guſtato moritur. 34 Mortui latus confoditur. 40 Sepelitur.

Tunc * ergo acceptum Jeſum Pilatus flagellavit. *Mat. 27.26.*
2 Et milites contextam coronam è ſpinis impo- *Mar. 15.15.*
ſuerunt capiti ejus, & pallio purpureo induerunt eum.
3 Et dicebant, Ave rex Judæorum. Et bacillis eum
cædebant:
4 Exivit ergo rurſum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce,
adduco vobis eum foras, ut noveritis me nullum in eo
crimen invenire.
5 Exivit ergo Jeſus foras, ferens ſpineam coronam
& purpureum pallium. Tum dicit eis *Pilatus*, Ecce,
homo.
6 Quum ergo vidiſſent eum principes Sacerdotum
& miniſtri, clamaverunt, dicentes, Crucifige, crucifige.
Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite: Ego
enim non invenio in eo crimen.
7 Reſponderunt ei Judæi, nos legem habemus, & ſe-
cundum legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe
fecit.
8 Quum ergo audiviſſet Pilatus hunc ſermonem,
magis timuit.
9 Et rurſus ingreſſus eſt Prætorium, & dixit Jeſu, Un-
de es tu? Jeſus autem reſponſum ei non dedit.
10 Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? neſcis
me poteſtatem habere crucifigendi te, & poteſtatem
habere te abſolvendi?
11 Reſpondit Jeſus, Non haberes poteſtatem adver-
ſum me ullam, niſi *hoc* tibi datum eſſet ſuperne: propte-
rea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.
12 Ex eo tempore ſtudebat Pilatus eum abſolvere:
Judæi verò clamabant, dicentes, Si hunc abſolveris,

non es amicus Cæſaris: quicunque enim ſe regem fa-
cit, contradicit Cæſari.
13 Pilatus ergo quum audiſſet hunc ſermonem, ad-
duxit foras Jeſum, ſeditque pro tribunali, in loco qui
dicitur Lithoſtrotos, Hebraicè Gabbatha.
14 Erat autem paraſceve paſchæ, hora verò quaſi
ſexta: tum dicit Judæis, Ecce rex veſter.
15 Illi verò clamaverunt, Tolle, tolle, crucifige e-
um. Dicit eis Pilatus: Regem veſtrum crucifigam?
Reſponderunt principes Sacerdotum, Non habemus
regem niſi Cæſarem.
16 Tunc ergo tradidit eum ipſis ut crucifigeretur.
Mat. 27.31. Mar. 14.20. Luc. 23.25. * Acceperunt autem Jeſum & abduxerunt.
17 Et ipſe bajulans crucem ſuam venit in eum lo-
cum qui dicitur Calvariæ, Hebraicè autem Golgatha.
18 Ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc
& hinc, medium autem Jeſum.
19 Scripſit autem etiam titulum Pilatus, & impoſuit
cruci. Erat verò Scriptum, JESUS NAZARE-
NUS REX ILLE JUDAEORUM.
20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt,
quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus erat
Jeſus; & erat ſcriptum Hebraicè, & Græcè, & Latinè.
21 Dicebant ergo Pilato principes ſacerdotum Ju-
dæorum, Ne ſcribito, Rex ille Judæorum: ſed illum
dixiſſe, Rex ſum Judæorum.
22 Reſpondit *eis* Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.
Mat. 27.35. Mar. 15.24. Luc. 23.33. 23 * Milites ergo quum crucifixiſſent Jeſum, acce-
perunt ejus veſtimenta, (& fecerunt quatuor partes,
unicuique militi partem) & tunicam: erat autem tuni-
ca inconſutilis à ſummo contexta tota.
24 Dixerunt ergo inter ſe, Ne ſcindamus eam, ſed
ſortiamur de illa cujus futura ſit; ut Scriptura imple-
Pſal. 22.29. retur, dicens, * Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper
veſtem meam jecerunt ſortem. Milites igitur hæc fe-
cerunt.
25 Stabant autem juxta crucem Jeſu, mater ejus, &
ſoror matris ejus, Maria Cleopæ *uxor*, & Maria Mag-
dalene.
26 Quum vidiſſet ergo Jeſus matrem ac diſcipulum
adſtantem quem diligebat, dicit matri ſuæ, Mulier, ec-
ce filius tuus:
27 Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua, Et ex illa
hora recepit eam diſcipulus ille domum ſuam.
28 Poſtea quum ſciret Jeſus *reliqua* omnia
Pſal. 69.22. jam perfecta eſſe, * ut perficeretur Scriptura, dixit,
Mat. 27.48. Sitio.
29 Vas igitur *illis* erat poſitum aceto plenum. Illi

verò

verò impleverunt ſpongiam aceto,& hyſſopo circumpo-
ſitam admoverunt ori ejus.
30 Quum autem accepiſſet Jeſus acetum,dixit,Con-
ſummatum eſt: & inclinato capite tradidit ſpiritum.
31 Judæi ergo, ut non manerent in cruce corpora
Sabbato,quoniam erat Paraſceve, (erat enim magnus
dies illius Sabbati) rogarunt Pilatum ut confringeren-
tur eorum crura,ac tollerentur.
32 Venerunt ergo milites,& prioris quidem *latronis*
confregerunt crura, & alterius qui crucifixus fuerat
cum eo.
33 Ad Jeſum autem quum veniſſent,ut viderunt eum
jam mortuum,non confregerunt ejus crura:
34 Sed quidam ex militibus lancea latus ejus fodit,
& ſtatim exivit ſanguis & aqua.
35 Et qui vidit teſtatur, & verum eſt teſtimonium e-
jus: ille, *inquam*, ſcit ſe vera dicere, ut *&* vos credatis.
36 Facta ſunt enim hæc ut Scriptura impleretur,
* Non confringetur *ullum* os ipſius. *Exo. 12.46.*
37 Et rurſus alia Scriptura dicit, * Videbunt quem *Num. 9.12.*
transfixerunt. *Zach.12.10.*
38 * Poſt hæc autem rogavit Pilatum Joſeph Arima- *Mat. 27.57.*
thæenſis (qui erat diſcipulus Jeſu, ſed occultus propter *Mar. 15.42.*
metum Judæorum) ut tolleret corpus Jeſu: quod per- *Luc.23.50.*
miſit Pilatus. Venit ergo & ſuſtulit corpus Jeſu.
39 * Venit autem & Nicodemus (is qui venerat ad *Supra 3.2.*
Jeſum nocte primùm)ferens miſturæ myrrhæ & aloës li-
bras quaſi centum.
40 Acceperunt ergo corpus Jeſu, & obvinxerunt
illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Judæis ſepe-
lire.
41 In eo autem loco ubi fuerat crucifixus, erat hor-
tus, & in horto monumentum novum, in quo nondum
quiſquam poſitus fuerat.
42 Ibi ergo propter Paraſceven Judæorum, quòd
monumentum illud propè eſſet, poſuerunt Jeſum.

CAP. XX.

2 Maria nunciat Chriſtum reſurrexiſſe. 3 Petrus & Iohannes hoc viſuri 4 excurrunt. 13 Ieſus Mariæ apparet, 19 & diſcipulis domi congregatis. 25 Thomas antè incredulus, 28 credit.

PRimo * verò die hebdomadis,Maria Magdalene ve- *Mar.16.2.*
nit mane, quum adhuc tenebræ eſſent, ad monu- *Luc.24.1.*
mentum, viditq; lapidem ſublatum à monumento.
2 Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad
alterum illum diſcipulum, quem amabat Jeſus, & dicit

eis,

eis, Suſtulerunt Dominum è monumento, & neſcimus
ubi poſuerunt eum.
3 Exivit ergo Petrus, & alter ille diſcipulus,& vene-
runt ad monumentum.
4 Currebant autem duo ſimul: ſed alter ille diſci-
pulus præcurrit citiùs Petro, venitque prior ad monu-
mentum.
5 Et incurvatus vidit poſita lintea: non tamen in-
troivit.
6 Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introivit
in monumentum, & conſpexit lintea *ibi* poſita.
7 Et ſudarium quod fuerat ſuper caput ejus,non cum
linteis poſitum, ſed ſeorſum involutum in unum locum.
8 Tunc ergo introivit etiam alter ille diſcipulus, qui
venerat prior ad monumentum, viditque,& credidit.
9 Nondum enim noverant Scripturam, videlicet
quòd oporteret eum à mortuis reſurgere.
10 Redierunt ergo diſcipuli ad ſuos.
Mat.28.1. Mar.16.5. 11 * Maria autem flens ſtabat ad monumentum fo-
ris. Dum ergo fleret, incurvavit ſe in monumentum.
12 Et conſpexit duos Angelos albatos, ſedentes, u-
num ad caput, & alterum ad pedes *illic* ubi jacuerat
corpus Jeſu:
13 *Qui* etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit
eis, Suſtulerunt dominum meum, nec ſcio ubi poſuerint
eum.
14 Et quum hæc dixiſſet, converſa eſt retror-
ſum, conſpexitque Jeſum ſtantem, nec ſciebat Je-
ſum eſſe.
15 Dixit ei Jeſus, Mulier, quid fles? quem quæ-
ris? Illa putans hortulanum eſſe, dicit ei, Domine, ſi tu
aſportaſti eum, dicito mihi ubi poſueris eum, & ego e-
um tollam.
16 Dicit ei Jeſus: Maria. Converſa illa, dicit ei, Rab-
boni, quod dicitur, Magiſter.
17 Dicit ei Jeſus, Ne me tangito: nondum enim a-
ſcendi ad Patrem meum; ſed proficiſcere ad fratres
meos,& dic eis, Aſcendo ad Patrem meum & Patrem
veſtrum,& Deum meum & Deum veſtrum.
18 Venit Maria Magdalene, annuntians diſcipulis
quòd vidiſſet Dominum, qui ea ſibi dixiſſet.
Mar.16.14. Luc.24.36. 1 Cor.15.5. 19 * Quum ergo veſpera eſſet,die illo primo hebdo-
madis,& fores eſſent clauſæ *illic* ubi erant diſcipuli co-
acti propter metum Judæorum,venit Jeſus, ſtetitque in
medio, & dixit eis,Pax vobis.
20 Et quum hæc dixiſſet,oſtendit eis manus ac latus
ſuum. Gaviſi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino.
21 Dicit ergo eis iterum, Pax vobis: ſicut miſit
me

me Pater, ita ego mitto vos.
22 Et quum hæc dixiſſet, afflavit, & dixit eis, Acci-
pite Spiritum ſanctum.
23 Si quorum * remiſeritis peccata, remittuntur eis : *Mat. 16.19.*
ſi quorum retinueritis,retenta ſunt.
24 ¶ Thomas autem,unus ex duodecim, qui dicitur
Didymus,non erat cum eis quando venerat Jeſus.
25 Dixerunt igitur ei alii diſcipuli, Vidimus Domi-
num. Ille verò dixit eis,Niſi videro in manibus ejus ve-
ſtigium clavorum, & immiſero digitum in veſtigium
clavorum,& immiſero manum meam lateri ejus, nequa-
quam credam.
26 Octo igitur poſt diebus rurſus erant diſcipuli ejus
intus,& Thomas cum eis : venit Jeſus foribus clauſis, &
ſtetit in medio,& dixit,Pax vobis.
27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc:&
vide manus meas : profer manum tuam, & immitte in
latus meum : & ne eſto incredulus, ſed credens.
28 Reſpondit autem Thomas, & dixit ei, Dominus
meus & Deus meus *es*.
29 Dicit ei Jeſus, Quia vidiſti me Thoma,credidiſti :
beati qui non viderunt,& crediderunt.
30 * Multa verò etiam alia ſigna edidit Jeſus in di- *Infra 21.25.*
ſcipulorum ſuorum conſpectu, quæ non ſunt ſcripta in
hoc libro.
31 Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis Jeſum eſſe
Chriſtum Filium Dei, & ut credentes, vitam habea-
tis per nomen ejus.

CAP. XXI.

4 *Ieſus piſcantibus Apoſtolis apparet.* 6.7 *Quem mira-culo captorum piſcium agnoſcunt.* 15 *Petro ovium cu-ram committit.* 18 *Mortiſq; genus eidem prænuntiat.*

POſtea patefecit ſe rurſus Jeſus diſcipulis ad mare
Tiberiadis : patefecit autem ſic.
2 Erant ſimul Simon Petrus & Thomas qui dicitur
Didymus,& Nathanael qui erat ex Cana Galilææ, & *fi-*
lii Zebedæi,aliique ex diſcipulis ejus duo.
3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piſcatum. Dicunt ei,
Imus & nos tecum. Profecti ſunt & aſcenderunt in na-
vigium ſtatim : & illa nocte nihil ceperunt.
4 Mane autem jam exorto, ſtetit Jeſus in littore :
non tamen cognoverunt diſcipuli Jeſum eſſe.
5 Dicit ergo eis Jeſus, pueri, Numquid opſonii ha-
betis? Reſponderunt ei, Non.
6 At ille dicit eis, Jacite rete in dextram navigii par-
tem,& invenietis. Jecerunt ergo, & non ampliùs pote-
rant illud trahere præ multitudine piſcium.

7 Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat Jeſus, Petro, Dominus eſt. Simon ergo Petrus quum audiſſet Dominum eſſe, amiculum ſuccinxit, (erat enim nudus) & abjecit ſe in mare.

8 Alii autem diſcipuli navigio venerunt, (non enim longè aberant à terra, ſed circiter cubitis ducentis) trahentes rete *plenum* piſcium.

9 Ut ergo deſcenderunt in terram, vident prunas poſitas, & piſcem impoſitum, & panem.

10 Dicit eis Jeſus, Adferte ex piſcibus quos modò cepiſtis.

11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piſcibus, centum quinquaginta tribus: & quum tot eſſent, non eſt fiſſum rete.

12 Dicit eis Jeſus, Venite, prandete. Nullus autem diſcipulorum audebat eum interrogare, Tu quis es? quum ſcirent Dominum eſſe.

13 Venit ergo Jeſus, & accipit panem, & dat eis, & piſcem ſimiliter.

14 Hac jam tertia vice patefactus eſt Jeſus diſcipulis ſuis, quum reſurrexiſſet à mortuis.

15 ¶ Quum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Jeſus, Simon *fili* Jonæ, diligis me plùs quàm hi? Dicit ei, Etiam Domine: tu noſti quòd amem te. Dicit ei, Paſce agnos meos.

16 Dicit ei rurſum ſecundò, Simon *fili* Jonæ, diligis me? Ait illi, Etiam Domine: tu noſti, quòd amem te. Dicit ei, Paſce oves meas.

17 Dicit ei tertiò, Simon *fili* Jonæ, amas me? Triſtis fuit Petrus, quòd tertiò dixiſſet ipſi, Amas me? Dixitq; ei, Domine, tu omnia noſti, tu noſti quòd amem te. Dicit ei Jeſus, Paſce oves meas.

18 Amen, amen dico tibi, quum eſſes junior, cingebas te, & ibas quò volebas: quum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quò noles.

19 Hoc autem dixit, ſignificans qua morte glorificaturus eſſet Deum. Et quum hoc dixiſſet, dicit, Sequere me.

20 Converſus Petrus vidit illum diſcipulum quem diligebat Jeſus, ſequentem,* qui & recubuerat in cœna ſuper pectus ejus, & dixerat, Domine, quis iſte eſt qui te prodit?

Supra 13.25

21 Hunc ergo quum vidiſſet Petrus, dicit Jeſu, Domine, hic autem quid?

22 Dicit ei Jeſus, Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere.

23 Exiit ergo ſermo iſte inter fratres, diſcipulum

illum

illum non moriturum ; ſed non dixerat ei Jeſus , Non
morietur : ſed, Si eum velim manere donec veniam,
quid ad te?
24 Hic eſt diſcipulus ille qui de his teſtatur,& hæc
ſcripſit : & ſcimus verum eſſe teſtimonium ejus.
25 * Sunt autem & alia multa quæ fecit Jeſus : quæ Supra 20.30
ſi ſcribantur ſigillatim, ne mundum quidem ipſum opi-
nor capturum eos qui ſcriberentur libros. Amen.

ACTA SANCTORUM APOSTOLORUM.

CAP. I.

*1 Continuat Lucas hanc Hiſtoriam ad ſuum Evangeli-
um. 9 Sublato in cœlum Chriſto, 10 Apoſtoli,
11 monentibus Angelis, 12 reverſi, 14 Precibus
incumbunt. 15 Petri oratione, 18 Judæ proditoris
loco, 23 Matthias eligitur.*

PRimum quidem librum confeci, Theophi-
le, de omnibus quæ cœpit Jeſus & facere
& docere
2 Ad *eum* uſque diem quo, quum man-
data dediſſet Apoſtolis, quos per Spiritum
ſanctum elegerat, ſurſus receptus eſt.
3 Quibus etiam ſeipſum, poſtquam ipſe paſſus fuit,
exhibuit vivum cum multis indubitatis ſignis, per dies
quadraginta conſpectus ab eis , & dicens quæ ad reg-
num Dei *ſpectant*. Luc. 24.49.
4 Et cum illis conveniens, * denuntiavit eis, ne ab- Joh. 14.26.
ſcederent Hieroſolymis , ſed ut expectarent promiſ- Mat. 3.11. Mar. 1.8.
ſum Patris, quod, *inquit*, audiſtis ex me. Luc. 3.16.
5 Nam * Johannes baptizavit quidem aqua , vos Joh. 1.26 Infra 2.4. &
autem baptizabimini Spiritu ſancto iſtis non multis 11.16. &
poſt diebus. 19.4.

6 Quum

6 Quum igitur illi conveniſſent, interrogarunt eum,
dicentes, Domine, num hoc tempore reſtitues regnum
Iſraeli?

7 Dicit autem ad illos, Non eſt veſtrum noſſe tem-
pora ſive opportunitates, quas Pater in ſua ipſius pote-
ſtate poſuit.

Infra 2,1. 8 * Sed recipietis virtutem Spiritus ſancti poſtquam
ſupervenerit in vos: eritiſque mihi teſtes & in Hieruſa-
lem, & in tota Judæa, Samariaque, & uſque ad ultimas
terras.

9 Et quum hæc dixiſſet, aſpicientibus ipſis elevatus
eſt: & nubes ſuſceptum eum abſtulit ab oculis eorum.

Luc. 24.51. 10 * Et quum eſſent intentis in cœlum oculis, eo profi-
ciſcente, ecce, viri duo adſtiterunt illis albo veſtitu:

11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid ſtatis intuen-
tes in cœlum? hic Jeſus qui ſurſum receptus eſt à vobis
in cœlum, ita veniet, quemadmodum conſpexiſtis eum
proficiſcentem in cœlum.

12 Tunc reverſi ſunt in Hieruſalem à monte qui vo-
catur Oliveti, qui eſt prope Hieruſalem, diſtans iti-
l. nere Sabbati.

13 Et quum introiſſent, aſcenderunt in cœnaculum
ubi commorabantur & Petrus & Jacobus, & Johannes
& Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus &
Matthæus, Jacobus *filius* Alphæi, & Simon Zelotes, &
Judas Jacobi *frater*.

14 Hi omnes perdurabant concorditer *in* oratione
& deprecatione cum mulieribus & Maria matre Jeſu, &
cum ipſius fratribus.

15 ¶ Et per eos dies aſſurgens Petrus in medio di-
ſcipulorum, dixit, (erat autem turba capitum eôdem *lo-
ci* quaſi centum viginti.)

16 Viri fratres, oportuit impleri Scripturam hanc,
Pſal. 41.10. Joh. 13.18. * quam prædixit Spiritus ſanctus per os David de Juda,
qui fuit dux viæ iis qui comprehenderunt Jeſum:

17 Annumerabatur enim nobiſcum, & ſortitus erat
partem miniſterii hujus.

18 Is igitur acquiſivit agrum ex mercede injuſtitiæ,
Mat. 27.5. * & præcipitatus crepuit medius, & effuſa ſunt omnia
viſcera ejus.

19 Innotuitque omnibus habitantibus Hieroſolymæ:
adeò ut vocetur ager ille propria ipſorum lingua, Acel-
dama, hoc eſt, ager ſanguinis.

Pſal. 69.26. 20 Scriptum eſt enim in libro Pſalmorum, * Fiat
commoratio ejus deſerta, & non ſit qui habitet in ea.
Pſal. 109.8. * Et Epiſcopatum ejus accipiat alius.

21 Oportet igitur ex iis viris qui nobiſcum convene-
runt toto tempore quo Dominus Jeſus verſatus eſt inter
nos,

22 Exorſus

22 Exorſus à baptiſmo Johannis, ad eum uſque diem
quo ſurſum receptus eſt à nobis, unum fieri nobiſcum
teſtem reſurrectionis ejus.
23 Statuerunt igitur duos, Joſeph vocatum Barſaban,
qui cognominatus eſt Juſtus, & Matthiam:
24 Et precantes dixerunt, Tu Domine, qui corda omnium
noſti, oſtende utrum elegeris ex his duobus:
25 Ut accipiat ſortem miniſterii hujus & Apoſtolatus,
à quo aberravit Judas, ut abiret in locum ſuum.
26 Jecerunt igitur ſortes eorum, & cecidit ſors ſuper
Matthiam, qui communibus calculis allectus eſt
cum undecim Apoſtolis.

CAP. II.

1 Apoſtoli, 4 Spiritu ſancto repleti, 8 diverſis linguis loquuntur. 13 Ebrietatis notam, 15 Petrus tollit. 35 Chriſtum Meſsiam eſſe docet. 37 Auditoribus conſternatis 38 pœnitentiam ſuadet.

QUum autem adveniſſet dies Pentecoſtes, erant omnes
concorditer eodem loci.
2 Tum extitit repentè è cœlo ſonitus, tanquam ruentis
flatus violenti, qui replevit totam domum ubi erant
conſidentes:
3 Et viſæ ſunt eis diſpertitæ linguæ inſtar ignis, *quæ*
etiam ſedit ſuper unumquemq; eorum.
4 Repleti ſunt autem omnes Spiritu ſancto, cœperuntque
loqui aliis linguis, prout Spiritus ille dabat eis
eſfari.
5 Erant verò Hieroſolymis habitantes Judæi, viri
religioſi, ex omni natione *eorum* qui ſub cœlo *ſunt*.
6 Orto autem hoc rumore, convenit multitudo &
confuſa fuit, quòd audiret unuſquiſque propria lingua
ſua eos loquentes.
7 Obſtupeſcebant autem omnes, ac mirabantur, dicentes
alii ad alios, Nonne ecce omnes qui loquuntur,
Galilæi ſunt?
8 Quomodo igitur nos audimus *eos* qua quiſque lingua
nati ſumus?
9 Parthi & Medi, & Elamitæ, & qui incolimus Meſopotamiam,
Judæamque, & Cappadociam, Pontum &
Aſiam,
10 Phrygiam & Pamphiliam, AEgyptum & partes
Lybiæ quæ eſt ſecundùm Cyrenen, & advenæ Romani,
tum Judæi tum proſelyti:
11 Cretes & Arabes, audimus eos loquentes noſtris
linguis magnifica Dei *facta*.
12 Obſtupeſcebant autem omnes, & hæſitabant,
dicentes

dicentes alius ad alium, Quid hoc *rei* eſſe poſſit ?
13 Alii verò cavillantes dicebant, Vino dulci pleni
ſunt *iſti*.
14 Stans autem Petrus cum undecim, ſuſtulit vocem
ſuam, & affatus eſt eos, dicens, Viri Judæi, *voſque* om-
nes qui commoramini Hieroſolymis, hoc vobis notum
eſto, & auribus percipite verba mea.
15 Non enim, ut vos exiſtimatis, iſti ebrii ſunt, quum
ſit hora diei tertia.
16 Sed hoc iſtud eſt, quod dictum eſt per Prophe-
tam Joel,
Joel 2.28. 17 * Et erit ultimis temporibus, (dicit Dominus)
Eſa.44.3. effundam ex Spiritu meo in quamvis carnem, & pro-
Joh.7.38. phetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ, & juvenes veſtri vi-
ſiones videbunt, & ſeniores veſtri ſomniabunt :
18 Et quidem ſuper ſervos meos, & ſuper ancillas
meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & pro-
phetabunt :
19 Et edam miracula in cœlo ſurſum; & ſigna in
terra deorſum, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.
20 Sol convertetur in tenebras, & Luna in ſangui-
nem, priuſquam veniat dies ille Domini magnus &
illuſtris :
21 Et futurum eſt ut quicunque invocaverit nomen
Domini, ſervetur.
22 Viri Iſraëlitæ, audite ſermones iſtos : Jeſum il-
lum Nazarenum, virum à Deo approbatum apud vos
præſtantibus factis, & miraculis, & ſignis quæ edidit
per eum Deus in medio veſtri, ſicut & ipſi noſtis :
23 Hunc, *inquam*, definito conſilio & providentia
Dei, deditum cùm accepiſſetis manibus ſceleratis *cruci*
affixum interemiſtis.
24 Quem Deus excitavit ſolutis doloribus mortis,
eo quòd impoſſibile erat ipſum ab ea retineri.
Pſal.16.8. 25 * David enim dicit de eo, Proſpiciebam Dominum
coram me ſemper, quoniam eſt mihi ad dextram ne
concutiar.
26 Propterea oblectatum eſt cor meum, & exulta-
vit lingua mea : atque adeo caro mea requieſcit in
ſpe :
27 Quoniam non derelinques animam meam apud
inferos, nec ſines Sanctum illum tuum ſentire corrup-
tionem.
28 Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis me jucundi-
tate in tui conſpectu.
29 Viri fratres, licet liberè dicere apud vos de Pa-
1 Reg.2.10. triarcha David, eum & obiiſſe & ſepultum eſſe, & mo-
Infra 13.36. numentum ejus eſſe * apud nos ad hunc uſque diem.

30 Propheta igitur quum eſſet, & ſciret * Deum jurejurando ſibi juraſſe, fore ut ex fructu lumbi ipſius, quod ad carnem attinet, Chriſtum excitaret, *quem* collocaret ſuper ejus throno : *Pſal.132.11.*

31 Præſcius loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, * non derelictam eſſe apud inferos animam ejus, neque carnem ejus ſenſiſſe corruptionem. *Pſal.16.10. Infra 13.35.*

32 Hunc Jeſum excitavit Deus: cujus *rei* omnes nos ſumus teſtes.

33 Itaque dextra Dei evectus, & promiſſum Spiritum ſanctum adeptus à Patre, effudit hoc quod vos nunc ſpectatis & auditis.

34 Neque enim David aſcendit in cœlos : ſed dicit ipſe, * Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam, *Pſal.110.1.*

35 Uſquedum ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

36 Certò ſciat ergo tota Domus Iſrael, hunc eſſe factum à Deo Dominum & Chriſtum : hunc, *inquam*, Jeſum quem vos crucifixiſtis.

37 *His* autem auditis compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum ac reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres ?

38 Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum : & accipietis donum Spiritus ſancti.

39 Vobis enim *facta eſt* promiſſio, & liberis veſtris, & omnibus longè poſt *futuris*, quoſcunq; videlicet advocaverit Dominus Deus noſter.

40 Aliiſque ſermonibus plurimis obteſtabatur, & exhortabatur *eos*, dicens, Servamini ex natione iſta prava.

41 Qui ergo libenter exceperunt ſermonem ejus, baptizati ſunt : & addita ſunt *Eccleſiæ* die illo capita quaſi ter mille.

42 Erant autem perdurantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis, & precibus.

43 Obortus eſt autem omnibus timor : multaque miracula & ſigna per Apoſtolos fiebant.

44 Omnes autem qui credebant, erant eodem *loci*, & habebant omnia communia :

45 Et poſſeſſiones ac facultates vendebant, & diſpertiebant ea omnibus, prout cuique opus erat.

46 Et quotidiè perdurantes concorditer in templo, ac frangentes domi panem, capiebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis :

47 Laudan-

47 Laudantes Deum, & habentes gratiam apud totum populum. Dominus autem addebat quotidiè Eccleſiæ qui ſalvi fierent.

CAP. III.

1 Petrus cum Iohanne in templum aſcendens, 6 Claudum ſanat. 9 Populo ad miraculum concurrenti, 12 Salutis myſterium per Chriſtum exponit, 14 Ingratitudinem eorum accuſans, 16 Et pœnitentiam ab illis poſtulans.

Cæterùm Petrus & Johannes ſimul aſcendebant in templum, ſub horam precationis, *nempe*, nonam.

2 Quidam autem vir claudus ab utero matris ſuæ portabatur: quem ponebant quotidiè ad portam templi, quæ dicitur Specioſa, ut peteret eleemoſynam ab iis qui ingrediebantur in templum.

3 Is quum vidiſſet Petrum ac Johannem ingreſſuros in templum, rogavit ut eleemoſynam acciperet.

4 Intentis autem in eum oculis Petrus cum Johanne, dixit, Aſpice ad nos.

5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe aliquid ab eis accepturum.

6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jeſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula.

7 Et prehenſa manu ejus dextera, erexit *eum*: illicò verò confirmati ſunt pedes illius ac malleoli.

8 Et exiliens ſtetit, & ambulavit, & ingreſſus eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, & laudans Deum.

9 Viditque eum totus populus ambulantem & laudantem Deum.

10 Et eum agnoverunt illum eſſe qui ad *petendam* eleemoſynam ſedebat ad Specioſam portam templi: & impleti ſunt pavore & ſtupore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Quum autem claudus ille qui ſanatus fuerat, teneret Petrum & Johannem, cucurrit totus populus ad eos in porticum qui appellatur Solomonis, expavefactus.

12 Quo viſo, Petrus reſpondit populo: Viri Iſraëlitæ, quid miramini ſuper hoc, aut quid intentos oculos in nos habetis, quaſi propria vi aut pietate effecerimus ut hic ambularet:

13 * Deus ille Abraham, & Iſaac, & Jacob; Deus, *inquam*, patrum noſtrorum glorificavit Filium ſuum Jeſum, quem vos prodidiſtis, & abnegaſtis in conſpectu Pilati, quum ille judicaſſet eſſe abſolvendum.

Infra 5.30.

14 * Vos

14 * Vos autem ſanctum illum & juſtum abnegaſtis, *Mat. 27, 20.*
& poſtulaſtis homicidam condonari vobis :
15 Principem autem vitæ trucidaſtis, quem Deus ex-
citavit à mortuis, cujus *rei* nos teſtes ſumus.
16 Et per fidem in nomen ipſius, hunc quem conſpi-
citis ac noſtis, confirmavit nomen ipſius : fides inquam
quæ per ipſum *eſt*, dedit iſti integritatem hanc coram
omnibus vobis.
17 Sed nunc fratres, ſcio vos per ignorantiam *iſta*
feciſſe, ſicut & primores veſtros.
18 Deus autem quæ prænuntiaverat per os omnium
Prophetarum ſuorum, Chriſtum ſuum perpeſſurum, ita
implevit.
19 Reſipiſcite igitur, & convertimini, ut deleantur
peccata veſtra : poſtquam venerint tempora refrigera-
tionis à conſpectu Domini.
20 Et miſerit prænuntiatum vobis Jeſum Chriſtum.
21 Quem oportet quidem cœli capiant, uſque ad
tempora reſtitutionis omnium : de quibus prædixit De-
us per os omnium ſanctorum ſuorum à ſeculo Prophe-
tarum.
22 Moſes etenim ad Patres dixit, * Prophetam *Deut. 18. 15.*
ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter ex fratribus ve- *Infra 7. 37.*
ſtris, ſicut me : audietis eum in omnibus quæ loquutus
fuerit vobis.
23 Futurum eſt autem ut quiſquis non auſcultarit
Prophetæ illi, diſperdatur è populo.
24 Sed & omnes Prophetæ à Samuele & iis qui de-
inceps *ſecuti ſunt*, quotquot loquuti ſunt, etiam prænun-
tiarunt dies iſtos.
25 Vos eſtis filii Prophetarum, & pacti quod pepi-
git Deus erga Patres noſtros, dicens ad Abraham, * Et *Gen. 12. 3.*
in ſemine tuo benedictionem conſequentur omnes fa- *Gal. 3. 8.*
miliæ terræ.
26 Vobis primùm Deus excitatum Filium ſuum Je-
ſum miſit, qui benediceret vobis, unoquoque *ſeſe* aver-
tente à ſuis ſceleribus.

CAP. IIII.

1 Petrus & Iohannes 3 capti concilio ſiſtuntur. 7. & 19 Chriſti cauſam agunt intrepidè. 24 Diſcipuli preces ad Deum fundunt. 32 Multi poſſeſſiones ſuas vendunt. 36 Inter quos & Barnabas numeratur.

LOquentibus autem ipſis ad populum, ſupervene-
runt Sacerdotes & præfectus templo, & Sadducæi :
2 Moleſtè ferentes quòd docerent populum, &
annun-

annuntiarent in nomine Jeſu reſurrectionē ex mortuis.
3 Et injecerunt eis manus, poſueruntque eos in cu-
ſtodiam in poſterum diem : nam erat jam veſpera.
4 Multi verò eorum qui audierant ſermonem, cre-
diderunt : & factus eſt numerus virorum quaſi quinquies
mille.
5 Factum eſt autem poſtero die ut cogerentur pri-
mores eorum, & ſeniores, & Scribæ in Hieruſalem:
6 Et Annas Pontifex maximus, & Caiaphas, & Jo-
hannes, & Alexander, & quotquot erant ex genere
pontificio.
7 Quum igitur ſtatuiſſent eos in medio, percontati
ſunt, Qua poteſtate aut quo nomine vos hoc feci-
ſtis?
8 Tunc Petrus repletus Spiritu ſancto dixit eis, Pri-
mores populi & ſeniores Iſrael,
9 Quandoquidem de nobis hodiè quæſtio habetur
ſuper beneficio in hominem ægrotum *collato*, quomodo
videlicet iſte ſervatus ſit :
10 Notum ſit omnibus vobis & toti populo Iſrael,
per nomen Jeſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifix-
iſtis, quem Deus excitavit à mortuis, per hoc, *inquam*,
iſtum adſtare in veſtro conſpectu ſanum.
Pſal. 118.22. 11 * Hic eſt lapis ille pro nihilo habitus à vobis æ-
Eſa. 28.16. dificantibus, qui factus eſt caput anguli:
Mat. 21.42. 12 Nec eſt in alio quoquam ſalus, nec enim aliud
Mar. 12.10. *Luc.* 20.17. nomen eſt ſub cœlo quod datum ſit inter homines, per
Rom. 9.33. quod oporteat nos ſervari.
1 Pet. 2.7. 13 Conſpecta verò Petri in dicendo libertate &
Johannis, compertoque homines eſſe illiteratos &
idiotas, admirabantur, & agnoſcebant eos cum Jeſu
fuiſſe.
14 Illum verò videntes ſtantem cum eis qui ſanatus
fuerat, nihil poterant contradicere.
15 Juſsis autem ipſis extra concilium abire, confere-
bant inter ſe,
16 Dicentes, Quid faciemus hominibus iſtis? nam
conſpicuum ſignum editum eſſe per eos, manifeſtum
eſt omnibus habitantibus in Hieruſalem, nec poſſumus
negare.
17 Sed ne *id* ampliùs ſerpat in populum, minaciter
interminemur eis, ne poſthac ulli hominum loquantur
in nomine iſto.
18 Itaque vocatis ipſis, denuntiarunt ne omninò lo-
querentur, vel docerent in nomine Jeſu.
19 Petrus autem & Johannes reſpondentes dixerunt
eis, An apud Deum juſtum ſit, vobis potiùs auſcultare
quàm Deo, judicate.

20 Non enim poſſumus quæ vidimus & audivimus
non loqui.
21 Illi verò, non invenientes quomodo punirent e-
os, additis minis eos dimiſerunt propter populum,
quia omnes glorificabant Deum ſuper eo quod factum
fuerat.
22 Annorum enim erat ampliùs quadraginta homo
ille in quo editum fuerat ſignum iſtud ſanationis.
23 ¶ Dimiſsi autem *illi* venerunt ad ſuos, & annun-
tiaverunt quæ principes Sacerdotum & ſeniores ipſis
dixerant.
24 Iſti verò, quum *hæc* audiſſent, concorditer ſuſtu-
lerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine, tu es
Deus ille qui feciſti cœlum ac terram, mare, & omnia
quæ in eis ſunt:
25 Qui Spiritu ſancto per os David pueri tui dixi-
ſti, * Cur fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt Pſal. 2, 1.
inania?
26 Adſtiterunt Reges terræ, & Principes coacti ſunt
ſimul adverſus Dominum, & Chriſtum ejus.
27 Coacti ſunt enim in hac civitate verè adverſus
ſanctum Filium tuum Jeſum quem unxiſti, Herodes &
Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Iſrael:
28 Ut facerent quæcunque manus tua & conſilium
tuum priùs definierat ut fierent.
29 Nunc igitur Domine, intuere in minas eorum, &
da ſervis tuis ut cum omni libertate loquantur ſermo-
nem tuum.
30 Manu tua à te extenſa ad ſanandum, ſigniſque &
miraculis editis per nomen ſancti Filii tui Jeſu.
31 Quum autem precati eſſent, commotus eſt locus
in quo erant coacti: & repleti ſunt omnes Spiritu ſan-
cto, & loquuti ſunt ſermonem Dei cum libertate.
32 ¶ Multitudinis autem eorum qui crediderant,
erat cor & anima una: nec quiſquam aliquid eorum
quæ habebat, ſuum eſſe dicebat, ſed erant eis omnia
communia.
33 Et Apoſtoli magna vi edebant teſtimonium re-
ſurrectionis Domini Jeſu: & gratia magna erat ſuper
eos omnes.
34 Nullus enim erat egens inter eos; qu[illegible]ot e-
nim erant poſſeſſores agrorum aut domorum, ve[illegible]
adferebant pretia eorum, quæ vendita fuerant,
35 Et deponebant ad pedes Apoſtolorum; diſtri-
buebatur autem *hoc* ſingulis prout cuique opus erat.
36 Joſes ergo, qui cognominatus eſt Barnabas ab A-
poſtolis (quod eſt, ſi interpreteris, filius conſolationis)
Levites, Cyprius genere,

37 Quum

37 Quum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pe-
cuniam, depoſuitque ad pedes Apoſtolorum.

CAP. V.

1 Ananias ob fraudem interverſi pretii, 5 exanimis corruit, 10 & Saphira eius uxor. 12 Per multa Apoſtolorum miracula, 14 Fides propagatur. 18 Carceri incluſos Apoſtolos 19 Angelus liberat. 26 Et cum concilio ſacerdotum ſiſtantur, 35 Gamalielis conſilio conſervantur. 40 Caſique, 41 Deum celebrant.

VIr autem quidam nomine Ananias, cum Saphira
uxore ſua, vendidit poſſeſſionem.
2 Et intervertit *aliquid* ex pretio, conſcia etiam
uxore ſua: allatamque partem aliquam, ad pedes Apo-
ſtolorum depoſuit.
3 Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas
cor tuum ut mentireris *in* Spiritum ſanctum, & interver-
teres ex pretio iſtius prædii?
4 Nonne ſi ſervaſſes, manebat tibi: & venundatum
in tua erat poteſtate? Quid *erat* cur induceres in ani-
mum rem iſtam? Non es mentitus hominibus, ſed
Deo.
5 Audiens autem Ananias hos ſermones, cecidit, &
exanimatus eſt. Et obortus eſt timor magnus omnibus
qui hæc audiebant.
6 Surgentes autem juvenes corripuerunt eum, ela-
tumque ſepelierunt.
7 Interceſsit autem fermè horarum trium interval-
lum, quum uxor quoque ipſius neſciens quod factum
fuerat, ingreſſa eſt:
8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tanti prædi-
um vendidiſtis? Ipſa verò dixit, Etiam, tanti.
9 Petrus autem dixit ei, Quid *eſt* cur convenerit in-
ter vos ut tentaretis Spiritum Domini? Ecce, pedes
eorum qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium *adſunt*, &
efferent te.
10 Illicò verò cecidit ad pedes ejus, & exanimata
eſt: ingreſsi autem juvenes invenerunt eam mortuam,
& elatam ſepelierunt juxta virum ſuum.
11 Et abortus eſt timor magnus toti Eccleſiæ, & om-
nibus qui hæc audiebant.
12 Per manus autem Apoſtolorum edebantur ſigna
& miracula multa in populo (& erant concorditer om-
nes in porticu Solomonis.)
13 Cæterorum autem nemo audebat ipſis appropin-
quare: ſed magnificabat eos populus.
14 Magis autem accreſcebat multitudo credentium
in

in Domino, virorum ſimul ac mulierum:
15 Adeò ut in plateas efferrent ægrotos, & ponerent in lectis ac grabatis, ut venientis Petri vel umbra inumbraret aliquem eorum.
16 Conveniebat autem etiam vulgus vicinarum urbium in Hieruſalem, adducens ægrotos ac vexatos à ſpiritibus impuris: qui ſanabantur omnes.
17 ¶ Inſurgens autem Pontifex maximus: & omnes qui cum eo erant (quæ eſt factio Sadducæorum) repleti ſunt invidia:
18 Et injecerunt manus in Apoſtolos, poſueruntque eos in cuſtodia publica.
19 Sed Angelus Domini per noctem aperuit fores carceris: eductiſque illis, dixit,
20 Ite, & *vos* ſiſtentes loquimini populo in templo omnia verba vitæ hujus.
21 *Illi* verò quum *hæc* audiſſent, introïerunt ſub diluculum in templum, & docebant. Adveniens autem Pontifex maximus, & qui cum eo *erant*, convocaverunt concilium & univerſum ſenatum filiorum Iſraël: miſeruntque in carcerem *miniſtros*, à quibus illi adducerentur.
22 Quum autem veniſſent miniſtri, non invenerunt eos in carcere: *quod* reverſi annuntiaverunt.
23 Dicentes, Carcerem quidem invenimus clauſum quàm tutiſſimè, & cuſtodes extra ſtantes ante fores: quum aperuiſſemus autem, neminem intus invenimus.
24 Ut verò audierunt hos ſermones & Pontifex maximus & præfectus templo, principeſq; Sacerdotum, ambigebant de illis quónam hoc evaſurum eſſet.
25 Adveniens autem quidam nuntiavit eis, Ecce, viri quos poſuiſtis in carcerem, ſtant in templo, & docent populum.
26 Tunc præfectus abiens cum miniſtris adduxit eos: non *tamen* per vim (timebant enim populum ne lapidarentur.)
27 Adductos igitur eos ſtatuerunt in concilio: & interrogavit eos Pontifex maximus,
28 Dicens, Nonne etiam atq; etiam denuntiavimus vobis ne doceretis in nomine iſto? & ecce repleviſtis Hieruſalem doctrina veſtra, & vultis ſuper nos inducere *effuſum* ſanguinem hominis iſtius.
29 Reſpondens autem Petrus & Apoſtoli, dixerunt, Obedire oportet Deo potiùs quàm hominibus.
30 Deus patrum noſtrorum excitavit Jeſum, quem vos interfeciſtis ſuſpenſum in ligno.
31 Hunc, *inquam*, Deus dextra ſua evectum *conſtituit* Principem ac Servatorem, *ut* det reſipiſcentiam Iſraëli

raëli & remiſsionem peccatorum.
32 Et nos ſumus ei teſtes, horum quæ dicimus: atq;
etiam Spiritus ſanctus, quem dedit Deus iis qui obedi-
unt ipſi.
33 At illi *his* auditis frendebant, & conſilium ini-
bant eos interimendi.
34 Aſſurgens autem in concilio quidam Phariſæus,
nomine Gamaliel, Legis Doctor, quem totus populus
in pretio habebat, juſsit ut pauliſper abducerent foras
Apoſtolos:
35 Et dixit illis, Viri Iſraëlitæ, attendite vobis ipſis,
quod ad iſtos homines *attinet*, quid facturi ſitis.
36 Nam ante hæc tempora exortus eſt Theudas,
dicens ſe aliquem eſſe; cui adhæſit numerus virorum
circiter quadringentorum: qui interemptus eſt, & om-
nes qui aſſenſi ſunt ei, diſſoluti ſunt & ad nihilum re-
dacti.
37 Poſt hunc exortus eſt Judas ille Galilæus tem-
poribus deſcriptionis, & avertit populum multum
poſt ſe: periit & ille, & omnes qui aſſenſi fuerant ei,
diſperſi ſunt.
38 Nunc itaque dico vobis, abſiſtite ab hominibus
iſtis, & ſinite eos: quoniam ſi eſt ex hominibus conſi-
lium ſive opus hoc, diſſolvetur.
39 Sin ex Deo eſt, non poteritis illud diſſolvere, *ac
neſcio* an etiam cum Deo pugnare comperiamini.
40 Aſſenſi ſunt autem ei: & quum advocaſſent Apo-
ſtolos: cæſis denuntiarunt ne loquerentur in nomine
Jeſu: & dimiſerunt eos.
41 Ipſi ergo profecti ſunt à conſpectu concilii, gau-
dentes, quòd digni habiti eſſent qui pro nomine Jeſu
contumelia afficerentur.
42 Et quotidiè in templo, & domi non ceſſabant
docere & evangelizare Jeſum Chriſtum.

CAP. VI.

*1 Apoſtoli 3 miniſtrandi officium delegant 5 ſeptem
delectis viris. 8 Inter quos Stephanus fidei plenus,
12 Captus, 13 violatæ Legis Moſis accuſatur.*

Cæterùm per eos dies, cùm multiplicarentur diſci-
puli, ortum eſt murmur Græcorum adverſus He-
bræos, quòd ipſorum viduæ diſpicerentur in miniſterio
quotidiano.
2 Itaque duodecim illi, advocata multitudine diſci-
pulorum, dixerunt, Non eſt æquum nos derelicto ſer-
mone Dei, miniſtrare menſis.
3 Diſpicite ergo, O fratres, ex vobis viros ſeptem,
idoneo

idoneo teſtimonio ornatos, plenos Spiritu ſancto & ſa-
pientia, quos præficiamus huic negotio :
4 Nos verò in precibus & adminiſtratione ſermonis
perdurabimus.
5 Placuit autem hæc oratio toti præſenti multitudi-
ni : & elegerunt Stephanum, virum plenum fide ac Spi-
ritu ſancto, * & Philippum, & Prochorum, & Nicano- Infra 21,8.
rem, & Timonem, & Permenan, & Nicholaum proſe-
lytum Antiochenſem.
6 Quos ſtatuerunt in conſpectu Apoſtolorum : qui
quum precati eſſent, impoſuerunt eis manus.
7 Itaque ſermo Dei creſcebat, & valde multiplica-
batur numerus diſcipulorum in Hieruſalem, multaque
turba Sacerdotum auſcultabat fidei.
8 Stephanus verò plenus fide ac potentia, edebat
miracula & ſigna magna in populo.
9 Exorti ſunt autem è ſynagoga quæ dicitur Liber-
tinorum, quidam, & Cyrenæorum, & Alexandrinorum,
& eorum qui ſunt ex Cilicia & Aſia, altercantes cum
Stephano :
10 Sed non potuerunt reſiſtere ſapientiæ & Spiritui
per quem loquebatur.
11 Tunc ſubjecerunt quoſdam qui dicerent ſe au-
diviſſe eum loquentem verba blaſphema in Moſen &
Deum.
12 Commoveruntque plebem & Seniores & Scri-
bas : & eum adorti, correptum adduxerunt in con-
cilium.
13 Statueruntque falſos teſtes qui dicerent, Homo
iſte non ceſſat loqui verba blaſphema adverſus locum
hunc ſanctum & Legem.
14 Audivimus enim eum quum diceret, Jeſum iſtum
Nazarenum deſtructurum hunc locum, & mutaturum
ritus quos tradidit nobis Moſes.
15 Tunc intentis in eum oculis, omnes qui ſedebant
in concilio, viderunt faciem ejus quaſi faciem Angeli.

CAP. VII.

2 Stephanus cauſam dicens, oſtendit electos à Deo fuiſſe Patres, 20 priuſquam natus eſſet Moſes, 46 & ſtaret templum: 44 Externos verò omnes ritus ad cæleſte exemplar formatos fuiſſe. 54 Stridentes dentibus Iudæi 59 lapidibus illum obruunt.

DIxit autem Pontifex maximus, Num hæc ita ha-
bent ?
2 Ipſe verò dixit, Viri fratres & patres audite. * De- Gen.12,1.
us ille gloriæ viſus eſt patri noſtro Abrahamo cùm

eſſet in Meſopotamia, priuſquam habitaret in Charran :
3 Et dixit ei, Exi e terra tua, & ex cognatione tua, &
veni in terram quamcunque indicavero tibi.
4 Tunc exiit è terra Chaldæorum, & habitavit in Charran. Et illinc poſtquam mortuus eſt pater ejus, tranſtulit eum in terram hanc in qua vos nunc habitatis.
5 Nec dedit ei poſſeſſionem in ea, ne veſtigium quidem pedis: quamvis pollicitus eſſet ſe illam daturum ei obtinendam, & ſemini ejus poſt eum, quum non haberet prolem.
Gen.15.13. 16. 6 Loquutus autem eſt ita Deus ; * Erit ſemen tuum inquilinum in terra aliena, ubi ſervituti ſubjicietur, & malé accipietur annis quadringentis.
7 Sed gentem cui ſervierint puniam ego, dicit Deus : & poſt hæc exibunt, & *ipſi* ſervient mihi in loco iſto.
Gen.17.9. 8 * Deditque ei pactum Circumciſionis : * & ita
Gen.21.2. *Abraham* genuit Iſaac, & circumcidit eum die octa-
Gen.25.24. vo * Iſaac autem *genuit* Jacob, * & Jacob duodecim
Gen.29.33. Patriarchas.
& 30.5.& 9 Patriarchæ verò invidia moti * Joſephum ven-
35.22.
Gen.37.28. diderunt *ad ducendum* in AEgyptum : ſed erat Deus cum eo.
10 Et eruit eum ex omnibus ipſius oppreſſionibus,
Gen.41.37. * deditque ei gratiam & ſapientiam coram Pharaone rege AEgypti, qui conſtituit eum præfectum AEgypto & toti domui ſuæ.
11 Venit autem fames in univerſam terram AEgypti, & Chanaan, & afflictio magna : & non inveniebant cibos patres noſtri.
Gen.42.1. 12 * Quum audiſſet autem Jacob eſſe triticum in AEgypto, miſit patres noſtros primùm.
Gen.45.4. 13 * Et in ſecunda *profectione* agnitus eſt Joſeph à fratribus ſuis, & innotuit Pharaoni genus Joſeph.
14 Miſſis autem *nuntiis* Joſeph accerſivit patrem ſuum Jacob, omnemque cognationem ſuam, capitum ſeptuaginta quinque.
Gen.46.6. 15 * Deſcendit ergo Jacob in AEgyptum, * obiitq;
Gen.49.33. ipſe & patres noſtri.
16 Et tranſlati ſunt in Sichem, & poſiti in monumen-
Gen.23.16. to * quod emerat Abraham pretio argenti à filiis Emmor *filii* Sichem.
17 Quum autem appropinquaret tempus promiſſionis à Deo juratæ Abrahæ, crevit populus & multiplicatus eſt in AEgypto.
18 Uſquequò exortus eſt alius Rex qui non noverat Joſeph.

19 Hic

19 Hic adverſus genus noſtrum ingenioſus, malè ac-
cepit patres noſtros, *adeò* ut exponerent infantes ſuos
ne ſoboleſcerent.

20 Quo tempore natus eſt Moſes, qui fuit divinitùs
venuſtus : & nutritus fuit tribus menſibus in domo pa-
tris ſui.

21 Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis, &
nutrivit eum ſibi pro filio :

22 Et eruditus eſt Moſes omni ſapientia AEgyptio-
rum : eratq; potens dictis & factis.

23 Ut verò expletum eſt ei quadraginta annorum
tempus, ſubiit in cor ejus ut viſeret fratres ſuos filios
Iſraël.

24 * Et quum vidiſſet quendam injuria affici, tuta- Exod.2.11.
tus eſt : & percuſſo AEgypto, vindicavit eum qui op-
primebatur.

25 Exiſtimabat autem fratres ſuos intelligere, De-
um per manum ipſius dare ipſis ſalutem : at illi non in-
tellexerunt.

26 Subſequenti verò die, viſus eſt ipſis pugnantibus
& compulit eos in pacem, dicens, Viri, fratres eſtis vos:
cur alii alios injuria afficitis ?

27 Is autem qui injuria afficiebat proximum, repu-
lit eum, dicens, * Quis te conſtituit principem & judi- Exod.2.14.
cem ſuper nos ?

28 Num tu me vis interimere, quemadmodum inter-
emiſti heri AEgyptium ?

29 Ad hunc autem ſermonem Moſes fugit, & factus
eſt aduena in regione Madian, ubi genuit duos filios.

30 Expletis verò annis quadraginta, * viſus eſt ei in Exod.3.2.
deſerto montis Sina Angelus Domini in flammeo igne
rubi.

31 Moſes autem ut conſpexit, admiratus eſt viſum :
& quum accederet ad hoc conſiderandum, extitit ad e-
um vox Domini *dicentis :*

32 Ego *ſum :* * Deus ille Patrum tuorum, Deus A- Exod.3.16.
braham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob. Tremefactus
autem Moſes non audebat conſiderare.

33 Dixit autem ei Dominus, Solve ſoleas pedum tu-
orum : locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.

34 Vidi, vidi vexationem populi mei qui *eſt* in AE-
gypto, & ſuſpiria ipſorum audivi, & deſcendi ut eruam
eos . nunc ergo adesdum, mittam te in AEgyptum.

35 Hunc Moſen quem abnegaverant, dicentes, Quis
te conſtituit principem & judicem ? hunc, *inquam*, Deus
principem & redemptorem miſit, ductu Angeli qui vi-
ſus fuerit ei in rubo.

36 * Hic eduxit illos editis miraculis & ſignis in Exo.7,8,9,
10,11,12.

Exod. 15. 1. AEgypto & in rubro mari, * & in deſerto, annis quadraginta.

Deut. 18. 15. Supra 3. 22. 37 Hic eſt Moſes ille qui dixit filiis Iſraël, * Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter è fratribus veſtris ſicut me : audite ipſum.

Exod. 19. 3. 38 * Hic ille eſt qui conveniente *populo* in deſerto, cum Angelo ipſum alloquente fuit in monte Sina, & cum patribus noſtris, quique excepit viva eloquia quæ nobis traderet.

39 Cui noluerunt auſcultare patres noſtri, ſed repulerunt *eum*, & averſi ſunt corde ſuo in AEgyptum.

Exod. 32. 1. 40 Dicentes Aharoni, * Fac nobis deos qui præeant nobis. Moſi enim iſti qui duxit nos ex regione AEgypti neſcimus quid contigerit.

41 Et vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntq; ſacrificium idolo, & oblectarunt ſeſe operibus manuum ſuarum.

42 Avertit autem *ſe* Deus, & tradidit eos in ſervitutem exercitus cœli : ſicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum, * Num victimas & oblationes obtuliſtis mihi
Amos 5. 25. annis quadraginta in deſerto, domus Iſraël ?

43 Imò bajulaſtis tabernaculum Moloch, & ſidus dei veſtri Rempham, quas figuras feciſtis, ut eas adoraretis : itaque transferam vos trans Babylonem.

44 Tabernaculum teſtimonii fuit patribus veſtris in
Exo. 25. 40. Heb. 8. 5. deſerto, prout præceperat * is qui dixerat Moſi ut faceret illud ſecundum exemplar quod viderat.

Joſ. 3. 14. 45 * Quod etiam acceptum introduxerunt patres noſtri cum Jeſu in poſſeſſionem Gentium, quas expulit
2 Sam. 16. 13 Deus à conſpectu Patrum noſtrorum, * uſque ad dies David.

46 Qui fuit in gratia apud Deum, petiitque ut inveniret tabernaculum Deo Jacob.

1 Reg. 6. 1. 1 Par. 17. 12. 47 *Solomon autem ædificavit ei ædem.

Infra 17. 24. 48 * Sed Excelſiſſimus ille in manufactis templis non habitat, ſicut Propheta dicit :

Eſa. 66. 1. 49 * Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam ædem ædificabitis mihi, dicit Dominus ? aut quis eſt locus requietis meæ ?

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia ?

51 * Duri cervice, & incircumciſi corde & auribus;
Jerem. 9. 26. Ezech. 44. 9. vos ſemper Spiritui ſancto obnitimini : ſicut patres veſtri, *ita* & vos.

52 Quem Prophetarum non ſunt perſequuti patres veſtri ? trucidarunt, inquam, eos qui prænuntiarunt adventum Juſti illius, cujus nunc vos proditores & occiſores fuiſtis :

Exod. 19. 3. 53 * Qui accepiſtis Legem per diſpoſitionem Angelorum,

Angelorum, nec ſervaſtis :

54 ¶ Audientes autem hæc, frendebant cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.

55 Quum autem eſſet plenus Spiritu ſancto, intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei, & Jeſum adſtantem ad dextram Dei.

56 Et ait, Ecce, conſpicio cœlos apertos, & Filium hominis adſtantem ad dextram Dei.

57 Exclamantes autem *illi* voce magna, continuerunt aures ſuas, & irruerunt concorditer in eum :

58 Et ejectum eum ex urbe lapidabant : teſtes autem depoſuerunt pallia ſua ad pedes adoleſcentis qui vocabatur Saulus.

59 Lapidarunt igitur Stephanum, invocantem & dicentem, Domine Jeſu, ſuſcipe Spiritum meum.

60 Poſitis autem genibus, clamavit voce magna, Domine, ne ſtatuas eis hoc peccatum. Et quum hoc dixiſſet, obdormivit.

CAP. VIII.

2 Dum Stephanum lugent pii, 3 Saulus Eccleſiam vaſtat. 5 Philippus Samariæ Chriſtum prædicat. 9 Simonis Magi 18 avaritia notatur. 26 Philippus 27 Eunuchum Æthiopem 38 baptizat.

SAulus autem ultrò conſenſerat in necem ejus. Orta eſt verò per id tempus perſecutio magna adverſus Eccleſiam quæ *erat* Hieroſolymis : & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apoſtolos.

2 Extulerunt autem unà Stephanum viri religioſi, feceruntque planctum magnum ſuper eum.

3 Saulus verò vaſtabat Eccleſiam, intrans in ſingulas domos : & tractos viros ac mulieres, tradebat *eos* cuſtodiæ.

4 At qui diſperſi fuerant peragrabant *regionem*, evangelizantes ſermonem *Dei*.

5 Philippus verò quum adveniſſet in urbem Samariæ, prædicabat eis Chriſtum.

6 Attendebant autem turbæ concorditer ea quæ à Philippo dicebantur, audientes, & videntes ſigna quæ edebat.

7 Spiritus enim impuri ex multis qui *eis* tenebantur, exibant, clamantes voce magna : multique paralytici & claudi ſanati ſunt.

8 Et gaudium magnum fuit in illa urbe.

9 ¶ Vir autem quidam nomine Simon, antea in urbe illa exercuerat artem magicam, & gentem Samariæ obſtupefecerat,

ſtupefecerat, dicens ſe eſſe quempiam magnum.
10 Quem attendebant omnes à minimo vſque ad maximum, dicentes, Iſte eſt virtus illa Dei magna.
11 Attendebant autem eum, propterea quòd multo tempore magicis artibus eos obſtupefecerat.
12 Quum verò credidiſſent Philippo evangelizanti quæ ad regnum Dei & nomen Jeſu Chriſti *pertinent*, baptizabantur tum viri tum mulieres.
13 Simon verò & ipſe credidit, & baptizatus perdurabat apud Philippum, & conſpiciens ſigna & virtutes magnas edi, obſtupeſcebat.
14 ¶ Quum autem audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, Samariam recepiſſe ſermonem Dei, miſerunt ad eos Petrum ac Johannem.
15 Qui quum deſcendiſſent, precati ſunt pro eis, ut acciperent Spiritum ſanctum.
16 (Nondum enim in quenquam illorum illapſus fuerat, ſed baptizati tantùm fuerant in nomine Jeſu.)
17 Deinde impoſuerunt eis manus, & receperunt *illi* Spiritum ſanctum.
18 Quum autem conſpexiſſet Simon, per impoſitionem manuum Apoſtolorum dari Spiritum ſanctum, obtulit eis pecunias:
19 Dicens, Date etiam mihi poteſtatem iſtam, ut cuicunq; impoſuero manus, recipiat Spiritum ſanctum.
20 Petrus autem dixit ei: Argentum tuum tecum pereat, qui donum Dei exiſtimaris pecuniis acquiri.
21 Non eſt tibi pars neq; ſors in hoc negotio: cor enim tuum non eſt rectum in Dei conſpectu
22 Reſipiſce igitur ab iſta malitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui.
23 Video enim te in felle amariſſimo & nexu injuſtitiæ poſitum.
24 Reſpondens autem Simon, dixit, Deprecamini vos pro me apud Dominum, ne quid me invadat *iſtorum* quæ dixiſtis.
25 Illi igitur teſtificati, & loquuti ſermonem Dei, reverſi ſunt Hieroſolymam, & multis vicis Samaritanorum evangelizarunt.
26 ¶ Angelus autem Domini loquutus eſt Philippo, dicens, Surge, & vade meridiem verſus, ad viam quæ ab Hieruſalem deſcendit Gazam, quæ via eſt deſerta.
27 *Is* igitur ſurgens profectus eſt: & ecce, quidam Æthiops Eunuchus, dynaſtes Candaces reginæ Æthiopum, qui præerat univerſis illius opibus, veneratq; adoraturus in Hieruſalem:
28 Revertebatur ſedens in curru ſuo legebatque Eſaiam Prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede & adjun-
ge te ad currum iſtum.

30 Accurrens autem Philippus audivit eum legen-
tem Eſaiam Prophetam,& dixit, Nempe intelligis quæ
legis ?

31 At ille ait, Qui enim poſſim, niſi quis mihi præ-
iverit ? Et precatus eſt Philippum ut aſcenderet, ſede-
retque ſecum.

32 Locus autem Scripturæ quem legebat, hic erat ;
* Ut ovis ad mactationem ductus eſt : & ut agnus coram Eſa.53.7.
ſuo tonſore mutus, ita non aperuit os ſuum.

33 In ipſius dejectione judicium ejus ſublatum eſt :
ſeculum autem ejus quis enarrabit ? quoniam tollitur è
terra vita ejus.

34 Reſpondens autem Eunuchus Philippo, dixit,
Rogo te, de quo Propheta hoc dicit ? de ſeipſo, an de
alio quopiam ?

35 Tum Philippus aperto ore ſuo, & incipiens à
Scriptura iſta, evangelizabat ei Jeſum.

36 Quum verò pergerent in via, venerunt ad quan-
dam aquam, tum ait Eunuchus,En aquam : quid prohi-
bet me baptizari ?

37 Dixit verò Philippus, Si credis ex toto corde, li-
cet. Reſpondens autem *ille* dixit, Credo Filium Dei
eſſe Jeſum Chriſtum.

38 Juſſitque ſiſti currum : ac deſcenderunt ambo in
aquam, Philippus ſimul & Eunuchus : & *ille* baptiza-
vit eum.

39 Quum autem aſcendiſſent ex aqua, Spiritus Do-
mini rapuit Philippum, nec ampliùs vidit eum Eunu-
chus : pergebat enim in via ſua gaudens.

40 Philippus autem inventus eſt Azoti : & peragrans
regionem evangelizavit omnibus urbibus, uſquedum
veniret Cæſaream.

CAP. IX.

*1 Saulus Damaſcum petens, 4 a Domino proſternitur.
10 Ananias mittitur, 18 ut eum baptizet. 23 Ju-
dæorum inſidias, 25 per murum demiſſus evadit. 33 Pe-
trus Æneæ Paralytico medetur. 37 Tabitham defun-
ctam 40 vitæ reſtituit.*

SAulus * autem adhuc ſpirans minas ac cædem Gal.1.13.
adverſùs diſcipulos Domini, adiit Pontificem
maximum.

2 Et petiit ab eo epiſtolas *perferendas* Damaſcum ad
ſynagogas : ut ſi quos inveniſſet hujus ſectæ tum viros
tum mulieres, vinctos duceret Hieroſolymam.

3 Quum autem iter faceret, factum eſt ut appro-
Infra 22.6. 1 Cor. 15.8. 2 Cor. 12.2. pinquaret Damaſco: * & repentè circumfulſit lux è cœlo:
4 Et quum cecidiſſet in terram, audivit vocem dicentem ſibi, Saul, Saul, quid me perſequeris?
5 Dixit autem, Quis es Domine? Dominus autem dixit, Ego ſum Jeſus quem tu perſequeris: durum eſt tibi contra ſtimulos calcitrare.
6 Is *verò* tremens & pavens dixit, Domine, quid me vis facere? Tum Dominus ad eum, Surge & ingredere urbem, & dicetur tibi quid te oporteat facere.
7 Viri autem illi qui cum Saulo iter faciebant, ſteterunt attoniti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.
8 Surrexit autem Saulus è terra, apertiſque oculis ſuis neminem videbat: itaque manu ducentes eum introduxerunt Damaſcum.
9 Fuitque tribus diebus non videns, & non comedit, neque bibit.
10 Erat autem quidam diſcipulus Damaſci, nomine Ananias, ad quem dixit per viſum Dominus, Anania. Et ille ait, Ecce, ego *adſum* Domine.
11 Tum Dominus ad eum, Surge & proficiſcere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in domo Judæ Saulum *quendam* nomine, Tarſenſem, ecce enim precatur.
12 Et vidit per viſionem virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem ſibi manum ut viſum reciperet.
13 Reſpondit autem Ananias, Domine, audivi ex multis de viro iſto, quot malis affecerit ſanctos tuos in Hieruſalem.
14 Quinetiam hoc loco habet poteſtatem à principibus Sacerdotum, vinciendi omnes qui invocant nomen tuum.
15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiſcere: nam inſtrumentum electum eſt mihi iſte, ut perferat nomen meum in conſpectum Gentium, & regum, & filiorum Iſraël.
16 Ego enim oſtendam ei quam multa oportet ipſum pro nomine meo pati.
17 Abiit igitur Ananias, & introivit domum illam, & impoſitis manibus, dixit, Saul frater, Dominus miſit me, (Jeſus, *inquam*, qui apparuit tibi in via qua veniebas) ut viſum recipias, & implearis Spiritu ſancto.
18 Statim autem deciderunt ab oculis ejus quaſi ſquamæ: & viſum recepit illicò: ac ſurgens baptizatus eſt.

19 Quumque cepiſſet cibum, corroboratus eſt. Fuit
autem Saulus cum diſcipulis qui erant Damaſci, per
dies aliquot:
20 Et ſtatim in ſynagogis prædicavit Chriſtum, *nempe*, eum eſſe Filium Dei.
21 Obſtupeſcebant autem omnes qui eum audie-
bant, & dicebant, Nonne hic eſt qui populatus eſt in
Hieruſalem eos qui invocabant nomen iſtud, & huc
idcircò venit, ut vinctos eos adduceret ad principes
Sacerdotum?
22 Saulus autem magis invaleſcebat, & confundebat
Judæos qui habitabant Damaſci, collatis teſtimoniis
demonſtrans eum eſſe Chriſtum illum.
23 Expleto autem multo tempore, inierunt inter ſe
Judæi conſilium illum interimendi.
24 Sed intellectæ ſunt Saulo inſidiæ eorum: adſer-
vabant autem portas die ac nocte, ut eum interime-
rent.
25 Acceptum igitur eum diſcipuli nocte, per murum
demiſerunt, fune ſubmiſſum in ſporta.
26 Quum verò Saulus adveniſſet Hieroſolymam,
tentabat ſe adjungere diſcipulis: ſed omnes timebant
eum, non credentes eum eſſe diſcipulum.
27 Barnabas autem acceptum eum duxit ad Apoſto-
los, & narravit quomodo in via vidiſſet Dominum, qui
loquutus eſſet ei, & quomodo Damaſci liberè loquutus
eſſet in nomine Jeſu.
28 Verſabatur ergo cum eis in Hieruſalem.
29 Et liberè in nomine Domini Jeſu loquebatur, &
diſceptabat adverſus Græcos: illi verò conabantur eum
interimere.
30 Quod quum cognoviſſent fratres, deduxerunt e-
um Cæſaream, & emiſerunt Tarſum.
31 Eccleſiæ igitur per totam Judæam, & Galilæam,
& Samariam habebant pacem, & ædificabantur, & per-
gentes *in* timore Domini, *&* conſolatione ſancti Spiri-
tus, multiplicabantur.
32 ¶ Factum eſt autem ut Petrus, dum per omnes
peragraret, deſcenderet etiam ad ſanctos qui habita-
bant Lyddæ.
33 Reperit autem illic quendam nomine Æneam,
ab annis jam octo decumbentem in grabato, qui erat
paralyticus.
34 Et dixit ei Petrus, Ænea, ſanat te Jeſus Chri-
ſtus: ſurge, & ſterne tibi ipſi. Is autem ſtatim ſur-
rexit.
35 Et viderunt eum omnes qui incolebant Lyddam
& Sarona, qui converſi ſunt ad Dominum.

36 Joppæ autem fuit quædam diſcipula nomine
Tabitha, quæ ſi interpreteris, dicitur Caprea. Hæc
erat dives operum bonorum & eleemoſynarum quas
præſtabat.
37 Factum eſt autem per illos dies ut ex mor-
bo moreretur: quam quum laviſſent, poſuerunt in cœ-
naculo.
38 Quum autem Lydda eſſet propè Joppen, diſcipuli,
(audito Petrum illic eſſe,) duos viros miſerunt ad eum,
rogantes ne cunctaretur uſque ad ipſos progredi.
39 Exurgens igitur Petrus venit cum eis: quem, ubi
adfuit, duxerunt in cœnaculum: ubi adſtiterunt ei om-
nes viduæ, flentes, oſtendentes tunicas & veſtimenta quæ
Dorcas faciebat quum unà cum ipſis eſſet.
40 Ejectis verò omnibus foras, Petrus poſitis geni-
bus precatus eſt: & converſus ad corpus, dixit, Tabi-
tha, ſurge. Illa verò aperuit oculos ſuos, & viſo Pe-
tro reſedit.
41 Data autem ei manu *Petrus* erexit eam: & voca-
tis ſanctis ac viduis, eam vivam repræſentavit.
42 *Id* autem innotuit per totam Joppen, & multi
crediderunt in Dominum.
43 Factum eſt autem ut dies multos maneret Joppæ
apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

*1 Cornelius centurio, 4 Angeli juſſu 5 Petrum ac-
cerſit. 11 Qui & ipſe viſione monitus 15. 20 ne Gen-
tes aſpernentur, 34 Cornelio & familiæ Evangelium
annuntiat: 45 Hi autem Spiritu ſancto accepto,
48 baptizantur.*

PORrò quidam erat Cæſareæ, nomine Cornelius,
centurio ex cohorte quæ vocatur Italica.
2 Pius ac timens Deum, cum tota domo ſua, & præ-
ſtans eleemoſynas populo:
3 Qui quum aſſiduè precaretur Deum, vidit per viſi-
onem manifeſtè quaſi hora diei nona, Angelum Dei
introeuntem & dicentem ipſi, Corneli.
4 At ille intentis oculis in eum, & expavefactus
dixit, Quid eſt Domine? Dixit autem ei, Preces tuæ &
eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in Dei con-
ſpectu.
5 Nunc igitur mitte aliquos Joppen, & accerſe Si-
monem qui cognominatur Petrus.
6 Is diverſatur apud Simonem quendam coriari-
um, cui eſt domus apud mare, is dicet tibi quid te opor-
teat facere.

7 Ut autem diſceſſit Angelus qui loquebatur Corne-
lio, vocat duos ex famulis ſuis, & militem pium ex iis
qui cum ipſo aſſidui erant.
8 Et quum eis expoſuiſſet omnia, miſit eos Jop-
pen.
9 Poſtridie verò illis iter facientibus, & appropin-
quantibus urbi, aſcendit Petrus ſupra domum ut preca-
retur, circa horam ſextam.
10 Factum eſt autem ut valdè eſuriret, voluitq; ca-
pere cibum: parantibus autem illis, incidit in eum men-
tis exceſſus.
11 Conſpexitq; cœlum apertum, ac deſcendens ad
ſe vas quoddam ut linteum magnum, quatuor extremis
devinctum, quod demittebatur in terram:
12 In quo erant quævis quadrupedia terræ, & feræ,
ac reptilia, & volucres cœli.
13 Et extitit vox ad eum, Surge Petre, macta &
veſcere.
14 Ait autem Petrus, Nequaquam Domine: nunquam
enim edi quicquam commune ſeu impurum.
15 Tum vox rurſus ad eum ſecundò, Quæ Deus pur-
gavit, tu ne polluito.
16 Hoc autem factum eſt ter: & rurſum receptum
eſt vas in cœlum.
17 Quum autem apud ſeſe dubitaret Petrus, quod-
nam eſſet viſum illud quod viderat, ecce, viri qui miſſi
fuerant à Cornelio, percontati de domo Simonis, ſu-
pervenerunt ad veſtibulum.
18 Et evocato *quopiam*, percontati ſunt an Simon
qui cognominaretur Petrus, illic diverſaretur.
19 Petro verò cogitante de viſione, dixit ei Spiritus,
Ecce tres viri quærunt te:
20 Surgens itaq; deſcende, & nihil ambigens profi-
ciſcere cum eis: nam ego eos miſi.
21 Deſcendens ergo Petrus ad viros illos, qui ad ip-
ſum miſſi fuerant à Cornelio, dixit, Ecce, ego is ſum
quem quæritis: quæ cauſa eſt propter quam adeſtis?
22 Ipſi verò dixerunt, Cornelius centurio, vir ju-
ſtus & timens Deum, & teſtimonio ornatus totius gen-
tis Judæorum, divinitùs admonitus eſt ab Angelo
ſancto, ut accerſeret te domum ſuam, & abs te quædam
audiret.
23 Intrò vocatos igitur eos accepit hoſpitio. Poſtri-
die verò Petrus abiit cum eis, & quidam ex fratribus
Joppenſibus comitati ſunt eum.
24 Et altero pòſt die introierunt Cæſaream. Corne-
lius autem expectabat eos, convocatis cognatis ſuis &
neceſſariis amicis.

25 Ut

25 Ut autem factum eſt ut introiret Petrus, occurrens ei Cornelius, & accidens ad ejus pedes, adoravit.

26 Petrus verò erexit eum, dicens, Surge: & ego ipſe homo ſum.

27 Et colloquens cum eo ingreſſus eſt, invenitque multos qui convenerant:

28 Dixitque eis, Vos ſcitis Judæo nefas eſſe, adjungere ſe aut accedere ad alienigenam: ſed mihi oſtendit Deus ne quem pollutum aut impurum hominem dicerem.

29 Quapropter etiam ſine contradictione veni accerſitus: Percontor igitur quam ob cauſam me accerſiveritis.

30 Tum Cornelius ait, Nudiuſquartus uſque ad hanc horam eram jejunus, & hora nona precabar domi meæ, & ecce, quidam ſtetit coram me, veſte ſplendida;

31 Dixitque, Corneli, exauditæ ſunt preces tuæ, & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in conſpectu Dei.

32 Mitte ergo Joppen, & accerſe Simonem qui cognominatur Petrus: hic diverſatur in ædibus Simonis coriarii apud mare: qui quum adfuerit, loquetur tibi.

33 Eodem igitur *momento* miſi ad te: & tu bene feciſti qui adveneris: Nunc ergo omnes nos in conſpectu Dei adſumus, ut audiamus omnia quæ tibi præcepta ſunt à Deo.

34 Petrus autem ore aperto dixit, in veritate comperio * Deum non accipere perſonam:

Deut.10.17. 2 Par.19.7. Iob.34.19. Sapi.6.8. Eccleſ.35.16 Rom.2.11. Galat.2.6. Epheſ.6.9. Coloſ.3.25. 1 Pet.1.17. Luc.4.14.

35 Sed in quavis gente acceptum ei eſſe quemvis qui eum timeat, & operetur juſtitiam.

36 Quem ſermonem ſignificavit filiis Iſraël, annuntians pacem per Jeſum Chriſtum, qui eſt omnium Dominus.

37 Vos noſtis quod geſtum eſt in tota Judæa, * initio facto à Galilæa, poſt baptiſma quod prædicavit Johannes:

38 Ut Jeſum Nazarenum unxerit Deus Spiritu ſancto & potentia, qui obambulavit, beneficiis afficiens & ſanans omnes ſub diaboli poteſtatem redactos, quoniam Deus erat cum eo.

39 Quorum omnium quæ & in regione Judæorum & in Hieruſalem fecit, nos etiam teſtes ſumus: quem interemerunt ſuſpenſum in ligno.

40 Hunc Deus excitavit tertio die, fecitque ut conſpicuus fieret:

41 Non toti populo, ſed teſtibus quos ipſe prius deſignaverat, *nimirum*, nobis, qui comedimus ac bibimus unà cum eo poſteaquam reſurrexit à mortuis.

42 Præcepit autem nobis ut prædicaremus populo, ac teſtificaremur eum eſſe qui definitus ſit à Deo judex vivorum ac mortuorum.

43 Huic etiam omnes Prophetæ teſtimonium dant, a remiſſionem peccatorum accepturum per nomen ejus quemvis qui crediderit in eum. Ier. 31. 34. Mich. 7. 18.

44 Adhuc loquente Petro verba iſta, illapſus eſt Spiritus ſanctus in omnes qui audiebant hunc ſermonem. Infra 15. 9.

45 Fideles autem qui *erant* ex circumciſione, & venerant cum Petro, obſtupuerunt, quòd etiam in gentes effuſum eſſet donum Spiritus ſancti.

46 Audiebant enim eos loquentes linguis, ac magnificantes Deum. Tunc reſpondit Petrus:

47 Num quis aquam prohibere poteſt, quo minus *videlicet* baptizentur iſti qui Spiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos?

48 Juſſitque eos baptizari in nomine Domini. Rogaverunt autem eum ut permaneret ad dies aliquos.

CAP. XI.

2 Petrus eo nomine accuſatus, 5 ſeſe defendit. 22 Barnabas Antiochiam mittitur: 26 Ubi diſcipuli Chriſtiani nominati ſunt. 28 Ibidem Agabus famem futuram prænuntiat.

AUdierunt autem Apoſtoli & fratres qui erant in Judæa, Gentes etiam recepiſſe ſermonem Dei.

2 Quum igitur aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam; certarunt adverſus eum qui *erant* ex circumciſione:

3 Dicentes, Ad viros præputium habentes introiiſti, & unà ediſti cum eis.

4 Exorſus autem Petrus, *omnia* expoſuit eis ordine, dicens;

5 Ego eram in civitate Joppæ precans: & viſum in mentis exceſſu vidi, *nempe*, deſcendens vas quoddam, ceu linteum magnum, quatuor extremis *devinctum*, quod demittebatur è cœlo, & ad me uſq; venit.

6 In quod quum intendiſſem oculos, animadverti, & vidi quadrupedia terræ, & feras, & reptilia, & volucres cœli:

7 Audivi autem etiam vocem dicentem mihi, Surge Petre, macta & veſcere.

8 Dixi verò, Nequaquam Domine: nam nihil commune aut impurum unquam introivit in os meum.

9 Reſpondit

9 Reſpoudit autem mihi vox ſecundò è cœlo, Quæ
Deus purgavit, tu ne polluito.
10 Idque ter factum eſt, & rurſus omnia ſurſum retracta ſunt in cœlum.
11 Tum ecce eodem momento tres viri ſupervenerunt in ædes in quibus eram, Cæſarea miſſi ad me.
12 Dixit verò mihi Spiritus ut irem cum eis, nihil ambigens. Venerunt autem mecum etiam ſex iſti fratres, & ingreſſi ſumus domum viri illius.
13 Qui annuntiavit nobis quomodo vidiſſet Angelum domi ſuæ, qui adſtitiſſet ac dixiſſet ipſi, Mitte aliquos Joppen, & accerſe Simonem, qui coguominatur Petrus:
14 Qui tibi ea dicturus eſt per quæ ſerveris tu & tota domus tua.
15 Quum autem cœpiſſem loqui, illapſus eſt Spiritus ſanctus in eos, quemadmodum & in nos in principio.
16 Recordatus ſum verò illius dicti Domini quum diceret: Johannes quidem baptizavit aqua, vos verò baptizabimini Spiritu ſancto.
17 Poſtquam igitur par donum dedit eis Deus ut & nobis: cùm crediderunt in Dominum Jeſum Chriſtum, quis eram ego qui Deum poſſem inhibere?
18 His autem auditis quieverunt, & glorificaverunt Deum, dicentes: Nempe etiam Gentibus Deus reſipiſcentiam dedit ad vitam.
19 ¶ *Illi* porró qui diſperſi fuerant ex oppreſſione orta ob Stephanum, pervenerunt uſq; in Phœniciam, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes ſermonem *Dei* niſi ſolis Judæis.
20 Quidam autem ex iis Cyprii & Cyrenenſes, ingreſſi Antiochiam, loquuti ſunt Græcis, evangelizantes Dominum Jeſum.
21 Fuit autem manus Domini cum eis, multuſq; numerus credentium converſus eſt ad Dominum.
22 Pervenit autem rumor ad aures Eccleſiæ quæ erat Hieroſolymis: miſerunt igitur Barnabam ut pergeret Antiochiam uſque.
23 Qui quum adveniſſet & vidiſſet gratiam Dei, gaviſus eſt: & hortatus eſt omnes ut propoſito cordis permanerent in Domino.
24 Nam erat vir bonus & plenus Spiritu ſancto & fide: & adjuncta eſt multa turba Domino.
25 Abiit autem Barnabas Tarſum, ut requireret Saulum & eum inventum duxit Antiochiam:
26 Factumque eſt ut annum totum convenirent in Eccleſia, docerentque turbam multam, & diſcipuli nominarentur

minarentur primùm Antiochiæ Chriſtiani.
27 Per id tempus autem deſcenderunt Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam.
28 Et unus eorum ſurgens, nomine Agabus, ſignificavit per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe: quæ etiam fuit ſub Claudio Cæſare.
29 Singuli verò diſcipulorum prout cuiq; ſuppetebat, decreverunt ſubſidio mittere *aliquid* fratribus habitantibus in Judæa.
30 Quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manum Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

2 Herodes Iacobum gladio occidit. 4 Petrum incarceratum 8 Angelus liberat. 20 Rex Tyriis infenſus, 21 placatur. 22 Et quum divinos honores ſibi vendicat, 23 A vermibus eroſus, vitam finit.

Cæterùm per id tempus aggreſſus eſt Herodes rex malè accipere quoſdam ex Eccleſia.
2 Interemit autem Jacobum fratrem Johannis gladio.
3 Et quum vidiſſet *hoc* gratum eſſe Judæis, perrexit comprehendere etiam Petrum (erant autem dies Azymorum.)
4 Quem etiam prehenſum conjecit in carcerem, traditum quater quaternis militibus, ut eum ſervarent: volens poſt paſcha producere eum populo.
5 Petrus igitur ſervabatur in cuſtodia: preces autem aſſiduè fiebant ab Eccleſia ad Deum pro ipſo.
6 Quum verò eſſet producturus eum Herodes, nocte illa dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante oſtium obſervabant carcerem.
7 Et ecce, Angelus Domini ſupervenit, & lux ſplenduit in carcere, & pulſato latere Petri excitavit eum dicens, Surge velociter. Et exciderunt ei catenæ ex manibus.
8 Dixitq; ei Angelus, Præcingere, & ſubliga ſandalia tua. Fecit autem ita. Tum *ille* dixit ei, Indue pallium & ſequere me.
9 Itaq; egreſſus *Petrus* ſequebatur eum, nec ſciebat verum eſſe quod fiebat per Angelum, ſed putabat *ſe* viſum videre.
10 Quum autem tranſiviſſent primam ac ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit in civitatem, quæ ſponte aperta eſt eis: & egreſſi, progreſſi ſunt vicum unum: & ſtatim abſceſſit Angelus ab eo.

11 Tum

11 Tum Petrus ad ſe reverſus, dixit, Nunc verè agnoſco Dominum miſiſſe Angelum ſuum, & eruiſſe me è manu Herodis, & ex omni expectatione populi Judæorum.

12 Et *re* conſiderata, venit domum Mariæ matris Johannis, qui cognominabatur Marcus, ubi erant multi congregati & precantes.

13 Quum pulſaſſet autem Petrus oſtium veſtibuli, prodiit puella ut ſubauſcultaret, nomine Rhode:

14 Quæ, agnita voce Petri, præ gaudio non aperuit veſtibulum, ſed intrò currens annuntiavi, adſtare Petrum ante veſtibulum.

15 Illi verò dixerunt ei, Inſanis. Illa autem affirmabat ita ſe *rem* habere. At illi dicebant Angelus ejus eſt.

16 Petrus autem *ibi* permanebat pulſans: quum autem aperuiſſent, viderunt eum, & obſtupuerunt.

17 *Ipſe* verò manu indicto ipſis ſilentio, narravit eis quomodo Dominus ipſum eduxiſſet è carcere: dixitque, Annuntiate iſta Jacobo & fratribus. Et egreſſus, profectus eſt in alium locum.

18 Orto autem die fuit tumultus non parvus inter milites, quidnam factum eſſet Petro.

19 Herodes verò, quum eum requiſiviſſet & non inveniſſet, quæſtione de cuſtodibus habita, juſſit eos ad ſupplicium rapi: & quum deſcendiſſet è Judæa Cæſaream, *ibi* commoratus eſt.

20 Herodes autem infenſo animo erat in Tyrios & Sidonios: at illi concorditer venerunt ad eum, & illecto Blaſto qui præerat cubiculo regis, petebant pacem: eò quod aleretur regio ipſorum ex regis *agro*

21 Statuto autem die, Herodes indutus veſte regia, & conſidens pro tribunali, concionabatur ad eos.

22 Populus verò acclamabat, Vox Dei, & non hominis.

23 Illicò verò percuſſit eum Angelus Domini, eò quòd non tribuiſſet gloriam Deo, & eroſus à vermibus exanimatus eſt.

24 ¶ Sermo autem Domini creſcebat ac multiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus reverſi ſunt ex Hieruſalem, expleto miniſterio; ſimul aſſumpto etiam Johanne qui cognominabatur Marcus.

CAP. XIII.

2 Paulum & Barnabam ſibi ſegregare iubet Spiritus. 6 Paphi 8 Elymas magus 11 excæcatur. 14 Antiochiam

tiochiam Piſidiæ profecti, 17 Evangelium prædicant, 45 Iudæis acriter contradicentibus.

ERant autem Antiochiæ in Eccleſia quæ *illic* erat, quidam Prophetæ & Doctores, Barnabas, & Simeon qui vocatur niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahen qui fuerat unà cum Herode tetrarcha educatus, & Saulus.

2 Quum igitur ii miniſtrarent Domino & jejunarent, dixit Spiritus ſanctus, Separate mihi Barnabam & Saulum operi ad quod eos advocavi.

3 Tunc *igitur* quum jejunaſſent & precati eſſent, & impoſuiſſent eis manus, dimiſerunt *eos.*

4 Ipſi igitur emiſſi à Spiritu ſancto, deſcenderunt Seleuciam,& illinc abnavigarunt Cyprum.

5 Quumque perveniſſent Salamina, annuntiarunt ſermonem Dei in ſynagogis Judæorum: habebant autem etiam Johannem miniſtrum.

6 Peragrata verò inſula Paphum uſque invenerunt quendam magum pſeudoprophetam Judæum, cui nomen *erat* Barieſus.

7 Qui erat cum Proconſule Sergio Paulo, viro prudente. Hic advocatis Barnaba & Saulo, efflagitavit audire ſermonem Dei.

8 Obſiſtebat autem eis Elymas, *id eſt*, magus, (ita enim explicatur nomen ejus) quærens avertere Proconſulem à fide.

9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spiritu ſancto, intentis in eum oculis,

10 Dixit, O plene omni dolo & omni maleficientia, fili diaboli, hoſtis omnis juſtitiæ, non ceſſabis pervertere vias Domini rectas?

11 Nunc igitur, ecce manus Domini adverſum te: eriſque cœcus, non videns ſolem ad tempus: Illicò verò incidit in eum caligo ac tenebræ: & circumiens quærebat qui ipſum manu duceret.

12 Tunc Proconſul, quum vidiſſet quod factum fuerat, credidit, perculſus ſuper doctrina Domini.

13 Provecti verò Papho Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphiliæ urbem. Johannes verò abſcedens ab eis, reverſus eſt Hieroſolymam.

14 At ipſi quum perrexiſſent Perga, venerunt Antiochiam *urbem* Piſidiæ, & ingreſſi ſynagogam die Sabbati, ſederunt.

15 Poſt lectionem autem Legis & Prophetarum, miſerunt præfecti ſynagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad populum, dicite.

16 Quum

16 Quum ſurrexiſſet igitur Paulus, manu ſilentio fa-
cto, ait: Viri Iſraëlitæ, & qui timetis Deum, audite:
17 Deus populi hujus Iſraël elegit Patres noſtros, &
Exod.1.1. populum extulit, quum eſſent incolæ * in terra Ægyp-
Exod. 13.14. ti, * & ex ea eduxit eos elato brachio.
Exod. 16.2. 18 Et circiter * quadraginta annorum tempus, mo-
res eorum pertulit in deſerto.
19 Et quum deleviſſet ſeptem Gentes in terra Ca-
Ioſ.14.2. naan, * ſorte diſtribuit eis terram earum.
20 Et poſtea annis circiter quadringentis quinquagin-
Iudic.3.6. ta * dedit judices uſq; ad Samuelem Prophetam.
1 Sam.8.5. 21 Et exinde * petierunt regem, * deditque eis De-
1 Sam. 9.15. us Saul filium Cis, virum ex tribu Benjamin, annis qua-
& 10.1. draginta.
1 Sam.16.13. 22 Et amoto illo, * excitavit eis David regem: cui
Pſal. 89.21. etiam teſtimonio dato dixit, * Inveni David *filium* Jeſ-
ſe, virum ſecundùm cor meum, qui exequetur omnes
voluntates meas.
Eſa.11.1. 23 Hujus è ſemine Deus * ſecundùm promiſſionem
excitavit Iſraëli Servatorem Jeſum:
Mal.3.1. 24 * Quum antè prædicaſſet Johannes coram eo
Mat. 11.10. jam adventante, Baptiſmum reſipiſcentiæ *toti populo* Iſ-
Mar.1.2. raëlis.
Luc.3.3.
Mat 3.11. 25 Quum autem expleret Johannes curſum, dixit,
Mar.1.7. * Quem me ſuſpicamini eſſe, non ſum ego, ſed ecce,
Ioh.1.20. venit poſt me, cujus pedum ſoleam non ſum dignus
qui ſoluam.
26 Viri fratres, filii generis Abrahæ, & qui inter vos
timetis Deum, vobis ſermo ſalutis hujus miſſus eſt.
27 Qui enim habitant in Hieruſalem, & primores
eorum quum ignorarent iſtum, & *eo* condemnato, voces
Prophetarum quæ per omne Sabbatum leguntur, im-
pleverunt,
Mat. 27.22. 28 Et nulla cauſa mortis inventa * petierunt à Pila-
Luc. 23.23. to ut necaretur:
Ioh.19.6. 29 Quum verò perfeciſſent omnia quæ de eo ſcripta
Mat.28.1. erant, detractum è ligno, poſuerunt in monumento.
Mar. 16.6.
Luc.24.7. 30 Deus autem excitavit eum à mortuis.
31 Qui viſus eſt per dies multos iis qui ſimul aſcen-
derant cum eo à Galilæa in Hieruſalem, ſuntque teſtes
ejus apud populum.
32 Et nos vobis evangelizamus, eam promiſſionem
quæ patribus facta eſt, Deum expleviſſe filiis illorum,
id eſt, nobis, excitato Jeſu:
Pſal.2.7. 33 Ut etiam in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt, * Filius
Heb.1.5. meus es tu, ego hodiè genui te.
& 5.5.
34 Quòd autem excitaverit eum à mortuis, non am-
Eſa.55.3. plius reverſurum in ſepulchrum: ita dixit, * Dabo vo-
bis

bis firmas illas Davidis beneficentias.
35 Ideó & aliàs dicit, * Non ſines Sanctum illum Pſal.16.10.
tuum ſentire corruptionem.
36 Nam David quidem poſtquam ſua ætate inſerviſ-
ſet Dei conſilio * obdormivit,& adjunctus eſt patribus 1 Reg.2.10.
ſuis, ſenſitq; corruptionem. Supra 2.29.
37 At is quem Deus excitavit, non ſenſit corrup-
tionem.
38 Notum igitur ſit vobis, fratres, annuntiari vobis
remiſſionem peccatorum per iſtum:
39 Et ab omnibus à quibus per Legem Moſis abſol-
vi non potuiſtis,per hunc, quemvis qui credit,juſtificari.
40 Videte ergo ne vos invadat quod dictum eſt in
Prophetis:
41 * Videte, O contemptores, & admiramini, & e- Habac.1.5.
vaneſcite: quia opus operor ego diebus veſtris, opus
quod non credetis ſiquis enarraverit vobis.
42 Egreſſis autem *iis* è ſynagoga Judæorum, roga-
runt Gentes ut in proximè ſequens Sabbatum diceren-
tur ſibi hæc verba.
43 Solutoque conventu, ſequuti ſunt multi ex Ju-
dæis & religioſis proſelytis Paulum ac Barnabam: qui
alloquentes eos, perſuaſerunt eis ut permanerent in
gratia Dei.
44 Sequente verò Sabbato, urbs propè tota conve-
nit ad audiendum ſermonem Dei.
45 Viſa autem turba, Judæi repleti ſunt invidia, &
contradicebant iis quæ à Paulo dicebantur, contradi-
centes ac blaſphemantes.
46 Tunc libertate uſi Paulus ac Barnabas dixe-
runt; Vobis neceſſe fuit primùm exponi ſermonem
Dei: poſtquam autem repellitis illum, & indignos
vos ipſos decernitis æterna vita, ecce, convertimur ad
Gentes.
47 Ita enim nobis mandavit Dominus, *dicens*,* Con- Eſa.49.6.
ſtitui te ut ſis lux Gentium, ut ſis ſaluti uſque ad ultimas
terras.
48 Gentes autem hæc audientes, gaviſæ ſunt,& glo-
rificabant ſermonem Domini, & crediderunt quotquot
erant ordinati ad vitam æternam.
49 Perferebatur autem ſermo Domini per totam il-
lam regionem.
50 Judæi verò extimularunt mulieres religioſas
& honeſtas, & primos urbis, & excitarunt perſequu-
tionem in Paulum ac Barnabam, ejeceruntque eos è fi-
nibus ſuis. Infra 18.6.
51 * At illi excuſſo pulvere pedum ſuorum in eos, Mat.10.14.
venerunt Iconium. Mar.6.11.
Luc.9.5.

52 Diſcipuli

52 Diſcipuli verò replebantur gaudio & Spiritu
ſancto.

CAP. XIV.

1 Paulus & Barnabas 5 Iconio ejiciuntur. 6 Paulus Lyſtra 10 claudum ſanat, 13 & ſibi ſacrificaturos 15 prohibet. 19 Ibidem Iudæis authoribus lapidatur. 23 Hinc multis Eccleſiis peragratis; 26 Antiochiam revertuntur.

FActum eſt autem Iconii ut ſimul introirent ſynago-
gam Judæorum, & ita loquerentur, ut crederet Ju-
dæorum ſimul & Græcorum magna multitudo.
2 Qui verò increduli fuerunt Judæi, incitarunt &
malè affectos reddiderunt animos gentium adverſus
fratres.
3 Multum igitur tempus *ibi* egerunt, liberè loquen-
tes, freti Domino, qui teſtimonium dabat ſermoni gra-
tiæ ſuæ, dabatque ut ſigna & miracula ederentur per
manus eorum.
4 Diviſa eſt autem multitudo urbis: & alii quidem
erant à Judæis, alii verò ab Apoſtolis.
5 Quum autem factus eſſet impetus Gentium ac Ju-
dæorum unà cum ſuis primoribus, ad eos injuriis affici-
endos & lapidandos:
6 Re perſpecta, perfugerunt in civitates Lycaoniæ,
Lyſtram & Derben, & circumjacentem regionem.
7 Et illic evangelizaverunt.
8 Quidam autem vir Lyſtris captus pedibus ſede-
bat, claudus ab utero matris ſuæ, qui nunquam ambu-
laverat;
9 Hic audivit Paulum loquentem: qui cùm inten-
diſſet in eum oculos, & vidiſſet, quòd fidem haberet
ſe ſervatum iri,
10 Dixit voce magna, Surge in pedes tuos rectus.
Tum *ille* quum exiliiſſet ambulavit.
11 Turba verò, quum vidiſſet quod fecerat Paulus,
ſuſtulerunt vocem ſuam, Lycaonicè dicentes, Dii aſſi-
milati hominibus deſcenderunt ad nos:
12 Vocabantque Barnabam, Jovem: Paulum verò,
Mercurium: quoniam is erat dux ſermonis.
13 Sacerdos autem Jovis collocati ante illorum ur-
bem, quum tauros vittatos ad veſtibula adduxiſſet, vo-
lebat cum turba ſacrificare.
14 Quod quum audiſſent Apoſtoli Barnabas &
Paulus, diruptis palliis ſuis inſilierunt in turbam, cla-
mantes,
15 Ac dicentes, Viri cur iſta facitis? Nos quoque
ſumus

ſimus homines iiſdem quibus vos affectionibus obnoxii,
annunciantes ut vos à vanis iſtis rebus convertimini ad
Deum illum vivum, * qui fecit cœlum, & terram, & ma- Gen. 1.1.
re, & omnia quæ in eis ſunt : Pſal. 146.6.
16 Quique præteritis ætatibus * ſivit omnes Gentes Apoc. 14.7.
ſuis ipſarum viis incedere. Pſal. 81.13.
17 Quanquam non paſſus eſt ſe *eſſe* expertem teſti-
monii, bona tribuendo, dans nobis cœlitùs pluvias ac
tempora fructibus edendis apta, implens cibo & lætitia
corda noſtra.
18 Et hæc dicentes, vix compeſcuerunt turbam ne
ipſis ſacrificaret.
19 Supervenerunt autem quidam Judæi Antiochia
& Iconio, qui, perſuaſa turba, * Paulum lapidatum 2 Cor. 11.25.
traxerunt extra urbem, exiſtimantes eum mortuum
eſſe.
20 Quum autem circumſtetiſſent eum diſcipuli, ſur-
rexit & ingreſſus eſt urbem : & poſtridiè egreſſus venit
Derben cum Barnaba.
21 Quumque evangelizaviſſent urbi illi, & docuiſ-
ſent multos, reverſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Antio-
chiam ;
22 Confirmantes animos diſcipulorum, hortantes ut
permanerent in fide, & *dicentes* oportere per multas af-
flictiones nos ingredi in regnum Dei.
23 Quumque ipſis per ſuffragia creaſſent per ſingu-
las Eccleſias Presbyteros, precatique eſſent cum je-
juniis, commendarunt eos Domino in quem credi-
derant.
24 Peragrataque Piſidia, venerunt in Pamphiliam.
25 Ac Pergæ loquuti *Domini* ſermonem, deſcende-
runt Attaliam.
26 * Et illinc abnavigaverunt Antiochiam, unde Supra 13.3.
fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod exple-
verant.
27 Quum autem veniſſent & congregaſſent Eccle-
ſiam, retulerunt quanta Deus per ipſos effeciſſet, eum-
que aperuiſſe Gentibus oſtium fidei.
28 Et egerunt illic multum tempus cum diſcipulis.

CAP. XV.

2 Antiochenis quidam iugum Legis obtrudere conantur. 6 Conſultant de hac re Apoſtoli. 19 Et quid facto opus eſt, 23 per literas indicant. 36 Inter Paulum & Barnabam 39 acris contentio oboritur.

Porrò quidam qui deſcenderant à Judæa, doce-
bant fratres, *&* *dicebant*, Niſi circumcidamini

ritu Moſis, non poteſtis ſervari:

2 Orta igitur repugnantia & diſquiſitione non exigua Paulo ac Barnabæ adverſos illos, ſtatuerunt ut aſcenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex illis, ad Apoſtolos ac Presbyteros Hieroſolymam, ſuper hac quæſtione.

3 Illi ergo deducti ab Eccleſia, peragrarunt Phœniceen & Samariam, narrantes converſionem Gentium: & gaudio magno affecerunt omnes fratres.

4 Quum autem adveniſſent in Hieruſalem, excepti ſunt ab Eccleſia, & ab Apoſtolis ac Presbyteris, & renunciarunt quæcunq; Deus per ipſos effecerat.

5 (Sed *aiebant*) quidam ſurrexerunt è ſecta Phariſæorum qui crediderunt, dicentes, oportere ipſos circumcidere, & præcipere ut obſervent Legem Moſis.

6 Convenerunt igitur Apoſtoli & Presbyteri: ut diſpicerent de hoc negotio.

7 Quum autem multa diſceptatio fuiſſet, ſurgens

Supra 11.13 Petrus dixit eis, * Viri fratres, vos ſcitis Deum jam pridem inter nos elegiſſe *Me*, ut per os meum audirent Gentes verbum Evangelii, & crederent.

8 Et Deus qui novit corda, dedit eis teſtimonium, dato ipſis Spiritu ſancto, ſicut & nobis.

Supra 10.44 9 * Nihilq; diſcrevit inter nos & illos, fide purgatis

1 Cor.1.2. cordibus eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, * impoſito jugo

Mat 23.4. cervici diſcipulorum, quod neq; patres noſtri, neque nos portare potuimus?

11 Imò per gratiam Domini Jeſu Chriſti credimus nos ſervatum iri, quemadmodum & illos.

12 Tacuit autem tota illa multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, exponentes quanta Deus edidiſſet ſigna & miracula per ipſos inter Gentes.

13 Poſtquam autem conticuiſſent, reſpondit Jacobus, dicens, Viri fratres, audite me:

14 Simeon expoſuit quomodo primùm Deus reſpexerit *Gentes*, ut ſumeret ex ipſis populum nomini ſuo.

15 Et huic *rei* conſonant verba Prophetarum: ſicut ſcriptum eſt,

16 * Poſt hæc revertar, & reſtaurabo tabernaculum

Amos 9.11. David collapſum, & ruinas ejus reſtaurabo, & rurſus erigam illud:

17 Ut requirant reliqui homines Dominum, & omnes Gentes ſuper quas invocatum eſt nomen tuum: dicit Dominus qui facit hæc omnia.

18 Nota ſunt Deo ab *omni* ævo omnia opera ſua.

19 Quamobrem ego cenſeo non eſſe obturbandos eos ex gentibus qui ad Deum convertuntur:

20 Sed

20 Sed ad eos ſcribendum ut abſtineant à pollutio-
nibus ſimulachrorum, & ſcortatione, & ſuffocatis re-
bus, & ſanguine.

21 Moſes autem ab ætatibus antiquis in ſingulis ci-
vitatibus habet qui ipſum prædicent, cum in ſynagogis
per ſingula Sabbata legatur.

22 Tunc viſum eſt Apoſtolis & Senioribus cum to-
ta Eccleſia, delectos ex ſeſe viros mittere Antiochiam
cum Paulo & Barnaba, *nempe*, Judam qui cognomi-
nabatur Barſabas, & Silam, viros primarios inter fra-
tres.

23 Et iſta per manus eorum *mittenda* ſcribere: A-
poſtoli, & Presbyteri, & fratres, iis qui ſunt Antiochiæ,
& in Syria & in Cilicia fratribus, qui ſunt ex Gentibus,
ſalutem.

24 Quoniam quoſdam è nobis egreſſos audivimus
vos turbaſſe verbis, labefactantes animas veſtras, ju-
bentes *vos* circumcidi, & ſervare Legem, quibus *hoc*
non mandaveramus:

25 Viſum eſt nobis concorditer coactis, electos
viros mittere ad vos cum dilectis noſtris Barnaba &
Paulo,

26 Hominibus qui expoſuerunt animas ſuas pro no-
mine Domini noſtri Jeſu Chriſti.

27 Miſimus ergo Judam & Silam, qui & ipſi vobis
eadem verbis renuntiabunt.

28 Viſum eſt enim Spiritui ſancto ac nobis, ne quod
ampliùs imponeremus vobis onus quàm hæc neceſſaria:

29 *Videlicet* ut abſtineatis ab iis quæ ſunt immola-
ta ſimulachris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione: à
quibus ſi vobis caveritis, bene agetis. Valete.

30 Illi igitur dimiſſi venerunt Antiochiam: & co-
acta multitudine reddiderunt Epiſtolam.

31 Quam quum legiſſent, gaviſi ſunt ſuper exhorta-
tione.

32 Judas quoque & Silas, quum eſſent & ipſi Pro-
phetæ, multo ſermone adhortati ſunt fratres, & con-
firmarunt.

33 Et quum egiſſent *illic* aliquandiu, dimiſſi ſunt
cum pace à fratribus ad Apoſtolos.

34 Silæ tamen viſum eſt ibi manere.

35 Paulus autem & Barnabas quoq; commorati ſunt
Antiochiæ, docentes & evangelizantes cum aliis etiam
multis, ſermonem Domini.

36 Poſt aliquot autem dies dixit Barnabæ Paulus:
Reverſi inviſamus fratres noſtros per omnes civitates
in quibus annuntiavimus ſermonem Domini, *cogni turi*
quomodo habeant.

37 Barnabæ verò conſilium erat aſſumere ſecum Jo-
hannem, qui vocabatur Marcus.
38 Paulus autem æquum cenſebat, eum non aſſume-
re, quia abſceſſiſſet ab ipſis ex Pamphilia, nec eorum
comes in illo opere fuiſſet.
39 Sic igitur ſunt exacerbati, ut alter ab altero
diſcederet, & Barnabas aſſumpto Marco navigaret
Cyprum.
40 Paulus verò allecto Sila abiit, commendatus gra-
tiæ Dei à fratribus.
41 Peragravitque Syriam ac Ciliciam, confirmans
Eccleſias.

CAP. XVI.

§ Paulus circumciſo Timotheo, 12 Philippis agens, 14 Lydiam in fide inſtituit. 16 Pithonis ſpiritum 18 expellit. 20 Propterea 22 virgis cæſi, 24 in carcerem conjiciuntur. 26 Terræ motu 27 carceris januæ aperiuntur. 31.32 Et eiuſdem cuſtos Chriſti fidem recipit.

Rom. 16. 21. Phil. 2. 19. 1 Theſ. 3. 2.

PErvenit autem Derben & Lyſtram, & ecce diſci-
pulus quidam erat illic nomine * Timotheus, fi-
lius mulieris cujuſdam Judææ fidelis, cæterum patre
Græco.
2 Huic dabant teſtimonium fratres qui Lyſtris erant
& Iconii.
3 Eum *itaque* voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſ-
ſumptum eum circumcidit, propter Judæos qui in il-
lis locis erant: ſciebant enim omnes patrem ejus Græ-
cum eſſe.
4 Prout autem pertranſibant urbes, tradebant eis
ſervanda inſtituta quæ decreta fuerant ab Apoſtolis &
Presbyteris qui Hieroſolymis erant.
5 Itaq; Eccleſiæ confirmabantur fide, & augebantur
numero quotidie.
6 Phrygia autem peragrata & Galaticâ regione, pro-
hibiti à Spiritu ſancto loqui ſermonem in Aſia:
7 Quum veniſſent in Myſiam, tentabant ire verſus
Bithyniam: ſed non ſivit eos *ire* Spiritus.
8 Præterita autem Myſia, deſcenderunt Troada.
9 Et viſum per noctem apparuit Paulo, vir Macedo
quidam aderat ſtans & rogans eum, & dicens, Trajice
in Macedoniam, & ſuccurre nobis.
10 Ut autem viſum vidit, ſtatim ſtuduimus abire in
Macedoniam: collatis argumentis colligentes vocaſſe
nos Dominum ut eis evangelizaremus.
11 Provecti igitur Troade, rectum curſum tenuimus
Samothracem,

Samothracem, & ſequenti die Neapolin.

12 Et illinc Philippos, quæ eſt prima hujus partis Macedoniæ urbs, colonia. Egimus autem in ea urbe aliquot dies.

13 Et die Sabbati egreſſi ſumus ex urbe ad flumen, ubi ſolebat eſſe precatio: ubi quum conſediſſemus, alloquuti ſumus mulieres quæ convenerant.

14 Quædam autem mulier nomine Lydia, quæ purpuram vendebat, ex urbe Thyatyrorum, Deum colens, *nos* audivit: cujus Dominus adaperuit cor, ut attenderet ea quæ dicebantur à Paulo.

15 Quum igitur baptizata eſſet, & domus ejus, rogavit *nos*, dicens, Si judicaſtis me fidelem eſſe Domino, ingreſſi domum meam, manete. Et adegit nos.

16 Factum eſt autem proficiſcentibus nobis ad precationem, ut ancillula quædam habens ſpiritum Pythonis occurreret nobis, quæ quæſtum magnum præbebat dominis ſuis, vaticinando.

17 Hæc ſubſequuta Paulum ac nos, clamabat, dicens, Iſti homines, ſervi ſunt Dei illius ſummi, qui annuntiant vobis viam ſalutis.

18 Hoc autem fecit ad multos dies: ſed moleſtè ferens Paulus, & ſe convertens, ſpiritui dixit, Præcipio tibi per nomen Jeſu Chriſti ut exeas ab ea. Exiit igitur eodem illo momento.

19 Videntes autem domini ejus abiiſſe ſpem quæſtus ſui, prehenſum Paulum & Silam, traxerunt in forum ad Magiſtratus.

20 Et offerentes eos prætoribus, dixerunt, Homines iſti conturbant civitatem noſtram, quum ſint Judæi.

21 Et annuntiant ritus quos non licet nobis ſuſcipere, neq; uſurpare, quum ſimus Romani.

22 Una verò inſurrexit turba adverſus eos, & prætores diruptis eorum veſtibus juſſerunt *eos* * virgis 2 Cor. 11. 25
cædi:

23 Quumq; multas plagas eis impoſuiſſent, conjecerunt *eos* in carcerem, additis mandatis commentarienſi, ut tutò eos aſſervaret.

24 Qui quum tale mandatum accepiſſet, conjecit eos in intimum carcerem, & pedes eorum adſtrinxit numella.

25 Media autem nocte precantes Paulus & Silas hymnos canebant: & qui vincti erant, exaudiebant eos.

26 Repentè verò terræmotus magnus extitit, ita ut concuterentur fundamenta carceris: & illicò apertæ ſunt omnes fores, & omnium vincula laxata.

27 Expergefactus autem commentarienſis, quum videret fores carceris apertas, educto gladio erat ſeipſum interempturus, exiſtimans vinctos effugiſſe.

28 Clamavit autem Paulus voce magna, dicens, Ne quid feceris tibi ipſi mali: omnes enim hic ſumus.

29 Is verò petito lumine irrupit: & tremefactus accidit Paulo & Silæ *ad pedes*.

30 Et productis ipſis foras, ait, Domini, quid me oportet facere ut ſerver?

31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Jeſum Chriſtum, & ſervaberis tu ac domus tua.

32 Et loquuti ſunt ei ſermonem Domini, & omnibus qui erant domi ipſius.

33 *Ipſe* verò illis aſſumptis ea ipſa hora noctis, lavit *eorum* plagas & baptizatus eſt ipſe & omnes *domeſtici* illius illicò.

34 Quumq; perduxiſſet eos domum ſuam, appoſuit eis menſam, & exultavit quòd cum univerſa domo ſua credidiſſet Deo.

35 Die autem exorto, præfecti miſerunt viatores qui dicerent, Dimitte homines illos.

36 Annuntiavit autem commentarienſis hos ſermones Paulo; Miſerunt, *inquit*, præfecti ut dimittamini, nunc igitur egreſſi, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis, Cæſos nos publicè, indicta cauſa, quum ſimus Romani, conjecerunt in carcerem, & nunc clam nos ejiciunt? Non profectò, ſed veniant ipſi, & nos educant.

38 Renuntiârunt autem præfectis viatores verba iſta: timueruntq; audito eos Romanos eſſe.

39 Et venientes precati ſunt eos, & eductos rogarunt ut egrederentur ex urbe.

40 Egreſſi autem è carcere introierunt ad Lydiam: & viſis fratribus, conſolati ſunt eos, & profecti ſunt.

CAP. XVII.

1 Paulus Theſſalonicæ 3 Chriſtum annuntiant, 6.7 à Iaſone exceptus, 10 Beræam emittitur. 15 Inde Athenas profectus, 19 in Areopago 23 Deum illis ignotum annuntiat, 34 nonnullis ad Chriſtum converſis.

ITinere autem facto per Amphipolin & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, ubi erat ſynagoga Judæorum.

2 Paulus verò ſicut conſueverat, introivit ad eos, & per Sabbata tria diſſeruit *cum* eis ex Scripturis:

3 Adaperiens & proponens oportuiſſe Chriſtum pati,

pati, & reſurgere à mortuis: & hunc eſſe Chriſtum Jeſum, Quem ego, *inquit*, annuntio vobis.

4 Nonnulli igitur eorum aſſenſi ſunt, & conſociati ſunt Paulo & Silæ, & religioſorum Græcorum multitudo magna, & ex mulieribus primariis non paucæ.

5 Sed invidia commoti Judæi qui increduli erant, aſſumptis quibuſdam circumforaneis viris ſceleratis, ac turba coacta, fecerunt ut civitas tumultuaretur: & adorti domum Jaſonis, ſtudebant eos adducere ad populum.

6 Et quum non inveniſſent eos, traxerunt Jaſonem & quoſdam fratres ad civitatis Magiſtratus, clamando, Hi ſunt qui orbis terrarum ſtatum ſubverterunt, & hîc adſunt:

7 Quos excepit Jaſon: qui omnes contra decreta Cæſaris faciunt, regem alium dicentes eſſe Jeſum.

8 Commoverunt autem turbam & magiſtratus civitatis hæc audientes.

9 *Qui* tamen quum ſatis accepiſſent ab Jaſone & cæteris, dimiſerunt eos.

10 Fratres verò ſtatim per noctem emiſerunt Paulum ſimul & Silam Berœam: qui quum adveniſſent, ierunt in ſynagogam Judæorum.

11 Fuerunt autem illi generoſiores iis *Judæis* qui erant Theſſalonicæ, ut qui receperint ſermonem cum omni alacritate, quotidiè ſcrutantes Scripturas, an hæc ita ſe haberent.

12 Multi igitur crediderunt ex eis, & Græcæ mulieres honeſtæ, & viri non pauci.

13 Ut autem cognoverunt Theſſalonicenſes Judæi, Berœæ quoque annuntiatum eſſe à Paulo ſermonem Dei, venerunt etiam illuc, concitantes turbam.

14 Sed ſtatim Paulum emiſerunt fratres, ut iret velut ad mare. Silas autem & Timotheus ſubſtiterunt illic.

15 Qui verò Paulum ſuſceperunt tuto loco conſtituendum, deduxerunt eum Athenas uſque: & accepto mandato ad Silam ac Timotheum, ut quàm citiſſimè ad ipſum venirent, abierunt.

16 Paulo verò Athenis illos expectante, irritabatur ſpiritus ejus in ipſo, quum conſpiceret urbem idolis deditam.

17 Diſſerebat igitur in ſynagoga cum Judæis & religioſis, & in foro quotidiè cum quibuſvis obviis.

18 Quidam autem ex Epicureis & Stoicis Philoſophis conflictabantur cum eo; & quidam dicebant, Quid vult garrulus iſte dicere? Alii verò, Peregrinorum deorum videtur annuntiator eſſe: quoniam Jeſum & reſurrectionem annuntiabat eis.

19 Et prehenſum eum duxerunt in Areopagum, dicentes, Poſſumuſne ſcire quæ ſit iſta nova, de qua tu loqueris doctrina?
20 Peregrina enim quædam ingeris auribus noſtris: volumus ergo ſcire quidnam iſta ſibi velint.
21 (Cæterùm Athenienſes & advenæ hoſpites nulli alii rei vacabant, niſi ad dicendum aut audiendum aliquid novi,)
22 Stans autem Paulus in medio Areopago, dixit, Viri Athenienſes, omnino conſpicio vos quaſi religioſiores.
23 Præteriens enim & contemplans ſacra veſtra, inveni etiam aram cui inſcriptum erat, Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego vobis annuntio.
24 Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt,
Supra 7.49. quum ſit cœli & terræ Dominus, * in manufactis templis non habitat.
Pſal. 50.8. 25 * Nec manibus hominum colitur, alicujus rei egens, quum ipſe det omnibus vitam, & halitum, & omnia:
26 Fecitque ex uno ſanguine totam gentem hominum, ut habitarent ſuper univerſa ſuperficie terræ, definitis ſtatis temporibus & poſitis terminis habitationis eorum:
27 Ut quærerent Deum, ſi forte palpando eum invenirent: quanquam profectò non longè abeſt ab unoquoq; noſtrûm.
28 In ipſo enim vivimus, & movemur, & ſumus, ſicut & quidam veſtratium poëtarum dixerunt, Nam hujus progenies etiam ſumus.
Iſa. 40.18. & 25. 29 * Progenies ergo Dei quum ſimus, non debemus exſtimare auro, aut argento, aut lapidi, ſculpturæ artificii, & excogitationis hominum, numen eſſe ſimile.
30 Temporibus igitur iſtius ignorantiæ conniventia diſſimulatis. Deus nunc denunciat omnibus ubiq; hominibus ut reſipiſcant:
31 Eò quòd ſtatuit diem quo juſtè judicaturus eſt orbem terrarum, per eum virum quem definiit, fide palam facta omnibus, illo à mortuis excitato.
32 Quum audiſſent autem reſurrectionem mortuorum, alii quidem cavillabantur: alii verò dicebant, Audiemus te rurſus de hac re.
33 Et ita Paulus exivit è medio eorum.
34 Quidam verò ei adhæſerunt & crediderunt, in quibus *fuit* Dionyſius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAP.

CAP. XVIII.

1 Paulum Corinthi 6 Gentes docentem 9 ſolatur Dominus. 12 Coram Gallione accuſatur 17 ſed fruſtra, 18 Hinc in Syriam, 19 deinde Epheſum profectus, 23 Galatiæ & Phrygiæ Eccleſias confirmat. 24 Apollos ab Aquila exquiſitiùs inſtitutus, 28 Chriſtum magno cum fructu prædicat.

POſtea Paulus quum diſceſſiſſet Athenis, venit Corinthum:

2 Et reperto quodam Judæo nomine * Aquila, Pontico natione, qui nuper venerat ex Italia, & Priſcilla uxore ejus (eò quòd edixiſſet Claudius ut omnes Judæi Roma excederent) venit ad eos: *Rom. 16.3.*

3 Et quia ejuſdem erat artificii manſit apud eos, & operabatur: erat enim ars illorum conficere tabernacula.

4 Diſſerebat autem in ſynagoga omnibus Sabbatis, & in ſuam ſententiam adducebat tum Judæos, tum Græcos.

5 Ut autem venerunt è Macedonia Silas & Timotheus, conſtringebatur ſpiritu Paulus, pergens teſtificari Judæis Jeſum *eſſe* Chriſtum illum,

6 Ipſis autem ſeſe opponentibus, ac blaſphemantibus, *excuſſis veſtibus dixit eis, Sanguis veſter ſuper caput veſtrum: purus ego, ab hoc tempore ad Gentes proficiſcar. *Supra 13.51. Mat. 10.14.*

7 Et digreſſus illinc, introiit domum cujuſdam nomine Juſti, colentis Deum, cujus domus erat confinis ſynagogæ.

8 *Criſpus autem præfectus ſynagogæ credidit Domino cum tota domo ſua: multiq; Corinthiorum audientes, credebant, & baptizabantur. *1 Cor. 1.14.*

9 Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo, Ne time, ſed loquere, & ne tacueris.

10 Nam ego ſum tecum, & nemo invadet ut tibi malefaciat; quoniam populus eſt mihi multus in hac urbe.

11 Commoratus eſt itaq; *illic* annum & ſex menſes, docens apud eos ſermonem Dei.

12 Quum autem Gallio eſſet Proconſul Achaiæ, inſurrexerunt concorditer Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad Tribunal:

13 Dicentes, Iſte perſuadet hominibus colere Deum contra Legem.

14 Paulo verò jam os aperturo, dixit Gallio Judæis, Si qua injuria eſſet, aut facinus malum, O

Judæi, quatenus æquum eſſet, vos tolerarem.
15 Sin verò quæſtio eſt de ſermone & nominibus, & Lege veſtrate, ipſi videritis, judex enim ego iſtarum rerum eſſe nolo.
16 Et abegit eos à tribunali.
17 Prehenſum autem omnes Græci Soſthenem præfectum ſynagogæ cædebant ante tribunal: neq; quicquam eorum Gallioni curæ erat.
18 Paulus verò cum adhuc *illic* permanſiſſet dies multos, valedicto fratribus, enavigavit in Syriam: & cum
Num.6.18. eo Priſcilla & Aquila, quum * totondiſſet caput Cen-
Infra 21,24. chreis: habebat enim votum.
19 Pervenit autem Epheſum, & eos ibi reliquit: ipſe verò ingreſſus ſynagogam, diſſeruit cum Judæis.
20 Rogantibus autem ipſis ut diutiùs apud ipſos maneret, non annuit.
21 Sed valedixit eis, dicens, Oportet omnino me diem feſtum qui inſtat agere Hieroſolymis: ſed iterum
1 Cor.4.19. revertar ad vos, * Deo volente. Et provectus eſt E-
Jerem.4.15. pheſo.
22 Quumque deſcendiſſet Cæſaream, aſcendiſſetq; *Hieroſolymam*, ac ſalutaſſet Eccleſiam, deſcendit Antiochiam.
23 Et quum egiſſet *illic* aliquantulum temporis, abiit, peragrans ordine Galaticam regionem & Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos.
1 Cor.3.12. 24 Judæus autem quidam * Apollos nomine, Alexandrinus natione, vir eloquens, pervenit Epheſum, potens in Scripturis.
25 Hic erat initiatus via Domini: & fervens ſpiritu, loquebatur & docebat diligenter ea quæ ſunt Domini, ſciens tantùm Baptiſma Johannis.
26 Cœpitque liberè loqui in ſynagoga. Quem quum
Rom.16.3. audiſſent * Aquila & Priſcilla, aſſumpſerunt eum, & exquiſitiùs ei expoſuerunt viam Dei.
27 Quum autem vellet tranſire in Achaiam, fratres *eum* adhortati, ſcripſerunt diſcipulis ut exciperent eum: qui quum adveniſſet, multum contulit iis qui crediderant per gratiam.
28 Magna enim contentione Judæos magis ac magis redarguebat publicè, oſtendens per Scripturas Jeſum eſſe Chriſtum illum.

CAP. XIX.

1 Diſcipuli quidam Epheſi 3 Iohannis doctrina imbuti, 2 ignorantes Spiritus ſancti viſibiles illas gratias quibus Deus regnum Filii ſui ornaverat, 5 baptizantur in

in nomine Ieſu. 13 Exorciſtæ Iudæi 15 a diabolo caduntur. 18 Libri exuruntur magici. 24 Demetrius, 39 magnam in Paulum ſeditionem concitat.

FActum eſt autem interim dum Apollos eſſet Corinthi, ut Paulus peragratis ſuperioribus partibus veniret Epheſum: ubi quum diſcipulos inveniſſet,

2 Dixit eis, Num Spiritum ſanctum accepiſtis poſteaquam credidiſtis? At illi dixerunt ei, Imò ne *hoc* quidem audivimus, an ſit Spiritus ſanctus.

3 Tunc dixit eis, In quid ergo baptizati eſtis? At illi dixerunt, In Johannis baptiſma.

4 Dixit autem Paulus, * Johannes quidem baptizavit baptiſmo reſipiſcentiæ, dicens populo, ut in eum qui venturus erat poſt ipſum, crederent, hoc eſt, in Chriſtum Jeſum. Qui verò illud audierunt baptizati ſunt in nomen Domini Jeſu. *Mat.3.11. Mar.1.8. Luc.3.16. Ioh.1.26.*

5 Et cum impoſuiſſet eis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus in eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

6 Erant autem omnes iſti viri circiter duodecim.

7 *Ipſe* porrò ingreſſus Synagogam, liberè loquebatur, ad tres menſes diſſerens & ſuadens quæ ad regnum Dei *pertinent*.

8 Quum autem quidam indurarentur, & parere nollent, malè loquentes de via Dei apud multitudinem, abſcedens ab illis, ſeparavit diſcipulos, quotidiè diſſerens in Schola Tyranni cujuſdam.

9 Hoc autem factum eſt per biennium, *ita* ut omnes qui habitabant in Aſia, tum Judæi, tum Græci, audirent ſermonem Domini Jeſu.

10 Virtutes autem non vulgares edebat Deus per manus Pauli.

11 *Ita* ut etiam ad ægrotos deferrentur à corpore ejus ſudaria ſeu ſemicinctia, & diſcederent ab eis morbi, & ſpiritus mali ab eis exirent.

12 Aggreſſi ſunt verò quidam ex circulatoribus Judæis exorciſtis nominare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini Jeſu, dicentes: Adjuramus vos per Jeſum quem Paulus prædicat.

13 Erant autem quidam filii Scevæ Judæi principis Sacerdotum ſeptem, qui hoc faciebant.

14 Reſpondens verò ſpiritus malus, dixit, Jeſum novi, & Paulum ſcio: vos autem qui eſtis?

15 Et inſiliit in eos homo in quo erat ſpiritus malus, & ſuperatis illis, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent ex domo illa.

16 Id verò innotuit omnibus tum Judæis tum Græ-

cis qui habitabant Epheſi: & incidit timor in eos omnes: & magnificabatur nomen Domini Jeſu.

17 Et multi eorum qui crediderant, veniebant confitentes & indicantes facta ſua.

18 Multi verò ex iis qui curioſa iſta exercuerant, comportatos libros exuſſerunt in omnium conſpectu: quorum ſupputatis pretiis, repererunt denariorum quinquaginta millia.

19 Ita fortiter creſcebat ſermo Domini, & invaleſcebat.

20 His autem expletis, propoſuit Paulus per Spiritum peragrata Macedonia & Achaia, proficiſci in Hieruſalem, dicens, Poſtquam fuero illic, oportet me etiam Romam videre.

21 Miſſis autem in Macedoniam duobus ex iis qui ipſi miniſtrabant, *videlicet*, Timotheo & Eraſto, ipſe ſubſtitit ad tempus in Aſia.

22 Ortus eſt autem illo tempore tumultus non parvus ob viam *Domini*.

23 Nam quidam nomine Demetrius, ſignator argenti, qui faciebat templa Dianæ argentea, præbebat artificibus non parvum quæſtum.

24 Quibus congregatis, & iis qui in iſtiuſmodi rebus operam navabant, dixit, Viri, ſcitis ex hoc quæſtu noſtras eſſe copias.

25 Et ſpectatis & auditis Paulum hunc non ſolùm Epheſinam, ſed propè totiùs Aſiæ multam turbam perſuadendo avertiſſe, dicentem deos illos non eſſe qui manibus fiant.

26 Periculum eſt autem non ſolùm ne portio iſta nobis per ipſum confutata pereat, ſed etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo putetur, futurumq; ſit ut etiam deſtruatur majeſtas ejus, quam tota Aſia & orbis colit.

27 *His* autem auditis, pleni excandeſcentia, clamaverunt, dicentes, Magna Diana Epheſiorum.

28 Et impleta eſt civitas tota confuſione, & ſtruerunt concorditer in theatrum, correpto Gaio & Ariſtarcho Macedonibus, ſociis peregrinationis Pauli.

29 Paulo verò volente prodire ad populum, non ſiverunt eum *prodire* diſcipuli.

30 Sed & quidam ex Aſiarchis quum eſſent ei amici, *nuntiis* ad eum miſſis, rogarunt ne ſe daret in theatrum.

31 Alii igitur aliud clamabant: erat enim concio confuſa, & plerique neſciebant cujus rei cauſa conveniſſent.

32 Ex turba verò *quidam* produxerunt Alexandrum, propel-

propellentibus eum Judæis. Alexander igitur quum manu ſilentium feciſſet, volebat cauſam dicere apud populum.

33 Quem ut cognoverunt Judæum eſſe, vox extitit una omnium, quaſi ad horas duas clamantium, Magna Diana Epheſiorum.

34 Tum Scriba quum repreſſiſſet turbam, dixit, Viri Epheſii, quis enim eſt hominum qui neſciat Epheſiorum urbem æditúam eſſe magnæ deæ Dianæ, & à Jove delapſi ſimulachri?

35 Quum igitur iſtis non poſſit contradici, oportet vos ſedatos eſſe, nec quicquam præceps facere.

36 Adduxiſtis enim homines iſtos, neq; ſacrilegos, neq; contumelioſos in deam veſtram.

37 Quòd ſi Demetrius & qui cum eo ſunt artifices, negotium habent cum aliquo, agitur forum, & Proconſules ſunt: alii alios in jus vocent.

38 Si quid autem de rebus aliis requiritis, in legitima concione explicabitur.

39 Nam periculum eſt ne poſtulemur ſeditionis propter *diem* hodiernum, quum nulla ſubſit cauſa ob quam poſſimus reddere rationem concurſus iſtius. Et quum hæc dixiſſet, dimiſit concionem.

CAP. XX.

1 Paulus iter in Macedoniam inſtituit. 8 Troade in mediam noctem ſermonem protendens, 9 Eutychum per feneſtram delapſum, 10 reſuſcitat. 15 Miletum 17 vocatis Epheſinis Presbyteris, 23 quid ſe 28 & illos maneat exponit.

POſtquam autem ceſſavit tumultus, quum advocaſſet Paulus diſcipulos, & complexus eſſet, abiit profecturus in Macedoniam.

2 Quum autem illas partes peragraſſet, & hortatus illos fuiſſet multo ſermone, venit in Græciam.

3 Et ibi peractis menſibus tribus, quum ei in Syriam provehendo factæ fuiſſent à Judæis inſidiæ, cenſuit revertendum per Macedoniam.

4 Comitabantur autem eum uſq; in Aſiam Sopater Berœenſis: Theſſalonicenſes verò, Ariſtarchus & Secundus, & Gaius Derbæus, & Timotheus: Aſiani verò, Tychicus & Trophimus.

5 Qui cum præiviſſent, expectarunt nos Troade.

6 Nos verò enavigavimus Philippis poſt dies Azymorum, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, ubi egimus dies ſeptem.

7 Primo autem die hebdomadis, coactis diſcipulis ad

ad frangendum panē Paulus diſſerebat, abiturus poſtri-
diè : produxitq; ſermonem uſq; in mediam noctem.
8 Erant verò lucernæ multæ in cœnaculo ubi erant
congregati.
9 Sedens autem quidam adoleſcens nomine Euty-
chus in feneſtra, demerſus ſomno profundo, quum diu-
tiùs diſſereret Paulus, præ ſomno ruens, decidit ex ter-
tia contignatione deorſum : & ſublatus eſt mortuus.
10 Quum deſcendiſſet autem Paulus, proruit in e-
um : & complexus dixit, Ne tumultuamini: anima enim
ejus in ipſo eſt.
11 Quum igitur aſcendiſſet, fregiſſetq; panem, & ci-
bum ſumpſiſſet, diu colloquutus uſq; ad diluculum, ita
demum profectus eſt.
12 Adduxerunt autem puerum vivum, & recreati
ſunt non mediocriter.
13 Nos verò progreſſi ad navem, provecti ſumus Aſ-
ſon, illinc recepturi Paulum : ſic enim conſtituerat, pe-
dibus ipſe iter facturus.
14 Ut autem conjunxit *ſeſe* nobiſcum apud Aſſon, re-
cepto eo venimus Mitylenen.
15 Et quum illinc abnavigaſſemus, ſequenti die per-
venimus contra Chium : poſtridiè verò appulimus Sa-
mum : & quum diverſati eſſemus Trogylii, ſequenti die
venimus Miletum.
16 Decreverat enim Paulus prænavigare Ephe-
ſum, ne ipſi contingeret tempus terere in Aſia. Feſtina-
bat enim, ſi fieri poſſet, ut die Pentecoſtes eſſemus
Hieroſolymis.
17 Miſſis autem Mileto *nuntiis* Epheſum, accerſivit
Presbyteros Eccleſiæ.
18 Qui quum ad ipſum veniſſent, dixit eis, Vos ſcitis,
quomodo à primo die quo ingreſſus ſum Aſiam, vobiſ-
cum per omne tempus fuerim :
19 Serviens Domino cum omni modeſtia: & multis
lachrymis ac tentationibus, quæ mihi evenerunt in Ju-
dæorum inſidiis :
20 Ut nihil ſubterfugerim eorum quæ vobis condu-
cerent, quo minus *ea* vobis annuntiarem, & docerem vos
publicè & domatim :
21 Teſtificans Judæis ſimul & Græcis converſionem
ad Deum, & fidem in Dominum noſtrum Jeſum Chri-
ſtum.
22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu, proficiſcor in
Hieruſalem, ignorans quæ in ea mihi occurrent :
23 Niſi quòd Spiritus ſanctus per ſingulas urbes te-
ſtificatur, dicens, vincula & afflictiones me manere.
24 Sed nullius rei habeo rationem, neque vita
mea

mea mihi ipſi chara eſt, ut peragam curſum meum cum
gaudio, & miniſterium quod accepi à Domino Jeſu, ad
teſtificandum Evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc, ecce, ego ſcio non ampliùs viſuros fa-
ciem meam ullos ex vobis omnibus, per quos tranſivi
prædicans regnum Dei.

26 Ideò teſtor vobis hodierno die, me purum eſſe à
ſanguine omnium.

27 Non enim ſubterfugi quo minus annuntiarem vo-
bis omne Dei conſilium.

28 Attendite igitur voſipſos, & totum gregem, in
quo vos Spiritus ſanctus conſtituit Epiſcopos ad paſ-
cendam Eccleſiam Dei, quam ſuo illo proprio ſanguine
acquiſivit.

29 Ego enim hoc novi, poſt diſceſſum meum, lupos
graves, non parcentes gregi, ingreſſuros eſſe ad vos.

30 Et ex vobiſipſis exorituros qui loquantur perver-
ſa, ut diſcipulos poſt ſe abſtrahant.

31 Ideò vigilate, memores me per triennium nocte
& die non ceſſaſſe cum lachrymis monere unum-
quenque.

32 Et nunc quoque, fratres, commendo vos Deo &
ſermoni gratiæ ipſius: qui *quidem* poteſt ſuperſtruere,
& dare vobis quod hæreditatis jure poſſideatis cum ſan-
ctificatis omnibus.

33 Argentum vel aurum aut veſtem nullius concu-
pivi:

34 Imò ipſi noſtis, * uſibus meis & iis qui mecum 1 Cor. 4. 12.
ſunt, manus iſtas miniſtraſſe. 1 Theſ. 2. 9. 2 Theſ. 3. 8.

35 In omnibus oſtendi vobis oportere ſic labo-
rando ſuſcipere infirmos, & meminiſſe verborum Je-
ſu, ipſum *videlicet* dixiſſe, Beatum eſt dare, potiùs quàm
accipere.

36 Et quum hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis, oravit
cum illis omnibus.

37 Magnus autem fletus omnium ortus eſt: & ruen-
tes in collum Pauli deoſculabantur eum:

38 Cruciati maximè ob ſermonem quem dixerat, ip-
ſos non eſſe ampliùs faciem ejus conſpecturos: & de-
duxerunt eum ad navem.

CAP. XXI.

*2 Paulus Hieroſolymam tendens, 8 Cæſareæ Philippum
Evangeliſtam convenit. 10 Eius etiam vincula prædi-
cit Agabus. 17 Hieroſolymam quum adveniſſet,
26 Templum ingreſſus, 27 comprehenditur a Iudæis.
32 Per Lyſiam tribunum iiſdem eripitur.*

UT autem provecti ſumus, avulſi ab eis, recto curſu venimus Coum, ſequenti die Rhodum, & illinc Patara.

2 Et inventa navi quæ trajiciebat in Phœniciam, ea conſcenſa, provecti ſumus.

3 Quum autem cœpiſſet nobis apparere Cyprus, ea ad ſiniſtram relicta, navigavimus in Syriam, & devecti ſumus Tyrum: illic enim navis erat ſuum onus expoſitura.

4 Permanſimus autem ibidem dies ſeptem, inventis diſcipulis: qui Paulo dicebant per Spiritum, ne aſcenderet in Hieruſalem.

5 Sed peractis illis diebus abiimus, omnibus deducentibus nos cum uxoribus & liberis donec urbem exiviſſemus; & poſitis genibus in littore, precati ſuimus:

6 Et alii alios complexi, conſcendimus navim. illi autem reverſi ſunt ad ſuos.

7 Nos verò navigatione perfecta, pervenimus Tyro Ptolemaida: & ſalutatis fratribus, manſimus diem unum apud eos.

8 Poſtridiè verò egreſſi Paulus & nos qui cum eo eramus, venimus Cæſaream: & ingreſſi domum * Philippi Evangeliſtæ, (qui erat unus ex illis ſeptem) manſimus apud eum.

Supra 6.5.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes,

10 Et quum *illic* permanſiſſemus dies complures, deſcendit ex Judæa quidam Propheta nomine Agabus:

11 Qui quum veniſſet ad nos, ſumpſit zonam Pauli, & vinctis ſibi pedibus ac manibus dixit: Hæc dicit Spiritus ſanctus, Virum cujus eſt hæc zona, ita vincient in Hieruſalem Judæi, tradentque in manus Gentium.

12 Ut verò audivimus, rogabamus & nos & qui in eo loco erant, ne aſcenderet in Hieruſalem.

13 Tunc reſpondit Paulus, Quid facitis flentes & comminuentes cor meum? Nam ego non ſolùm vinciri, ſed & mori paratus ſum in Hieruſalem pro nomine Domini Jeſu.

14 Quum igitur non aſſentiretur, acquievimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.

15 Porrò poſt dies iſtos collectis ſarcinis aſcendimus in Hieruſalem.

16 Venerunt autem ſimul etiam *quidam* ex diſcipulis Cæſarea nobiſcum, adducentes ſecum apud quem hoſpitaremur, Mnaſonem quendam Cyprium, antiquum diſcipulum.

17 Quum igitur perveniſſemus Hieroſolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti

18 Sequenti autem die introiit Paulus nobiſcum ad Jacobum: & omnes presbyteri adfuerunt.

19 Quos complexus, expoſuit ſigillatim quæ Deus feciſſet inter gentes per ipſius miniſterium.

20 At illi *his* auditis, glorificaverunt Dominum: & dixerunt ei, Conſpicis frater, quot ſint millia Judæorum qui crediderunt: ſuntque omnes accenſi zelo Legis.

21 Audierunt autem de te ex aliorum ſermone, te defectionem à Moſe docere omnes qui inter Gentes ſunt Judæos, & dicere eos non debere circumcidere filios, neq; *ſecundum* ritus ambulare.

22 Quid eſt ergo? omninò oportet convenire multitudinem: audient enim te veniſſe.

23 Hoc igitur fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor voto obnoxii.

24 Hoc igitur fac quod tibi dicimus, & adde ad eorum ſumptus, ut * radant capita: & norint omnes nihil eſſe eorum quæ de te fama acceperunt, ſed te quoq; ita incedere ut Legem obſerves.

Supra 18.18. Num. 6.18.

25 De iis autem qui crediderunt ex Gentibus, nos ſcripſimus, & decrevimus ne quid hujuſmodi obſervent, niſi ut caveant ab iis quæ ſunt immolata ſimulacris, & à ſanguine, & rebus ſuffocatis, & ſcortatione.

26 Tum Paulus aſſumptis viris illis, ſequenti die cum eis ſanctificatus ingreſſus eſt in templum, denuntians expletionem dierum ſanctificationis, uſquedum oblata fuit pro unoquoq; eorum oblatio.

27 Quum autem ſepteni illi dies jam eſſent explendi, quidam Judæi ex Aſia eum conſpicati in templo, conturbarunt totam turbam, & injecerunt manus in eum:

28 Clamantes, Viri Iſraëlitæ, ſuccurrite: hic eſt homo ille qui adverſus populum, & Legem, & locum hunc omnes ubiq; docet: atque adeò Græcos introduxit in templum, & polluit ſanctum locum iſtum.

29 (Viderant enim antea Trophimum Epheſium in urbe cum eo, quem exiſtimabant fuiſſe à Paulo introductum in templum.)

30 Commota eſt igitur urbs tota, & factus eſt concurſus populi: & prehenſum Paulum trahebant è templo: ſtatimq; clauſæ ſunt fores.

31 Studentibus autem ipſis eum trucidare, pervenit fama ad Tribunum cohortis, totam Hieruſalem conturbatam eſſe.

32 Qui, eo ipſo *momento* acceptis militibus ac Centurionibus, decurrit ad illos. At illi cùm vidiſſent tribunum & milites, ceſſarunt verberare Paulum.

33 Tunc

33 Tunc appropinquans Tribunus prehendit eum,&
juſſit vinciri catenis duabus: & percontatus eſt quiſ-
nam eſſet,& quid feciſſet.

34 Alii autem aliud clamabant in turba: & quum
non poſſet certi *quicquam* cognoſcere propter tumul-
tum, juſſit duci in caſtra.

35 Quum igitur perveniſſet ad gradus,evenit ut por-
taretur à militibus propter violentiam turbæ.

36 Sequebatur enim multitudo populi clamans,Tol-
le eum.

37 Et quum jam introducendus eſſet in caſtra Pau-
lus, dixit tribuno, Licetne mihi aliquid tibi dicere?
Qui dixit, Græcè noſti?

38 Nonne tu es Ægyptius ille qui ante hos dies ad
ſeditionem concitaſti, & eduxiſti in deſertum quatuor
millia ſicariorum?

39 Dixit autem Paulus, Ego quidem ſum Judæus
Tarſenſis, non obſcuræ Cilicum urbis civis: cæterum
rogo te, permitte mihi ut alloquar populum.

40 Quum igitur ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gra-
dibus, manu ſilentium poſtulavit à plebe: & magno ſi-
lentio facto, loquutus eſt lingua Hebræa,dicens.

CAP. XXII.

1 *Paulum rationem fidei ſua reddentem.* 22 *Ali-
quandiu Iudæi audiunt.* 23 *Illis verò clamantibus,*
24 *virgis examinari iuſſus,* 27 *Romanum ſe civem
eſſe declarat.*

VIri fratres & patres, audite meam, qua nunc apud
vos utor, defenſionem.

2 (Quum audiſſent autem eum Hebræa lingua ipſos
alloqui, magis præbuerunt ſilentium, & dixit)

3 Ego quidem ſum Judæus, natus Tarſo, *urbe* Ciliciæ,
nutritus verò in hac ipſa urbe ad pedes Gamalielis, in-
ſtitutus ad exquiſitam formam patriæ Legis, zelo Dei
accenſus, ſicut & vos omnes eſtis hodie.

4 Qui hoc vitæ genus perſequutus ſum uſque ad
mortem, vinciens ac tradens in carceres,tum viros tum
mulieres.

5 Ut & Pontifex maximus mihi teſtis eſt,& totus ſe-
niorum ordo; à quibus etiam Epiſtolis ad fratres ac-
ceptis, Damaſcum proficiſcebar, adducturus etiam eos
qui illic eſſent, vinctos in Hieruſalem,ut punirentur.

6 Evenit autem mihi iter facienti, & appropinquanti
Damaſco circiter meridiem, ut repentè è cœlo circum-
fulſerit me lux multa.

7 Cecidique in ſolum, & audivi vocem dicentem
mihi;

mihi: Saul, Saul, quid me perſequeris?

8 Ego verò reſpondi, Quis es Domine? Dixitque mihi, Ego ſum Jeſus Nazarenus, quem tu perſequeris.

9 Porrò qui mecum erant, Lucem quidem conſpexerunt & expavefacti ſunt: vocem autem non audierant ejus qui loquebatur mecum.

10 Dixi verò, Quid faciam Domine? Dominus autem dixit mihi, Surge, ac proficiſcere Damaſcum: & illic tibi dicetur de omnibus quæ conſtituta ſunt tibi ut facias.

11 Quum verò non viderem præ gloria lucis illius, manu deductus ab iis qui mecum erant, veni Damaſcum.

12 Ananias autem quidam, vir pius ſecundùm legem, teſtimonio ornatus omnium *illic* habitantium Judæorum.

13 Veniens ad me, & adſtans dixit mihi, Saul frater, recipe viſum. Et ego eodem illo momento ſum eum intuitus.

14 Ipſe autem dixit, Deus patrum noſtrorum delegit te qui cognoſceres ipſius voluntatem, & videres Juſtum illum, & audires vocem ex ore ipſius:

15 Nam eris ei teſtis apud omnes homines *eorum* quæ vidiſti & audiſti.

16 Nunc igitur quid cunctaris? exurge, & baptizare, & ablue peccata tua invocato nomine Domini.

17 Evenit autem mihi reverſo in Hieruſalem, quum precarer in templo, ut raperer extra me:

18 Et viderem eum dicentem mihi, Feſtina & exi citò ex Hieruſalem: quoniam non accipient teſtimonium tuum de me.

19 Et ego dixi, Domine, ipſi ſciunt me pertraxiſſe in carcerem, & cæcidiſſe per ſingulas ſynagogas eos qui credebant in te.

20 Et quum funderetur ſanguis Stephani martyris tui, ego quoq; adſtabam, & aſſentiebar cædi illius, & cuſtodiebam pallia eorum qui interficiebant eum.

21 Tum is dixit mihi, Proficiſcere: nam ego te procul ad Gentes mittam.

22 Audiebant autem eum ad hunc uſq; ſermonem: tum verò ſuſtulerunt vocem ſuam dicentes, Tolle è terra *hominem* iſtiuſmodi: non enim convenit eum vivere.

23 Clamantibus autem eis, & projicientibus pallia, & pulverem jactantibus in aërem:

24 Juſſit tribunus eum duci in caſtra, dixitq; ut in eum flagellis inquireretur: ut reſciret quam ob cauſam ſic clamarent adverſus eum.

25 Quum

25 Quum autem adſtrinxiſſent eum loris, dixit ad-
ſtanti Centurioni Paulus, Num hominem Romanum &
indemnatum licet vobis flagellare?

26 *Hoc* verò quum audiſſet Centurio, adiit Tribu-
num, & annuntiavit ei dicens, Vide quid facturus ſis:
homo enim iſte Romanus eſt.

27 Accedens autem Tribunus dixit ei, Dic mihi, num
tu Romanus? At ille dixit, Etiam.

28 Et reſpondit Tribunus, Ego multa ſumma civita-
tem iſtam acquiſivi. Paulus autem ait, Ego verò etiam
natus ſum *civis*.

29 Statim igitur abſceſſerunt ab eo qui fuerant in
eum inquiſituri: ſed & Tribunus quoque timuit, cogni-
to eum Romanum eſſe, quoniam eum vinxerat.

30 Poſtridiè verò volens pro certo ſcire cujus *rei* ac-
cuſaretur à Judæis, ſolvit eum è vinculis, & juſſit prin-
cipes Sacerdotum venire, totumq; ipſorum conſeſſum:
ac deductum Paulum ſtatuit coram eis.

CAP. XXIII.

*1 Paulum cauſam dicentem 2 Ananias percuti jubet.
7 Diſſentio inter ipſius accuſatores oritur. 11 Con-
ſolatur Deus Paulum. 14 De Iudaeorum inſidiis
20 Tribunus certior factus, 24 Paulum Fœlici præ-
ſidi mittendum curat.*

INtentis autem in conſeſſum oculis Paulus ait, Viri
fratres, ego omni conſcientia bona ſervivi Deo ad
hunc uſque diem.

2 Ananias autem Pontifex maximus imperavit iis
qui ipſi adſtabant, ut os ejus cæderent.

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum eſt ut percutiat te
Deus, paries dealbate: & tu ſedes judicans me ſecun-
dùm Legem, & Legem tranſgrediens jubes me cædi?

4 Tum qui adſtabant dixerunt, Pontifici maximo
Dei convitiaris?

5 Dixit autem Paulus, Neſciebam, fratres, pontifi-
Exod. 22. 28. cem eſſe maximum, ſcriptum eſt enim, * Principi po-
puli tui non maledices:

6 Quum verò noſſet Paulus unam quidem partem
eſſe Sadducæorum, alteram verò Phariſæorum, clama-
Infra 24. 22. vit in conſeſſu, Viri fratres, * ego Phariſæus ſum, filius
Philip. 3. 5. Phariſæi: de ſpe & reſurrectione mortuorum ego in ju-
dicium vocor.

7 Quum autem hoc eſſet loquutus, orta eſt ſeditio
tio inter Phariſæos ac Sadducæos: & diviſa eſt multi-
tudo.

8 Nam Sadducæi quidem dicunt, non eſſe reſurrecti-
onem,

onem, neq; Angelum, neq; Spiritum: Phariſæi autem utrumq; confitentur.

9 Ortus eſt igitur clamor magnus: & quum ſurrexiſſent Scribæ ex partibus Phariſæorum, depugnabant, dicentes, Nihil mali invenimus in homine iſto: quòd ſi Spiritus loquutus eſt ei, ſeu Angelus, ne repugnemus Deo.

10 Et quum magna ſeditio eſſet, veritus Tribunus ne Paulus ab ipſis diſcerperetur, juſſit militum manum deſcendere, & eum rapere de medio eorum, ac ducere in caſtra.

11 Sequente verò nocte adſtans ei Dominus, dixit, Confide Paule, ut enim teſtificatus es de me in Hieruſalem, ſic te oportet etiam Romæ teſtificari.

12 Orto autem die, quidam ex Judæis facta coitione devoverunt ſeſe, dicentes, neq; eſuros ſe, neq; bibituros uſquequò trucidaſſent Paulum.

13 Erant autem plures quàm quadraginta *viri* qui hanc conjurationem fecerant,

14 Qui adierunt principes Sacerdotum & ſeniores, & dixerunt, Devotione devovimus noſipſos, nihil guſtaturos uſqnequò trucidaverimus Paulum.

15 Nunc ergo vos indicate Tribuno ex conſeſſus voluntate, ut eum cras ad vos deducat, veluti exquiſitiùs percogNituros de iis quæ ad eum *ſpectant*: nos verò, priuſquam appropinquet, parati ſumus ipſum interimere.

16 Quum autem filius ſororis Pauli audiſſet inſidias, venit: & ingreſſus in caſtra annuntiavit Paulo.

17 Paulus autem advocato quodam ex Centurionibus, ait, Adoleſcentem hunc adduc ad Tribunum: habet enim quod annuntiet ei.

18 Ille igitur acceptum eum duxit ad Tribunum, & dixit, Vinctus Paulus advocatum me rogavit, ut hunc adoleſcentem ducerem ad te, qui aliquid habet quod tibi loquatur.

19 Tribnnus verò prehenſa ejus manu, cùm receſſiſſet ſeorſùm, percontatus eſt; Quid eſt quod habes mihi annuntiandum?

20 *Ille* autem dixit, Judæi conſtituerunt te rogare ut cras Paulum deducas in conſeſſum, quaſi aliquid exquiſitiùs percontaturi ſint de eo.

21 Tu verò ne ipſis aſſentitor; inſidiantur enim ei ex iſtis viri plures quadraginta, qui ſeipſos devoverunt, neque eſuros neque bibituros uſquequò interemerint eum, & nunc parati ſunt, expectantes quid à te renuntietur.

22 Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem, quum ei

præcepiſſet *ut* nulli effutiret quòd hæc ipſi indicaſſet.

23 Et advocatis duobus quibuſdam ex Centurionibus, juſſit ut pararent milites ducentos qui proficiſcerentur Cæſaream uſque, & equites ſeptuaginta, & ſtipatores ducentos, à tertia hora noctis:

24 Et ut jumenta præberent, ut impoſitum Paulum ſalvum perducerent ad Felicem præſidem.

25 Scripta Epiſtola quæ hanc ſummam contineret.

26 Claudius Lyſias præſtantiſſimo præſidi Felici ſalutem.

27 Virum hunc comprehenſum à Judæis, quum jam eſſet ab eis interimendus, ſuperveniens cum militum manu erui, quum cognoviſſem Romanum eſſe.

28 Et volens ſcire cauſam cur eum criminarentur, deduxi eum in ipſorum conſeſſum.

29 Quem comperi accuſari de quæſtionibus Legis ipſorum, nullius criminis reum, quod ſit dignum morte aut vinculis.

30 Quum autem mihi indicatum eſſet inſidias huic viro factum iri à Judæis, eo ipſo momento miſi *eum* ad te; & denuntiavi quoq; accuſatoribus ut quæ habent adverſus eum, dicant apud te, Vale.

31 Milites igitur ſicut ipſis præceptum erat, acceptum Paulum duxerunt nocte Antipatrida.

32 Poſtero autem die relictis equitibus qui cum eo irent, reverſi ſunt in caſtra.

33 Qui quum veniſſent Ceſaream, & reddidiſſent Epiſtolam præſidi, ſtiterunt coram eo etiam Paulum.

34 Quum legiſſet autem *literas* Præſes, & interrogaſſet ex qua provincia eſſet, ac cognoviſſet eſſe ex Cilicia:

35 Audiam te, inquit, quum accuſatores quoq; tui adfuerint: Juſſitque in prætorio Herodis ipſum cuſtodiri.

CAP. XXIIII.

1 Tertullo accuſante, 10 Paulus pro ſe cauſam dicit.
25 Præſidi & eius uxori Chriſtum annuntiat.
27 Speratam pecuniam cum fruſtra Felix expectaſſet
28 provincia decedens, vinctum Paulum relinquit.

QUinque autem pôſt diebus deſcendit Pontifex maximus Ananias cum ſenioribus, & Tertullo quodam oratore: qui comparuerunt coram Præſide contra Paulum.

2 Citato igitur eo, cœpit accuſare Tertullus, dicens:

3 Multa

3 Multa per te pace potientes, rebuſque rectè ac fœliciter in hac gente prudentia tua geſtis, & prorſus & ubique *id* agnoſcimus, præſtantiſſime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne verò te diutiùs interpellem, rogo te ut audias nos paucis pro tua æquitate.

5 Comperimus enim virum hunc *eſſe* peſtilentem, & qui movit ſeditionem omnibus Judæis per univerſum orbem, & principem ſectæ Nazareorum;

6 Qui templum quoq; tentavit profanare: quem etiam prehenſum voluimus ſecundùm Legem noſtram judicare.

7 Sed interveniens tribunus Lyſias, cum magna vi abduxit eum è manibus noſtris.

8 Juſſis ipſius accuſatoribus ad te venire: ex quo poteris ipſe inquiſitione habita, de omnibus iſtis cognoſcere de quibus nos eum accuſamus.

9 Conſenſerunt autem etiam Judæi, dicentes hæc ita ſe habere.

10 Reſpondit autem Paulus, quum innuiſſet ei Præſes ut loqueretur, Quia te à multis annis iſti genti præfuiſſe ſcio, meliore animo quæ pro me faciunt excipiendo dicam.

11 Quum tu poſſis noſſe non plures *exactos* eſſe dies quàm duodecim, ex quo aſcendi adoraturus in Hieruſalem.

12 Neq; verò me in templo invenerunt cum aliquo diſſerentem, aut coitionem turbæ facientem, neq; in ſynagogis neq; in urbe.

13 Neque probare poſſunt ea de quibus nunc me accuſant.

14 Hoc verò tibi confiteor, me ſecundùm viam illam quam ſectam dicunt, ita ſervire patrio Deo, ut qui credam omnibus quæ in Lege & in Prophetis ſcripta ſunt:

15 Et ſpem habeam in Deum, fore, quam etiam ii ipſi expectant, reſurrectionem mortuorum, tum juſtorum, tum injuſtorum.

16 In hoc igitur ipſe *me* exerceo, ut conſcientiam habeam ſine offendiculo apud Deum & apud homines ſemper.

17 Pluribus autem annis interjectis, veni eleemoſynas exhibiturus genti meæ, & oblationes;

18 Inter quæ invenerunt me ſanctificatum in templo, non *tamen* cum turba, neq; cum tumultu, quidam ex Aſia Judæi:

19 Quos oportuit apud te adeſſe, & accuſare ſi quid haberent adverſùm me.

20 Aut

20 Aut hi ipſi dicant ſi quod invenerint in me injuſtè factum, quum ego ſtarem in conſeſſu.

21 Niſi de hac una voce qua clamavi quum inter eos ſtarem: De reſurrectione mortuorum ego in judicium vocor hodie a vobis.

22 Auditis autem his Felix diſtulit eos: Poſtquam exquiſitiùs pernovero quæ ad viam iſtam pertinent, inquiens, quum Tribunus Lyſias deſcenderit, pernoſcam veſtrum negotium.

23 Edicens etiam Centurioni *ut* ſervaretur Paulus ac laxaretur, & ne quem prohiberet ex ipſius familiaribus ei miniſtrare, aut eum adire.

24 Aliquot autem poſt diebus quum adeſſet Felix cum Druſilla uxore ſua, quæ erat Judæa, accerſivit Paulum, & audivit eum de fide quæ eſt in Chriſtum.

25 Diſſerente autem ipſo de juſtitia, & continentia, & judicio futuro; expavefactus Felix reſpondit, Ad præſens abi; oportunitatem autem nactus accerſam te.

26 Simul & illud ſperans, fore ut pecunia ipſi daretur à Paulo, ut eum *vinculis* exolveret: quamobrem etiam frequentiùs eum accerſens, colloquebatur cum eo:

27 Biennio autem expleto accepit ſucceſſorem Felix Porcium Feſtum, & volens gratiam inire à Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAP. XXV.

1 Feſtus ſuccedens, 6 iubet Paulum adduci. 11 Paulus Cæſarem appellat. 14 Feſtus Agrippæ regi negotium Pauli exponit. 23 Eundemque illi ſiſtit, 27 ut cauſam cognoſcat.

FEſtus ergo ingreſſus provinciam, triduò poſt aſcendit Hieroſolymam, ab *urbe* Cæſarea.

2 Comparuerunt autem coram eo Pontifex maximus & primarii ex Judæis contra Paulum, & eum precati ſunt:

3 Petentes gratiam adverſus eum, ut accerſeret eum in Hieruſalem: factis inſidiis ut *eum* in via interimerent.

4 Feſtus autem reſpondit, ſervari Paulum Cæſareæ, ſe verò citò *illic* profecturum.

5 Qui ergo inter vos, inquit, poſſunt, unà deſcendant: & ſi quid eſt in hoc viro improbum, accuſent eum.

6 Et actis inter eos diebus non pluribus quàm decem, quum deſcendiſſet Cæſaream, poſtero die ſedit

ſedit pro tribunali, juſsitque Paulum adduci.

7 Qui quum veniſſet: circumſteterunt *eum* qui Hie-roſolymis deſcenderant Judæi, multas & graves criminationes adferentes adverſus Paulum, quas non poterant demonſtrare.

8 Quum ipſe exciperet, *ſe* neque in Legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæſarem quicquam peccaſſe:

9 Sed Feſtus volens gratiam inire à Judæis, reſpondens Paulo dixit, Vis Hieroſolymam aſcendere: & illic de his judicari apud me?

10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæſaris ſto, ubi me oportet judicari: Judæis nulla in re injuriam feci, ſicut & tu pulchrè noſti.

11 Nam ſi quam injuriam ac dignum morte aliqvid feci, non recuſo mori: ſin verò nihil eſt *eorum* quorum iſti me accuſant, nemo poteſt me illis donare. Cæſarem appello.

12 Tum Feſtus cum concilio colloquutus reſpondit, Cæſarem appellaſti? ad Cæſarem proficiſcêris.

13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex & Bernice venerunt Cæſaream ſalutaturi Feſtum.

14 Et quum dies complures illic egiſſent, Feſtus regi expoſuit quæ ad Paulum *ſpectabant*, dicens, Vir quidam eſt relictus à Felice vinctus:

15 De quo quum veniſſem Hieroſolymam, indicarunt mihi principes Sacerdotum & ſeniores Judæorum, petentes damnationem adverſus eum.

16 Quibus reſpondi, non eſſe Romanis morem quempiam perdendum dare, priuſquam is qui accuſatur in conſpectu habeat accuſatores, & locum defenſionis accipiat ſuper criminatione.

17 Quum ergo huc conveniſſent, abſque ulla dilatione, conſequenti die ſedens pro tribunali, juſsi adduci hominem.

18 Cujus accuſatores quum adſtarent, nullum crimen objiciebant eorum quæ ego ſuſpicatus eram:

19 Sed quæſtiones quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant adverſus eum, & de quodam Jeſu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20 Dubitans autem ego in ejuſmodi queſtione, dixi, num vellet proficiſci in Hieruſalem, & illic judicari ſuper iſtis.

21 Quum verò Paulus appellaſſet ut ſervaretur Auguſti cognitioni, juſsi eum ſervari quouſque mitterem eum ad Cæſarem.

22 Agrippa verò dixit Feſto, Velim & ipſe hominem audire. At ille, Cras, inquit, eum audies.

23 Poſtero

23 Poſtero igitur die quum veniſſet Agrippa & Bernice, cum multa oſtentatione, & introiſſent in auditorium cum Tribunis, & eminentibus ejus urbis civibus, jubente Feſto adductus eſt Paulus.

24 Tum Feſtus, Agrippa rex, inquit, & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcum, conſpicitis iſtum de quo omnis multitudo Judæorum compellavit me & Hieroſolymis & hîc, vociferantes non oportere ipſum vivere ampliùs.

25 Ego verò quum comperiſſem nihil dignum morte eum feciſſe, & is ipſe appellaſſet Auguſtum, decrevi eum mittere.

26 De quo quid certi ſcribam Domino, non habeo: quapropter adduxi eum ad vos, & maximè ad te rex Agrippa, ut inquiſitione habita, habeam quod ſcribam.

27 Nam præter rationem mihi videtur, mittere vinctum, & crimina in eum *collata* non ſignificare.

CAPUT XXVI.

2 Paulus, coram Agrippa. 4 Vitam actam à iuventute, 16 vocationemque ſuam. 22 tanta authoritate exponit, 28 Ut etiam regis animum nonnihil flecteret. 30 Sed re infecta diſcedunt proceres.

AGrippa verò Paulo dixit, Permittitur tibi pro te ipſo dicere. Tum Paulus extenta manu, hac defenſione uſus eſt.

2 Super omnibus de quibus poſtulor à Judæis, rex Agrippa, beatum me duco quòd ſim hodie cauſam apud te dicturus:

3 Maximè quòd te gnarum eſſe ſciam omnium quæ apud Judæos ſunt & conſuetudinum & quæſtionum; ideo rogo te ut patienter me audias.

4 Itaque vitam meam actam à juventute, quæque à principio fuit in gente mea Hieroſolymis, ſciunt omnes Judæi:

5 Ut qui antea noverint, me jam inde à majoribus (ſi velint teſtari) ſecundùm exquiſitiſſimam illam ſectam noſtræ religionis vixiſſe Phariſæum.

6 Nunc verò ob ſpem promiſſionis factæ patribus noſtris à Deo, ſto in judicium vocatus:

7 Ad quam *promiſſionem* duodecim tribus noſtræ, *Deo* nocte & die perpetuò ſervientes, ſperant ſe perventuras; de qua ſpe poſtulor, rex Agrippa, à Judæis.

8 Quid? incredibile judicatur apud vos, quòd Deus mortuos excitet?

9 Equidem ſtatueram apud me adverſus nomen Jeſu

Nazareni

Nazareni multa oportere *me* contraria facere.

10 * Quod etiam feci Hieroſolymis : & multos ſan- Supr.8.3
ctorum ego carceribus incluſi, à principibus ſacerdo-
tum poteſtate acceptâ ; & quum *ab eis* interimerentur,
tuli ſuffragium.

11 Ac per omnes ſynagogas ſæpè ipſos puniens, co-
egi ad blaſphemandum : & ſupra modum furens adver-
ſus eos, perſequutus ſum in exteras uſq; civitates.

12 Inter quæ etiam * proficiſcens Damaſcum cum Supr.9.3
poteſtate & mandato principum Sacerdotum :

13 Die medio, Rex, in via vidi cœlitùs lucem, quæ
ſplendorem Solis ſuperabat, circumfulſiſſe me & eos
qui mecum iter faciebant.

14 Quum autem omnes nos decidiſſemus in terram,
audivi vocem alloquentem me ac dicentem Hebraica
lingua, Saul, Saul, quid me perſequeris ? durum *eſt* tibi
contra ſtimulos calcitrare.

15 Ego autem dixi, Quis es Domine ? At ille dixit,
Ego ſum Jeſus quem tu perſequeris.

16 Sed exurge, & ſta in pedes tuos; idcirco enim ap-
parui tibi ut deſignarem te miniſtrum ac teſtem tum
eorum quæ vidiſti, tum eorum *in* quibus apparebo tibi:

17 Eruens te ex hoc populo, & Gentibus, ad quos
nunc te mitto.

18 Ut aperias oculos eorum, & convertas *eos* à tene-
bris ad lucem, & à poteſtate Satanæ ad Deum, ut remiſ-
ſionem peccatorum, & ſortem inter ſanctificatos acci-
piant per fidem quæ eſt in me.

19 Unde rex Agrippa, non fui rebellis cœleſti vi-
ſioni :

20 * Sed iis qui ſunt Damaſci primùm, & Hieroſo- Sup.9.20
lymis, & per omnem regionem Judeæ, deinde & Gen- & 37.
tibus annuntiavi ut reſipiſcerent & converterent ſe ad
Deum, opera facientes digna iis qui reſipuiſſent.

21 Horum cauſa Judæi * me in templo comprehen- Supr.21.30
ſum tentarunt manibus ſuis interficere.

22 Sed auxilium à Deo nactus perſtiti in hunc uſque
diem, teſtificans *iſta* tum parvis tum magnis, nec quic-
quam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moſes futura
prædixerunt :

23 *Nempe* Chriſtum eſſe paſſurum, ac primum ex
reſurrectione mortuorum, lucem annuntiaturum huic
populo & Gentibus.

24 Hæc autem ipſo pro ſe excipiente, Feſtus magna
voce ait, Inſanis Paule : multæ literæ te ad inſaniam
propellunt :

25 Tunc ille, Non inſanio, inquit, præſtantiſſime Fe-
ſte, ſed vera ac ſobria verba eloquor.

26 Scit enim iſta Rex, apud quem etiam liberè lo-
quor: nam latere eum quicquam horum non arbitror:
neque enim in angulo geſtum eſt.
27 Credis Rex Agrippa Prophetis? ſcio te credere.
28 Agrippa autem dixit Paulo, Propemodum per-
ſuades mihi ut fiam Chriſtianus.
29 Tum Paulus dixit, Optarim à Deo ut & prope-
modum & admodum, non tu modò, ſed omnes etiam
qui me audiunt hodie, facti eſſetis tales qualis ego ſum,
exceptis iſtis vinculis.
30 Quum autem hæc dixiſſet, ſurrexit Rex ac Præ-
ſes & Bernice, & qui conſederant cum eis:
31 Et quum ſeceſſiſſent, loquebantur alii ad alios,
dicentes, Nihil morte aut vinculis dignum facit homo
iſte.
32 Agrippa verò Feſto dixit: Abſolvi poterat homo
iſte, niſi appellaſſet Cæſarem.

CAP. XXVII.

1 Paulo 7. 9. periculoſam navigationem præmonenti 11 non creditur. 14 Diu ventis undiſque iactati 31. 41. naufragium faciunt: 34 omnes tamen ſalvi 44 in terram evadunt.

UT autem decretum fuit de noſtra navigatione in
Italiam, tradiderunt tum Paulum, tum quoſ-
dam alios vinctos Centurioni nomine Julio, cohortis
Auguſtæ.
2 Conſcenſo igitur navigio Adramytteno, naviga-
turi ſecundùm Aſiæ regiones, provecti ſumus, & nobiſ-
cum erat Ariſtarchus Macedo Theſſalonicenſis.
3 Altera autem die devecti ſumus Sidonem: & Ju-
lius humaniter tractato Paulo, permiſit ut ad amicos
profectus, ab illis curaretur.
4 Illinc verò provecti ſublegimus Cyprum, quòd
venti eſſent adverſi.
5 Et Pelagus quod eſt ſecundùm Ciliciam & Pam-
phyliam emenſi: devenimus Myra *urbem* Lyciæ:
6 Et iſtic nactus Centurio navem Alexandrinam
navigantem in Italiam, impoſuit nos in eam.
7 Quumque multis diebus tardè navigaremus,
vixque perveniſſemus ſecundùm Chium, non permit-
tente nobis vento, ſublegimus Cretam ſecundùm Sal-
monem.
8 Et illam vix prætorlegentes, pervenimus in locum
quendam quem vocant Pulchros portus, cui propinqua
erat civitas Laſæa.
9 Multo autem tempore peracto, & quum jam eſſet
per-

periculoſa navigatio, quòd jam etiam jejunium præte-
riiſſet, admonebat *eos* Paulus:
10 Dicens eis, Viri, video cum injuria multoq; dam-
no non ſolùm oneris & navis, ſed etiam capitum noſtro-
rum futuram navigationem.
11 Centurio autem gubernatori & nauclero potiùs
aſſentiebat quàm iis quæ à Paulo dicebantur.
12 Et quum appoſitus portus non eſſet ad hybernan-
dum, plerique ceperunt conſilium ſolvendi etiam il-
linc, *experturi* ſi quo modo poſſent Phœnica pervenire:
& illic hybernare: qui portus eſt Cretæ, ſpectans ad A-
fricum & Chorum.
13 Quum autem aſpiraſſet Notus, viſi ſibi propoſi-
ti compotes, quum ſolviſſent, propiùs præterlegebant
Cretam.
14 Verùm haud multò poſt impegit in eam ventus
turbulentus qui vocatur Euroclydon.
15 Quumq; abreptum eſſet navigium, nec poſſet ob-
niti vento, dato *navigio flatibus* ferebamur.
16 Et quum infra parvam quandam inſulam quæ
Clauda vocatur, curſu delati eſſemus, vix potuimus
ſcapha compotes fieri.
17 Qua ſubducta, adjumentis utebantur, ſuccincta
navi: timenteſq; ne in Syrtin inciderent, demiſſis velis,
ita ferebantur.
18 Quum autem vehementi tempeſtate jactaremur,
ſequente *die* jacturam fecerunt:
19 Ac tertio die ipſi noſtris manibus armamenta na-
vis abjecimus.
20 Quum autem neq; ſol neq; ſidera apparuiſſent ad
complures dies, & tempeſtas non parva incumberet,
jam ablata erat ſpes omnis ſalutis noſtræ.
21 Et quum multa jam fuiſſet inedia, tunc ſtans
Paulus in medio eorum dixit, Oportebat quidem ô viri,
mihi obediendo non provehi à Creta, & vitare injuriam
hanc & damnum.
22 Sed nunc admoneo, ut bono animo ſitis: ja-
ctura enim nulla erit cujuſquam ex vobis, ſed tantùm
navis.
23 Adſtitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus
ſum ego, quem etiam colo:
24 Dicens, Ne metue Paule, oportet te Cæſari
ſiſti: ecce, condonavit tibi Deus omnes qui tecum
navigant.
25 Propterea bono animo eſtote viri: credo enim
Deo, ita fore quemadmodum loquutus eſt mihi.
26 In inſulam autem quandam incidere nos oportet.
27 Cæterùm quum quartadecima nox adveniſſet,

& ferremur in Adria, nautæ circa medium noctis ſuſpi-
cati ſunt appropinquare ſibi aliquam regionem.
28 Et dimiſſa bolide invenerunt paſſus viginti: &
paululum inde progreſſi rurſum dimiſſa bolide invene-
runt paſſus quindecim:
29 Timenteſque ne quo modo in aſpera loca in-
ciderent, jactis è puppi anchoris quatuor, optabant di-
em oriri.
30 Nautis verò ſtudentibus fugere è navi, demiſſa
ſcapha in mare, ſub obtentu velut è prora anchoras ex-
tenſuri.
31 Dixit Paulus Centurioni & militibus, Niſi iſti in
navi manſerint, vos ſervari non poteſtis.
32 Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ, & ſiverunt
eam excidere.
33 Interim autem dum oriretur dies, hortabatur
Paulus omnes ut caperent cibum: dicens, Dies hic eſt
decimuſquartus ex quo expectantes jejuni permanetis,
nihil cibi ſumentes:
34 Ideo vos hortor ut ſumatis cibum: hoc enim ad
ſalutem veſtram ſpectat: nullius enim veſtrûm capillus
ex capite cadet.
35 Et quum hæc dixiſſet, accepto pane gratias e-
git Deo in conſpectu omnium, & quum fregiſſet, cœpit
edere.
36 Omnes verò quum jam bono animo facti eſſent,
ſumpſerunt & ipſi cibum.
37 Eramus autem univerſa capita in navigio, ducen-
ta ſeptuaginta ſex.
38 Cæterùm ſatiati cibo allevabant navim, projici-
entes frumentum in mare.
39 Quum autem dies ortus eſſet, terram non agno-
ſcebant: ſinum verò quendam animadverterunt ha-
bentem littus, in quem conſilium ceperant, ſi poſſent,
expellere navim.
40 *Igitur* anchoris ſublatis permiſerunt *eam* mari, ſi-
mul laxatis vinculis gubernaculorum, & ſublato arte-
mone ad venti flatum, tendebant ad littus.
41 Sed quum incidiſſent in locum bimarem, impe-
gerunt navem, ac prora quidem infixa manebat im-
mobilis, puppis verò ſolvebatur præ undarum vio-
lentia.
42 Militum autem conſilium erat, ut vinctos trucida-
rent, nequis quum enataſſet, effugeret.
43 At Centurio volens ſervare Paulum, prohibuit e-
os ab hoc conſilio: juſſitq; ut qui poſſent natare, abji-
cerent *ſe* primos, & in terram evaderent.
44 Reliqui verò partim in tabulis, partim quibuſ-
dam

dam navis *fragmentis*; & ita factum eſt ut omnes ſalvi e-
vaderent in terram.

CAPUT XXVIII.

2 Barbarorum humanitas erga naufragos. 3 Paulus viperam manu tollit 6 illæſus. 8 Publium 9 & alios ſanat 11 Melita ſolventes 16 Romam perveniunt. 17 Paulus Iudæis 20 cauſam ſuam exponit. 23 Evangelium docet 30 Biennio.

ET quum ſalvi evaſiſſent, tunc agnoverunt inſulam vocari Melitam.

2 Barbari verò præſtabant nobis non vulgarem humanitatem: accenſa enim pyra acceperunt nos omnes, propter imbrem urgentem, & propter frigus.

3 Quum igitur converriſſet Paulus nonnihil ſarmentorum, & impoſuiſſet in pyram, vipera ob calorem prorepens arripuit ejus manum:

4 Ut verò barbari viderunt pendentem beſtiam è manu ejus, alii aliis dicebant, Omnino homicida eſt homo iſte, quem ſervatum è mari ultio non ſinit vivere.

5 At ille excuſſa beſtia in ignem, nihil mali paſſus eſt.

6 Illi verò expectabant dum intumeſceret, aut concideret repentè mortuus: ſed quum multum *tempus* expectaſſent, & viderent nihil incommodi illi contingere, mutati dicebant eum eſſe *Deum*.

7 Cæterùm circa locum illum erant prædia *cuidam* primario inſulæ, nomine Publio, qui nos exceptos, triduo peramicè hoſpites habuit.

8 Factum eſt autem ut Pater Publii febribus ac dyſenteria detentus, decumberet: ad quem Paulus ingreſſus, cum precatus eſſet, impoſitis ei manibus, ſanavit eum.

9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui morbis tenebantur in inſula, accedebant & ſanabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honorarunt & quum proveheremur, impoſuerunt quæ uſui *nobis* erant.

11 Tribus itaq; poſt menſibus provecti ſumus in navi Alexandrina, quæ in inſula hyemaverat, cui erat inſigne Caſtor & Pollux.

12 Et devecti Syracuſas, *illic* manſimus triduum.

13 Unde circumlegentes devenimus Rhegium: & altero poſt die quum ſuperveniſſet Auſter, ſecundo die venimus Puteolos.

14 Ubi repertis fratribus, rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem: & ita contendimus Romam.

15 Unde quum audiſſent fratres de rebus noſtris pro-

prodierunt nobis in occurſum uſq; ad Appii forum &
Tres tabernas : quos quum vidiſſet Paulus, gratiis actis
Deo, ſumpſit fiduciam.
16 Quum verò veniſſemus Romam, Centurio tradi-
dit vinctos præfecto exercituum, ſed permiſſum eſt
Paulo ut habitaret ſeorſim cum milite qui ipſum cuſto-
diret.
17 Factum eſt autem ut tertio pòſt die convocaret
Paulus Judæorum primos : qui ubi conveniſſent, dixit
eis, Ego, viri fratres, quum nihil fecerim adverſus po-
pulum aut ritus patrios, vinctus traditus ſum Hieroſo-
lymis in manus Romanorum :
18 Qui quæſtione de me habita, volebant me ab-
ſolvere, quòd nullum ſit in me crimen capitale :
19 Sed contradicentibus Judæis coactus ſum appel-
lare Cæſarem : non *tamen* quaſi habeam de quo gen-
tem meam accuſem.
20 Ob hanc igitur cauſam vos advocavi, quos vide-
rem & alloquerer : nam propter ſpem Iſraëlis circun-
datus ſum hac catena.
21 Illi verò dixerunt ei, Nos neq; literas accepimus
de te ex Judæa : neq; adveniens quiſquam fratrum an-
nuntiavit aut loquutus eſt aliquid de te mali.
22 Velimus autem ex te audire quæ ſentias : nam de
ſecta iſta notum eſt nobis ubiq; *ei* contradici.
23 Quum igitur conſtituiſſent ei diem, venerunt ad
eum in hoſpitium complures, quibus cum teſtificatio-
ne exponebat regnum Dei, ſuadens eis quæ de Jeſu
Chriſto ſunt, ex Lege Moſis & Prophetis, à mane uſq;
ad veſperam.
24 Et alii quidem aſſentiebantur iis quæ dicebantur;
quidam verò non credebant.
25 Quum autem inter ſe diſcordes eſſent, diſceſſe-
runt; poſtquam Paulus hoc verbum dixiſſet, Rectè ſanè
Spiritus ſanctus loquutus eſt per Eſaiam Prophetam
Patribus noſtris,
Eſa. 6.9. 26 Dicens, * Vade ad populum iſtum, & dic, Audi-
Mat. 13.14. tu audietis, & non intelligetis : & videntes videbitis, &
Mar. 4.12. non cernetis.
Luc. 8.10. 27 Pinguefactum enim eſt cor populi hujus, & auri-
Joh. 12.40. bus graviter audierunt, & oculis ſuis conniverunt : ne
Rom. 11.8. cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant,
& convertantur, & ſanem eos.
28 Notum ergo ſit vobis, miſſam eſſe Gentibus hanc
Dei ſalutem, & ipſos audituros.
29 Quum ergo hæc dixiſſet, exierunt Judæi, multam
habentes inter ſe diſceptationem.
30 Manſit autem Paulus biennium totum in proprio

con-

conducto: & excipiebat omnes qui ad ipſum ingredie-
bantur:

31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ ſunt
de Domino Jeſu Chriſto, cum omni libertate, ne-
mine prohibente.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAP. I.

*1 Ab Apoſtolatus ſui approbatione exorſus, 15 Evan-
lii commendationem ſubnectit: 16 per quod Deus
virtutem ſuam exerit ſervandis. 17 Fide hominibus,
21 impiæ ingratitudinis reis: 26 in quos ira Dei
meritò colligitur. 27 Quod laxatis habenis in omne
ſcelus paſſim ferantur.*

PAulus ſervus Jeſu Chriſti, ex *Dei* vocatio-
ne Apoſtolus, * ſeparatus ad *prædicandum* Act.13.2.
Evangelium Dei:

2 (Quod ante promiſerat per Prophe-
tas ſuos in Scripturis ſanctis.)

3 De Filio ſuo, (facto ex ſemine Davidis, ſecundùm
carnem:

4 Declarato Filio Dei potenter ſecundùm Spiritum
ſanctificationis, per reſurrectionem à mortuis) *nempe*,
Jeſu Chriſto Domino noſtro.

5 (Per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum ad o-
bedientiã fidei, inter omnes Gentes, pro ipſius nomine:

6 Inter quas etiam eſtis vos, vocati à Jeſu Chriſto.)

7 Omnibus qui Romæ eſtis, dilectis Dei, vocatis ſan-
ctis: Gratia *ſit* vobis, & pax à Deo Patre noſtro, & Do-
mino Jeſu Chriſto.

8 In primis quidem gratias ago Deo meo per Jeſum
Chriſtum, ſuper omnibus vobis, quòd fides veſtra an-
nuntiatur in toto mundo:

9 Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſervio ſpiritu meo
in Evangelio Filii ipſius, quòd indeſinenter memine-
rim veſtri.

10 Semper in precibus meis rogans, ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter mihi detur ex voluntate Dei, ut veniam ad vos.

11 Expeto enim videre vos, ut aliquod impertiar vobis donum ſpirituale, ut vos ſtabiliamini:

12 Hoc eſt, ad communem conſolationem percipiendam apud vos, per mutuam fidem veſtram ſimul & meam.

13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me ſæpè propoſuiſſe venire ad vos (ſed prohibitum fuiſſe uſque adhuc) ut fructum aliquem haberem inter vos quoque, ſicut & inter reliquas Gentes:

14 Et Græcis & Barbaris, tum ſapientibus tum inſipientibus debitor ſum.

15 Itaq; quicquid in me ſitum eſt, promptum eſt ad vos quoq; qui Romæ eſtis evangelizare.

16 Non enim me pudet Evangelii Chriſti, potentia ſiquidem eſt Dei ad ſalutem cuivis credenti, Judæo inprimis, tum etiam Græco:

17 Juſtitia enim Dei per illud retegitur ex fide in fidem: * ſicut ſcriptum eſt, Juſtus autem ex fide vivet:

Abac.2.4. Gal.3.11. Heb.10.38.

18 Palàm enim eſt ira Dei è cœlo adverſus omnem impietatem & injuſtitiam hominum, ut qui veritatem injuſtè detineant:

19 Quoniam id quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in ipſis: Deus enim eis manifeſtum fecit.

20 Ipſius enim inviſibilia, dum ex rebus conditis intelliguntur, ex creatione mundi perſpiciuntur, æterna *videlicet* ejus tum potentia tum divinitas; ad hoc ut ſint ipſi inexcuſabiles.

21 Propterea quòd quum Deum cognoverint, *tamen* ut Deum non glorificaverunt, neq; gratias ei egerunt: ſed vani facti ſunt in ratiocinationibus ſuis, & obtenebratum eſt deſipiens cor eorum.

22 Quum ſe profiterentur eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.

23 Mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium.

24 Quamobrem etiam tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipſorum ad impuritatem, ut fœdarent corpora ſua inter ſe:

25 Ut qui Dei veritatem mutarint in mendacium, & coluerint ac ſervierint rebus creatis, præterito Creatore, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

26 Propterea, *inquam*, tradidit eos Deus fœdis aſfectibus: nam & fœminæ illorum mutarunt naturalem uſum in eum qui eſt præter naturam:

27 Simi-

27 Similiterq; etiam maſculi, relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt ſua libidine alius in alium, maſculi in maſculos fœda perpetrantes,& compenſationem (quam oportuit) erroris ſui in ſeſe recipientes.

28 Et ſicut non viſum eſt eis Deum in agnitione retinere : *ita* tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minimè conveniebant :

29 Oppleti omni injuſtitia, ſcortatione,improbitate, avaritia, malitia, pleni invidia, cæde,contentione,dolo, malignitate :

30 Suſurrones, obloquutores, Dei oſores, contumelioſi, ſuperbi, glorioſi, inventores malorum, parentibus immorigeri,

31 Deſipientes, fœdifragi, charitatis expertes, implacabiles, immiſericordes.

32 Qui poſt Dei jura cognita (*nempe*, eos qui talia faciunt, dignos eſſe morte) non ſolùm ea faciunt, ſed etiam facientibus patrocinantur.

CAP. II.

1 Omnes ad tribunal Dei ſiſtit. 12 Gentibus excuſationem 14 ab ignorantia præcidit. 17 Urget Iudæos à Lege ſcripta, 23 in qua gloriabantur : 27 æquatque eos inter ſe.

QUapropter inexcuſabilis es, O homo, quiſquis *alios* damnas ? * nam hoc ipſo quòd damnas alterum,teipſum condemnas : eadem enim facis tu qui *alios* damnas. *Mat.7.1.2.*

2 Scimus verò judicium Dei eſſe ſecundùm veritatem adverſus eos qui talia agunt.

3 Putas autem hoc , O homo qui damnas eos qui talia faciunt, & facis ea, fore ut effugias judicium Dei ?

4 An copiam benignitatis ejus & tolerantiæ ac lenitatis contemnis, ignorans te benignitate Dei ad reſipiſcentiam deduci ?

5 Sed pro duritia tua, & corde quod reſipiſcere neſcit, * theſaurizas tibi ipſi iram in diem iræ & patefactionis juſti judicii Dei :

6 * Qui reddet unicuiq; ſecundùm opera ipſius : *Iac.5.3.* *Pſal.62.13.*

7 Iis quidem qui ſecundùm patientem expectationem quærunt boni operis gloriam, & honorem, & immortalitatem, vitam æternam. *Mat.16.27.* *Apoc.22.12.*

8 Iis verò qui ſunt contentioſi,& qui veritati quidem non obtemperant, ſed obtemperant injuſtitiæ, *reddetur* excandeſcentia & ira.

9 Afflictio, *inquam*, erit & anguſtia adverſus omnem

animam hominis perpetrantis malum, tum Judæi inpri-
mis, tum etiam Græci.

10 Gloria vero & honor & pax cuivis operanti bo-
num, tum Judæo imprimis, tum & Græco.

11 Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum.

12 Quicunq; enim ſine Lege peccaverunt, ſine Lege
quoq; peribunt: & quicunq; in Lege peccaverunt, per
Legem damnabuntur:

13 (Non enim qui audiunt Legem, juſti ſunt apud
Deum, ſed qui Legem præſtant, juſtificabuntur.

14 Nam quum Gentes quæ Legem non habent, na-
turâ quæ Legis ſunt faciant, iſti Legem non habentes,
ſibi ipſis ſunt Lex:

15 Ut qui oſtendant opus Legis ſcriptum in cordi-
bus ſuis, unà teſtimonium reddente ipſorum conſcien-
tia, & cogitationibus ſeſe mutuò accuſantibus, aut eti-
am excuſantibus.)

16 In die quo judicabit Dominus de occultis ho-
minum, ex Evangelio meo per Jeſum Chriſtum.

17 Ecce tu cognominaris Judæus, & acquieſcis in
Lege, & glorians in Deo.

18 Et noſti *eius* voluntatem, & exploras quæ diſcre-
pant, inſtitutus ex Lege,

19 Confidiſq; te ducem eſſe cæcorum, lucem eorum
qui *ſunt* in tenebris,

20 Eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium,
quòd habeas informationem cognitionis ac veritatis in
Lege.

21 Qui igitur doces alium, teipſum non doces? qui
prædicas non furandum, furaris?

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis? qui a-
bominaris idola, ſacrilegium admittis?

23 Qui de lege gloriaris, per Legis tranſgreſſionem
Deum dedecoras?

Eſa.52.5. & Ezek.36.23. 24 Nam * Dei nomen propter vos blaſphematur
inter Gentes, ſicut ſcriptum eſt.

25 Nam circumciſio quidem prodeſt, ſi Legem ſer-
varis: quòd ſi tranſgreſſor Legis fueris, circumciſio tua
facta eſt præputium.

26 Itaq; ſi præputium jura Legis ſervaverit, nonne
præputium illius pro circumciſione reputabitur?

27 Et quod eſt ex natura præputium, ſi Legem ſervet,
damnabit te qui per literam & circumciſionem tranſ-
greſſor es Legis?

28 Non enim qui eſt in propatulo *Judæus*, Judæus
eſt: nec ea quæ eſt in propatulo *circumciſio, id eſt*, in
carne, circumciſio eſt:

29 Sed qui in occulto Judæus *eſt*, & circumciſio
cordis.

cordis, *id eſt*, in ſpiritu non litera : cujus *Iudæi* laus non *eſt* ex hominibus, ſed ex Deo.

CAP. III.

1 Concedit Iudæis aliquam 2 ex fœdere prærogativam: 4 ſed quæ penitus in Dei miſericordia ſita ſit. 9 Iudæos ac Gentes æque eſſe peccatores, 11 authoritate Scripturæ confirmat : uſumq; Legis monſtrans, 28 Fide nos iuſtificari colligit.

QUæ eſt igitur præſtantia Judæi? aut quæ eſt utilitas circumciſionis?

2 Multa per omnem modum. Primarium enim *illud eſt* quòd eis credita ſunt eloquia Dei.

3 Quid tum enim ſi infidi fuerunt quidam? Num eorum infidelitas, fidem Dei inanem reddet?

4 Abſit: imò eſto Deus verax, omnis autem homo mendax: ſicut ſcriptum eſt, *Ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas quando tu judicas. *Pſal. 51.6.*

5 Quòd ſi injuſtitia noſtra Dei juſtitiam commendat, quid dicemus? Num injuſtus Deus, qui inferat pœnam? (humano more loquor.)

6 Abſit : alioquin quomodo Judex erit Deus mundi?

7 Etenim ſi veritas Dei per meum mendacium redundavit in gloriam ipſius, cur ampliùs ego ut peccator condemnor?

8 Ac non (ſicut de nobis malè loquuntur, & ſicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala ut veniant bona? quorum damnatio juſta eſt.

9 Quid igitur? præcellimus? Nullo modo, nam antê criminati ſumus Judæos & Græcos omnes eſſe ſub peccato.

10 Sicut ſcriptum eſt, * Non eſt juſtus ne unus quidem : *Pſal. 14.3. & 53.1.*

11 Non eſt qui intelligat, non eſt qui exquirat Deum.

12 Omnes deflexerunt, ſimul inutiles facti ſunt : non eſt qui faciat quod bonum eſt : non eſt uſque ad unum.

13 * Sepulchrum apertum guttur eorum : linguis ſuis ad dolum uſi ſunt : * venenum aſpidum ſub labiis eorum. *Pſal. 5.10. Pſal. 140.3.*

14 * Quorum os diris & amarulentia plenum eſt. *Pſal. 10.7.*

15 * Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. *Eſa. 59.7.*

16 Contritio & calamitas in viis eorum.

17 Et viam pacis non cognoverunt.

Pſal.36.2. 18 * Non eſt timor Dei coram oculis eorum.

19 Scimus autem quæcunq; Lex dicit, iis qui in lege ſunt dicere : ut omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei.

20 Propterea ex operibus Legis nulla caro juſtificabitur in conſpectu ejus : per Legem enim agnitio peccati.

21 Nunc verò abſq; Lege juſtitia Dei patefacta eſt, comprobata teſtimonio Legis ac Prophetarum :

22 Juſtitia, inquam, Dei per fidem Jeſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes qui credunt : non enim eſt diſtinctio.

23 Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloria Dei.

24 Juſtificantur autem gratis, *id eſt*, ejus gratia, per redemptionem factam in Jeſu Chriſto.

25 Quem propoſuit Deus *ut eſſet* placamentum per fidem in ſanguine ipſius, ad declarandam juſtitiam ſuam, per remiſſionem præcedentium peccatorum.

26 Ex Dei tolerantia, ad declarandam juſtitiam ſuam præſenti tempore : ut ſit ipſe juſtus, & juſtificans eum qui *eſt* ex fide Jeſu.

27 Ubi igitur gloriatio? excluſa eſt. Per quam Legem? operum? non : imò per Legem fidei.

28 Colligimus igitur fide juſtificari hominem abſque operibus Legis.

29 An Judæorum Deus ſolùm? Annon & Gentium? certè & Gentium.

30 Siquidem unus Deus *eſt* qui juſtificabit circumciſionem ex fide, & præputium per fidem,

31 Legem igitur inanem reddimus per fidem? Abſit : imò legem ſtabilimus.

CAP. IIII.

3 Quod ante dixit de fide, exemplo Abrahæ, 3.6 & Scripturæ teſtimonio probat : & decies imputationis vocem inculcat hoc capite.

QUid igitur dicemus Abraham patrem noſtrum adeptum eſſe ſecundùm carnem?

2 Nam ſi Abraham ex operibus juſtificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.

Gen.15.3. Gal.3.6. 3 Quid enim Scriptura dicit? * Credidit autem Abraham Deo, & imputatum eſt ei pro juſtitia.

4 Atqui ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, ſed ex debito.

5 Ei verò qui non operatur, ſed credit in eum qui

juſtificat

juſtificat impium, imputatur fides ſua pro juſtitia.
6 Sicut etiam David pronuntiat beatum eum hominem, cui Deus imputat juſtitiam abſq; operibus, *dicens*:
7 * Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates: & quorum obtecta ſunt peccata: Pſal. 32. 1.
8 Beatus vir cui non imputarit Dominus peccatum.
9 Iſta igitur beatitatis prædicatio, in circumciſionem *ſolùm*, an & in præputium *cadit*? Dicimus enim imputatam fuiſſe Abrahæ fidem pro juſtitia,
10 Quomodo ergo imputata eſt? quum eſſet in circumciſione, an *quum eſſet* in præputio? non in circumciſione: ſed in præputio.
11 Et ſignum accepit circumciſionis, quod obſignaret juſtitiam fidei quæ fuerat in præputio; ut eſſet pater omnium credentium in præputio, ut imputetur etiam ipſis juſtitia:
12 Et pater circumciſionis, iis *videlicet* qui non ſolùm ſunt ex circumciſione, ſed qui etiam incedunt veſtigiis fidei patris noſtri Abraham, quæ fuit in præputio.
13 Non enim per Legem promiſſio *ceſſit* Abrahæ, aut ſemini ejus, ut hæres eſſet mundi, ſed per juſtitiam fidei.
14 Etenim ſi ii qui ex Lege ſunt, hæredes ſunt, inanis facta eſt fides, & vana reddita eſt promiſſio.
15 Nam Lex iram efficit: ſiquidem ubi non eſt Lex, ibi nec tranſgreſſio eſt.
16 Propterea ex fide *eſt hæreditas*, ut *ſit* per gratiam, ut firma ſit promiſſio toti ſemini, *id eſt*, non ſolùm ei quod *eſt* ex Lege, verùm etiam ei quod *eſt* ex fide Abraham, qui eſt pater omnium noſtrûm.
17 (Sicut ſcriptum eſt, Patrem multarum gentium conſtitui te) coram eo cui credidit: Deo *videlicet* vivificante mortuos, & vocante quæ non ſunt, tanquam ſint.
18 Qui *Abraham* contra ſpem ſub ſpe credidit, ut fieret Pater multarum gentium, ſecundùm id quod *ei* dictum fuerat, * Ita erit ſemen tuum. Gen. 15. 5.
19 Ac minimè imbecillis fide, non conſideravit ſuum ipſius corpus jam emortuum, quum centum circiter natus eſſet annos; nec emortuam vulvam Saræ.
20 Adverſus promiſſionem autem Dei non diſceptavit infidelitate: ſed robuſtus factus eſt fide, tributa gloria Deo.
21 Ac plenè perſuaſum habens *eum* quod promiſerat, poſſe etiam facere.
22 Quapropter etiam *hoc* imputatum eſt ei pro juſtitia.

23. Non

23 Non ſcriptum eſt autem propter eum ſolum, quòd *hoc* imputatum fuerit ei.
24 Sed etiam propter nos,quibus futurum eſt ut imputetur, iis *nimirum* qui credunt in eum, qui excitavit Jeſum Dominum noſtrum à mortuis;
25 Traditum *in mortem* propter offenſas noſtras: & excitatum propter juſtificationem noſtri.

CAP. V.

1 Amplificationibus illuſtrat 2 Iuſtitiam Chriſti quæ fide apprehenditur, 5 quia datus eſt pro infirmi. 8 & peccatoribus. 14 Inde comparationem facit Chriſti cum Adam, 17 mortis cum vita: 20 Legis cum gratia.

Juſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum:
Eph.2.18. 2 * Per quem etiam fide habuimus hunc aditum in gratiam hanc per quam ſtamus, & gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei.
Jac.1.3. 3 Neque *id* ſolùm, ſed etiam * gloriamur in oppreſſionibus,ſcientes,quòd oppreſſio patientiam efficiat:
4 Patientia verò experientiam, experientia autem ſpem.
5 Porrò, ſpes non pudefacit, quòd charitas Dei effuſa ſit in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.
6 Chriſtus enim, quum adhuc nullis viribus eſſemus, ſuo tempore pro impiis mortuus eſt.
7 Enimverò vix pro juſto quiſquam moriatur: nam pro bono viro,forſitan aliquis etiam mori ſuſtineat.
8 Commendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quòd quum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.
9 Juſtificati igitur ejus ſanguine, ſervabimur nunc multò magis per eum ab ira.
10 Nam ſi quum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem Filii ejus, multò magis reconciliati ſervabimur per vitam ipſius.
11 Neque id ſolùm, verum etiam gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum,per quem nunc reconciliationem aſſequuti ſumus.
12 Propterea, ſicut per unum hominem peccatum in mundum introiit, ac per peccatum mors: & ita in omnes homines mors tranſiit, eò quòd omnes peccarunt.
13 Nam uſq; ad legem peccatum erat in mundo: peccatum verò non reputatur quum nulla eſt lex.

14 Regna-

14 Regnavit autem mors ab Adam uſque ad Moſen, in eos etiam qui non peccaverant ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam, qui eſt typus illius qui erat futurus.

15 At non ut offenſa, ita etiam *eſt* quod *Deus* gratificatur: nam ſi illius unius offenſa multi mortui ſunt, multò magis gratia Dei & donum per gratiam quæ *eſt* unius hominis Jeſu Chriſti, in multos redundavit.

16 Neque ut *illud quod introiit* per unum qui peccavit, *ita eſt* beneficium: nam reatus quidem ex una *offenſa eſt* ad condemnationem: quod autem gratificatur *Deus, eſt* ex multis offenſis ad juſtificationem.

17 Etenim ſi per unam illam offenſam mors regnavit per unum, multò magis *ii* qui redundantem illam gratiam & donum juſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per unum Jeſum Chriſtum.

18 Nempe igitur ſicut per unam offenſam *reatus venit* in omnes homines ad condemnationem: ita per unam juſtificationem *beneficium redundavit* in omnes homines ad juſtificationem vitæ.

19 Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita per unius obedientiam, juſti conſtituentur multi.

20 Lex verò prætereà introiit ut augeretur offenſa: ſed ubi auctum eſt peccatum, *ibi* ſuperabundavit gratia.

21 Ut quemadmodum regnaverat peccatum in mortem, ita etiam gratia regnaret per juſtitiam in vitam æternam, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.

CAPUT VI.

1.2.3. Deſcendit ad ſanctificationem, ſine qua neminem induere Chriſti juſtitiam docet. 4 Argumento a baptiſmo ſumpto. 12 Inde exhortationes ad vitæ puritatem deducit. 16 Brevemque mentionem interſerit Legis abrogatæ.

QUid igitur dicemus? permanebimus in peccato ut gratia auctior fiat?

2 Abſit: Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc vivemus in eo?

3 An ignoratis, * nos quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Jeſum, in mortem ejus eſſe baptizatos? *Gal. 3.27.*

4 * Sepulti igitur ſumus unà cum eo per Baptiſmum in mortem, ut ſicut excitatus eſt Chriſtus ex mortuis in gloriam Patris, ita & nos * nova vita ambulemus. *Col. 2.12.* *1 Cor. 6.14. Epheſ. 4.23. Col. 3.8*

5 Nam ſi cum eo plantati coaluimus conformatione mortis ejus, nimirum etiam reſurrectionis confor- *2. Tim. 2.11. Heb. 12.1. 1 Pet. 2.1.*

conformatione coaleſcemus.
6 Illud ſcientes, veterem illum noſtrum hominem
cum eo crucifixum eſſe, ut aboleatur corpus peccati,
ne poſthac nos ſerviamus peccato.
7 Etenim qui mortuus eſt, libereſt à peccato.
8 Quòd ſi mortui ſumus cum Chriſto, credimus
fore ut etiam vivamus cum eo.
9 Ut qui ſciamus Chriſtum excitatum ex mortuis
non ampliùs mori: mortem *inquam* ei non ampliùs do-
minari.
10 Nam quòd mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſe-
mel: quòd autem vivit, vivit Deo.
11 Ita etiam vos colligite, voſipſos tum mortuos
eſſe peccato, tum verò vivere Deo per Chriſtum Jeſum
Dominum noſtrum.
12 Ne regnet igitur peccatum in mortali veſtro
corpore, ut obediatis peccato in cupiditatibus cor-
poris.
13 Neq; ſiſtite membra veſtra arma injuſtitiæ pec-
cato: ſed ſiſtite vos Deo, ut ex mortuis vivos, & mem-
bra veſtra, arma juſtitiæ Deo.
14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non e-
nim eſtis ſub Lege, ſed ſub gratia.
15 Quid igitur? peccabimus, quòd non ſimus ſub
Lege, ſed ſub gratia? Abſit.
16 An * neſcitis quòd cui ſiſtitis voſipſos ſervos ad
Ioan 8.34. 2 Pet.2.19. obediendum, ejus ſervi eſtis cui obeditis, vel peccati ad
mortem, vel obedientiæ ad juſtitiam?
17 Gratia autem *ſit* Deo, quòd *quum* fuiſtis ſervi
peccati, veruntamen ex corde obediſtis ei formæ do-
ctrinæ in quam eſtis traditi:
18 Et liberati a peccato, mancipati eſtis juſtitiæ.
19 Hominum more loquor, propter infirmitatem
carnis veſtræ: Nempe ſicut ſtitiſtis membra veſtra ſer-
va impuritati & iniquitati, ad *patrandam* iniquitatem:
ita nunc ſiſtite membra veſtra ſerva juſtitiæ ad ſancti-
moniam.
20 Quum enim ſervi eratis peccati, inanes eratis ju-
ſtitiæ.
21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex iis* de
quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors *eſt*.
22 Nunc vero liberati a peccato, mancipati autem
Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctimoniam: finem
autem vitam æternam.
23 Nam ſtipendia peccati mors; donum autem Dei
eſt vita æterna in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

CAP.

1 Explicat quid ſit non eſſe amplius ſub Lege, 2 ſumpto ex conjugii lege exemplo. 7.12. Idq; in Legis contumeliam ne urgeat, 14 noſtra culpa factum eſſe docet, 15 Ut in mortis materiam cederet, 17 quæ ad vitam data erat. 21 Inde tranſit ad deſcribendam ſpiritus & carnis luctam.

AN ignoratis fratres (peritos enim legis alloquor)
legem *tantiſper* dominari homini quoad *ipſe* vixerit.

2 * Nam ſubjecta mulier, viventi viro devincta eſt 1 Cor.7.39.
per Legem : quòd ſi mortuus fuerit vir, liberata eſt
à lege viri.

3 Proinde vivente viro mœcha vocabitur, ſi fiat
alterius viri, ſin autem mortuus fuerit vir ejus, libera
eſt à lege illa, ut non ſit mœcha ſi fiat alterius viri.

4 Itaque, fratres mei, vos quoque mortificati eſtis
Legi in corpore Chriſti : ut eſſetis alterius, ejus
videlicet qui ex mortuis excitatus eſt, ut fructum feramus
Deo.

5 Quum enim eſſemus in carne, affectiones peccatorum
per Legem *exiſtentes*, vigebant in membris noſtris,
ad fructum ferendum morti.

6 Nunc autem liberi ſumus à Lege, mortuo eo in
quo detinebamur, ut ſerviamus in novitate ſpiritus, ac
non *in* vetuſtate literæ.

7 Quid ergo dicemus ? Lex peccatum *eſt* ? Abſit.
Sed peccatum non cognovi, niſi per legem : nam etiam
cupiditatem non noſſem niſi Lex dixiſſet, * Non concupiſces. Exod.20.17. Deut.5.21.

8 Sed peccatum occaſione ſumpta per illud mandatum,
genuit in me omnem cupiditatem. Nam abſque
Lege peccatum quidem erat mortuum.

9 Ego enim vivus eram ſine Lege quondam : mandati
autem illius adventu peccatum quidem revixit:

10 At ego mortuus ſum : & repertum eſt illud mandatum
quod *inſtitutum* erat ad vitam, mihi *cedere* ad
mortem.

11 Nam peccatum occaſione accepta, ſeduxit me
per illud mandatum, & per illud occidit.

12 * Itaq; Lex ipſa quidem ſancta, & mandatum il- 1 Tim.1.8.
lud ſanctum, ac juſtum & bonum.

13 Ergo quod bonum *eſt*, mihi factum eſt mortiferum
? Abſit : imò peccatum *mihi factum eſt mortiferum*,
mihi per id quod bonum eſt gignendo mortem, ut proderetur
eſſe peccatum, *id eſt*, ut ipſum fieret ſummè peccans
per illud mandatum.

14 Scimus

14 Scimus enim Legem eſſe ſpiritualem: at ego carnalis ſum: venditus ut ſubjicerer peccato.

15 Quod enim perpetro, non agnoſco; non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio.

16 Quòd ſi id facio quod nolo, conſentio Legi quòd bona *ſit*.

17 Nunc itaq; non ampliùs ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

Gen. 6.5. & 8.21. 18 Novi enim non habitare in * me (id eſt, in carne mea,) bonum: nam velle adeſt mihi, ſed ut quod bonum eſt, perficiam, non aſſequor.

19 Non enim facio bonum quod volo: ſed malum quod nolo, hoc ago.

20 Quòd ſi id facio quod ego nolo, non ampliùs ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

21 Comperio igitur volenti mihi facere bonum, hanc legem *impoſitam eſſe*, quòd mihi malum adjaceat.

22 Delector enim lege Dei quod ad interiorem hominem:

23 Sed video aliam legem in membris meis rebellantem Legi mentis meæ, & captivum reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.

24 Miſer ego homo: quis me eripiet ex iſto corpore mortis?

25 Gratias ago Deo per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Nempe igitur ipſe ego mente quidem ſervio Legi Dei, carne verò Legi peccati.

CAP. VIII.

1 Concludit nihil damnationis eſſe iis qui ſunt Chriſto inſerti per eius Spiritum. 3 Utcunque onerati ſint adhuc peccatis. 9 Illo enim ſpiritu vivunt: 14 cuius teſtimonium 15 dubitationem omnem arcet, 28 & miſerias præſentes ſublevat.

NUlla igitur nunc *eſt* condemnatio iis qui *ſunt* in Chriſto Jeſu, *id eſt, qui* non ſecundùm carnem incedunt, ſed ſecundùm Spiritum.

2 Nam Lex Spiritus vitæ *qui eſt* in Chriſto Jeſu, liberavit me à lege peccati & mortis.

3 Nam quæ legis erat impotentia cum viribus eſſet deſtituta per carnem, Deus ſuo ipſius Filio miſſo in forma conſimili carni peccato obnoxiæ, idq; pro peccato condemnavit peccatum in carne:

4 Ut jus illud Legis compleatur in nobis, qui non ſecundùm carnem incedimus, ſed ſecundùm Spiritum

5 Nam

5 Nam qui ſecundùm carnem ſunt, quæ carnis ſunt
ſapiunt: qui verò *ſunt* ſecundùm Spiritum, quæ Spiri-
tus ſunt.

6 Nam intelligentia carnis, mors eſt: intelligentia
verò Spiritus, vita & pax.

7 Propterea quòd intelligentia carnis inimicitia *eſt*
adverſus Deum. Legi enim Dei non ſubjicitur, nam ne
poteſt quidem.

8 Ergo qui in carne ſunt, Deo placere non poſ-
ſunt.

9 Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu; ſiqui-
dem Spiritus Dei habitat in vobis: quòd ſi quis Spiri-
tum Chriſti non habet, is non eſt ejus.

10 Porrò ſi Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem
mortuum *eſt* propter peccatum: Spiritus autem vita eſt
propter juſtitiam.

11 Sed ſi Spiritus ejus qui excitavit Jeſum à mortuis,
habitat in vobis, is qui excitavit Chriſtum ex mortuis,
vivificabit etiam mortalia corpora veſtra per inhabitan-
tem ipſius Spiritum in vobis.

12 Nempe igitur, fratres, debitores ſumus non carni,
ut ſecundùm carnem vivamus, *ſed ſpiritui*.

13 Nam ſi ſecundùm carnem vixeritis, futurum eſt ut
moriamini: ſed ſi Spiritu actiones corporis mortificetis,
vivetis.

14 Quotquot enim Spiritu Dei ducuntur, ii ſunt
filii Dei.

15 Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis ad me-
tum: ſed accepiſtis Spiritum adoptionis, per quem cla-
mamus Abba, *id eſt*, Pater.

16 Qui ipſe Spiritus teſtatur unà cum ſpiritu noſtro,
nos eſſe filios Dei.

17 Quòd ſi filii, etiam hæredes: hæredes quidem
Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi modò ſimul *cum eo*
patimur, ut ſimul *cum eo* glorificemur.

18 Nam ſtatuo minimè *eſſe* paria quæ præſenti
tempore perpetimur, futuræ gloriæ in nobis rete-
gendæ.

19 Etenim mundus hic conditus *quaſi* exerto capite
obſervans, expectat revelationem filiorum Dei.

20 Nam vanitati mundus conditus ſubjectus eſt, non
ſua ſponte, ſed propter eum qui ſubjecit *eum ipſi
vanitati*.

21 Sub ſpe quòd & ipſe conditus mundus vindica-
bitur ex ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ fili-
orum Dei.

22 Scimus enim totum mundum conditum unà ſuſpi-
rare, & unà parturire ad hoc uſq; *tempus*.

23 Neque

23 Neq; verò *ille* ſolùm, ſed & ipſi qui primitias
Spiritus habemus, noſipſi, inquam, apud noſipſos ſuſpi-
Luc.21.28. ramus, adoptionem expectantes, *id eſt*, *redemptionem
corporis noſtri.

24 Nam ſpe ſervari ſumus. Spes autem ſi cernatur
non eſt ſpes: quod enim quis cernit, cur ſperet?

25 Si verò quod non videmus ſperamus, *nempe*, per
patientiam expectamus.

26 Itidem autem & Spiritus unà ſublevat infirmita-
tes noſtras; quod enim precemur ut oportet, non no-
vimus: ſed ipſe Spiritus intercedit pro nobis ſuſpiriis
inenarrabilibus.

27 Qui verò ſcrutatur corda, novit quis ſit ſenſus Spi-
ritus: quia ſecundùm Deum intercedit pro ſanctis.

28 Novimus autem, iis qui diligunt Deum omnia ſi-
mul adjumento eſſe ad bonum, iis *videlicet* qui ex pro-
poſito *ipſius* vocati ſunt.

29 Nam quos præſcivit, *eoſdem* & prædeſtinavit: ut
conformes *fiant* imagini Filii ſui; ut is ſit primogenitus
inter multos fratres.

30 Quos verò prædeſtinavit, eos etiam vocavit: &
quos vocavit, eos etiam juſtificavit, quos autem juſtifi-
cavit, eos etiam glorificavit.

31 Quid igitur dicemus ad hæc? ſi Deus pro nobis,
quis contra nos?

32 Is quidem qui proprio Filio non pepercit, ſed
pro nobis omnibus tradidit eum, qui non etiam cum eo
omnia nobis gratificabitur?

33 Quis intentabit crimina adverſus electos Dei?
Deus *is eſt* qui juſtificat:

34 Quis eſt qui condemnet? Chriſtus *is eſt* qui mor-
tuus eſt: imò verò qui etiam excitatus eſt, qui etiam eſt
ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

33 Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? *num* af-
flictio, num anguſtia, num perſequutio, num fames, num
nuditas, num periculum, num gladius?

Pſal.44.23. 36 (Sicut ſcriptum eſt, * Cauſa tua occidimur totum
diem: habiti ſumus velut oves deſtinatæ mactationi)

37 Imò in his omnibus pluſquam victores ſumus per
eum qui dilexit nos.

38 Nam mihi perſuaſum eſt, neq; mortem, neq; vi-
tam, neq; Angelos, neq; principatus, neq; poteſtates,
neq; inſtantia, neq; futura:

39 Neq; ſublimitatem, neq; profunditatem, neque
ullam rem aliam creatam poſſe nos ſeparare à charitate
Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

CAP.

CAP. IX.

1 Iudæis occurrit. 7 ac duplex filiorum Abrahæ genus dicit: 15 cunctaque in hoc negotio peragi ex Dei voluntate, 13 inſtar figuli 24.30 Tum vocationem Gentium, 31 tum Iudæorum reprobationem, 25.27 Prophetarum teſtimoniis teſtatam oſtendit.

VEritatem dico per Chriſtum, non mentior (atteſtante mihi ſimul conſcientia mea per Spiritum ſanctum)

2 Magnam mihi triſtitiam eſſe, & perpetuum cruciatum cordi meo.

3 Optarim enim ego ipſe anathema eſſe *ſeparatum* à Chriſto pro fratribus meis, cognatis, *inquam*, meis ſecundùm carnem.

4 Qui ſunt Iſraelitæ: quorum *eſt* adoptio * & gloria, * & fœdera, & Legis conſtitutio, & cultus, & promiſſiones: *Supra 2.17. Epheſ. 2.12.*

5 Quorum *ſunt* Patres, & ex quibus Chriſtus, quod ad carnem attinet, qui eſt ſupra omnes, Deus laudandus in ſecula, Amen.

6 * Fieri tamen non poteſt, ut exciderit ſermo Dei: non enim omnes qui *ſunt* ex *patre* Iſraële, *ſunt* Iſraël: *Supra 3.3.*

7 Neq; quia *ſunt* ſemen Abrahæ, *ideo* omnes *ſunt* filii: ſed * in Iſaac vocabitur tibi ſemen. *Gen. 21.12. Heb. 11.18.*

8 Hoc eſt, non qui filii carnis, ii filii Dei: ſed qui *ſunt* * filii promiſſionis, cenſentur in ſemine. *Gal. 4.28.*

9 Promiſſionis enim ſermo hic eſt, Hoc ipſo tempore veniam, & erit Saræ filius. *Gen. 18.10.*

10 Neq; *hic* ſolùm: * ſed & Rebecca, quum ex uno concepiſſet, *nempe*, ex Iſaac patre noſtro, *hæc experta eſt*. *Gen. 25.21.*

11 Nondum enim natis *pueris*, quum nihil feciſſent boni vel mali, ut propoſitum Dei quod *eſt* ſecundùm *ipſius* electionem, *id eſt*, non ex operibus, ſed ex vocante, *firmum* maneret,

12 Dictum eſt ei, * Major ſerviet minori. *Gen. 25.23.*

13 Sicut ſcriptum eſt, * Jacob dilexi, Eſau verò odio habui. *Malac. 1.2.*

14 Quid igitur dicemus? Num injuſtitia *eſt* apud Deum? Abſit.

15 Nam Moſi dicit, * Miſerebor cujus miſertus fuero: & commiſerabor, quem commiſeratus fuero. *Exod. 33.19.*

16 Nempe igitur *electio* non eſt ejus qui velit, neq; ejus qui currat, ſed miſerentis Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaoni; * Ad hoc ipſum *Exod. 9.16.*

excitavi

excitavi te,ut oſtendam in te poteſtatem meam, & ut
annuntietur nomen meum in tota terra.
18 Itaque cujus vult miſeretur, quem autem vult in-
durat.
19 Dices ergo mihi, Quid adhuc ſuccenſet? nam vo-
luntati illius quis reſtitit?
20 Imò verò, O homo, tu quis es qui ex adverſo re-
Eſa.45.9. ſponſas Deo? * num dicet figmentum fictori, Cur me
talem feciſti?
Sap.15.7. 21 * Annon habet Poteſtatem figulus in lutum, ut
Ier.18.6. ex eadem maſſa faciat aliud quidem vas ad decus, aliud
verò ad dedecus?
22 *Quid* ſi verò Deus volens oſtendere iram, & no-
tam facere potentiam ſuam, pertulit multa lenitate vaſa
iræ coagmentata ad interitum:
23 Et ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ erga vaſa
miſericordiæ, quæ præparavit ad gloriam?
24 Quos etiam vocavit, *nimirum* nos, non ſolum ex
Judæis, verum etiam ex Gentibus.
Oſea 2.23. 25 Ut etiam in Oſea dicit, * Vocabo populum qui
1 Pet.2.9. meus non *erat*, populum meum: & eam, quæ dilecta non
erat, dilectam.
Oſea 1.10. 26 Et erit in loco ubi dictum fuerat eis, * Non po-
pulus meus vos, illic vocabuntur filii viventis Dei.
Eſa.10.22 27 Eſaias autem clamat ſuper Iſrael, * *Etiamſi* fue-
rit numerus filiorum Iſraeſi ut arena maris, reliquiæ ſer-
vabuntur.
28 Rem enim conficiet & concidet cum juſtitia:
quoniam rem conciſam peraget Dominus in terra.
Eſa.1.9 29 Et ſicut priùs dixit Eſaias, * Niſi Dominus Sa-
baoth reliquiſſet nobis ſemen, facti fuiſſemus ut Sodo-
ma, & Gomorrhæ ſimiles facti fuiſſemus.
30 Quid igitur dicemus? Gentes quæ non ſectaban-
tur juſtitiam, apprehendiſſe juſtitiam, juſtitiam eam quæ
eſt ex fide:
31 Iſraelem verò qui ſectabatur Legem juſtitiæ, ad
Legem juſtitiæ non perveniſſe.
32 Quare? Quia non ex fide, ſed velut ex operibus
Legis: offenderunt enim ad lapidem offendiculi:
Pſal. 118.22. 33 Quemadmodum ſcriptum eſt, * Ecce, pono in
Eſa.8.14.& Sion lapidem offendiculi & petram offenſionis: &
28.16. quiſquis credit in eum, non pudefiet.
1 Pet.2.6.

CAP. X.

1 Pertractat effecta electionis, quod alii reſpuant, alii amplectantur 4 Chriſtum finem Legis. 15 Gentium vocationem à Moſe, 20 Iudaeorum vero indurationem ab Eſaia praedictam recenſet.

Fratres

FRatres, propenſa quidem voluntas cordis mei & deprecatio ad Deum ſuper Iſrael eſt ad ſalutem.

2 Teſtor enim *de* ipſis, eos zelum Dei habere, ſed non ex notitia.

3 Nam ignorantes Dei juſtitiam, & propriam juſtitiam ſtudentes conſtituere, juſtitiæ Dei non fuerunt ſubjecti.

4 Nam finis Legis *eſt* Chriſtus, ad juſtitiam cuivis credenti.

5 Moſes enim deſcribit juſtitiam quæ eſt ex Lege, *his verbis*, * Quód qui præſtiterit ea, vivet per illa. *Levit. 18.5.*

6 At quæ ex fide eſt juſtitia, ita dicit: * Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? hoc eſt Chriſtum ex alto deducere: *Ezech. 20.11. Galat. 3.12.*

7 Aut, Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere.

8 Sed quid dicit? * Prope te verbum eſt in ore tuo, & in corde tuo. Hoc eſt verbum illud fidei quod prædicamus: *Deut. 30.14*

9 *Nempe*, quód ſi confeſſus fueris ore tuo Dominum Jeſum, & credideris in corde tuo quód Deus eum excitavit à mortuis, ſervaberis.

10 Corde enim creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

11 Dicit enim Scriptura, * Quiſquis credit in eum, non pudefiet. *Eſa. 28.16.*

12 Non enim eſt diſtinctio vel Judæi vel Græci: nam idem Dominus omnium, eſt dives in quoſvis à quibus invocatur.

13 * Quiſquis enim invocaverit nomen Domini, ſervabitur. *Ioel 2.32. Act. 2.21.*

14 Quomodo igitur invocabunt eum in quem non crediderint? quomodo autem credent *ei* de quo non audierint? quomodo autem audient abſq; prædicante?

15 Quomodo autem prædicabunt niſi miſſi fuerint? ſicut ſcriptum eſt, * Quàm ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! *Eſa. 52.7. Nah. 1.15.*

16 Sed non omnes auſcultarunt Evangelio. Eſaias enim dicit, * Domine, quis credidit ſermoni noſtro. *Eſa. 53.1. Ioh. 12.38.*

17 Ergo fides ex auditu eſt: auditus autem per verbum Dei.

18 Sed (inquam *ego*) annon audierunt? * Imo verò in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum, verba eorum. *Pſal. 19.5.*

19 Sed (inquam *ego*) nunquid Iſrael non cognovit *Deum*? Primus Moſes dicit, * Ego ad æmulationem provocabo vos per gentem quæ non eſt gens: per gentem intelligentiæ expertem, ad iram vos provocabo. *Deut. 32.21.*

20 Eſaias

Eſa.65.1. 20 Eſaias autem utitur audacia, dicitque, * Inventus
ſum ab iis qui me non quærebant, conſpicuus factus
ſum iis qui de me non interrogabant.

Eſa.65.2. 21 Adverſus Iſraelem autem dicit, * Toto die
expandi manus meas ad populum rebellem & con-
tradicentem.

CAP. XI.

Ne Iudaeorum rejectio ad oculi aſpectum limitetur, 4 deceptum olim Eliam fuiſſe ait: 16 & quum radicem ſanctam habeant, 23 plures quoque ex iis fore ſanctos, 18.24 Gentes vero admonet humilitatis: 33 & exclamat profunda Dei eſſe iudicia.

NUm igitur (inquam *ego*) abjecit Deus populum
ſuum? Abſit. nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine
Abrahæ, tribu Benjamin.
2 Non abjecit Deus populum ſuum quem præcog-
novit. An neſcitis de Elia quid dicat Scriptura? quo-
modo colloquatur *cum* Deo dicens adverſus Iſrae-
lem.
1 Reg. 19.10. 3 * Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria
tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt a-
nimam meam.
1 Reg. 19.18. 4 Sed quid dicit ei divinum reſponſum? * Feci ut
remanſerint mihi ſeptem millia virorum qui non flexe-
runt genu *imagini* Baal.
5 *Ita* igitur & hoc tempore reſervatio ſecundum
electionem gratuitam facta eſt.
6 Quòd ſi per gratiam, non jam ex operibus: alio-
quin gratia jam non eſt gratia. Sin ex operibus, jam non
eſt gratia: alioquin opus jam non eſt opus.
7 Quid igitur? Quod requirit Iſrael, hoc non eſt
aſſequutus: ſed electi aſſequuti ſunt, reliqui verò oc-
calluerunt,
Eſa.29.10. & 6.9. Mat.13.14. Ioh.12.40. Act.28.26. 8 (Sicut ſcriptum eſt, * Dedit eis Deus ſpiritum ſo-
poris, oculos ut non videant, & aures ut non audiant)
uſque ad hodiernum diem.
Eſa.69.22. 9 Et David dicit, * Fiat ipſis menſa eorum pro la-
queo, & tendicula, & offendiculo, & talione.
10 Obtenebrentur oculi eorum, ut non cernant, &
tergum ipſorum ſemper incurva.
11 *Num* igitur, inquam *ego*, impegerunt ut excide-
rent? Abſit: ſed per eorum lapſum ſalus *obtigit* Gen-
tibus, ut eos ad æmulationem provocaret.
12 Quòd ſi eorum ruina eſt opulentia mundi, & di-
minutio eorum opulentia Gentium; quantò magis ple-
nitudo ipſorum?

13 Nam

13 Nam (quod vobis dico gentibus, quatenus ego
quidem ſum Apoſtolus Gentium) miniſterium meum il-
luſtro,
14 *Ut experiar* ſi quo modo ad æmulationem provo-
cem conſanguineos meos, & ſervem aliquos ex ipſis.
15 Nam ſi abjectio eorum, eſt reconciliatio mundi;
quæ *erit* aſſumptio, niſi vita ex mortuis ?
16 Quòd ſi primitiæ ſanctæ, *ſancta* etiam maſſa : &
ſi radix ſancta *eſt*, etiam rami.
17 * Quòd ſi nonnulli rami defracti ſunt, tu verò quum eſſes oleaſter, inſitus es pro ipſis, & particeps ra-
dicis ac pinguedinis oleæ factus es, *Ierem. 11.16.*
18 Ne gloriare adverſus ramos : quòd ſi gloriaris,
non tu radicem portas, ſed radix te.
19 Dices igitur, Defracti ſunt rami ut ego inſe-
rerer.
20 Rectè ; per infidelitatem defracti ſunt, tu verò
per fidem ſtas ; ne effertor animo, ſed time.
21 Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, *vide*
ne tibi quoque non parcat.
22 Vide igitur benignitatem ac ſeveritatem Dei: in
eos quidem qui ceciderunt, ſeveritatem: in te verò be-
nignitatem, ſi permanſeris in benignitate, alioquin &
tu excidêris.
23 Sed & illi, ſi non permanſerint in infidelitate, in-
ſerentur : poteſt enim Deus rurſum eos inſerere.
24 Etenim ſi tu ex naturali exectus es oleaſtro, &
præter naturam inſitus es in veram oleam : quantò ma-
gis ii qui naturales ſunt, inſerentur propriæ oleæ ?
25 Nolim enim vos ignorare, fratres, myſterium
hoc, (ut ne ſitis apud voſmetipſos arrogantes) obdu-
rationem ex parte Iſraeli eveniſſe, tantiſper dum ple-
nitudo Gentium introirit :
26 Et ita totus Iſrael ſervabitur : * ſicut ſcriptum *Eſa. 59.20.*
eſt, Veniet ex Sion ille liberator, & avertet impietates
à Jacob.
27 Et hoc illis à me fœdus, * Quum abſtulero pec- *Eſa. 27.9.*
cata ipſorum.
28 Itaq; quod ad Evangelium *attinet*, *ſunt* inimici
propter vos : quod ad electionem autem, diliguntur
propter patres.
29 Nam dona & vocatio Dei ejuſmodi ſunt, ut eo-
rum ipſum pœnitere non poſſit.
30 Sicut enim & vos quondam non paruiſtis Deo,
nunc autem eſtis miſericordiam conſequuti per iſtorum
contumaciam :
31 Sic & iſti nunc non paruerunt, ut per veſtram mi-
ſericordiam & ipſi miſericordiam conſequantur.

32 Concluſit enim Deus omnes in contumacia, ut
omnium miſereretur.
33 O profundas divitias tum ſapientiæ tum cogniti-
onis Dei! quam inſcrutabilia ſunt ejus judicia, & ejus
viæ impervestigabiles!
Eſa.40.13. 34 * Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis
Iob 41.2. ei fuit à conſilio?
1 Cor.2,16. 35 Aut quis prior dedit ei,& reddetur ei?
36 Nam ex eò, & per eum, & in ipſum *ſunt* omnia.
Ipſi *ſit* gloria in ſecula. Amen.

CAP. XII.

1 Paranetica tractat, 2 ad cultum Deo gratum, 9 ad dilectionem non ſimulatam: 14.20 etiam inimicorum.

PRecor igitur vos fratres, per miſerationes Dei, ut
ſiſtatis corpora veſtra hoſtiam vivam, ſanctam, ac-
ceptam Deo,rationalem illum cultum veſtrum:
2 Et ne configuremini ſeculo iſti, ſed transforme-
mini per renovationem mentis veſtræ ad hoc * ut
Epheſ.5.17. probetis quæ ſit voluntas Dei, bona illa accepta ac
1 Theſ.4.1. perfecta.
3 Enimverò per gratiam quæ mihi data eſt, edico
cuivis verſanti inter vos, ne ſapiat ſupra quàm oportet
1 Cor.12.11. ſapere: ſed ſapiat ad ſobrietatem,* prout cuiq; *Deus*
Ephes.4.7. partitus eſt menſuram fidei.
4 Quemadmodum enim in uno corpore membra
multa habemus, membra verò omnia eandem non ha-
bent actionem:
5 Ita multi unum corpus ſumus in Chriſto: ſingula-
tim autem, alii aliorum membra.
1 Pet.4.10. 6 * Habentes autem diverſa dona pro gratia quæ no-
bis data eſt, ſive prophetiam, *prophetemus* pro propor-
tione fidei:
7 Sive miniſterium, *verſemur* in miniſtrando: tum is
qui docet,in docendo:
8 Tum qui exhortatur,in exhortatione:* qui diſtri-
Mat.6.2. buit,cum ſimplicitate: qui præeſt, cum diligentia: qui
2 Cor.9.7. miſeretur, cum hilaritate.
Amos 5.15. 9 Dilectio *eſto* minimè ſimulata, *Eſtote* * abhorren-
tes à malo, agglutinati bono.
Ephes.4.2. 10 * Fraterna charitate alii ad alios amandos pro-
1 Pet.2.17. penſi.* Honore alii aliis præeuntes.
1 Pet.5.5. 11 * Studio minimè pigri, Spiritu ferventes. Domi-
no ſervientes.
Luc.18.1. 12 Spe gaudentes. In afflictione tolerantes. * In o-
1 Cor.16.1. ratione perdurantes.
Heb.13,2.

13 Uſibus

13 Uſibus ſanctorum communicantes. Hoſpitalita-
tem ſectantes.
14 * Benedicite iis qui vos inſectantur : benedicite, 1 Pet.4.9.
inquam, & ne imprecamini. Mat.5.44.
15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flenti-
bus.
16 Eodem animo inter vos mutuò affecti. * Non e- Prov.3.7.
lati *de vobiſipſis* ſentientes, ſed humilibus obſecundan- Eſa.5.21.
tes. Ne eſtote prudentes apud voſmetipſos.
17 * Nemini malum pro malo viciſſim reddentes. Prov.20.22.
Procurantes honeſta coram omnibus hominibus. Mat.5.39.
18 * Si fieri poteſt, quantum in vobis eſt, cum omni- 2 Cor.8.12.
bus hominibus in pace viventes. 1 Pet.3.9.
19 * Non voſmetipſos ulciſcentes, dilecti: ſed date Heb.12.14.
locum iræ : ſcriptum eſt enim, * Mihi eſt ultio, ego re- Eccleſ.28.1.
pendam, dicit Dominus. Mat.5.39.
20 Itaq; ſi * eſurit inimicus tuus, ciba eum : ſi ſitit, Deut.32.35.
da ei potum : hoc enim ſi feceris, carbones ignis coa- Heb.10.30.
cervabis in caput ejus. Prov.25.21.
21 Ne vincitor ab eo quod malum eſt, ſed vince
bonitate malitiam.

CAP. XIII.

*1 Vult ut ſubdantur magiſtratibus : 8 proximos dili-
gamus : 13 vivamus juſtè : 14 & Chriſtum indu-
amus.*

OMnis * anima poteſtatibus ſupereminentibus ſub- Sap.6.4.
jecta eſto : non enim eſt poteſtas niſi à Deo : & Tit.3.1.
quæ ſunt poteſtates, ſunt à Deo ordinatæ : 1 Pet.2.13.
2 Itaq; quiſquis *ſe* opponit poteſtati, Dei ordina-
tioni reſiſtit : qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi condemnati-
onem adferent.
3 Nam magiſtratus non ſunt terrori bonis operibus,
ſed malis. Vis autem non metuere poteſtatem? quod
bonum eſt facito, & laudem ab ipſa obtinebis.
4 Dei enim miniſter eſt tuo bono. Quòd ſi fece-
ris quod malum eſt, metue : non enim temerè gladium
geſtat : nam Dei miniſter eſt, ultor ad iram ei qui
quod malum eſt, fecerit.
5 Quapropter neceſſe eſt ſubjici, non ſolùm propter
iram, ſed etiam propter conſcientiam.
6 Propter hoc enim etiam tributa ſolvitis : ſiquidem
miniſtri Dei ſunt in hoc ipſum incumbentes.
7 * Reddite igitur omnibus quod debetis : cui tri- Mat.22.21.
butum *debetur*, tributum : cui vectigal, vectigal : cui ti-
mor, timorem : cui honor, honorem.
8 Nemini quicquam debete, niſi *hoc* ut alii alios di-
ligatis : nam qui diligit alterum, Legem implevit.

Exod.20.14. 9 Siquidem illud, * Non mœchaberis, Non occides,
Deut.5.18. Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non
concupiſces, & ſi quod aliud *eſt* mandatum, in hoc ſer-
Levit.19.18 mone ſummatim comprehenditur, nempe * Diliges
Matt.22.39. proximum tuum ſicut teipſum.
Mar.12.31. 10 Charitas proximum non afficit malo. Itaque
Gal.5.14. Iacob.2.8. * Charitas eſt completio Legis.
1 Tim.1.5. 11 Idq; perſpecta opportunitate, quòd *videlicet* tem-
peſtivum jam *ſit* nos à ſomno expergiſci. Nunc enim
propius nos eſt ſalus quàm quum credidimus.
12 Nox proceſſit, dies autem propinquavit: Abjici-
amus igitur opera tenebrarum, & induamur habitu qui
luci conveniat:
Luc.21.34. 13 Ut interdiu, compoſitè ambulemus; * non *in* com-
eſſationibus & ebrietatibus; non cubilibus ac protec-
viis, non lite & invidia.
Gal.5.16. 14 Sed induamini Domino Jeſu Chriſto, & * carnis
1 Pet.2.11. curam ne habete ad *explendas* cupiditates.

CAP. XIIII.

*1 Commendat eos qui fide ſunt infirmi, 15 ne vitio no-
ſtro ſcandilazentur. 10 Et illis e diverſo imperat
ut non temerè firmiores indicent, 19 ut intra ædifi-
cationis 20 & charitatis terminos 22 Chriſtiana li-
bertas conſiſtat.*

EUm verò qui fide eſt infirmus, aſſumite: non *tamen*
ad certamina diſputationum.
2 Alius quidem credit veſcendum eſſe quibuſvis: a-
lius autem *fide* infirmus edit olera.
3 Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: &
qui non edit, edentem ne condemnato. Deus enim e-
um aſſumpſit.
Iac.4.7. 4 * Tu quis es qui condemnas alienum famulum?
proprio Domino ſtat aut cadit. Stabilietur autem: po-
teſt enim Deus eum ſtabilire.
5 Alius quidem æſtimat diem præ die: alius autem
peræquè æſtimat quemvis diem. Unuſquiſq; in animo ſuo
plenè certus eſto.
6 Qui curat diem, Domino curat: & qui non curat
diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit: gra-
tias enim agit Deo: & qui non edit, Domino non edit,
& gratias agit Deo.
7 Nullus enim noſtrûm ſibiipſi vivit, & nullus ſibi-
ipſi moritur.
8 Nam ſive vivimus, Domino vivimus: ſive mori-
mur, Domino morimur; ſive igitur vivamus, ſive moria-
mur, Domini ſumus.

9 Ad hoc enim Chriſtus & mortuus eſt, & reſurrexit
& revixit, ut & mortuis ac viventibus dominetur.
10 * Tu verò cur condemnas fratrem tuum? aut eti- 2 Cor.5.10.
am tu cur pro nihilo habes fratrem tuum? Omnes enim
ſiſtemur apud tribunal Chriſti.
11 Scriptum eſt enim, * Vivo ego, dicit Dominus, Eſa.45.23.
quòd mihi *ſeſe* flectet omne genu, & omnis lingua con- Phil.2.10.
fitebitur Deo.
12 Nempe ergo unuſquiſq; noſtrûm de ſeipſo ratio-
nem reddet Deo.
13 Ne ampliùs igitur alius de alio judicemus: ſed
hoc potius adhibete judicium, ut ne offendiculum pona-
tis fratri, aut ſcandalum.
14 Novi, & perſuaſum habeo per Dominum Jeſum,
nihil eſſe impurum per ſe: ſed ei qui exiſtimat aliquid
eſſe impurum, *id* ei impurum *eſſe*.
15 Verùm ſi propter eſcam frater tuus triſtitia affi-
citur, non jam ſecundùm charitatem ambulas.* Ne eſca 1 Cor.8.11.
tua illum perdito pro quo Chriſtus mortuus eſt.
16 Ne veſtrum igitur bonum blaſphemator.
17 Non eſt enim regnum Dei eſca & potus, ſed ju-
ſtitia, & pax, & gaudium per Spiritum ſanctum.
18 Nam qui per hæc ſervit Chriſto, gratus eſt Deo,
& acceptus hominibus.
19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, ſectemur,
& quæ ad mutuam ædificationem.
20 Ne cibi cauſa deſtrue opus Dei. * Omnia quidem
pura: ſed malum *eſt* homini qui edit cum offendiculo. Tit.1.15.
21 * Bonum *eſt* non veſci carnibus, neq; bibere vi- 1 Cor.8.13.
num, neq; *quicquam* quo frater tuus impingit, aut offen-
ditur, aut infirmus eſt.
22 Tu fidem habes? apud temetipſum habe coram
Deo: Beatus qui non condemnat ſeipſum in *eo* quod
approbat.
23 Qui verò ambigit, ſi ederit, condemnatus eſt,
quoniam non *edit* ex fide; quicquid verò ex fide non
eſt, peccatum eſt.

CAP. XV.

*1 Fortiores robur ſuum conferant ad confirmandos infir-
mos 3 Chriſti exemplo, 7 qui ſe communicavit 8 non
modo Iudæis, 9, 10, 11, 12 ſed etiam Gentibus.
15 Scriptionis huius Epiſtolæ ratio redditur.*

1 DEbemus autem nos qui firmi *ſumus*, imbecil-
litates infirmorum portare, ac non indulgere
nobiſipſis.
2 *Itaque* unuſquiſque noſtrûm proximo indulgeat

 in

in bonum, *id eſt*, ad *ejus* ædificationem.
3 Etenim Chriſtus non indulſit ſibiipſi, ſed ſicut
Pſal. 16.10. ſcriptum eſt,* Convitia eorum qui conviciantur tibi,
inciderunt in me.
4 Nam quæ antè ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam
ſcripta ſunt : ut per patientiam & conſolationem Scrip-
turarum ſpem habeamus.
1 Cor. 1.10. 5 Deus autem patientiæ & conſolationis *author* :* det
vobis ut eodem animo inter vos mutuò affecti ſitis, ſe-
cundùm Chriſtum Jeſum :
6 Ut concorditer uno ore glorificetis Deum ac Pa-
trem Domini noſtri Jeſu Chriſti.
7 Propterea aſſumite alii alios, ſicut & Chriſtus aſ-
ſumpſit nos in gloriam Dei.
8 *Illud* autem dico, Jeſum Chriſtum miniſtrum fu-
iſſe circumciſionis, pro Dei veritate, ut confirmaret
promiſſiones Patrum :
9 Et ut gentes pro miſericordia glorificent Deum ;
Pſal. 18.50. ſicut ſcriptum eſt, * Propterea confitebor tibi inter
Gentes, & nomini tuo pſallam.
Deut. 32.43. 10 Et rurſum dicit, *Gaudete Gentes cum populo
ejus.
Pſal. 117.1. 11 Et rurſum, * Laudate Dominum omnes Gentes,
& collaudate eum omnes populi.
Eſa. 11.10. 12 Et rurſum Eſaias dicit, * Erit radix Jeſſe, & qui
exurgat ad imperandum Gentibus, in ipſo Gentes ſpe-
rabunt.
13 Utinam verò Deus ſpei impleat vos omni gaudio
& pace credendo, ut ſpe abundetis per virtutem Spiri-
tus ſancti.
14 Perſuaſum autem habeo & ipſe ego de vobis, fra-
tres mei, quòd ipſi per vos pleni ſitis bonitate, impleti
omni cognitione, & qui poſſitis etiam vos mutuò mo-
nere.
15 Audaciùs verò ſcripſi vobis, fratres, aliqua ex
parte, veluti comonefaciens vos, propter gratiam quæ
data eſt mihi à Deo :
16 Ad hoc ut ſim miniſter Jeſu Chriſti apud Gentes,
operatus Evangelio Dei : ut oblatio Gentium fiat ac-
cepta, ſanctificata per Spiritum ſanctum.
17 Habeo igitur quod glorier per Chriſtum Jeſum,
in iis quæ ad Deum *pertinent*.
18 Non enim ſuſtinuerim quicquam loqui quod non
effecerit Chriſtus per me, *adducendis* ad obedientiam
Gentibus, verbis & factis :
19 Virtute ſignorum ac prodigiorum, virtute Spi-
ritus Dei : adeò ut ab Hieruſalem & circumjacenti-
bus *regionibus* uſque ad Illyricum, impleverim præ-
dicandi

dicandi Evangelii Chriſti munus.
20 Ita porrò ambiens prædicare Evangelium, non
ubi nominatur Chriſtus, ne ſuper alienum fundamen-
tum ædificarem:
21 Sed ſicut ſcriptum eſt, * Quibus non eſt annun- *Eſa.52.15.*
tiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelli-
gent.
22 * Quapropter etiam impeditus ſum ſæpe *ne* veni- *Supra 1.13.*
rem ad vos.
23 Nunc verò quum non ampliùs habeam locum in
his regionibus, * deſiderium autem habeam veniendi *Supra 1.11. 1 Theſ.2.17.*
ad vos à multis annis:
24 Quando proficiſcar in Hiſpaniam, veniam ad
vos. Spero enim fore ut *iſtâc* præteriens videam vos,
& à vobis deducar illuc: ſi tamen veſtra conſuetudine
priùs ex parte expletus fuero.
25 Nunc autem proficiſcor Hieroſolymam, mini-
ſtrans ſanctis.
26 Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ conferre a-
liquid in pauperes ſanctos qui ſunt Hieroſolymis:
27 Placuit enim *eis, inquam*, & debitores illorum
ſunt: nam ſi * ſpiritualia ipſorum *bona* Gentes participa- *1 Cor. 9.11.*
runt, debent etiam *ipſi* in carnalibus eis miniſtrare.
28 Hoc igitur ubi perfecero, & eis conſignavero
hunc fructum, abibo iſtâc in Hiſpaniam.
29 Scio verò me, quum veniam ad vos, cum plena be-
nedictione Evangelii Chriſti venturum.
30 Precor autem vos, fratres, per Dominum noſtrum
Jeſum Chriſtum, & per charitatem Spiritus, ut mecum
certetis *veſtris* pro me apud Deum precibus:
31 Ut liberer ab iis qui rebelles ſunt in Judæa, utq;
miniſterium hoc meum erga Hieruſalem, acceptum ſit
ſanctis.
32 Ut cum gaudio veniam ad vos per voluntatem
Dei, unaq; vobiſcum refociller.
33 Deus autem pacis *ſit* cum omnibus vobis, Amen.

CAP. XVI.

1 Commendat Phœben. 3 Salutat officioſè complures. A 17 uſque ad finem cap. admonens eos ut caveant ab iis qui diſsidiorum authores ſunt.

COmmendo autem vobis Phœben ſororē noſtram,
quæ eſt miniſtra Eccleſiæ Cenchreenſis:
2 Ut eam excipiatis in Domino ſicut dignum eſt
ſanctis, & adſitis ei quacunque in re *ipſi* uſus fuerit vo-
bis: nam hæc tum multis hoſpitium præbuit, tum mi-
hi etiam ipſi.

Act. 18.22. 3 Salutate * Priſcillam & Aquilam, adjutores meos
in Chriſto Jeſu :
4 (Qui pro anima mea ſuam ipſorum cervicem ſup-
poſuerunt : quibus non ego ſolus gratias ago,ſed etiam
omnes Eccleſiæ Gentium.)
5 Item Eccleſiam quæ in domo eorum eſt. Salutate
Epænetum mihi dilectum : primitias Achaiæ in Chriſto.
6 Salutate Mariam quæ multum laboravit erga nos.
7 Salutate Andronicum & Juniam cognatos meos,
concaptivos meos, qui ſunt inſignes inter Apoſtolos ;
qui etiam ante me fuerunt in Chriſto.
8 Salutate Ampliam dilectum mihi in Domino.
9 Salutate Urbanum, adjutorem noſtrum in Chriſto,
& Stachyn mihi dilectum.
10 Salutate Apellen,probatum in Chriſto. Salutate
eos qui *ſunt* ex Ariſtobuli *familiaribus.*
11 Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate
eos qui *ſunt* ex Narciſſi *familiaribus*, eos, *inquam*, qui
ſunt in Domino.
12 Salutate Tryphenam & Tryphoſam,quæ laborant
in Domino. Salutate Perſida dilectam, quæ multum la-
boravit in Domino.
13 Salutate Rufum ſelectum in Domino, & matrem
ejus ac meam.
14 Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam,Pa-
trobam,Mercurium, & qui cum eis ſunt fratres.
15 Salutate Philologum & Juliam, Nereum & ſoro-
rem ejus, & Olympam, & qui cum iis ſunt, omnes
ſanctos.
16 * Salutate alii alios oſculo ſancto. Salutant vos
1 Cor. 16.20. & 2 Cor. 13.12. Eccleſiæ Chriſti.
17 Precor autem vos, fratres, ut obſervetis diſſidio-
rum & ſcandalorum authores contra doctrinam quam
vos didiciſtis : & * declinetis ab eis.
1 Pet. 5.14. 2 Joh. 10. 18 Nam qui ejuſmodi *ſunt*, Domino noſtro Jeſu
Chriſto non ſerviunt, ſed ſuo ventri : & per blandilo-
quentiam & aſſentationem corda *hominum* minimè ma-
lorum ſeducunt.
19 Veſtra enim obedientia ad omnes pervenit.
Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: ſed volo vos ſapien-
tes quidem eſſe in rebus bonis,ſimplices verò in malis.
20 Porrò Deus pacis conteret Satanam ſub pedes
veſtros citò. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* vo-
biſcum, Amen.
21 Salutant vos * Timotheus adjutor meus,& Luci-
Act. 16.1. Phil. 2.19. us & Jaſon, & Soſipater, cognati mei.
22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui deſcripſi
Epiſtolam.

23 Sa-

23 Salutat vos Gaius hoſpes meus ; & Eccleſiæ to-
tius. Salutat vos Eraſtus procurator urbis, & Quartus
frater.
24 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit cum omni-
bus vobis. Amen.
25 * Ei verò qui poteſt vos ſtabilire, ſecundùm E- Epheſ. 3. 20.
vangelium meum & præconium Jeſu Chriſti, * ex reve- & 3.9.
latione myſterii quod à temporibus æternis tacitum Coloſ. 1. 29.
fuit. 1 Tim. 1.9.
Tit. 1. 2.
26 Nunc verò factum eſt manifeſtum, & per Scrip-
turas propheticas, ex imperio æterni Dei, ad obedien-
tiam fidei, omnibus Gentibus declaratum :
27 Soli, *inquam*, ſapienti Deo gloria per Jeſum
Chriſtum in ſecula. Amen.

*Ad Romanos ſcripta fuit Corintho per Phœben mi-
niſtram Cenchreenſis Eccleſiæ.*

EPISTOLA PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIOR.

CAP. I.

*1 Poſt gratulationem, 10 quæ vim habet exhortan-
di, 11 taxat diſsidia Corinthiorum ; Eoſque à
faſtu ad humilitatem revocat. 20 Nam evertens
omnem mundi ſapientiam, 25.26.27 Solam crucis præ-
dicationem erigit.*

PAulus vocatus Apoſtolus Jeſu Chriſti per
voluntatem Dei, & Soſthenes frater :
2 Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi,
* ſanctificatis in Chriſto Jeſu, * vocatis Act. 15. 9.
ſanctis, cum omnibus, qui invocant nomen 1 Theſ. 4.7
Domini noſtri Jeſu Chriſti in quovis loco, *Domini, in-* Rom. 1.7.
quam, tum ipſorum, tum noſtri. Epheſ. 1 1.
Coloſ. 1 22.
3 Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domi- 2 Tim. 1.9.
no Jeſu Chriſto. Tit. 2.3.
2 Tim. 2.22.

4 Gratias ago Deo meo ſemper de vobis, ob grati-
am Dei quæ data eſt vobis in Chriſto Jeſu:
5 Quòd in omnibus ditati ſitis in ipſo, omni loquen-
di facultate, omniq; cognitione:
6 Prout teſtimonium Chriſti confirmatum fuit in
vobis.
Tit.2.13. 7 Adeò ut nullo dono deficiamini, * expectantes
Phil.3.20. dum reveletur Dominus noſter Jeſus Chriſtus.
1 Theſ.3.13. 8 * Qui Deus etiam confirmabit vos uſq; ad finem
& 5.23. inculpatos, in diem Domini noſtri Jeſu Chriſti.
1 Theſ.5.24. 9 * Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in communio-
nem Filii ipſius Jeſu Chriſti Domini noſtri.
10 Precor autem vos, fratres, per nomen Domini
noſtri Jeſu Chriſti, ut idem loquamini omnes, & non
ſint inter vos diſſidia, ſed ſitis coagmentati eadem men-
te & ſententia.
11 Declaratum eſt enim mihi de vobis, fratres mei,
à domeſticis Chloes, quòd lites ſint inter vos.
12 Hoc autem dico, unumquemq; veſtrûm dicere,
Ego quidem ſum Pauli, ego verò Apollo, ego verò Ce-
phæ, ego verò Chriſti.
13 *Num* diſpertitus eſt Chriſtus? num Paulus cru-
cifixus eſt pro vobis, aut in nomen Pauli baptizati
fuiſtis?
14 Gratias ago Deo meo quòd neminem veſtrûm
Act.18.14. baptizaverim, niſi * Criſpum & Gaium.
15 Ut ne quis dicat me in meum nomen baptizaſſe.
16 Baptizavi autem etiam Stephanæ familiam: cæ-
terùm haud ſcio num quem alium baptizaverim.
17 Non enim miſit me Chriſtus ut baptizarem, ſed
Infra 2.1. ut evangelizarem: * non *tamen* cum dicendi peritia, ne
Gal.5.2. inanis reddatur crux Chriſti.
2 Pet.1.16. 18 Nam ſermo ille de cruce, iis quidem qui pereunt
Rom.1.16. ſtultitia eſt: nobis autem qui ſervamur, * potentia
Eſa.29.14. Dei eſt.
19 Scriptum eſt enim * Abolebo ſapientiam ſapien-
tum, & intelligentiam intelligentum tollam è medio.
20 Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi diſquiſitor ſeculi iſti-
us? Nonne infatuavit Deus ſapientiam mundi hujus?
21 Nam poſtquam in Dei ſapientia mundus non cog-
novit Deum ex *eius* ſapientia, placuit Deo per ſtultam
prædicationem ſervare credentes.
Matt.12.38. 22 * Quandoquidem & Judæi ſignum petunt, &
Græci ſapientiam quærunt.
23 Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Ju-
dæis quidem offendiculum, Græcis verò ſtultitiam:
24 Ipſis autem vocatis, tum Judæis tum Græcis,
Chriſtum Dei potentiam ac Dei ſapientiam.

25 Nam

25 Nam ſtultitia Dei ſapientior eſt quàm homines:
& infirmitas Dei validior eſt quàm homines.
26 Videtis enim vocationem veſtram, fratres, vos *vi-
delicet* non eſſe multos ſapientes ſecundùm carnem, non
multos potentes, non multos nobiles.
27 Verùm quæ ſtulta *ſunt* in mundo, elegit Deus, ut
pudefaciat ſapientes: & quæ *ſunt* infirma in mundo, e-
legit Deus, ut pudefaciat robuſta.
28 Et quæ ignobilia ſunt in mundo, & pro nihilo
habita, elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt
aboleat.
29 Ut ne glorietur ulla caro coram eo.
30 Sed ex ipſo vos eſtis in Chriſto Jeſu, qui factus
eſt nobis ſapientiâ à Deo, juſtitiaque, & ſanctificatio,
& redemptio.
31 Ut ſicut ſcriptum eſt, * Qui gloriatur, in Domino *Jerem.9.23.*
glorietur.

CAP. II.

1 *Prædicationem ſuam in exemplum adducit, 4 hu-
manitus quidem abjectum, 7.13 ſpirituali tamen vir-
tute inſignem. 14 Tandem concludit, carnis judicio
non poſſe æſtimari.*

EGo igitur quum venirem ad vos fratres, * non veni *Supra 1.17.*
cum eminentia facundiæ aut ſapientiæ, annuntians
vobis teſtimonium Dei.
2 Non enim decreveram quicquam ſcire inter vos
niſi Jeſum Chriſtum, eumq; crucifixum.
3 * Et fui ego cum infirmitate, & timore, ac tremore *Act.18.1.*
multo apud vos.
4 Neq; oratio mea & prædicatio mea *verſata eſt** in *Supra 1.17.*
perſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in demon- *2 Pet.1.16.*
ſtratione ſpiritualis potentiæ.
5 Ne fides veſtra conſiſtat in ſapientia hominum, ſed
in potentia Dei.
6 Sapientiam verò loquimur inter perfectos: ſapi-
entiam autem non ſeculi hujus, neq; Principum ſeculi
hujus qui abolentur.
7 Sed loquimur ſapientiam Dei *latentem* in myſte-
rio, *id eſt*, occultam illam, quam præfinierat Deus ante
ſecula ad gloriam noſtram.
8 Quam nemo Principum ſeculi hujus cognovit:
nam ſi cognoviſſent, nequaquam Dominum gloriæ
crucifixiſſent.
9 Sed *prædicamus*, ſicut ſcriptum eſt, * quæ oculus *Eſa.64.3.*
non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis ve-
nerunt, quæ paravit Deus iis qui ipſum diligunt.

10 Nobis

10 Nobis autem Deus *ea* revelavit per Spiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei.

11 Quis enim hominum novit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? ita etiam ea quæ ſunt Dei, nemo novit niſi Spiritus Dei.

12 Nos verò non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui eſt ex Deo, ut ſciamus quæ Deus eſt nobis gratificatus:

Supra 1.17. *1 Pet. 1.10.* 13 *Quæ etiam loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus ſanctus; ſpiritualia cum iis quæ ſpiritualia ſunt conjungentes.

14 Animalis autem homo non eſt capax eorum quæ ſunt Spiritus Dei: ſunt enim ei ſtultitia, nec poteſt *ea* cognoſcere, quia ſpiritualiter dijudicantur.

15 (At ſpiritualis dijudicat quidem omnia, ipſe verò à nemine dijudicatur.)

Pro. 27.19. *Eſa. 40.13.* *Sap. 9.13.* *Rom. 11.34.* 16 *Quis enim novit mentem Domini, quis inſtructurus ſit eum? nos autem mentem Chriſti habemus.

CAP. III.

1 Ratione reddita doctrinæ ſuæ humilis, 4 docet quo loco habendi ſunt Miniſtri: 6 quod munus, 10 quæ vera ædificandi ratio. 15 Monet Corinthios ne patiantur animas ſuas profanari 21 ſuperba carnis ſapientia.

EGo porrò, fratres, non potui loqui vobis ut ſpiritualibus, ſed loquutus ſum ut carnalibus, *id eſt*, ut infantibus in Chriſto.

2 Lactis potu vos alui, & non eſca: nondum enim poteratis *id ferre*: imò ne nunc quidem adhuc poteſtis.

3 Nam adhuc carnales eſtis: quum enim in vobis *ſint* livor & contentio, & diſſidia, nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem inceditis?

4 Etenim quum dicit quidam, Ego quidem ſum Pauli, alter verò, Ego ſum Apollo, nonne carnales eſtis?

5 Quis igitur eſt Paulus, quis autem Apollos, niſi Miniſtri per quos credidiſtis, & ut cuiq; Dominus dedit?

6 Ego plantavi, Apollos rigavit: ſed Deus dedit incrementum.

7 Itaq; neq; is qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat: ſed Deus qui dat incrementum.

8 Is verò qui plantat, & is qui rigat, unum ſunt: *Pſal. 62.13.* *Gal. 6.5.* *unuſquiſq; verò ſuam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem.

9 Etenim Dei ſumus adminiſtri: Dei arvum, Dei ædificatio eſtis.

10 Secundùm gratiam Dei quæ data eſt mihi; ut
peritus architectus fundamentum poſui : alius autem
ſuperædificat : porro quiſque videat quomodo ſuper-
ædificet.
11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt ponere
præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus.
12 Quòd ſiquis ſuperædificet ſuper fundamentum
hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos : ligna, fœnum,
ſtipulam :
13 Cujuſq; opus manifeſtum fiet ; dies enim decla-
rabit : nam per ignem retegetur : & cujuſq; opus quale
ſit, ignis probabit.
14 Si cujus opus manebit quod ſuperædificaverit,
mercedem accipiet.
15 Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum faciet: ipſe
verò ſervabitur, ita tamen ut per ignem.
16 * An neſcitis vos eſſe templum Dei, & Spiritum *Inf. 6. 19. 2 cor. 6. 16.*
Dei habitare in vobis ?
17 Si quis templum Dei violat, hunc perdet Deus :
nam templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.
18 Nullus ſeipſum ſeducat ; ſiquis *ſibi* videtur eſ-
ſe ſapiens inter vos in hoc ſeculo, ſtultus fiat, ut fiat
ſapiens.
19 Sapientia enim mundi hujus, ſtultitia eſt apud *Iob 5. 13.*
Deum, ſcriptum eſt enim, * Carpit ſapientes in ver-
ſutia ipſorum.
20 Et rurſum, * Dominus novit cogitationes ſapien- *Pſal. 94. 11.*
tum eſſe vanas.
21 Itaq; nullus glorietur in hominibus: omnia namq;
veſtra ſunt :
22 Sive Paulus ; ſive Apollos, ſive Cephas, ſive mun-
dus, ſive vita, ſive mors, ſive præſentia, ſive futura: omnia,
inquam, veſtra ſunt.
23 Vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei.

CAP. IV.

1 Definitione veri Apoſtoli adducta, 7 humilitatis ſpeciem honori ſibi magis eſſe debere quàm probro docet. 9 Signa profert unde reipſa appareat, 10 Nec gloriæ, 11 Nec ventri ipſum ſtuduiſſe. 17 Ad finem, Timotheum commendat.

SIc de nobis reputet homo ut de miniſtris Chriſti, &
dispenſatoribus myſteriorum Dei.
2 Quod ſupereſt autem *illud* requiritur in diſpenſato-
ribus, ut fidus quiſq; inveniatur.
3 Mihi verò pro minimo eſt quòd à vobis diju-
dicer, aut ab humano judicio : imo nec meipſum di-
judico.

4 Nullius enim rei mihi conſcius ſum, ſed non
per hoc juſtificatus ſum: ſed Dominus is eſt qui me di-
judicat.

Mat.7.1. Rom.2.1. 5 * Proinde ne ante tempus quicquam judicate, uſq;
dum venerit Dominus, qui & illuſtraturus eſt occulta
tenebrarum, & manifeſta faciet conſilia cordium: ac
tunc laus erit unicuiq; à Deo.

6 Hæc autem, fratres, figura quadam tranſtuli ad
me ipſum & Apollo, propter vos: ut in nobis diſcatis
ſupra id quod ſcriptum eſt non ſapere: ut ne alius pro
alio inflemini adverſus alium.

7 Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod
non acceperis? quòd ſi etiam accepiſti, quid gloriaris
ut qui non acceperis?

8 Jam ſaturati eſtis, jam ditati eſtis, abſq; nobis reg-
num adepti eſtis? atque utinam ſane regnetis, ut & nos
ſimul vobiſcum regnemus.

9 Deus enim, puto, nos ultimos Apoſtolos ſpectan-
dos propoſuit, tanquam morti addictos. Nam ſpectacu-
lum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem pruden-
tes in Chriſto: nos infirmi, vos autem validi; vos glo-
rioſi, nos ignominioſi.

11 Ad hoc uſque tempus & eſurimus, & ſitimus, &
nudi ſumus, & colaphis cædimur, & incertis ſedibus
erramus:

Act.20.34. 1 Theſ.2.9. 2 Theſ.1.8. 12 * Et laboramus, operantes propriis manibus:
convitiis affecti, bene precamur: perſequutionem pati-
entes, ſuſtinemus.

Mat.5.44. Luc.23.34. Act.7.60. 13 * Infamati precamur: purgamenta mundi facti
ſumus, utque omnium ſordes uſque adhuc.

14 Non ut vos pudore ſuffundam, hæc ſcribo, ſed ut
filios, meos dilectos admoneo.

15 Nam etſi decem millia pædagogorum habueri-
tis in Chriſto, at non multos patres *habetis*; in Chriſto
enim Jeſu per Evangelium ego vos genui.

16 Precor vos igitur imitatores mei eſtote.

17 Propterea miſi vobis Timotheum, qui eſt filius
meus dilectus, & fidelis in Domino, qui vobis in memo-
riam reducet quæ ſint viæ meæ in Chriſto, ſicut ubique
in omnibus Eccleſiis doceo.

18 Cæterùm perinde quaſi ego non ſim venturus ad
vos, inflati ſunt quidam.

Act.18.21. Iac.4.15. 19 Sed veniam brevi ad vos, * ſi Dominus voluerit,
& cognoſcam non verba iſtorum qui inflati ſunt, ſed
ſpiritualem virtutem.

20 Non enim in verbis *ſitum eſt* regnum Dei, ſed in
ſpiritus virtute.

21 Quid

21 Quid vultis? cum virga veniam ad vos, an cum charitate & ſpiritu lenitatis?

CAP. V.

1 Quod inceſtuoſum privigni cum noverca coniugium taciti ferrent, 2.6 ſatis cauſa eſſe admonet cur pudore deiiciantur, potius quam ſuperbiant. 10 Eiuſmodi ſcelera excommunicatione vindicanda eſſe, 12 Ne contagio latius ſerpat.

OMnino auditur *eſſe* inter vos ſcortatio, & ejuſmodi ſcortatio quæ ne inter Gentes quidem nominatur, adeo ut quis uxorem patris habeat.

2 Et vos inflati eſtis, ac non potius luxiſtis, ut tolleretur è medio veſtri qui facinus hoc patravit.

3 Enimvero ego ut abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam ut præſens judicavi, ut is qui hoc ita perpetravit;

4 Vobis & meo ſpiritu in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti congregatis, cum poteſtate Domini noſtri Jeſu Chriſti;

5 Ejuſmodi *inquam homo* tradatur Satanæ, ad interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die illo Domini Jeſu.

6 Non eſt bona gloriatio veſtra. * An neſcitis paululo fermenti totam maſſam fermentari? Gal.5.9.

7 Expurgate igitur vetus fermentum, ut ſitis nova maſſa, ſicut eſtis fermenti expertes. Etenim Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum eſt, *nempe* Chriſtus.

8 Itaq; feſtum agitemus, non cum fermento veteri, nec fermento malitiæ & nequitiæ : ſed cum non fermentatis *panibus* ſinceritatis & veritatis.

9 Scripſi vobis in Epiſtola, ne commiſceamini cum ſcortatoribus:

10 At non omnino cum ſcortatoribus mundi hujus, aut avaris, aut rapacibus, aut idololatris, alioquin debetis ſcilicet è mundo exire.

11 Nunc autem ſcripſi vobis ne commiſceamini, *id eſt*, ſi quis cum frater nominetur, ſit ſcortator, aut avarus, aut idololatra, aut conviciator, aut ebrioſus, aut rapax : cum ejuſmodi, *inquam*, ne edatis quidem.

12 Quid enim mea *intereſt* etiam de extraneis judicare? nonne de iis qui intus ſunt, vos judicatis?

13 De extraneis verò Deus judicat: Tollite igitur iſtum ſceleratum ex vobiſipſis.

CAP.

CAPUT. VI.

8 Invehitur in forenſes contentiones, 6 quibus ſe mutuo vexabant, ſub infidelibus, cum magno Evangelii dedecore 9 Deinde ſcortandi licentiam gravi comminatione exagitat.

SUſtinet aliquis veſtrûm, negotium habens cum altero, judicio experiri ſub injuſtis, ac non ſub ſanctis?

2 An ignoratis ſanctos mundum judicaturos? quòd ſi per vos judicabitur mundus, indigni eſtis minimis judiciis?

3 An ignoratis fore, ut Angelos judicemus, nedum ut quæ ad hujus vitæ uſum pertinent, *non judicemus?*

4 Itaq; ſi judicia habeatis de iis quæ ad hujus vitæ uſum pertinent, eos qui minimo loco habentur in Eccleſia, eos, *inquam,* in ſubſelliis collocate.

5 Ut vos pudeat vobis *hoc* dico. Itane non eſt inter vos ſapiens, ne unus quidem, qui poſſit dijudicare inter fratres ſuos?

6 Sed frater cum fratre judicio experitur, idq; ſub infidelibus.

Mat.5.39. luc.6.29. rom.12.19. 7 Jam igitur omnino defectus in vobis eſt, quòd judicia habeatis inter vosmetipſos: * quamobrem non potius injuriam patimini? cur non potius damnum accipitis?

1 Theſ. 4.6. 8 * At vos injuriam facitis, & damnó afficitis, idq; fratres. An ignoratis injuſtos non eſſe Dei hæreditatem poſſeſſuros?

9 Ne errate, neque ſcortatores, neque idololatræ, neq; mœchi, neq; molles, neq; qui concumbunt cum maſculis.

10 Neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque conviciatores, neque rapaces, regni Dei hæreditatem poſſidebunt.

Tit 3.3. 11 * Et hæc eratis unuſquiſq; ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini Jeſu, per Spiritum Dei noſtri.

Inf.10.23. Eccle.37.31. 12 * Omnia mihi licent, * at non omnia conducunt: omnia mihi licent, at ego non redigar ſub ullius rei poteſtatem.

13 Eſcæ ventri *deſtinatæ ſunt*, & venter eſcis: Deus autem & hunc & eas abolebit. Corpus verò non ſcortationi, ſed Domino, & Dominus corpori.

Rom.6.5. 14 Deus autem & Dominum ſuſcitavit, & * nos ſuſcitabit potentia ſua.

15 An ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chri-
ſti ? Num igitur tollens membra Chriſti, faciam *ut ſint*
ſcorti membra ? Abſit.

16 An ignoratis eum qui agglutinatur ſcorto, unum
eſſe corpus *cum ſcorto* ? Fient enim, inquit, qui * duo Gen.2,24.
erant, caro una. mat.19.5.
mar.10.8.
17 Qui ergo agglutinatur Domino, unus ſpiritus epheſ 5.31.
eſt.

18 Fugite ſcortationem. Omne peccatum quod fece-
rit homo, extra corpus eſt: ſed qui ſcortatur, in propri-
um corpus peccat.

19 An ignoratis * corpus veſtrum eſſe templum Spi- Supra 3.16.
tus ſancti *qui eſt* in vobis, quem habetis à Deo, neque 2cor.6.16.
vos eſſe veſtri juris ?

20 * Nam empti eſtis pretio: glorificate igitur Infr.7.23.
Deum in Corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt 1pet.1.19.
Dei.

CAPUT VII.

*1 Differens hic de conjugio, 4 quod eſt remedium vi-
tandæ ſcortationis, 10 & indiſſolubile, 18.20 iubet
unumquemque ſorte ſua contentum vivere. 25 Quis
virginitatis finis eſſe debeat oſtendit: 36 & qui con-
iugium ſuſcipere debeant.*

CÆterùm de quibus ſcripſiſtis ad me, bonum *fuerit*
viro mulierem non attingere.

2 Sed propter fornicationes, ſuam quiſque uxorem
habeto, & propriam quæque virum habeto.

3 * Uxori vir debitam benevolentiam reddito: ſimi- 1 Pet.3.7.
liter autem & uxor viro.

4 Uxor proprium corpus non habet in poteſtate,
ſed vir: ſimiliter autem & vir proprium corpus non ha-
bet in poteſtate, ſed uxor.

5 Ne fraudate alius alium, niſi ſiquid ex conſenſu
ad tempus, ut vacetis jejunio & precibus: & rurſum
ſimul convenite: ne tentet vos Satanas propter incon-
tinentiam veſtram.

6 Hoc autem dico ex conceſſione, non ex imperio.

7 Nam velim omnes homines eſſe ut & ipſe *ſum*: ſed
unuſquiſq; proprium donum habet ex Deo: alius qui-
dem ita, alius autem ita:

8 Dico autem cœlibibus & viduis, Bonum eis eſt ſi
manſerint ut *maneo* ego.

9 Quòd ſi ſe non continent, matrimonium con-
trahant: nam melius eſt matrimonium contrahere quàm
uri.

10 Iis autem qui matrimonio juncti ſunt, denuntio
non

Mat.5.32. non ego, ſed Dominus, * Uxor à viro ne ſeſe ſepa-
& 19.9. rato.
mar.10.11. 11 Quòd ſi ſeſe ſeparabit, maneat innupta, aut viro
luc.16.18. reconciliator : & vir uxorem ne dimittito.
12 Reliquis autem ego dico, non Dominus : Si quis
frater uxorem habet infidelem, quæ conſentiat ad ha-
bitandum cum eo, ne eam dimittito.
13 Et uxor quæ habet virum infidelem, qui conſenti-
at ad habitandum cum ea, ne eum dimittito.
14 Maritus enim infidelis ſanctificatus eſt in uxore,
& uxor infidelis ſanctificata eſt in viro : alioqui certè
liberi veſtri impuri eſſent, nunc autem ſancti ſunt.
15 At ſi infidelis ſeſe ſeparet, ſeparatus eſto : non eſt
ſervituti ſubjectus frater aut ſoror in hujuſmodi *rebus*, ſed
ad pacem vocavit nos Deus.
16 Ecquid enim noſti uxor, an ſis virum ſervatura?
aut ecquid noſti vir, an uxorem ſis ſervaturus?
17 Sed ut unicuique *donum* partitus eſt Deus, ut u-
numquemq; vocavit Dominus, ita incedat : & ita in Ec-
cleſiis omnibus conſtituo :
18 Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne attrahat
præputium : in præputio aliquis vocatus eſt? ne cir-
cumcidatur.
19 Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed
obſervatio mandatorum Dei.
Eph.4.1. 20 * Unuſquiſq; in qua vocatione vocatus fuit, in ea
maneat.
21 Servus vocatus es? ne ſit tibi curæ : ſed ſi potes
etiam liber fieri, potiùs *eo* utere.
22 Etenim qui in Domino vocatus eſt ſervus, libertus
Domini eſt : ſimiliter & qui liber vocatus eſt, ſervus eſt
Chriſti.
Supr.6.20. 23 * Pretio empti eſtis, ne eſtote ſervi hominum.
1Pet.1.19. 24 Unuſquiſq; in quo vocatus fuit, fratres, in hoc ma-
neat apud Deum.
25 De virginibus autem præceptum Domini non
habeo : ſed dico quod ſentio ; ut cui Dominus per mi-
ſericordiam dederit fidum eſſe.
26 Exiſtimo igitur hoc bonum eſſe propter inſtan-
tem neceſſitatem, bonum hoc *inquam* eſſe homini ita
eſſe.
27 Alligatus es uxori? ne quære diſſolutionem : ſo-
lutus es ab uxore? ne quære uxorem.
28 Quòd ſi etiam duxeris uxorem, non peccaſti : & ſi
nupſerit virgo, non peccavit : ſed afflictionem in car-
ne habituri ſunt *qui ſunt* hujuſmodi : ego verò vobis
parco.
29 Hoc autem aio, fratres, quoniam tempus con-

tractum

tractum eſt in poſterum: ut & qui habent uxores, ſint
ut non habentes.
30 Et qui flent, ut non flentes: & qui gaudent, ut non
gaudentes: & qui emunt, ut non obtinentes.
31 Et qui utuntur hoc mundo, ut non abutentes;
præterit enim ſpecies hujus mundi
32 Velim autem vos abſq; ſolicitudine eſſe. Qui cœ-
lebs eſt, curat ea quæ *ſunt* Domini, quomodo placiturus
ſit Domino.
33 At qui duxit uxorem, curat ea quæ ſunt mundi,
quomodo placiturus ſit uxori.
34 Diſcretæ ſunt ea quæ eſt uxor & ea quæ *eſt* vir-
go: quæ *eſt* innupta, curat ea quæ ſunt Domini, ut ſit
ſancta cùm corpore tùm ſpiritu: quæ verò nupta eſt,
curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit viro.
35 Hoc autem dico veſtro commodo: non ut la-
queum vobis injiciam, ſed ut decenter & apte adhæreſ-
catis Domino abſq; ulla diſtractione.
36 Cæterùm ſi quis aliquid non decens à ſe in vir-
ginem ſuam committi putat, ſi florem ætatis excedat, &
ita debet fieri; quod vult faciat, non peccat; jungan-
tur matrimonio.
37 Qui verò ſtat firmus in corde, nec adigitur neceſ-
ſitate, ſed in poteſtate habet propriam voluntatem, &
hoc decrevit in corde ſuo, ut ſervet ſuam virginem,
benè facit,
38 Itaque qui dat nuptum, benè facit; qui verò non
dat nuptum, melius facit.
39 * Uxor alligata eſt lege quamdiu vivet vir ipſius: Rom. 7. 2.
quòd ſi obdormierit vir ipſius, libera eſt ad cui velit nu-
bendum, tantùm in Domino.
40 Sed beatior eſt ſi ita maneat, ſecundùm meam
ſententiam: * puto autem me quoque Spiritum Dei 1 Theſ. 4. 8.
habere.

CAP. VIII.

1 *Ab hoc loco uſq; ad finem decimi cap. cap. dehortatur ut ab impuris Gentilium epulis abſtineant: 8 abuſum Chriſtianæ libertatis coercet: 11 & ſcientiam Charitate frænandam docet.*

CÆterùm de iis quæ idolis immolantur, ſcimus nos
omnes notitia eſſe præditos. Notitia inflat; cha-
ritas verò ædificat.
2 Quòd ſi quis *ſibi* videtur aliquid ſcire, nondum
quicquam novit, ſicut oportet noſſe.
3 Sed ſi quis diligit Deum, hic cognitus fuit ab
eo.

4 De

4 De eſu igitur eorum quæ idolis immolantur, ſci-
mus idolum nihil eſſe in mundo, & nullum *eſſe* Deum a-
lium niſi unum.

5 Nam etiamſi ſint qui dicantur dii & in cœlo & in
terra, (ſicut ſunt dii multi & domini multi:)

6 Nobis tamen unus *eſt* Deus Pater ille, à quo om-
Ioh.13.13. infra 12.3. ephes.4.5. nia, & nos in ipſo; & * unus Dominus Jeſus Chriſtus,
per quem omnia, & nos per ipſum.

7 Sed non in omnibus *eſt* ea ſcientia; nonnulli enim
cum conſcientia idoli uſq; ad hoc tempus, ut idolis im-
molatum edunt, & conſcientia eorum, infirma quum ſit,
polluitur.

8 Cæterum eſca nos non commendat Deo; neque
enim ſi veſcamur, abundantiores ſumus; neque ſi non
veſcimur, pauperiores reddimur.

9 Sed videte ne quo modo poteſtas illa veſtra of-
fendiculo ſit iis qui infirmi ſunt.

10 Etenim ſiquis viderit, te ſcientia præditum, in
idoleio accumbere, nonne conſcientia ipſius qui in-
firmus eſt, inſtruetur ad edendum ea quæ ſunt idolis
mactata?

Rom.14.15. 11 * Et tua iſta ſcientiâ frater qui infirmus eſt, prop-
ter quem Chriſtus eſt mortuus, peribit?

12 Ita autem peccantes in fratres; & vulnerantes
ipſorum conſcientiam infirmam, in Chriſtum peccatis.

Rom.14.21. 13 * Quapropter ſi eſca facit ut offendat frater me-
us, non veſcar carnibus in æternum, ne faciam ut frater
meus offendat.

CAPUT IX.

*1 Oſtendit qualiter libertate à Domino ſibi permiſſa,
15 ultro abſtinuerit, 18, 22, ne quem in rebus mediis
offenderet: 24 Vitamque noſtram ſtadii inſtar eſſe
dicit.*

NOnne ſum Apoſtolus? nonne ſum liber? Nonne
Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum vidi? nonne
opus meum vos eſtis in Domino?

2 Si aliis non ſum Apoſtolus, at certè vobis ſum:
nam ſigillum Apoſtolatus mei vos eſtis in Domino.

3 Mea reſponſio apud eos qui in me inquirunt,
hæc eſt.

4 Annon habemus poteſtatem veſcendi ac bibendi?

5 Annon habemus poteſtatem, ſororem uxorem
circumducendi, ut & reliqui Apoſtoli, & fratres Domi-
ni, & Cephas?

6 An ſolus ego & Barnabas non habemus poteſta-
tem non operandi?

7 Quis militat propriis ſtipendiis unquam ? quis
plantat vineam, & de fructu ejus non edit ? aut quis pa-
ſcit gregem, & de lacte gregis non edit ?
8 Num ſecundùm hominem hæc dico ? nonne eti-
am Lex hæc dicit ?
9 Nam in Moſis Lege ſcriptum eſt, * Non obligabis *Deut.*25.4.
os bovi trituranti. Num boves curæ ſunt Deo ? *1 tim.*5.18.
10 An hoc propter nos omnino dicit ? propter nos
enim *hoc* ſcriptum eſt ? nam ſub ſpe debet is qui arat,
arare: & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.
11 * Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum *Rom.*15.27.
eſt ſi nos veſtra carnalia meſſuerimus ?
12 Si alii *ſui* in vos juris participes ſunt, annon po-
tiùs nos ? Atqui non uſi fuimus jure iſto : ſed omnia ſu-
ſtinemus, ne interrumpamus Evangelium Chriſti.
13 An neſcitis * eos qui ſacris operantur, *ea quæ* ex *Deut.*18.8.
ſacrario *ſunt* edere ? & qui altari aſſident cum altari par-
ticipare ?
14 Ita Dominus conſtituit iis qui Evangelium an-
nuntiant ut ex Evangelio vivant.
15 Ego tamen nullo iſtorum ſum uſus. Neq; verò
hæc ſcripſi, ut ita fiat in me: nam bonum eſt mihi mori
potiùs quàm ut gloriationem meam aliquis inanem
reddat.
16 Etenim ſi evangelizem, non eſt quod glorier :
neceſſitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi eſt niſi
evangelizem.
17 Nam ſi volens hoc faciam, mercedem habeo: ſin
invitus, diſpenſatio credita eſt mihi.
18 Quæ igitur mihi eſt merces ? ut quum evangeli-
zem, gratuitum conſtituam Evangelium Chriſti, ut ne
abutar jure meo in Evangelio.
19 Nam quum liber ſim ab omnibus, omnibus me-
ipſum ſervum feci : ut plures lucrifacerem.
20 Et factus ſum Judæis ut Judæus, ut Judæos lucri-
faciam : iis qui ſub Lege ſunt, ut ſi *eſſem* ſub lege, ut e-
os qui ſub lege ſunt, lucrifacerem :
21 Exlegibus ut exlex (*ita tamen* ut non ſim exlex
Deo, ſed ſublex Chriſto) ut lucrifacerem exleges.
22 Factus ſum infirmis ut infirmus, ut infirmos lucri-
facerem, omnibus factus ſum omnia, ut omnino aliquos
ſervarem.
23 Hoc autem facio propter Evangelium, ut unà par-
ticeps ejus fiam.
24 An ignoratis, eos qui in ſtadio currunt, omnes
quidem currere, ſed unum accipere præmium? Sic currite
ut comprehendatis.
25 Porro quiſquis certat, in omnibus eſt continens,

Illi quidem igitur ut periſſuram coronam accipiant, *ſunt*
continentes: nos autem, ut incorruptam.

26 Ego igitur ita curro ut non in incertum: ita pu-
gilem ago, ut aërem non cædens.

27 Sed contundo corpus meum, & in ſervitutem re-
digo: ne quo modo, quum aliis prædicarim, ipſe repro-
bus fiam.

CAPUT X.

Si Deus Iudæis non pepercit, neq; iis parcet quibus
ſors eſt æqualis 34 In teſſeris externis ſua gratia. 14 I-
taque abſurdum eſſe participes fieri menſæ dæmonio-
rum eos qui Cœnæ Domini communicant, 24 & qui
in rebus mediis rationem proximi non habent.

Exod.13.21. NOlim autem vos ignorare fratres, * Patres no-
num. 9.18. ſtros omnes ſub illa nube fuiſſe, * & omnes per
Exod. 14.22. mare tranſiviſſe:

2 Et omnes in Moſen baptizatos eſſe nube & mari:

Exod.16.18. 3 * Et omnes eandem eſcam ſpiritualem ediſſe:

4 * Et omnes eundem potum ſpiritualem bibiſſe.
Exod.17.6. Bibebant enim ex ſequente ſpirituali Petra: Petra verò
num.20.10. & 21.16. erat Chriſtus.

5 Sed pleroſq; illorum non approbavit Deus, * pro-
Num.26.65. ſtrati ſunt enim in deſerto.

6 Hæc autem typi noſtri fuerunt, ut ne concupiſca-
Num 11.4. & 26.64. mus res malas, * ſicut illi concupierunt.

7 Ne igitur idololatræ ſitis, ſicut quidam eorum, ut
ſcriptum eſt, * Sedit populus ad edendum ac bibendum,
Pſal.106.14. Exod.32.6. & ſurrexerunt ad ludendum.

Num.25.9. 8 Neq; ſcortemur, * ſicut quidam eorum ſcortati
ſunt, & ceciderunt uno die viginti tria millia.

Num.21.6. 9 Neque tentemus Chriſtum, * ſicut quidam eorum
Pſal.106.14. tentarunt, & à ſerpentibus perierunt.

10 * Neq; murmurate, ſicut quidam eorum murmu-
Num.14.37. rarunt, & perierunt ab Exterminatore.

11 Hæc autem omnia typicè eveniebant eis: ſcrip-
ta verò ſunt ad noſtri admonitionem, in quos fines ſecu-
lorum occurrunt.

12 Itaq; qui *ſibi* videtur ſtare videat ne cadat.

13 Tentatio vos non cepit niſi humana; fidelis au-
tem *eſt* Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra *id* quod
poteſtis, ſed præſtabit unà cum tentatione etiam evaſi-
onem, ut poſſitis ſufferre.

14 Quapropter, dilecti mei, fugite ab idololatria.

15 Ut peritis loquor: judicate vos quod aio.

16 Poculum benedictionis cui benedicimus, nonne
communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus,
nonne

nonne communio corporis Chriſti eſt ?
17 Quoniam unus *eſt* panis, unum corpus multi ſu-
mus: nam omnes unius panis ſumus participes.
18 Videte Iſraëlem *qui eſt* ſecundùm carnem: nonne
qui edunt victimas, participes ſunt altaris ?
19 Quid ergo dico ? idolum aliquid eſſe, aut quod i-
dolis immolatum eſt, aliquid eſſe ?
20 Imò *illud dico*, quæ immolant Gentes, dæmoniis
immolant, & non Deo: nolim autem vos participes dæ-
moniorum eſſe.
21 Non poteſtis poculum Domini bibere, & pocu-
lum dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini parti-
cipes eſſe, & menſæ dæmoniorum.
22 An provocamus ad iram Dominum ? num validi-
ores eo ſumus ?
23 * Omnia mihi licent, at non omnia conferunt: *Supra 6.12. Eccleſ.37.32*
omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant.
24 Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſque quod
alterius *eſt*.
25 Quicquid in macello venditur, edite, nihil inter-
rogantes propter conſcientiam. *Pſal.24.1.*
26 * Domini enim eſt terra & plenitudo ejus.
27 Quòd ſiquis infidelium vos vocat, & vultis ire,
quicquid apponitur vobis, edite, nihil interrogantes
propter conſcientiam.
28 At ſiquis vobis dixerit, Hoc idolis mactatum eſt,
ne edite: propter illum qui judicavit, & propter con-
ſcientiam. Domini enim eſt terra & plenitudo ejus.
29 Conſcientiam autem dico, non tuam, ſed illi-
us alterius: cur enim libertas mea damnatur ab alia
conſcientia ?
30 Et ſi ego per gratiam *cibum* participo, cur *ob id*
impius judicor, pro quo ego gratias ago ?
31 * Sive igitur editis, ſive bibitis, ſive quid facitis, *Col.3.17.*
omnia in gloriam Dei facite.
32 Eſtote ſine offendiculo & Judæis & Græcis, &
Eccleſiæ Dei.
33 Sicut & ego *per* omnia omnibus placeo, non
quærens meam ipſius utilitatem, ſed multorum, ut ſer-
ventur.

CAP. XI.

*3 Notat Corinthios quòd in ſacris cœtibus, 4 viri ora-
rent velatis capitibus, 6 mulieres vero retectis:
17 In ſumma, quod in peius convenirent: 21 & pro-
fana ſymposia permiſcerent epulo ſacro cœna Domini:
23 quam ad primam Chriſti inſtitutionem exigit.*

Imitatores

2 Theſ. 3. 9 IMitatores * mei eſtote, ſicut ego Chriſti.
2 Laudo verò vos, fratres, quod omnia mea me-
miniſtis, & ſicut tradidi vobis, traditiones retinetis.
Ephеſ. 5. 23. 3 Velim autem vos noſſe, * Chriſtum eſſe omnis
viri caput: caput autem mulieris virum, caput verò
Chriſti Deum.
4 Omnis vir orans aut prophetans operto capite
dedecorat caput ſuum.
5 Omnis verò mulier orans aut prophetans non
operto capite, dedecorat caput ſuum: nam *id* unum ac
idem eſt ac ſi raſa eſſet.
6 Nam ſi non velatur mulier, etiam tondeatur: quòd
ſi turpe mulieri tonderi aut radi, veletur.
Gen. 1. 26. 27. 7 Vir enim non debet velare caput, * quum *is* i-
& 5. 1. mago ſit & gloria Dei: at mulier gloria viri eſt.
& 9. 6. 8 Non enim eſt vir ex muliere, ſed mulier ex viro.
Col. 3. 10. Gen. 2. 23. 9 * Neq; enim conditus eſt vir propter mulierem,
ſed mulier propter virum.
10 Propter hoc debet mulier poteſtatem habere in
capite, propter Angelos.
11 Attamen neq; vir abſq; muliere, neq; mulier abſq;
viro, in Domino.
12 Sicut enim mulier ex viro *eſt*, ita & vir per mulie-
rem: omnia verò ex Deo.
13 Apud voſipſos judicate, *Num* decorum eſt mu-
lierem non velatam Deum orare?
14 An ne natura quidem ipſa hoc vos docet, quòd
viro quidem comatum eſſe dedecori ſit?
15 Contrà, mulieri comatam eſſe, gloriæ ſit? Nam
coma pro velamine data eſt ei.
16 Quòd ſi quis videtur contentioſus eſſe, nos e-
juſmodi conſuetudinem non habemus, neq; Eccleſiæ
Dei.
17 Hoc verò *ita* denuntio, ut vos non laudem, quòd
videlicet non cum emolumento, ſed cum detrimento
convenitis.
18 Primùm enim quum convenitis in Eccleſia, audio
diſſidia inter vos eſſe: & aliqua ex parte credo.
19 Oportet enim etiam hæreſes inter vos eſſe, ut qui
probati ſunt, manifeſti fiant inter vos.
20 Itaq; cum convenitis in unum, *hoc* non eſt Do-
minicam cœnam edere.
21 Nam unuſquiſque propriam cœnam præoccu-
pat in veſcendo: & hic quidem eſurit, ille verò e-
brius eſt.
22 Enimverò num domos non habetis ad eden-
dum & bibendum? aut Eccleſiam Dei contemnitis,
& pudefacitis eos qui non habent? Quid vobis
dicam?

laudabo vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis: Dominum Jeſum *videlicet* ea nocte qua proditus eſt, accepiſſe panem:

24 * Et gratiis actis fregiſſe, ac dixiſſe, Accipite, edite: hoc meum eſt corpus quod pro vobis frangitur, hoc facite ad mei recordationem: *Mat.26.26. Mar.14.22. Luc.22.17.*

25 Itidem & poculum, poſtquam cœnaſſet, dicendo, Hoc poculum eſt novum illud Teſtamentum per meum ſanguinem: hoc facite, quotieſcunque bibitis, ad mei recordationem.

26 Quotieſcunq; enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiatis uſquequo venerit.

27 * Itaq; quiſquis ederit panem hunc, aut biberit hoc poculum Domini indignè, reus tenebitur corporis & ſanguinis Domini. *Ioh.6.54.*

28 * Probet autem quiſque ſeipſum, & ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat. *2 Cor.13.5.*

29 Nam qui edit & bibit indignè, damnationem ſibi ipſi edit & bibit, non diſcernens corpus Domini.

30 Propterea inter vos multi *ſunt* debiles, & invalidi, & dormiunt multi.

31 Etenim ſi noſipſos dijudicaremus, non puniremur.

32 Sed quum punimur, à Domino erudimur, ne cum mundo condemnemur.

33 Itaque, fratres mei, quum convenitis ad veſcendum; alius alium expectate.

34 Quòd ſiquis eſurit, domi edat: ne ad condemnationem conveniatis. Reliqua verò quum venero conſtituam.

CAP. XII.

1 Ut a contentione & ſuperbia Corinthios avocet, dicit ſpiritualia dona ideo varia conferri, ut mutuo collata, 12 coaleſcamus ea ſymmetria in unum Chriſti corpus: 20 quemadmodum membra corporis humani in unum coaleſcunt.

Porrò de ſpiritualibus *donis*, fratres, nolim vos in ignorantia verſari.

2 Scitis vos gentes fuiſſe, qui ad idola illa muta prout rapi contigiſſet, abripiebamini.

3 Quapropter notum vobis facio, * nullum per Spiritum Dei loquentem, dicere Jeſum anathema: & * neminem poſſe dicere Jeſum Dominum, niſi per Spiritum ſanctum. *Mar.9.39. Supra 8.6. Ioh.13.13. Phil.2.10.*

4 Diſcrimina donorum ſunt, ſed idem Spiritus.

5 Et diſcrimina miniſteriorum ſunt, ſed idem Dominus.
6 Et diſcrimina actionum ſunt, ſed idem eſt Deus, efficiens eas omnes in quibuſvis.
7 Unicuiq; verò datur declaratio Spiritus ad utilitatem.
8 Nam huic quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ: alii verò ſermo cognitionis per eundem Spiritum:
9 Alii verò fides, per eundem Spiritum: alii verò donum ſanationum, per eundem Spiritum:
10 Alii verò facultas *edendarum* virtutum: alii verò prophetia: alii verò diſcretio ſpirituum: alii verò genera linguarum: alii verò interpretatio linguarum.

Rom. 12. 3. Epheſ. 4. 7.
11 * Sed omnia hæc efficit unus ille & idem Spiritus, diſtribuens privatim *illa* ſingulis ſicut vult.
12 Sicut enim corpus unum eſt, & membra habet multa, omnia verò membra corporis unius, multa quum ſint, unum ſunt corpus: ita & Chriſtus.
13 Etenim per unum Spiritum, nos omnes in unum corpus baptizati ſumus: ſive Judæi, ſive Græci, ſive ſervi, ſive liberi: & omnes potati ſumus in unum Spiritum.
14 Etenim corpus non eſt unum membrum, ſed multa.
15 Si dicat pes, Quia non ſum manus, non ſum ex corpore: num ob id non eſt ex corpore?
16 Et ſi dicat auris, Quia non ſum oculus, non ſum ex corpore: num ob id non eſt ex corpore?
17 Si totum corpus eſt oculus, ubi auditus? ſi totum auditus, ubi odoratus?
18 Nunc autem Deus collocavit membra, ſingula ſigillatim in corpore, ſicut voluit.
19 Quòd ſi eſſent omnia unum membrum, ubi corpus?
20 Nunc verò multa quidam membra ſunt, unum verò corpus.
21 Non poteſt autem oculus dicere manui, Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedibus, non eſt mihi vobis opus.
22 Imò multo potiùs, quæ videntur membra corporis infirmiſsima eſſe, neceſſaria ſunt:
23 Et quæ putamus *membra* corporis maximè eſſe inhoneſta, iis honorem ampliorem circumponimus, & quæ ſunt in nobis indecora, copioſiorem decorem habent.
24 Nam quæ ſunt in nobis decora, *iis decore* non

eſt

eſt opus: ſed Deus contemperavit corpus,ei cui deerat
copioſiore tributo honore :
25 Ut ne ſit diſsidium in corpore, ſed membra idem
curent alia pro aliis.
26 Itaq; ſive patitur unum membrum, ſimul dolent
omnia membra : ſive honore afficitur unum membrum,
ſimul gaudent omnia membra.
27 Vos autem eſtis corpus Chriſti,& membra parti-
culatim.
28 * Et alios quidem conſtituit Deus in Eccleſia, *Epheſ.4.11.*
primùm Apoſtolos, deinde Prophetas,tertiò Doctores,
deinde conſtituit virtutes, deinde dona ſanationum,
opitulationes,gubernationes,genera linguarum.
22 Num omnes Apoſtoli ? num omnes Prophetæ ?
num omnes Doctores ? num omnes *ſunt* poteſtates ?
32 Num omnes donum habent ſanationum?num om-
nes linguis loquuntur ? num omnes interpretantur ?
31 Sed ſtudioſi eſtote donorum potiorum. Et porrò
iter ad excellentiam vobis indicabo.

CAP. XIII.

*1 Monet nulla tam eximia eſſe dona, quæ non vitien-
tur coram Deo ſi abſit charitas : 4 ideoque in eius
laudes digreditur.*

SI linguis hominum loquar & Angelorum, charita-
tem autem non habeam,factus ſum æs reſonans,aut
cymbalum tinniens.
2 Et ſi habeam prophetiam, & noverim myſteria
omnia, omnemq; ſcientiam : & ſi habeam totam fi-
dem, adeo ut * montes transferam, charitatem autem *Mat.17.20.*
non habeam,nihil ſum.
3 Et ſi inſumam alendis egenis omnes facultates me-
as, & ſi tradam corpus meum,ut comburar, charitatem
autem non habeam, *hoc* nihil *mihi* prodeſt.
4 Charitas patiens eſt,benigna eſt charitas, non in-
videt charitas,non agit perperam,non inflatur :
5 Non agit indecore,non quærit quæ ſua ſunt, non
irritatur,non cogitat malum :
6 Non gaudet injuſtitia, gratulatur autem veritati:
7 Omnia ſuffert, omnia credit,omnia ſperat, omnia
ſuſtinet.
8 Charitas nunquam excidit : ſed & prophetiæ
evaneſcent,& linguæ ceſſabunt,& cognitio abolebitur.
9 Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophe-
tamus :
10 Poſtquam autem advenerit quod perfectum eſt,
tunc quod ex parte eſt,abolebitur.

11 Quum eſſem infans ut infans loquebar, ut in-
fans cogitabam, ut infans ſentiebam: poſtquam autem
factus ſum vir, inutilia ſuſtuli quæ infantis erant.
12 Cernimus enim nunc per ſpeculum & per ænig-
ma, tunc autem coram *cernemus*: nunc cognoſco ex par-
te, tunc verò cognoſcam prout edoctus fuero.
13 Nunc verò manet fides, ſpes, charitas, tria hæc:
maxima autem harum charitas.

CAPUT XIV.

1 Commendat donum prophetiæ: 7 & comparatione à muſicis inſtrumentis ſumpta, 12 verum interpretandi Scripturas uſum docet, 27 abuſum tollit: 34 ac vetat ne mulieres publicè doceant.

SEctamini charitatem; ambite ſpiritualia, magis ta-
men ut prophetetis.
2 Nam qui loquitur lingua, non hominibus loqui-
tur, ſed Deo: nullus enim audit, ſpiritu verò loquitur
myſteria.
3 Qui autem prophetat, hominibus loquitur ædifi-
cationem, & exhortationem, & conſolationem.
4 Qui loquitur lingua, ſeipſum ædificat: qui verò
prophetat, Eccleſiam ædificat.
5 Velim autem omnes vos loqui linguis, magis ta-
men ut prophetetis: major enim *eſt* qui prophetat quàm
qui loquitur linguis, niſi interpretetur, ut Eccleſia ædifi-
cationem accipiat.
6 Quòd ſi nunc, fratres, veniam ad vos linguis lo-
quens, quid vos juvabo, niſi vobis loquar aut ex re-
velatione, aut ex cognitione, vel prophetando, vel
docendo?
7 At qui inanima quæ ſonum edunt, ſive tibia *ſit*, ſive
cithara, niſi diſtinctionem tonis dederint, quomodo
cognoſcetur quod tibia canitur aut cithara?
8 Etenim ſi incertum ſonum tuba dederit, quis ap-
parabitur ad bellum?
9 Ita & vos niſi per linguam bene ſignificantem
ſermonem edideritis, quomodo intelligetur quod dici-
tur? eritis enim in aërem loquentes.
10 Tot, prout inciderit, genera vocum ſunt in mun-
do, & nihil *eſt* mutum.
11 Niſi igitur ſciero vim vocis, ero ei qui loquitur
barbarus: & qui loquitur apud me, barbarus *fuerit*.
12 Ita & vos quandoquidem ſtudioſi eſtis ſpiritua-
lium, ad ædificationem Eccleſiæ quærite ut excellatis.
13 Quapropter qui loquitur lingua, precetur ut inter-
pretetur.

14 Nam

14 Nam ſi precer linguâ, ſpiritus meus precatur, ſed intelligentia mea eſt infructuoſa.

15 Quid eſt igitur? precabor ſpiritu, ſed precabor etiam intelligentiâ: pſallam ſpiritu, ſed pſallam etiam intelligentiâ.

16 Quandoquidem ſi benedixeris ſpiritu, is qui implet locum idiotæ quomodo dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum actionem? nam quid dicas neſcit.

17 Nam tu quidem bene gratias agis, ſed alius non ædificatur.

18 Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm vos omnes linguis loquar.

19 Sed in Eccleſia malim quinq; verba ex intelligentia mea loqui, ut & alios inſtituam, quàm decem millia verborum linguâ.

20 Fratres, ne eſtote * pueri intelligentiâ, ſed malitiâ pueri; intelligentiâ verò adulti eſtote. *Mat.18.3.*

21 In Lege ſcriptum eſt, * Propterea per diverſæ linguæ *homines* & alia labra loquar populo huic; & ita quoq; me non audient, dicit Dominus. *Eſa.28.11.*

22 *Linguæ* igitur ſunt ſignum non iis qui credunt, ſed infidelibus: prophetia verò non infidelibus, ſed credentibus.

23 Itaq; ſi eodem convenerit tota Eccleſia, & omnes linguis loquantur, ingrediantur autem idiotæ vel infideles, nonne dicent vos furere?

24 Sed ſi omnes prophetent, ingrediatur autem infidelis quiſpiam aut idiota, arguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus:

25 Et ita occulta cordis ejus manifeſta fiunt: atque ita procidens in faciem, adorabit Deum, renuntians Deum verè in vobis eſſe.

26 Quid igitur eſt, fratres? quoties convenitis, quiſque veſtrûm canticum habet, doctrinam habet, linguam habet, revelationem habet, interpretationem habet; omnia ad ædificationem fiant.

27 Sive linguâ quis loquitur, *fiat* per binos, aut ad plurimum ternos, & viciſſim: unus autem interpretetur.

28 Quòd ſi non ſit interpres, taceat in Eccleſia *qui loquitur lingua*: ſibiipſi verò loquatur & Deo.

29 Prophetæ autem duo aut tres loquantur, & alii dijudicent.

30 Quòd ſi *quid* alii patefactum fuerit aſſidenti, prior taceat.

31 Poteſtis enim ſigillatim omnes prophetare, ut omnes diſcant, & omnes conſolationem accipiant.

32 Et ſpiritus prophetarum Prophetis ſubjiciuntur.

33 Non enim eſt ſeditionis *autbor* Deus, ſed pacis,
ut in omnibus Eccleſiis ſanctorum.

1 Tim. 2. 11. 34 * Mulieres veſtræ in conventibus ſileant: nec e-
nim permiſſum eſt eis ut loquantur, ſed *oportet* ut ſub-
Gen. 3. 16. ditæ ſint, * ſicut & Lex dicit.

35 Quòd ſiquid diſcere volunt, domi ſuos viros
interrogent: nam turpe eſt mulieribus in Eccleſia
loqui.

36 An à vobis ſermo Dei profectus eſt? an ad vos
ſolos devenit?

37 Si quis ſibi videtur Propheta eſſe, aut ſpiritu-
alis, agnoſcat, quæ ſcribo vobis, eſſe Domini man-
data.

38 Qui verò ignarus eſt, ignarus eſto.

39 Itaq; fratres, ſtudete ut prophetetis, & loqui lin-
guis ne prohibete.

40 Omnia verò decenter & ordine fiant.

CAP. XV.

*1 Cum eſſent apud Corinthios qui corporum reſurrectio-
nem in dubium vocarent, 13 Poſtquam eius neceſſita-
tem validis argumentis comprobavit, 23 Rationem
etiam 35 Et modum ſubiungit.*

Gal. 1. 11. CÆterùm * vobis declaro, fratres, Evangelium quod
evangelizavi vobis, quod & accepiſtis, in quo e-
tiam ſtatis:

2 Per quod etiam, ſi retinetis quo ſermone vo-
bis evangelizaverim, ſervamini: niſi ſi fruſtrà cre-
didiſtis.

3 Tradidi enim vobis in primis quod & accepe-
ram, Chriſtum videlicet mortuum eſſe pro peccatis no-
Eſa. 53. 5. ſtris, * ſecundùm Scripturas.
Jona 2. 1. 4 * Et ſepultum fuiſſe, & excitatum tertio die, ſe-
Ioh. 20. 17. cundùm Scripturas:

5 Et viſum fuiſſe Cephæ: deinde * duodecim illis.

6 Poſtea viſus eſt ampliùs quàm quingentis fratri-
bus ſemel: ex quibus pleriq; manent uſq; adhuc, qui-
dam autem obdormierunt.

7 Poſtea viſus eſt Jacobo, deinde Apoſtolis om-
nibus.

8 * Ultimò verò omnium, velut abortivo, viſus eſt
Act. 9. 5. etiam mihi.

Ephes. 3. 7. 9 * Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non
& 8. ſum dignus vocari Apoſtolus, propterea quòd perſecu-
tus ſum Eccleſiam Dei.

10 Sed gratiâ Dei ſum id quod ſum: & gratia e-
jus erga me non fuit inanis, ſed amplius quàm illi om-
nes

nes laboravi: non ego tamen, ſed gratia Dei quæ me-
cum *eſt*.

11 Et ego igitur & illi ita prædicamus, & ita credi-
diſtis.

12 Quòd ſi Chriſtus prædicatur ex mortuis excita-
tus eſſe, quomodo dicunt quidam inter vos, non eſſe re-
ſurrectionem mortuorum?

13 Nam ſi reſurrectio mortuorum non eſt, Chriſtus
quoque non eſt excitatus.

14 Quod ſi Chriſtus non eſt excitatus, inanis vi-
delicet *eſt* prædicatio noſtra, inanis autem *eſt* etiam fi-
des veſtra:

15 Reperimur autem etiam falſi teſtes Dei: quo-
niam de Deo teſtificati ſumus eum excitaſſe Chri-
ſtum, quem non excitavit, ſi videlicet mortui non ex-
citantur.

16 Nam ſi mortui non excitantur, Chriſtus quoque
non eſt excitatus.

17 Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, inanis *eſt* fi-
des veſtra, adhuc eſtis in peccatis veſtris.

18 Nempe & qui obdormierunt in Chriſto perie-
runt.

19 Si in hac ſolùm vita ſperamus in Chriſtum, miſer-
rimi omnium hominum ſumus.

20 Nunc autem Chriſtus excitatus eſt ex mortuis:
* & primitiæ eorum qui obdormierunt factus eſt. *Col.1.18.*

21 Quia enim per hominem mors, per hominem *Apoc.1.5.*
quoq; reſurrectio mortuorum.

22 Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in
Chriſto omnes vivificabuntur.

23 * Unuſquiſque autem ſuo ordine: primitiæ Chri- *1 Theſ.4.16*
ſtus, poſtea qui ſunt Chriſti, in adventu ipſius.

24 Deinde *erit* finis, quum tradiderit regnum Deo ac
Patri: quum aboleverit omne imperium, & omnem po-
tentiam & virtutem.

25 Nam oportet eum regnare * uſquequò omnes i- *Pſal.110.1.*
nimicos ſubjecerit pedibus ejus. *Act.2.35.*

26 Ultimus autem hoſtis aboletur mors. *Heb.1.13.*

27 * Nam omnia ſubjecit ſub pedes ejus. Quum au- *& 10.13.*
tem dicit omnia eſſe *ei* ſubjecta, palam eſt *hoc dici*, ex- *Pſal.8.7.* *Heb.2,8.*
cepto eo qui ſubjecit ei omnia.

28 Poſtquam verò ſubjecta fuerint ei omnia, tunc &
ipſe Filius ſubjicietur ei, qui ſubjecit ipſi omnia, ut De-
us ſit omnia in omnibus.

29 Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis?
ſi omnino mortui non excitantur, & cur baptizantur pro
mortuis?

30 Et cur nos periclitamur omni momento?

31 In dies morior, per gloriationem veſtram quam habeo in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

32 Si ſecundùm hominem adverſus beſtias pugnavi

Isa.22.13. Epheſi, quæ mihi utilitas ſi mortui non excitantur? * E-

Sap.2,6. damus & bibamus; cras enim morimur.

33 Ne errate, Mores bonos commercia corrumpunt mala.

34 Evigilate juſtè, & ne peccate: quidam enim Deum non nôrunt; ad pudorem vobis *incutiendum* loquor.

35 At dicet aliquis, Quomodo ſuſcitantur mortui? quali autem corpore prodeunt?

36 Demens, quod tu ſeminas, non viviſcit, niſi mortuum fuerit.

37 Et quod ſeminas, non corpus oriturum ſeminas; ſed nudum granum, prout inciderit, tritici, aut alicujus ex *reliquis* granis.

38 Sed Deus ei dat corpus ut voluit, & ſingulis ſeminibus ſuum corpus.

39 Non omnis caro, eadem caro, ſed alia quidem caro hominum, alia verò caro pecorum, alia verò piſcium, alia verò volucrium.

40 Et *ſunt* corpora cœleſtia, & ſunt corpora terreſtria: ſed alius quidem cœleſtium decor, alius verò terreſtrium.

41 Alius decor Solis, alius decor Lunæ, & alius ſtellarum: ſtella enim à ſtella differt decore.

42 Ita & reſurrectio mortuorum: ſeritur *corpus* corruptioni obnoxium, excitatur incorruptum.

43 Seritur fœdum, excitatur cum decore: ſeritur omnium virium expers, excitatur potens.

44 Eſt corpus animale, & eſt corpus ſpirituale.

45 * Ita etiam ſcriptum eſt, Factus eſt prior homo

Gen.2.7. Adam animal vivens: poſterior *autem* Adam *factus eſt* ſpiritus vivificus.

46 At ſpirituale non eſt prius, ſed animale: deinde ſpirituale.

47 Primus homo è terra pulvereus: ſecundus homo ipſe Dominus è cœlo.

48 Qualis pulvereus ille, tales & pulverei ſunt: & qualis ille cœleſtis, tales & qui cœleſtes ſunt.

49 Et ſicut geſtavimus imaginem terreni: geſtabimus etiam imaginem cœleſtis.

50 Hoc autem dico, fratres, carnem & ſanguinem non poſſe regni Dei hæreditatem conſequi, neque corruptionem conſequi incorruptæ naturæ hæreditatem.

51 Ecce, myſterium vobis dico; Non omnes quidem

dem obdormiemus, ſed omnes mutabimur.

52 Momento & jactu oculi, * ad ultimam tubam (canet enim tuba) & mortui ſuſcitabuntur incorrupti, & nos mutabimur. Mat.24.31. 1 thes.4.16.

53 Oportet enim hoc corruptioni obnoxium induere incorruptam naturam, & mortale hoc induere immortalitatem.

54 Quum autem hoc corruptioni obnoxium induerit incorruptam naturam, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet illud quod ſcriptum eſt, * Abſorpta eſt mors ad victoriam. Eſa.25.8. heb.2.14.

55 Ubi tua, ô mors, victoria? ubi tuus, ô ſepulchrum, ſtimulus?

56 Stimulus verò mortis *eſt* peccatum: vis autem peccati Lex.

57 Sed Deo *ſit* gratia qui dat nobis * victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. 1 Ioh.5.5.

58 Itaq; fratres mei dilecti, firmi eſtote, immoti, abundantes in opere Domini ſemper: quum ſciatis laborem veſtrum non eſſe inanem in Domino.

CAP. XVI.

1 *Hortatur ut fratrum Hieroſolymitanorum inopiæ ſuccurrant. 10 Deinde Timotheum commendat: 13 & amica exhortatione 19 deinde ſalutationibus Epiſtolam claudit.*

1 Porrò de collecta in ſanctos, quemadmodum conſtitui Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis unuſquiſque veſtrûm apud ſe reponat, recondens quod pro Dei benignitate licuerit: ne quum venero, tunc collectæ fiant.

3 Poſtquam autem acceſſero, quoſcunq; probaveritis per Epiſtolas, hos mittam ut perferant beneficentiam veſtram in Hieruſalem.

4 Quòd ſi res digna fuerit ut & ipſe proficiſcar, mecum proficiſcentur.

5 Veniam autem ad vos quum Macedoniam tranſiero (Macedoniam enim pertranſeo)

6 * Apud vos autem fortaſſe permanebo, aut etiam hybernabo, ut vos me proſequamini quocunq; proficiſcar.

7 Nolo enim vos nunc in tranſcurſu videre: ſed ſpero temporis aliquantum manſurum *me* apud vos, ſi Dominus permiſerit.

8 Permanebo autem Epheſi uſq; ad Pentecoſten.

9 Nam oſtium mihi apertum eſt magnum & efficax, & adverſarii multi.

10 Quòd ſi venerit Timotheus, videte ut tutò apud
vos ſit: opus enim Domini operatur ut & ego.

11 Nequis igitur illum pro nihilo habeat: ſed pro-
ſequimini eum cum pace, ut veniat ad me: expecto e-
nim eum cum fratribus.

12 Porrò de Apollo fratre, multum precatus ſum e-
um, ut iret ad vos cum fratribus: ſed omnino non fuit
ei voluntas nunc eundi: venturus eſt autem quum tem-
pus opportunum habuerit.

13 Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, eſtote fortes,

14 Omnia veſtra cum charitate fiant.

15 Precor autem vos fratres, noſtis familiam Ste-
phanæ eſſe primitias Achaiæ, & ſeſe in miniſterium ſan-
ctis addixiſſe:

16 Ut & vos ſubjiciamini talibus, & omnibus ope-
ram ſuam conferentibus & laborantibus.

17 Gaudeo verò de adventu Stephanæ & Fortunati
& Achaici, quoniam abſentiam veſtram hi ſupple-
verunt.

18 Refecerunt enim ſpiritum meum, ac veſtrum. Ag-
noſcite itaque qui ſunt hujuſmodi.

19 Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in Do-
mino multum Aquila & Priſcilla, cum Eccleſia quæ eſt
domi ipſorum.

Rom.16.16. 20 Salutant vos fratres omnes. * Salutate alii alios
2 Cor.13.12. oculo ſancto.
1 Pet.5.14. 21 Salutio manu mea Pauli.

22 Si quis non amat Dominum Jeſum Chriſtum,
ſit anathema, maranatha.

23 Gratia Domini Jeſu Chriſti ſit nobiſcum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto
Jeſu.

*Ad Corinthios prior miſſa fuit Philippis per Ste-
phanam & Fortunatum & Achaicum
& Timotheum.*

EPIST.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS POSTERIOR.

CAP. I.

1 A laude afflictionum auſpicatur, 8 exponens quid in Aſia pertulerit. 10 Et quam dexter affulſerit Deus. 7 Addit nulla levitate id factum eſſe, quod non venerit, uti fuerat pollicitus.

PAULUS Apoſtolus Jeſu Chriſti per
Dei voluntatem, & Timotheus frater,
Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, unà
cum ſanctis omnibus qui ſunt in tota
Achaia:
2 Gratia ſit vobis & pax à Deo pa-
tre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.
3 * Benedictus ſit Deus ac Pater Domini noſtri Ephes.1.3.
Jeſu Chriſti, Pater *inquam* ille miſericordiarum & Deus 1 Pet.1,3.
omnis conſolationis *author*:
4 Conſolans nos in omni oppreſſione noſtra, ut poſ-
ſimus poſitos in quavis oppreſsione conſolari, ea ipſa
conſolatione qua nos ipſos Deus conſolatur.
5 Nam ſicut abundant perpeſſiones Chriſti in nobis:
ita per Chriſtum abundat etiam conſolatio noſtra.
6 Sive autem premimur, pro veſtra conſolatione ac
ſalute *premimur*: ſive conſolationem recipimus, *conſo-
lationem recipimus* pro veſtra conſolatione, efficaci
in vobis ad tolerationem earundem perpeſſionum,
quas & nos perpetimur:& ſpes noſtra firma eſt de vobis:
7 Quòd ſciamus vos,ſicut ſocii eſtis perpeſſionum,
ita etiam *ſocios fore* conſolationis.
8 Non enim volumus vos ignorare, fratres, de op-
preſsione noſtra quæ nobis evenit in Aſia, nos ſummè
gravatos fuiſſe ſupra vires, adeo ut prorſus animi pen-
deremus,etiam quod ad vitam.
9 Sed ipſi apud nos decretum mortis habuimus,

ne

ne confideremus in nobiſipſis, ſed in Deo qui mortuos excitat.
10 *Quiq;* ex tanta morte nos liberavit, & liberat, in quo ſperamus nos adhuc etiam liberatum iri.
11 * Vobis etiam unà pro nobis operam conferentibus ad deprecandum: ut donum ex multis perſonis in nos *collatum*, per multos celebretur gratiarum actione pro nobis.

Rom. 15. 30

12 Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium *videlicet* conſcientiæ noſtræ, quòd cum ſimplicitate & ſinceritate Dei, non cum ſapientia carnali, ſed cum gratia Dei verſati ſumus in mundo, potiſſimum autem apud vos.
13 Non enim alia ſcribimus vobis quàm quæ legitis, aut etiam agnoſcitis: ſpero autem vos etiam ad extremum agnituros,
14 Sicut & aliquatenus agnoviſtis nos gloriationem veſtram eſſe, quemadmodum & vos noſtra *eſtis*, in diem Domini Jeſu.
15 Itaq; hac fiducia priùs volui ad vos venire, ut ſecundam gratiam haberetis:
16 Et per vos tranſire in Macedoniam, & rurſum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Judæam.
17 Hoc igitur cum deliberarem, nunquid levitate ſum uſus? aut num quæ delibero, ſecundùm carnem delibero, ut ſit apud me Etiam & Non?
18 Imò fidelis Deus *novit* ſermonem noſtrum apud vos, non fuiſſe Etiam & Non.
19 Nam Dei Filius Jeſus Chriſtus, qui inter vos per nos prædicatus eſt, *id eſt*, per me & Sylvanum ac Timotheum, non fuit Etiam & Non, ſed fuit Etiam in ipſo,
20 (Quotquot enim *ſunt* promiſſiones Dei, in ipſo *ſunt* Etiam, & in ipſo *ſunt* Amen) ad Dei gloriam per nos.
21 Porrò qui nos confirmat vobiſcum in Chriſtum, & qui unxit nos, Deus *eſt*.
22 Qui etiam obſignavit nos; deditq; arrhabonem Spiritus in cordibus noſtris.
23 Ego verò teſtem Deum invoco in animam meam, me *idcirco* nondum veniſſe Corinthū, ut vobis parcam.
24 Non quòd dominemur veſtræ fidei, ſed *quod* adjministri ſumus gaudii veſtri: nam fide ſtatis.

CAP. II.

1 Excuſans ſe quod non venerit, 2 clam illos taxat 4. & communem ſympathiam oſtendit, 5 ut neque-

at niſi ipſis hilaribus gaudere. 5 Mœcho, quem Satanæ tradi præceperat, 7 reſipiſcenti veniam dari, 8 obſecrat: 13 & profectionis ſuæ in Macedoniam meminit.

HOc autem mihi faciendum judicavi, ne rurſus ad vos cum triſtitia venirem.

2 Nam ſi ego triſtitia vos afficio, quis eſt qui exhilaret me, niſi is ipſe qui triſtitia fuerit affectus ex me?

3 Et hoc ipſum vobis ſcripſi, ne quum venero, triſtitiam capiam ex iis de quibus oportebat me gaudere: confiſus de vobis omnibus, meum gaudium, omnium veſtrûm *gaudium eſſe*.

4 Nam ex multa afflictione & anxietate cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas: non ut triſtitia afficiamini, ſed ut cognoſcatis charitatem quam habeo abundantiſſimam erga vos.

5 Quòd ſi quis triſtitiam attulit, non mihi triſtitiam attulit, ſed quadantenus (ne *illum* aggravem) vobis omnibus.

6 Sufficit iſtiuſmodi *homini* iſta mulcta à pluribus irrogata.

7 Ut è contrario potiùs vos *ei* condonetis, *eumque* conſolemini, ne quo modo redundante triſtitia abſorbeatur *vir* hujuſmodi.

8 Quapropter precor vos ut ratam faciatis in illum charitatem.

9 Nam in hunc finem etiam ſcripſi, ut cognoſcerem probationem veſtrî, *id eſt*, an ad omnia obedientes ſitis.

10 Cui verò quidpiam condonatis, & ego *condono*: nam & ego ſi quid condonavi, cui condonavi, propter vos *id feci*, in conſpectu Chriſti, ut ne intercipiamur à Satana.

11 Non enim illius machinationes ignoramus.

12 Porrò quum veniſſem Troadem ad *prædicandum* Evangelium Chriſti, etiamſi oſtium mihi apertum erat per Dominum, non habui relaxationem *in* ſpiritu meo, eo quòd non inveniſſem Titum fratrem meum.

13 Sed quum illis vale dixiſſem, abii in Macedoniam.

14 Deo autem gratia, qui facit ut ſemper triumphemus in Chriſto: & odorem notitiæ ſuæ manifeſtum facit per nos omni in loco.

15 Nam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo, in iis qui ſervantur, & in iis qui pereunt:

16 His quidem, odor mortis ad mortem; illis verò, odor vitæ ad vitam: & ad hæc quis idoneus?

Infra 4.2. 17 *Non enim, ut plerique, cauponamur ſermonem Dei, ſed ut ex ſinceritate, ſed ut ex Deo in conſpectu Dei, de Chriſto loquimur.

CAP. III.

1 Dicit ſe ſatis habiturum commendationis, 7 quamdiu in fide permanſerint. 6 Se miniſtrum non literæ ſed ſpiritus. 8 Diſcrimen Legis & Evangelii exponit. 13 quòd illius claritas magis perſtringat oculos quam illuminet, 18 huius verò lux conſpicuam Dei faciem exhibet.

INcipimus rurſus noſipſos commendare? num egemus, ut nonnulli, commendatitiis Epiſtolis, apud vos, aut à vobis commendatitiis?

2 Epiſtola noſtra vos eſtis, inſcripta in cordibus noſtris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus:

3 Dum palam ſit vos eſſe Epiſtolam Chriſti ſubminiſtratam à nobis, inſcriptam non atramento, ſed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, ſed in carneis tabulis cordis.

4 Fiduciam autem hujuſmodi habemus per Chriſtum apud Deum.

5 Non, quòd idonei ſimus ex nobiſipſis ad cogitandum quicquam, velut ex nobiſipſis, ſed quòd idonei ſumus, *id* ex Deo eſt.

6 Qui etiam fecit ut idonei eſſemus miniſtri novi Teſtamenti, non literæ, ſed Spiritus: nam litera occidit, Spiritus autem vivificat.

7 Quod ſi mortis miniſterium literis informatum in
Exo. 34.30. ſaxis, fuit glorioſum, adeò ut non poſſent * intueri filii Iſrael in faciem Moſis, propter gloriam vultus ejus, quæ abolenda erat:

8 Qui non potiùs miniſterium Spiritus erit glorioſum?

9 Nam ſi miniſterium condemnationis *fuit* glorioſum, multò magis miniſterium juſtitiæ abundat gloria.

10 Etenim quod glorificatum fuit, ne glorificatum quidem fuit in hac parte, *id eſt*, quod ad ſuperantem gloriam attinet.

11 Nam ſi quod aboletur, *fuit* glorioſum, multò magis eſt glorioſum id quod manet.

12 Itaq; quum ejuſmodi ſpem habeamus, multa in loquendo evidentia utimur:

Exod. 34.34. 13 * Nec *ſumus* ſicut Moſes, *qui* imponebat velamen faciei ſuæ, ne intuerentur filii Iſrael in finem ejus quod aboletur.

14 Itaque

14 Itaque occalluerunt mentes illorum, nam uſque
ad *diem* hodiernum, in lectione veteris Teſtamenti
manet non retectum velamen illud, quod per Chriſtum
tollitur.

15 Sed ad hunc uſque diem quum legitur Moſes, ve-
lamen cordi eorum impoſitum eſt.

16 Poſtquam autem converſum fuerit ad Dominum
tolletur velamen.

17 * Dominus verò Spiritus ille eſt: ubi autem Spi- *Ioh.4.24.*
ritus ille Domini, illic libertas.

18 Nos autem omnes detecta facie gloriam Domi-
ni ut in ſpeculo intuentes, *in* eandem imaginem tranſ-
formamur ex gloria in gloriam, ſicut à Domini Spiritu.

CAP. IIII.

*1 Recenſet ſe adeò laboraſſe in prædicando Evangelio,
2 ut à Satana excæcati ſint qui illius ſplendorem non
cernant, 7 prolatum in teſtaceis vaſculis 10 tot ærum-
nis obnoxiis. 16 Itaque ſuo exemplo ad fortitudinem
eos hortatur, 17 ex contemptu præſentis vitæ.*

PRopterea quum miniſterium hoc habeamus, prout
miſericordiam conſequuti ſumus, non ſegneſcimus:

2 Sed abdicavimus turpitudinis tegumenta, non in-
cedentes cum calliditate, neque falſantes ſermonem
Dei: ſed declaratione veritatis, commendantes noſip-
ſos apud omnem conſcientiam hominum, in conſpectu
Dei.

3 Quòd ſi tectum eſt Evangelium noſtrum, iis qui
pereunt tectum eſt:

4 In quibus Deus hujus ſeculi excæcavit mentes,
nempe, in infidelibus, ne irradiet eos lumen Evangelii
gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei.

5 Non enim noſipſos prædicamus, ſed Chriſtum Je-
ſum Dominum; nos autem ſervos veſtros propter Je-
ſum.

6 Quoniam Deus * qui dixit ut è tenebris lux ſplen- *Gen.1.3.*
deſceret: *is eſt* qui ſplenduit in cordibus noſtris, ad
præbendum lumen cognitionis gloriæ Dei in facie Jeſu
Chriſti.

7 Habemus autem theſaurum hunc in teſtaceis
vaſculis, ut ejus virtutis præſtantia ſit Dei, & non ex
nobis:

8 Dum in omnibus premimur, at non coarctamur;
hæſitamus, an non prorſus hæremus:

9 Perſequutionem patimur, ſed in ea non deſerimur:
dejicimur, at non perimus.

10 Quolibet tempore mortificationem Domini Jeſu
in

in corpore circumferentes, ut etiam vita illa Jeſu in cor-
pore noſtro manifeſta fiat.
11 Semper enim nos qui vivimus, morti tradimur
propter Jeſum, ut etiam vita Jeſu manifeſta fiat in carne
noſtra mortali.
12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita verò in
vobis.
13 Et quia habemus eundem Spiritum fidei, ſe-
cundùm illud quod ſcriptum eſt, * Credidi, & ideò lo-
Pſal.116.10. quutus ſum: nos quoque credimus, quamobrem etiam
loquimur.
14 Scientes fore, ut qui excitavit Dominum Jeſum,
nos quoq; per Jeſum excitet, & ſiſtat vobiſcum.
15 Nam hæc omnia propter vos *fiunt*, ut gratia illa
copioſiſſima, pluribus gratias agentibus redundet in
gloriam Dei.
16 Propterea non ſegneſcimus: ſed etiamſi exter-
nus homo noſter corrumpitur, internus tamen renova-
tur indies.
17 Momentanea enim levitas afflictionis noſtræ ex-
cellenter æternum pondus gloriæ conficit nobis:
18 Dum non ſpectamus ea quæ cernuntur, ſed ea
quæ non cernuntur: nam quæ cernuntur, temporaria
ſunt: at quæ non cernuntur, æterna.

CAPUT V.

*1 Perſtat in eodem argumento, 6 de certa ſpe ſalutis,
8 per fidem, 12 Non ut ſe iactet, 14 quum Deum
& ipſius Eccleſiam præ oculis habeat, 17 & nihil æſti-
met omnia, præter vitæ novitatem in Chriſto.*

SCimus enim nos, ſi terreſtris hujus domus noſtræ
tabernaculum diſſolutum fuerit, ædificium ex Deo
habituros, domicilium *videlicet* non manu factum, æ-
ternum in cœlis.
2 In hoc enim ſuſpiramus, expetentes domicilio
noſtro, quod è cœlo eſt, ſuperindui.
Apoc.16.15. 3 Siquidem etiam induti, * non nudi reperiemur.
4 Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, ſuſpiramus
onerati: eò quod non cupimus exui, ſed ſuperindui, ut
abſorbeatur mortalitas à vita.
5 Porrò Deus *is eſt*, qui nos ad hoc ipſum condidit,
qui etiam dedit nobis arrhabonem Spiritus.
6 Confidentes igitur ſemper, & ſcientes dum advenæ
ſumus in corpore, nos peregrè abeſſe à Domino.
7 (Per fidem enim incedimus, non per aſpectum:)
8 Confidimus autem, & probamus potiùs migrare è
corpore, & ad Dominum ire habitatum.

9 Propterea etiam ambimus & *in corpore* advenæ, &
ex *corpore* migrantes, ei eſſe accepti.
10 * Omnes enim nos comparere oportet coram Rom. 14.10.
tribunali Chriſti, ut unuſquiſque reportet quæ in cor-
pore *fecerit*, congruenter ad id quod fecerit, vel bonum
vel malum.
11 Scientes igitur terrorem illum Domini, homines
ad fidem adducimus: Deo autem manifeſti ſumus: &
ſpero *nos* etiam conſcientiis veſtris manifeſtos eſſe.
12 Enimverò non iterum noſipſos commendamus vo-
bis, ſed vobis occaſionem præbemus gloriandi de no-
bis: ut habeatis *quod dicatis* adverſus eos qui ex facie
gloriam captant, at non ex corde.
13 Nam ſive inſanimus, Deo *inſanimus*: ſive ſana
mente ſumus, vobis *ſana mente ſumus*.
14 Charitas enim illa Chriſti conſtringit nos.
15 Ut qui hoc ſtatuerimus, ſi unus pro omnibus mor-
tuus fuit, nempe omnes fuiſſe mortuos: & *illum* pro
omnibus mortuum eſſe: ut qui vivunt, poſthac non ſibi
vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.
16 Itaq; nos poſthac neminem novimus ſecundùm
carnem: quòd ſi etiam novimus Chriſtum ſecundùm
carnem, nunc tamen non ampliùs novimus.
17 Si quis igitur *eſt* in Chriſto, nova creatura *eſt*. * Ve- Eſa.43.19.
tera præterierunt, ecce nova facta ſunt omnia. apoc.21.5.
18 Hæc autem omnia *ſunt* ex Deo, qui reconciliavit
nos ſibi per Jeſum Chriſtum, deditq; miniſterium re-
conciliationis:
19 Nempe quia Deus erat in Chriſto, mundum recon-
cilians ſibi, non imputando eis peccata ipſorum: poſu-
itq; in nobis ſermonem hunc reconciliationis.
20 Itaq; nomine Chriſti legatione fungimur: velut
Deo *vos* precante per nos, oramus, Chriſti nomine, re-
conciliamini Deo.
21 Fecit enim *ut* qui non novit peccatum, pro nobis
peccatum *eſſet*, ut nos efficeremur juſtitia Dei in eo.

CAP. VI.

1 Ut vitam Chriſto dignam vivant, hortatur, 5 ne afflictionibus dejiciantur, 9 nec gloria inſoleſcant: 14 pollutiones fugiant, 16 quum ſint viva viventis Dei templa.

SEd & operam noſtram ei accommodantes, hortamur
ne fruſtra gratiam Dei vos receperitis:
2 (Dicit enim *Deus*, * Tempore accepto exaudivi Eſa.45.8.
te, & in die ſalutis ſuccurri tibi: ecce nunc *eſt* tempus
acceptum, ecce nunc dies ſalutis.)

3 Nullam

3 Nullam ulla in re præbentes offenſionem, ne vitu-
peretur miniſterium.

1 Cor. 4. 1. 4 Sed in omnibus nos approbantes, * ut Dei mini-
ſtri, tolerantia multa in oppreſſionibus, in neceſſitati-
bus, in anguſtiis.

5 In exagitationibus, in carceribus, in verberibus, in
laboribus, in vigiliis, in jejuniis:

6 Puritate, ſcientia, lenitate, benignitate, Spiritu
ſancto, charitate non ſimulata,

7 Sermone veritatis, virtute Dei, armis juſtitiæ dex-
tris ac ſineſtris.

8 Per gloriam & ignominiam, per convitia & laudes:
ut ſeductores, & *tamen* veraces:

9 Ut ignoti, & *tamen* noti; ut morientes, & ecce vi-
vimus: ut qui caſtigamur, nec *tamen* occidimur:

10 Ut dolentes, ſemper tamen gaudentes: ut paupe-
res, ſed multos ditantes: ut nihil habentes, ſed omnia
obtinentes.

11 Os noſtrum apertum eſt erga vos Corinthii, cor
noſtrum dilatatum eſt.

12 Non habitatis anguſtè in nobis, ſed anguſti eſtis
in viſceribus veſtris.

13 Loquor autem ut filiis de pari compenſatione,
dilatamini & vos:

14 Ne impari jugo copulemini cum infidelibus:
Eccleſ. 13. 20. 21. * quod enim conſortium juſtitiæ cum injuſtitia? & quæ
communio luci cum tenebris?

15 Et quæ concordia Chriſto cum Belial? aut quæ
portio fideli cum infideli?

16 Et quæ conſenſio templo Dei cum ſimulachris?
1 Cor. 3. 17. & 6. 19. * nam vos templum eſtis Dei viventis: ſicut dixit De-
Levit. 26. 12. us; * Habitabo in eis & inambulabo: & ero illorum
Deus, & ipſi erunt mihi populus.

Esa. 52. 11. 17 Quapropter * exite è medio eorum, & ſepara-
mini, dicit Dominus: & impurum ne attingite: tum e-
go excipiam vos.

Jerem. 31. 9. 18 *Et ero vobis pater, & vos eritis mihi filii ac filiæ,
Dicit Dominus omnipotens.

CAP. VII.

*1 Ne nimium teneros animos urgendo proſternat, 2 pro-
babile reddit quod antea dixerit, 4 ex ingenti erga
illos dilectione: 8 Itaque ſibi non diſplicere quòd mœ-
rore eos affecerit, 10 & adduxerit ad pœnitentiam
non pœnitendam.*

HAs igitur promiſſiones quum habeamus, dilecti,
purgemus noſipſos ab omni inquinamento carnis
ac

ac ſpiritus, perficientes ſanctificationem cum timore Dei.

2 Accipite nos: nemini injuriam fecimus, neminem corrupimus, neminem expilavimus.

3 Ad condemnationem *veſtri* non loquor: nam antè dixi vos in cordibus noſtris eſſe ad ſimul moriendum & ſimul vivendum.

4 Multa eſt mihi loquendi libertas apud vos, multa mihi gloriatio de vobis: impletus ſum conſolatione, vehementer exundo gaudio in omni afflictione noſtra.

5 Etenim quum veniſſemus in Macedoniam, nullam habuit relaxationem caro noſtra, ſed in omnibus fuimus oppreſſi; foris pugnæ, intus terrores:

6 Sed qui conſolatur abjectos, conſolatus eſt nos, *nempe* Deus, adventu Titi.

7 Non ſolùm autem adventu illius, ſed etiam conſolatione quam ille accepit ex vobis, quum renuntiaret nobis veſtrum vehemens deſiderium, veſtrum ejulatum, veſtrum ſuper me ardorem, adeò ut magis gaviſus fuerim.

8 Nam etiamſi triſtitia vos affeci per epiſtolam, non me pœnitet, etiamſi pœnituerit: video enim epiſtolam illam, tametſi ad tempus, triſtitia vos affeciſſe.

9 Nunc gaudeo, non quòd triſtitia affecti fueritis, ſed quòd triſtitia affecti fueritis ad reſipiſcentiam: nam triſtitia affecti fuiſtis ſecundùm Deum, ut nulla in re detrimento ſitis affecti per nos.

10 Nam qui ſecundùm Deum eſt dolor, is reſipiſcentiam efficit ad ſalutem, cujus nunquam pœniteat: at mundi dolor mortem efficit.

11 Ecce enim iſtuc ipſum, quòd ſecundùm Deum triſtitia affecti fuiſtis, quantum in vobis effecit ſtudium, imò defenſionem, imò indignationem, imò timorem, imò vehemens deſiderium, imò zelum, imò vindicationem? Per omnia teſtatum feciſtis, vos eſſe puros in hoc negotio.

12 Itaque etſi ſcripſi vobis, non *ſcripſi vobis* ejus cauſa qui injuriam fecerat, nec ejus cauſa qui injuria affectus fuerat; ſed ut apud vos manifeſtum fieret ſtudium illud noſtrum pro vobis in conſpectu Dei.

13 Propterea conſolationem accepimus ex conſolatione veſtri: ſed longè plurimum gaviſi fuimus ob gaudium Titi, quòd refocillatus ſit ſpiritus ejus ab omnibus vobis:

14 Et quòd ſiquid apud eum de vobis gloriatus ſum, non fui pudefactus: ſed ut omnia verè loquuti ſumus vobis, ita & gloriatio noſtra *qua uſus eram* apud Titum, vera comperta ſit.

15 Et

15 Et viſcera ejus ampliùs erga vos *affecta* ſint, dum
reminiſcitur obedientiæ omnium veſtrûm, utque cum
timore ac tremore ipſum exceperitis.
16 Gaudeo igitur quòd penitus confidam de vobis.

CAPUT VIII.

1 Macedonum 9 atq; adeo ipſius Chriſti exemplo, 4 ut liberales ſint in ſanctos hortatur. 16 Titum, 18 & alium fratrem hac de cauſa ad ipſos profectos dicit.

PОrrò notam facimus vobis fratres, gratiam Dei
præſtitam Eccleſiis Macedonum.
2 Nempe, quòd in multa probatione oppreſſio-
nis, abundans gaudium ipſorum, & profunda eorum
paupertas redundavit in copioſam benignitatem ipſo-
rum.
3 Nam pro viribus (teſtor) atq; ſupra vires volun-
tarii *fuerunt*:
4 Multis cum precibus nos rogantes ut hanc bene-
ficentiam & communicationem qua ſanctis ſubvenitur,
in nos reciperemus.
5 Ac non ſicut ſperabamus *ita fecerunt*, ſed ſemetip-
ſos dediderunt primùm Domino, *deinde* & nobis, per
Dei voluntatem.
6 Ut adhortaremur Titum, ut ſicut antè cœpit, ita
etiam abſolvat apud vos hanc quoq; beneficentiam:
7 Itaq; ſicut in omnibus abundatis fide, & ſermone,
& cognitione, & omni ſtudio, & veſtra in nos charitate,
videte ut in hac quoq; gratia abundetis.
8 Non ex imperio loquor, ſed aliorum ſtudio, veſtræ
quoq; dilectionis ſinceritatem reddens exploratam.
9 Noſtis enim beneficentiam Domini noſtri Jeſu
Chriſti, eum *videlicet* propter nos pauperem factũ eſſe,
quum eſſet dives, ut vos illius paupertate diteſceretis.
10 Et ſententiam in ea re *meam* edo: nam hoc vo-
bis conducit, qui non ſolùm facere, ſed etiam velle an-
tè cœpiſtis anno ſuperiore.
11 At nunc etiam illud ipſum facere abſolvite: ut
ſicut adfuit promptum illud velle, ita etiam adſit ipſum
perficere ex eo quod habetis.
12 Etenim ſi priùs adſit promptus animus, aliquis
acceptus eſt pro eo quod habet, non pro eo quod non
habet.
13 Non enim ut aliis relaxatio ſit, vobis autem op-
preſſio: ſed ut pari conditione, hoc tempore, veſtra a-
bundantia ſuppleat illorum defectum.
14 Ut & illorum abundantia veſtrum defectum ſup-
pleat, ut fiat æquabilitas:

15 Sicut

15 Sicut ſcriptum eſt,* Qui multum *collegit*, plus Exod. 16. 18.
non habuit, & qui paulum, non habuit minus.

16 Gratia autem ſit Deo, qui cordi Titi indidit idem
ſtudium pro vobis.

17 Quòd tum exhortationem illam gratam habuit,
tum verò majore ſtudio ultrò ad vos iter ſuſcepit.

18 Miſimus autem unà cum eo fratrem illum, cujus
laus eſt in Evangelio per omnes Eccleſias.

19 (Nec *id* ſolùm, ſed etiam ſuffragiis delectus eſt ab
Eccleſiis ſocius peregrinationis noſtræ, cum hac bene-
ficentia quæ adminiſtratur à nobis ad ipſius Domini
gloriam, & *comprobandum* promptum animum veſtrum.)

20 Vitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac exu-
berantia quæ adminiſtratur à nobis:

21 * Ut qui procuremus honeſta, non ſolùm coram Rom. 12. 17.
Domino, ſed etiam coram hominibus.

22 Miſimus autem cum eis fratrem noſtrum, quem
ſæpè in multis probavimus ſtudioſum: nunc autem
multò ſtudioſiorem, ob multam fiduciam quam *habeo*
in vobis.

23 Sive de Tito *quæritur*, ſocius meus *eſt*, & apud vos
adjutor: ſive de fratribus noſtris, legati *ſunt* Eccleſia-
rum, & gloria Chriſti.

24 Itaque demonſtrationem Charitatis veſtræ, &
noſtræ de vobis gloriationis edite in eos, in conſpectu
Eccleſiarum.

CAP. IX.

1 Cur de eorum voluntate bene ſentiens, 3 illis tamen adhortandis ſedulò incumbat, 4 rationem adducit: 6 & ſementi eleemoſynas comparat, 10 quas Deus rependit magno fœnore.

Nam de ſubminiſtratione quidem quæ fit in ſan-
ctos, ſupervacaneum eſt mihi ſcribere vobis.

2 Novi enim promptum animum veſtrum quem de
vobis jacto apud Macedones, Achaiam videlicet para-
tam eſſe ab anno ſuperiore: & ex vobis *ortus* zelus pro-
vocavit complures.

3 Miſi autem hos fratres, ne gloriatio noſtra de vobis
inanis fiat hac in parte: ut (ſicut dicebam) parati ſitis.

4 Ne quo modo, ſi mecum venerint Macedones, &
offenderint vos imparatos, nos pudefiamus (ut ne ve
dicam) in præfidente iſta gloriatione.

5 Itaq; neceſſarium putavi adhortari fratres, ut pri-
ores venirent ad vos, & priùs abſolverent antea denun-
ciatam beneficentiam veſtram, ut ea ſit parata, ita ut be-
neficentia, & non ut extortum aliquid.

6 Hoc

6 Hoc autem *dico*, qui ſerit parcè, parcè etiam me-
tet, & qui ſerit benignè, benignè etiam metet.

Rom. 12. 8. 7 Quiſque ſicut præoptat corde *ita* agat: * non ex
Eccl. 35. 11. triſtitia aut neceſſitate, * nam hilarem datorem diligit
Deus.

8 Potens eſt autem Deus efficere ut omnis gratia in
vos redundet, ut in omnibus, omni tempore, omne
quod ſufficiat habentes, abundetis ad omne opus bo-
num:

Pſal. 112. 9. 9 Sicut ſcriptum eſt, * Diſperſit, dedit pauperibus:
juſtitia ejus manet in ſeculum.

10 Qui autem ſuppeditat ſemen ſerenti, & panem
ad eſcam ſuppeditet & multiplicet ſementem veſtram,
& augeat fructus juſtitiæ veſtræ:

11 *Vobis* omni modo ditatis ad omnem benignita-
tem, quæ per vos efficit, ut gratiæ agantur Deo.

12 Nam ſubminiſtratio oblationis iſtius non ſolùm
ſupplet ſanctorum inopiam, ſed etiam redundat in mul-
tas gratiarum actiones apud Deum, approbatione iſtius
ſubminiſtrationis.

13 (Deum glorificando de veſtra teſtata ſubjectio-
ne in Evangelium Chriſti, deq; benigna in ſe & in om-
nes communicatione.)

14 Et ipſorum precibus pro vobis, maximo vos a-
more complectentium propter gratiam Dei in vobis
exuberantem.

15 Gratia autem *ſit* Deo ſuper inenarrabili ſuo mu-
nere.

CAP. X.

*1 Qua fiducia, 4 quibus armis, 6 qua vindicta ſit in-
ſtructus adverſus improborum calumnias, oſtendit: 7 ſe-
que præſentem non minus virtutis habere in operibus,
11 quàm abſens, gravitatis in verbis.*

CÆterùm precor vos per clementiam & æquitatem
Chriſti: ego ipſe Paulus qui coram quidem humi-
lis ſum inter vos, abſens verò ſum erga vos confidens.

2 *Hoc* autem rogo, ne præſens confidenter agam fi-
ducia qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam, qui nos
æſtimant, quaſi ſecundùm carnem incederemus:

3 Nam in carne incedentes, ſecundùm carnem bel-
lum non gerimus:

4 Arma enim militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed
divinitus valida ad ſubverſionem munitionum:

5 Ratiocinationes evertendo, omnemq; ſublimita-
tem quæ extollitur adverſus cognitionem Dei: & in
captivitatem redigendo omnem cogitationem ad obe-
diendum Chriſto: 6 Et

6 Et paratum habendo quo vindicemus omnem contumaciam, poſtquam impleta fuerit veſtra obedientia.

7 Quæ ob oculos ſunt aſpicitis ? ſi quis apud ſe confidit ſe Chriſti eſſe, hoc viciſſim cogitet ex ſeſe, quemadmodum ipſe Chriſti *eſt*, ita & nos Chriſti *eſſe*.

8 Nam ſi amplius etiam quippiam glorier de poteſtate noſtra, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad ſubverſionem veſtri, non pudefiam.

9 Ne videar ceu perterrefacere vos per epiſtolas.

10 Nam epiſtolæ quidem (inquit) graves ſunt & validæ: ſed præſentia corporis infirma *eſt*, & ſermo nihili.

11 Hoc cogitet *qui* iſtiuſmodi *eſt*; quales ſumus verbo per epiſtolam quum abſumus, tales etiam *nos fore* re ipſa quum aderimus.

12 Non enim audemus nos inſerere aut conferre cum quibuſdam qui ſeipſos commendant: ſed non intelligunt quòd ipſi ſeſe ſeipſis metiuntur, & ſeſe ſibiipſis comparant.

13 At nos non gloriabimur de iis quæ menſuræ *noſtræ* non ſunt, * ſed ſecundùm modum nobis ad regulam admenſum, *id eſt*, ejus quam diſtribuit nobis Deus menſuræ, *gloriabimur* nos perveniſſe ad vos etiam uſque. *Epheſ.4.7.*

14 Non enim ut ſi non perveniſſemus uſq; ad vos, extendimus noſipſos ultrà quàm deceat: nam uſque ad vos etiam pervenimus in Evangelio Chriſti.

15 Nequaquam de iis quæ menſuræ *noſtræ* non ſunt glorriantes, *id eſt*, de alienis laboribus; imò ſperantes, *fore ut* augeſcente fide veſtra in vobis, amplificemur in attributa nobis noſtra menſura ulteriùs.

16 *Id eſt*, ut in iis *regionibus* quæ ultra vos *ſunt* evangelizem: non ut in alteri attributa menſura, de præparatis gloriemur.

17 * Cæterùm qui gloriatur, in Domino glorietur. *Ierem.9.24.*

18 Non enim qui ſeipſum commendat, is probatus *1 Cor.1.31.*
eſt, ſed is quem Dominus commendat.

CAP. XI.

2 Ingenti ſe erga Corinthios amore cogi teſtatur 5 ut laudes ſuas depradicet 9 Gratuitam illis ſuam operam impendiſſe, 13 ne qua in re ſuperiores eſſent pſeudoapoſtoli, 22 quos longè antecellat in iis quæ veræ ſunt laudis.

Utinam toleraretis pauliſper deſipientiam meam, imò etiam tolerate me.

2 Ambio enim vos Dei zelotypia. Aptavi enim vos,

vos, *quos* uni viro (*ut* virginem puram) ſiſtam, nempe
Chriſto.
Gen.3.4. 3 Sed metuo ne quo modo, ſicut * ſerpens ille E-
vam ſeduxit calliditate ſua, ita corruptæ mentes veſtræ
degenerent à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.
4 Enimverò ſi veniat qui alterum Jeſum prædicet
quem non prædicaverimus, aut ſi Spiritum alterum ac-
cipiatis quem non acceperitis, aut Evangelium aliud
quod non acceperatis, rectè *illum* toleraveritis.
5 Puto enim me nihilo inferiorem fuiſſe ſummis A-
poſtolis.
6 Quòd ſi rudis ſum ſermone, non tamen *ſum rudis*
ſcientia: ſed omnino manifeſti facti ſumus in omnibus
apud vos.
7 Num peccavi quum meipſum demitterem ut vos
attolleremini? quodq; gratuitò Evangelium Dei evan-
gelizaverim vobis?
8 Alias Eccleſias ſpoliavi, accepto ab eis ſtipendio,
ut vobis inſervirem: & quum apud vos eſſem & ege-
Infra 12.13. rem, * non obtorpui cum cujuſquam incommodo.
9 Inopiam enim meam ſuppleverunt fratres qui ve-
nerant è Macedonia: & in omnibus me præſtiti vobis
minimè oneroſum, & præſtabo.
10 Eſt veritas Chriſti in me, quòd hæc gloriatio non
obſtruetur contra me in regionibus Achaiæ.
11 Quapropter? *an* quòd non diligam vos? Deus
novit.
12 Sed quod facio, etiam faciam: ut amputem oc-
caſionem iis qui optant occaſionem, ut in *eo* de quo
glorianttur, reperiantur quales & nos.
13 Nam iſtiuſmodi pſeudapoſtoli, operarii doloſi
ſunt, transformati in Apoſtolos Chriſti.
14 Neq; id mirum: ipſe enim Satanas transformatur
in Angelum lucis;
15 Non magnum eſt igitur, ſi etiam ejus miniſtri
transformentur ut miniſtri juſtitiæ, quorum finis erit ſe-
cundùm opera eorum.
16 Rurſum dico nequis me putet deſipientem eſſe:
alioquin etiam ut inſipientem accipite me, ut paululum
quiddam & ego glorier:
17 Quòd dico, non dico ſecundùm Dominum, ſed
ut deſipiens, in præfidente iſta gloriatione.
18 Quandoquidem multi gloriantur ſecundùm car-
nem, & ego gloriabor.
19 Libenter enim toleratis deſipientes, quòd ſitis ſa-
pientes.
20 Toleratis enim, ſiquis vos in ſervitutem adi-
git, ſi quis excedit, ſi quis *ſtipendium* accipit, ſi quis
attollit

attollit ſeſe, ſi quis vos in faciem cædit.
21 Quantum ad contumeliam dico, ſicuti quòd
nos infirmi ſumus: imò in quocunque audacia uti
velit aliquis, (ut deſipiens loquor) audacia velim uti
& ego.
22 * Hebræi ſunt? *ſum* & ego: Iſraelitæ ſunt? *ſum* Phil.3.5.
& ego: ſemen Abrahæ ſunt? *ſum* & ego.
23 Miniſtri Chriſti ſunt? (deſipiens loquor) ſupero
ego: in laboribus ampliùs, in vulneribus ſupra illos, in
carceribus ampliùs, in mortibus ſæpè.
24 A Judæis quinquies accepi quadragenas *plagas*,
* una minùs. Deut.25.3.
25 * Ter virgis cæſus fui, * ſemel fui lapidatus, * ter Act.16.22. Act.14.19.
naufragium feci, noctem ac diem in profundo egi. Act.27.41.
26 In itineribus ſæpè *fui*, in periculis fluminum, pe-
riculis latronum, periculis à *meis* gentilibus, periculis à
Gentibus, periculis in civitatibus, periculis in ſolitudine,
periculis in mari, periculis inter falſos fratres.
27 In fatigatione & ærumna, in vigiliis ſæpè, in fa-
me & ſiti, in jejuniis ſæpè, in frigore & nuditate.
28 Abſq; iis quæ extrinſecus *eveniunt*, *urget* agmen
illud in me quotidiè conſurgens, *id eſt*, ſolicitudo de
omnibus Eccleſiis.
29 Quis affligitur quin ego affligar? quis offenditur
quin ego urar?
30 Si gloriari oporteat, de iis quæ infirmitatis meæ
ſunt gloriabor.
31 Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, laudan-
dus in ſecula, novit me non mentiri.
32 In urbe Damaſci, gentis præfectus, nomine Are-
tæ regis, præſidio tenebat Damaſcenorum urbem, cupi-
ens me prehendere.
33 Sed per * feneſtram in corbe demiſſus fui per Act.9.24.
mœnia, & ejus manus effugi.

CAPUT XII.

1 Invitus recenſet 3 revelationes divinitus 4 ſibi fa-
ctas, 6 ob quas quum verè gloriari poſſit, non velit,
infirmitatum ſuarum conſcius: 11 ſed hanc ſibi neceſſi-
tatem ineptiendi ipſos injicere, 20 dum ſe addicunt am-
bitioſis hominibus, per quos à Chriſto alienantur.

GLoriari ſanè non expedit mihi: veniam enim ad
viſiones & revelationes Domini.
2 Novi hominem in Chriſto ante annos quatuorde-
cim, (an in corpore, neſcio: an extra corpus neſcio:
Deus novit) raptum in tertium uſq; cœlum.
3 Et novi hujuſmodi hominem (an in corpore, an

extra corpus, neſcio, Deus novit :)
4 Raptum fuiſſe in Paradiſum, & audiſſe ineffabilia
verba, quæ non liceat homini loqui.
5 De ejuſmodi homine gloriabor, de meipſo verò
non gloriabor, niſi ex infirmitatibus meis.
6 Nam ſi voluero de his gloriari, non ero inſipiens:
veritatem enim dicam; ſed parcè loquor, ne quis de
me cogitet ſupra *id* quod videt *eſſe* me, aut *quod* audit
ex me.
7 Et ne excellentiâ revelationum ſupra modum ef-
ferrer, datus eſt mihi ſurculus infixus carni, angelus Sa-
tanæ, ut me colaphis cædat, ne ſupra modum efferar.
8 Super hoc ter Dominum rogavi, ut abſcederet
à me.
9 Et dixit mihi; Sufficit tibi gratia mea: nam po-
tentia mea per infirmitatem ad perfectionem adduci-
tur: libentiſſimè igitur gloriabor potiùs de infirmitati-
bus meis, ut tanquam in tabernaculo inhabitet in me
potentia Chriſti.
10 Propterea oblector in infirmitatibus, in con-
tumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in an-
guſtiis pro Chriſto: quum enim infirmus ſum, tunc po-
tens ſum.
11 Fui deſipiens in gloriando: vos me coegiſtis:
nam ego debueram à vobis commendari: nulla enim
in re inferior fui ſummis Apoſtolis, tametſi nihil ſum.
12 Indicia quidem Apoſtoli edita ſunt apud vos cum
omni tolerantia, per ſigna, & prodigia, & virtutes.
13 Nam quid eſt in quo fueritis inferiores cæteris
Supra 11. 9. Eccleſiis, niſi quòd ego ipſe * non obtorpui cum ve-
ſtro incommodo? condonate mihi hanc injuriam.
14 Ecce, tertiò paratus ſum venire ad vos, nec cum
veſtro incommodo obtorpeſcam: non enim quæro
quæ veſtra ſunt, ſed vos: non enim debent filii paren-
tibus theſauros congerere, ſed parentes filiis.
15 Ego verò libentiſſimè ſumptum impendam, &
expendar pro animabus veſtris, etiamſi abundè vos di-
ligens, minùs diligar.
16 Sed eſto, ego vos non gravari: ſed quòd ſim cal-
lidus, dolo vos cepi.
17 Num per quenquam eorum quos miſi ad vos, ex-
pilavi vos?
18 Precatus ſum Titum, & cum eo miſi fratrem: num
quid vos expilavit Titus? nonne eodem ſpiritu inceſſi-
mus? nonne iiſdem veſtigiis?
19 Rurſum putatis quòd nos vobis excuſemus? In
conſpectu Dei, in Chriſto loquimur: omnia autem hæc,
chariſſimi, pro veſtra ædificatione.
20 Nam

20 Nam metuo ne quo modo, quum venero, non
quales velim reperiam vos, & ego reperiar vobis quales
nolitis: ne quo modo ſint lites, æmulationes, iræ, con-
tentiones, obtrectationes, ſuſurri, rumores, tumultuati-
ones:
21 Ne me poſtquam iterum venero, deprimat Deus
meus apud vos, & lugeam multos eorum qui ante pec-
carunt, nec reſipuerunt ſuper impuritate, & ſcortatione,
& laſcivia quam patrarunt.

CAP. XIII.

*1 Tertio adveniens, 2 ſeveriorem vindictam illis denun-
tiat, 5 qui reipſa experti ſunt virtutem Chriſti in
ſuo Apoſtolatu. 10 Optat tandem ut reſipiſcant,
11 & fauſta illis precatur.*

TErtia hac vice venio ad vos. * Ex ore duorum te- *Deut. 19. 15. matt. 8. 16. joh. 8. 17. Heb. 10. 28.*
ſtium aut trium, firmum erit omne verbum.
2 Prædixi & ſecundò prædico ut præſens, & abſens
nunc ſcribo iis qui antè peccarunt, & reliquis omnibus,
fore, ut ſi denuò venero, non parcam:
3 Quandoquidem experimentum quæritis in me lo-
quentis Chriſti, qui erga vos non eſt infirmus, ſed po-
tens eſt in vobis.
4 Nam etſi crucifixus fuit ex infirmitate, vivit tamen
ex potentia Dei: nam & nos infirmi ſumus in eo, ſed
vivemus cum eo ex virtute Dei apud vos.
5 * Voſipſos tentate an ſitis in fide, voſipſos proba- *1 Cor. 11. 28.*
te: annon agnoſcitis voſmetipſos, *videlicet*, Jeſum
Chriſtum in vobis eſſe; niſi reprobi eſtis.
6 At ſpero fore ut cognoſcatis nos non eſſe reprobos.
7 Opto verò à Deo, nequid mali faciatis, non ut
nos probati comperiamur, ſed ut quod bonum eſt fa-
ciatis: nos verò velut reprobi ſimus.
8 Non enim poſſumus quicquam adverſus veritatem,
ſed pro veritate.
9 Gaudemus enim quum nos infirmi ſumus: vos au-
tem validi fueritis; hoc autem etiam optamus, veſtram
videlicet inſtaurationem.
10 Propterea hæc abſens ſcribo, ne præſens ſeveri-
tate utar, ex poteſtate quam dedit mihi Dominus ad æ-
dificationem, ac non ad deſtructionem.
11 Quod ſupereſt, fratres, valete, inſtauramini, con-
ſolationem habete, idem ſentite, in pace agite, & Deus
charitatis ac pacis *author* erit vobiſcum.
12 Salutate alii alios ſancto oſculo. Salutant vos
ſancti omnes.
13 Gratia Domini Jeſu Chriſti, & charitas Dei, &

communicatio Spiritus ſancti *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios ſecunda fuit ſcripta Philippis urbe Macedoniæ, per Titum & Lucam.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

CAP. I.

1 Poſt inſcriptionem, 6 ſubiungit obiurgationem, Galatas accuſans defectionis 9 à ſuo Evangelio: 15 Quod à Deo accepit, 17 antequam cum ullo Apoſtolorum contuliſſet.

PAULUS Apoſtolus (non ab hominibus,
Tit.1.3. neque per hominem, * ſed per Jeſum
Chriſtum, ac Deum Patrem qui ſuſcitavit
eum *ex* mortuis)
2 Quiq; mecum ſunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ:
3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino noſtro Jeſu Chriſto.
Luc.1.74. 4 Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, * ut eximeret nos ex præſenti ſeculo malo, ſecundùm voluntatem Dei & Patris noſtri.
5 Cui *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
6 Miror vos ita citò, deſerto eo qui vocarat vos in gratiam Chriſti, transferri in aliud Evangelium.
7 Quod non eſt aliud: ſed nonnulli vos turbant, & volunt invertere Evangelium Chriſti.
8 Sed etiamſi nos aut Angelus è cœlo evangelizet vobis præter *id* quod vobis evangelizavimus, anathema eſto.
9 Ut antè diximus, etiam nunc iterum dico, Siquis vobis evangelizaverit præter id quod accepiſtis, anathema eſto.
10 Nunc enim *utrum* homines an Deum ſuadeo? aut

quæro hominibus placere? Enimverò ſi adhuc homini-
bus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.
11 * Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium 1 Cor. 15. 1.
prædicatum à me, non eſſe ſecundùm hominem.
12 Neq; enim ego ab homine id accepi, neq; edo-
ctus ſum, ſed *illud* patefaciente *mihi* Jeſu Chriſto.
13 * Audiſtis enim quomodo verſatus ſim olim in Ju- Act. 9. 1.
daiſmo, me *videlicet* ſummè perſequutum eſſe Eccleſi-
am Dei, & eam vaſtaſſe:
14 Et profeciſſe in Judaiſmo ſupra multos æquales
meos in genere meo, cum vehementiore ſtudio tenerem
traditionem quas à patribus meis acceperam.
15 Sed quando placuit Deo qui ſeparavit me ab u-
tero matris meæ, & vocavit per gratiam ſuam,
16 Retegere Filium ſuum in me, * ut evangelizarem Ephes. 3. 8.
ipſum inter Gentes, non ſtatim contuli cum carne &
ſanguine.
17 Neq; redii Hieroſolymam ad eos qui ante me
fuerant Apoſtoli, ſed abii in Arabiam, ac denuò rever-
ſus ſum Damaſcum.
18 Deinde tribus pòſt annis redii Hieroſolymam, ut
viſerem Petrum, & manſi apud eum dies quindecim.
19 Alium autem ex Apoſtolis non vidi quenquam,
niſi Jacobum fratrem Domini.
20 In iis porrò quæ ſcribo vobis, ecce coram Deo,
non mentior.
21 Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ.
22 Eram autem ignotus facie Eccleſiis Judeæ quæ
erant in Chriſto:
23 Sed ſolùm audierant *qui dicerent*, Qui perſeque-
batur nos aliquando, nunc annuntiat fidem quam olim
vaſtabat.
24 Et glorificabant Deum de me.

CAPUT II.

2 Nihil à ſuo Evangelio diverſum ſenſiſſe Apoſtolos,
3 Incircumciſi Titi exemplo oſtendit: 11 Et quòd aſ-
ſeruerit illud adverſus Petri ſimulationem. 17 Inde
tranſitum facit ad cauſæ tractationem, Gratuitò nos
iuſtificari per Chriſtum.

DEinde interjectis annis quatuordecim, rurſum a-
ſcendi Hieroſolymam unà cum Barnaba, aſſump-
to ſimul & Tito.
2 Aſcendi autem ex revelatione, & expoſui iis E-
vangelium quod prædico inter Gentes: ſed privatim
eis qui ſunt in pretio, ne quo modo fruſtrà currerem
aut cucurriſſem.

3 Sed neq; Titus qui mecum erat, quum eſſet Græcus, coactus fuit circumcidi.

4 Nempe propter emiſſarios falſos fratres, qui irrepſerant ad explorandam libertatem noſtram quam habemus in Chriſto Jeſu, ut nos in ſervitutem adigerent.

5 Quibus ne ad momentum quidem ceſſimus per ſubjectionem, ut veritas Evangelii permaneret apud vos.

6 Ab iis autem qui exiſtimantur eſſe aliquid, qualeſcunq; fuerint, nihil mihi diſcrepant: * perſonam hominis Deus non accipit. Nam qui ſunt in pretio, nihil mecum propterea contulerunt.

Deut. 10.17.
2 chro. 19.7.
iob 34. 19
ſap. 6.8.
eccleſ. 35.16.
act. 10.34.
rom. 2.11.
epheſ. 6.9.
coloſ. 3.25.
1 pet. 1.17.

7 Imò è contrario, quum vidiſſent mihi concreditum fuiſſe Evangelium præputii, ſicut Petro circumciſionis:

8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apoſtolatum circumciſionis, efficax fuit etiam per me erga Gentes.)

9 Quumq; cognoviſſent gratiam mihi datam, Jacobus, & Cephas, & Johannes, qui æſtimantur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi ac Barnabæ ſocietatis, ut nos inter Gentes, ipſi verò apud circumciſos, *Apoſtolatu fungeremur.*

10 Solùm *monuerunt* ut pauperum meminiſſemus: quod & ipſum ſtudui facere.

11 Quum autem veniſſet Petrus Antiochiam, in os ei reſtiti, eo quòd condemnandus eſſet.

12 Nam antequam veniſſent quidam à Jacobo, unà cum Gentibus edebat: quum autem veniſſent ſubduxit ſeſe ac ſeparavit ab eis, metuens eos qui erant ex circumciſione.

13 Ac ſimulabant unà cum eo reliqui etiam Judæi: itaq; etiam Barnabas ſimul abreptus fuit in illorum ſimulationem.

14 Sed quum vidiſſem eos non recto pede incedere, ut veritati Evangelii congruebat, dixi Petro coram omnibus, Si tu, quum ſis Judæus, Gentiliter vivis, ac non Judaicè, cur Gentes cogis Judaizare;

15 Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores.

16 Scientes non juſtificari hominem ex operibus Legis, ſed per fidem Jeſu Chriſti: etiam nos in Chriſtum Jeſum credidimus, ut juſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus Legis: propterea quòd non juſtificabitur ex operibus Legis ulla caro.

17 Quod ſi, dum quærimus juſtificari per Chriſtum, reperimur & ipſi peccatores, num Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.

18 Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſus ædifico, tranſgreſſorem

greſſorem meipſum conſtituo.
19 Ego enim per legem Legi mortuus ſum, ut Deo
viverem.
20 Unà cum Chriſto crucifixus ſum ; vivo autem,
non ampliùs ego, ſed vivit in me Chriſtus ; & vitam
quam nunc vivo in carne, vivo per fidem Filii Dei, qui
dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.
21 Non abrogo gratiam Dei. Nam ſi per Legem eſt
juſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa mortuus eſt.

CAP. III.

*1 Exprobrat quòd ſe abduci paſſi ſint ab expreſſa illis
ad vivum in Chriſto iuſtificationis gratia. 6 A-
brahæ exemplum adducit, 10 effectum, 21 & cauſas
latæ Legis exponens.*

O Amentes Galatæ, quis vos faſcinavit ne obſeque-
remini veritati? quibus ob oculos Jeſus Chriſtus
priùs fuerat depictus, inter vos crucifixus.
2 Hoc ſolùm cupio diſcere ex vobis, Ex operibus
Legis Spiritum accepiſtis, an ex fide per auditum per-
cepta?
3 Adeò amentes eſtis? quum Spiritu inceperitis,
nunc carne perficimini?
4 Tam multa paſſi eſtis fruſtra? ſi modò etiam
fruſtra.
5 Qui igitur ſubminiſtrat vobis Spiritum, & efficit
virtutes in vobis, ex operibus Legis, an ex fide per au-
ditum percepta *ſubminiſtrat*?
6 Sicut * Abraham credidit Deo, & imputatum eſt Gen.15.6.
ei pro juſtitia : rom.4.3.
7 *Ita* noſtis, nempe, eos qui ex fide ſunt, eſſe filios iacob.2.23.
Abrahæ.
8 Prævidens autem Scriptura Deum ex fide juſtifica-
turum Gentes, antè evangelizavit Abrahæ, * Benedicen- Gen.12 3.
tur, *inquiens*, in te omnes Gentes. eccl.44.20.
9 Itaq; qui ex fide *ſunt*, benedicuntur cum fideli il- act.3.25.
lo Abraham.
10 Nam quotquot ex operibus Legis ſunt, ſub exe-
cratione ſunt. Scriptum *eſt* enim ; * Execrabilis quiſ- Deut.27.26
quis non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro
Legis ut faciat ea.
11 Nullum autem per Legem juſtificari apud Deum
manifeſtum *eſt* : quoniam * juſtus ex fide vivet. Abac.2 4.
12 Lex autem non eſt ex fide : ſed * Qui fecerit ea rom.1.17.
homo, vivet in ipſis. Heb.10.38.
13 *At* Chriſtus nos redemit ab execratione Legis, levit.18.5.
dum pro nobis factus eſt execratio : ſcriptum eſt enim,

Deut.21.23. * Execrabilis quiſquis pendet in ligno.
14 Ut in gentibus benedictio Abrahæ extet in Chriſto Jeſu, & ut promiſſum illud Spiritus accipiamus per fidem.
Heb.9.17. 15 Fratres, humano more loquor: * Hominis licet pactionem authoritate confirmatam nullus abrogat, aut aliquid ſuperaddit.
16 Abrahæ verò dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus, non dicit, Et ſeminibus, ut de multis: ſed de uno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.
17 Hoc autem dico, pactionem antè confirmatam à Deo reſpectu Chriſti, Lex quæ poſt annos quadringentos & triginta cœpit, non facit irritam, ut aboleat promiſſionem.
18 Nam ſi ex Lege eſt hæreditas, non jam ex promiſſione; Abrahæ verò per promiſſionem gratificatus eſt Deus *hæreditatem*.
19 Quid igitur Lex? Tranſgreſſionum gratiâ addita eſt, uſque quò veniſſet ſemen illud cui facta eſt promiſſio: Lex, *inquam*, ordinata per Angelos, per manum internuntii.
20. Internuntius autem, unius non eſt: Deus verò unus eſt.
21 *Num* igitur Lex eſt adverſus promiſſiones Dei? Abſit; nam ſi data fuiſſet Lex quæ poſſet vivificare, verè ex Lege eſſet juſtitia.
Rom.3.9. 22 Sed * concluſit Scriptura omnia ſub peccatum, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus.
23 Antequam autem veniſſet fides, ſub Legis præſidio tenebamur, concluſi in eam fidem quæ erat revelanda.
24 Itaq; Lex pædagogus noſter fuit in Chriſtum, ut ex fide juſtificaremur.
25 At poſtquam venit fides, non ampliùs ſub pædagogo ſumus.
26 Omnes enim filii Dei eſtis, per fidem in Chriſto Jeſu.
27 Nam quicunq; in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.
28 Non eſt Judæus, neq; Græcus: non eſt ſervus neque liber, non eſt maſculus nec fœmina; omnes enim vos unus eſtis in Chriſto Jeſu.
29 Quòd ſi vos *eſtis* Chriſti, nempe, Abrahæ ſemen eſtis, & ſecundùm promiſſionem hæredes.

CAP. IIII.

1 A tutela Legis mancipatos 4 Chriſti adventu, qui

eius

eius eſt finis, 9 abſurdum eſt ad egenas ſuperſtitiones relabi. 13 Revocat ergo eos ad puritatem doctrinæ Evangelii. 21 Et pulchra allegoria ſuam diſputationem exornat.

HOc autem dico. Quamdiu hæres eſt infans, nihil differt à ſervo, quamvis ſit dominus omnium:
2 Sed ſub tutoribus & curatoribus eſt, uſq; ad tempus quod Pater præfinierit.
3 Ita & nos, quum eſſemus infantes, ſub elementis Mundi eramus in ſervitutem redacti:
4 At poſtquam venit plenum tempus, emiſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum Legi obnoxium:
5 Ut eos qui Legi erant obnoxii, redimeret, *ut adoptionem acciperemus: *Rom. 8. 15.*
6 Quoniam autem eſtis filii, emiſit Deus Spiritum Filii ſui in corda veſtra, clamantem, Abba, *id eſt,* Pater.
7 Itaq; non ampliùs es ſervus, ſed filius: quòd ſi filius, etiam hæres Dei per Chriſtum.
8 Imò tum quidem ignorantes Deum, ſerviebatis iis qui naturâ non ſunt dii:
9 At nunc quum cognoſcatis Deum, imò potiùs edocti ſitis à Deo, quomodo convertimini retrorſum ad impotentia & egena elementa, quibus retrorſus ab initio ſervire vultis?
10 Dies obſervatis & menſes, & tempora, & annos.
11 Metuo de vobis ne fruſtrà fatigatus ſim apud vos.
12 Eſtote quaſi ego, nam ego *ſum* quaſi vos: fratres rogo vos, nihil mihi fecistis injuriæ.
13 Noſtis autem me per infirmitatem carnis vobis priùs evangelizaſſe.
14 Et experimentum mei quod *fiebat* in carne mea, non pro nihilo habuiſtis, neq; reſpuiſtis; ſed me ut Angelum Dei, ut Chriſtum Jeſum, excepiſtis.
15 Quæ igitur erat beatitatis veſtræ prædicatio? Teſtimonium enim reddo vobis, vos ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros effoſſos daturos mihi fuiſſe.
16 Itaq; *num* inimicus factus ſum vobis, dum vobis vera loquor?
17 Depereunt vos non bene, imò excludere nos volunt, ut ſe depereatis.
18 Sed præclarum eſt vehementer amare in re bona ſemper, & non ſolùm dum præſens ſum apud vos.
19 Filioli mei quos iterum parturio, uſque quò formetur Chriſtus in vobis.
20 Velim autem nunc adeſſe apud vos, & mutare

vocem meam: quoniam hæſito in vobis.

21 Dicite mihi qui ſub Lege vultis eſſe, Legem non
auditis?

22 Scriptum eſt enim, Abrahamum duos filios ha-
buiſſe: unum ex ancilla,& unum ex libera.

Gen.16.15. 23 * Sed is qui ex ancilla natus eſt,ſecundùm carnem
Gen.21.1. natus eſt: * qui verò ex libera, per promiſſionem.

24 Per quæ aliud figuratur. Nam hæ ſunt duæ illæ
pactiones,una quidem quæ eſt Agar, ex monte Sina,
generans prolem ad ſervitutem.

25 Iſtud enim Agar eſt Sina mons in Arabia: eadem
autem ſerie reſpondet ei Hieruſalem quæ nunc *eſt*,
ſervitq; cum filiis ſuis.

26 Illa verò quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt,
quæ eſt mater omnium noſtrûm.

Eſa.54.1. 27 Scriptum eſt enim,* Lætare ſterilis quæ non pa-
ris: erumpe & clama quæ non parturis, quoniam plures
ſunt liberi deſertæ,quàm ejus quæ habet virum.

Rom.9.8. 28 * Nos igitur, fratres, ſecundùm Iſaac, promiſſio-
nis filii ſumus,

29 Sed quemadmodum tunc is qui ſecundùm car-
nem genitus fuerat, perſequebatur eum qui natus erat
ſecundùm Spiritum: ita & nunc.

Gen.21.10. 30 Sed quid dicit Scriptura? * Ejice ancillam & fi-
lium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio
liberæ.

31 Nempe, fratres, non ſumus ancillæ filii,ſed liberæ.

CAP. V.

1 Quia ex libera ortos eſſe dixit, admonet quantum ſit pretium tantæ libertatis, 13 & qualiter ea ſit utendum. 16 ut ſpiritui obediant, 19 & reſiſtant carni.

IN libertate igitur qua Chriſtus nos liberavit,perſtate,
& ne regredientes implicamini ſervitutis jugo.

Act.15.1. 2 * Ecce, ego Paulus dico vobis, ſi circumcidamini
Chriſtum nihil vobis profuturum.

3 Teſtor enim rurſum omni homini qui circumciditur,
eum eſſe debitorem totius Legis ſervandæ.

1.Cor.1.37. 4 Facti eſtis * inanes,ſeparati à Chriſto,quicunq; per
legem juſtificamini,& à gratia excidiſtis.

5 Nos enim Spiritu ex fide ſpem juſtitiæ expecta-
mus.

6 Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio quic-
quam valet, neque præputium: ſed fides per charita-
tem agens.

7 Currebatis pulchrè, quis vos inhibuit, ut non ob-
ſequeremini veritati?

8 Hæc

8 Hæc perſuaſio non *eſt* ex eo qui vocat vos.
9 * Paululum fermenti totam maſſam fermentat. 1 Cor. 5. 6.
10 Ego confido de vobis in Domino, vos nihil aliud eſſe cenſuros: ſed qui turbat vos, auferet condemnationem, quiſquis fuerit.
11 Ego autem, fratres, ſi circumciſionem etiam prædico, quid adhuc perſequutionem patior? Nempe abolitum eſt offendiculum crucis.
12 Utinam etiam abſcindantur qui vos inquietant:
13 Vos enim ad libertatem vocati eſtis, fratres: tantùm ne libertatem *arripite ut datam* carni occaſionem, ſed ex charitate ſervite alii aliis.
14 Nam tota Lex uno verbo completur, iſto *videlicet*, * Diliges proximum tuum ut teipſum: Levit. 19. 18
15 Quòd ſi alii alios mordetis & devoratis, videte ne viciſſim alii ab aliis conſumamini. Mat. 22. 39. Mar. 12. 31.
16 *Hoc* autem dico, * Spiritu incedite, & quod concupiſcit caro ne perficite. Rom. 13. 9. Iacob. 2. 8. Rom. 13. 14.
17 Nam caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem: hæc autem inter ſe oppoſita ſunt, ut non quæcunq; volueritis, eadem faciatis. 1 Pet. 2. 11.
18 Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub Lege.
19 Porrò manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt, adulterium, ſcortatio, impuritas, laſcivia:
20 Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, contentiones, diſſidia, hæreſes.
21 Invidiæ, cædes, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, eos *videlicet* qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes.
22 At fructus Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.
23 Adverſus eos qui ſunt ejuſmodi, non eſt lex.
24 Qui enim *ſunt* Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis.
25 Si vivimus ſpiritu, ſpiritu etiam incedamus.
26 Ne ſimus inanis gloriæ cupidi, alii alios provocantes, alii aliis invidentes.

CAP. VI.

1 Agit iam in ſpecie de charitate erga delinquentes & lapſos: 6 Erga miniſtros verbi: 10 Erga domeſticos fidei. 11 Non quemadmodum falsi Legis zelatores, 13 Qui in carne mutilata gloriantur, 15 Non autem in cruce Chriſti.

FRatres, etiamſi præoccupatus fuerit homo in aliqua offenſa, vos ſpirituales inſtaurate hujuſmodi hominem,

hominem, cum ſpiritu manſuetudinis, conſiderans *unuſquiſq;* temetipſum, ne & tu tenteris.

2 Alii aliorum onera portate, & ita complete Legem Chriſti.

3 Nam ſi quis ſibi videtur aliquid, quum nihil ſit, hunc ſuus ipſius animus fallit.

4 Opus autem ſuum probet unuſquiſque, & tunc in ſemetipſo ſolo gloriationem habebit, & non in alio.

1 Cor. 3. 8. 5 * Nam unuſquiſq; ſuum onus portabit.

1 Cor. 9. 7. 6 * Communicet autem qui inſtituitur in ſermone, ei qui inſtituit, omnia bona.

7 Ne fallimini; Deus non irridetur: quicquid enim ſeminaverit homo, hoc & metet.

8 Nam qui ſeminat carni ſuæ, ex carne metet interitum, qui verò ſeminat ſpiritui, ex ſpiritu metet vitam æternam.

2 Theſ. 3. 13. 9. * Porrò ne benefaciendo ſegneſcamus; tempore enim ſuo metemus, ſi non elanguerimus.

10 Nempe igitur dum tempus habemus, ſimus benefici erga omnes, maximè verò erga domeſticos fidei.

11 Videtis quàm longis literis vobis ſcripſerim mea manu.

12 Quicunq; volunt ſpecioſi apparere in carne, ii cogunt vos circuncidi, tantùm ne ob crucem Chriſti perſequutionem patiantur.

13 Nam ne ipſi quidem qui circunciduntur, Legem ſervant; ſed volunt vos circuncidi, ut de veſtra carne glorientur.

14 A me verò abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti: per quem mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo.

Supra 5. 6. 15 * Nam in Chriſto Jeſu neq; circunciſio quicquam valet, neq; præputium, ſed nova creatio.

16 Et quicunque ſecundùm hanc regulam incedent, pax *erit* ſuper eos, & miſericordia, & ſuper Iſraelem Dei.

17 De cætero nequis mihi moleſtias exhibeto: ego enim ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto.

18 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* cum ſpiritu veſtro, fratres. Amen.

Ad Galatas miſſa fuit Roma.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS.

CAPUT I.

1 Poſt ſalutationem, 3 de gratuita Dei electione, 5 & adoptione diſſerit, 7. 13 A qua ſalus hominum tanquam ex vero & nativo fonte manat. Et quia tam ſublime arcanum capi non poteſt, precatur, ut ad plenam 20 Chriſti cognitionem Epheſios Deus adducat.

PAULUS Apoſtolus Jeſu Chriſti per
voluntatem Dei,* ſanctis qui agunt Ephe- 1 Cor. 1. 2.
ſi, & fidelibus in Chriſto Jeſu:
2 *Gratia *ſit* vobis,& pax à Deo Patre 1 Cor. 1. 3.
noſtro,& Domino Jeſu Chriſto.
3 * Benedictus Deus ac Pater Domini noſtri Jeſu 1 Pet. 1. 3.
Chriſti,qui benedixit nobis omni benedictione ſpiritua-
li,in cœlis, in Chriſto.
4 Sicut elegit nos in ipſo,antequam jacerentur fun-
damenta mundi, ut ſimus ſancti & inculpati coram eo
per charitatem:
5 Qui prædeſtinavit nos quos adoptaret in filios per
Jeſum Chriſtum in ſeſe, pro benevolo affectu volunta-
tis ſuæ.
6 Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, qua nos gratis
effecit ſibi gratos in illo dilecto:
7 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ip-
ſius, remiſſionem, *inquam*, peccatorum ex divite ipſius
gratiâ:
8 Qua redundavit in nos omni ſapientiâ & intelli-
gentiâ:
9 Patefacto nobis myſterio voluntatis ſuæ: ſecundum
gratuitã ſuam benevolentiam quam præpoſuerat in ſeſe.
10 *Nempe* ut in pleni temporis diſpenſatione recol-
ligeret omnia in Chriſto, tum quæ in cœlis ſunt, tum
quæ in terra.

11 In ipſo, *inquam*, in quo etiam in ſortem adſciti
ſumus, quum eſſemus prædeſtinati ſecundùm propoſi-
tum ejus qui omnia efficit ex conſilio voluntatis ſuæ.
12 Ut nos ſimus laudi gloriæ ipſius, qui priores ſpe-
ravimus in Chriſto.
13 In quo *ſperaſtis* & vos, audito ſermone verita-
tis, *id eſt*, Evangelio ſalutis veſtræ: in quo etiam poſteà-
quam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu illo promiſſi-
onis ſancto.
14 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, dum in li-
bertatem vindicemur, ad laudem gloriæ ipſius.
15 Propterea etiam ego, auditâ ea quæ in vobis eſt
fide in Domino Jeſu, & charitate in omnes ſanctos:
16 Non deſino gratias agere pro vobis, mentionem
veſtri faciens in precibus meis:
17 Ut Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater ille glo-
riæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & revelationis, per ag-
nitionem ipſius.
18 Illuminatis oculis mentis veſtræ: ut ſciatis quæ
ſit ſpes illa vocationis ipſius, & quæ opes gloriæ hære-
ditatis ipſius in ſanctis.
19 Et quæ ſit excellens illa magnitudo potentiæ ip-
Coloſ.2.15. ſius in nobis qui credimus, * pro efficacitate fortis ro-
inſra 3.7. boris ipſius.
20 Quam exeruit in Chriſto, quum excitavit eum ex
mortuis, & collocavit ad dextram ſuam in cœlis:
21 Longè ſupra omne imperium ac poteſtatem, &
potentiam, Dominium, & omne nomen quod nomina-
tur non ſolùm in hoc ſeculo, verùm etiam in futuro:
22 Et omnia ſubjecit ejus pedibus, eumq; conſtituit
caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ.
23 Quæ eſt corpus ipſius, & complementum ejus qui
omnia implet in omnibus.

CAP. II.

Ut gratiæ magnitudinem ex comparatione amplificet,
1 reducit illis in memoriam 5 quod exitio prorſus
addicti, 8 gratia ſint ſervati. 13 & propinqui facti
16 reconciliatione per Chriſtum facta, 17 & per
Evangelium publicata.

Coloſ.2.13. ET * vos *una vivificavit*, quum eſſetis mortui in of-
fenſis & peccatis:
2 In quibus olim verſati eſtis, ut eſt vita mundi
hujus, ſecundùm principem cui poteſtas eſt aëris,
& ſpiritus nunc agentis in hominibus contumacibus.
3 Inter quos & nos omnes converſati ſumus olim
in cupiditatibus carnis noſtræ facientes quæ carni ac
cogita-

cogitationibus libebant, eramuſque naturâ filii iræ, ut
etiam reliqui.
4 Sed Deus, qui dives eſt miſericordiâ, propter
multam charitatem ſuam qua dilexit nos.
5 Etiam quum per offenſas mortui eſſemus, unà vi-
vificavit nos per Chriſtum, *cujus* gratiâ eſtis ſervati:
6 Unàq; excitavit, unàque collocavit in cœlis, in
Chriſto Jeſu.
7 Ut oſtenderet in ſeculis ſuccedentibus ſum-
mas opes ſuæ gratiæ, *ſua* erga nos benignitate in
Chriſto Jeſu.
8 Gratiâ enim eſtis ſervati per fidem, idq; non ex
vobis: Dei donum *eſt*.
9 Non ex operibus, ne quis glorietur.
10 Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chriſto Jeſu
ad opera bona quæ præparavit Deus ut in eis verſa-
remur.
11 Propterea mementote vos quondam gentes in
carne, qui dicebamini Præputium ab ea quæ vocatur
Circumciſio in carne, & quæ manibus fit:
12 Vos, *inquam*, illo tempore fuiſſe abſque Chri-
ſto, alienos à Republica Iſraelis, & * extraneos à Rom.9.4.
pactis promiſſionis, ſpem non habentes, & Dei exper-
tes in mundo.
13 At nunc in Chriſto Jeſu, vos qui olim era-
tis procul, propinqui facti eſtis per ſanguinem
Chriſti.
14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui utraq; fecit unum, &
intergerini parietis ſeptum ſolvit:
15 * Inimicitiis, *id eſt*, Lege mandatorum *qua* in riti- Col.2.14.
bus *poſita eſt*, per carnem ſuam abolitis: ut ex duobus
illis conderet in ſemetipſo unum novum hominem, faci-
ens pacem.
16 Et utroſque in uno corpore reconciliaret Deo
per crucem, peremptis inimicitiis per eam:
17 Et veniens evangelizavit pacem vobis longinquis
& propinquis.
18 Quoniam utrique per ipſum habemus aditum
per unum Spiritum ad Patrem.
19 Nempe igitur non eſtis hoſpites & inquilini, ſed
concives ſanctorum, ac domeſtici Dei:
20 Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum
ac Prophetarum, cujus imus angularis *lapis* eſt ipſe Je-
ſus Chriſtus.
21 In quo totum ædificium congruenter coagmenta-
tum, creſcit, ut ſit templum ſanctum Domino.
22 In quo & vos unà ædificamini, ut ſitis habitacu-
lum Dei per Spiritum.

CAP. III.

1 Ideo ſe dicit à Iudæis multa paſſum 3 quòd myſterium de gentibus ſervandis, 8 Dei juſſu prædicaverit. 13 Deinde rogat Epheſios, ne ob afflictiones quas patitur deficiant. 14 Ac propterea orat Dominum 18 ut percipiant quanta ſit Chriſti dilectio.

HUjus rei gratiâ ego Paulus *ſum* captivus ille Chriſti Jeſu pro vobis Gentibus.
2 Si quidem audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei quæ data eſt mihi apud vos.
3 *Deum videlicet* per revelationem notum mihi feciſſe myſterium illud, ſicut ante ſcripſi paucis:
4 (Ex quo perlecto poteſtis intelligere quæ ſit mea intelligentia in myſterio Chriſti)
5 Quod aliis ætatibus non innotuit filiis hominum, ut nunc retectum eſt ſanctis ejus Apoſtolis & Prophetis per Spiritum:
6 Gentes *videlicet* eſſe cohæredes & concorpores, conſorteſq; promiſſionis ejus in Chriſto per Evangelium.
7 Cujus factus ſum Miniſter ex dono gratiæ Dei, quod datum eſt mihi ſecundùm efficacitatem potentiæ ipſius.
8 Mihi, *inquam*, longè minimo omnium ſanctorum, data eſt hæc gratia, evangelizandi inter gentes inveſtigabiles illas opes Chriſti.
9 Et in lucem proferendi omnibus quæ *ſit* communio myſterii, quod erat abſconditum à ſeculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Jeſum Chriſtum.
10 Ut nota nunc fiat per Eccleſiam imperiis ac poteſtatibus *quæ* in cœlis *ſunt*, multiformis illa ſapientia Dei.
11 Secundùm propoſitum æternum quod conſtituit in Chriſto Jeſu Domino noſtro.
Rom.5.2. 12 In quo habemus libertatem & * aditum cum fiducia per fidem ipſius.
13 Quapropter peto ne ſegneſcatis ob afflictiones meas pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.
14 Hujus rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti.
15 (Ex quo tota familia in cœlis & in terra nominatur)
16 Ut det vobis pro divite ſua gloria, ut fortiter corroboremini per Spiritum ſuum in interiore homine:
17 Ut inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris:

18 Ut in charitate radicati & fundati, valeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ *ſit* illa latitudo & longitudo,& profunditas,& ſublimitas:

19 Et cognoſcere charitatem illam Chriſti *omni* cognitione ſuperiorem: ut impleamini ad omnem uſque plenitudinem illam Dei.

20 Ei verò qui infinita cum redundantia poteſt omnia facere ſupra ea quæ petimus, aut mente concipimus,pro illa potentia agente in nobis.

21 *Sit* gloria in Eccleſia per Chriſtum Jeſum,in omnes ætates ſeculi ſeculorum. Amen.

CAP. IV.

Tria ultima capita præceptiones de moribus continent.
1 Hortatur ad mutuam coniunctionem: 7 propterea varia dona a Deo conferri, 16 ut ædificetur Eccleſia.
17 Revocat ergo eos ab infidelium vanitate, 25 a mendacio, 29 & ſpurcitie ſermonis.

PRecor itaque vos ego captivus in Domino, ut ambuletis ita ut dignum eſt vocatione qua vocati eſtis.

2 Cum omni humilitate ac manſuetudine, cum animi lenitate, tolerantes alii alios per charitatem:

3 Studentes ſervare unitatem Spiritus per vinculum pacis.

4 Unum *eſt* corpus & unus ſpiritus, ſicut & vocati eſtis in unam ſpem vocationis veſtræ.

5 Unus Dominus,una fides, unum baptiſma:

6 Unus Deus & Pater omnium,qui eſt ſuper omnia, & per omnia,& in omnibus vobis.

7 Sed unicuique noſtrûm data eſt gratia pro menſura doni Chriſti.

8 Quapropter dicit, * Quum aſcendiſſet in ſublime, captivam duxit captivitatem, & dedit dona hominibus. *Pſal. 68.19.*

9 Cæterùm illud Aſcendit, quid eſt niſi quòd etiam deſcenderat priùs in infimas partes terræ?

10 Qui deſcendit, ipſe eſt qui etiam aſcendit longè ſupra omnes cœlos,ut impleret omnia.

11 Dedit igitur ipſe alios quidem Apoſtolos: alios verò Prophetas: alios autem Evangeliſtas: alios autem Paſtores & Doctores.

12 Ad coagmentationem ſanctorum, ad opus miniſterii,ad ædificationem,*inquam*,corporis Chriſti:

13 Donec deveniamus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei,in virum perfectum, ad menſuram ſtaturæ adulti Chriſti:

14 Ut

14 Ut ne ſimus ampliùs pueri, qui fluctuemus & circumferamur quovis vento doctrinæ, in hominum alea, veteratoria ad inſidio ſè fallendum verſutia :

15 Sed veritatem ſectantes cum charitate ; prorſus adoleſcamus in eum qui eſt caput, *nempe* Chriſtus :

16 Ex quo totum corpus congruenter coagmentatum, & compactum per omnes ſuppeditatas commiſſuras, ex vi intus agente pro menſura uniuſcujuſque membri, incrementum capit corpori conveniens, ad ſuipſius extructionem per charitatem.

17 Hoc itaq; dico, & obteſtor per Dominum, ne ampliùs verſemini * ſicut reliquæ Gentes verſantur in vanitate mentis ſuæ.

1 Theſ. 4. 5.

18 Cogitationem habentes obſcuratam, & abalienatam à vita Dei propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, ex obduratione cordis ipſorum :

19 Qui poſteaquam dedoluerunt, ſemetipſos dediderunt protervìæ ad certatim patrandam impuritatem omnem.

20 Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum :

21 Si modò eum audiſtis, & per eum edocti fuiſtis, ſicut eſt veritas in Jeſu.

22 **Nempe* deponere quod ad priſtinam converſationem attinet, veterem illum hominem qui deceptricibus cupiditatibus corrumpitur :

Col. 3. 8.

23 Renovari verò ſpiritu mentis veſtræ,

24 Et induere novum illum hominem, qui ſecundùm Deum conditus eſt ad juſtitiam & ſanctimoniam veram.

25 Quapropter depoſito mendacio, loquimini veritatem quiſque proximo ſuo : nam ſumus alii aliorum membra.

26 Iraſcimini, & ne peccate: ſol ne occidat ſuper exacerbatione veſtra :

27 Neque date locum diabolo.

28 Qui furabatur, non ampliùs furetur : ſed potiùs laboret operando manibus quod bonum ſit, ut poſſit impertiri cui opus fuerit.

29 Nullus ſermo corruptus ex ore veſtro egreditor, ſed ſi quis eſt commodus ad ædificationis uſum, ut gratiam auditoribus adferat.

30 Et ne triſtitia afficite Spiritum illum ſanctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemptionis.

31 Omnis amaritudo, & excandeſcentia, & ira, & clamor, & maledicentia, tollatur ex vobis, cum omni malitia.

32 Sed eſtote alii in alios benigni, miſericordes, condo-

condonantes vobis mutuò *offenſas*, ſicut & Deus in Chriſto condonavit vobis.

CAP. V.

3 Ne in vitiis quæ reprehendit, oſcitanter ſuas admonitiones excipiant, 5 ſevera denuntiatione eos terret, 8 ſtimulos etiam adhibet, 15 & à generali morum parœneſi 21 ad ſpecialem uxorum 25 & maritorum deſcendit.

ESTOTE * igitur imitatores Dei, ut filii dilecti. *Ioh.13.34. & 15.12. 1 Ioh.3.23.*
2 Et verſamini cum charitate, ſicut & Chriſtus
dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ.
3 * Scortatio verò & omnis impuritas, aut avaritia, ne nominator quidem inter vos, ſicut decet ſanctos: *Supra 4.20. coloſſ.3.5. 1 theſ.4.3.*
4 Et obſcœnitas, & ſtultiloquium, & ſcurrilitas, quæ non conveniunt: ſed potiùs gratiarum actio.
5 Nam hoc noſtis, nullum ſcortatorem, aut impurum, aut avarum, qui eſt idololatra, habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.
6 * Ne quiſquam vos ſeducat inanibus ſermonibus: propter hæc enim venit ira Dei in homines contumaces. *Mat.24.4. mar.13.5. luc.21.8. 2 theſ.2.3.*
7 Ne igitur eſtote conſortes eorum.
8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis incedite:
9 (Nam fructus Spiritus *ſitus eſt* in omni bonitate & juſtitia & veritate)
10 Probantes quid ſit acceptum Domino.
11 Et ne commercium habete cum operibus illis infrugiferis tenebrarum, ſed potiùs etiam arguite.
12 Nam quæ occultè fiunt ab iſtis, turpe eſt vel dicere.
13 Sed omnia dum arguuntur, à luce manifeſta fiunt: lux enim illud eſt quod omnia facit manifeſta.
14 Quapropter dicit, Excitare qui dormis, & ſurge à mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus.
15 * Videte igitur quomodo accuratè incedatis, non ut inſipientes, ſed ut ſapientes: *Col.4.5.*
16 Redimentes occaſionem, quoniam dies mali ſunt.
17 * Propterea ne eſtote imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Domini. *Rom.12.2. 1 theſ.4.3.*
18 Et ne inebriamini vino, in quo luxus eſt, ſed implemini Spiritu:
19 Loquentes inter vos mutuò per pſalmos & hymnos & cantationes ſpirituales, canentes & pſallentes in corde

corde veſtro, Domino:
20 Gratias agentes ſemper de omnibus, in nomine
Domini noſtri Jeſu Chriſti, Deo & Patri.
21 Subjecti alii aliis, cum timore Dei.
Col.3.18. 22 * Uxores, propriis viris ſubjectæ eſtote, ut Do-
Tit.2.3. mino.
1 Pet.3.1. 23 * Quoniam vir eſt caput uxoris, ut & Chriſtus eſt
1 Cor.11.3. caput Eccleſiæ: & is eſt qui ſalutem dat corpori.
24 Itaq; ſicut Eccleſia ſubjecta eſt Chriſto, ita &
uxores ſuis viris *ſubjectæ ſunto* in omnibus.
Col.3.19. 25 * Viri, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus
dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea;
26 Ut eam ſanctificaret, poſtquam eam purgaſſet la-
vacro aquæ per Verbum:
27 Ut ſiſteret eam ſibi glorioſam, *id eſt*, Eccleſiam
non habentem maculam aut rugam, aut quicquam ejuſ-
modi, ſed ut eſſet ſancta & inculpata.
28 Ita debent viri diligere ſuas uxores ut ſua ipſo-
rum corpora: qui diligit ſuam uxorem, ſeipſum diligit.
29 Nullus enim unquam ſuam ipſius carnem odio
habuit, imò enutrit ac fovet eam ſicut & Dominus Ec-
cleſiam.
30 Quoniam membra ſimus corporis ejus, ex carne
ejus, & ex oſſibus ejus.
Gen.2.24. 31 * Propterea derelinquet homo patrem ac ma-
mat.19.5. trem, & agglutinabitur uxori ſuæ: & qui duo *erant*, fient
mar.10.7. una caro.
1 Cor.6.16. 32 Myſterium hoc magnum eſt: loquor autem de
Chriſto & de Eccleſia.
33 Itaque & vos ſinguli ſuam quiſque uxorem ita
diligat, ut ſeipſum: uxor autem *videto* ut revereatur
virum.

CAP. VI.

1 *Subiicit præcepta de liberorum,* 5 *ſervorum,* 9 *& dominorum officiis.* 10 *Deinde proponit quam acris pugna fidelibus ſit propoſita:* 12 *quibus armis in ea utendum,* 21 *poſtremo Tychicum commendat.*

Col.3.20. LIberi * auſcultate in Domino parentibus veſtris:
id enim eſt juſtum,
Exod.20.12. 2 * Honora patrem tuum & matrem tuam: (quod eſt
deut.5.16. præceptum primum cum promiſſione)
eccleſ.3.9. 3 Ut bene tibi ſit, & ſis longævus ſuper terram.
mat.15.4. 4 Et vos patres, ne provocate ad iram liberos ve-
mar.7.10. ſtros: ſed enutrite eos in doctrina & monitis Domini.
Col.3.22. 5 * Servi auſcultate iis qui *veſtri* domini ſunt ſe-
tit.2.9. cundum carnem, cum timore ac tremore, cum ſim-
1 Pet.2.18.
plicitate

plicitate cordis veſtri, ut Chriſto.
6 Non ad oculum ſervientes, ut qui hominibus pla-
cere ſtudent: ſed ut ſervi Chriſti, facientes ex animo
quæ vult Deus.
7 Cum benevolentia ſervientes ut Domino, & non
hominibus.
8 Ut qui illud ſciatis, ſingulos quicquid fecerint bo-
ni, hoc reportaturos à Domino, ſive ſervus fuerit, ſive
liber.
9 Et vos domini, eadem facite erga illos, remiſſis
minis: ſcientes veſtrum etiam ipſorum Dominum eſſe
in cœlis, nec perſonæ reſpectum eſſe apud eum.
10 Quod ſupereſt, fratres mei, corroboremini per
Dominum, & forte ipſius robur.
11 Induite univerſam illam armaturam Dei, ut poſſi-
tis ſtare adverſus inſidias diaboli.
12 Quoniam non eſt nobis lucta * adverſus ſan- *Deut.10.17.*
guinem & carnem, ſed adverſus imperia, adverſus *2 par. 19.7.*
poteſtates, adverſus mundi dominos, *rectores* tenebra- *iob.34.19.*
rum ſeculi hujus, adverſus ſpirituales malitias *quæ ſunt* *ſap.6.8.*
in ſublimi, *eccl.35.16.*
act.10.34.
rom.2.11
13 Propterea aſſumite univerſam illam armaturam *gal.2.6.*
Dei, ut poſſitis reſiſtere tempore adverſo, & omnibus *col.3.25.*
confectis ſtare. *1 pet.1.17.*
ſupra.2.2.
14 State igitur lumbis circumcinctis veritate, & in-
duti thorace juſtitiæ:
15 Calceatis pedibus præparatione Evangelii
pacis.
16 Supra omnia aſſumpto ſcuto fidei, quo poſſitis
omnia jacula Mali illius ignita extinguere.
17 Galeam etiam ſalutis recipite, & gladium ſpiritu-
alem, hoc eſt, verbum Dei.
18 Omni prece & ſupplicatione, precantes omni
tempore per Spiritum, & illi ipſi rei invigilantes cum
omni perſeverantia & ſupplicatione pro omnibus
ſanctis.
19 Et pro me, ut mihi detur ſermo ad apertionem
oris mei cum libertate, ut notum faciam myſterium E-
vangelii.
20 Cujus cauſa legatione fungor in catena, ut, *inquam*,
de eo liberè loquar, ſicut oportet me loqui.
21 Ut autem ſciatis & vos res meas & quid agam,
omnia vobis nota faciet Tychicus, charus frater & fi-
dus miniſter in Domino:
22 Quem miſi ad vos ob id ipſum ut cognoſcatis
res noſtras, & conſolentur corda veſtra.
23 Pax *ſit vobis* fratribus, & charitas cum fide à Deo
Patre & Domino Jeſu Chriſto.

24 Gratia

24 Gratia *ſit* cum omnibus diligentibus Dominum
noſtrum Jeſum Chriſtum ad incorruptibilitatem.
Amen.

Scripta fuit Roma ad Epheſios per Tychicum.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

CAP. I.

3 De pio animi ſui erga Philippenſes affectu teſtatus,
12 de ſe & ſuis vinculis tractat, 22 & eos ſuo exem-
plo incitat, 27 hortaturque ad unitatem, 28 &
patientiam.

PAULUS & Timotheus ſervi Jeſu
Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto
Jeſu qui ſunt Philippis, unà cum Epi-
ſcopis, ac Diaconis:
2 Gratia vobis & pax à Deo Patre
noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.
3 Gratias ago Deo meo cum ſumma memoria veſtri
4 (Semper in omni precatione mea pro omnibus
vobis cum gaudio preces faciens.)
5 Super veſtri in Evangelio communione, à primo
die uſque ad hoc tempus:
6 Perſuaſum habens hoc ipſum, fore ut qui cœ-
pit in vobis opus bonum, perſiciat uſque ad diem Jeſu
Chriſti.
7 Sicut juſtum eſt ut ego id ſentiam de omnibus
vobis, propterea quòd animo teneam vos, & in vincu-
lis meis, & in defenſione & confirmatione Evangelii,
vos, *inquam*, omnes unà mecum fuiſſe gratiæ meæ par-
ticipes.
8 Teſtis enim mihi eſt Deus quàm propensè amem
vos omnes in viſceribus Jeſu Chriſti.
9 Et hoc precor, ut charitas veſtra adhuc magis
ac magis redundet in cognitione & omni ſenſu:

10 Ut dignoſcatis quæ diſcrepant, ut ſitis ſinceri, &
inoffenſo curſu pergatis ad diem uſq; Chriſti:
11 Pleni fructibus juſtitiæ, qui *inſunt vobis* per Je-
ſum Chriſtum, ad gloriam & laudem Dei.
12 Velim autem vos ſcire, fratres, quæ mihi *accide-
runt*, magis ad profectum Evangelii eveniſſe;
13 *Adeo* ut vincula mea in Chriſto celebria ſint in
toto prætorio, ac reliquis omnibus *locis*.
14 Et plerique ex fratribus in Domino, freti vin-
culis meis, magis audeant impavidè Sermonem lo-
qui.
15 At nonnulli quidem per invidiam & contentio-
nem, nonnulli verò etiam propenſa voluntate Chriſtum
prædicant.
16 Alii quidem, *inquam*, per contentionem Chri-
ſtum non purè annuntiant, æſtimantes ſeſe afflictionem
addere vinculis meis:
17 Alii rurſus ex charitate, ſcientes me ad defenſio-
nem Evangelii conſtitutum eſſe.
18 Quid igitur? attamen quovis modo, & in ſpeciem,
& ſincerè, Chriſtus annuntiatur, & de hoc gaudeo, atq;
etiam gaudebo.
19 Novi enim fore ut hoc mihi cedat ſaluti per
veſtras preces, & ſubminiſtrationem Spiritus Jeſu
Chriſti.
20 Secundùm intentam expectationem & ſpem me-
am, quòd nulla in re pudefiam, ſed cum omni liberta-
te, ut ſemper, *ita* nunc quoque magnificabitur Chriſtus
in corpore meo, tum per vitam, tum per mortem.
21 Mihi enim *eſt* Chriſtus & *in* vita & *in* morte lu-
crum.
22 Utrum verò vivere in carne mihi operæ pretium
ſit, & quid eligam, ignoro.
23 Coarctor enim utrinque, deſiderans migrare, &
eſſe cum Chriſto: nam *id* longè optimum eſt:
24 Sed permanere in carne, magis neceſſarium *eſt*
propter vos.
25 Et hoc confiſus novi me manſurum eſſe, & unà
permanſurum cum vobis omnibus ad veſtrum profe-
ctum & gaudium fidei:
26 Ut abundet gloriatio veſtra in Chriſto Jeſu de
me, mea rurſus apud vos præſentiâ.
27 Tantùm ut dignum eſt Evangelio Chriſti vos ge-
rite, ut ſive venero & videro vos, ſive abſens fuero, au-
diam de rebus veſtris vos perſtare in uno Spiritu, uno
pariter animo decertantes per fidem Evange-
lii.
28 Nec ulla in re territos ab iis qui ſe opponunt:

quod illis quidem eſt exitii indicium, vobis autem ſalu-
tis: idque à Deo.
29 Quia vobis datum eſt in Chriſti negotio,non ſo-
lùm in eum credere,ſed etiam pro eo affligi.
30 Idem certamen ſuſtinendo quale vidiſtis in me,
& nunc auditis de me.

CAP. II.

1 Obteſtatur ut nihil prius habeant 3 humilitate: 6 idque exemplo Christi. 19 Timotheum, ſe illis breui miſſurum promittit, 26 & moram Epaphroditi excuſat.

SI qua igitur conſolatio *eſt* in Chriſto, ſi quod ſola-
tium charitatis, ſi qua communio ſpiritus, ſi quæ vi-
ſcera ac miſerationes;
2 Explete meum gaudium, ut itidem ſitis affe-
cti, eandem charitatem habentes, unanimes, & ſenten-
tiis uni.
3 Nihil *gerite* per contentionem aut per inanem
gloriam, ſed ex humilitate alium quiſque ſe præſtanti-
orem exiſtimet.
4 Ne ſua quiſque ſpectetis, ſed unuſquiſq; etiam quæ
ſunt aliorum.
5 Itaque is ſit affectus in vobis qui fuit & in Chri-
ſto Jeſu:
6 Qui quum eſſet in forma Dei,non duxit rapinam,
parem eſſe cum Deo;
7 Sed ipſe ſe exinanivit, forma ſervi accepta,ſimilis
hominibus factus:
8 Et habitu compertus ut homo, ipſe ſe ſummiſit,
factus obediens uſque ad mortem, mortem autem
crucis.
9 Quapropter etiam Deus ipſum in ſummam extulit
ſublimitatem, ac donavit ei nomen quod eſt ſupra omne
nomen:
10 Ut ad nomen JESU omne genu *ſe* flectat cœleſti-
um ac terreſtrium & ſubterraneorum.
11 Omniſq; lingua confiteatur Dominum eſſe Jeſum
Chriſtum,ad gloriam Dei Patris.
12 Proinde dilecti mei, ſicut ſemper obediſtis, non
ut in præſentia mea ſolùm,ſed nunc multò magis in ab-
ſentia mea,cum timore ac tremore veſtram ipſorum ſa-
lutem conficite.
13 Deus enim is eſt qui efficit in vobis & ut velitis
& ut efficiatis,pro gratuita *ſua* benevolentia.
1 Pet.4.9. 14 * Omnia facite abſque murmurationibus ac diſ-
ceptationibus;

15 Ut

15 Ut ſitis irreprehenſibiles & ſinceri, filii *inquam*
Dei, inculpati, in medio nationis pravæ ac perverſæ,
inter quos *homines* * ſplendetis ut luminaria in Mat.5.14.
mundo.
16 Sermonem vitæ prætendentes, ut gloriari poſſim
in die Chriſti, me non fruſtra cucurriſſe, nec in vanum
laboraſſe.
17 Quinetiam ſi pro libamento offerar ſuper hoſtia
ſacrificioque fidei veſtræ, gaudeo & gratulor omnibus
vobis.
18 Itidem autem & vos gaudete, & gratulamini
mihi.
19 Spero autem in Domino Jeſu, me * Timotheum Act.16.1.
brevi miſſurum vobis, ut ego bono ſim animo, cognito
ſtatu veſtro.
20 Neminem enim habeo pari animo præditum, qui
germanè res veſtras curaturus ſit.
21 * Nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt quærunt, non 1 Cor.10.24
quæ Chriſti Jeſu.
22 Porrò probationem ejus noſtis, quòd veluti cum
patre filius, mecum ſervierit in Evangelio.
23 Hunc igitur ſpero me miſſurum, ſimulatq; videro
rerum mearum ſtatum.
24 Confido autem in Domino, me quoque citò ven-
turum ad vos.
25 Sed neceſſarium duxi, Epaphroditum fratrem &
collegam ac commilitonem meum, veſtrum autem le-
gatum, quique mihi ſubminiſtravit quibus mihi opus
erat, ad vos mittere.
26 Quoniam expetebat omnes vos, & graviſſimè
angebatur propterea quòd audiſſetis eum ægrotaſſe.
27 Et certè ægrotavit proximè mortem, ſed Deus
miſertus eſt ejus, nec ejus ſolùm; ſed & mei, ne dolo-
rem haberem ſuper dolorem.
28 Eo ſtudioſius itaq; ipſum miſi, ut eo rurſus viſo,
gaudeatis, & ego eo minùs doleam.
29 Excipite igitur eum in Domino cum omni gau-
dio: & tales in pretio habete.
30 Nam propter opus Chriſti acceſſit ad mortem
uſque: non habita vitæ ratione, ut ſuppleret defectum
veſtri erga me officii.

CAP. III.

1 Refellit inanes pſeudoapoſtolorum iactantias. 7 Et illis unum Chriſtum opponit. 10 Vim & naturam fidei deſcribit: 15 Ut poſthabitis omnibus, aſpirent ad communicationem crucis Chriſti, 18 Cuius inimicos notat.

QUod ſupereſt, fratres mei, gaudete in Domino. Ea-
dem ſcribere vobis, me quidem haud piget, vobis
autem tutum eſt.

2 Cavete canes, cavete malos operarios, cavete
conciſionem.

3 Nos enim ſumus Circumciſio, qui Spiritu ſervi-
mus Deo, & gloriamur in Chriſto Jeſu, nec confidimus
in carne:

4 Quanquam ego habeo de quo confidam etiam
in carne. Si quiſquam alius videtur fiduciam habere in
carne, ego maximè *habeo*:

5 Circumciſus octavo die, ex gente Iſraelis, tribu
2 Cor.11.22. Benjamin, Hebræus ex Hebræis, * religione Phariſæus.

Act.26.9. 6 * Quod ad zelum *attinet*, perſequens Eccleſiam:
quod ad juſtitiam quæ eſt in Lege, irreprehenſus.

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi propter Chri-
ſtum damnum *eſſe*.

8 Quinetiam certè duco omnia damnum eſſe prop-
ter eminentiam cognitionis Chriſti Jeſu Domini mei:
propter quem omnibus iſtis meipſum mulctavi, *eaq;* du-
co pro ſtercoribus ut Chriſtum lucrifaciam:

9 Et comperiar in eo, non habens meam juſtitiam,
nempe quæ eſt ex Lege, ſed eam quæ eſt per fidem
Chriſti, *id eſt*, juſtitiam *quæ eſt* ex Deo per fidem.

10 Ut cognoſcam eum, & vim reſurrectionis ipſius,
& communionem perpeſſionum ipſius, dum conformis
fio ipſius morti:

11 *Experiens* ecquo modo perveniam ad reſurrecti-
onem mortuorum.

12 Non quòd jam *metam* apprehenderim, aut jam
perfectus ſim, ſed perſequor *experiens* an ipſe quoque
apprehendam, cujus etiam rei cauſa apprehenſus ſum
à Chriſto Jeſu.

13 Fratres, ego meipſum non arbitror *metam* appre-
hendiſſe.

14 Unum autem *ago*, ea quidem quæ à tergo ſunt
obliviſcens, ad ea verò quæ à fronte ſunt contendens,
ſcopum verſus feror, ad palmam ſupernæ vocationis
Dei, in Chriſto Jeſu.

15 Quotquot itaque perfecti ſumus, hoc ſentiamus:
quòd ſiquid aliter ſentitis, hoc quoque vobis Deus re-
teget.

16 Attamen in *eo* ad quod pervenimus, eàdem ince-
damus regula, & *itidem* ſimus affecti.

17 Eſtote ſimul imitatores mei, fratres, & eos conſide-
rate qui ita incedunt ſicut habetis Nos pro exemplari.

Rom.16.17. 18 Multi enim incedunt, quos ſæpè dixi vobis, nunc
autem & flens dico, * hoſtes *eſſe* crucis Chriſti.

19 Quorum

19 Quorum finis *eſt* exitium : quorum Deus *eſt* venter, & gloria cum confuſione ipſorum : qui terreſtria curant.

20 Nos enim ut municipes cœlorum nos gerimus : unde etiam Servatorem expectamus : Dominum Jeſum Chriſtum.

21 * Qui transformabit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat corpori ſuo glorioſo, pro efficacitate, qua poteſt etiam ſubjicere ſibi omnia. 1 Cor. 1. 7. tit. 2. 13.

CAP. IV.

1 A particularibus monitis, ad generalia deſcendit. 10 Eorum liberalitate ita quidem ſe fuiſſe exhilaratum dicit, 12 ut patienter defectum laturus fuerit.

ITaq; fratres mei chari & exoptati, gaudium & corona mea, ita ſtate in Domino dilecti.

2 Euodiam precor & Syntichen precor ut ſint iidem affecti in Domino.

3 Et rogo te quoque, ſocie germane, opitulare ipſis, qui in Evangelio unà mecum certarunt, unà cum Clemente quoq; & reliquis adjutoribus meis,* quorum nomina ſunt in libro vitæ. Apoc. 3. 5. & 20. 12. & 21. 17.

4 Gaudete in Domino ſemper : rurſum inquam gaudete.

5 Moderatio veſtra nota ſit omnibus hominibus. Dominus prope eſt.

6 De nulla re ſoliciti eſtote: ſed omni in re precibus & ſupplicatione cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum :

7 Et pax Dei quæ ſuperat omnem intellectum, præſidio erit cordibus veſtris, & mentibus veſtris in Chriſto Jeſu.

8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunq; juſta, quæcunq; pura, quæcunq; amabilia, quæcunq; boni nominis, ſi qua virtus, & ſi qua laus eſt, hæc cogitate.

9 Quæ & didiciſtis, ac accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc *inquam*, facite, & Deus, pacis *author* erit vobiſcum.

10 Gaviſus ſum autem in Domino magnoperè quòd Jam tandem revirùiſtis in veſtra pro me cura : qua de re tamen ſoliciti eratis, ſed deſtituebamini opportunitate.

11 Non quòd penuriæ *meæ* reſpectu loquar : nam ego didici, in quibus ſum, iis ipſis contentus eſſe.

12 Novi autem deprimi, novi etiam abundare : ubique & in omnibus initiatus ſum, & ad ſaturitatem

ad eſuritionem, *id eſt,* tum ad abundantiam, tum ad
inopiam.
13 Omnia valeo per Chriſtum,qui me corroborat.
14 Attamen rectè feciſtis, quòd unà communicaſtis
meæ afflictioni.
15 Noſtis autem & vos, Philippenſes, quum initio
Evangelii proficiſcerer è Macedonia, nullam mihi Ec-
cleſiam communicaſſe in ratione dati & accepti niſi
vos ſolos.
16 Nam etiam Theſſalonicam ſemel & iterum quod
opus erat mihi miſiſtis.
17 Non quod requiram donum, ſed requiro fructum
exuberantem, *qui* in rationem veſtram *inducatur.*
18 Accepi autem omnia, & abundo: expletus ſum,
inquam, acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis *miſſa
fuerant*: odore bonæ fragrantiæ hoſtia Deo accepta,
ac grata.
19 Deus autem meus ſupplebit quicquid opus fue-
rit vobis,ſecundùm divitias ſuas, glorioſè, in Chriſto
Jeſu.
20 Deo autem & Patri noſtro *ſit* gloria in ſecula
ſeculorum. Amen.
21 Salutate omnes ſanctos in Chriſto Jeſu. Salutant
vos qui mecum ſunt fratres.
22 Salutant vos omnes ſancti,maximè verò qui ſunt
ex Cæſaris domo.
23 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus
vobis.

Ad Philippenſes ſcripta eſt Roma per Epaphroditum.

Epiſtola PAULI Apoſtoli Ad Coloſſenſes.

CAP. I.

Poſt inſcriptionem 4 illos laudat, ut attentos faciat ad ſe audiendum. 7 Teſtimonium doctrinæ quam ab Epaphra audierant, reddit. 12 Divinam erga eos gratiam ſuis elogiis prædicat. 20 & omnes noſtræ ſalutis partes in ſolo Chriſto omnino ſitas eſſe, exponit.

PAULUS

PAULUS Apoſtolus Jeſu Chriſti per vo-
luntatem Dei,& Timotheus frater.
2 Iis qui ſunt Coloſſis ſanctis ac fi-
delibus fratribus in Chriſto : Gratia *ſit*
vobis & pax à Deo Patre noſtro,& Do-
mino Jeſu Chriſto.
3 Gratias agimus Deo & Patri Domini noſtri Jeſu
Chriſti, ſemper pro vobis precantes :
4 Audita fide veſtra in Chriſto Jeſu, & charitate in
omnes ſanctos :
5 Propter ſpem repoſitam vobis in cœlis : quam
priùs audiviſtis per ſermonem veritatis, *id eſt*, Evan-
gelii.
6 Quod pervenit ad vos, ſicut & in totum mun-
dum,& fructum profert, ſicut apud vos quoque, ex quo
die verè audiviſtis & cognoviſtis Dei gratiam.
7 Sicut & didiciſtis ex Epaphra dilecto conſervo no-
ſtro, qui eſt fidus pro vobis miniſter Chriſti.
8 Qui & declaravit nobis veſtram per Spiritum cha-
ritatem.
9 Propterea & nos ex quo die *id* audivimus, non
deſinimus pro vobis orare,& petere ut impleamini om-
ni agnitione voluntatis ejus, cum omni ſapientia & in-
telligentia ſpirituali.
10 Ut incedatis ſicut Domino dignum eſt, cui per
omnia placeatis, omnis operis boni fructum proferen-
tes,& creſcentes in agnitione Dei :
11 Omni robore corroborati, ſecundùm glorioſam
vim ipſius,ad omnem tolerantiam & animi lenitatem
cum gaudio.
12 Gratias agentes Patri, qui idoneos nos fecit ad
participandam ſortem ſanctorum in luce.
13 * Qui, *inquam*,liberavit nos à poteſtate tenebra- *Mat.3.17.*
rum,ac tranſtulit in regnum Filii ſibi dilecti. *& 17.5.*
14 In quo habemus redemptionem per ſanguinem *2 Pet.1.17.*
ipſius,*id eſt*, remiſſionem peccatorum.
15 * Qui eſt imago Dei inconſpicui, & primogeni- *Heb.1.3.*
tus omnis rei creatæ.
16 * Nam per eum condita ſunt omnia quæ in cœlis *Ioh.1.3.*
ſunt & quæ in terra, viſibilia & inviſibilia, ſive throni,
ſive dominia,ſive imperia, ſive poteſtates : omnia, *in-
quam*, per eum & ejus reſpectu condita ſunt.
17 Eſtque ipſe ante omnia, & omnia per eum con-
ſiſtunt.
18 Eſtq; caput corporis Eccleſiæ, principium * & *1 Cor.15.20.*
primogenitus ex mortuis,ut in omnibus primas teneat. *apoc.1.5.*
19 * Quoniam placuit *Patri*, ut omnis plenitudo in *Ioh.1.16.*
ipſo inhabitaret. *infra 2.9.*

20 Et pace per ſanguinem crucis ejus facta, per e-
um reconciliare omnia ſibi, per eum, *inquam*, tum quæ
in terra, tum quæ in cœlis.
21 Itaq; vos quondam abalienatos & hoſtes, mente
operibus malis *intenta*, nunc ſanè reconciliavit;
22 In corpore illo carnis ſuæ, per mortem: ut ſiſtat
vos ſanctos & irreprehenſos & inculpatos coram ſe.
23 Siquidem permanetis in fide fundati & firmi, nec
dimovemini à ſpe Evangelii quod audiſtis, *Evangelii*
inquam prædicati omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt:
cujus factus ſum ego Paulus miniſter.
24 Qui nunc gaudeo de iis quæ patior pro vobis, &
reliquias afflictionum Chriſti viciſſim expleo in carne
mea, pro corpore ipſius, id eſt, Eccleſia.
25 Cujus *Eccleſiæ* factus ſum miniſter, ex diſpenſa-
tione Dei quæ data eſt mihi erga vos, ad implendum
Dei ſermonem:
Rom.16.25. 26 * *Nempe* myſterium illud quod abſconditum fuit
Ephes.3.9. à ſeculis & ætatibus, nunc autem patefactum eſt ſan-
2 Tim.1.10. ctis ejus.
Tit.1.2.
1 Pet.1,20. 27 Quibus voluit Deus notum facere quæ ſint di-
vitiæ glorioſi hujus myſterii inter Gentes, id eſt, Chriſti
inter vos, *qui* eſt ſpes illa gloriæ.
28 *Et* quem nos annuntiamus, admonentes quoſvis,
& quoſvis erudientes omni ſapientia: ut quoſvis ſiſta-
mus perfectos in Chriſto Jeſu.
29 Ad quod etiam enitor, decertans ſecundùm effi-
cacitatem ipſius agentem in me potenter.

CAP. II.

4 *Vanitatis damnat quicquid eſt extra Chriſtum.*
11 Nominatim de Circumciſione, 16 ciborum abſti-
nentia, 18 Angelorum cultu loquitur. 20 Unde conſti-
tuit à Decretis per Chriſtum liberatos eſſe.

VElim enim vos ſcire quantum certamen ſuſtineam
pro vobis & iis qui *ſunt* Laodiceæ, & quotquot
non viderunt faciem meam in carne.
2 Ut conſolationem accipiant eorum corda, ipſis
charitate compactis, & omni opulentia certò perſuaſæ
intelligentiæ, ad cognitionem myſterii Dei & Patris, &
Chriſti.
3 In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac cogniti-
onis abſconditi.
4 Hoc autem dico, nequis vobis imponat probabili-
tate ſermonis.
1 Cor.5.3. 5 Etſi enim corpore * abſum, ſpiritu tamen ſum vo-
biſcum gaudens, ac cernens veſtrum ordinem, &
ſoliditatem

ſoliditatem veſtræ in Chriſtum fidei.
6 Sicut igitur accepiſtis Chriſtum Jeſum Dominum,
ita in eo incedite:
7 Radicati & ſuperſtructi in eo, ac confirmati fide,
ſicut edocti eſtis, abundantes in ea cum gratiarum
actione.
8 Videte ne quis ſit qui vos deprædetur per philo-
ſophiam & inanem deceptionem, ſecundùm traditio-
nem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſe-
cundùm Chriſtum.
9 Nam in eo inhabitat omnis plenitudo Deitatis
corporaliter:
10 Et eſtis in eo completi, qui eſt caput omnis im-
perii ac poteſtatis.
11 In quo etiam circumciſi eſtis, * circumciſione Rom.2.29.
quæ fit ſine manibus, dum corpus carnis peccato ob-
noxiæ exuiſtis per circumciſionem Chriſti:
12 * Conſepulti cum eo per Baptiſmum, per quem Rom.6.4.
etiam cum eo reſurrexiſtis, per fidem Dei efficaciter a- epheſ.1.19.
gentis, qui excitavit eum ex mortuis.
13 * Voſq; mortuos in peccatis & præputio carnis Epheſ.2.1.
veſtræ, cum eo vivificavit, vobis condonatis omnibus
peccatis.
14 * *Ac* deleto quod adverſùm nos *erat* ritnum Chi- Epheſ.2.15.
rographo: quod, *inquam*, erat nobis occultè contrari-
um, *ipſe* verò cruci affixum è medio ſuſtulit:
15 *Et* expoliata imperia ac poteſtates traduxit, pa-
lam triumphatis illis per eam.
16 Nequis igitur vos damnet ob cibum, vel potum,
aut reſpectu diei feſti, aut novilunii, aut Sabbatorum:
17 Quæ ſunt umbra rerum futurarum; at corpus *eſt*
Chriſti.
18 Nullus voluntarius moderator de vobis ſtatuat ex
ſubjectione & cultu Angelorum: *ſeſe* ingerens in ea
quæ non vidit, & temerè turgens carnis ſuæ ſenſu:
19 Neq; obtinens caput, ex quo totum corpus per
commiſſuras, & compages ſuppeditatum & compa-
ctum, augeſcit Dei augmento.
20 Itaque ſi mortui cum Chriſto, *liberi* eſtis ab ele-
mentis mundi, quid ut viventes in mundo, ritibus one-
ramini?
21 Ne attigeris, neq; guſtaris, neq; contrectaris.
22 Quæ omnia ipſo uſu pereunt, *præſcripta* ex man-
datis & doctrinis hominum.
23 Quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu
voluntario & ſubmiſſione animi, & in eo quòd corpori
non parcant: non *tamen* ullius ſunt pretii, *quum* ad ea
ſpectent quibus farcitur caro.

CAP. III.

1 Terrenis exercitiis quæ pſeudoapoſtoli urgebant, cœleſtia opponit, 5 & à mortificatione carnis orditur, 8 unde deducit particulares exhortationes, 18 & particularia officia quæ ex ſingulorum vocatione pendent.

ITaq; ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, ſuperna quærite, ubi Chriſtus eſt ad dextram Dei ſedens.
2 Superna curate, non terreſtria.
3 Nam mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.
4 Quando Chriſtus vita *illa* noſtra patefactus fuerit, tum & vos cum eo patefietis glorioſi.
Ephes.5.3. 5 Mortificate igitur membra veſtra terreſtria,* ſcortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam, & avaritiam, quæ eſt idololatria:
6 Ob quæ venit ira Dei in filios contumaces.
7 Quibus in *vitiis* & vos verſabamini quondam, quum in iis viveretis.
8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia, iram, excandeſcentiam, malitiam, maledicentiam, verborum turpitudinem ab ore veſtro.
9 Nec mentimini alius adverſus alium, quum exueritis veterem illum hominem cum factis ipſius:
10 Et indueritis novum illum, qui renovatur in agnitionem congruentem imagini ejus qui ipſum condidit.
11 Ubi non eſt Græcus & Judæus, Circumciſio & præputium, barbarus, Scytha, ſervus, liber: ſed omnia & in omnibus Chriſtus.
12 Induimini igitur, ut electi Dei, ſancti & dilecti, viſceribus miſerationum, benignitate, modeſtia, manſuetudine, lenitate.
13 Tolerantes alii alios, & condonantes vobis mutuò ſi quis adverſus aliquem habuerit querelam, ſicut & Chriſtus condonavit vobis, ita & vos.
14 Super hæc autem omnia *induimini* charitate, quæ eſt vinculum perfectionis.
15 Et pax Dei imperet in cordibus veſtris, ad quam etiam vocati eſtis in unum corpus: & gratias agite.
16 Sermo Chriſti inhabitet in vobis copioſè, cum omni ſapientia, docendo & commonefaciendo vos mutuò pſalmis, hymnis & cantationibus ſpiritualibus, cum gratia canentes in corde veſtro Domino.
1 Cor.10.31. 17 * Et quicquid egeritis ſermone aut facto, in nomine Domini Jeſu *facite*, gratias agentes Deo & Patri per eum.

18 * Uxores, ſubjectæ eſtote propriis viris, ut conve- Epheſ.5.22.
nit in Domino.
19 * Viri, diligite uxores, & ne ſitis adverſus eas a- 1 Pet.3.2.
marulenti.
20 * Filii, auſcultate parentibus in omnibus: hoc e- Epheſ.6.1.
nim gratum eſt Domino.
21 * Patres, ne irritate liberos veſtros: ne deſpon- Epheſ.6.5.
deant animum.
22 * Servi, auſcultate per omnia iis, qui domini ſunt Tit.2.9.
ſecundùm carnem, non obſequiis ad oculum exhibitis, 1 Pet.2.18.
ut qui hominibus placere ſtudent, ſed cum ſimplicitate
cordis, timentes Deum.
23 Et quicquid feceritis, ex animo facite tanquam Do-
mino, & non hominibus:
24 Scientes vos à Domino recepturos mercedem
hæreditatis: nam Domino Chriſto ſervitis.
25 Qui verò injuriam intulerit reportabit injuriam
quam intulerit: nec eſt perſonarum reſpectus.

CAP. IV.

1 Ad generales exhortationes redit, 3 Et precandi ſtudium, 6 ac ſermonum ſuavitatem præcipit. 7 Poſtremò commendationes & ſalutationes ſubiungit.

VOs Domini, æquitatem & æquabilitatem ſervis
exhibete, ſcientes vos quoque habere Dominum
in cœlis.
2 * In precibus perdurate, invigilantes iis cum gra- Luc.18.1.
tiarum actione: 1 Theſ.5.17.
3 * Precantes ſimul etiam pro nobis, ut Deus aperiat Epheſ.6.18.
nobis oſtium ſermonis, ut loquamur myſterium Chriſti, 2 Theſ.3.1.
propter quod etiam ſum vinctus.
4 Ut, *inquam*, illud patefaciam ſicut oportet me
loqui.
5 * Sapienter vos gerite erga extraneos, opportu- Epheſ.5.16.
nitatem redimentes.
6 Sermo veſter ſemper cum gratia *ſit* ſale condi-
tus, ut ſciatis quomodo oporteat vos unicuique re-
ſpondere.
7 Res meas omnes vobis notas faciet Tychicus,
dilectus frater, & fidus miniſter, ac conſervus in Do-
mino.
8 Quem miſi ad vos ob hoc ipſum, ut cognoſcat res
veſtras, & corda veſtra conſoletur:
9 Cum Oneſimo fido & dilecto fratre, qui eſt ex
vobis. Omnia *igitur* vobis exponent, quæ hîc aguntur.
10 Salutat vos Ariſtarchus, meus in captivitate ſo-
cius, & * Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo acce- 2 Tim.4.11.
piſtis

piſtis mandata : ſi venerit ad vos, excipite eum.
11 Et Jeſus qui vocatur Juſtus : qui ſunt ex circum-
ciſione : hi ſoli adjutores in regno Dei, fuêre mihi
ſolatio.
12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſervus
Chriſti, ſemper decertans pro vobis in precibus, ut ſte-
tis integri & repleti in omni voluntate Dei.
13 Hoc enim de eo teſtor, cum multo veſtri ſtudio
ardere, & eorum qui ſunt Laodiceæ, & eorum qui
Hierapoli.
14 Salutat vos Lucas medicus ille dilectus, &
Demas.
15 Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ, & Nympham,
& Eccleſiam quæ in domo illius eſt.
16 Et quum perlecta fuerit apud vos Epiſtola, fa-
cite, ut etiam in Laodicenſium Eccleſia recitetur : &
eam quæ ſcripta eſt ex Laodicea, ut vos quoq; legatis.
17 Et dicite Archippo, Vide ut miniſterium quod ac-
cepiſti à Domino impleas :
18 Salutatio mea manu Pauli. Memores eſtote vin-
culorum meorum. Gratia ſit vobiſcum. Amen.

Scripta eſt ad Coloſſenſes Roma, per Tychicum & Oneſimum.

Epiſtola Pauli Apoſtoli ad Theſſalonicenſes prior.

CAP. I.

Gratiarum actionem ideo præponit, 4 ut Dei beneficium eſſe admoneat, quicquid prædicat in ipſis laude dignum. 8 & quod reliquis exemplum facti ſunt.

PAULUS & Sylvanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, quæ eſt, in Deo Patre & Domino Jeſu Chriſto : Gratia ſit vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

2 Gratias

2 Gratias agimus Deo ſemper de omnibus vobis, mentionem veſtri facientes in precibus noſtris:

3 Indeſinenter memoria repetentes efficacem veſtram fidem, & laborioſam charitatem, & tolerantem illam ſpem in Domino noſtro Jeſu Chriſto coram Deo & Patre noſtro.

4 Ut qui ſciamus, fratres dilecti, vos *eſſe* à Deo electos.

5 Quoniam Evangelium noſtrum conſtitit apud vos non loquutione duntaxat, ſed etiam virtute, cum in Spiritu ſancto, tum in certa perſuaſione multa, ſicut noſtis quales fuerimus inter vos veſtri cauſa.

6 Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis, & Domini, recepto ſermone cum afflictione multa, & cum gaudio Spiritus ſancti:

7 Adeo ut fueritis exemplaria omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia.

8 A vobis enim non ſolùm perſonuit ſermo Domini in Macedonia & Achaia, verùm etiam in omni loco fides veſtra quæ eſt in Deum dimanavit, ut neceſſe non habeamus quicquam loqui.

9 Siquidem ipſi de vobis annuntiant qualem ingreſſum habuerimus ad vos, & quomodo converſi fueritis ad Deum, relictis idolis, ut ſerviretis Deo vivo ac vero.

10 Et expectaretis Filium ejus è cœlis, quem excitavit à mortuis, *nempe*, Jeſum, qui liberat nos ab ira illa ventura.

CAP. II.

2 Declarat quanta fide ipſis Evangelium prædicarit: 5 Neque lucrum, 6 aut gloriam quæſierit 10 idque eorum teſtimonio probat: 14 & quod ipſi infracto animo perſequutiones a ſuis tulerint. 17 Addit ſe magno illos viſendi deſiderio teneri.

NAm ipſi noſtis, fratres, ingreſſum noſtrum ad vos non fuiſſe vanum.

2 Imo etiam *multa* priùs paſſi, & contumeliis affecti Philippis, ſicut noſtis, libertate uſi ſumus in Deo noſtro, ad annuntiandum apud vos Evangelium Dei cum multo certamine.

3 Exhortatio enim noſtra non fuit ex impoſtura, neque ex impuritate, neq; cum dolo.

4 Sed ſicut placuimus Deo *quibus* crederetur Evangelium, ita loquimur, non ut hominibus placentes, ſed Deo qui approbat corda noſtra.

5 Neque enim unquam ſermone aſſentatorio uſi ſumus

mus,ſicut noſtis nec avaritiæ cauſæ quicquam prætexui-
mus, Deus teſtis eſt.

6 Neque ex hominibus quærentes gloriam,nec à vo-
bis, nec ab aliis, quum poſſemus oneri eſſe, ut Apoſtoli
Chriſti:

7 Sed fuimus placidi in medio veſtri:

8 Ut ſi nutrix foveat liberos ſuos. Ita cupidi veſtri,
avebamus impertiri vobis non ſolùm Evangelium Dei,
ſed etiam noſtras ipſorum animas, quòd chari nobis
eſſetis.

9 Meminiſtis enim fratres,* laboris noſtri ac ærum-
næ: nocte enim ac die operando ne quem veſtrûm gra-
varemus,prædicavimus apud vos Evangelium Dei.

Act. 20.34. 1 Cor. 4.12. 2 Theſſ. 3.8.

10 Vos teſtes *eſtis* & Deus, quomodo ſanctè & juſtè
& inculpatè vobis qui creditis vixerimus.

11 Sicut noſtis quomodo unumquemq; veſtrûm,tan-
quam pater liberos ſuos,hortabamur & conſolabamur,

12 * Et obteſtabamur ut ambularetis ſicut dignum eſt
Deo vocante vos ad ſuum regnum ac gloriam.

1 Theſſ. 4.1. Phil. 1.27. Col. 1.10.

13 Propterea etiam nos gratias agimus Deo indeſi-
nenter, quòd acceptum de Deo ſermonem quem audi-
ſtis ex nobis, exceperitis non ut ſermonem hominum,
ſed (ſicut eſt verè)ut Dei ſermonem, qui etiam agit in
vobis qui creditis.

14 Vos enim, fratres,imitatores facti eſtis Eccleſia-
rum Dei quæ ſunt in Judæa, in Chriſto Jeſu,ut qui ea-
dem paſſi ſitis & vos à propriis contribulibus, ſicut &
ipſi à Judæis.

15 Qui etiam Dominum Jeſum & proprios Prophe-
tas occiderunt,& nos expulerunt,neque Deo placent,&
omnibus hominibus adverſantur.

16 Prohibentes nos Gentibus loqui ut ſerventur; ut
ſemper compleant peccata ſua, occupavit enim eos ira
ad extremum uſque.

17 Nos verò, fratres, orbati vobis ad temporis
momentum, conſpectu, non animo, eò vehementius
ſtuduimus videre faciem veſtram cum multo deſide-
rio.

18 Ideo voluimus venire ad vos(ego quidem Paulus)
ſemel atque iterum,ſed impedivit nos Satanas.

19 Nam quæ eſt noſtra ſpes aut gaudium, aut corona
de qua glorier? annon & vos in conſpectu Domini no-
ſtri Jeſu Chriſti in ejus adventu?

20 Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

CAPUT III.

*1 Deſiderii erga illos ſui fidem facit, quòd Timotheum
ad eos miſerit: 6 Quid proſperi eorum ſtatus nuntio
ita.*

ita ſit affectus, 9 ut gratias agere ſatis non poſſit, 11 Itaque in precationem erumpit.

Quamobrem *hoc deſiderium* non ampliùs ferentes, optimum duximus ſoli Athenis relinqui.

2 Miſimuſq; * Timotheum fratrem noſtrum ac miniſtrum Dei, & adjutorem noſtrum in Evangelio Chriſti, ad vos ſtabiliendos & exhortandos ſuper fide veſtra: *Act.17.4.*

3 Ut nemo commoveatur in afflictionibus iſtis: ipſi enim noſtis ad id nos eſſe conſtitutos.

4 Etenim quum apud vos eſſemus, prædicebamus vobis fore ut affligeremur: quod & evenit, & noſtis.

5 Quamobrem etiam ego non ampliùs ferens *veſtrū deſiderium*, miſi *eum* ut cognoſcerem fidem veſtram: ne quo modo tentaſſet vos tentator ille, & inanis redditus eſſet labor noſter.

6 Nuper autem quum veniſſet Timotheus ad nos à vobis, & annuntiaſſet nobis fidem ac charitatem veſtram, voſq; bonam noſtri memoriam retinere: ſemper cupientes nos videre, ſicut nos quoq; vos:

7 Propterea conſolationem accepimus, fratres, ex vobis, in omni afflictione & neceſſitate noſtra per veſtram fidem.

8 Nunc enim vivimus, ſi vos perſtatis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem poſſimus Deo rependere de vobis, ſuper omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo noſtro?

10 * Nocte ac die quàm vehementiſſimè precantes ut videamus veſtram faciem, & quæ deſunt fidei veſtræ compleamus. *Rom.1.10. & 15.23.*

11 Ipſe verò Deus & Pater noſter, & Dominus noſter Jeſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.

12 Faxit autem Dominus ut abundetis & exuberetis mutua inter vos charitate, & in omnes, quemadmodum & nos in vos:

13 Ut corda veſtra inculpata ſtabiliat * in ſanctimonia coram Deo & Patre noſtro, in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus ſanctis ſuis. *1 Cor.1.8. Infra 5.23.*

CAP. IV.

1 Hortatur 3 ad vitæ ſanctitatem, 9 & charitatem mutuam. 13 More infidelium eos triſtari vetat. 15 Et hiſtoriam reſurrectionis noſtræ graphice depingit.

Quod ſupereſt igitur: fratres, rogamus vos & precamur per Dominum Jeſum, ut ſicut accepiſtis à

nobis quomodo oporteat vos incedere,& placere Deo,
magis excellatis.
2 Noſtis enim quæ mandata dederimus vobis per
Dominum Jeſum.
3 Nam hæc eſt voluntas Dei, *nempe*, ſanctificatio
Rom.12.1. veſtra, *id eſt*, * ut abſtineatis à ſcortatione :
Ephes.5.17. 4 Et ſciat veſtrûm unuſquiſq; ſuum vas poſſidere
cum ſanctificatione & honore :
5 Non cum morbo cupiditatis, ſicut Gentes quæ non
noverunt Deum.
6 Ne quis * opprimat, aut circumveniat in negotio
1 Cor.6.8. fratrem ſuum : nam ultor eſt Dominus omnium iſto-
rum,ſicut & antè diximus vobis,ac teſtificati ſumus.
1 Cor.1.2. 7 * Non enim vocavit nos Deus ad impuritatem, ſed
ad ſanctificationem.
8 Proinde qui *hæc* rejicit, non rejicit hominem, ſed
Deum,qui etiam dedit nobis Spiritum ſuum ſanctum.
9 * Cæterùm de fraterna charitate non neceſſe ha-
Ioh.13.34. betis ut ſcribam vobis : ipſi namq; divinitùs docti eſtis
& 15.12. ut diligatis alii alios.
1 Ioh.3.23.
& 4.21. 10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres qui ſunt
in tota Macedonia : obſecramus autem vos fratres, ut
magis excellatis.
11 Et contendatis quieti eſſe, & res veſtras agere,
ac operari propriis manibus veſtris, ſicut vobis manda-
vimus :
12 Ut vos geratis honeſtè erga extraneos, & nulla
re vobis ſit opus.
13 Nolim autem vos in ignorantia verſari, fratres,
quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne doleatis,
ſicut & cæteri qui ſpem non habent.
14 Nam ſi credimus Jeſum mortuum eſſe, & reſur-
rexiſſe, ita etiam Deus eos qui obdormierint in Jeſu,
adducet cum eo.
15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini, fore ut
nos vivi qui reliqui erimus in adventu Domini,non præ-
veniamus eos qui obdormierint.
1 Cor.15.52. 16 * Nam ipſe Dominus cum hortationis clamore,
& voce Archangeli, ac Dei tuba deſcendet è cœlo : &
qui mortui fuerint in Chriſto, reſurgent primùm.
17 Deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur ſi-
mul cum eis in nubes, in occurſum Domini in aëre, &
ita ſemper cum Domino erimus,
18 Itaq; conſolamini alii alios iſtis ſermonibus.

CAPUT V.

1 *Curioſam temporum adventus Chriſti inquiſitionem damnans,*

damnant, 6 admonet ut aſsiduè ad eum excipiendum ſint parati. 11 Hinc deſcendit ad varias admonitiones.

PORrò de temporibus & opportunitatibus, fratres,
non eſt opus ut vobis ſcribam.
2 Ipſi enim penitùs ſcitis diem illum Domini ut furem
in noƈte, ita venturum eſſe.
3 Quum enim dicent, Pax & tuta omnia: tunc repentinum
eis imminet exitium, ſicuti dolor partus mulieri
ventrem ferenti, nec effugient.
4 At vos fratres, non eſtis in tenebris, ut dies ille vos
tanquam fur deprehendat.
5 Omnes vos filii lucis eſtis, ac filii diei: non ſumus
noƈtis, neq; tenebrarum:
6 Nempe igitur ne dormiamus ut reliqui, ſed vigilemus
& ſobrii ſimus.
7 Nam qui dormiunt, noƈtu dormiunt: & qui inebriantur,
noƈtu ſunt ebrii.
8 At nos qui ſumus diei, ſobrii ſimus, * induti thorace
fidei & charitatis, & pro galea, ſpe ſalutis. Eſa. 59. 17. ephes. 6. 14.
9 Nam non conſtituit nos Deus ad iram, ſed ad ſalutem
obtinendam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum,
10 Qui mortuus eſt pro nobis: ut ſive vigilemus, ſive
dormiamus, ſimul cum eo vivamus.
11 Quapropter adhortamini alii alios, & ædificate
ſinguli ſingulos, ſicut & facitis.
12 Rogamus autem vos, fratres, ut agnoſcatis eos
qui laborant inter vos, & præſunt vobis in Domino, &
admonent vos:
13 Et quàm maximè charos ducatis, propter opus ipſorum.
Pacem colite inter vos mutuò.
14 Precamur autem vos, fratres, monete inordinatos,
conſolamini eos qui puſillo animo ſunt, ſublevate infirmos,
patientes eſtote erga omnes.
15 * Videte ne quis malum pro malo cuipiam reddat:
ſed beneficentiam ſemper ſeƈtamini tum inter vos
mutuò, tum erga omnes. Pro. 17. 13. & 20. 22. Mat. 5. 39. Rom. 12. 17. 1 Pet. 3. 9.
16 Semper gaudete.
17 * Indeſinenter orate. eccl. 18. 22. luc. 18. 1.
18 In omnibus gratias agite: hæc enim eſt voluntas
Dei per Chriſtum Jeſum erga vos.
19 Spiritum ne extinguite.
20 Prophetias ne pro nihilo habete.
21 Omnia explorate: quod bonum fuerit retinete.
22 Ab omni ſpecie mali abſtinete.
23 Ipſe autem Deus pacis author ſanƈtificet vos totos:

tos : & integer veſter ſpiritus, & anima, & corpus inculpatè in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti ſerventur.
1 Cor. 1.8. 24 * Fidelis eſt qui vocavit vos, qui etiam efficiet.
25 Fratres, orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes cum oſculo ſancto.
27 Adjuro vos per Dominum, ut recitetur hæc Epiſtola omnibus ſanctis fratribus.
28 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *sit* vobiſcum. Amen.

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta fuit Athenis.

Epiſtola Pauli Apoſtoli ad *Theſſalonicenſes* poſterior.

CAPUT I.

3 Laudat incrementa Fidei, Charitatis, 4 & tolerantiæ Theſſalonicenſium. 6 Et Dei ultionem adverſus piorum opreſſores deſcribens, 10 Fideles docet reſurgere in expectationem extremi judicii.

PAulus & Silvanus, & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium *quæ eſt* in Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.
2 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.
1 Thes. 1.2. 3 * Gratias agere debemus Deo ſemper de vobis, fratres, ut par eſt, quòd vehementer augeſcat fides veſtra, & abundet mutua uniuſcujuſq; omnium veſtrûm charitas :
4 Adeò ut noſipſi de vobis gloriemur apud Eccleſias Dei, *id eſt*, de tolerantia veſtra, & fide in omnibus perſecutionibus veſtris & oppreſſionibus quas toleratis.
Jud. 6. 5 *Quæ res* manifeſto eſt judicio juſti * judicii Dei, ut digni cenſeamini regno Dei, pro quo etiam *iſta* patimini.
6 Siquidem juſtum eſt apud Deum viciſſim reddere iis qui affligunt vos, afflictionem :
7 Vobis verò qui affligimini, relaxationem nobiſcum, * quum patefiet Dominus Jeſus de cœlo cum Angelis potentiæ ſuæ,

8 Cum flammeo incendio, infligens ultionem iis qui
Deum non noverunt, neq; auſcultant Evangelio Domi-
ni noſtri Jeſu Chriſti:
9 Qui pœnam pendent æterni exitii, *damnati* à præ-
ſente Domino & potente ipſius gloria.
10 Quum venerit ut glorificetur in ſanctis ſuis, &
admirandus fiat in omnibus, (quòd fides habita ſit teſti-
monio noſtro apud vos) in die illo.
11 Cujus etiam rei gratia precamur ſemper pro vo-
bis, ut vos dignetur iſta vocatione Deus noſter, & com-
pleat omnem ſuæ bonitatis gratuitam benevolentiam,
& opus fidei potenter:
12 Ut glorificetur nomen Domini noſtri Jeſu Chri-
ſti in vobis, & vos in eo, ex gratia Dei noſtri, &
Domini Jeſu Chriſti.

CAP. II.

*2 Negat venturum Chriſti diem donec in apoſtaſiam pro-
lapſus fuerit mundus, 3 & revelatus fuerit Antichri-
ſtus: 8 cuius interitum deſcribit. 15 Infertq; inde ex-
hortationem ad conſtantiam.*

Rogamus autem vos, fratres, per adventum Do-
mini noſtri Jeſu Chriſti, & noſtri ad eum aggrega-
tionem:
2 Ne citò à mente dimoveamini, neque turbemini,
neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per
Epiſtolam tanquam per nos *ſcriptam*, quaſi inſtet dies
ille Chriſti.
3 Ne quis vos ſeducat ullo modo. *Non* enim *adve-
niet dies Chriſti*, quin venerit defectio priùs, & retectus
fuerit homo ille ſceleratus, filius, *inquam*, ille perditio-
nis.
4 Seſe opponens & efferens adverſus quicquid dici-
tur Deus, aut numen: adeò ut in templo Dei tanquam
Deus ſedeat, præ ſe ferens ſe eſſe Deum.
5 Annon meminiſtis me, quum adhuc eſſem apud
vos, hoc dixiſſe vobis?
6 Nunc verò quid obſtet noſtis, ut is ſuo tempore
retegatur:
7 Jam enim peragitur myſterium iniquitatis: tan-
tùm qui nunc obſtat, *obſtabit*, uſquedum è medio ſubla-
tus fuerit:
8 Et tunc retegetur impius ille, quem Dominus
* conficiet Spiritu oris ſui, & illuſtri adventu ſuo abo- Eſa.11.4.
lebit.
9 *Illum, inquam*, cujus adventus eſt ex efficacia Sata-
næ, cum omni potentia, & ſignis ac prodigiis mendaci-
bus.

10 Et cum omni fraude injuſtitiæ in iis qui pereunt,
pro eo quòd amorem veritatis non receperunt ut ſalvi
fierent.

11 Propterea igitur mittet illis Deus efficaciam de-
ceptionis, ut credant mendacio:

12 Ut damnentur omnes qui non crediderunt veri-
tati, ſed acquieverunt in juſtitia.

13 Nos autem debemus gratias agere Deo ſemper
de vobis, fratres dilecti à Domino, quod elegerit vos
Deus ab initio ad ſalutem per ſanctificationem Spiritus,
& fidem habitam veritati:

14 Quò vocavit vos per Evangelium noſtrum, ad
obtinendam gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti.

15 Nempe igitur, fratres, perſtate, & retinete tradi-
tam doctrinam, quam edocti eſtis ſive per ſermonem, ſi-
ve per Epiſtolam noſtram.

16 Ipſe verò Dominus noſter Jeſus Chriſtus, & De-
us ac Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolatio-
nem æternam & ſpem bonam per gratiam,

17 Conſoletur veſtra corda, & ſtabiliat vos in om-
ni ſermone & opere bono.

CAP. III.

*Monet ut pii precibus Evangelii prædicationem promo-
veant. 6 & ſe ſubducant ab iis qui otio, 11 & curioſita-
te turbant ordinem publicum: 14 quos etiam à com-
muni fidelium cœtu excludit.*

Epheſ. 6.19. col. 4.3. QUod * ſupereſt, precamini, fratres, pro nobis, ut
ſermo Domini currat, & glorificetur ſicut & apud
vos:

2 Et ut eripiamur à protervis ac ſceleratis homini-
bus: non enim omnium eſt fides.

3 Sed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos & tuebi-
tur à malo.

4 Confidimus autem per Dominum de vobis, vos,
quæ denuntiamus vobis, & facere & facturos eſſe:

5 Dominus verò dirigat veſtra corda ad Dei chari-
tatem, & Chriſti patientem expectationem.

6 Denuntiamus autem vobis, fratres, per nomen Do-
mini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubducatis vos ab omni fra-
tre qui inordinatè ſe gerit, & non ex tradita doctrina
quam accepit à nobis.

1 Cor. 11.1. 2 Theſ. 4.11. Act. 20.34. 1 theſ. 2.9. 7 Nam ipſi ſcitis * quomodo oporteat nos imitari:
* quoniam non inordinatè nos geſſimus inter vos,

8 Neq; gratis panem edimus *acceptum* à quoquam:
ſed cum labore & ærumna nocte dieq; operantes, ne
quem veſtrûm gravaremus.

9 Non quòd nobis *id* non liceat: ſed ut noſmetipſos
pro

pro exemplari exhibeamus vobis ad nos imitandos.
10 Etenim quum eſſemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quòd ſiquis nolit operari, etiam non edito.
11 Audimus enim quoſdam verſari inter vos inordinatè, nihil operis facientes, ſed curioſè agentes.
12 Iis autem qui ſunt iſtiuſmodi, denuntiamus & eos obſecramus per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut cum quiete operantes, ſuo pane veſcantur.
13 Vos autem, fratres, ne ſegneſcite in benefaciendo.
14 Quòd ſiquis non auſcultat noſtro per Epiſtolam ſermoni, hunc notate: & ne commercium habete cum eo, ut eum pudeat.
15 Neque ut inimicum ducite, ſed admonete ut fratrem.
16 Ipſe autem Dominus pacis *auctor* ſemper det vobis pacem omni modo. Dominus ſit cum omnibus vobis.
17 Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignum in omni Epiſtola: ita ſcribo.
18 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Theſſalonicenſes ſecunda miſſa fuit Athenis.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad *Timotheum* prior.

CAP. I.

Abſolutum veri paſtoris exemplar proponens, cum præcipua eius functio ſit in docendo, 4 monet ut reiectis vanis quæſtionibus, ea tradat, 5 quæ charitatem & fidem ſpirent. 12 Ac ne contemptui ſit ſua autoritas, 14 qualis factus ſit per Dei gratiā honorificè prædicat.

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti ex ordinatione Dei ſervatoris noſtri, & Domini Jeſu Chriſti, ſpei noſtræ.
2 Timotheo germano filio in fide: Gratia *ſit tibi*, miſeri-

miſericordia & pax à Deo Patre noſtro, & Chriſto Je-
ſu Domino noſtro.
3 Sicut te ſum precatus ut permaneres Epheſi, quum
proficiſcerer in Macedoniam, *vide*, ut denunties qui-
buſdam ne diverſam doctrinam doceant:
Infra 4.7. 4 Nec attendant * fabulis & genealogiis infinitis,
& 6.3. quæ potiùs quæſtiones præbent, quàm ædificationem
Tit.1.14. Dei, quæ eſt per fidem.
5 Porrò finis mandati, eſt charitas ex puro corde, &
conſcientia bona, & fide non ficta.
6 A quibus quum quidam ut à ſcopo aberrarint, de-
flexerunt ad vaniloquentiam:
7 Volentes eſſe Legis doctores, nec intelligentes
quæ loquuntur, neq; de quibus aſſeverant.
8 Scimus autem bonam eſſe Legem, ſi quis ea legiti-
mè utatur.
9 *Nempe* ſciens Legem juſto poſitam non eſſe, ſed
Legis contemptoribus, & iis qui ſubjici neſciunt, impiis
& peccatoribus, nefariis & profanis, patricidis & ma-
tricidis, homicidis,
10 Scortatoribus, maſculorum concubitoribus, pla-
giariis, & mendacibus, perjuris, & ſi quid aliud eſt quod
ſanæ doctrinæ ſit oppoſitum:
11 *Quæ eſt* ſecundùm glorioſum Evangelium beati
Dei, quod concreditum eſt mihi.
12 Gratiam igitur illi habeo qui me robuſtum effe-
cit, *id eſt*, Chriſto Jeſu Domino noſtro: quòd me fide-
lem duxerit, ut qui *me* in miniſterio conſtituerit:
13 Qui prius eram blaſphemus & perſequutor & in-
jurioſus: ſed mei miſertus eſt: nam ignorans id facie-
bam, *nempe* fidei expers.
14 Superabundavit autem gratia illa Domini noſtri
cum fide & dilectione in Chriſto Jeſu.
15 Fidus *eſt hic* ſermo, & modis omnibus dignus
Mat. 9.13. quem amplectamur, * Chriſtum Jeſum veniſſe in mun-
Mar. 2.17. dum ut peccatores ſervaret, quorum primus ſum ego.
16 Verùm ideò miſertus eſt mei, ut in me primò
oſtenderet Jeſus Chriſtus omnem clementiam, ut eſſem
exemplo credituris in eum ad vitam æternam.
17 Regi autem æterno, immortali, inviſibili, ſoli ſapien-
ti Deo honor *ſit* & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee
nempe, ut ſecundùm prægreſſas de te prophetias, mili-
tes per eas bonam illam militiam:
19 Retinens fidem & bonam conſcientiam: qua re-
pulſa, nonnulli naufragium fidei fecerunt:
20 Ex quibus Hymenæus & Alexander: quos tradi-
1 Cor. 5.5. di * Satanæ, ut diſcerent non blaſphemare.

CAP.

CAP. II.

1 In precibus publicis vult omnes commendari Deo. 4.5 idque duplici ratione. 8 Inde omnes cuiuſcunque loci ſunt, ad orationem invitat. 9 Et quo veſtitu, 11 quaq; modeſtia mulieres in ſacro cœtu ſe gerere debeant, diſſerit.

ADhortor igitur ante omnia ut fiant deprecationes, preces, poſtulationes, gratiarum actiones pro quibuſvis hominibus.

2 Pro regibus & quibuſvis in eminentia conſtitutis: ut tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate.

3 Nam hoc bonum eſt & acceptum coram ſervatore noſtro Deo:

4 Qui quoſvis homines vult ſervari, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim *eſt* Deus, unus etiam mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus:

6 Qui ſemetipſum dedit redemptionis pretium pro quibuſvis, *Chriſtus, inquam,* teſtimonium illud ſuis temporibus *deſtinatum.*

7 * Cujus conſtitutus ſum ego præco & Apoſtolus, (veritatem dico per Chriſtum, non mentior) doctor, *inquam,* Gentium cum fide ac veritate. 1 Tim. 1.11.

8 Velim igitur viros precari in quovis loco, puras manus attollentes abſq; ira & diſceptatione.

9 * Itidem & mulieres amictu honeſto, cum verecundia & modeſtia ornare ſeſe, non cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioſo veſtitu: 1 Pet.3 2.

10 Sed (quod decet mulieres pietatem ſpondentes) operibus bonis.

11 Mulier cum ſilentio diſcito cum omni ſubjectione.

12 * Mulieri enim docere non permitto, neq; authoritatem uſurpare in virum, ſed ut ſit in ſilentio. 1 Cor.14.34.

13 * Adam enim prior formatus eſt, deinde Eva. Gen.1.27.

14 Et Adam non fuit ſeductus, * ſed mulier ſeducta, cauſa tranſgreſſionis fuit. Gen.3.6.

15 Servabitur tamen liberos gignendo, ſi manſerint in fide ac charitate, & ſanctificatione cum modeſtia.

CAP. III.

2 Epiſcopos, 8 & Diaconos Chriſtianos depingit, cum eorum uxoribus, 12 Liberis & familia. 15 Et Eccleſiam domum Dei nominat.

Fidus

FIdus *hic eſt* ſermo, Siquis Epiſcopatum appetit, præclarum opus deſiderat.

Tit. 1. 7. 2 * Oportet igitur Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris virum, vigilantem, temperantem, compoſitum, hoſpitalem, aptum ad docendum:

3 Non vinoſum, non percuſſorem, non turpem quæſtum facientem, ſed æquum, alienum à pugnis, alienum ab avaritia:

4 *Qui* ſuæ domui bene præſit, qui liberos contineat in ſubjectione cum omni honeſtate:

5 (Nam ſiquis propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit?)

6 Non novitium, ne inflatus in criminationem incidat diaboli.

7 Oportet autem eum etiam bonum habere teſtimonium ab extraneis: ne in probrum incidat & laqueum diaboli,

8 Diaconos itidem honeſtos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpem quæſtum facientes:

Supra 1. 19. 9 Tenentes myſterium fidei * cum pura conſcientia.

10 Atq; hi etiam probentur priùs, deinde adminiſtrent, ſi ſint inculpati.

11 Uxores itidem honeſtas, non calumnioſas, ſobrias, fidas in omnibus.

12 Diaconi ſint unius uxoris mariti, qui liberis rectè præſint, & propriis domibus.

13 Nam qui bene miniſtraverint, gradum ſibi bonum acquirunt, & multam libertatem per fidem quæ *eſt* in Chriſto Jeſu.

14 Hæc tibi ſcribo, ſperans fore ut celeriùs ad te veniam.

15 Quòd ſi tardiùs venero, ut noris quomodo oporteat in domo Dei verſari, quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & ſtabilimentum veritatis.

16 Et ſine controverſia magnum eſt pietatis myſterium: Deus conſpicuus factus eſt in carne, juſtificatus eſt in Spiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus eſt Gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

CAP. IIII.

1 Falſas doctrinas, 3 tam de coniugii & ciborum diſcrimine, 7 quàm profanas damnat. 8 Cómendat autem pietatis ſtudium, 13 & aſſiduam Scripturæ lectionem.

SPiritus autem disertè dicit fore, ut poſterioribus temporibus deſciſcant quidam à fide, ſpiritibus decep-

ceptoribus attendentes ac doctrinis dæmoniorum:
2 Per hypocriſin falſiloquorum, quorum conſcientia cauterio reſecta eſt.
3 Prohibentium contrahere matrimonium, *iubentium* abſtinere à cibis quos Deus creavit ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem.
4 Nam quicquid creavit Deus bonum eſt, nec quicquam rejiciendum *eſt*, ſi cum gratiarum actione ſumatur.
5 Sanctificatur enim per verbum Dei, & preces.
6 Hæc ſi ſubjeceris fratribus, bonus eris miniſter Jeſu Chriſti, innutritus in ſermonibus fidei, bonæq; doctrinæ quam aſſectatus es.
7 Cæterùm profanas & aniles fabulas rejice: ſed exerce teipſum ad pietatem.
8 Nam corporalis exercitatio paululum habet utilitatis: at pietas ad omnia utilis eſt, ut quæ promiſſionem habeat vitæ præſentis ac futuræ.
9 Fidus *eſt* hic ſermo, & dignus qui omnibus modis recipiatur.
10 Nam idcirco etiam fatigamur & probris afficimur, quòd ſperemus in Deo vivo, qui eſt conſervator omnium hominum, maximè *verò* fidelium.
11 Hæc denuntia & doce.
12 Nemo tuam juventutem deſpiciat, ſed eſto exemplar fidelium in ſermone, in converſatione, in charitate, in ſpiritu, in fide, in puritate.
13 Interim dum venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.
14 Ne negligito donum quod in te eſt, quod datum eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii.
15 Hæc meditare, in his eſto: ut tuus profectus manifeſtus ſit inter omnes.
16 Attende tibi ipſi & doctrinæ, & permane in iſtis: id enim ſi feceris, & teipſum ſervabis & eos qui te audierint.

CAP. V.

Poſtquam modum monendi ſingulos præſcripſit, 3 de viduis agit quæ tunc in Eccleſia miniſterium cooptabantur. 17 Inde ad presbyteros tranſit, 23 & quædam corporis valetudini ſervientia admiſcet.

SEniorem ne increpato, ſed hortare ut patrem: juniores, ut fratres.
2 Mulieres natu grandiores, ut matres: juniores,

res, ut ſorores, cum omni puritate.
3 Viduas honora quæ verè viduæ ſunt.
4 Quòd ſiqua vidua liberos aut nepotes habet, diſcant in primis *in* propriam domum pietatem exercere, & vicem rependere parentibus: hoc enim eſt honeſtum & acceptum coram Deo.
5 Porrò quæ verè vidua eſt ac ſola, ſperat in Deo, & permanet in ſupplicationibus & precibus noctc ac die.
6 At quæ in luxu vivit, *ea* vivens mortua eſt.
7 Hæc igitur denuntiato, ut ſint irreprehenſæ.
8 Quod ſi quis ſuis & maximè domeſticis non providet, fidem abnegavit, & eſt infideli deterior.
9 Vidua allegator non minor annis ſexaginta, quæ fuerit unius viri uxor:
10 In operibus bonis idoneo teſtimonio ornata: ſi liberos educavit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorum pedes lavit, ſi afflictis ſubvenit, ſi omne bonum opus eſt aſſiduè ſectata.
11 Porrò juniores viduas recuſa: poſtquam enim laſcivierunt adverſus Chriſtum, nubere volunt:
12 Damnandæ, quòd primam fidem rejecerint.
13 Simul autem etiam otioſæ *eſſe* diſcunt, circumeuntes domos: imò non ſolùm otioſæ, ſed etiam nugaces & curioſæ, garrientes quæ non oportet.
14 Velim igitur juniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare, nullam occaſionem dare adverſario ad maledicendum.
15 Jam enim nonnullæ deflexerunt, ſequutæ Satanam.
16 Quòd ſi quis fidelis aut ſi qua fidelis habet viduas, eis ſubvenito, & non onerator Eccleſia, ut iis quæ verè viduæ ſunt, ſubveniat.
17 Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habentor, maximè qui laborant in ſermone & doctrina.
18 Dicit enim Scriptura, * Bovi trituranti non obligabis os; Et, Dignus eſt operarius mercede ſua.

Deut. 25.4. 1 Cor. 9.9. Mat. 10.10. Luc. 10.7.

19 Adverſus presbyterum accuſationem ne admittito, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.
20 Eos qui peccant, coram omnibus argue, & ut reliqui timeant.
21 * Obteſtor in conſpectu Dei, & Domini Jeſu Chriſti, & electorum Angelorum, ut hæc ſerves, abſq; eo ut unum alteri præferas; nihil faciens in alteram partem declinando.

Infra 6, 13.

22 Manus citò ne cui imponito, neq; communicato peccatis alienis: temetipſum purum ſerva.

23 Ne

23 Ne ampliùs eſto abſtemius : ſed vino pauculo utere, propter ſtomachum tuum, & crebras tuas infirmitates.

24 Quorundam hominum peccata antè manifeſta ſunt, præeuntia damnationi : quoſdam verò ſubſequuntur.

25 Itidem & bona opera antè manifeſta ſunt : & ea quæ ſecus habent, occultari non poſſunt.

CAPUT VI.

1 Docet quid ſervos deceat : 10 Quàm exitioſa peſtis ſit avaritia. 13 Et poſtquam obiter de divitibus meminit, iterum prohibet Timotheum, ne ſe inanibus doctrinis impediat.

Quicunque * ſub jugo ſunt ſervi, ſuos dominos omni honore digno ducunto, ne nomen Dei & doctrina blaſphemetur. *Epheſ. 6.5. Coloſ.3.22. Tit.2.9. 1 Pet.2.18.*

2 Qui verò fideles habent dominos, ne *eos* deſpiciant quòd fratres ſint, ſed potiùs inſerviant quòd fideles ſint ac dilecti, qui beneficentiam illam capeſſunt. Hæc doce, & exhortare.

3 Si quis diverſam docet doctrinam, neq; accedit ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ei quæ ſecundùm pietatem eſt doctrinæ :

4 *Is* turget, nihil ſciens, ſed inſaniens circa quæſtiones ac verborum pugnas : ex quibus naſcitur invidia, lis, maledicentia, ſuſpiciones malæ.

5 Perverſæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui privati ſunt veritate, & quæſtui habent pietatem : ſecede ab iis qui ejuſmodi ſunt.

6 Eſt autem quæſtus magnus pietas cum animo ſua ſorte contento.

7 Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam poſſumus :

8 Sed habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus.

9 Qui autem volunt diteſcere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas amentes & damnoſas, quæ demergunt homines in exitium & interitum.

10 Siquidem radix omnium malorum eſt amor pecuniæ : quam quidam dum appetunt, aberrarunt à fide, & ſeipſos transfixerunt doloribus multis.

11 Tu verò, homo Dei, iſta fuge : ſectare autem juſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, tolerantiam, lenitatem.

12 Decerta præclarum certamen fidei; apprehende

vitam æternam, cujus cauſa & vocatus es, & profeſſus
præclaram profeſſionem coram multis teſtibus.
Supra 5.21. 13 * Denuntio tibi coram Deo qui vivificat omnia,
Mat.27.11. & Jeſu Chriſto, qui * teſtatam fecit coram Pontio Pila-
Ioh.18.37. to bonam illam profeſſionem :
14 Ut ſerves hæc mandata, maculæ & culpæ omnis
expers, uſq; ad illuſtrem illum adventum Domini no-
ſtri Jeſu Chriſti :
Supra 1.11. 15 Quem temporibus ſuis oſtendet ille * beatus &
Apoc 17.14. ſolus Princeps, Rex regum, & Dominus dominorum :
& 19.16. 16 Qui ſolus habet immortalitatem, lucem habi-
Iohan.1.18. tans inacceſſam, * quem vidit nemo hominum, neque
videre poteſt : cui honor & robur æternum. Amen.
17 Iis qui divites ſunt in hoc ſeculo, denuntia ne ef-
Mar.4.19. ferantur animo, * neque ſpem ponant in divitiis in-
Luc.12.15. certis, ſed in Deo vivo, qui præbet nobis omnia copio-
sè ad fruendum :
18 Ut *aliis* benefaciant, ut divites ſint operibus bo-
nis, faciles ad impartiendum, facilis convictus :
Mat.6.20. 19 Recondentes ſibi ipſis * fundamentum bonum in
Luc.12.33. poſterum, ut apprehendant æternam vitam.
20 O Timothee depoſitum ſerva, & averſare profa-
nos de rebus inanibus clamores, & oppoſitiones falsò
nominatæ ſcientiæ :
21 Quam nonnulli præ ſe ferentes, circa fidem ab-
errarunt à ſcopo. Gratia ſit tecum. Amen.

Ad Timotheum prior, miſſa fuit Laodicea, quæ eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

Epiſtola Pauli Apoſtoli ad *Timotheum* poſterior.

CAP. I.

3 Laudata fide Timothei, 6 ut in munere ſibi commiſſo fideliter pergat, eum hortatur. 8 Et ne propter ſua vincula, 15 aut aliorum defectiones labaſcat, 11 de ſuo Apoſtolatu gloriatur; 14 & depoſiti cuſtodiam illi commendat. 16 Laudat etiam Oneſimum.

PAULUS

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per volun-
tatem Dei, ſecundùm promiſſionem vi-
tæ quæ eſt in Chriſto Jeſu :
2 Timotheo dilecto filio, gratia, mi-
ſericordia, pax à Deo Patre, & Chriſto
Jeſu Domino noſtro.
3 Gratiam habeo Deo, * cui ſervio à majoribus cum Act.22.3.
pura conſcientia, prout aſſiduam tui memoriam teneo
in precibus meis nocte ac die :
4 Deſiderans te videre, memor tuarum lachryma-
rum, ut gaudio replear :
5 Revocans in memoriam eam quæ in te eſt non
ſimulatam fidem, quæ habitavit priùs in avia tua Loide,
& matre tua Eunica : perſuaſus ſum autem quòd in te
quoque.
6 Quam ob cauſam ſuggero tibi ut exuſcites donum
Dei, quod eſt in te per impoſitionem manuum mearum.
7 Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timiditatis,
ſed roboris & charitatis, & ſanitatis animi.
8 Ne igitur te pudeat teſtimonii Domini noſtri, ne-
que te pudeat mei, qui ſum captivus ipſius : ſed eſto
particeps afflictionum Evangelii ex potentia Dei :
9 Qui ſervavit nos, & vocavit * vocatione ſancta : 1 Cor.1.8.
non ex operibus noſtris, ſed ex ſuo propoſito, & gratia,
quæ data quidem eſt nobis in Chriſto Jeſu * ante tem- Rom.16.25.
pora ſeculorum : ephes.1.4.
10 Sed patefacta nunc eſt per illuſtrem illum ad- coloſ.1.26.
ventum ſervatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui & mortem tit.1.2.
abolevit, & vitam in lucem produxit ac immortalita-
tem per Evangelium :
11 * Cujus cauſa conſtitutus ſum ego præco & A- 1 Tim.2.7.
poſtolus, ac doctor Gentium.
12 Quam ob cauſam & hæc patior, neq; erubeſco :
novi enim cui crediderim, & mihi perſuaſum eſt eum
poſſe depoſitum meum in illum diem ſervare.
13 Expreſſam formam teneto ſanorum ſermonum,
quos à me audiſti cum fide & charitate quæ *eſt* in Chri-
ſto Jeſu.
14 Præclarum depoſitum ſerva per Spiritum ſanctum
qui inhabitat in nobis.
15 Noſti hoc, averſatos me fuiſſe omnes qui ſunt in
Aſia : ex quibus eſt Phygellus & Hermogenes.
16 Præſtet miſericordiam Dominus Oneſiphori fa-
miliæ : quoniam ſæpè me recreavit, & catenam meam
non erubuit.
17 Imò quum eſſet Romæ, ſtudioſiſſimè quæſivit me,
& invenit.
18 Det ei Dominus ut inveniat miſericordiam

apud Dominum in die illo: quàm multa etiam Epheſi ſubminiſtrarit, tu optimè noſti.

CAP. II.

1 Ut perſeverantiam in militia Chriſtiana commendet, 3 ſimilitudines ſumit 4 à militibus, 6 & ab agricolis. 10 Vincula ſua ſanctis uſui eſſe declarat. 15 Inde monet Timotheum, ut ſermonem veritatis rectè diſpertiat, 17 & reproborum exempla fugiens, 32 modeſtè omnia agat.

TU igitur, fili mi, corroborare per gratiam quæ eſt in Chriſto Jeſu:

2 Et quæ audiſti à me inter multos teſtes, hæc committe fidelibus hominibus, qui ſint idonei ad alios quoq; docendos.

3 Tu igitur tolerans eſto laborum ut bonus miles Jeſu Chriſti.

4 Nemo qui militat implicatur vitæ negotiis, ut ei placeat à quo delectus eſt miles.

5 Quòd ſi certet etiam aliquis, non coronatur niſi legitimè certaverit.

6 Agricolam oportet priùs laborando fructus percipere.

7 Conſidera quæ dico: Det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.

8 Memento Jeſum Chriſtum reſurrexiſſe ex mortuis, *factum* ex ſemine David ſecundùm Evangelium meum:

9 In quo, velut facinoroſus, affligor uſq; ad vincula: ſed ſermo Dei non eſt vinctus.

10 Ideò omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur quæ eſt in Chriſto Jeſu, cum gloria æterna.

Rom. 6. 5. 11 Fidus *eſt hic* ſermo; * Nam ſi cum *eo* mortui ſumus, cum *eo* etiam vivemus:

12 Si patientes fuerimus, etiam cum *eo* regnabimus:

Matt. 10. 33. * ſi abnegamus, & ille abnegabit nos:

Marc. 8. 38. 13 Si infidi ſumus, * ille tamen fidus manet: negare

Rom. 3. 3. ſeipſum non poteſt.

& 9. 6. 14 Hæc ſuggere, obteſtans coram Domino, ne verborum pugnas ſequantur: quòd nullam adfert utilitatem, *imò* auditores ſubvertit.

15 Stude teipſum probatum ſiſtere Deo, operarium qui non erubeſcat, & qui rectè ſermonem veritatis ſecet.

16 Prophanos autem de rebus inanibus clamores cohibe: ad majorem enim procedent impietatem.

17 Et

17 Et ſermo eorum depaſcet ut gangræna : ex quibus eſt Hymenæus & Philetus :
18 Qui circa veritatem aberrarunt à ſcopo, dicentes reſurrectionem jam eſſe factam, & ſubvertunt quorundam fidem.
19 Solidum tamen fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc, Novit Dominus qui ſint ſui : &, diſcedat ab injuſtitia omnis qui nominat nomen Chriſti.
20 Cæterùm in magna domo non tantùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea ac teſtacea : * & alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus. Rom. 9. 21.
21 Si quis igitur ſeipſum ab his expurgarit, erit vas ad decus, ſanctificatum & accommodum uſibus Domini, & ad omne opus bonum comparatum.
22 Juveniles autem cupiditates fuge : ſed ſectare juſtitiam, fidem, charitatem, pacem * cum iis qui invocant Dominum ex puro corde. 1 Cor. 1. 2.
23 * Stultas autem & ineruditas quæſtiones rejice, ſciens eas gignere pugnas. 1 Tim. 1. 4. & 4. 7. Tit. 3. 9.
24 Servum autem Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos :
25 Cum lenitate erudientem eos qui contrario animo ſunt affecti : ecquando det eis Deus reſipiſcentiam ut agnoſcant veritatem :
26 Et *elapſi* ex diaboli laqueo, à quo captivi tenentur, mentis ſanitatem recipiant ad *præſtandum* illius voluntatem.

CAP. III.

1 Prædicit quàm infeſta piis tempora immineant : 9 ſed fiducia victoria, 10 animat eum ad certamen : 14 exercitationem ſanæ doctrinæ in primis commendans.

Illud autem ſcito, * fore ut extremis diebus inſtent tempora moleſta. 1 Tim. 4. 1. 2 Pet. 3. 3. Iud. 18.
2 Erunt enim homines ſui amantes, pecuniæ avidi, glorioſi, ſuperbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, prophani.
3 Charitatis expertes, neſcii fœderis, calumniatores, intemperantes, immites, minimè amantes bonorum.
4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potiùs quàm amantes Dei.
5 Habentes formam pietatis, ſed qui vim ejus abnegarint. Iſtos igitur averſare.
6 Ex his enim ſunt iſti qui irrepunt in familias, & captivas ducunt mulierculas onuſtas peccatis, actas cupiditatibus variis :

7 Semper diſcentes, ſed quæ nunquam ad cognitio-
nem veritatis venire poſſint.
8 * Quemadmodum autem Jannes & Jambres reſti-
terunt Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati, homines mente
corrupti, reprobi circa fidem.
9 Sed non procedent ampliùs: nam amentia iſto-
rum evidens erit omnibus, ut & illorum fuit.
10 Tu verò aſſequutus es doctrinam meam, vitæ
meæ rationem, propoſitum, fidem, lenitatem, charita-
tem, tolerantiam:
11 Perſequutiones, afflictiones, quæ mihi acciderunt
Antiochiæ, Iconii, Lyſtris: quas perſequutiones ſuſti-
nuerim: ſed ex omnibus eripuit me Dominus.
12 Sed & omnes qui volunt piè vivere in Chriſto
Jeſu, perſequutionem patientur.
13 Improbi autem homines, & impoſtores procedent
in pejus, tum ſeducentes *alios*, tum ſeducti *ipſi*.
14 At tu permane in iis quæ didiciſti, & quæ tibi
concredita ſunt, ſciens à quo didiceris:
15 Teq; à puero ſacras literas noviſſe, quæ te poſ-
ſunt ſapientem reddere ad ſalutem, per fidem quæ eſt
in Chriſto Jeſu.
2 Pet. 1. 20. 16 * Tota Scriptura divinitus *eſt* inſpirata, & utilis
ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad
inſtitutionem quæ *eſt* in juſtitia:
17 Ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum
perfectè inſtructus.

CAP. IIII.

1 Obteſtatur eum ut maximè Evangelium prædicet, 3 in tam deplorato tempore. 6 Sibi in propinquo eſſe mortem, 8 ſed ita ut quaſi victor, ad glorioſum triumphum properet. 10 Tandem accerſendi Timotheum neceſſitatem 11 ex præſenti ſuo ſtatu oſtendit.

OBteſtor igitur ego coram Deo & Domino Jeſu
Chriſto, qui judicaturus eſt vivos & mortuos in il-
luſtri illo ſuo adventu & regno ſuo:
2 Prædica ſermonem, inſta tempeſtivè, intempe-
ſtivè: argue, objurga, exhortare cum omni lenitate &
doctrina.
3 Nam erit tempus quum ſanam doctrinam non to-
lerabunt, ſed auribus prurientes, ipſi ſibi ſecundùm
ſuas illas peculiares cupiditates, coacervabunt do-
ctores:
4 Et à veritate quidem aures avertent, ad fabulas
verò convertentur.
5 At tu vigila in omnibus, perfer adverſa, opus per-
age

age Evangeliſtæ, miniſterii tui plenam fidem facito.
6 Nam ego jam libor, & tempus meæ reſolutionis
inſtat.
7 Certamen illud præclarum decertavi, curſum con-
ſummavi, fidem ſervavi.
8 Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi juſtitiæ corona,
quam reddet mihi Dominus in illo die, juſtus ille ju-
dex: non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui expe-
tiverint illuſtrem illum ipſius adventum.
9 Stude venire ad me citò.
10 Nam Demas me dereliquit, amplexus præſens ſe-
culum, & profectus eſt Theſſalonicam: Creſcens in Ga-
latiam, Titus in Dalmatiam.
11 *Lucas mecum eſt ſolus. Marcum aſſumptum ad- Coloſ. 4. 14.
duc tecum: eſt enim mihi perutilis ad miniſterium.
12 Porrò Tychicum miſi Epheſum.
13 Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, ad-
fer quum venies, & libros, maximè membranas.
14 Alexander faber ærarius multa mala mihi exhi-
buit: reddat ei Dominus ſecundùm facta ipſius.
15 Quem & tu cave: vehementer enim reſtitit ſer-
monibus noſtris.
16 In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed
omnes me deſerüerunt: (ne illis imputetur.)
17 Sed Dominus mihi adfuit, & corroboravit me, ut
per me fieret plena fides præconii quod audirent óm-
nes Gentes: & ereptus fui ex ore leonis.
18 Et eripiet me Dominus ab omni opere malo,
ſervabitq; regno ſuo cœleſti: cui gloria in ſecula ſecu-
lorum. Amen.
19 Saluta Priſcam & Aquilam, & Oneſiphori fami-
liam.
20 Eraſtus manſit Corinthi: Trophimum autem re-
liqui Mileti ægrotantem.
21 Stude venire ante hyemem. Salutat te Eu-
bulus & Pudens, & Linus & Claudia, & fratres om-
nes.
22 Dominus Jeſus Chriſtus *ſit* cum ſpiritu tuo. Gra-
tia *eius ſit* vobiſcum.

Scripta eſt Roma ſecunda ad Timotheum, quum Paulus iterum ſiſteretur Cæſari Neroni.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad TITUM.

CAP. I.

1 Docet quales oporteat Miniſtros eligere : 10 ſimul oſtendit quomodo vaniloquum os obturare oporteat. 12 Hac occaſione perſtringit Cretenſium mores, 14 ac Iudæos, qui in rebus externis ſanctitatem locabant.

PAulus ſervus Dei, Apoſtolus autem Je-
ſu Chriſti ſecundùm fidem electorum
Dei, & agnitionem veritatis quæ eſt
ſecundùm pietatem;
2 Ad ſpem vitæ æternæ, quam pro-
Rom. 16 25. miſit Deus ille mentiri neſcius, * ante
ephes 3.9. tempora ſecularia; patefecit autem
col.1 26. temporibus ſuis:
3 *Videlicet* ſermonem illum ſuum, per prædicatio-
2 Tim.1.9. nem, * quæ concredita eſt mihi ex mandato ſervatoris
2 pet.1.20. noſtri Dei: Tito germano filio, in communi fide:
Gal.1.1.
4 Gratia *ſit tibi,* miſericordia, & pax à Deo Patre
& Domino Jeſu Chriſto, ſervatore noſtro.
5 Hujus rei gratia reliqui te in Creta, ut quæ reliqua
ſunt corrigas, & conſtituas oppidatim presbyteros, ſi-
cut ego tibi mandavi:
6 Si quis eſt inculpabilis, unius uxoris vir, liberos
1 Tim.3.2. habens fideles, non obnoxios crimini luxus, vel qui non
ſint refractarii.
7 Oportet enim epiſcopum inculpabilem eſſe tan-
quam Dei diſpenſatorem, non ſibi pertinaciter placen-
tem, non iracundum, non vinoſum, non percuſſorem, non
turpis lucri cupidum:
8 Sed hoſpitalem, bonorum amantem, temperantem,
juſtum, pium, continentem;
9 Tenacem fidelis illius ſermonis qui ad doctrinam
facit, ut poſſit & exhortari doctrina ſana, & contradi-
centes convincere.
10 Sunt enim multi refractarii, & vaniloqui, & men-
tium deceptores, maximè ii qui ſunt ex circumciſione:
11 Quibus oportet os obturare: qui totas domos
ſubvertunt,

ſubvertunt,docentes quæ non oportet,turpis lucri gratia.
12 Dixit quidam ex ipſis proprius ipſorum prophe-
ta, Cretentes ſemper mendaces, malæ feræ, ventres pi-
gri.
13 Teſtimonium hoc eſt verum, quam ob cauſam e-
os redarguito præciſè, ut ſani ſint in fide :
14 * Non attendentes Judaicis fabulis, & mandatis 1 Tim.1.4.
hominum averſantium veritatem.
15 * Omnia quidem pura puris : pollutis autem & Rom.14.20.
infidelibus nihil eſt purum, ſed polluta eſt eorum &
mens & conſcientia.
16 Deum profitentur ſe ſcire,ſed factis negant,quum
ſint abominandi, & rebelles , & ad omne opus bonum
reprobi.

CAP. II.

*1 Perſonarum & ætatum præſcribens officia, 6 iubet ut do-
morū ut deceat Eccleſiam: 11 & a fine redemptionis ar-
gumentatur, 12 quem dicit eſſe ſtudium piè & rectè vi-
vendi.*

AT tu loquere quæ decent ſanam doctrinam :
2 Ut ſenes ſobrii ſint, venerandi, temperantes,
ſani fide, charitate, tolerantiâ.
3 Anus itidem ut *ſint* habitu qui ſanctimoniam dece-
at, non calumniatrices, non vino multo ſervientes,ho-
neſtatis magiſtræ;
4 Ut ſapientes reddant adoleſcentulas ; ut ſint mari-
torum,& liberorum amantes ;
5 Temperantes, caſtæ, domi manentes, bonæ, * ſub- Ephes.5.22.
jectæ ſuis viris : ne ſermo Dei blaſphemetur.
6 Adoleſcentulos itidem adhortare ut ſint tempe-
rantes.
7 Per omnia teipſum præbens exemplar bonorum
operum, in doctrina, integritatem, gravitatem,
8 Sermonem ſanum, qui damnari non poſſit, ut qui
ſe ex adverſo *opponit*,erubeſcat, nihil habens quod de
vobis dicat mali.
9 * Servos *hortare* ut ſuis dominis ſubjiciant ſeſe, ut Ephes.6.5.
in omnibus ſint *eis* accepti, non reſponſatores : Col.3.22.
10 Nihil intervertentes , ſed omnem bonam fidem 1 Pet.2.18.
oſtendentes, ut doctrinam ſervatoris noſtri Dei ornent
in omnibus.
11 Illuxit enim gratia illa Dei ſalutifera omnibus
hominibus,
12 Erudiens nos ut negata impietate & munda-
nis cupiditatibus , ſapienter & juſtè & piè vivamus in
præſenti ſeculo ;
13 Expectantes beatam illam ſpem & illuſtrem

illum adventum gloriæ magni illius Dei ac Servatoris noſtri, *nempe*, Jeſu Chriſti.

14 Qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibiipſi populum peculiarem, ſtudioſum bonorum operum.

15 Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio; nemo te deſpiciat.

CAP. III.

1 Generaliter nunc vult omnes moneri, ut placidè colant ordinem politicum, 3 & memores ſint vitæ priſtinæ: 7 ut juſtificationem communem ex gratia eſſe exiſtiment. 9 Quod ſi quis contentioſus hîc reclamet, 10 illum jubet omitti.

Rom.13.1. Suggere * ipſis ut ſeſe ſubjiciant principatibus ac poteſtatibus, ut obtemperent, ut ad omne opus bonum ſint parati:

2 Ne cujus famam lædant, ut ſint à pugnis alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem erga quoſvis homines.

1.Cor.6.11. 3. Nam * eramus quondam & nos amentes, rebelles, errantes, ſervientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia, & invidia degentes, odioſi, alii alios odio proſequentes:

4 Sed poſtquam bonitas & erga homines amor apparuit ſervatoris noſtri Dei.

2 Tim.1.9. 5 * Non ex operibus juſtis quæ fecerimus nos, ſed ex ſua miſericordia ſervavit nos per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus ſancti:

6 Quem effudit in nos coploſè per Jeſum Chriſtum ſervatorem noſtrum:

7 Ut juſtificati ipſius gratia, hæredes efficeremur ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

8 Fidus *eſt* hic ſermo, & hæc volo te affirmare, ut ſtudeant bona opera tueri qui crediderunt Deo: id eſt, quæ *ſunt* honeſta & hominibus utilia.

9 * Stultas autem quæſtiones & genealogias, & con-
1 Tim.1.4. tentiones ac pugnas legales cohibe: ſunt enim inutiles
& 4.7.
2 Tim.2.16. & vanæ.
& 23.
10 Hæreticum hominem poſt unam & alteram commonefactionem rejice:

11 Ut qui noris everſum eſſe eum qui ſit ejuſmodi, & peccare, ut qui ſuopte judicio ſit condemnatus.

12 Quum miſero Artyman ad te, aut Tychicum, ſtude venire ad me Nicopolin: nam illic decrevi hyemare.

13 Zenam legiſperitum & Apollo ſedulò deducito, nequid illis deſit.

14 Diſcant

14 Diſcant autem & noſtri bonis operibus præcede-
re ad neceſſarios uſus, ut non ſint infrugiferi.
15 Salutant te qui mecum ſunt omnes. Saluta eos
qui diligunt nos in fide. Gratia *Dei ſit* cum omnibus
vobis. Amen.

Ad Titum ſcripta ex Nicopoli Macedoniæ.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad *Philemonem.*

CAPUT I.

1 *Paulus argumentum humile hic tractans, ſuo tamen more ſublimis ad Deum evehitur.* 8 *Fugitivum ſervum & furem Philemoni remittens, pro illo deprecatur veniam: & graviter de æquitate Chriſtiana concionatur.*

PAulus captivus Chriſti Jeſu, & Timothe-
us frater, Philemoni dilecto & adjutori
noſtro;
2 Et Apphiæ dilectæ, & Archippo
commilitoni noſtro, & quæ domi tuæ eſt
Eccleſiæ:
3 Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Do-
mino Jeſu Chriſto.
4 * Gratias ago Deo meo, ſemper mentionem tui — *1 Theſ. 1. 2.*
faciens in precibus meis: — *2 Theſ. 1. 3.*
5 Quòd audiam tuam * charitatem ac fidem quam — *Epheſ. 1. 15.* *Coloſ. 1. 4.*
habes erga Dominum Jeſum & erga omnes ſanctos:
6 Ut communicatio fidei tuæ efficax fiat, & agnoſca-
tur quicquid boni eſt in vobis per Chriſtum Jeſum.
7 Gaudium enim habemus multum, & conſolationem
ſuper dilectione tua, quòd viſcera ſanctorum refocillata
ſunt per te, frater.
8 Quapropter quamvis multam in Chriſto liberta-
tem habeam mandandi tibi quod officii tui eſt:
9 *Tamen* propter charitatem potiùs precor, quum ta-
lis ſim, nempe Paulus ſenex, nunc autem etiam capti-
vus Jeſu Chriſti.
10 * Precor autem pro filio meo quem genui in vin- — *Col. 4. 9.*
culis meis, Oneſimo;

11 Quondam tibi inutili, nunc verò tibi & mihi
perutili : quem remiſi.
12 Tu autem eum, id eſt, viſcera mea, excipies.
13 Quem ego cupiebam apud me retinere, ut pro te
miniſtraret mihi in vinculis Evangelii.
14 Sed abſque tua ſententia nihil volui facere, ne
velut ex neceſſitate ſit beneficium tuum, ſed ſponta-
neum.
15 Fortaſſis enim propterea ſemotus fuit *abs te*, ut e-
um *a me* perpetuum recipias:
16 Non jam ut ſervum, ſed ampliùs quàm ſervum,
fratrem, videlicet dilectum, maximè mihi, quanto au-
tem magis tibi & in carne & in Domino?
17 Itaque ſi me ſocium habes, excipe eum tan-
quam me.
18 Quòd ſi quid læſit te, aut debet, hoc mihi im-
putato.
19 Ego Paulus ſcripſi mea manu, ego dependam: ut
ne dicam tibi, te etiam teipſum mihi inſuper debere.
20 Et jam, frater, *hunc* ego fructum abs te conſequar
in Domino: refocilla mea viſcera in Domino.
21 Scripſi tibi, confiſus fore ut auſcultes, ut qui no-
rim te etiam ampliùs quàm dico facturum eſſe.
22 Simul autem etiam para mihi hoſpitium: ſpero
enim me per preces veſtras donandum vobis.
23 Salutant te, Epaphras (meus in captivitate prop-
ter Jeſum Chriſtum ſocius)
24 Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucas, adjutores
mei.
25 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, *ſit* cum ſpiritu
veſtro.

Ad Philemonem miſſa fuit Roma per Oneſimum ſervum.

Epiſtola PAULI Apoſtoli ad *Hebræos*.

CAP. I.

2 *Ut oſtendat doctrinam à Chriſto allatam primas te-
nere, quia ſit omnium prophetarum clauſula, 4 no-*

minatim

minatim illum ſuper Angelos effert : 10 & variis Scripturæ teſtimoniis longè omnibus præcellere probat.

MUltifariè multiſq; modis olim Deus loquutus
Patribus in Prophetis, ultimis diebus hiſce
loquutus eſt nobis in Filio.
2 Quem conſtituit hæredem omnium :
per quem etiam mundum condidit.
3 * Qui quum ſit ſplendor gloriæ, & character per- Sap. 7. 26.
ſonæ illius, ſuſtineatq; omnia verbo illo ſuo potente ; Col. 1. 15.
purgatione peccatorum noſtrorum per ſeipſum facta, ſe-
dit ad dextram majeſtatis illius excelſiſſimæ.
4 Tanto præſtantior factus Angelis, quanto excel-
lentius præ illis ſortitus eſt nomen.
5 Nam cui dixit unquam Angelorum, * Filius me- Pſal. 2. 7.
us es tu, ego hodie genui te ? Ac rurſum, * Ego ero ei infra 5. 5.
Pater, & ipſe erit mihi Filius. 2 Sam. 7. 14.
1 par. 22. 10.
6 Rurſum autem quum inducit primogenitum in Pſal. 97. 7.
orbem terrarum, dicit, * Et adorent eum omnes Angeli Pſal. 104. 4.
Dei.
7 Et de Angelis quidem dicit, * Qui Angelos ſuos
facit ventos, & miniſtros ſuos ignis flammam.
8 Ad filium autem, * Thronus tuus, Deus, in ſeculum Pſal. 45. 7.
ſeculi : virga recta, virga regni tui :
9 Dilexiſti juſtitiam & odiſti iniquitatem : prop-
terea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis ultra
conſortes tuos.
10 Et, * Tu in initio Domine terram fundaſti, & o- Pſal. 102. 26.
pera manuum tuarum ſunt cœli ;
11 Ipſi peribunt, tu autem permanes : & omnes ut
veſtimentum veteraſcent.
12 Ac velut amictum circumvolves eos, & mutabun-
tur : tu autem idem es, & anni tui non deficient.
13 Ad quem autem Angelorum dixit unquam, * Se- Pſal. 110. 1.
de ad dextram meam, uſque dum poſuero inimicos tuos 1 Cor. 15. 25.
ſcabellum pedum tuorum ? infra 10. 13.
14 Nonne omnes ſunt miniſtratores ſpiritus, qui mi-
niſterii cauſa mittuntur propter eos qui hæredes erunt
ſalutis ?

CAP. II.

1 Inde infert, Chriſti doctrina ſolidam audientiam deberi : 9 & eam nobis fratris loco in carne noſtra proponit, ut libentius nos totos illi tradamus.

PRopterea oportet nos eo magis attendere iis quæ
audivimus, ne quando perfluamus.
2 Etenim ſi per Angelos dictus ſermo fuit firmus,

omniſ-

omniſq; tranſgreſſio & contumacia juſtam mercedis retributionem retulit;

3 Quomodo nos effugiemus ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ quum primùm enarrari cœperit per ipſum Dominum, ab iis qui ipſum audierant, fuit nobis confirmata:

Mar.16.20. 4 Teſtimonium *illis* præbente Deo & * ſignis & prodigiis, variiſq; virtutibus & Spiritus ſancti distributionibus, pro ſua voluntate.

5 Non enim Angelis ſubjecit mundum illum futurum, de quo loquimur.

Pſal.8.5. 6 Teſtatus eſt autem quidam alicubi, dicens,* Quid eſt homo ut memor ſis ejus: aut filius hominis, ut eum reſpicias?

7 Feciſti eum parumper inferiorem Angelis: gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

1 Cor.15.27. 8 * Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus. Enimverò per hoc quòd ei ſubjecit omnia, nihil omiſit quod non ſit ei ſubjectum. At nunc nondum videmus ei omnia ſubjecta.

9 Sed Jeſum illum cernimus gloria & honore coronatum, qui * parumper fuit inferior Angelis factus,
Phil.2.8. propter mortis perpeſſionem: ut beneficio Dei pro omnibus mortem guſtaret.

10 Decebat enim ut ipſe propter quem *ſunt* omnia, & per quem *ſunt* omnia, multos filios in gloriam adducendo, principem ſalutis ipſorum per afflictiones conſecraret.

11 Nam & qui ſanctificat & qui ſanctificantur, ex uno *ſunt* omnes: quam ob cauſam non erubeſcit ipſos vocare fratres,

12 Dicens, * Annuntiabo nomen tuum fratribus
Pſal.22.23. meis, in medio Eccleſiæ tibi hymnos canam.

Pſal.18.3. 13 Et rurſum, * Ego fretus ero ipſo. Et iterum * Ecce
Eſa.8.18. ce ego & pueri quos mihi dedit Deus.

14 Quoniam igitur pueri participes ſunt carnis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter particeps factus eſt
Oſea 13.14. eorundem, * ut per mortem aboleret eum qui mortis
1 Cor.15.55. imperium habet, hoc eſt, diabolum.

15 Et liberos redderet quotquot metu mortis, per omnem vitam obnoxii erat ſervituti.

16 Non enim videlicet Angelos aſſumpſit, ſed ſemen Abrahæ aſſumpſit.

17 Unde debuit per omnia fratribus ſimilis fieri, ut miſericors eſſet & fidelis Pontifex in iis quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum peccata populi.

18 Nam

18 Nam ex eo quòd perpeſſus fuit quum tentatus eſt,
poteſt & iis qui tentantur ſuccurrere.

CAPUT III.

*1 Nunc oſtendit quanto inferior ſit Moſes Chriſto,
5, 6. nempe quantum diſtat ſervus à domino. 7 Inde
exhortationes minaſque admiſcet ex Davidis teſtimo-
nio, 8 ſi quis vel contumaciter repugnet, 12 vel ad
obſequendum ſit tardior.*

UNde, fratres ſancti, vocationis cæleſtis participes,
conſiderate Apoſtolum & Pontificem profeſſio-
nis noſtræ Jeſum Chriſtum:
2 * Fidelem ei qui ipſum conſtituit: ut & Moſes *fi-* Num. 12. 7.
delis fuit in tota domo ipſius.
3 *Tanto* namq; ampliore gloria præ Moſe hic dig-
nus eſt habitus, quanto majorem habet honorem is
qui conſtruit domum quàm domus ipſa.
4 Omnis enim domus conſtruitur ab aliquo: qui
verò condidit omnia hæc, *eſt* Deus.
5 Et Moſes quidem fidelis fuit in tota domo
ipſius, ut famulus, ad teſtificanda quæ poſt erant di-
cenda:
6 At Chriſtus, ut filius domui ſuæ præeſt: cujus do-
mus ſumus nos, ſi fiduciam & ſpem illam de qua glori-
amur, ad finem uſq; firmam tenuerimus.
7 Quapropter ſicut dicit Spiritus ille ſanctus, * Ho- Pſal. 95. 8
die ſi vocem ejus audieritis, inf. c. 4. 7.
8 Ne obdurate corda veſtra, ſicut in exacerbatione,
in die tentationis illius, in deſerto:
9 Ubi tentaverunt me patres veſtri, probaverunt me,
& viderunt opera mea quadraginta annis.
10 Quapropter infenſus fui nationi iſti, & dixi, Sem-
per errant corde, neq; cognoverunt vias meas.
11 Itaq; juravi in ira mea, Si introibunt in requiem
meam.
12 Videte fratres, ne quando ſit in ullo veſtrûm cor
malum & infidele, deficiendo à Deo vivo:
13 Sed exhortamini alii alios quotidie, quoad ap-
pellatur dies hodiernus: ne quis ex vobis induretur frau-
de peccati.
14 Chriſti enim participes facti ſumus, ſi modo prin-
cipium illud quo ſuſtentamur, firmum tenuerimus ad fi-
nem uſque:
15 *Interim* dum dicitur, Hodie ſi vocem ejus audie-
ritis, ne obdurate corda veſtra, ut in exacerbatione.
16 Nam quidam quum audiſſent exacerbarunt *Domi-
num*: non omnes tamen ii qui exierant ex Ægypto per
Moſen.

16 Qui-

17 Quibus autem inſenſus fuit quadraginta annis? nonne iis qui peccaverant, quorum corpora conciderunt in deſerto?

18 Quibus autem juravit non ingreſſuros in requiem ſuam, niſi iis qui non obedierant?

19 Et videmus non potuiſſe ingredi propter incredulitatem.

CAP. IIII.

1 Adhortationem comminationi admiſcet, ne quemadmodum patres requie ſibi oblata priventur, 12 ſed in eam ingredi ſtudeant. 14 Inde initium facit tractandi de ſacerdotio Chriſti.

METuamus igitur nequando derelicta promiſſione introeundi in requiem ejus, videatur aliquis ex vobis fuiſſe fruſtratus.

2 Etenim nobis evangelizatum eſt ſicut & illis: at non profuit illis auditus ſermo, ut qui fidei contemperatus non fuerit in ipſis qui audierant.

3 Introimus enim in requiem nos qui credidimus, ſicut dixit, * Itaque juravi in ira mea, ſi ingreſſuri ſint in requiem meam: licèt operibus à jactis fundamentis mundi perfectis. Pſal. 95.11.

4 Ita enim dixit quodam in loco de ſeptimo die, * Et requievit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis. Gen. 2.2. Deut. 5.14

5 Et hîc rurſum, Si introibunt in requiem meam.

6 Quia igitur reliquum eſt ut alii introeant in eam, & quibus prius annuntiatum fuit, non introierunt propter incredulitatem:

7 Rurſum quendam præfinit diem, Hodie apud Davidem dicens, tanto poſt tempore (prout dictum eſt) * Hodie ſi vocem ejus audieritis, ne obdurate corda veſtra. Supr. 3.7

8 Nam ſi eos Jeſus in requie collocaſſet, nequaquam de alio poſthac die loquutus fuiſſet:

9 Itaque reliquus eſt aliquis ſabbatiſmus populo Dei.

10 Nam qui ingreſſus eſt in requiem ipſius, requievit & ipſe ab operibus ſuis, quemadmodum à ſuis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requiem, ne quis in idem incidat contumaciæ exemplum.

12 Vivus *eſt* enim ſermo Dei & efficax, & penetrantior quovis gladio ancipiti: ac pertingit uſque ad diviſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumq; & medullarum, & dijudicat cogitationes & conceptiones cordis.

13 Nec

13 Nec eſt ulla res creata quæ non manifeſta ſit in
conſpectu ipſius: imo omnia *ſunt* nuda & patentia ocu-
lis ejus qui cum nobis eſt negotium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum qui pene-
travit cœlos, Jeſum filium Dei, teneamus hanc profeſſi-
onem.

15 Non enim habemus Pontificem qui non poſſit
affici ſenſu infirmitatum noſtrarum: ſed tentatum in om-
nibus ſimiliter, *tamen* abſque peccato.

16 Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gra-
tiæ, ut conſequamur miſericordiam, & gratiam inveni-
amus ad opportunum auxilium.

CAP. V.

*1 Primo docet quondam ſummi pontificis officium: 5 Se-
cundò, Chriſtum à Deo noſtrum pontificem conſtitu-
tum eſſe, 7 & vere præſtitiſſe quæ ſummi pontificis
erant.*

NAm omnis Pontifex ex hominibus aſſumitur, &
pro hominibus conſtituitur in iis quæ apud De-
um *agenda ſunt*, ut offerat donaria & victimas pro pec-
catis.

2 Qui quantum ſatis eſt poſſit miſerari vicem igno-
rantium & aberrantium: quòd & ipſe circumdatus ſit
infirmitate:

3 Et propter hanc debeat, ſicut pro populo, ita
& pro ſeipſo offerre *victimam* pro peccatis.

4 Neq; ſibiipſi quiſquam ſumit hunc honorem, ſed
qui vocatur à Deo, * ſicut & Aaron. *1 Par. 23.13*

5 Ita & Chriſtus, non ſibi hunc honorem tribuit ut
fieret Pontifex, ſed is qui dixerat ei, * Filius meus es tu, *Pſal. 2.7.*
ego hodie genui te. *ſupra 1.5.*

6 Sicut & alibi dicit, * Tu es Sacerdos in æternum, *Pſal. 110.4.*
ſecundùm ordinem Melchiſedec. *infra 7.17*

7 Qui in diebus carnis ſuæ, quum deprecationes &
ſupplicationes apud eum qui poterat ipſum ſervare à
morte, cum clamore valido & lachrymis obtuliſſet, &
exauditus eſſet ex metu.

8 Quamvis filius eſſet, tamen ex iis quæ paſſus eſt,
didicit obedientiam.

9 Et conſecratus, factus eſt author ſalutis æternæ
omnibus qui ipſi auſcultant:

10 Cognominatus à Deo Pontifex ſecundùm ordi-
nem Melchiſedec.

11 De quo nobis multa ſunt dicenda, eaque dif-
ficilia explicatu: quandoquidem ſegnes facti eſtis au-
ribus.

12 Vo:

12 Vos enim quos oportuit pro temporis ratione doctores eſſe, rurſum opus eſt doceri quæ ſint elementa initii eloquiorum Dei: factiq; eſtis ii quibus lacte ſit opus, & non ſolido cibo.

13 Enimverò cui cum lacte res eſt, is rudis eſt ſermonis juſtitiæ: (infans enim eſt:)

14 Sed adultorum eſt ſolidus cibus, eorum *videlicet* qui propter habitum, ſenſus habent exercitatos ad diſcretionem boni ac mali.

CAP. VI.

1 Hebræorum puerilem ignaviam perſtringens, 4 ſevera denuntiatione eos terret: & maturè proficiendi ſtudium excitat: meliora de ipſis ſperans. 13 Abrahæ exemplum citat, 17 Fidemq; verbo innixam 19 anchoræ comparat.

QUapropter omiſſo qui in Chriſto rudes inchoat ſermone, ad perfectionem feramur: non jacientes rurſum fundamentum reſipiſcentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum.

2 Baptiſmatum doctrinæ, ac manuum impoſitionis, & reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni.

3 Atq; id faciemus, ſi quidem permiſerit Deus.

Infra 10. 26. Mat. 12. 45. 2 Pet. 2. 20.

4 * Impoſſibile eſt enim eos qui ſemel fuerint illuſtrati, guſtaverintq; donum cœleſte, & participes facti fuerunt Spiritus ſancti.

5 Guſtaverintq; bonum Dei verbum, ac virtutes futuri ſeculi;

6 Si prolabantur, denuò renovari ad reſipiſcentiam, ut qui rurſum crucifigant ſibimetipſis Filium Dei, & ad ignominiam exponant.

7 Nam terra quæ imbrem ſæpius in ſe venientem combiberit, & progenuerit herbam accommodam iis per quos excolitur, recipit benedictionem à Deo.

8 At quæ profert ſpinas & tribulos, reproba *eſt*, & maledictioni proxima: cujus exitus *tendit* ad exuſtionẽ.

9 Sed perſuaſimus nobis de vobis, dilecti, iſtis meliora, & cum ſalute conjuncta, etiamſi ita loquamur.

10 Non enim injuſtus eſt Deus, ut obliviſcatur operis veſtri, & laborioſæ charitatis quam exhibuiſtis ipſius nomini, *ut* qui miniſtraveritis ſanctis, & miniſtretis.

11 Cupimus autem ut unuſquiſque veſtrûm idem oſtendat ſtudium, ad plenam ſpei perſuaſionem, ad finem uſque.

12 Ut ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum, qui per

per fidem ac patientiam obtinent promiſſam hæreditatem.

13 Deus enim pollicitus Abrahæ, quum non poſſet per quenquam majorem jurare, juravit per ſeipſum,

14 Dicens,* Certè benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te. Gen.22.7. & 12.

15 Atq; ita quum patienter expectaſſet, aſſequutus eſt promiſſum.

16 Nam homines quidem per eum jurant qui ſit major, atque iiſdem omnis controverſiæ finis, eſt jusjurandum ad confirmationem *adhibitum*.

17 Qua in re Deus volens ex abundanti hæredibus promiſſionis oſtendere immutabilitatem conſilii ſui, fide juſsit jurejurando ;

18 Ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non poteſt ut mentitus ſit Deus, validam conſolationem habeamus *nos*, qui curſum *eo* corripuimus ut ſpem propoſitam obtineamus :

19 Quam velut animæ anchoram habemus tutam ac firmam, & ingredientem uſque in ea quæ ſunt intra velum.

20 Quò præcurſor pro nobis ingreſſus eſt Jeſus, ſecundùm ordinem Melchiſedec, pontifex factus in æternum.

CAP. VII.

1 Hactenus ipſos ſtimulavit ut attentè expenderent quæ ipſis in Melchiſedec conſideranda ſunt. 13 In quibus ipſi ſimilis ſit Chriſtus 19 In ſumma, cur cedere Lex Evangelio debeat.

NAm hic * Melchiſedec rex *erat* Salem, Pontifex Dei altiſsimi, qui occurrit Abrahæ reverrenti à Gen.14.18.
cæde regum, & benedixit ei.

2 Cui & decimas ex omnibus impartitus eſt Abraham : qui primùm quidem ex interpretatione dicitur rex juſtitiæ, deinde verò etiam rex Salem, quod eſt rex pacis :

3 Sine patre, ſine matre, ſine genere ; nec initium dierum, neq; vitæ finem habens : ſed aſsimilatus Filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum.

4 Spectate verò quantus hic *fuerit*, cui etiam decimas ſpoliorum dederit Abraham Patriarcha.

5 Et ii quidem qui ſunt ex filiis Levi, ſacerdotio fungentes, præceptum habent * decimarum accipiendarum à populo ſecundùm Legem, hoc eſt, à fratribus ſuis, Num.18.21
licet egreſsis ex lumbis Abrahæ.

6 Is verò cujus genus ad illos non refertur, decimas

accepit

12 Vos enim quos oportuit pro temporis ratione
doctores eſſe, rurſum opus eſt doceri quæ ſint elementa
initii eloquiorum Dei: factiq; eſtis ii quibus lacte ſit
opus, & non ſolido cibo.

13 Enimverò cui cum lacte res eſt, is rudis eſt ſer-
monis juſtitiæ: (infans enim eſt:)

14 Sed adultorum eſt ſolidus cibus, eorum *videlicet*
qui propter habitum, ſenſus habent exercitatos ad diſ-
cretionem boni ac mali.

CAP. VI.

*1 Hebræorum puerilem ignaviam perſtringens, 4 ſeve-
ra denuntiatione eos terret: & mature proficiendi ſtu-
dium excitat: meliora de ipſis ſperans. 13 Abrahæ
exemplum citat, 17 Fidemq; verbo innixam 19 an-
choræ comparat.*

Quapropter omiſſo qui in Chriſto rudes inchoat ſer-
mone, ad perfectionem feramur: non jacientes
rurſum fundamentum reſipiſcentiæ ab operibus mortuis,
& fidei in Deum.

2 Baptiſmatum doctrinæ, ac manuum impoſitionis, &
reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni.

3 Atq; id faciemus, ſi quidem permiſerit Deus.

Inf. 10. 26. mat. 12. 45. 2 pet. 2. 20.

4 * Impoſſibile eſt enim eos qui ſemel fuerint illu-
ſtrati, guſtaverintq; donum cœleſte, & participes facti
fuerunt Spiritus ſancti.

5 Guſtaverintq; bonum Dei verbum, ac virtutes fu-
turi ſeculi;

6 Si prolabantur, denuò renovari ad reſipiſcentiam,
ut qui rurſum crucifigant ſibimetipſis Filium Dei, & ad
ignominiam exponant.

7 Nam terra quæ imbrem ſæpius in ſe venientem
combiberit, & progenuerit herbam accommodam
iis per quos excolitur, recipit benedictionem à
Deo.

8 At quæ profert ſpinas & tribulos, reproba *eſt*, &
maledictioni proxima: cujus exitus *tendit* ad exuſtionē.

9 Sed perſuaſimus nobis de vobis, dilecti, iſtis me-
liora, & cum ſalute conjuncta, etiamſi ita loquamur.

10 Non enim injuſtus eſt Deus, ut obliviſcatur ope-
ris veſtri, & laborioſæ charitatis quam exhibuiſtis
ipſius nomini, *ut* qui miniſtraveritis ſanctis, & mini-
ſtretis.

11 Cupimus autem ut unuſquiſque veſtrûm idem o-
ſtendat ſtudium, ad plenam ſpei perſuaſionem, ad finem
uſque.

12 Ut ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum, qui
per

per fidem ac patientiam obtinent promiſſam hæredi-
tatem.

13 Deus enim pollicitus Abrahæ, quum non poſſet
per quenquam majorem jurare, juravit per ſeipſum,

14 Dicens,* Certè benedicens benedicam tibi, & Gen.22.17.
multiplicans multiplicabo te. & 12.[illegible]

15 Atq; ita quum patienter expectaſſet, aſſequutus
eſt promiſſum.

16 Nam homines quidem per eum jurant qui ſit ma-
jor, atque iiſdem omnis controverſiæ finis, eſt jusju-
randum ad confirmationem *adhibitum*.

17 Qua in re Deus volens ex abundanti hæredibus
promiſſionis oſtendere immutabilitatem conſilii ſui,
fide juſſit jurejurando;

18 Ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non
poteſt ut mentitus ſit Deus, validam conſolationem ha-
beamus *nos*, qui curſum *eo* corripuimus ut ſpem propo-
ſitam obtineamus:

19 Quam velut animæ anchoram habemus tutam ac
firmam, & ingredientem uſque in ea quæ ſunt intra
velum.

20 Quò præcurſor pro nobis ingreſſus eſt Jeſus,
ſecundùm ordinem Melchiſedec, pontifex factus in æ-
ternum.

CAP. VII.

*1 Hactenus ipſos ſtimulavit ut attenti expenderent quæ
ipſis in Melchiſedec conſideranda ſunt. 13 In quibus
ipſi ſimilis ſit Chriſtus 19 In ſumma, cur cedere
Lex Evangelio debeat.*

NAm hic * Melchiſedec rex *erat* Salem, Pontifex Gen.14.18.
Dei altiſſimi, qui occurrit Abrahæ revertenti à
cæde regum, & benedixit ei.

2 Cui & decimas ex omnibus impartitus eſt Abra-
ham: qui primùm quidem ex interpretatione dicitur
rex juſtitiæ, deinde verò etiam rex Salem, quod eſt rex
pacis:

3 Sine patre, ſine matre, ſine genere; nec initium
dierum, neq; vitæ finem habens: ſed aſſimilatus Filio
Dei, manet ſacerdos in perpetuum.

4 Spectate verò quantus hic *fuerit*, cui etiam decimas
ſpoliorum dederit Abraham Patriarcha.

5 Et ii quidem qui ſunt ex filiis Levi, ſacerdotio
fungentes, præceptum habent * decimarum accipienda- Num.18.21
rum à populo ſecundùm Legem, hoc eſt, à fratribus ſuis,
licet egreſſis ex lumbis Abrahæ.

6 Is verò cujus genus ad illos non refertur, decimas
accepit

accepit ab Abraham, & habenti promiſſiones benedixit.
7 Porro ſine ulla controverſia, id quod minus eſt, ab eo quod majus eſt, benedicitur.
8 Atque hic quidem homines qui moriuntur, decimas accipiunt: illic autem is de quo teſtatum eſt quod vivat.
9 Et (ut ita loquar) in Abraham decimatus eſt etiam ipſe Levi, qui decimas ſolet accipere:
10 Nam is adhuc in lumbis patris erat, quum occurrit Abrahæ Melchiſedec.
11 Porrò ſi conſummatio per Leviticum Sacerdotium erat (nam ſub hoc ſancita Lex eſt populo) quid ampliùs erat opus alium exoriri Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedec, nec ſecundùm ordinē Aaronis dici?
12 Mutato enim Sacerdotio neceſſe eſt ut Legis quoq; mutatio fiat.
13 Nam is de quo hæc dicuntur, ad aliam tribum pertinet, de qua nullus attendit altari:
14 Palam eſt enim à tribu Juda exortum eſſe Dominum noſtrum: cui tribui nihil de ſacerdotio loquutus eſt Moſes:
15 *Idque* etiam magis patet ex *eo* quòd ad inſtar Melchiſedec, exoritur Sacerdos alius.
16 Qui non ex Lege, cujus mandatum ſit carnale, factus eſt *ſacerdos*, ſed ex vi indiſſolubilis vitæ.
Pſal. 110. 4. ſupra 5. 6. 17 Teſtificatur enim ad hunc modum: * Tu *es* Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedec.
18 Nam mandatum præcedens abrogatur, propter ipſius imbecillitatem & inutilitatem;
19 Nihil enim ſanctificavit Lex: ſed ſuperintroducta ſpes melior, per quam appropinquamus Deo.
20 Etiam quatenus non abſque jurejurando, *ſuperintroducta eſt*:
21 (Nam illi quidem, citra jusjurandum Sacerdotes facti ſunt, hic verò cum jurejurando, per eum qui dixit
Pſal. 110. 4. ei, * Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedec.)
22 Tanto potioris fœderis ſponſor factus eſt Jeſus.
23 Et illi quidem plures facti ſunt ſacerdotes, quòd mors prohiberet eos permanere:
24 At iſte propterea quod in æternum manet, perpetuum habet Sacerdotium.
25 Unde & ſervare prorſus poteſt eos qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper vivens, ut interpellet pro eis.
26 Talis enim nos decebat Pontifex, ſanctus, innocens,

cens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis *factus* :

27 Cui non ſit quotidie neceſſe, quemadmodum illis pontificibus, * priùs pro peccatis propriis victimas offerre, *deinde pro peccatis* populi : hoc enim fecit ſemel quum ſemetipſum obtulit. *Lev. 16.11.*

28 Lex enim homines conſtituit pontifices infirmos, at ſermo jurisjurandi poſt Legem *concepti*, Filium *conſtituit*, qui in æternum eſt ſanctificatus.

CAP. VIII.

1 Quo certiùs probet abrogatas eſſe Legis ceremonias: 5 ideo inſtitutas eſſe commemorat, ut cœleſti prototypo ſervirent. 8 Ieremiæ locum adducit, 15 ut Veteris Teſtamenti correctionem probet.

CÆterùm, eorum quæ dicimus *hæc* ſumma *eſt*, Talem *nos* habere Pontificem, qui conſedit ad dextram throni majeſtatis illius in cœlis.

2 Sanctuarii miniſter ac veri illius tabernaculi, quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim pontifex ad offerenda dona & victimas conſtituitur : unde neceſſe fuit hunc quoq; habere quod offerret.

4 Nam ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidem eſſet, manentibus illis Sacerdotibus qui ſecundùm legem offerunt dona.

5 Ut qui exemplari & umbræ deſerviunt rerum cœleſtium, ſicut divinitùs dictum eſt Moſi quum eſſet abſoluturus tabernaculum, * Vide enim, inquit, ut facias omnia ad exemplar quod oſtenſum eſt tibi in monte. *Exod. 25.40. act. 7.44.*

6 At nunc *noſter ille Pontifex eò* excellentiùs miniſterium ſortitus eſt, quo præſtantioris eſt fœderis interceſſor, quod præſtantioribus promiſſis ſancitum eſt.

7 Nam ſi prius illud tale fuiſſet ut nihil in eo poſſet requiri, haud quaquam fuiſſet ſecundo quæſitus locus.

8 Nam incuſans eos, inquit : * Ecce dies venient, dicit Dominus, quum pangam cum domo Iſrael & cum domo Juda fœdus novum : *Ier. 31.31. 32.33.34. rom. 11.27. infra 10.16.*

9 Non ſecundùm fœdus quod feci cum patribus ipſorum, quo die præhendi manum ipſorum ut educerem eos ex Ægypto : nam ipſi non perſtiterunt in illo meo fœdere, & ego deſpexi eos, dicit Dominus.

10 Quamobrem hoc eſt fœdus quod paciſcar domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus, Indam Leges meas menti eorum, & cordi eorum inſcribam, & ero

ero ipſis Deus, & ipſi erunt mihi populus :
11 Neq; docebunt ſinguli proximum ſuum,& ſinguli
fratrem ſuum,dicentes, Cognoſce Dominum; nam om-
nes cognoſcent me, ab eo qui puſillus fuerit inter eos,
ad eum uſque qui magnus fuerit inter eos.
12 Ero enim propitius iniquitatibus eorum & pec-
catis eorum : & iniquitatum ipſorum non recordabor
ampliùs.
13 Dum novum dicit,antiquavit prius : porrò quòd
antiquatur ac ſeneſcit,propè eſt ut evaneſcat.

CAP. IX.

2 Tabernaculi diſpoſitionem, 10 & ritus Legales 11 ad veritatem in Chriſto exhibitam conferens, 15 concludit non iam ampliùs alio Sacerdote opus eſſe, 24 quia ipſe Chriſtus ſub novo Teſtamento has partes impleat.

HAbuit igitur prius *fœdus* etiam conſtitutos religio-
nis ritus, & ſanctuarium mundanum.
Exod.26.1. 36.1. 2 * Tabernaculum enim conſtructum fuit : prius *qui-
dem* in quo *erant* candelabrum & menſa, & propoſiti
panes,quod Sancta vocant.
3 Poſt medium autem velum *erat* Tabernaculum quod
vocant Sancta ſanctorum.
4 Aureum habens thuribulum, & Arcam fœderis
undique circumtectam auro : in qua urna aurea habens
Num.17.10. 1 Reg.8.9. 2 par.5.10. manna : & * virga Aaron quæ germinavit : & * Tabulæ
fœderis.
Exo.25.20. 5 * Supra hanc autem Cherubim glorioſi, obum-
brantes propitiatorium : de quibus non eſt nunc dicen-
dum ſingulatim.
6 His verò ita ordinatis, in prius quidem Taber-
naculum quovis *tempore* ingrediuntur Sacerdotes, ritus
obeuntes.
7 In ſecundum autem, ſemel quotannis ſolus Ponti-
fex, non ſine ſanguine, quem offert pro ſeipſo & pro
populi erratis.
8 Hoc declarante Spiritu ſancto, nondum factam fu-
iſſe manifeſtam viam ad Sacrarium,priore Tabernaculo
adhuc conſiſtente:
9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo præſenti,
quo dona ſacrificiaq; offeruntur, quæ non poſſunt in
conſcientia ſanctificare cultorem,
10 In cibis duntaxat & potionibus, & diverſis ablu-
tionibus ac ritibus carnalibus,uſque ad tempus correcti-
onis impoſita.
11 Adveniens autem Chriſtus Pontifex futurorum
bonorum,

bonorum,per majus & perfectius Tabernaculum non
manufactam, id eſt, non hujus ſtructuræ;
12 Neq; per ſanguinem hircorum & vitulorum, ſed
per proprium ſanguinem ingreſſus eſt ſemel in Sacrari-
um, æternam redemptionem nactus.
13 * Nam ſi ſanguis taurorum & hircorum, & cinis *Lev. 16.14.*
juvencæ aſpergens inquinatos, ſanctificat ad carnis pu- *num. 19.4.*
ritatem.
14 Quantò magis * ſanguis Chriſti, qui per Spiritum *1 Pet. 1.19.*
æternum ſeipſum obtulit inculpatum Deo, * purgabit *1 Ioh. 1.7.*
conſcientiam veſtram à mortuis operibus, * ad ſervien- *Apoc. 1.5.*
dum Deo vivo? *Luc. 1.74.75*
15 Itaq; ob id novi Fœderis mediator eſt: * ut *Rom. 5.6.* *1 Pet. 3.18.*
morte ad redemptionem earum prævaricationum inter-
cedente, quæ fuerant ſub priore Teſtamento, qui vo-
cati erant, promiſſam æternam hæreditatem acci-
perent.
16 Nam ubi teſtamentum eſt, mors intercedat ne-
ceſſe eſt teſtatoris.
17 * Teſtamentum enim in mortuis ratum eſt: quan- *Gal. 3.15.*
doquidem nondum valet quum vivit teſtator.
18 Unde ne prius quidem illud abſq; ſanguine dedi-
catum fuit.
19 * Quum enim Moſes omnia mandata ſecundùm *Exod. 24.7.*
Legem recitaſſet toti populo, ſumpto ſanguine vitulo-
rum & hircorum, cum aqua & lana coccina & hyſſopo,
ſimul & ipſum librum & totum populum aſperſit:
20 Dicens, * Hic eſt ſanguis Teſtamenti quod man- *Exod. 24.8.*
davit vobis Deus.
21 Inſuper autem & Tabernaculum, & omnia vaſa
ſacrorum, ſanguine ſimiliter aſperſit.
22 Et omnia ferè ſecundùm Legem ſanguine pu-
rificantur: & abſque ſanguinis effuſione non fit re-
miſſio:
23 Itaq; neceſſe fuit exemplaria quidem eorum quæ
ſunt in cœlis, hiſce rebus purificari; ipſa verò cœleſtia
potioribus quàm hæc ſint victimis.
24 Non enim in manufactum Sacrarium ingreſſus eſt
Chriſtus, quod ſit exemplar vero *ſacrario* reſpondens:
ſed in ipſum cœlum, ut appareat nunc in conſpectu Dei
pro nobis.
25 Neq; ut ſæpe offerat ſemetipſum, ſicut Pontifex
ingreditur in ſacrarium quotannis cum ſanguine alieno:
26 (Alioquin oportuiſſet eum ſæpè paſſum fuiſſe à
condito mundo) ſed nunc ſemel in conſummatione ſe-
culorum, ad abolendum peccatum, per immolationem
ſui ipſius patefactus eſt.
27 Et ſicut illud ſtatutum eſt hominibus ut ſemel
moriantur, poſtea verò judicium:

28 Ita

28 Ita & Chriſtus * ſemel oblatus ut multorum pec-
cata tolleret, altera vice abſq; peccato conſpicietur iis
qui ipſum expectant ad ſalutem.

Rom.6.10. & 5.8. 1 Pet.3.18.

CAP. X.

1 Legis ſacrificia inde colligit infirma fuiſſe, 2 quia quotannis repetebantur: 5 Chriſti verò hoſtiam unicam eſſe, & perpetuam, 6 Davidis teſtimonio probat. 19 Hinc exhortationem ſubjiciens, 29 ſeverè iis minatur qui Chriſti gratiam abjecerint. 36 Poſtremo tolerantiam, 38 quæ ex fide naſcitur, commendat.

LEx enim umbram obtinens futurorum bonorum,
non expreſſam formam rerum, iis hoſtiis quas
ſingulis annis eaſdem continenter offerunt, nunquam po-
teſt accedentes ſanctificare:
2 Alioqui deſiiſſent offerri, propterea quòd ſacri-
ficantes ſemel purgati, nullorum peccatorum amplius
eſſent conſcii.
3 At in iſtis *fit* repetita mentio peccatorum quo-
tannis.
4 Non enim poteſt ſanguis taurorum & hircorum
auferre peccata.
Pſal 40.7. 5 Quapropter ingrediens mundum, dicit, * Sacrifici-
um & oblationem noluiſti, corpus autem adaptaſti mihi.
6 Holocautomata & hoſtiam pro peccato non ap-
probaſti.
7 Tunc dixit, Ecce adſum (in capite libri ſcriptum
eſt de me) ut faciam, Deus, voluntatem tuam.
8 Quum ſuperiùs dixiſſet, Sacrificium, & oblatio-
nem, & holocautomata & hoſtiam pro peccato noluiſti,
neq; approbaſti (quæ juxta legem offeruntur.)
9 Tunc dixit, Ecce adſum ut faciam, Deus, volunta-
tem tuam. Tollit prius, ut poſterius ſtatuat.
10 Qua voluntate ſanctificati ſumus, per oblatio-
nem corporis Jeſu Chriſti ſemel *factam*.
11 Omnis igitur Sacerdos adſtat quotidie operans,
& eaſdem ſæpius offerens hoſtias, quæ nunquam poſſint
auferre peccata.
12 Hic verò una pro peccatis oblata victima, in per-
Supra 1.13. petuum * conſedit ad dextram Dei.
Pſal.110.2. 13 Id quod ſupereſt expectans,* donec inimici ipſius,
1 Cor.15.25. ſcabellum pedum ejus fiant:
Supra 1.13. 14 Unica enim oblatione conſecravit in perpetuum
eos qui ſanctificantur.
15 Teſtificatur autem hoc nobis & ipſe Spiritus ſan-
ctus. Nam poſteaquam prædixit.
Supra 8.8. 16 Hoc eſt fœdus quod paciſcar cum eis poſt dies
illos,

illos, dicit Dominus, Indam leges meas cordibus eo-
rum, & eorum mentibus eas inſcribam :
17 Et peccatorum atq; iniquitatum ipſorum non re-
cordabor ampliùs.
18 Porrò ubi eſt horum remiſſio, non *eſt* ampliùs
oblatio pro peccato.
19 Quum igitur, fratres, habeamus libertatem in-
grediendi Sacrarium per ſanguinem Jeſu.
20 Ea via quam dedicavit nobis recentem & vivam
per velum, hoc eſt, per carnem ſuam.
21 *Quumque habeamus* Sacerdotem magnum, præ-
fectum domui Dei :
22 Accedamus cum vero corde, & certa perſuaſione
fidei, purificatis cordibus à conſcientia mala :
23 Et abluto corpore aquâ pura, teneamus confeſſi-
onem ſpei non vacillantem : (fidelis enim *eſt* qui pro-
miſit)
24 Et obſervemus alii alios, ut nos acuamus ad cha-
ritatem & bona opera :
25 Non deſerentes aggregationem noſtri mutuam,
ſicuti mos *eſt* quibuſdam, ſed adhortantes *alii alios* :
idq; eò magis quòd videris illum diem appropin-
quare.
26 * Nam ſi ultrò peccaverimus poſt acceptam cog- *Supra 6.4.*
nitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua eſt
hoſtia.
27 Sed horrenda quædam expectatio judicii, & ig-
nis fervor, qui devoraturus eſt adverſarios.
28 Qui abrogarit Moſis Legem, abſque miſericor-
dia, ex * duorum aut trium teſtimonio moritur : *Deut.19.15.*
29 Quanto (putatis) acerbiore ſupplicio dignus cen- *mat.18.16.*
ſebitur, qui Filium Dei conculcarit, & ſanguinem Fœ- *iohan.8.17.*
deris, per quem fuerat ſanctificatus, profanum duxerit, *2 cor.13.1.*
& Spiritum gratiæ contumelia affecerit ?
30 Novimus enim eum qui dixit, * Meum eſt ulciſci,
& ego rependam, dicit Dominus. Et rurſum, * Dominus *Deut.32.35.*
judicabit populum ſuum. *rom.12.19.*
31 Horrendum eſt incidere in manus Dei vivi.
32 Revocate verò in memoriam ſuperiores dies, qui-
bus poſtquam illuſtrati fuiſtis, ingens certamen afflicti-
onum ſuſtinuiſtis:
33 Partim quidem, dum & cum probris & cum op-
preſſionibus in theatrum eſtis producti : partim verò,
dum ſocii facti eſtis eorum qui in eo ſtatu verſantur.
34 Nam & de vinculis meis mecum doluiſtis, & di-
reptionem facultatum veſtrarum cum gandio accepiſtis:
ut qui ſciretis *vos* habere apud vos potiorem ſubſtan-
tiam in cœlis, & quæ permaneat.

35 Ne igitur abjicite liberam illam profeſſionem veſtram,quæ magnam habet præmii retributionem.

36 Nam patientiâ vobis eſt opus, ut voluntati Dei obſequuti reportetis promiſſionem.

37 Adhuc enim tantillum, tantillum, & qui venturus eſt,veniet, neque tardabit.

Abac.2.4. Rom.1.17. Gal.3.11.

38 * Juſtus autem ex fide vivet: at ſi *quis* ſe ſubduxerit, non probat eum animus meus.

39 At nos non ii ſumus qui nos ſubducamus ad exitium, ſed qui credamus ad animæ ſalutem.

CAP. XI.

1 Tractat uſque ad finem capitis, non aliunde ſalutem adeptos eſſe patres, quicunque ab initio mundi Deo probati fuerunt, quàm ex fide: ut ſciant Iudæi hac ſola ſe colligari Patribus in ſanctam unitatem.

EST autem fides, illud quo extant quæ ſperantur, & quæ demonſtrat ea quæ non videntur.

2 Ob eam enim teſtimonio ſunt ornati majores.

Gen.1.1. Joh.1.10.

3 * Per fidem intelligimus conſtructum fuiſſe mundum verbo Dei, ut quæ cernimus non ſint ex apparentibus facta.

Gen.4.4. Mat.23.35.

4 * Abel per fidem, majoris pretii ſacrificium obtulit Deo quàm Cain: per quam teſtimonium obtinuit, quòd eſſet juſtus, teſtimonium perhibente Deo de donis ejus: & per hanc mortuus adhuc loquitur.

Gen.5.24. Eccle.44.17. & 49.16.

5 * Per fidem Enoch fuit tranſlatus, ne videret mortem: nec fuit inventus, propterea quòd tranſtulerat eum Deus: priuſquam enim transferretur, teſtimonium obtinuerat quòd placuiſſet Deo.

6 Atqui fieri non poteſt ut ſine fide quiſquam *ei* placeat: nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet eſſe *Deum*, & præmia largiri iis qui ipſum requirunt.

Gen.6.13. Eccle.44.17.

7 Per fidem divinitùs admonitus * Noë de iis quæ nondum videbantur,veritus apparavit arcam ad ſervandam domum ſuam: per quam *arcam* condemnavit mundum, & ejus quæ ex fide eſt juſtitiæ factus eſt hæres.

Gen.12.4.

8 * Per fidem vocatus Abraham auſcultavit *Deo*, ut abiret in locum quem recepturus erat in hæreditatem: & exivit, neſciens quò eſſet venturus.

9 Per fidem commoratus eſt in terra promiſſa ut aliena,commoratus in tabernaculis cum Iſaac & Jacob cohæredibus ejuſdem promiſſionis.

10 Expectabat enim urbem habentem fundamenta,

ea, cujus artifex & conditor eſt Deus.
11 Per fidem * & ipſa Sara vim ad concipiendum ſe- Gen.18.10. & 25.1.
men accepit, ac præter ætatis rationem peperit: quòd
fidelem eſſe duxerit eum qui promiſerat.
12 Quapropter ex uno, eoque jam emortuo, nati ſunt
poſteri, quanta eſt aſtrorum cœli multitudo, & quaſi a-
rena illa innumerabilis quæ eſt ad oram maris.
13 Secundùm fidem mortui ſunt iſti omnes, non a-
depti promiſſa, ſed eminus ea conſpicati poſtquam *ipſis*
fuiſſent perſuaſa, & *ea* amplexi eſſent, ac profeſſi fuiſſent
ſe hoſpites & advenas eſſe in terra:
14 Nam qui hæc dicunt, palam oſtendunt ſe patriam
quærere.
15 Quòd ſi illius memores fuiſſent ex qua exierant,
habere poterant tempus ad revertendum.
16 Atqui meliorem expetunt, hoc eſt, cœleſtem;
quapropter non dedignatur ipſe Deus cognominari
Deus eorum, paraverat enim eis urbem.
17 * Abraham quum tentaretur, obtulit Iſaac, per fi- Gen.22.10.
dem, unigenitum, *inquam*, illum obtulit in quo promiſ- Eccl.44.24.
ſiones exceperat.
18 Ad quem dictum fuerat, * In Iſaac vocabitur ti- Gen.22.12.
bi ſemen. rom.9.7.
19 Ratiocinatus, Deum vel à mortuis excitare poſſe:
unde etiam illum ſimilitudine *quadam* recepit.
20 * Per fidem de futuris benedixit Iſaacus Jacobo Gen.27.27.
& Eſau. & 39.
21 * Per fidem, Jacob moriens ſingulis filiis Joſeph Gen.48.18.
benedixit, * & adoravit baculo innixus.
22 * Per fidem, Joſeph moriens, de egreſſione filio- Gen.50.24.
rum Iſrael * meminit, deque oſſibus ſuis mandavit.
23 * Per fidem, Moſes quum natus eſſet, occultatus Exod.2.2.
eſt menſes tres à parentibus ſuis, quòd viderent venu- Act.7.21.
ſtum eſſe puerulum: & non timuerunt * edictum regis. Exod.1.16.
24 Per fidem, * jam grandis renuit vocari filius filiæ Exod.2.11.
Pharaonis.
25 Potiùs eligens ſimul malis vexari cum populo
Dei, quàm temporariam retinere peccati fruitio-
nem:
26 Majores arbitratus divitias probrum Chriſti,
quàm Ægyptiorum theſauros. Intuebatur enim in præ-
mii largitionem.
27 Per fidem reliquit Ægyptum, nihil timens iram
regis: nam ut qui viderit eum qui eſt inviſibilis, *ita* forti
animo fuit.
28 Per fidem * peregit paſcha & effuſionem illam Exod.12.12.
ſanguinis, ne, qui perimebat primogenita ipſorum, ip-
ſos tangeret.

Exod.14.21. 29 Per fidem *,tranſierunt rubrum mare veluti per
ſiccam *terram* : cujus *maris* facto periculo Ægyptii ab-
ſorpti ſunt.

Ioſ.6.20. 30 Per fidem * mœnia Jericho conciderunt, circun-
data ad dies ſeptem.

Ioſ.6.23. 31 * Per fidem, Rahab meretrix illa non periit unà
Ioſue.2.1. cum iis qui non obedierant, quum pacificè * excepiſſet
hoſpitio exploratores.

32 Et quid prætereà loquor ? deficiet enim me tem-
pus commemorantem de * Gedeone, * de Barac, &
Iudic.6.11. * Sampſone * & Jephthe, * Davide & Samuele ac
Iudic.4.6. Prophetis:

Iudic.13.24. 33 Qui per fidem debellarunt regna, exercuerunt
Iudic.11.1. & 12.7. juſtitiam, aſſequuti ſunt promiſſiones, obſtruxerunt ora
1 Sam.1.18. & 13.14. leonum.

34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt acies gladii,
& validi facti ſunt ex imbecillis, effecti ſunt validi in
bello, exercitus exterorum in fugam verterunt.

35 Mulieres acceperunt ex reſurrectione mortuos
ſuos : alii verò diſſecti ſunt, neglecta liberatione, ut po-
tiorem reſurrectionem nanciſcerentur.

36 Alii rurſus ludibria, & flagella ſunt experti, inſu-
per & vincula & carcerem.

37 Lapidati ſunt, diſſecti ſunt, tentati ſunt, gladio cæ-
ſi occubuerunt, oberraverunt cum ovillis & caprinis
pellibus, deſtituti, oppreſſi, malè vexati.

38 Quibus indignus erat mundus, in deſertis erran-
tes, & montibus ac ſpeluncis & cavernis terræ.

39 Atq; omnes hi teſtimonium adepti per fidem,
non obtinuerunt promiſſum illud.

40 Quòd Deus de nobis melius quiddam provide-
rat, ne abſq; nobis conſecrarentur.

CAPUT XII.

1 Non modò ab eorum patrum quos recitavit exemplis hortatur ad patientiam & conſtantiam : 3 Sed etiam ab exemplo Chriſti, 11 Non rectè æſtimatum iri caſtigationes Dei, ex præſenti carnis noſtræ ſenſu.

Rom.6.4. PRoinde * nos quoque quum tanta nos circunſtet
Col.3.8. teſtium nubes, abjecto omni pondere, & peccato ad
Ephes.4.24. nos circuncingendos proclivi, conſtanter propoſitum
1 Pet.2.1. nobis ſtadium decurramus :

2 Intuentes in fidei ducem ac perfectorem Jeſum,
qui pro ſibi propoſito gaudio pertulit crucem, ignomi-
nia contempta, & ad dextram throni Dei conſedit.

3 Reputate igitur quis ille ſit qui talem ſuſtinuit
à peccatoribus adverſus ſeſe contradictionem

ne,

ne veſtris animis remiſſi, fatiſcatis.
4 Nondum ad ſanguinem uſq; reſtitiſtis, adverſus
peccatum decertando.
5 Et obliti eſtis adhortationis, quæ vobis tanquam
filiis loquitur, * Fili mi, ne negligito caſtigationem Do- *Pro. 3. 13.*
mini, neq; remiſſus eſto, quum ab eo argueris.
6 Quem enim diligit Dominus, caſtigat: & flagellat
quemcunque filium recipit.
7 Si caſtigationem ſuſtinetis, Deus ſeſe vobis of-
fert, ut filiis (quis enim eſt filius quem non caſtigat
pater?)
8 Quòd ſi eſtis abſque caſtigatione, cujus partici-
pes ſunt omnes, nempe ſpurii, eſtis, & non filii.
9 Deinde corporum noſtrorum patres habuimus
caſtigatores, & *eos* reveriti ſumus: an non multò magis
ſubjiciemur Patri ſpirituum, & vivemus?
10 Nam illi ad paucos dies prout ipſis videbatur,
nos caſtigabant: hic autem ad commodum noſtrum, ut
participes ſimus ſanctimoniæ ipſius.
11 Omnis autem caſtigatio in præſens quidem non
videtur eſſe gaudii, ſed triſtitiæ: at poſtea fructum tran-
quillum juſtitiæ reddit iis qui per eam fuerint exer-
citati.
12 Quapropter manus remiſſas & genua ſoluta ſur-
rigite.
13 Et rectas orbitas facite pedibus veſtris, ne quod
claudum *eſt* abducatur à via, ſed ut ſanetur potiùs.
14 * Pacem ſectamini cum omnibus, & ſanctimoni- *Rom. 12. 18*
am, ſine qua nemo videbit Dominum:
15 Proſpicientes ne quis deficiat à gratia Dei: ne-
qua radix amara ſuppullulans obturbet: & per hanc in-
quinentur multi.
16 Ne quis ſit ſcortator, aut profanus veluti * Eſau, *Gen. 25. 38*
qui unico edulio vendidit ſuum jus primogeniti.
17 Scitis enim eum etiam poſtea, quum vellet hæ- *Gen. 27 38.*
reditario jure benedictionem aſſequi, reprobatum fu-
iſſe; non enim reperit pœnitentiæ locum, quamvis cum
lachrymis *benedictionem* illam requiſiſſet.
18 Non enim acceſſiſtis ad contrectabilem * mon- *Exod. 19. 16*
tem, & ardentem ignem, ac turbinem & caliginem, &
procellam:
19 Tubæque ſonitum & vocem verborum: quam
qui audierant, deprecati ſunt, ne ampliùs ſibi fieret
ſermo:
20 Non enim ferebant quod imperabatur, * Si vel *Exod. 19. 12*
beſtia tetigerit montem, lapidabitur, aut jaculo confi-
getur.
21 Et Moſes (adeo terribile erat viſum quod appare-
 bat)

bat) dixit, Expavefactus ſum ac tremebundus.

22 Sed acceſsiſtis ad montem Sion, & civitatem Dei vivi, Hieruſalem cœleſtem, & myriadas Angelorum:

23 Conventum univerſalem & concionem primogenitorum qui conſcripti ſunt in cœlis, & judicem univerſorum Deum, & ſpiritus juſtorum conſummatorum.

24 Et ad novi Teſtamenti mediatorem Jeſum, & ſanguinem aſperſionis, præſtantiora loquentem quàm loqueretur ſanguis Abel.

25 Videte ne aſpernemini eum qui loquitur. Nam ſi illi non effugerunt qui averſabantur eum qui loquebatur Dei nomine in terra, multo magis nos, ſi eum qui de cœlis eſt averſemur.

26 Cujus vox tunc concuſsit terram: nunc autem
Agg. 2.6,7. denuntiavit, dicens, * Adhuc ſemel ego concutiam non ſolùm terram, ſed etiam cœlum.

27 Porrò illud, Adhuc ſemel, declarat inſtabilium rerum, utpote factitiarum, amotionem: ut maneant quæ ſunt ſtabilia.

28 Quapropter regnum aſſumentes quod concuti non poteſt, teneamus gratiam, per quam ita ſerviamus Deo ut ei placeamus cum verecundia & reverentia.

Deut. 4. 24. 29 Etenim * Deus noſter, conſumens ignis eſt.

CAP. XIII.

1 Præceptiones addit non tantùm quæ ad mores, 7 ſed etiam quæ ad doctrinam pertinent.

Rom. 12. 10. FRaterna * charitas maneat.
1 Pet. 4. 9. 2 * Hoſpitalitatis ne ſitis immemores: * per hanc
Gen. 18. 3. enim quidam inſcii exceperunt Angelos hoſpitio.
& 19. 3. 3 Memores eſtote vinctorum, tanquam unà cum illis vincti: eorum qui malis premuntur, ac ſi ipſi quoque corpore *afflicti* eſſetis.

4 Honorabile *eſt* inter quoſvis conjugium & cubile impollutum: ſcortatores autem & adulteros damnabit Deus.

5 Sint mores alieni ab avaritia: *eſtote* contenti præ-
Ioſ. 1. 5. ſentibus: dixit enim ipſe, * Non te deſeram, neq; te derelinquam.

Pſal. 118. 6 6 Adeo ut confidenti animo dicamus, * Dominus mihi auxiliator: nec timebo quid faciat mihi homo.

7 Memores eſtote ductorum veſtrorum, qui loquuti ſunt vobis ſermonem Dei: quorum imitamini fidem, conſiderantes qui fuerit exitus converſationis ipſorum.

8 Jeſus Chriſtus heri & hodie idem *eſt*, & in ſecula.

9 Doctrinis variis & peregrinis ne circumferimini:

bonum

bonum enim eſt gratia conſtabiliri cor, non cibis, *qui-*
bus non ſunt adjuti qui in ipſis verſati ſunt.

10 Habemus altare, ex quo non habent jus edendi
qui tabernaculo deſerviunt.

11 * Quorum enim animalium ſanguis infertur pro Lev. 4. 11.
peccato in ſacrarium per Pontificem horum corpora & 6. 30.
exuruntur extra caſtra. & 16. 27.

12 Quapropter & Jeſus, ut ſanctificaret populum per
proprium ſanguinem, paſſus eſt extra portam.

13 Exeamus igitur ad eum extra caſtra, opprobrium
ejus portantes.

14 * Non enim habemus hic ſitam civitatem, ſed fu- Micah 2. 10
turam inquirimus.

15 Per ipſum igitur aſſiduè offeramus Deo ſacrifici-
um laudis, * id eſt, fructum labiorum confitentium no- Oſea 14. 3.
mini ejus.

16 Beneficentiæ verò & communicationis ne obli-
viſcimini: talibus enim victimis delectatur Deus.

17 Obedite ductoribus veſtris, & obſecundate; vigi-
lant enim ipſi pro animabus veſtris, tanquam rationem
reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, & non gemen-
tes: id enim eſt vobis inutile.

18 Orate pro nobis: confidimus enim nos bonam
conſcientiam habere, ut qui in omnibus cupiamus ho-
neſtè converſari.

19 Ampliùs autem obſecro vos ut id faciatis, ut cele-
riùs reſtituar vobis.

20 Deus verò pacis *author*, qui magnum illum ovium
per ſanguinem fœderis æterni paſtorem, Dominum no-
ſtrum Jeſum, à mortuis reduxit,

21 Perficiat vos in omni opere bono, ad præſtan-
dam ipſius voluntatem, efficiens in vobis quod accep-
tum ſit in conſpectu ſuo per Jeſum Chriſtum: cui *ſit* glo-
ria in ſecula ſeculorum. Amen.

22 Precor autem vos, fratres, ſufferte ſermonem ex-
hortationis: etenim brevibus ſcripſi vobis.

23 Scitote fratrem *noſtrum* Timotheum ſolutum eſſe,
cum quo (ſi celeriùs venerit) viſam vos.

24 Salutate omnes ductores veſtros, & omnes ſan-
ctos. Salutant vos Itali.

25 Gratia ſit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos ſcripta eſt ex Italia
per Timotheum.

Epiſtola Catholica JACOBI Apoſtoli.

CAP. I.

*4 Differit de patientia, 6 de fide, 10 de animi mo-
deſtia ad divites. 13 Deinde oſtendit tentationes ad
malum, non ex Deo eſſe, 17 quum omnis boni author
ſit. 21 Qualiter recipiendus ſit ſermo vitæ.*

IACOBUS Dei ac Domini Jeſu Chri-
ſti ſervus, duodecim tribubus diſperſis ſa-
lutem.
2 Pro ſummo gaudio ducite, fratres mei,
quoties in tentationes varias incideritis:
Rom. 5.3. 3 *Illud* * ſcientes, probationem fidei veſtræ parere
patientiam.
4 Cæterùm patientia opus perfectum habeat, ut
ſitis perfecti & integri, ita ut nihil deſit.
5 Quòd ſi cui veſtrûm deeſt ſapientia, poſtulet à
Deo qui dat *eam* omnibus benignè, nec exprobrat: &
dabitur ei.
6 * Sed poſtulet cum fide nihil diſceptans: nam
Mat. 7.7. qui diſceptat, ſimilis eſt fluctui maris qui ventis agitatur
mar. 11.24. & jactatur.
luc. 11.9.
iohan. 14.13. 7 Ne igitur exiſtimet homo ille ſe quicquam ac-
& 16.23. cepturum à Domino.
8 Vir animo duplici, inconſtans *eſt* in omnibus viis
ſuis.
9 Porrò frater qui eſt humilis conditionis glorietur
in ſublimitate ſua:
Eccle. 14.19. 10 Contrà qui dives eſt, in demiſſione ſua: * quoni-
eſa. 40.6. am veluti flos herbæ præteribit.
1 pet. 1.24.
11 Nam *velut* exorto ſole cum æſtu, exaruit herba, &
flos illius decidit, & ſpectabilis decor ipſius periit: ita &
dives in viis ſuis marceſcet.
Iob 5.17. 12 * Beatus vir qui tolerat tentationem: quoniam
quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam pro-
miſit Dominus iis à quibus diligitur.
13 Nemo quum tentatur, dicat ſe à Deo tentari:

nam

nam Deus tentari malis non poteſt, nec quenquam tentat.
14 Sed unuſquiſque tentatur, dum à propria cupiditate abſtrahitur & ineſcatur.
15 Deinde cupiditas, poſteaquam concepit, parit peccatum: peccatum verò peractum, gignit mortem.
16 Ne errate, fratres mei dilecti.
17 Omne munus bonum & omne perfectum donum eſt supernè, deſcendens à Patre luminum, apud quem non ineſt tranſmutatio, aut converſationis obumbratio.
18 Is quia voluit, progenuit nos ſermone veritatis, ut eſſemus primitiæ quædam ſuarum creaturarum.
19 Itaque, fratres mei dilecti, ſit omnis homo * velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram: P.o.17.27.
20 Nam ira viri juſtitiam Dei non exequitur.
21 Quapropter abjectis omnibus ſordibus & excremento malitiæ, cum lenitate recipite inſitum ſermonem, qui poſſit ſervare animas veſtras.
22 * Reipſa verò præſtate ſermonem: nec eſtote auditores ſolùm, fallentes voſmetipſos. Mat 7.21. roma.2.13.
23 Nam ſi quis audit ſermonem, & eum non præſtat, is ſimilis eſt viro conſideranti faciem ſuam nativam in ſpeculo:
24 Conſideravit enim ſeipſum, & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis eſſet.
25 At qui introſpexerit in perfectam illam Legem libertatis, & permanſerit *in ea*, quia non fuerit auditor obliviosus ſed effector operis, is *inquam* beatus erit in opere ſuo.
26 Si quis videtur religioſus eſſe inter vos, non frænans linguam ſuam, ſed ſuum ipſius cor ſeducens, hujus vana eſt religio.
27 Religio pura & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt, inviſere orphanos & viduas in afflictione ipſorum: & immaculatum ſeipſum ſervare à mundo.

CAP. II.

1 Perſonarum acceptiones diſcrepare dicit à Chriſti fide: 14 quam non ſatis eſt verbis profiteri, niſi 15 & operibus miſericordiæ & charitatis præſtemus eandem, 21 Abrahæ exemplo.

FRatres * mei, ne cum reſpectu perſonarum habete fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti glorioſi. Leu. 9.15. deut.1.17.
2 Nam ſi quis in cœtum veſtrum ingrediatur, aurcum geſtans annulum, veſte ſplendida; ingrediatur et 16.19. pro.4.25. eccl.r.32.3.

autem & pauper cum ſordida veſte:
3 Et reſpexeritis ad eum qui veſtem geſtat ſplendidam, & dixeritis ei, Tu ſede hîc pulchrè: & pauperi dicatis, Tu ſta illic, aut ſede hîc ſubter ſcabellum meum.
4 Nonne diſcrimen feciſtis apud vos, & facti eſtis judices perversè deliberantes?
5 Audite fratres mei dilecti, nonne Deus elegit pauperes mundi hujus *ut fierent* divites fide, & hæredes regni, quod promiſit iis à quibus diligitur?
6 At vos contumelia affeciſtis pauperem. Nonne divites per tyrannidem opprimunt vos, & trahunt vos ad tribunalia?
7 Nonne blaſphemant præclarum illud nomen à quo eſtis cognominati?
8 Siquidem legem regiam præſtatis ſecundùm Scripturam,
Lev.19.18. Mat.22.39. * Diliges proximum tuum ut teipſum, bene facitis:
9 Sin verò perſonam reſpicitis, peccatum committitis, & redarguimini à Lege veluti tranſgreſſores.
10 Quiſquis enim totam Legem ſervaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur.
11 Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam, Ne occidas. Quod ſi non fueris mœchatus, occideris autem, factus es tranſgreſſor Legis.
12 Ita loquimini, & ita facite, ut per legem libertatis judicandi.
13 Nam damnatio abſq; miſericordia erit ei qui non præſtiterit miſericordiam, & gloriatur miſericordia adverſus damnationem.
14 Quæ utilitas, fratres mei, ſi fidem dicat aliquis habere ſe, opera verò non habeat? num poteſt fides illa eum ſervare?
15 Quòd ſi frater aut ſoror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu:
16 Dicat autem eis aliquis veſtrûm, Abite cum pace, caleſcite & ſaturamini: non tamen dederitis eis quæ ſunt apta corpori, quæ *erit* utilitas?
17 Ita quoque fides, ſi opera non habeat, mortua eſt per ſe.
18 Quinimo dicet aliquis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: oſtende mihi fidem tuam ex operibus tuis, & ego oſtendam tibi ex operibus meis fidem meam.
19 Tu credis Deum unum eſſe; rectè facis: & dæmonia credunt & horreſcunt.
20 Vis verò noſſe, homo vane, fidem illam *quæ eſt* abſque operibus, mortuam eſſe?
21 Abraham pater ille noſter nonne ex operibus
juſtificatus

juſtificatus eſt,* quum obtuliſſet Iſaac filium ſuum ſu- Gen.22.9.
per altare ?

22 Vides fidem adminiſtram fuiſſe operum ipſius, &
ex operibus fidem perfectam fuiſſe ?

23 Itaq; impleta eſt Scriptura quæ dicit, * Credidit Gen.15.6.
autem Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad juſtitiam, rom.4.3.
& amicus Dei vocatus eſt. gal.3.6.

24 Videtis igitur ex operibus juſtificari hominem,&
non ex fide tantùm.

25 Similiter autem etiam * Rahab illa meretrix, an- Ioſ.2.1.
non ex operibus juſtificata eſt, quum excepiſſet nunci-
os, & alia via emiſiſſet ?

26 Nam ſicut corpus abſque ſpiritu mortuum eſt, ita
& fides illa *quæ eſt* abſq; operibus mortua eſt.

CAP. III.

1 Vt doceat linguam homini Christiano eſſe coercendam Fidei & charitatis ſancta repagulis, 9 commoda, & incommoda quæ ab ea proveniunt oſtendit: & quid humana ſapientia 17 à cœleſti diſtet.

NE eſtote multi doctores, fratres mei, ſcientes
fore ut gravius judicium auferamus.

2 In multis enim impingimus omnes: * Si quis in Eccl.14.1
ſermone non labitur, hic perfectus eſt vir, ut qui poſsit & 17.15.
fræno moderari totum etiam corpus. et 25.18.

3 Ecce,equis fræna in ora immittimus ut obediant
nobis, & totum corpus eorum circumagimus:

4 Ecce, naves quoque, quum tantæ ſint, & à ventis
ſævis agantur, circumaguntur à minimo gubernaculo
quocunq; impulſus gubernatoris voluerit:

5 Ita & lingua puſillum membrum eſt; & ſeſe ef-
fert magnificè. Ecce, exiguus ignis quantam materiam
incendit.

6 Lingua etiam flamma eſt, & mundus iniquitatis:
ita *inquam* lingua conſtituta eſt inter membra noſtra,
maculans totum corpus; inflammans orbem conditum,
& inflammata à gehenna.

7 Omnis enim natura & ferarum & volucrum, ſer-
pentiumq; & marinorum, domatur & domita eſt à natu-
ra humana:

8 Linguam autem nullus hominum domare poteſt:
malum *eſt* quòd coercere non poſsis: plena *eſt* veneno
mortifero.

9 Per ipſam benedicimus Deo & Patri,& per ipſam
maledicimus hominibus qui ad ſimilitudinem Dei con-
diti ſunt.

10 Ex eodem ore procedit benedictio & male-
dictio

dictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.
11 Nunquid fons ex eodem foramine fundit dulcem
& amaram *aquam*?
12 Nunquid poteſt, fratres mei, ficus oleas edere,
aut vitis ficus? ita neque fons ſalſam & dulcem aquam
poteſt edere.
13 Quis ſapiens, & ſcientia præditus *eſt* inter vos?
demonſtret ex bona converſatione opera ſua cum man-
ſuetudine ſapientiæ.
14 Quòd ſi invidiam amaram habetis, & irritationem
in corde veſtro, ne gloriamini & ne mendaces eſtote
adverſus veritatem.
15 Non eſt *enim* iſta ſapientia supernè deſcendens:
ſed terrena, animalis, dæmoniaca.
16 Ubi enim invidia eſt & irritatio: ibi inquieta vita,
& omne opus pravum.
17 Quæ autem ſupernè *eſt* ſapientia, primùm qui-
dem pura *eſt*, deinde pacifica, moderata, obſequens,
plena miſericordiæ & fructuum bonorum, abſq; diſcep-
tatione, ſine ſimulatione.
18 Fructum autem juſtitiæ ſeritur cum pace iis qui
dant operam paci.

CAP. IV.

*1 Enumerat incommoda quæ ex carnis operibus proveni-
unt. 7 Animi ſubmiſſionem 8 ſubjungit, & repurga-
tionem 9 à ſuperbia, 10 detractatione, 14 & ab ob-
livione propriæ infirmitatis.*

UNde bella & lites inter vos? nonne hinc, *nimirum*
ex voluptatibus veſtris? quæ militant in membris
veſtris?
2 Concupiſcitis, & non habetis: invidetis, & ſtudi-
osè affectatis, nec poteſtis aſſequi: pugnatis & bellatis,
nec obtinetis, propterea quòd non petitis.
3 Petitis & non accipitis, eo quòd malè petatis, ut
in voluptates veſtras inſumatis.
4 Adulteri & adulteræ, neſcitis amicitiam mundi, i-
nimicitiam eſſe adverſus Deum? Quicunq; ergò volue-
rit amicus eſſe mundi, inimicus Dei conſtituitur.
5 An putatis Scripturam inaniter dicere, Ad invidi-
am fertur Spiritus qui ſedem poſuit in nobis?
Pro. 3. 33. 1 pet. 5. 5. ep. hieſ. 4. 27. 6 Sed majorem offert gratiam, quia dicit, * Deus ſu-
perbis reſiſtit, demiſsis autem dat gratiam.
7 Subjicite igitur vos Deo: reſiſtite diabolo, & fu-
giet à vobis.
8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: e-
mundate manus, peccatores; & purificate corda, dupli-
ces animo.
9 Senſu

9 Senſu miſeriæ tangimini, & lugete, & flete:
riſus veſter in luctum convertatur, & gaudium in mœ-
rorem.
10 * Demittite vos in conſpectu Domini, & extol- 1 Pet.5.6.
let vos.
11 Ne alii adverſus alios loquimini, fratres: qui lo-
quitur contra fratrem, quiq; damnat fratrem ſuum, lo-
quitur contra Legem, & damnat Legem: quòd ſi dam-
nas Legem, non es obſervator Legis, ſed judex.
12 Unus eſt Legiſlator qui poteſt ſervare & perde-
re: * tu quis es qui damnas alium? Rom.14.4.
13 Age nunc, qui dicitis, Hodie vel cras proficiſce-
mur in illam urbem, & agemus ibi annum unum, &
mercabimur, & lucrabimur:
14 Qui ignoratis quid *futurum ſit* * poſtero die. Pro.27.1.
Quæ eſt enim vita noſtra? vapor enim eſt qui ad exigu-
um *tempus* apparet, & deinde evaneſcit.
15 Pro eo quòd dicere debuiſtis, * Si Dominus vo- 1 Cor.4.19.
luerit, & vivamus, faciemus hoc aut illud.
16 Nunc autem gloriamini de arrogantia veſtra:
omnis ejuſmodi gloriatio mala eſt:
17 Igitur qui noverit rectè facere, nec facit, hic pec-
cato tenetur.

CAP. V.

*1 Divini iudicii ſeveritatem divitibus denuntiat enume-
rata eorum ſuperbia: 7 ut pauperes audientes divitum
infælicem exitum, 8 æquo animo afflictiones, 11 ut
Iob, 14 etiam quum infirmantur, ferant.*

AGite nunc divites, flete, ululantes ſuper miſeriis
veſtris ſuperventuris.
2 Divitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſtimenta veſtra
obnoxia tineis facta ſunt:
3 Aurum & argentum veſtrum ærugine vitiatum
eſt, & ærugo eorum teſtabitur adverſùm vos, & ex-
edet carnes veſtras velut ignis: theſaurum congeſſiſtis
in ultimos dies.
4 Ecce, merces operariorum qui meſſuerunt re-
giones veſtras, à vobis intercepta, clamat: & cla-
mores eorum qui meſſuerunt, in aures Domini Sab-
baoth introierunt.
5 In deliciis vixiſtis ſuper terram, & laſciviſtis: e-
nutriſtis corda veſtra ut in die mactationis.
6 Condemnaſtis, occidiſtis juſtum: non reſiſtit vo-
bis.
7 Patientes igitur eſtote, fratres, uſque ad Domini
adventum. Ecce, agricola expectat pretioſum fructum
terræ,

terræ, patienter eum expectans, dum accipiat pluviam
matutinam & ſerotinam.
8 Patientes eſtote & vos, & ſtabilite corda veſtra,
quoniam adventus Domini appropinquat.
9 Ne ingemiſcite alius adverſum alium, fratres, ut ne
condemnemini. ecce, judex ante januam adſtat.
10 Sumite, fratres mei, pro exemplari vexationis
ac patientiæ, Prophetas qui loquuti ſunt in nomine Do-
mini,
11 Ecce, beatos pronuntiamus eos qui *adverſa*
tolerant: tolerantiam Job audiſtis, & finem Domi-
ni vidiſtis: nam valdè miſericors eſt Dominus ac com-
miſerans.
Mat.5.34. 12 * Ante omnia autem, fratres mei, ne jurate, neq;
per cœlum, neq; per terram, neq; aliud ullum juſ-juran-
dum: ſit autem veſtrum Eſt, eſt, & Non, non, ne in
condemnationem incidatis.
13 Affligit r aliquis inter vos? oret: æquo animo
eſt aliquis? pſallat.
14 Infirmatur quis inter vos? accerſat presbyteros
Mar.6.13. Eccleſiæ, & orent pro eo, * ungentes eum oleo in no-
mine Domini.
15 Et oratio fidei ſervabit laborantem, erigetque
eum Dominus: quòd ſi peccata commiſerit, remit-
tentur ei.
16 Confitemini alii aliis offenſas, & orate alii pro
aliis, ut ſanemini; multum *enim* valet deprecatio juſti
efficax.
1 Reg.17.1. 17 * Elias homo erat eiſdem quibus nos affectibus
& 18.45. obnoxius, & precibus precatus eſt ne plueret, & non
Luc.4.25. pluit ſuper terram annos tres & ſex menſes.
18 Et rurſum precatus eſt, & cœlum dedit pluviam,
& terra protulit fructum ſuum.
Mat.18.15. 19 Fratres, * ſi quis inter vos aberrarit à veritate, &
converterit eum quiſpiam:
20 Sciat, eum qui averterit peccatorem ab errore
viæ ſuæ, ſervaturum animam à morte, & obtecturum
multitudinem peccatorum.

EPIST.

Epiſtola PETRI Apoſtoli Catholica prior.

CAP. I.

*1 Magnificè extollit Dei gratiam in Chriſto, 7 quæ fi-
de recipitur, & ſpe poſsidetur: 10 de qua vaticina-
ti ſunt Prophetæ. Inde deducit exhortationem, 16 ut
renuntiantes mundo 23 & priori vitæ, ſe Deo confor-
ment.*

PEtrus Apoſtolus Jeſu Chriſti, advenis
diſperſis per Pontum, Galatiam, Cap-
padociam, Aſiam & Bithyniam:
2 Delectis ex præſcito Dei Pa-
tris ad ſanctificationem Spiritus per
obedientiam & aſperſionem ſan-
guinis Jeſu Chriſti, gratia vobis &
pax multiplicetur.
3 Benedictus *eſto* Deus & Pater Domini noſtri Jeſu
Chriſti, qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos in
ſpem vivam per reſurrectionem Jeſu Chriſti ex mor-
tuis,
4 *Id eſt*, ad hæreditatem quæ nec perire poteſt, nec
contaminari, nec marceſcere, vobis in cœlis ſervatam,
5 Qui virtute Dei cuſtodimini per fidem, ad ſalutem
paratam patefieri tempore ultimo.
9 Qua in re exultatis, triſtitia paululum nunc (ſi o-
pus eſt) in variis tentationibus affecti.
7 Ut exploratio fidei veſtræ multo pretioſior *explo-
ratione* auri, quod perit, & tamen per ignem explora-
tur, comperiatur *vobis eſſe* laudi, & gloriæ, & honori,
quum patefiet Jeſus Chriſtus.
8 Quem quum non videtis, diligitis: quem quum
nunc non cernatis, ei tamen credentes, exultatis gau-
dio ineffabili & glorioſo:
9 Reportantes mercedem fidei veſtræ, ſalutem ani-
marum.
10 De qua ſalute inquiſierunt, & *quam* ſcrutati ſunt
Prophetæ, qui *venturam* in vos gratiam prædixerunt:
11 Scrutantes in quem aut cujuſmodi temporis arti-

culum prænuntius ille qui in ipſis *erat* Spiritus Chriſti, declararet *eventuras* Chriſto perpeſſiones, & gloriam illas conſequuturam.

12 Quibus patefactum eſt, eos non ſibi ſed nobis ea adminiſtrare, quæ nunc annuntiata ſunt vobis per eos, qui vobis prædicarunt Evangelium per emiſſum è cœlo Spiritum ſanctum, in quæ deſiderant Angeli introſpicere.

13 Quapropter ſuccincti lumbis mentis veſtræ, ſobrii, integrè ſperate in eam quæ ad vos defertur gratiam in patefactione Jeſu Chriſti.

14 Ut filii obedientes, qui vos non conformetis priſtinis quæ in ignorantia veſtra *viguerunt* cupiditatibus:

Luc.1.75. levit.10.44. & 19.2. et 20.7.

15 * Sed ſicut is qui vos vocavit ſanctus eſt, ipſi quoque ſancti in omni converſatione reddamini.

16 Propterea ſcriptum eſt, * Sancti eſtote: nam ego ſanctus ſum.

Deut.10.17. rom.2.11. gal.2.6.

17 Itaq; ſi patrem cognominatis eum qui citra perſonarum * reſpectum judicat ex cujuſque opere; cum timore verſamini commorationis veſtræ tempore:

18 Ut qui ſciatis vos non caducis *rebus*, argento, vel auro fuiſſe redemptos ex vana veſtra converſatione, ex patrum traditionibus accepta:

1 Cor.6.20. et 7.23. heb 9.14. 1 Iohan.1.7. Apoc.1.5. Rom.16.25. ephes.3.9. col.1.26. 2 Tim.1.10. Tit.1.2.

19 * Sed pretioſo ſanguine, utpote agni immaculati & incontaminati, *nempe*, Chriſti:

20 * Præordinati quidem ante jacta mundi fundamenta, patefacti verò ultimis temporibus propter vos.

21 Qui per eum creditis Deo, qui excitavit eum à mortuis, & gloriam ei dedit; ut fides ac ſpes veſtra in Deo eſſet.

Infra 2.17. Rom.12.10. Ephes.4.3.

22 Animabus veſtris purificatis, auſcultando veritati per Spiritum, * cum charitate fraterna ſimulationis experte, ex puro corde alii alios diligite impensè.

23 Renati non ex ſemine mortali, ſed ex immortali, per ſermonem Dei vivi & manentis in æternum.

Eſa 40.6. Eccl.14.18. Iac.1.10.

24 * Nam omnis caro *eſt* ut gramen, & omnis gloria hominis ut flos graminis: exaruit gramen, & flos ejus decidit.

25 Sed verbum Domini manet in æternum, hoc autem eſt verbum illud quod evangelizatum eſt vobis.

CAP. II.

1 Fideles verbo Dei renatos hortatur ad ducendam vitam quæ genituræ reſpondeat: 6 Ac ne titubet eorum fides, allegat quid de Chriſto prædictum fuit. 11 Hortatur deinde ut obedientiam præſtent magiſtratibus, 21 & patienter adverſa ferant Chriſti exemplo.

Proinde

PRoinde * depoſita omni malitia & omni dolo, & ſimulationibus, & invidentiis, & omnibus obtrectationibus, Rom.6.4. Ephes.4.22. col.3.8. Heb.12.1.

2 Ut modò nati infantes, lac illud ſermonis ſincerum expetite, ut per illud adoleſcatis.

3 Si quidem guſtaſtis quòd bonus ſit Dominus.

4 Ad quem accedentes, qui eſt lapis vivus, ab hominibus quidem reprobatus: apud Deum verò electus *ac* pretioſus:

5 Ipſi quoque, veluti vivi lapides, ædificati, ſiatis domus ſpiritualis, * ſacerdotium ſanctum, ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas Deo per Jeſum Chriſtum. Apoc.1.6.

6 Quapropter etiam continetur in Scriptura, * Ecce pono in Sion lapidem in imo angulo, electum, pretioſum: cui qui credit, non pudefiet. Esa.28.16. rom.9.33.

7 Vobis igitur eſt honori qui creditis: immorigeris verò, * lapis, quem reprobarunt ædificantes, hic factus eſt caput anguli, & lapis ad quem impingitur, & petra offendiculi: Psal.118.22. Mat.21.42. Act.4.11. Esa.8.14.

8 *Nempe* iis qui offendunt ad ſermonem, * immorigeri *ei*, in quem traditi fuerunt. Rom.9.33. Exod.19.6.

9 * Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus quem *ſibi Deus* ut proprium vendicat: ut virtutes prædicetis illius qui vos vocavit è tenebris in admirabilem ſuam lucem.

10 * Qui quondam *eratis* non populus, nunc *eſtis* populus Dei: qui non conſequuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſequuti. Ose.2.23. rom.9.25.

11 Dilecti, precor, ut tanquam advenæ ac peregrini, abſtineatis * à carnis cupiditatibus, quæ militant adverſus animam: Rom.13.14. gal.5.17. infra 3.16.

12 * Et converſationem veſtram habeatis honeſtam inter Gentes, ut pro eo quòd loquuntur adverſus vos velut maleficos, * ex bonis operibus *qua* ſpectarint, glorificent Deum die viſitationis. Mat.5.16.

13 Proinde * ſubjecti eſtote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum: ſive regi, ut qui ſupereminet: Rom.13.1.

14 Sive præſidibus, ut qui per eum mittantur, cùm ad ultionem maleficorum, tum ad laudem rectè agentium.

15 Quoniam ita eſt voluntas Dei, ut bene agendo, os obſtruatis amentium hominum ignorantiæ.

16 Ut liberi, ac non veluti malitiæ velamen habentes libertatem, ſed ut ſervi Dei:

17 Omnes honorate, * fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorate. Supra 1.22. Rom.12.10.

18 * Famuli, ſubditi eſtote cum omni timore dominis, Ephes.6.5. col.3.22.

minis, non ſolùm bonis & æquis, ſed etiam pravis.
2 Cor.7.19. 19 * Hoc enim gratum eſt, ſi quis propter conſcien-
tiam Dei, ſuffert moleſtias injuſtè afflictus.
20 Quæ enim eſt laus, ſi quum peccantes colaphis
cæſi, *iſtud* toleratis? ſed ſi quum benefacitis tamen af-
flicti toleretis, hoc cedit vobis gratiæ apud Deum.
21 Nam ad hoc etiam vocati eſtis: quoniam &
Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exem-
plar ut inſequeremini veſtigia ipſius.
Eſa.53.9. 22 * Qui peccatum non fecerat, nec inventus fue-
1 Ioh.3.5. rat dolus in ore ipſius.
23 Qui convitiis affectus, non viciſſim convitiabatur:
quum malis afficeretur, non minabatur, ſed committebat
cauſam ſuam ei qui juſtè judicat.
Eſa.53.5. 24 * Qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſu-
mat.8.17. per lignum: ut peccatis mortui, juſtitiæ viveremus, cu-
jus vibicibus ſanati eſtis.
25 Nam eratis velut oves errantes: ſed converſi
nunc eſtis ad paſtorem & curatorem animarum veſtra-
rum.

CAPUT III.

*1 Ne mulieres Chriſtianæ viros ſuos licet Ethnicos con-
temnant, 5 piarum mulierum exemplum proponit.
8 Addit generales præceptiones, 14 ut æquis animis
ſuſtineant perſecutiones, 16 & intrepidè reſpondeant
de ſua fide, 18 idque auſpiciis Chriſti.*

Col.3.18. SImiliter * uxores ſubjectæ *ſint* ſuis viris, ut etiam ſi-
ephes.5.22. qui non obediunt Sermoni, per uxorum converſati-
onem, abſq; Sermone lucrifiant.
2 Ubi ſpectarint cum reverentia *conjunctam* caſtam
converſationem veſtram.
1 Tim.2.9. 3 * Quarum ornatus non ſit externus ille in nodis
capillorum, & circumpoſito auro, vel palliorum a-
mictu.
4 Sed occultus ille cordis homo, ſitus in incorrup-
tione lenis ac quieti ſpiritus, qui eſt coram Deo pre-
tioſus.
5 Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres ſperantes in
Deo, ornabant ſeſe, ſubjectæ ſuis viris,
Gen.18.12. 6 Sicut * Sara obedivit Abrahæ, dominum eum vo-
cans: cujus factæ eſtis filiæ, dum bene facitis, etiam
quum non terremini ullo pavore.
1 Cor.7.3. 7 * Viri ſimiliter, unà verſentur ut ſcientes decet, vaſi
muliebri, ut infirmiori, tribuentes honorem, utpote
quum unà etiam hæredes *ſitis* gratiæ vitæ, ne interrum-
pantur preces veſtræ.

8 Denique

8 Denique omnes *eſtote* concordes, mutuo moleſtiarum ſenſu affecti, fraterna prædici charitate, ad intimam miſericordiam proni, comes.

9 * Non reddentes malum pro malo, aut convitium pro convitio, ſed contra benedicentes: ut qui ſciatis vos ad hoc vocatos eſſe ut benedictionis hæreditatem poſſideatis. *Pro.17.13. et 20.22. mat.5.39. 44. Rom.12.19. 1 theſ.5.15.*

10 * Itaque qui vult vitam diligere, & videre dies bonos, coerceat linguam ſuam à malo, & labia ſua ne loquantur dolum. *Pſal.34.13*

11 * Declinet à malo, & faciat bonum: quærat pacem, & perſequatur eam. *Eſa.1.15.*

12 Nam oculi Domini *ſunt intenti* in juſtos, & aures ejus in deprecationem eorum: vultus verò Domini adversùm eos qui faciunt mala.

13 Et quis eſt qui affligat vos ſi bonitatis æmulatores fueritis?

14 * Sed & ſi *quid* perpetiamini propter juſtitiam, beati *tamen eſtis*: Cæterùm * timorem eorum ne timete, neque turbamini. *Mat.5.10 Eſa.8.12. et 13*

15 Sed Dominum Deum ſanctificate in cordibus veſtris. *Eſtote* autem ſemper parati ad reſpondendum cuilibet petenti rationem ejus ſpei quæ in vobis eſt, cum lenitate & reverentia:

16 Conſcientiam bonam habentes, ut pro eo quod loquuntur adversùm vos tanquam maleficos, pudefiant qui inceſſunt veſtram bonam in Chriſto converſationem.

17 Melius enim *eſt* ut bene agentes, ſi ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quàm male agentes.

18 Nam & Chriſtus * ſemel pro peccatis paſſus fuit, juſtus pro injuſtis, ut nos ad Deum adduceret, mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu. *Rom.5.6. Heb.9.15.*

19 Per quem etiam ſpiritibus qui *ſunt* in carcere profectus prædicavit.

20 Olim immorigeris, * quum ſemel expectabat Dei patientia in diebus Noë, quum appararetur arca, in qua paucæ (id eſt, octo) animæ ſervatæ ſunt in aqua. *Gen.6.14. Mat.24.38. Luc.17.16.*

21 Cui rei nunc correſpondens exemplar Baptiſmi, nos quoq; ſervat (non quo carnis ſordes abjiciuntur, ſed ſtipulatio bonæ conſcientiæ apud Deum) per reſurrectionem Jeſu Chriſti:

22 Qui eſt ad dextram Dei, profectus in cœlum, ſubjectis ipſi Angelis & poteſtatibus ac virtutibus.

CAP. IV.

1 *Longiùs profert Chriſti exemplum, 6 nempe ad carnis mor-*

mortiſicationem: 8 Charitatem imprimis commendans, 13 redit inde ad patientiæ doctrinam. 17 Neceſſe enim eſſe ut initium correctionis ab Eccleſia fiat.

QUum igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis carne, vos quoque eâdem cogitatione armamini, *nempe* quòd qui paſſus eſt carne, deſtitit à peccato:

2 Ut non ampliùs cupiditatibus hominum,ſed voluntati Dei, quod reliquum eſt temporis in carne vivat.

Ephes.4.25. 3 * Satis enim eſt nobis quòd anteacto vitæ tempore libidinem Gentium patraverimus, quum incederemus in laſciviis, cupiditatibus, vinolentiis, commeſſationibus, compotationibus, & nefariis ſimulachrorum cultibus.

4 Quamobrem *illi*, non concurrentibus vobis ad eandem luxus profuſionem, peregrinari ſibi videntur blaſphemantes:

5 Qui redditiri ſunt rationem ei qui paratus eſt ad judicandum vivos & mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoque prædicatum eſt Evangelium, ut damnarentur quidem ſecundùm homines, *id eſt*, carne; viverent autem ſecundùm Deum, *id eſt*, Spiritu.

7 Omnium autem finis imminet. Eſtote igitur ſobrii & vigilantes ad orandum:

8 Ante omnia verò charitatem alii in alios propenſam habentes: nam * charitas operiet multitudinem peccatorum.
Pro.10.12.

Rom.12.13. Heb.13.2. 9 * Hoſpitales eſtote alii erga alios ſine murmurationibus.

Rom.12.6. Phil.2.14. 10 * Ut quiſque accepit donum, *ita* alius in alium illud ſubminiſtrantes, ut boni diſpenſatores variæ Dei gratiæ.

11 Si quis loquitur, *loquatur* ut eloquia Dei: ſi quis miniſtrat, *miniſtret* tanquam ex viribus quas ſuppeditat Deus; ut in omnibus glorificetur Deus per Jeſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Chariſſimi, ne tanquam hoſpites exploratione iſta per ignem quæ fit in vobis ad veſtri experimentum percellimini, ut ſi peregrinum aliquid vobis accideret.

13 Imò in eo quòd conſortes eſtis afflictionum Chriſti gaudete: ut & quum patefiet ejus gloria, gaudeatis exultantes.

Mat.5.10. 14 * Si probris afficimini in nomine Chriſti, beati eſtis: quoniam & ille gloriæ & ille Dei Spiritus ſuper vos requieſcit: *qui* quod ad illos quidem attinet, blaſphematur; quod ad vos autem, glorificatur.

15 Sed enim nemo veſtrûm malo afficiatur ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inſpector:
16 Sed ſi ut Chriſtianus, ne pudefiat, imò glorificet Deum hac in parte.
17 Nam tempus *eſt* quo incipiat judicium à domo Dei: quòd ſi primùm *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non parent Dei Evangelio?
18 * Et ſi juſtus vix ſervatur, impius, & peccator ubi comparebit? Pro.11.31.
19 Itaq; qui malis afficiuntur voluntate Dei, tanquam fideli conditori commendent animas ſuas benefaciendo.

CAP. V.

1 Seniores admonet ne 3 imperium uſurpent in Eccleſiam. 5 Iuvenibus docilitatem & modeſtiam commendat: 8 Sobrietatem quoque & excubias adverſus hoſtem truculentum.

PResbyteros qui inter vos ſunt, precor ego unà presbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti, atq; idem gloriæ patefaciendæ conſors:
2 Paſcite Dei gregem, qui penes vos eſt, illius inſpectioni vacantes non coactè, ſed libenter: non turpiter affectantes lucrum, ſed prompto animo:
3 Neq; ut dominantes cleris, ſed ut qui ſitis exemplaria gregis:
4 Et quum apparuerit ille Paſtorum Princeps, reportabitis immarceſcibilem illam gloriæ coronam.
5 Similiter juniores ſubjecti eſtote ſenioribus, & omnes viciſſim ſubjicimini. Humilitate eſtote intùs ornati: nam Deus * ſuperbis reſiſtit, demiſſis autem dat gratiam. Iac.4.6.
6 * Demittite igitur vos ſub potente manu Dei, ut vos tempore attollat. Iac.4.10.
7 * Omni cura veſtra in eum conjecta: nam illi cura eſt de vobis. Pſal.55.23. Sap.12.13. Mat.6.25. Luc 12.22.
8 * Sobrii eſtote, & vigilate: nam adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, obambulat, quærens quem devoret: Luc.22.31.
9 Cui reſiſtite firmi per fidem: ſcientes eaſdem afflictiones à veſtra quæ in mundo eſt fraternitate impleri.
10 Cæterum Deus omnis gratiæ *author*, qui vocavit vos ad æternam ſuam gloriam in Chriſto Jeſu, pauliſper afflictos, is, *inquam*, abſolutos vos reddat, ſtabiliat, roboret, fundet.
11 Ipſi gloria & robur in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Per

12 Per Sylvanum vobis fidum fratrem (ut exiſtimo)
paucis ſcripſi, adhortans *vos*, & teſtificans hanc eſſe ve-
ram gratiam Dei in qua ſtatis.

13 Salutat vos ea quæ eſt in Babylone, vobiſcum
electa *Eccleſia*, & Marcus filius meus.

Rom.16.16. 1 Cor.16.2. 2 Cor.13.1.

14 * Salutate alii alios charitatis oſculo. Pax vobis
omnibus qui eſtis in Chriſto Jeſu. Amen.

Epiſtola Catholica PETRI Apoſtoli poſterior.

CAP. I.

*1 Poſtquàm Dei bonitatem, 5 & fidei bona commendat,
12 Et quo plus ponderis habeat monitio, 14 ſe iam
morti vicinum indicat: 16 Inſuper etiam oculatum
teſtem ſe eſſe aſſerit.*

Simeon Petrus ſervus & Apoſtolus Jeſu
Chriſti, iis qui æquè pretioſam fidem no-
biſcum ſortiti ſunt per juſtitiam Dei no-
ſtri, & ſervatoris Jeſu Chriſti:

2 Gratia vobis, & pax multiplicetur per
agnitionem Dei, & Jeſu Domini noſtri.

3 Prout divina vis ipſius omnia nobis donavit quæ
ad vitam & pietatem *pertinent*, per agnitionem illius
qui vocavit nos ad gloriam ac virtutem.

4 Ex eo quòd maxima illa nobis ac pretioſa promiſ-
ſa donavit, ut per hæc efficeremini divinæ conſortes
naturæ, elapſi ex corruptione quæ eſt in mundo per
cupiditatem.

5 Ad hoc ipſum verò *vos* omni præterea collato ſtu-
dio, adjicite fidei veſtræ virtutem, virtuti verò ſcien-
tiam,

6 Scientiæ verò continentiam, continentiæ verò to-
lerantiam, tolerantiæ verò pietatem;

7 Pietati verò animum in fratres propenſum, animo
verò in fratres propenſo charitatem

8 Hæc enim ſi vobis adſint, & exuberent, non iner-
tes vos, nec infructuoſos efficient in Domini noſtri Je-
ſu Chriſti cognitione.

9 Nam

9 Nam cui hæc non adſunt, is cæcus eſt, nihil procul cernens: oblitus ſeſe à veteribus peccatis ſuis fuiſſe purgatum.

10 Quapropter, fratres, potiùs ſtudete vocationem & electionem veſtram firmam efficere: hæc enim ſi feceritis nunquam impingetis.

11 Ita enim copiosè ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri & Servatoris Jeſu Chriſti.

12 Quapropter non negligam vos de iſtis ſemper commonefacere, quamvis peritos & confirmatos in præſente veritate.

13 Juſtum enim arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, excitare vos per commonefactionem.

14 Quum ſciam brevi futurum, ut deponam hoc tabernaculum meum; * Sicut Dominus noſter Jeſus Chriſtus declaravit mihi: *Ioh. 21. 17.*

15 Sed & ſtudebo ſubinde ut vos poſſitis poſt exitum meum horum mentionem facere. *1 Cor. 1. 17, et 2 Cor. 1. 13.*

16 * Non enim arte compoſitas fabulas ſequuti, notam vobis fecimus Domini noſtri Jeſu Chriſti potentiam & adventum, ſed ut qui oculis noſtris aſpeximus illius majeſtatem.

17 Acceperat enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata hujuſmodi à magnifica illa gloria. * Hic eſt ille Filius meus dilectus, in quo acquieſco.

18 Et hanc vocem nos audivimus è cœlo delatam, quum eſſemus unà cum eo in monte illo ſancto.

19 Et habemus firmiſſimum ſermonem propheticum: cui rectè facitis quòd attendatis, velut lucernæ ſplendenti in obſcuro loco, uſquedum dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris. *Matt. 17. 5.*

20 * Si illud primùm noveritis, nullam prophetiam Scripturæ eſſe propriæ explicationis. *2 Tim. 3. 17.*

21 Non enim libidine hominis allata eſt olim prophetia, ſed acti à ſpiritu ſancto loquuti ſunt ſancti Dei homines.

CAP. II.

1 Exponit cur hæc monuerit ſuperiùs: nimirum propter falſos doctores, 3 quorum nefandas artes ac interitum deſcribit. 12 Brutis animalibus, 17 & fontibus ſine aqua eos comparat, 20 Quod homines Deo conſecratos, ad priſtinam immunditiem retrahant.

FUerunt autem etiam pſeudoprophetæ inter populum: ut etiam inter vos erunt falſi doctores, qui ſub-

ſubintroducent hæreſes exitiales, etiam Dominum qui
illos mercatus eſt abnegantes, accerſentes ſibi ipſis ve-
lox exitium.
2 Et multi ſequentur eorum exitia: per quos via ve-
ritatis blaſphemabitur.
3 Et per avaritiam fictis ſermonibus vos negotia-
buntur; quibus damnatio jam olim non oriatur, & quo-
rum exitium non dormitat.
Job 4.18. Jud.6. 4 Nam ſi Deus * Angelis qui peccaverant non pe-
percit, ſed in tartarum detruſos, catenis caliginis tradi-
dit, damnationi ſervatos.
Gen.7.23. 5 Et priſco mundo non pepercit, ſed octavum * Noe
juſtitiæ præconem ſervavit, diluvio in mundum impio-
rum inducto:
6 Et civitates Sodomorum ac Gomorrhæ in cine-
Gen.19.25. nem redactas, * ſubverſione damnavit, fecitq; ut eſſent
exemplar impiè victuris.
7 Et juſtum Lot libidinoſa nefariorum converſati-
one fatigatum eripuit.
8 (Juſtus enim ille cum habitaret inter eos, indies
animam juſtam iniquis *illorum* factis, & videndo & au-
diendo excruciabat:)
9 Novit Dominus pios è tentatione eripere, injuſtos
autem in diem judicii puniendos ſervare:
10 Maximè verò eos qui carnem ſequentes, in impu-
ra cupiditate incedunt, & dominatum deſpiciunt, *qui,
inquam, ut ſunt* audaces & ſibi placentes, non horrent
dignitates convitiis inceſſere.
11 Quum ipſi Angeli qui ſunt robore ac poteſtate
majores, non ferant adverſus eas apud Dominum male-
dicum judicium.
12 At iſti, veluti animantia rationis expertia quæ na-
turali impetu feruntur, facta ad eum finem ut capta in-
tereant, ea vituperantes quæ ignorant, ſua ipſorum cor-
ruptelâ interibunt.
13 Reportaturi mercedem injuſtitiæ: ut qui pro
voluptate ducant quotidianas delicias: labes ac ma-
culæ, qui fraudibus ſuis ſe oblectant, vobiſcum epu-
lando;
14 Oculos habentes plenos adulterii, & qui à pec-
cando ceſſare neſciant; ineſcantes animas inſtabiles,
cor habentes ad avaritiam exercitatum, execrandi ho-
mines:
15 Qui relictâ rectâ viâ, aberrarunt, ſequuti viam
Num.22.23. Jud.11. * Balaam *Filii* Boſor, qui mercedem iniquitatis a-
mavit.
16 Sed redargutionem ſuæ tranſgreſſionis ſuſtinuit;
nam ſubjugis aſina muta, humana voce loquuta,
prohibuit

prohibuit prophetæ dementiam.

17 * Iſti ſunt fontes aqua carentes, nebulæ è turbine agitatæ: quibus caligo tenebrarum in æternum ſervata eſt. Iud.12.

18 Nam prætumidam vanitatem loquendo, eos inescant per carnis cupiditates laſcivas, qui verè effugerant eos qui in errore verſantur:

19 * Libertatem eis pollicendo, quum ipſi ſervi ſint corruptionis; ſiquidem à quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſervitutem eſt addictus. Ioh.8.34. Rom.6.16.

20 * Nam ſi poſtquam inquinamenta mundi, per agnitionem Domini & Servatoris Jeſu Chriſti effugerint, his rurſum implicati ſuperentur: facta eſt ultima eorum conditio deterior priore. Mat. 12.45. heb.6.4.

21 Satius enim fuiſſet eis non cognoviſſe viam juſtitiæ, quàm cognita *illa*, regredi à ſancta doctrina ipſis tradita.

22 Sed accidit eis quod vero proverbio dici ſolet: * Canis ad ſuum ipſius vomitum, & Sus lota, ad volutabrum cœni. Pro.26,11.

CAP. III.

1 Oſtendit non fruſtrà hæc repeti, 3 quia ſæpiùs excitandi ſint, 4 ob periculum quod ab illuſoribus illis impendet. 8 Itaque pios monet ne ex carnis ſenſu, 12 diem Domini metiantur: 14 Sed quaſi præſentem ſibi ſtatuant. 15 In qua doctrina Paulum facit ſibi ſocium & ſuffragatorem.

HAſce jam alteras vobis literas ſcribo, dilecti, quibus ſinceram mentem veſtram per commonefactionem excito:

2 Ut memores ſitis verborum quæ prædicta ſunt à ſanctis Prophetis, & doctrinæ illius noſtræ qui ſumus Apoſtoli Domini & ſervatoris.

3 * Illud primùm ſcientes, venturos extremis diebus irriſores, ſuis ipſorum cupiditatibus incedentes. 1 Tim.4.1. 2 tim.3.1. iud.1.8.

4 Et dicentes, Ubi eſt pollicitatio adventus ejus: nam ex quo *die* Patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.

5 Illud enim ſponte ipſos latet, cœlos jam olim extitiſſe per Dei ſermonem, & terram ex aqua, & in aqua conſiſtentem.

6 Quamobrem is qui tum erat mundus, aquâ inundatus periit.

7 Qui verò nunc ſunt cœli ac terra, eodem ſermone repoſiti, ſervantur igni in diem damnationis & exitii impiorum hominum.

Pſal. 90.4. 8 Unum autem hoc ne vos lateat, dilecti, * unum diem apud Dominum *perinde eſſe* ut mille annos, & mille annos ut unum diem.

9 Non tardat Dominus quæ promiſit, (ut nonnulli tarditatem *hanc eſſe* ducunt) ſed patiens eſt erga nos, nolens ullos perire, ſed omnes ad reſipiſcentiam tendere,

Ezech. 18. 32. & 33. 11. 1 tim. 2. 4. Mat. 24. 43. 1 theſ. 5. 2. apoc. 3. 3. & 16. 15.

10 * Veniet autem, ſicut fur in nocte, dies ille Domini; quo cœli cum ſtridore præteribunt, elementa verò æſtuantia ſolventur, terraque & quæ in ea ſunt opera exurentur.

11 Quum igitur hæc omnia diſſolvenda ſint, quales oportet eſſe vos in ſanctis converſationibus & pietatis officiis?

12 Expectantes & properantes *ad* adventum diei Dei, in quo cœli conflagrantes ſolventur, & elementa æſtuantia liqueſcent.

Eſa. 65. 17. & 66. 22. apoc. 21. 1.

13 * Sed cœlos novos ac terram novam ſecundùm promiſſum ejus expectamus, in quibus juſtitia inhabitat.

14 Quapropter, dilecti, hæc expectantes, ſtudete, ut immaculati & incontaminati ab eo reperiamini cum pace:

Rom. 2. 4. 15 * Dominiq; noſtri patientiam, ſalutem arbitremini: ſicut & charus frater noſter Paulus, pro ſibi data ſapientia ſcripſit vobis:

16 Ut qui in omnibus ferè epiſtolis loquatur de iſtis: inter quæ ſunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti parumq; ſtabiles detorquent, ut & reliquas Scripturas, ſuo ipſorum exitio.

17 Vos igitur dilecti, *iſtorum* præſcii cùm ſitis, cavete ne illorum nefariorum errore cum illis abducti, excidatis à propria ſtabilitate.

18 Sed creſcite in gratia & agnitione Domini noſtri & Servatoris Jeſu Chriſti: cui gloria & nunc & ad tempus ſempiternum. Amen.

EPIST.

Epiſtola Catholica Johannis Apoſtoli prima.

CAP. I.

1 Sermonem illum æternum in quo eſt Vita, 4 & Lux, 7 annuntiare ſe teſtatur, 9 & propitium fidelibus Deum fore, ſi gementes ſub vitiorum onere, confugere diſcant ad ipſius miſericordiam.

QUod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod ſpectavimus, & manus noſtræ contrectarunt de ſermone vitæ:
2 (Nam vita patefacta eſt, & vidimus & teſtamur, & annunciamus vobis vitam illam æternam, quæ erat apud Patrem, & patefacta *eſt* nobis.
3 Quod, *inquam*, vidimus & audivimus, id annuntiamus vobis, ut & vos communionem habeatis nobiſcum: & communio noſtra *ſit* cum Patre & cum Filio ejus Jeſu Chriſto.
4 Et hæc ſcribimus vobis ut gaudium veſtrum ſit plenum.
5 Hoc eſt igitur nuntium quod audivimus ex ipſo, & renuntiamus vobis, Deum * lucem eſſe, nec tenebras in eo eſſe ullas. *Joh. 8.12.*
6 Si dixerimus nos ſocietatem habere cum eo, & in tenebris incedimus, mentimur, nec ſincerè agimus.
7 Quòd ſi in luce incedimus, ſicut ipſe eſt in luce, communionem habemus cum eo mutuam, * & ſanguis Jeſu Chriſti Filii ejus purgat nos ab omni peccato. *Heb. 9.28. 1 pet. 1.19. apoc. 1.5.*
8 * Si dixerimus nos peccatum non habere, nosipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. *1 Reg. 8.46. 2 par. 6.36. pro. 20.9.*
9 Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & purget nos ab omni iniquitate.
10 Si dixerimus nos non peccaſſe, mendacem facimus eum, & ſermo ejus non eſt in nobis.

CAP. II.

1 Propoſito Chriſto mediatore & advocato, 3 docet in vita

vitæ ſanctimonia ſitam eſſe Dei cognitionem,
12 quam cuiuſvis ætatis & conditionis hominibus
communem facit, 14 modo uni Chriſto adhæreant.
15 Tandem ubi ad contemptum mundi hortatus eſt,
18 ſuadet Antichriſtos fugiendos eſſe: 24 inhærendum autem agnitæ veritati.

FIlioli mei, hæc ſcribo vobis, ne peccetis, Quòd ſi
quis peccarit, advocatum apud Patrem habemus
Jeſum Chriſtum juſtum.
2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: nec
pro noſtris ſolùm, ſed etiam pro totius mundi *peccatis.*
3 Et per hoc ſcimus nos eum noſſe, ſi mandata ipſius
obſervemus.
4 Qui dicit, novi eum, & mandata ejus non ſervat,
mendax eſt, & in eo veritas non eſt:
5 Qui autem ſervat ſermonem ejus, verè in hoc charitas
Dei adimpleta eſt: per hoc ſcimus nos in ipſo eſſe.
6 Qui dicit ſe in eo habitare, debet, ſicut ille ambulavit,
ita & ipſe ambulare.
7 Fratres, non novum mandatum ſcribo vobis, ſed
mandatum vetus, quod *videlicet* habuiſtis *iam inde* à
principio. Vetus hoc mandatum ſermo ille eſt quem
audiviſtis *iam inde* à principio.
8 E contrario mandatum novum ſcribo vobis, quod
verum eſt in ipſo, & in vobis, quia tenebræ prætereunt,
& vera illa lux jam lucet.
9 Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in
tenebris eſt uſq; adhuc.
[illegible].14. 10 * Qui diligit fratrem ſuum, in luce manet, & offendiculum
in eo non eſt:
11 Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, &
in tenebris ambulat: & neſcit quò eat, quia tenebræ oculos
ipſius obcæcarunt.
12 Scribo vobis, filioli, quoniam remiſſa ſunt vobis
peccata propter nomen ejus.
13 Scribo vobis, patres, quoniam noſtis eum qui à
principio eſt. Scribo vobis, adoleſcentes, quoniam Malum
illum viciſtis.
14 Scribo vobis pueruli, quoniam noſtis patrem:
Scripſi vobis, patres, quoniam noſtis eum qui eſt à principio.
Scripſi vobis, adoleſcentes, quia fortes eſtis, &
verbum Dei habitat in vobis, & illum Malum viciſtis.
15 Ne diligite mundum, neque ea quæ in mundo
ſunt: ſi quis diligit mundum, non eſt charitas Patris
in eo.
16 Quoniam quicquid eſt in mundo, cupiditas carnis,

nis, & libido oculorum, & faſtus vitæ, non eſt ex Pa-
tre, ſed ex mundo eſt.
17 Porrò mundus præterit, & cupiditas ipſius: qui
verò præſtat voluntatem Dei, manet in æternum.
18 Pueruli, ultimum tempus adeſt: & ſicut audivi-
ſtis Antichriſtum venturum, etiam nunc antichriſti multi
cœperunt eſſe: unde ſcimus ultimum tempus adeſſe.
19 E nobis egreſſi ſunt, ſed non erant ex nobis:
nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum;
ſed *egreſſi ſunt ex nobis* ut patefieret non omnes eſſe ex
nobis.
20 At vos unctionem habetis à Sancto illo *profectam*,
& noſtis omnia.
21 Non ſcripſi vobis *idcircò* quòd veritatem igno-
retis, ſed quia eam noſtis, & nullum mendacium eſſe
ex veritate.
22 Quis eſt mendax niſi qui negat Jeſum eſſe Chri-
ſtum illum? hic eſt Antichriſtus. Qui *negat* Patrem, &
Filium *negat*.
23 Quiſquis negat Filium nec Patrem habet. Qui
confitetur Filium, etiam Patrem habet.
24 Quod igitur audiviſtis à principio, in vobis ma-
neat: ſi in vobis manſerit quod audiviſtis à principio,
vos quoq; in Filio & Patre manebitis.
25 Hæc autem illa eſt promiſſio, quam ipſe pollici-
tus eſt nobis, *nempe* vita illa æterna.
26 Hæc ſcripſi vobis de iis qui ſeducunt vos.
27 Sed unctio quam vos accepiſtis ab eo manet
in vobis, nec neceſſe habetis ut quiſquam doceat
vos: verùm ſicut eadem unctio docet vos de omnibus,
quæ & verax eſt, & non mendax: & ſicut docuit vos,
manebitis in eo.
28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: ut quum pate-
factus fuerit, habeamus fiduciam, neq; pudefiamus co-
ram eo in ipſius adventu.
29 Si ſcitis eum juſtum eſſe, noſtis, quicunque exer-
cet juſtitiam, ex ipſo natum eſſe.

CAP. III.

*1 Inæſtimabilem divinæ adoptionis honorem commendans,
7 teſtandam eſſe bonis operibus vitæ novitatem docet:
14 cuius certum ſymbolum eſt charitas. 19 Deinde
fiduciam, 22 & Dei invocationem ſubnectit.*

VIdete qualem charitatem dedit nobis Pater, *nem-
pe*, ut filii Dei vocemur; propterea mundus non
novit nos, quia non novit eum.
2 Chariſſimi, nunc filii Dei ſumus: ſed nondum pa-

tefactum eſt quod erimus : ſcimus autem ſore ut quum *ipſe* patefactus fuerit, ſimiles ei ſimus : quoniam videbimus eum ſicuti eſt,

3 Et quiſquis habet hanc ſpem in eo *ſitam*, purificat ſe,ſicut & ille purus eſt.

4 Et quiſquis committit peccatum, etiam Legem tranſgreditur : nam peccatum eſt Legis tranſgreſſio.

5 Et ſcitis illum patefactum eſſe * ut peccata noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſſe.

Eſa.53.6.et 9.11. 1 pet.2,22. 24.

6 Quiſquis in eo manet, non peccat : quiſquis peccat,non vidit eum,neq; novit eum.

7 Filioli, nemo vos ſeducat, qui exercet juſtitiam, juſtus eſt,ſicut ille juſtus eſt.

Joh.8.44.

8 * Qui committit peccatum, ex diabolo eſt : quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc patefactus eſt Filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli.

9 Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatum non committit : quoniam ſemen ipſius in eo manet : nec poteſt peccare, eo quòd ex Deo natus eſt.

10 Per hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli : quiſquis non exercet juſtitiam, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.

11 Quoniam hæc eſt denuntiatio quam audiviſtis à principio, ut * diligamus alii alios.

Joh.13.34. et 15.12. Gen.4.8.

12 Non ſicut * Cain, *qui* ex illo malo erat, & occidit fratrem ſuum. Cujus autem rei gratia occidit eum?quia opera ejus mala erant,fratris autem ejus juſta.

13 Ne miremini,fratres mei, ſi odit vos mundus.

14 Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte ad vitam,quia diligimus fratres : Qui non diligit fratrem manet in morte.

15 * Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida eſt : & noſtis nullum homicidam habere vitam æternam in ſe manentem.

Supra 2.19. Levit.19.17 Joh.15.13. ephe.5.2.

16 * Per hoc novimus charitatem Dei, quòd ille animam ſuam pro nobis poſuit : nos igitur debemus pro fratribus animas ponere.

17 * Qui verò habuerit mundanas facultates, & viderit fratrem ſuum egentem, & clauſerit viſcera ſua coram eo,quomodo charitas Dei manet in eo ?

Luc.3.11.

18 Filioli mei,ne diligamus verbo, neq; lingua *ſolùm*, ſed opere & veritate.

19 Et per hoc cognoſcimus nos ex veritate eſſe, & coram ipſo ſecura reddemus corda noſtra.

20 Nam ſi nos condemnet cor noſtrum, potentior eſt Deus corde noſtro,& novit omnia.

21 Chariſſimi, ſi cor noſtrum nos non condemnet, fiduciam habemus apud Deum.

22 * Et

22 * Et quicquid petierimus, accipimus ab eo: quoniam præcepta ejus cuſtodimus, & ea quæ ipſi placent facimus. *Mat.20.21. Ioh.15.7. et 16.23. Infra 5.24.*

23 * Hoc eſt igitur ejus mandatum, ut credamus nomini filii ejus Jeſu Chriſti: & diligamus alii alios, ſicut mandavit nobis. *Ioh.6.29. et 17.3.*

24 * Nam qui obſervat ejus mandata, in eo habitat, & ipſe in eo: & per hoc novimus eum habitare in nobis, nempe, ex Spiritu quem nobis dedit. *Ioh.14.21. et 23. et 15.12*

CAPUT IV.

1 Ubi quædam inſeruit de probandis ſpiritibus, 4 quia alii ex mundo, 5 alii ex Deo loquuntur, 7 ad Charitatem redit, 7.11.19 & Dei exemplo ad fraternum amorem hortatur.

1 Dilecti, ne cuivis ſpiritui credite: ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint: nam multi pſeudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoſcite Dei Spiritum: quicunq; ſpiritus profitetur Jeſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo eſt.

3 At quicunq; ſpiritus non profitetur Jeſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo non eſt: ſed hic eſt ille *ſpiritus* Antichriſti, de quo audiſtis eum venturum fuiſſe, & *qui* jam nunc in mundo eſt.

4 Vos ex Deo eſtis, filioli, & viciſtis eos, quoniam potentior eſt qui eſt in vobis quàm qui in mundo eſt.

5 Ipſi è mundo ſunt, ideo mundana loquuntur, & mundus eos audit.

6 * Nos ex Deo ſumus: qui novit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: ex hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis & ſpiritum erroris, *Ioh.8.47.*

7 Dilecti, diligamus alii alios: nam charitas ex Deo eſt: quiſquis diligit, ex Deo natus eſt, & novit Deum.

8 Qui non diligit, non novit Deum: nam Deus eſt charitas.

9 * Per hoc patefacta eſt charitas Dei in nos, quòd Filium illum ſuum unigenitum miſit Deus in mundum, ut vivamus per eum. *Ioh.3.16.*

10 In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſerit Filium ſuum ut eſſet propitiatio pro peccatis noſtris.

11 Dilecti, ſi Deus nos ita dilexit, debemus & nos alii alios diligere.

12 * Deum nemo ſpectavit unquam. Si diligamus *Ioh. 1.18. 1 tim.6.16.*

alii

alii alios, Deus in nobis habitat,& charitas ejus adim-
pleta eſt in nobis.
13 Per hoc cognoſcimus nos in eo habitare, & ip-
ſum in nobis, quòd de Spiritu ſuo dedit nobis.
14 Nos verò ſpectavimus & teſtamur Patrem miſiſ-
ſe Filium, qui eſſet Servator mundi.
15 Quiſquis profeſſus fuerit Jeſum eſſe Filium Dei
Deus in eo habitat,& ipſe in Deo.
16 Et nos cognovimus & credidimus charitatem quam
habet Deus erga nos. Deus charitas eſt : & qui manet
in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.
17 Per hoc adimpletur charitas in nobis, ut fiduci-
am habeamus in die judicii ; quòd qualis ille eſt, *ta-
les* & nos ſumus in hoc mundo.
18 Metus non eſt in charitate : ſed integra charitas
foras ejicit metum : quoniam metus cruciatum habet ;
qui autem metuit, non eſt perfectus in charitate.
19 Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior dilexit
nos.
20 Si quis dixerit, Diligo Deum, & fratrem ſuum o-
derit, mendax eſt : qui enim non diligit fratrem ſuum
quem vidit, Deum quem non vidit, quomodo poteſt di-
ligere ?
Joh.13.34. & 15.12. 21 Et hoc mandatum habemus ab eo, * Ut qui dili-
git Deum, diligat & fratrem ſuum.

CAP. V.

1 Oſtendit fraternum amorem & fidem eſſe res conjunctas;
10 Nullam autem haberi poſſe fidem Deo niſi creden-
do in Christum. 14 Hinc certa eſt invocatio: 16 ut
pro fratribus etiam valeant preces.

QUiſquis credit Jeſum eſſe Chriſtum illum, ex Deo
natus eſt : & quiſquis diligit genitorem, diligit eti-
am eum qui ex eo genitus eſt.
2 Per hoc cognoſcimus nos diligere filios Dei, quum
Deum diligimus, & mandata ejus ſervamus.
3 Hæc eſt enim charitas Dei, ut mandata ejus ſer-
vemus : & mandata ejus gravia non ſunt.
4 Quoniam quicquid natum eſt ex Deo, vincit mun-
dum : & hæc eſt victoria quæ vicit mundum, *nempe*, fi-
des noſtra.
1Cor.15.57. 5 Quis eſt qui * vincit mundum, niſi qui credit Jeſum
eſſe Filium Dei ?
6 Hic ille eſt qui venit per aquam & ſanguinem,
nempe Jeſus Chriſtus : non per aquam ſolùm, ſed per a-
quam & ſanguinem : & Spiritus is eſt qui teſtificatur
Spiritum veritatem eſſe.

7 Nam

7 Nam tres ſunt qui teſtificantur in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus ſanctus: & hi tres unum ſunt.

8 Et tres ſunt qui teſtificantur in terra, Spiritus, & aqua, & ſanguis: & hi tres in unum conſentiunt.

9 Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt: nam hoc eſt teſtimonium Dei, quod teſtificatus eſt de Filio ſuo.

10 Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium in ſeipſo: qui non credit Deo, mendacem eum fecit, quia non credidit teſtimonio quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo.

11 Eſt autem hoc teſtimonium, *nempe* quòd vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ejus eſt.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet.

13 Hæc ſcripſi vobis qui creditis in nomen Filii Dei: ut ſciatis vos vitam æternam habere, & ut credatis in nomen Filii Dei.

14 Et hæc eſt fiducia quam apud Deum habemus, * ipſum ſi quid petierimus ſecundum voluntatem ejus, nos audire. *Supra 3.22.*

15 Quod ſi ſcimus eum audire nos, quicquid petierimus, ſcimus nos habere petitiones quas ab eo petiimus.

16 Si quis viderit fratrem ſuum peccare peccato *quod* non *eſt* ad mortem, petet, & dabit ei vitam, peccantibus *dico* non ad mortem. Eſt * peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis. *Matt. 12.31. Marc. 3.29.*

17 Omnis injuſtitia peccatum eſt: ſed eſt peccatum *quod* non *eſt* ad mortem.

18 Scimus quòd quiſquis natus eſt ex Deo non peccat: ſed qui genitus eſt ex Deo, conſervat ſeipſum, & Malus ille non tangit eum.

19 Scimus nos ex Deo eſſe, & mundum totum in illo malo jacere.

20 Sed ſcimus Filium Dei veniſſe, & * dediſſe nobis mentem ut cognoſcamus illum qui verax eſt: & ſumus in verace illo, *id eſt*, in Filio ejus Jeſu Chriſto. Hic eſt verus Deus, & vita æterna. *Luc. 24.45.*

21 Filioli, cavete vobis ab idolis.

EPISTOLA JOHANNIS SECUNDA.

1 Inſcribitur hæc Epiſtola eximiæ ac præſtanti dignitate Fœminæ, 4 quæ filios in Dei timore rectè educatos habebat. 6 Hanc orat ut in charitate Chriſtiana perſeveret, 7 ne in Antichriſtos incidat, 10 quin potius eos omnino vitet.

PResbyter electæ dominæ, & liberis ejus,
quos ego verè diligo; nec ego ſolus, ſed
& omnes qui norunt veritatem.
2 Propter veritatem quæ permanet in
nobis,& nobiſcum erit in æternum.
3 Sit vobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo Patre,& à Domino Jeſu Chriſto Filio Patris, cum veritate & charitate.
4 Gaviſus ſum valdè quòd invenerim ex filiis tuis qui integrè incedant,ſicut mandatum accepimus à Patre.
5 Et nunc rogo te,domina, non ut mandatum novum
Joh.13.12. ſcribens tibi, ſed quod habuimus à principio, * ut diligamus alii alios.
6 Hæc autem eſt charitas, ut incedamus ſecundùm mandata ipſius. Hoc eſt mandatum illud ſicut audiſtis à principio, ut in eo ambuletis.
7 Nam multi impoſtores ingreſſi ſunt in mundum,qui non confitentur Jeſum Chriſtum veniſſe in carne. Hic ille eſt impoſtor & Antichriſtus.
8 Attendite voſipſos, ne perdamus quæ operati ſumus: ſed ut mercedem plenam recipiamus.
9 Quiſquis tranſgreditur, nec manet in doctrina Chriſti, Deum non habet: qui manet in doctrina Chriſti, hic & Patrem & Filium habet.
10 Siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non ad-
Rom.16.17. fert, * ne recipite eum domum,nec Ave ei dicite:
11 Qui enim dicit ei, Ave, communicat operibus ejus malis.
12 Quum multa haberem vobis ſcribenda,nolui per chartam & atramentum: ſed ſpero *me* venturum ad vos,& præſentem præſentibus loquuturum, ut gaudium noſtrum ſit completum.
13 Salutant te filii ſororis tuæ electæ. Amen.

EPISTOLA JOHANNIS TERTIA.

1 Hoſpitalitatem Gaii laudat, 9 & Diotrephis petulantiam accuſans, 10 Gaium monet ut in benefaciendo perſeveret. 12 Poſtremò Demetrium commendat.

SEnior * Gaio dilecto, quem ego verè di- Rom. 16.23.
ligo.
2 Dilecte, in primis opto ut proſperè
agas & valeas, ſicut proſperè agit anima
tua.
3 Gavíſus ſum enim valdè quum veniſſent fratres, &
teſtimonio ſuo commendaſſent integritatem tuam, pro-
ut tu integrè ambulas;
4 Majus iſtis gaudium non habeo, quum *videlicet*
audio filios meos integrè ambulare.
5 Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres,
& erga peregrinos.
6 Qui teſtimonio ſuo commendarunt charitatem tu-
am in conſpectu Eccleſiæ; quos rectè facies ſi proſe-
quutus fueris ut Deo dignum eſt.
7 Nam pro nomine ejus profecti ſunt, nihil accipi-
entes à Gentibus.
8 Nos ergo debemus recipere hujuſmodi, ut admi-
niſtri ſimus veritati.
9 Scripſi Eccleſiæ: ſed qui primatum inter eos am-
bit Diotrephes, non recipit nos.
10 Propterea, ſi venero, ſuggeram ipſius facinora
quæ facit, verbis improbis garriens in nos: quiq; etiam
his non contentus, neq; ipſe recipit fratres, & qui vo-
lunt *recipere* prohibet, & ex Eccleſia ejicit.
11 Dilecte, ne imitare quod malum eſt, ſed quod bo-
num eſt. Qui benefacit, ex Deo eſt; qui autem male-
facit, non vidit Deum.
12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab omnibus,
& ipſa veritate: ſed & nos teſtimonium perhibemus, &
noſtis teſtimonium noſtrum verum eſſe.
13 Multa poſſem ſcribere, ſed nolo per atramentum
& calamum tibi ſcribere.
14 Spero autem fore, ut ſtatim te videam, & ut co-
ram loquamur.
15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nomi-
natim.

Epiſtola Catholica Judæ Apoſtoli.

3 Admonet pios ut ſibi caveant ab eo hominum genere, 4 qui ex Chriſti gratia laſciviendi prætextum capiunt, 5 quos non impune laturos ejus gratiæ contemptum 6.7 tribus exemplis demonſtrat: 14 & vaticinium Enoch profert. 17,20 Modum denique piis oſtendit, quo omnes eorum machinas disjicere queant.

JUdas Jeſu Chriſti ſervus, frater autem Jacobi, vocatis à Deo Patre, ſanctificatis, & Jeſu Chriſto ſervatis,

2 Miſericordia vobis & pax & charitas multiplicetur.

3 Dilecti, quum omne ſtudium adhibeam, ut ſcribam ad vos de communi ſalute, neceſſe habui vobis ſcribere, ad vos hortandos ut decertetis pro fide quæ ſemel tradita eſt ſanctis.

4 Nam ſubrepſerunt quidam homines, prius jam olim * deſcripti ad hanc damnationem; impii, qui Dei noſtri gratiam transferunt ad laſciviam, & ſolum illum herum Deum ac Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum negant.

Ver. 14. & 25.

5 Volo autem vos iſtorum commonefacere, ut qui ſemel hoc ſciatis, Dominum, quum populum ex Ægypto liberaſſet, rurſus * eos qui non credebant perdidiſſe:

Num. 14. 37.

6 * Et Angelos qui non ſervata ſua origine reliquerunt ſuum domicilium, judicio magni illius diei vinculis æternis ſub caligine reſervaſſe.

2 Pet. 2. 4.

7 * Sicut Sodoma & Gomorrha, & his finitimæ civitates, ſimili modo atque illæ ſcortatæ, & carnem alienam ſectatæ, propoſitæ ſunt exemplo, ignis æterni pœnam ſuſtinentes.

Gen. 19. 24.

8 Similiter tamen & iſti ſopiti, carnem quidem polluunt: dominatum verò rejiciunt, & dignitates conviciis inceſſunt.

9 At Michael Archangelus, quum adverſus diabolum

certans,

certans, diſceptaret de corpore Moſis, non auſus eſt illi
impingere notam maledicti, ſed dixit, Increpet te Dominus.

10 At iſti, quæcunque non noverunt, conviciis inceſſunt: quæcunq; verò naturaliter, ut animantia rationis
expertia, ſciunt, in iis ſeſe corrumpunt.

11 Væ ipſis: nam viam * Cain ingreſſi ſunt, & decep- Gen.4.8.
tione mercedis, qua deceptus fuit * Balaam effuſi ſunt, & Num.22,23.
* contradictione Core perierunt. 1 pet.2,15. Num.16,1.

12 Hi ſunt in agapis veſtris macularum inſtar, dum
vobiſcum convivantur, abſque ullius metu ſeipſos paſcentes; * nubes aqua carentes, ventis circumactæ: 2 Pet.2,17.
arbores emarcidæ, infrugiferæ, bis emortuæ, eradicatæ:

13 Undæ maris efferatæ, deſpumantes ſua ipſorum
dedecora: ſtellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum in
æternum ſervata eſt.

14 Prophetavit autem etiam de iſtis ſeptimus ab A
dam Enoch, dicens, Ecce venit Dominus cum ſanctis
millibus ſuis.

15 Ut ferat judicium adverſus omnes, & redarguat
quicunq; ex ipſis ſunt impii, de factis omnibus quæ impiè patrarint, deq; omnibus duris, quæ loquuti fuerint
adverſus ipſum peccatores impii.

16 Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupiditatibus
ſuis incedentes: & * quorum os loquitur prætumida Pſal.73.4 & Pſal.17.10.
admirantes perſonas utilitatis gratiâ.

17 Vos autem dilecti, memores eſtote verborum quæ
prædicta fuerunt ab Apoſtolis Domini noſtri Jeſu
Chriſti:

18 Quòd videlicet dixerunt vobis, * in extremo
tempore futuros irriſores, qui in impiis ſuis cupiditatibus incederent. 2 Pet.3,3. 1 tim.4,1. 2 tim.4.3.

19 Hi ſunt qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum
non habentes.

20 Vos autem dilecti, ſanctiſsimæ veſtræ fidei ſuperſtruentes voſipſos, per Spiritum ſanctum orantes:

21 Alii alios in charitate Dei conſervate, expectantes miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam
æternam.

22 Et alios quidem, habito delectu, commiſeramini:

23 Alios verò terrore ſervate, ex flamma rapientes:
odio habentes vel eam tunicam quæ à carnis contactu
ſit maculata.

24 Cæterùm ei qui poteſt vos ſervare à peccato immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ ſuæ inculpatos
cum exultatione:

25 *Id eſt*, ſoli ſapienti Deo, ſervatori noſtro, gloria
& magnificentia & robur & poteſtas, & nunc & in om-
nia ſecula. Amen.

Apocalypſis JOHANNIS Theologi.

CAP. I.

2 Indicat doctrinæ genus quod hîc tractatur : 8 nempe illius qui eſt principium & finis. 12 Deinde ſeptem candelabrorum & ſtellarum 20 myſterium explicat.

APOCALYPSIS Jeſu Chriſti,
quam dedit ipſi Deus, ut indicaret
ſervis ſuis quæ oporteat fieri citò : &
verò miſſam per Angelum ſuum, ſervo
ſuo Johanni ſignificavit :
2 Qui teſtificatus eſt ſermonem
Dei, & teſtimonium Jeſu Chriſti, & quæcunque vidit.
3 Beatus qui legit, & *beati* qui audiunt verba Pro-
phetiæ hujus : & obſervant ea quæ in ea ſcripta ſunt :
tempus enim prope eſt.
4 Johannes ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia: Gra-
tia *ſit* vobis & pax * à Qui eſt, & Qui erat, & Qui ven-
Exod.3.14. turus eſt : & à ſeptem Spiritibus qui in conſpectu thro-
pſal.89.38. ni ejus ſunt :
1 Cor.15.10.
Coloſſ.1.18.
Heb.9.14. 5 Et à Jeſu Chriſto, * *qui eſt* fidus ille teſtis, * primo-
1 Iohan.1.9. genitus ille ex mortuis, ac princeps regum terræ. Qui
1 Pet.1.15. dilexit nos, & lavit nos à peccatis noſtris * per ſangui-
nem ſuum:
1 Pet.2.5. 6 Et fecit nos * reges & ſacerdotes Deo & Patri
ſuo ; ei, *inquam*, ſit gloria & robur in ſecula ſeculorum.
Amen.
Eſa.3.14. 7 * Ecce, venit cum nubibus, & videbit eum omnis
Mat.24.30. oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram
1 Theſ.4.14. eo omnes tribus terræ : etiam, Amen.
Infra 21.6. 8 * Ego ſum A & Ω, *id eſt*, principium & finis,
& 22.13. dicit Dominus, *id eſt*, Qui eſt, & Qui erat, & Qui
venturus eſt, ille, *inquam*, omnipotens.

9 Ego

9 Ego Johannes, *qui* & frater veſter *ſum*, & ſocius
in afflictione & regno & tolerantia Chriſti Jeſu, eram
in inſula quæ vocatur Patmos, propter ſermonem Dei
& teſtimonium Jeſu Chriſti:
10 Fui *autem* Spiritu correptus die Dominico,& audivi à tergo vocem magnam tanquam tubæ,
11 Dicentis, Ego ſum A & Ω, primus ille & ultimus:
&, Quod vides, ſcribe in libro, & mitte ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia, Epheſi, & Smyrnæ, & Pergami, & Thyatiræ, *&* Sardibus, & Philadelphiæ, & Laodiceæ.
12 Converſus ſum igitur ut viderem vocem quæ loquuta erat mecum. Converſus autem vidi ſeptem candelabra aurea.
13 Et in medio ſeptem candelabrorum aureorum
quendam ſimilem filio hominis,indutum talari *veſte*, &
præcinctum ad mamillas zona aurea.
14 Caput autem ejus & capilli *erant* candidi ut lana
alba,tanquam nix, & oculi ejus ut flamma ignis.
15 Pedes autem ejus ſimiles chalcolibano, veluti in
fornace ardentes: & vox illius tanquam vox aquarum
multarum.
16 Habebat autem in dextra ſua ſtellas ſeptem: &
ex ore ejus anceps gladius prodibat: *&* facies ejus
qualis ſol in ſuo vigore lucet.
17 Quum autem vidiſſem eum, cecidi ad pedes ejus
veluti mortuus: tum impoſuit mihi dextram ſuam, dicens mihi, Ne metue: * ego ſum primus & ultimus. Eſai. 41. 4. & 44. 6.
18 Et qui vivo, ſed fui mortuus, & ecce vivo in
ſecula ſeculorum, Amen: & habeo claves inferorum &
mortis.
19 Scribe quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ poſthæc
ſunt futura.
20 Myſterium ſeptem ſtellarum,quas vidiſti in dextra mea, & ſeptem candelabra aurea. Septem ſtellæ,
Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum: & candelabra ſeptem
quæ vidiſti, ſeptem Eccleſiæ ſunt.

CAP. II.

Jubetur Iohannes ſcribere quæ Dominus neceſſaria noverat Eccleſiis, 1 Epheſiorum, 8 Smyrnenſium, 12 Pergamenorum, 18 Thyatirenſium. 25 Vt quæ ab Apoſtolis acceperant, t[illegible]nt.

1 ANgelo Epheſinæ Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit qui
tenet ſeptem ſtellas in dextra ſua, qui ambulat inter ſeptem candelabra aurea.
2 Novi opera tua,& laborem, & tolerantiam tuam,

&

& quòd non poſſis ferre malos: & exploraris eos qui
ſe dicunt Apoſtolos eſſe,& non ſunt, & comperiſti eos
eſſe mendaces.
3 Et onere preſſus fuiſti,& ſuſtines: & propter no-
men meum laboraſti,& non es defatigatus.
4 Sed habeo *aliquid* adversùm te, quòd charitatem
tuam primam omiſeris.
5 Memor eſto itaque unde excideris, & reſipiſce,
& priora opera facito: ſin minùs, veniam adversùm
te citò, & movebo candelabrum tuum è loco ſuo, niſi
reſipueris.
6 Sed hoc habes, quòd odiſti facta Nicolaïtarum,
quæ & ego odi.
7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ec-
cleſiis: Victori dabo edere ex arbore vitæ, quæ eſt in
medio Paradiſi Dei.
8 Angelo verò Smyrnæorum Eccleſiæ ſcribe,
Hæc dicit primus ille & ultimus, qui fuit mortuus, &
vivit.
9 Novi opera tua, & afflictionem & paupertatem
(ſed dives es) & blaſphemiam eorum qui ſe dicunt Ju-
dæos eſſe, & non ſunt, ſed ſynagoga Satanæ.
10 Nihil eorum metue quæ paſſurus es: ecce, futu-
rum eſt ut mittat diabolus aliquos ex vobis in carce-
rem, ut exploremini: & habebitis afflictionem dierum
decem. Eſto fidelis uſque ad mortem,& dabo tibi coro-
nam vitæ.
11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ec-
cleſiis; Victor non lædetur á morte ſecunda.
12 Angelo verò Pergamenſis Eccleſiæ; ſcribe,Hæc
dicit qui habet romphæam illam utrinq; acutam:
13 Novi opera tua, & ubi habites, *nempe* ubi thro-
nus eſt Satanæ: & *quòd* teneas nomen meum, neq; ne-
gaſti fidem meam, etiam iis diebus quibus Antipas
Martyr ille meus fidelis trucidatus eſt apud vos, ubi Sa-
tanas habitat.
14 Sed habeo adversùm te pauca, quòd habeas i-
Num. 24.12. & 31.16. ſtic qui teneant doctrinam * Balaam, qui docebat Ba-
laac objicere offendiculum coram filiis Iſrael, ut ede-
rent ex iis quæ ſimulachris immolabantur, & ſcorta-
rentur.
15 Ita habes etiam tu qui teneant doctrinam Nico-
laitarum: quod odi.
16 Reſipiſce: ſin minùs, veniam adversùm te citò,&
pugnabo cum illis gladio oris mei.
17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ec-
cleſiis; Victori dabo edere ex Manna illo abſcondito,
& dabo illi calculum album, & in calculo nomen no-
vum:

vum ſcriptum, quod nemo novit, niſi qui accepit.

18 Angelo verò Thyatirenſis Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit Filius Dei qui habet oculos tanquam flammam ignis, & cujus pedes ſunt ſimiles chalcolibano:

19 Novi opera tua & charitatem, & ſubminiſtrationem, & fidem, & tolerantiam tuam, & opera tua, & ultima plura prioribus.

20 Sed habeo adverſus te pauca, quòd permittis mulierem Jezabel, quæ ſe dicit propheti ſſam, docere & ſeducere ſervos meos, ut ſcortentur, & edant ex iis quæ ſimulachris immolantur.

21 Et dedi illi tempus ut reſipiſceret à ſcortatione ſua: & non reſipuit.

22 Ecce, ego abjiciam eam in lectum: & eos qui adulterium committunt cum ea, in afflictionem maximam, niſi reſipuerint ab operibus ſuis.

23 Et filios ejus interficiam morte: ſcientq; omnes Eccleſiæ me eſſe *ſcrutatorem renum & cordium; & dabo unicuiq; veſtrûm ſecundùm opera ſua. 1 Sam. 16.7. Pſal. 7.10. Jer. 11.20. & 17.10.

24 Vobis autem dico & reliquis Thyatirenſibus, quicunque non tenetis doctrinam hanc, & qui non approbaſtis profunditates Satanæ, ut aiunt: non imponam vobis aliud onus.

25 Tamen id quod habetis, tenete quouſq; veniam.

26 Nam ſi quis vicerit, & obſervaverit ad finem uſq; opera mea, dabo ei poteſtatem in Gentes:

27 * Et reget eas virgâ ferrea: & tanquam vaſa fictilia conterentur, ſicut & ego accepi à Patre meo. Pſal. 2.9.

28 Et dabo ei ſtellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.

CAP. III.

1 Sequitur Epiſtola quinta ad paſtores Eccleſiæ Sardenſium, 6 Philadelphenſium, 14 & Laodicenſium, 16 ne tepidi ſint, 20 ſed gloriæ Dei promovendæ operam dent.

ANgelo autem Eccleſiæ quæ eſt Sardibus ſcribe; Hæc dicit qui habet ſeptem Spiritus Dei, & ſeptem ſtellas; Novi opera tua, *nempe* quòd dicaris vivere, ſed mortuus ſis.

2 Eſto vigilans, & confirma reliqua moribunda, non enim inveni opera tua plena coram Deo.

3 Memento igitur quæ acceperis & audieris: & obſerva *illa* & reſipiſce. Quòd ſi non vigilaveris, veniam ad te * tanquam fur, neque intelliges, qua hora veniam ad te. Inf. 16.15. 1 Theſ. 5.2. 2 Pet. 3.10.

4 Habes *tamen* aliquot capita etiam Sardibus

quæ

quæ non inquinarunt veſtimenta ſua: ideoq; incedent
mecum albati: digni enim ſunt.

5 Qui vicerit, amicietur veſtimentis albis: neque
unquam delebo nomen ejus ex *libro vitæ, ſed profi-
tebor nomen ejus coram Patre meo, & coram Angelis
ejus.

Infra 20.12. & 21.27. Phil.4.4. Exod.32.33.

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ec-
cleſiis.

7 Angelo verò Philadelphienſis Eccleſiæ ſcribe,
Hæc dicit Sanctus & verax ille, qui habet clavem Da-
vidis: qui aperit, & nemo claudit: & claudit, & nemo
aperit.

8 Novi opera tua: ecce, propoſui tibi oſtium aper-
tum, nec quiſquam poteſt claudere illud, quia nonnul-
lam habes virtutem, & obſervaſti ſermonem meum, neq;
abnegaſti nomen meum.

9 Ecce, præbebo eos qui ſunt ex ſynagoga Satanæ,
id eſt, eorum qui dicunt ſe Judæos eſſe, nec ſunt, ſed
mentiuntur, ecce, *inquam*, faciam ut ipſi veniant & ado-
rent ante pedes tuos, & ſciant quòd ego dilexi te.

10 Quoniam obſervaſti ſermonem tolerantiæ meæ:
ego quoque te liberabo ex tempore tentationis, quod
venturum eſt in orbem univerſum, ad explorandos inco-
las terræ.

11 Ecce venio citò, tene quod habes, ut nemo acci-
piat coronam tuam.

12 Siquis vicerit, faciam ut ſit columna in templo
Dei mei, nec foras egredietur ampliùs: & inſcribam ei
nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei, *id eſt*, novæ
Hieruſalem quæ deſcendit è cœlo à Deo meo, & no-
men meum novum:

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ec-
cleſiis.

14 Angelo verò Laodicenſium Eccleſiæ ſcribe, Hæc
dicit Amen, teſtis ille fidelis & verax, principium opi-
ficii Dei.

15 Novi opera tua, *nempe* te, neque frigidum eſ-
ſe, neque fervidum: utinam frigidus eſſes aut fervi-
dus.

16 Itaq; quoniam tepidus es, nec frigidus, nec fervi-
dus, futurum eſt ut te evomam ex ore meo.

17 Nam dicis, Dives ſum, & ditatus ſum, & nullius
egeo. Neq; noſti te eſſe ærumnoſum, & miſerabilem, &
pauperem, & cæcum, & nudum.

18 Conſulo tibi ut emas à me aurum igni explora-
tum, ut dives fias: & veſtimenta alba, ut induaris, nec
appareat dedecus nuditatis tuæ; & collyrio inungas o-
culos tuos, ut videas.

19 * Ego quoſcunq; amo, arguo & caſtigo. Ferve igi- Pro.3.12.
tur & reſipiſce. Heb.12.5.
20 Ecce, ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis audierit vo-
cem meam, & aperuerit oſtium, ingrediar ad eum, & cœ-
nabo cum eo, & ipſe mecum.
21 Si quis vicerit, tribuam ut ſedeat mecum in throno
meo, ut & ego vici, & ſedeo cum Patre meo in throno
ejus.
22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ec-
cleſiis.

CAPUT IIII.

1 Alia narratur viſio, 3 divinæ maieſtatis gloriam continens, 8 quæ à quatuor animalibus, 10 & viginti-quatuor Senioribus celebratur.

POſtea aſpexi, & ecce, oſtium *erat* apertum in cœlo:
& vox prima quam audiveram tanquam tubæ lo-
quentis mecum, dicebat, Aſcende huc, & oſtendam tibi
quæ oporteat fieri poſthac.
2 Statim igitur fui correptus Spiritu: & ecce, thro-
nus poſitus erat in cœlo: & *quidam* throno inſidebat.
3 Is autem qui ſedebat, aſpectu ſimilis erat lapidi
jaſpidi & ſardio: & in circuitu throni erat iris aſpectu
ſimilis ſmaragdo.
4 Et in circuitu ſedis, ſedilia vigintiquatuor: & ſu-
per ſedilia vidi vigintiquatuor Seniores ſedentes, ami-
ctos veſtibus albis: & habentes impoſitas capitibus ſuis
coronas aureas.
5 Prodibant autem è throno fulgura & tonitrua &
voces, & ſeptem lampades igneæ ardentes ante thronũ,
quæ ſunt ſeptem Spiritus Dei.
6 Erat etiam ante thronum mare vitreum ſimile
cryſtallo: & inter thronum & quæ thronum ambiebant,
quatuor animalia plena oculis antè & retrò.
7 Animal autem primum erat ſimile leoni, & ſecun-
dum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens fa-
ciem ſicut homo, & quartum animal ſimile aquilæ
volanti.
8 Et quatuor animalia ſingula per ſe habebant alas
ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis; die ac
nocte ſine intermiſſione dicentia, Sanctus, ſanctus, ſan-
ctus, Dominus Deus ille omnipotens, Qui erat, Qui eſt,
& Qui venturus eſt.
9 Et quum tribuebant illa animalia gloriam & hono-
rem & gratiarum actionem ei qui throno inſidebat, illi,
inquam, viventi in ſecula ſeculorum:
10 Procidebant viginti quatuor illi Seniores ante
illum

illum inſidentem throno, & adorabant illum viventem in ſecula ſeculorum, & abjiciebant coronas ſuas ante thronum, dicentes,

ap. 45. 12 11 * Dignus es, Domine, qui accipias gloriam & honorem & virtutem: quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam creata ſunt.

CAP. V.

1 Librum ſeptem ſigillis obſignatum, 3 quem nemo aperire poterat, 6 Agnus ille Dei 9 dignus qui ipſum aperiat, 12 omnium cœleſtium voce decantatur.

DEinde vidi ad dextram ejus qui inſidebat throno, librum ſcriptum intus & à tergo, obſignatum ſigillis ſeptem.

2 Et vidi Angelum fortem prædicantem voce magna, Quis eſt dignus qui aperiat librum, & ſolvat ejus ſigilla?

3 Nemo autem poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubter terram, aperire librum, neque eum inſpicere.

4 Flebam igitur ego multùm, quòd nemo dignus inventus eſſet qui aperiret & legeret librum, nec qui eum inſpiceret.

5 Tum unus ex Senioribus dicit mihi, Ne fleto: ecce, vicit Leo ille ex tribu Juda, ſtirps illa Davidis, ut aperiat librum, & ſolvat ſeptem ejus ſigilla.

6 Aſpexi igitur, & ecce inter thronum & quatuor illa animalia, & inter ſeniores illos, Agnus ſtans tanquam mactatus, habens cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus Dei emiſſi in omnem terram.

7 Is venit & accepit librum ex dextra illius throno inſidentis.

8 Cumq; accepiſſet librum, quatuor illa animalia, & viginti quatuor illi Seniores ceciderunt coram Agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas, plenas ſuffituum: quæ ſunt preces ſanctorum.

9 Et cecinerunt canticum novum, dicentes, Dignus es qui accipias librum, & aperias ejus ſigilla: quoniam mactatus es: & redemiſti nos Deo per ſanguinem tuum, ex omni tribu, & lingua, populo, & natione.

1 Pet. 2.9. 10 Et feciſti nos Deo noſtro * reges & ſacerdotes: & regnabimus ſuper terram.

11 Tum aſpexi, & audivi in circuitu throni, & animalium & Seniorum illorum, vocem Angelorum multorum, * numero millies centena millia, & decies centena millia.

Dan. 7.10.

12 Dicentes

12 Dicentes voce magna, Dignus eſt Agnus ille mactatus qui accipiat virtutem, & divitias, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13 Sed & omnem creaturam quæ in cœlo eſt, & quæ ſuper terram & ſub terra, & in mari, & quæ in eis ſunt omnia, audivi dicentia, Seſſori throni & Agno benedictio, & honor, & gloria, & robur, in ſecula ſeculorum.

14 Quatuor autem animalia illa dicebant, Amen: & viginti quatuor illi Seniores prociderunt in facies ſuas, et adorarunt eum qui vivit in ſecula ſeculorum.

CAP. VI.

1 Aperit Agnus primum libri ſigillum, 4 ſecundum, 5 tertium, 7 quartum, 9 quintum. 12 & ſextum. Quibus apertis, cædes, fames, peſtis. ſanctorum querela, terræ motus, & varia cœli prodigia oriuntur.

POſtea aſpexi, quum aperuiſſet Agnus primum ex ſigillis, & audivi unum ex quatuor illis animalibus dicens, tanquam vocem tonitrui, Veni & vide.

2 Aſpexi igitur, & ecce *aderat* equus albus: & qui inſidebat ei habebat arcum, & data eſt ei corona, & prodiit vincens, et ut vinceret.

3 Quumque aperuiſſet ſigillum ſecundum, audivi ſecundum animal, dicens, Veni et vide.

4 Et prodiit alius equus rufus: et ei qui inſidebat ſuper eum, datum eſt, ut tollat pacem è terra, ut alii alios mactent: datuſq; eſt ei gladius magnus.

5 Et quum aperuiſſet ſigillum tertium, audivi tertium animal dicens, Veni et vide. Aſpexi igitur, et ecce equus niger *aderat*, et qui inſidebat ei, habebat ſtateram in manu ſua.

6 Et audivi vocem inter illa quatuor animalia dicentem, Chœnix tritici denario, & tres Chœnices hordei denario: & vinum & oleum ne læſeris.

7 Quumq; aperuiſſet ſigillum quartum: audivi vocem quarti animalis dicentem, Veni & vide.

8 Tum aſpexi, & ecce *aderat* equus pallidus, & ejus qui inſidebat ei nomen erat Mors: & infernus ſequebatur eam; dataque eſt eis in quadrantem terræ, poteſtas trucidandi gladio, & fame, & morte, & per terreſtres feras.

9 Quum verò aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſub altari animas eorum qui mactati fuerant propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod tuebantur.

10 Cla-

10 Clamabant autem voce magna, dicentes, Uſque-
quo Domine, qui ſanctus es & verax, non judicas ac vin-
dicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra?
11 Tum datæ ſunt ſingulis ſtolæ albæ, & dictum eſt
eis ut requiſcerent adhuc paululùm temporis, uſquequo
compleantur etiam conſervi eorum, & fratres eorum qui
trucidandi ſunt ſicut & ipſi.
12 Deinde aſpexi quum aperuiſſet ſigillum ſextum,
& ecce terræmotus magnus factus eſt: & ſol factus
eſt niger ut ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt ut
ſanguis.
13 Et ſtellæ cœli ceciderunt in terram, ſicut ficus ab-
jicit groſſos ſuos, quum vento magno concutitur.
14 Et cœlum abſceſſit ſicut liber qui convolvitur: &
omnes montes & inſulæ è ſuis locis emotæ ſunt:
15 Et reges terræ, & proceres & divites, & tribuni, &
potentes, omneſq; tum ſervi, tum ingenui abſconde-
runt ſe in ſpeluncis et in petris montium:
Eſa.2.19. 16 Et dixerunt montibus et petris, * Cadite ſuper
Oſea 10.8. nos, et abſcondite nos à conſpectu ejus qui inſidet thro-
Luc.23.30. no et ab ira Agni.
17 Nam venit dies ille magnus iræ illius: et quis
poterit ſtare?

CAP. VII.

1 Graſſantes in orbe Angeli, 3 inhibentur donec electi Domini 5 ex omnibus tribubus ſignentur. 13 Deinde eorum qui Chriſti cauſa perſequutionem ſuſtinuerunt, 16 fælicitas 17 & gaudium deſcribitur.

POſtea vidi quatuor Angelos inſiſtentes quatuor an-
gulis terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret
ventus ſuper terram, neque ſuper mare, neque ullam
arborem.
2 Et vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu
ſolis, habentem ſigillum Dei vivi: qui clamavit voce
magna quatuor Angelis quibus datum eſt nocere terræ
et mari,
3 Dicens, Ne nocete terræ, neq; mari, neq; arbori-
bus, quoad uſq; obſignaverimus ſervos Dei noſtri in
frontibus ſuis.
4 Et audivi numerum obſignatorum: centum qua-
draginta quatuor millia *erant* obſignata ex omnibus tri-
bubus filiorum Iſrael.
5 Ex tribu Juda, duodecies mille obſignata: ex tri-
bu Ruben, duodecies mille obſignata: ex tribu Gad,
duodecies mille obſignata:
6 Ex tribu Aſer, duodecies mille obſignata: ex tri-

bu

bu Nepthali, duodecies mille obſignata : ex tribu Ma-
naſſe, duodecies mille obſignata.

7 Ex tribu Simeon, duodecies mille obſignata : ex
tribu Levi, duodecies mille obſignata: ex tribu Iſſachar,
duodecies mille obſignata.

8 Ex tribu Zabulon, duodecies mille obſignata : ex
tribu Joſeph, duodecies mille obſignata : ex tribu Ben-
jamin, duodecies mille obſignata.

9 Poſtea aſpexi, et ecce *aderat* turba multa, quam
numerare nemo poſſit, ex omnibus gentibus & tribubus
& populis & linguis : ſtabantque ante thronum & in
conſpectu Agni, amicti ſtolis albis: & palmæ in mani-
bus eorum.

10 Et clamabant voce magna, dicentes, Salus *à* Deo
noſtro *eſt*, ſedente ſuper thronum, & *ab* Agno.

11 Omnes autem Angeli ſtabant in circuitu throni &
Seniorum & quatuor animalium illorum, & procubue-
runt ante thronum in facies ſuas, & adorarunt Deum,

12 Dicentes, Amen : benedictio, & gloria, & ſapien-
tia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & robur Deo
noſtro in ſecula ſeculorum. Amen.

13 Tum me compellavit unus ex illis ſenioribus, di-
cens mihi, Iſti qui amicti ſunt ſtolis albis, quinam ſunt,
& unde venerunt ?

14 Et dixi ei, Domine, tu noſti: Et dixit mihi, Hi ſunt
qui venerunt ex aſflictione magna : & laverunt ſtolas
ſuas, ac dealbarunt in ſanguine Agni.

15 Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſerviunt ei die ac
nocte in templo ejus : & qui inſidet throno, habitabit
cum eis,

16 * Non eſurient amplius, neq; ſitient amplius: nec *Eſa.49.12*
in eos incidet ſol, neq; ullus æſtus.

17 Quoniam Agnus qui in medio throni eſt, paſcet
eos, & deducet ad vivos fontes aquarum, * & abſterſu- *Eſa.25.8.*
rus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. *Infra 21 9.*

CAP. VIII.

*1 Septimo ſigillo aperto, 3 offeruntur Sanctorum preces
per ſuſſitus. 4 Procedunt ſeptem Angeli cum tubis ;
7 & quatuor primis clangentibus, ignis decidit, 8 ma-
re turbatur. 10, 11 Aquæ amareſcunt, 12 Et ſtellæ
obtenebrantur.*

PORrò quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt
ſilentium in cœlo, media fermè hora.

2 Et vidi ſeptem illos Angelos qui aſtant coram Deo,
quibus datæ ſunt ſeptem tubæ.

3 Tum alius Angelus venit, & ſtetit ante aram, ha-
bens

bens, thuribulum aureum: & dati ſunt ei ſuffitus multi ut offerret cum precibus Sanctorum omnium, ſuper altare aureum quod eſt ante thronum.
4 Aſcendit autem fumus ſuffituum cum precibus Sanctorum, è manu Angeli ad conſpectum Dei.
5 Deinde accepit Angelus thuribulum, et implevit illud igne altaris, abjecitq; in terram: & facta ſunt tonitrua et voces et fulgura et terræmotus.
6 Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem tubas, præparaverunt ſe ut clangerent.
7 Primus igitur Angelus clanxit, & facta eſt grando & ignis, mixta ſanguine; projectaque ſunt in terram, & tertia pars arborum exuſta eſt, & omne fœnum viride exuſtum.
8 Deinde ſecundus Angelus clanxit: & quaſi mons magnus igne ardens projectus eſt in mare: factaq; eſt tertia pars maris ſanguis.
9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum quæ erant in mari, animantia *dico*: & tertia pars navium perierunt.
10 Tum Angelus tertius clanxit, & cecidit è cœlo ſtella magna, ardens velut fax, ceciditq; in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum.
11 Nomen autem ſtellæ dicitur Abſynthium: verſa eſt igitur tertia pars aquarum in abſynthium: & multi homines mortui ſunt ex aquis, quòd amaræ factæ eſſent.
12 Deinde quartus Angelus clanxit, & percuſſa eſt tertia pars Solis, & tertia pars Lunæ, & tertia pars ſtellarum, ita ut obſcuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis ſimiliter.
13 Et vidi, et audivi unum Angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magna: Væ, Væ, Væ incolis terræ, à reliquis ſonis tubæ trium illorum Angelorum qui clangent.

CAP. IX.

1 Quinto Angelo clangente. 3 Locuſtæ vaſtatrices prodeunt. 13 Sextus autem clangens, 16 Equites educit, 18 humanum genus devaſtantes.

Supra 8,10. TUm quintus Angelus clanxit, et vidi * ſtellam è cœlo cecidiſſe in terram, cui data eſt clavis putei abyſſi.
2 Aperuit igitur puteum abyſſi: et aſcendit fumus ex puteo ut fumus fornacis magnæ: et obſcuratus eſt ſol et aër à fumo putei.
3 Ex fumo autem exierunt locuſtæ in terram: data que

eaq; eſt illis poteſtas, qualem habent poteſtatem terreſtres ſcorpii.

4 Sed ipſis eſt dictum ne læderent gramen terræ, neque viride quicquam, neque ullam arborem: ſed tantùm homines qui non haberent ſignum Dei in frontibus ſuis.

5 Datum autem eſt eis, non ut occidant eos, ſed ut crucientur menſibus quinq; *ſitq;* cruciatus eorum ut cruciatus ſcorpii quum percuſſerit hominem.

6 * Itaq; per eos dies homines quærent mortem, *Supra 6. 16.*
ſed non invenient eam: & deſiderabunt mori, ſed fu- *Eſa. 2. 19.*
giet mors ab eis. *Oſea 10. 8.*
7 * Figuræ autem locuſtarum ſimiles *erant* equis pa- *Sap. 16. 8.*
ratis ad prælium: *erantque* impoſitæ capitibus earum tanquam coronæ ſimiles auro, & facies earum ut facies hominum.

8 Et habebant capillos, ut capillos mulierum, & dentes earum ut leonum erant.

9 Habebant etiam loricas, ut loricas ferreas: & ſonitus alarum ipſarum ut ſonitus curruum, equis multis currentibus ad bellum.

10 Sed & habebant caudas ſimiles ſcorpionum, erantq; aculei in caudis earum: & *earum* poteſtas *erat nocere* hominibus menſes quinque.

11 Habent autem ſibi impoſitum regem, Angelum abyſſi, cui nomen Hebraicè Abaddon, græcè autem Appollyon, *id eſt, perdens.*

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo Væ poſtea.

13 Tum ſextus Angelus clanxit, & audivi vocem quandam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos Dei.

14 Dicentem ſexto Angelo qui habebat tubam, Solve quatuor illos Angelos vinctos ad magnum Euphratis flumen.

15 Soluti ſunt igitur quatuor illi Angeli, parati ad horam & diem & menſem & annum, ut occidant tertiam partem hominum.

16 Eratq; numerus equeſtris exercitus bis millies centena millia: nam audivi numerum eorum.

17 Itemque vidi equos per viſionem, & ipſorum ſeſſores habentes thoraces igneos & hyacinthinos & ſulphureos: erant autem capita equorum ut capita leonum; & ex ore ipſorum prodibat ignis, & fumus & ſulphur.

18 Ab his tribus occiſa eſt tertia pars hominum, *nempe* ab igne, & fumo & ſulphure, quæ prodibant ex ore ipſorum.

19 Poteſtas enim eorum in ore eorum eſt, & in cau-
dis eorum : nam eorum caudæ ſimiles ſunt ſerpentibus;
habentes capita per quæ nocent.
20 Porrò reliqui homines qui occiſi non ſunt his
plagis, non reſipuerunt ab operibus manuum ſuarũ, ut ne
adorarent dæmonia, & * ſimulachra aurea & argentea
Pſal.115.4. & 135.15. & ærea, & lapidea & lignea, quæ neq; videre poſſunt,
neq; audire, neq; ambulare :
21 Neque reſipuerunt ab homicidiis ſuis, neque à
veneficiis ſuis, neque à ſcortatione ſua, neque à fur-
tis ſuis.

CAP. X.

1 *Alius apparet Angelus amictus nube,* 2 *libellum a-
pertum tenens :* 3 *inclamat :* 9 *& Iohanni,* 8 *ora-
culi juſſu devorandum tradit.*

Tum vidi alium Angelum fortem deſcendentem
de cœlo, amictum nube, ſupra cujus capite erat i-
ris : facies autem ejus *erat* ut ſol, & pedes ejus ut co-
lumnæ igneæ.
2 Habebatq; in manu ſua libellum apertum : &
poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrum autem
ſuper terram.
3 Clamavitque voce magna, ſicut Leo rugit : &
quum clamaſſet, loquuta ſunt ſeptem tonitrua voces
ſuas.
4 Et quum loquuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces
ſuas, ego ſcripturus eram : ſed audivi vocem de cœlo
dicentem mihi, Obſigna quæ loquuta ſunt ſeptem toni-
trua, & ne ea ſcribas.
5 Et Angelus quem vidi ſtantem ſuper mare & ſu-
per terram, ſuſtulit manum ſuam ad cœlum,
6 Et juravit per eum qui vivit in ſecula ſeculorum,
qui creavit cœlum & ea quæ ſunt in eo ; & terram, & ea
quæ in ea ſunt ; & mare, et ea quæ in eo ſunt ; tempus
non fore amplius :
7 Sed diebus vocis ſeptimi Angeli, quum clanget,
conſummandum eſſe myſterium Dei, ſicut annuntiavit
ſervis ſuis Prophetis.
8 Et vox quam audieram è cœlo, rurſum loquuta
eſt mecum, & dixit, Abi, et accipe libellum illum aper-
tum, *qui eſt* in manu Angeli ſtantis ſuper mare & ſuper
terram.
9 Abii igitur ad Angelum, dicens ei, ut daret mihi
libellum. Et dixit mihi, Accipe et devora eum : et ama-
ritudinem adferet ventri tuo, ſed in ore tuo erit dulcis
tanquam mel.

10 Accepi

10 Accepi igitur libellum è manu Angeli et devora-
vi eum: eratq; in ore meo dulcis tanquam mel: ſed quum
devoraſſem eum, amaruit venter meus.

11 Tum dixit mihi, Oportet te iterum prophetare
coram populis, gentibus, linguis, et regibus multis.

CAP. XI.

1 Templum metiri iubetur. 3 Dominus teſtes duos excitat: 7 quos à beſtia laniatos 9 nemo terræ mandat: 11 Deus autem in vitam revocatos, 12 ad cælum evocat. 13 Terrentur impii. 15 Et ſeptimi Angeli tuba, reſtaurationis; 18 & perditionis impiorum nuncia, deſcribitur.

DAtus eſt autem mihi calamus ſimilis virgæ:
adſtititque Angelus, dicens, Surge et metire
templum Dei et altare, et eos qui adorant in eo.

2 Sed atrium quod extra templum eſt, exclude,
et ne metiaris illud: nam datum eſt Gentibus: et
urbem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duo-
bus.

3 Sed dabo *illam* duobus illis teſtibus meis, qui
prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti
ſaccis.

4 Hi ſunt duæ illæ oleæ, et duo candelabra in con-
ſpectu Domini terræ poſita.

5 Quòd ſi quis velit eis nocere, ignis prodit ex ore
ipſorum qui devoret inimicos eorum: nam ſi quis velit
eis nocere, ita oportet eum occidi.

6 Hi habent poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat
diebus prophetiæ ipſorum: et poteſtatem habent ſu-
per aquas, convertendi eas in ſanguinem: et percutien-
di terram omni plaga quotieſcunq; voluerint.

7 Porro quum finierint ſuum teſtimonium, beſtia
illa aſcendens ex abyſſo, geret adverſus eos bellum, et
vincet eos, et occidet eos.

8 Et cadavera eorum jacebunt in plateis urbis mag-
næ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma et Ægyptus, ubi et
Dominus noſter crucifixus eſt.

9 Et videbunt *homines* ex tribubus et populis et
linguis et gentibus cadavera eorum per tres dies et di-
midium, et cadavera eorum non ſinent poni in monu-
mentis.

10 Et incolæ terræ gaudebunt ſuper illis, et læta-
buntur: et munera mittent alii aliis, quoniam hi duo
Prophetæ cruciarint terræ incolas.

11 Sed poſt dies tres et dimidium ſpiritus vitæ
à Deo *prodiens* ingredietur in illos: ſtabuntque *erecti*

in pedes ſuos, & timor magnus cadet ſuper eos qui ip-
ſos ſpectarint.
12 Deinde audierunt vocem magnam de cœlo, di-
centem ipſis : Aſcendite huc. Aſcenderuntq; in cœlum
per nubem : & viderunt illos inimici eorum.
13 Factuſq; eſt in illa hora terræ motus magnus, &
decima pars urbis cecidit, & occiſa ſunt in terræ motu
capita hominum ſepties mille : & reliqui territi ſunt, &
dederunt gloriam Deo cœli.
14 Væ ſecundum abiit, & ecce væ tertium ve-
niet citò.
15 Septimus igitur Angelus clanxit, & factæ ſunt
voces magnæ in cœlo, dicentes, Facta ſunt regna mun-
di, *regna* Domini noſtri, & Chriſti ejus, qui regnabit in
ſecula ſeculorum.
16 Tum viginti quatuor illi Seniores qui in conſpe-
ctu Dei ſedent in ſedibus ſuis, prociderunt in facies
ſuas, & adorarunt Deum.
17 Dicentes, Gratias agimus tibi Domine Deus om-
nipotens, qui es, & qui eras, *&* qui venturus es : quòd
adeptus ſis poteſtatem tuam magnam, & regnum in-
ieris.
18 Et iratæ ſunt Gentes, & advenit ira tua, & tem-
pus mortuorum, ut judicentur, & des præmium
ſervis tuis Prophetis, & ſanctis, & timentibus nomen
tuum, parvis & magnis : & perdas eos qui perdunt
terram.
19 Tum apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa
eſt Arca fœderis ejus in templo ejus : & facta ſunt
fulgura & voces, & tonitrua, & terræ motus, & gran-
do magna.

CAP. XII.

*1 Mulieris 2 parturientis ſignum apparet, 4 cujus fi-
lio inſidiatur Draco, 7 qui à Michale devictus,
9 deiicitur. 13 Et quo magis vincendus excluditur,
eo acriùs ſuas non deſinit multiplicare verſutias.*

VIſum eſt autem ſignum magnum in cœlo : Mu-
lier *aderat* amicta ſole, ſub cujus pedibus e-
rat luna : & in capite corona ſtellarum duode-
cim.
2 Et prægnans, clamabat parturiens, & cruciaba-
tur ut pareret.
3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo. Nam ecce,
adfuit draco magnus rufus, habens capita ſeptem
& cornua decem : & in capitibus ſuis diademata
ſeptem.

4 Cujus

4 Cujus cauda trahebat tertiam partem ſtellarum
cœli, quas abjecit in terram : ſtetit autem is draco an-
te mulierem parituram, ut quum peperiſſet, filium ejus
devoraret.

5 Peperit autem filium maſculum,recturum omnes
Gentes Virga ferrea : & raptus eſt filius ejus ad Deum
& thronum ejus.

6 Mulier verò fugit in ſolitudinem,ubi habet locum
paratum à Deo, ut illic paſcant eam diebus mille du-
centis ſexaginta.

7 Et factum eſt prælium in cœlo, Michael & An-
geli ejus præliabantur cum dracone,& draco pugnabat
& Angeli ejus :

8 Sed non prævaluerunt,neq; locus eorum ampliùs
inventus eſt in cœlo.

9 Et projectus eſt draco ille magnus, ſerpens ille
antiquus qui vocatur Diabolus & Satanas, qui ſeducit
totum terrarum orbem, projectus *inquam* eſt in terram,
& Angeli ejus cum eo projecti ſunt.

10 Et audivi vocem magnam dicentem in cœlo;
Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, &
poteſtas Chriſti ejus : quia dejectus eſt accuſator fra-
trum noſtrorum, qui accuſabat eos ante conſpectum
Dei noſtri die ac nocte.

11 Sed ipſi vicerunt eum per ſanguinem Agni,& per
ſermonem teſtimonii ſui : & animæ ſuæ prodigi fuerunt
uſque ad mortem.

12 Propterea lætamini cœli,& qui habitatis in eis
Væ incolis terræ & maris : nam deſcendit diabolus ad
vos iræ magnæ plenus,ut qui ſciat ſe paululum temporis
habere.

13 Quum igitur vidiſſet draco ſe projectum eſſe in
terram, perſequutus eſt mulierem quæ pepererat maſ-
culum.

14 Sed datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ,
ut volaret à conſpectu ſerpentis in deſertum, in locum
ſuum, ubi alitur per tempus & tempora, & dimidium
temporis.

15 Ejecit autem ſerpens ex ore ſuo,poſt mulierem,a-
quam tanquam flumen,ut eam faceret rapi à flumine.

16 Sed ſuccurrit terra mulieri, aperuitque terra os
ſuum, & abſorpſit flumen quod ejecerat draco ex
ore ſuo.

17 Iratus eſt igitur draco adverſus mulierem, &
abiit ut gereret bellum cum reliquis ex ejus ſemine,
cuſtodientibus mandata Dei,& habentibus teſtimonium
Jeſu Chriſti.

18 Stetitq; ſuper arenam maris.

CAP. XIII.

a Deſcribitur Beſtia illa multiceps, 8 quæ maximam mundi partem in idololatriam ſeducit, 11 quæ ab alia beſtia aſcendente 15 confirmatur.

TUm vidi beſtiam è mari aſcendentem, quæ habebat
capita ſeptem, & cornua decem: & ſuper cornua
ejus *erant* decem diademata, & ſuper capita ejus nomen
blaſphemiæ.
2 Eratq; hæc beſtia quam vidi, ſimilis pardo, &
pedes ejus ut pedes urſi, & os ejus ut os leonis: dedit
autem ei draco virtutem ſuam, & thronum ſuum, & po-
teſtatem magnam.
3 Et vidi unum ex capitibus ejus quaſi læthaliter
cæſum, ſed ipſius plaga læthalis curata eſt: & admi-
rans univerſa terra, ſequuta eſt beſtiam.
4 Et adorarunt draconem qui dedit poteſtatem be-
ſtiæ: & adorarunt beſtiam, dicentes, Quis ſimilis be-
ſtiæ? quis poterit pugnare cum ea?
5 Datumq; eſt ei os loquens magna & blaſphe-
mias: & data eſt ei poteſtas agendi menſes quadragin-
ta duos:
6 Aperuit igitur os ſuum ad blaſphemiam adverſus
Deum, ut conviciis afficeret nomen ejus, & tabernacu-
lum ejus: & eos qui in cœlo habitant.
7 Sed & datum eſt ei bellum gerere cum ſanctis, &
eos vincere: & data eſt ei poteſtas in omnem tribum
& linguam, & gentem.
8 Itaq; adorabunt eam omnes incolæ terræ, quo-
rum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ Agni illius
mactati, *tam inde* à jactis mundi fundamentis.
9 Si quis habet aurem, audiat.
10 Si quis in captivitatem ducet, in captivitatem abit:
Gen.9.6. Mat.26.52. * ſi quis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi:
hic eſt patientia & fides ſanctorum.
11 Deinde vidi aliam beſtiam aſcendentem è terra,
habentem cornua duo ſimilia Agni: ſed loquebatur ut
draco.
12 Ea verò poteſtatem prioris beſtiæ omnem exer-
cet in conſpectu ejus: & facit ut terra & ipſius incolæ
adorent beſtiam illam primam, cujus curata fuerit pla-
ga læthalis.
13 Editque ſigna magna, adeo ut etiam ignem faci-
at è cœlo deſcendere in terram, in conſpectu homi-
num.
14 Et ſeducit incolas terræ, propter ſigna quæ da-
tum eſt ei ut faciat in conſpectu beſtiæ: dicens incolis
terræ

terræ ut faciant imaginem beſtiæ quæ gladio vulnerata fuit, ſed revixit.

15 Datumq; eſt ei ut animaret imaginem beſtiæ, ut etiam loquatur imago beſtiæ, & faciat ut quicunque non adorarint imaginem beſtiæ, occidantur.

16 Sed & facit ut omnes, parvi & magni, divites, & pauperes, liberi & ſervi accipiant characterem in manu ſua dextra, aut in frontibus ſuis:

17 Et ne quis poſſit emere aut vendere, niſi qui habeat characterem, aut nomen beſtiæ aut numerum nominis ejus.

18 Hîc ſapientia eſt. Qui intelligentia præditus eſt, computet numerum beſtiæ: numerus enim hominis eſt: & numerus ejus, ſexcenta ſexaginta ſex.

CAP. XIIII.

1 Agno ſtante ſuper montem Sion, 4 una cum caſtis ſuis cultoribus, 6 Angelus unus Evangelium nuntiat. 8 Alius Babylonis caſum prædicit. 9 Tertius beſtiam vitari monet. 13 Vox è cœlo beatos illos pronuntiat, qui Domini cauſa moriuntur. 16 Mittitur poſtea falx Domini in meſſem, 18 & in vindemiam.

TUm aſpexi, & ecce *aderat* Agnus ſtans ſuper montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentia nomen Patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis.

2 Et audivi vocem è cœlo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam ſonum tonitrui magni: & vocem audivi citharœdorum pulſantium citharas ſuas:

3 Et canentium quaſi canticum novum ante thronum, & ante quatuor illa animalia, & illos Seniores: neq; quiſquam poterat diſcere canticum illud, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, ii *videlicet* qui empti ſunt è terra.

4 Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt inquinati: virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocunque ierit. hi empti ſunt ex hominibus, primitiæ Deo & Agno *ſacra*.

5 Et in quorum ore non eſt inventus dolus: ſunt enim inculpati ante thronum Dei.

6 Deinde vidi alium Angelum volantem per medium cœli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret incolis terræ, & omni genti et tribui, et linguæ, & populo:

7 Dicentem magna voce, * Timete Deum, & ei tribuite gloriam: nam venit hora judicii ejus: & adorate eum * qui fecit cœlum & terram & mare & fontes aquarum. *Pſal. 145.6. Act. 14.15.*

Eſa.21.9. Ier.51.8. infra 18.2.
8 Et alius Angelus ſequutus eſt, dicens, * Cecidit,
cecidit Babylon urbs illa magna, quia vinum iræ ſcorta-
tionis ſuæ potandum præbuit omnibus gentibus.
9 Et tertius Angelus ſequutus eſt illos, dicens vo-
ce magna, Siquis adoraverit beſtiam, et imaginem e-
jus, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in ma-
nu ſua:
10 Bibet hic quoque ex vino iræ Dei, ex mero, *in-
quam*, infuſo in poculum iræ ipſius: & cruciabitur ig-
ne et ſulphure in conſpectu Angelorum ſanctorum, &
ante conſpectum Agni.
11 Et fumus cruciatus eorum aſcendet in ſecula ſe-
culorum: nec habebunt requiem die nec nocte qui a-
dorant beſtiam et imaginem ejus, et ſiquis acceperit
characterem nominis ejus.
12 Hîc tolerantia ſanctorum eſt, hîc qui obſervant
mandata Dei et fidem Jeſu.
13 Tunc audivi vocem è cœlo dicentem mihi, Scri-
be, Beati ab hoc tempore mortui ii, qui Domini cauſa
moriuntur, Etiam, dicit Spiritus: quoniam requieſcunt
à laboribus ſuis, et opera eorum ſequuntur eos.
14 Aſpexi autem, et ecce, *aderat* nubes candida, et
ſuper nubem ſedebat *quidam* ſimilis homini, habens im-
poſitam capiti ſuo coronam auream, et in manu ſua fal-
cem acutam.
15 Et alius Angelus prodiit è templo, clamans voce
magna ad eum qui inſidebat nubi, * Mitte falcem tuam,
Ioel 3.13. et mete: quia venit tibi hora ut metas: nam aruit
Mat. 13.39. * meſſis terræ.
16 Miſit igitur is qui inſidebat nubi, falcem ſuam in
terram: et demeſſa eſt terra.
17 Tum alius Angelus prodiit è templo quod eſt in
cœlo, habens & ipſe falcem acutam.
18 Et alius Angelus prodiit ab altari, habens po-
teſtatem in ignem; et clamavit voce magna ad eum
qui habebat falcem acutam, dicens, Mitte falcem tuam
acutam, et vindemia botros vineæ terræ: nam maturæ
ſunt ejus Uvæ.
19 Miſit igitur Angelus falcem ſuam acutam in ter-
ram, et vindemiavit vineam terræ, et miſit in magnum
illum lacum iræ Dei.
20 Et calcatus eſt lacus extra civitatem: exivitque
ſanguis è lacu uſque ad frænos equorum per ſtadia
mille ſexcenta.

CAP. XV.

*1 Apparent ſeptem Angeli, habentes plagas ſeptem ulti-
mas. 3 Victores Beſtiæ Deum laudant. 6 Angelis
ſeptem,*

ſeptem, ſeptem dantur divini furoris phialæ.

DEinde vidi aliud ſignum in cœlo magnum & admirabile: Angelos ſeptem habentes plagas ſeptem ultimas, quoniam per illas expleta eſt ira Dei.

2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni: et eos qui victoriam reportabant ex beſtia illa, & imagine ejus, et charactere ejus, ex numero nominis ejus, ſtantes apud mare vitreum, et habentes citharas Dei.

3 Qui etiam cantabant canticum Moſis ſervi Dei, et canticum Agni, dicentes, Magna et mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotens: * juſtæ et veræ ſunt viæ tuæ, Rex ſanctorum. *Pſal.* 145.17.

4 * Quis non timebit te Domine, et glorificabit nomen tuum? Nam ſolus ſanctus es. Nam omnes gentes venient et adorabunt coram te: nam judicia tua patefacta ſunt. *Ier.* 10.7.

5 Et poſt hæc aſpexi, & ecce, apertum eſt templum Tabernaculi teſtimonii in cœlo:

6 Et prodierunt è templo ſeptem Angeli, habentes ſeptem plagas, induti lino puro & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et unum ex quatuor animalibus dedit ſeptem Angelis phialas aureas, plenas iræ Dei viventis in ſecula ſeculorum.

8 Et impletum eſt templum fumo *prodeunte* à majeſtate Dei, & à virtute ejus: nec quiſquam poterat ingredi in templum donec explerentur ſeptem plagæ ſeptem Angelorum.

CAP. XVI.

2 & 17 Effundunt Angeli ſeptem commiſſas ſibi furoris divini phialas: quibus effuſis variæ plagæ in orbe terrarum exoriuntur, 18 ad terrendos improbos; 19 & ad diviſionem magnæ urbis.

TUnc audivi vocem magnam è templo, dicentem ſeptem Angelis, Ite, effundite ſeptem phialas iræ Dei in terram.

2 Abiit igitur primus *Angelus*, et effudit phialam ſuam in terram: factumq; eſt ulcus malum ac noxium adverſus homines, qui habebant characterem beſtiæ, et eos qui adorabant imaginem ejus.

3 Deinde ſecundus Angelus effudit phialam ſuam in mare, factumq; eſt quaſi cruor cadaveris: et quodcunq; animal vivebat in mari, mortuum eſt.

4 Tum tertius Angelus effudit phialam ſuam in flu-
mina & fontes aquarum: & facta ſunt ſanguis.
5 Et audivi Angelum aquarum dicentem, Juſtus
es, Domine, Qui es, & Qui eras,& Qui eris, quòd hæc
judicaris.
6 Quoniam ſanguinem Sanctorum & Prophetarum
effuderunt, & ſanguinem eis dediſti ad bibendum: dig-
ni enim ſunt.
7 Et audivi alium è ſanctuario dicentem, Etiam
Domine Deus omnipotens, vera *ſunt* & juſta judicia
tua.
8 Poſtea quartus Angelus effudit phialam ſuam
in ſolem, & datum eſt ei æſtu affligere homines per
ignem.
9 Et æſtuaverunt homines æſtu magno, & blaſphe-
marunt nomen Dei habentis poteſtatem in has plagas:
neq; reſipuerunt ut tribuerent ei gloriam.
10 Tum quintus Angelus effudit phialam ſuam ſuper
thronum beſtiæ illius: & factum eſt regnum ejus tene-
broſum: & mandebant linguas ſuas præ dolore.
11 Et blaſphemarunt Deum cœli pro dolori-
bus ſuis & ulceribus ſuis: nec reſipuerunt ab ope-
ribus ſuis.
12 Tum ſextus Angelus effudit phialam ſuam in
flumen illud magnum, *nempe*, Euphratem: & exſic-
cata eſt aqua ejus, ut pararetur via regum ab ortu ſolis
adventantium.
13 Et vidi ex ore draconis, & ex ore illius beſtiæ, &
ex ore pſeudoprophetæ illius, tres impuros ſpiritus ſi-
miles ranis *prodeuntes*.
14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum edentes ſigna,
quique abeunt ad reges terræ & totius mundi, ut
congregent eos ad prælium magni illius diei Dei om-
nipotentis.
Supra 3.3. Mat.24.44. Luc.12.39.
15 Ecce, venio * ut fur. Beatus qui vigilat & cuſto-
dit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & videantur pu-
denda ipſius.
16 Congregavit igitur eos in locum qui vocatur
Hebraicè Armageddon.
17 Tum ſeptimus Angelus effudit phialam ſuam in
aërem: & prodiit vox magna è templo cœli à throno,
dicens, Fuit.
18 Factique ſunt ſonitus, & fulgura, & tonitrua: &
terræ motus factus eſt magnus, qualis nunquam fuit ex
quo homines fuerunt ſuper terram, terræ motus, *inquam*
adeò magnus.
19 Et dirupta eſt urbs illa magna in tres partes, &
civitates Gentium ceciderunt, & Babylon illa magna
venit

venit in memoriam ante Deum, * ut præberet ei pocu- *Ierem.25,15*
lum indignationis iræ ſuæ.
20 Et omnis inſula fugit, & montes non ſunt
inventi.
21 Et grando magna quaſi talentaria deſcendit é
cœlo in homines: & blaſphemarunt Deum homines
propter plagam grandinis: quoniam magna fuit plaga
ejus vehementer.

CAP. XVII.

1 Deſcribitur Meretrix illa magna, 2 cum qua reges terræ ſcortantur; 6 ebria piorum ſanguine: 7 & Beſtia quæ portat illam: myſterium utriuſque, 11 & exitium. 14 Poſtremò Agni victoria.

TUm venit unus ex ſeptem Angelis qui habebant
ſeptem phialas, & loquutus eſt mecum, dicens mi-
hi, Heus tu, oſtendam tibi damnationem meretricis
magnæ ſedentis ſuper aquas multas:
2 Cum qua ſcortati ſunt reges terræ, & cujus ſcorta-
tionis vino inebriati ſunt incolæ terræ.
3 Quumque me per Spiritum in deſertum tranſtu-
liſſet, vidi mulierem inſidentem beſtiæ coccinæ, ple-
næ nominibus blaſphemiæ, habenti capita ſeptem, &
cornua decem.
4 Erat autem mulier illa amicta purpura & cocco, &
inaurata auro, lapidibus pretioſis & margaritis: habens
poculum aureum in manu ſua, plenum abominationibus
et immunditia ſcortationis ſuæ.
5 Et in fronte ſua nomen ſcriptum, Myſterium: Ba-
bylon illa magna, mater illa ſcortationum et abomina-
tionum terræ.
6 Et vidi mulierem illam ebriam ſanguine ſanctorum
et ſanguine martyrum Jeſu: et miratus ſum, quum vide-
rem illam, admiratione magna.
7 Tunc dixit mihi Angelus, Quare miraris? ego di-
cam tibi myſterium mulieris, & beſtiæ quæ portat eam,
quæ habet capita ſeptem & cornua decem.
8 Beſtia quam vidiſti, fuit, & non eſt: & aſcenſura
eſt ex abyſſo, et in exitium abitura: & mirabuntur in-
colæ terræ, (quorum nomina ſcripta non ſunt in libro
vitæ à jactis mundi fundamentis) videntes beſtiam quæ
erat, & non eſt, & tamen eſt.
9 Hic eſt mens quæ habet ſapientiam. Septem ca-
pita, ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet.
10 Et reges ſeptem ſunt: quinq; ceciderunt, unus
eſt, & alius nondum venit; & quum venerit, oportet
illum breve *tempus* manere.

11 Beſtia

11 Beſtia autem quæ erat, & non eſt, is octavus eſt;
& é ſeptem illis eſt, et in exitium abit.
12 Decem autem cornua quæ vidiſti, decem reges
ſunt, qui regnum nondum acceperunt, ſed poteſtatem
tanquam reges una hora accipient cum beſtia.
13 Hi unum conſilium habent, & vires ac poteſtatem
ſuam beſtiæ tradent.
14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos:
Supra 19.16. * quoniam Dominus dominorum eſt, & Rex regum: &
1 Tim. 6.15. qui cum eo ſunt, vocati, et electi, et fideles.
15 Deinde dixit mihi, Aquæ quas vidiſti, ubi meretrix
trix ſedet, populi ſunt, & turbæ, et gentes, et linguæ.
16 Et decem cornua quæ vidiſti in beſtia, hi odio
proſequentur meretricem, et ſolam reddent illam & nudam,
dam, & carnes ejus comedent, et ipſam igne exurent.
17 Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod
placitum eſt ei, & ut conſentiant, dentq; regnum ſuum
beſtiæ donec compleantur verba Dei.
18 Et mulier quam vidiſti, eſt urbs illa magna quæ
habet regnum ſuper reges terræ.

CAP. XVIII.

2 Horrendum Babylonis excidium proponitur. 11.16.18. Lugent negotiatores terræ, qui ex pompa & luxu ipſius ditati ſunt. 20 Exultant vero omnes Electi ex tam juſta Dei ultione.

ET poſt hæc vidi alium Angelum deſcendentem è
cœlo, habentem poteſtatem magnam: adeò ut terra
ra reſplenduerit gloria ejus:
2 Exclamavit autem vehementer voce magna, di-
Supra 14.8. cens, * Cecidit, cecidit Babylon illa magna, et facta eſt
Eſa. 21.9. domicilum dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus im-
Ier. 51.8. puri, & cuſtodia omnis volucris immundæ et inviſæ.
3 Quia ex vino iræ ſcortationis ejus biberunt omnes
gentes: et reges terræ cum ea ſcortati ſunt, & mercato-
res terræ opibus delitiarum ejus divites facti ſunt.
4 Et audivi aliam vocem è cœlo dicentem, Exite
ex ea popule mi, ne participes ſitis peccatorum ejus, &
ex plagis ejus accipiatis.
5 Nam accumulata peccata ejus pertigerunt uſq; in
cœlum: & recordatus eſt Deus ſcelerum ejus.
6 Reddite ei ſicut & ipſa reddidit vobis: et dupli-
cate ei duplum ſecundùm opera ejus: in poculo quod
propinavit, propinate ei duplum.
7 Quantum extulit ſeſe et luxuriata eſt, tantum date
ei cruciatum et luctum: quia in corde ſuo dicit: Sedeo
regina, nec ſum vidua, nec luctum videbo.

8 Ideo

8 Ideo una die venient ejus plagæ, mors et luctus,
et fames: et igne exuretur, quia validus eſt Dominus
Deus, qui damnabit eam.

9 Tum flebunt eam, et plangent ſuper ea reges terræ, qui cum illa ſcortati et luxuriati ſunt, quum viderint
fumum incendii ejus:

10 Procul ſtantes propter metum cruciatus ejus, et
dicentes, Vah,vah, magna illa urbs Babylon, urbs illa
valida,cujus una hora venit judicium.

11 Sed & mercatores terræ flebunt et lugebunt ſuper ea: quoniam merces eorum nemo emit ampliùs.

12 Merces auri,et argenti,et lapidis pretioſi, margaritarum, byſſi, purpuræ, ſerici,et cocci,et omne lignum
thyinum,et omne vas eburneum, et omne vas ex ligno
pretioſiſſimo,et ære, et ferro,et marmore,

13 Et cinnamomum, et ſuffitus, et unguentum,
et thus, et vinum, & oleum, et triticum, et jumenta: et oves, et equos, et rhedas, et mancipia, et animas hominum.

14 Et fructus deſiderii animæ tuæ abierunt à te,
& omnia pinguia et præclara abierunt à te, nec ampliùs ea invenies.

15 Harum, *inquam*, rerum mercatores divites facti,
procul ab ea ſtabunt propter metum cruciatus ejus,
flentes ac lugentes.

16 Et dicentes, Vah, vah, civitas illa magna, quæ amicta erat byſſo ac purpura, et cocco, et deaurata erat
auro,et lapidibus pretioſis, et margaritis! quinam una
hora vaſtatæ ſunt tantæ divitiæ?

17 Sed et omnes gubernatores,& omnis in navibus
verſantium turba,et nautæ, & quotquot ex mari quæſtum faciunt, longè ſtabunt:

18 Et clamabunt, videntes fumum incendii ejus, et
dicent, Quæ ſimilis *erat* urbi iſti magnæ?

19 Et injecto capitibus pulvere, clamabunt, flentes
ac lugentes,et dicentes,Vah,vah,quòd urbs illa magna,
in qua omnes qui habebant naves in mari,divites facti
ſunt, una hora deſolata eſt.

20 Exulta ſuper eam cœlum, et ſancti Apoſtoli et
Prophetæ, quoniam de illa ſumpſit pœnas Deus, veſtræ
ultionis cauſa.

21 Tum ſuſtulit quidam Angelus fortis lapidem inſtar molæ magnæ, et projecit in mare, dicens: Ita cum
impetu projicietur Babylon urbs illa magna, nec ampliùs invenietur.

22 Et vox citharœdorum, & muſicorum, & tibia ac
tuba canentium,non audietur in te ampliùs: nec ullus
artifex cujuſcunq; artis audietur in te ampliùs:

23 Et

23 Et lux lucernæ non lucebit in te ampliùs: & vox
ſponſi & ſponſæ non audietur ampliùs in te: cujus mer-
catores erant proceres terræ: & cujus veneficiis ſedu-
ctæ ſunt omnes gentes.

24 Sed in ea ſanguis Prophetarum & Sanctorum in-
ventus eſt, & omnium qui mactati ſunt in terra.

CAPUT XIX.

1 Laudant Cœleſtes Deum quòd vindicavit ſanguinem ſuorum è manu Meretricis. 9 Beati ſcribuntur qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt. 10 Angelus adorari ſe prohibet, 12 E cœlo ſummus ille Rex regum apparet. 19 Bellum oritur, 20 in quo apprehenditur Beſtia, 21 & in ſtagnum ardens dejicitur.

POſt hæc audivi vocem magnam turbæ multæ in
cœlo dicentis, Halleluia, ſalus & honor, & gloria,
& virtus Domino Deo noſtro *eſſe*.

2 Quia vera & juſta judicia ejus: & meretricem il-
lam magnam quæ corrupit terram ſcortatione ſua, dam-
navit, & vindicavit ſanguinem ſervorum ſuorum ex ma-
nu ejus.

3 Deinde ſecundò dixerunt: Halleluia: & fumus e-
jus aſcendit in ſecula ſeculorum.

4 Et prociderunt viginti quatuor illi Seniores &
quatuor illa animalia, et adoraverunt Deum inſidentem
throno, dicentes, Amen, Halleluia.

5 Tum vox è throno prodiit, dicens, Laudate De-
um noſtrum omnes ſervi ejus, & qui timetis eum parvi
et magni.

6 Et audivi tanquam ſonitum turbæ multæ, &
tanquam ſonitum aquarum multarum, & tanquam
ſonitum tonitruorum magnorum, dicentium Halleluia:
quoniam regnum iniit Dominus Deus ille noſter omni-
potens.

7 Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei:
quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus paravit ſe.

8 Et datum eſt ei ut amiciatur byſſo pura et ſplen-
dida: byſſus enim juſtificationes ſunt Sanctorum.

9 Tum dixit mihi, ſcribe, Beati qui ad cœnam nup-
Mat.22.2. tiarum Agni * vocati ſunt, Et dixit mihi, Hæc verba
Dei vera ſunt.

10 Et procidi ante pedes ejus ut adorarem eum,
ſed dixit mihi, Vide ne *feceris*: conſervus tuus ſum,
& fratrum tuorum qui habent teſtimonium Jeſu.
Deum adora: teſtimonium enim Jeſu eſt ſpiritus pro-
phetiæ.

11 Deinde vidi cœlum apertum, & ecce *adfuit* equus
albus:

albus : et qui inſidebat ei vocabatur fidelis & verax, &
qui juſtè judicat & pugnat.
12 Oculi autem ejus erant tanquam flamma ignis, &
in capite ejus diademata multa, habebatque nomen
ſcriptum quod nemo novit niſi ipſe.
13 Et * amictus erat veſte tincta ſanguine : vocaturque nomen ejus Sermo Dei. Eſa.63.2.
14 Exercitus autem qui ſunt in cœlo ſequebantur eum equis albis, veſtiti byſſo alba & pura.
15 Et ex ore ejus prodibat gladius acutus, ut eo
percuteret gentes : * ipſe enim reget eas virga ferrea : Pſal.2.9.
ipſe enim eſt qui calcat lacum vini furoris & iræ Dei
omnipotentis.
16 Habebatque in veſtimento & in femore ſuo nomen ſcriptum, * Rex regum, & Dominus dominantium. Supra 17.14. 1 Tim.6.15.
17 Tunc vidi *quendam* Angelum ſtantem in ſole, qui
clamavit voce magna, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cœli, Adeſte, & congregamini ad cœnam magni Dei,
18 Ut edatis carnes regum, & carnes tribunorum, &
carnes fortium, & carnes equorum, et eorum qui ipſis
inſident, & carnes omnium liberorum ac ſervorum, parvorum ac magnorum.
19 Deinde vidi beſtiam illam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad gerendum bellum cum
eo qui inſidebat equo, & cum ipſius exercitu.
20 Et comprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeudopropheta ille qui ediderat ſigna coram ea, quibus ſeduxit eos qui acceperunt characterem beſtiæ, & qui
adoraverunt imaginem ejus : vivi conjecti ſunt ambo
in ſtagnum ignis ardens ſulphure.
21 Et reliqui occiſi ſunt gladio ejus qui inſidebat equo, prodeunte ex ore ipſius : & omnes aves ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAP. XX.

1 Angelus 2 Satanam vinculo conſtringit ad mille annos, 8 à quibus ſolutus, Gog & Magog, id eſt, occultos & apertos hoſtes, in Sanctos concitat. 11 Sed Domini vindicta coercet illorum inſolentiam. 12 Aperiuntur libri, ex quibus iudicantur mortui.

Deinde vidi Angelum deſcendentem è cœlo, habentem clavem abyſſi, & catenam magnam in
manu ſua.
2 Qui apprehendit draconem, ſerpentem, *inquam*,
illum

illum antiquum, qui eſt diabolus & Satanas: & vinxit
eum *ad* annos mille.
3 Conjecitq; eum in abyſſum, quem occluſit et ob-
ſignavit ſuper eum, ut non ſeduceret ampliùs gentes,
donec complerentur anni mille: nam poſtea oportet e-
um ſolvi *ad* exiguum tempus.
4 Deinde vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, et
judicium datum eſt eis: et animas eorum qui ſecuri
percuſſi ſunt propter teſtimonium Jeſu, et propter ſer-
monem Dei: quiq; non adorarunt beſtiam, neq; imagi-
nem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus
ſuis, aut in manibus ſuis: viventque et regnabunt cum
Chriſto mille annis.
5 Reliqui verò ex mortuis non reviviſcent do-
nec impleti fuerint mille anni. Hæc eſt reſurrectio
prima.
6 Beatus et ſanctus qui habet partem in reſurrectio-
ne prima; in hos *enim* ſecunda mors non habet pote-
ſtatem, ſed erunt ſacerdotes Dei et Chriſti, et regna-
bunt cum eo mille annis,
7 Quum verò expleti fuerint anni mille, ſolvetur Sa-
tanas è carcere ſuo.
8 Et exibit ut ſeducat Gentes quæ ſunt in quatuor
angulis terræ, * Gog et Magog, ut congreget eos in
Ezech. 39.1. prælium: quorum numerus eſt ſicut arena maris.
9 Aſcenderunt igitur ſuper latitudinem terræ, et cir-
cumierunt caſtra ſanctorum, et urbem dilectam: ſed de-
ſcendit ignis à Deo è cœlo, qui devoravit eos.
10 Et diabolus qui ſeducebat eos conjectus eſt in
ſtagnum ignis & ſulphuris, ubi *erat* et beſtia, et ille
pſeudopropheta: et cruciabuntur die ac nocte in ſecula
ſeculorum.
11 Tum vidi thronum magnum candidum, et quen-
dam ei inſidentem, à cujus conſpectu fugit terra & cœ-
lum, quorum locus non eſt inventus.
12 Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in con-
Supra 3.5. ſpectu Dei, et libri aperti ſunt: et alius * liber apertus
infra 21.27. eſt, qui eſt *liber* vitæ: judicatiq; ſunt mortui ex iis quæ
phil. 4.3. ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum.
13 Et reddidit mare mortuos quos habebat:
Mors quoque et infernus reddiderunt mortuos quos
habebant: & judicatum eſt de ſingulis ſecundùm ope-
ra ipſorum.
14 Infernus autem ac mors conjecti ſunt in ſtagnum
ignis: quæ eſt mors ſecunda.
15 Et qui non inventus eſt in libro vitæ ſcriptus, con-
jectus eſt in ſtagnum ignis.

CAPUT XXI.

1 Novam Hieruſalem deſcendentem è cœlo. 9 Sponſam, uxorem Agni, 12 ac illius ſtructuram deſcribit, 19 Pretioſis lapidibus ornatam: 22 Cujus Templum eſt Agnus.

DEinde * vidi cœlum novum & terram novam: pri- Eſa. 65.17.
mum enim cœlum & prima terra abierat; & mare & 66.22.
non ampliùs extabat. 2 pet. 3.13.
2 Et ego Johannes vidi ſanctam civitatem Hieruſa-
lem novam deſcendentem è cœlo, à Deo paratam, ut
ſponſam ornatam viro ſuo.
3 Et audivi vocem magnam è cœlo, dicentem, Ec-
ce, tabernaculum Dei *eſt* cum hominibus, & habitabit
cum eis, & ipſi populi ejus erunt, & ipſe Deus cum eis
erit, Deus ipſorum.
4 * Et abſterſurus eſt Deus omnem lachrymam ab Supra 7.17.
oculis eorum: et mors ampliùs non extabit, neq; lu- Eſa. 25.8.
ctus, neq; clamor, neq; dolor extabit ampliùs: quia
præcedentia abierunt:
5 Et dixit is qui inſidebat throno, Ecce, * nova fa- Eſa. 43.19.
cio omnia. Et dixit mihi, Scribe, nam hæc verba fide- 2 cor. 5.17.
lia ſunt & vera.
6 Et dixit mihi: Factum. * Ego ſum Alpha & O- Supra 1.8.
mega, initium et finis Ego ſitienti dabo ex fonte aquæ Infra 22.13.
vivæ gratis.
7 Victor poſſidebit omnia: & ero ei Deus, & ipſe
erit mihi filius.
8 Timidis autem, et incredulis, et execrabilibus, et
homicidis, et ſcortatoribus, & veneficis, & idololatris, &
omnibus mendacibus, portio *aſſignata* eſt in ſtagno ar-
dente igne et ſulphure, quod eſt mors ſecunda.
9 Tum venit ad me unus ex ſeptem illis Angelis qui
habuerunt ſeptem illas phialas plenas ſeptem plagis ul-
timis: & loquutus eſt mecum, Veni, oſtendam tibi
ſponſam uxorem Agni.
10 Et ſuſtulit me per Spiritum in montem magnum
& ſublimem, & oſtendit mihi civitatem illam magnam
ſanctam, *inquam*, illam Hieruſalem, deſcendentem è
cœlo à Deo.
11 Habentem gloriam Dei, et cujus lumen *erat* ſimi-
le lapidi pretioſiſſimo, tanquam lapidi jaſpidi inſtar
cryſtalli ſplendenti.
12 Habebat autem murum magnum et ſublimem,
habentem portas duodecim, et in portis Angelos duo-
decim, et nomina inſcripta, quæ ſunt nomina duodecim
tribuum filiorum Iſrael.

13 Ab Oriente *erant* portæ tres: ab Aquilone portæ tres: ab Auſtro portæ tres: ab Occaſu portæ tres.

14 Et murus urbis habebat fundamenta duodecim, in quibus *erant* duodecim nomina Apoſtolorum Agni.

15 Porrò is qui loquebatur mecum, habebat calamum aureum, ut metiretur civitatem & portas ejus, & murum ejus.

16 Urbs ipſa verò quadrangularis ſita eſt: cujus longitudo tanta eſt, quanta & latitudo, menſuſque eſt civitatem illo calamo, ad ſtadiorum duodecim millia: ſuntq; longitudo, & latitudo, & altitudo ejus æquales.

17 Et menſus eſt murum ejus, centum quadraginta quatuor cubitorum, menſura hominis quæ eſt Angeli.

18 Erat autem ſtructura muri ejus ex Jaſpide: ipſa verò urbs aurum purum & ſimilis vitro puro.

19 Et fundamenta muri urbis omni lapide pretioſo ornata. Fundamentum primum *erat* jaſpis: ſecundum, ſapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, ſmaragdus:

20 Quintum, ſardonyx: ſextum, ſardius: ſeptimum, chryſolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chryſopraſus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethyſtus.

21 Duodecim autem portæ, duodecim margaritæ ſunt, & ſingulæ portæ ex ſingulis margaritis ſunt, & forum civitatis, aurum purum, tanquam vitrum perlucidum.

22 Nec templum vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens, templum illius eſt, & Agnus ille.

Eſa.60.19. 23 * Neq; civitas iſta eget ſole vel luna, ut luceant in ea: nam gloria Dei illuſtrat eam, & lucerna ejus eſt Agnus ille.

Eſa.60.3. 24 * Et Gentes quæ ſervatæ fuerint, ambulabunt ad lucem ejus: & reges terræ gloriam ſuam & honorem ad eam adferent.

Eſa.60.11. 25 * Nec portæ ejus claudentur interdiu: nox enim non erit illic.

26 Et adferetur gloria & honor Gentium ad eam.

Supra 3.5. & 20.12. Phil.4.3. 27 Non intrabit in eam quicquam quod * inquinat, aut abominandum quicquam patrat, vel mendacium *loquitur*: ſed qui ſcripti ſunt in * libro vitæ Agni.

CAP. XXII.

1 Oſtenditur aqua viva fluvius 2 & arbor vitæ. 6.7 Sequitur prophetia hujus concluſio, 8 in qua Iohannes oſtendit veriſsima eſſe quæ hic continentur. 13 Etiam tertiò repetit dictata hæc omnia ab eo eſſe qui eſt A & Ω.

Deinde

DEinde oſtendit mihi purum fluvium aquæ vivæ,
ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem ex
throno Dei et Agni.

2 In medio *autem* foro ejus, & ex utraque parte
fluminis *erat* arbor vitæ adferens fructus duodecim,per
menſes ſingulos edens fructum ſuum, & folia ſua ad in-
ſerviendum Gentibus.

3 Nec ullum adverſus quenquam anathema erit am-
pliùs: ſed ſedes Dei & Agni in ea erit: & ſervi ejus
colent eum:

4 Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus in fron-
tibus ipſorum *erit*.

5 * Et nox illic non erit,neq; opus eſt eis lumine lu- Eſa.60.19.
cernæ, neq; lumine ſolis: quoniam Dominus Deus illu-
ſtrat eos: & regnabunt in ſecula ſeculorum.

6 Tum dixit mihi, Hæc verba fida *ſunt*, & vera: &
Dominus Deus ſanctorum Prophetarum miſit Angelum
ſuum, ut indicet ſervis ſuis quæ oporteat fieri citò.

7 Ecce venio citò. Beatus qui obſervat verba pro-
phetiæ libri hujus.

8 Ego vero Johannes, *is ſum* qui hæc audivi & vi-
di: Et cum audiſſem & vidiſſem, * cecidi ut adorarem Supra 19,10.
ante pedes Angeli qui mihi hæc oſtendebat:

9 *Is* verò dixit mihi, Vide ne *feceris*: conſervus enim
tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum
qui obſervant verba libri hujus. Deum adora.

10 Deinde dixit mihi, ne obſignaveris verba Pro-
phetiæ libri hujus; tempus enim propè eſt.

11 Qui injuſtè agit, injuſtè agat adhuc: & qui ſor-
didus eſt, ſordeſcat adhuc: & qui juſtus eſt, juſtifice-
tur adhuc: & ſanctus ſanctificetur adhuc.

12 Ecce venio citò: & merces mea mecum *eſt* * ut Rom.2.6.
reddam unicuiq; prout opus ipſius erit. Supra 1.8.

13 * Ego ſum Alpha & Omega, principium & finis, & 21.6.
primus & ultimus. Eſa.41.4.
et 44.6.

14 Beati qui præſtant ejus mandata, ut ſit iis jus in
arborem uitæ,& per portas ingrediantur in civitatem.

15 Foris autem *erunt* canes, & venefici, & ſcortato-
res,& homicidæ,& idololatræ,& quiſquis amat ac com-
mittit mendacium.

16 Ego Jeſus miſi Angelum meum, ut hæc vobis te-
ſtificaretur in Eccleſiis Ego ſum ſtirps & progenies illa
Davidis, ſtella illa ſplendida & matutina.

17 Et Spiritus & Sponſa dicunt, Veni: Et qui audi-
at, dicat,Veni; * & qui ſitit, veniat, & qui vult, accipi- Eſa.55.1.
at aquam vitæ gratis.

18 Enimverò unà teſtor cuivis audienti verba Pro-
phetiæ

phetiæ libri hujus, ſi quis adjecerit ad hæc, imponet ei
Deus plagas ſcriptas in libro iſto.
19 Et ſiquis abſtulerit *aliquid* ex verbis libri Pro-
phetiæ hujus, auferet Deus partem ejus è libro vitæ, &
ex urbe ſancta, & ex iis quæ ſcripta ſunt in libro iſto.
20 Dicit qui teſtatur iſta: Etiam venio citò. Amen.
Etiam veni Domine Jeſu.
21 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus
vobis. Amen.

FINIS NOVI TESTAMENTI.

13 JY 55